Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

De vita moribus ac rebus praecipue aduersus Turcas, gestis, Georgii Castrioti,: Clarissimi Epirotarum Principis, qui propter celeberrima facinora, Scanderbegus, hoc est, Alexander Magnus, cognominatus fuit, libri Tredecim,

https://hdl.handle.net/1874/456766

DE VITA MORIBVS AC REBVS PRAECIPVE ADVERSVS TVRCAS, GESTIS, GEORGII CASTRIOTI, CLARISSIMI EPIROTARVM PRINCIPIS, qui propter celeberrima facinora, Scanderbegus, hoc est, Alexander Magnus, cognominatus fuit, libri Tredecim, per Marinum Barletium Scodrensem conscripti, ac nunc primum in Germania castigatissime æditi.

ARGENTORATI APVD CRATONEM MYLIVM,
MENSE OCTOBRI, ANNO
M. D. XXXVII.

DE VITA MORIBVS AC REBVS PRAECIPVE ADVERSVS TVRCAS, GESTIS, CORNELII CASTALIONIS, CLARISSIMI BERNOTARVM PRINCIPIS, qui proprie celeberrima Heinora, Scander begus, hoc est, Alexander Magnus, cognominatus fuit, liber Tredecim, per Illustrium Studiosum Scodrinum congestus, ac nunc primum in Germania euulgatus.

AD CENTVRIATVM APVD CRATONEM MYLIVM,

MENSE OCTOBRI, ANNO

M. D. XXXVII.

ILLVSTRISSIMO AC NOBILISSIMO PRINCIPI AC DOMINO,
Domino Alberto Marchioni in Baden ac Hochberg &c. Caspar Hedio S. D.

ILLVSTRISSIME PRINCEPS, CVM IMMANItate Turcarum tot seculis affligatur ac atteratur res Christiana, & in prę sentia, si samę nimium inauspicatę credendum est, in utrancp Siciliam uires omnes conuertat hostis truculentissimus, operę pretium me facturum arbitratrus sum, si sub tuę illustris claritudinis nomine, hanc Scanderbegi historiam emitterem. Non paucæ uero mihi causæ fuerunt Illustrissime Princeps, quibus ut hosce libros tuo nomini inscriberem, adductus sum. Primum enim isto rum lectionem tibi uehemēter iucundam fore nihil addubito, quem pro eximia eruditione & prudētia singulari, quę pauciss imis in hac ętate, hoc denicp loco quo tu es, contigit, rerum gestarum cognitione imprimis delectari certò scio. In spem præterea ueni, multos Principes ac heroas lenocinio nominis tui (sub quo iam primū historia hęc in sua, hoc est Latina lingua, apud Germanos in publicum exit) inuitandos, ut nō tantum hanc & alias eodem argumento scriptas legant, sed & Scanderbegi exemplo, cogitare tandem serio incipiant, quibus consilijs hosti tam crudeli, atcp adeò sitientissimo Christiani sanguinis, obuiam eatur, ne cum tanto Christianorū principū dedecore (liceat enim uera loqui, quando res ita cogit) & excidio nobilissimarū nationum, adde & quod grauissimū est, religionis nostræ sanctissimę abolitione pomeria suę ditionis, aut ut rectius dicam tyrannidis perpetuo proferat. Scanderbegi ætate ingeminabatur una omnium uoce, dulce LIBERTATIS nomen, quo tanquam classico animi hominū excitati, eam uindicare conabantur, ac pro ea non aliter, cp pro aris & focis depugnabant. Nos ipsos certe nisi mala semel concilient, quæ impendent toti orbi Christiano, ut aduersus tantum hostem, qui irreconciliabili odio ac desiderio extinguendi Christianum nomen nihil intentatum relinquit, nos accingamus, uereor ut breui Epitaphium simus conscripturi LIBERTATI. Verum hæc alterius sunt loci. Cæterum de fide huius historiæ non est quod dubitemus, cum de Scanderbego pręclaram mentionem & honorificam faciant Aeneas Siluius, Volaterranus, & Paulus Iouius in commentario de rebus Turcicis ad Carolum quintum Imp. conscripto, quorum testimonia adijcere libuit.

Tu quicquid id est, Princeps Marchio patrone stēmatis illustrissimi, sed ornamētis animi longe illustrior, ab Hedione clienti benigno animo suscipe, & Marchionatū patriā, ex qua & mihi natale solū est Ettelinga, in clientelā & fidē tuā admitte, imò totius Germanię LIBERTATEM ac soli dam & uerā utilitatē Christiani orbis, tactus cogitatione cōmunis boni, cpcommendatissimā habeto. Christus Opt. Max. te & tui similes nobis cōplures uelit existere. D. Gerbelius, & D. Vlrichus Chelius Pfortzēses Illustri D. T. se cōmendant. Argentorati An. M.D.XXXVII. mense Sept.

INDEX

EORVM QVAE HOC opere continentur.

A

ABscessus Mahumetis urbe Dyrrachina. 364
Acris Tyranni adhortatio ad suos, super bello cõtra Scanderbegum decernendo. 102
Aduentus Scanderbegi ad præfectum urbis Croiæ, & uafra successio eius in præfecturam & urbis custodiam. 18
Adhortatio Scanderbegi ad uniuersum cõcilium pro tuenda orthodoxa fidei. 39
Adhortatio Scanderbegi ad milites suos, ad agrum hostilem diripiendum. 53
Aduentus Amurathis in Europam centũ millibus 62
Aduentus Ferisij cum exercitu in agrũ Albanũ. 71
Adhortatio imperatoris Veneti exercitus ad suos 79
Adhortatio Scanderbegi ad milites moderata. 80
Adolescentia haud capax consilij. 87
Adhortatio Vranacontis ad Croienses. 166
Adhortatio Castrioti ad proceres, ac omnium militũ ordines 202
Adhortatio Debreæ ad suos ad fortiter pro uictoria pugnandum. 209
Adhortatio Castrioti ad milites, ut fortiter pro uictoria certent. 210
Adulatores appositissimi ad regum uanitatem. 214
Adhortatio urbis præfecti ad Belgradenses, ut urbẽ munirent, fidem seruarent. 223
Adhortatio Castrioti ad suos. 335
Adhortatio Scanderbegi ad milites ante profectionem suam contra Ballabanum. 344
Adhortatio Scanderbegi ad milites. 347
Alchria oppidum in Macedonia. 30
Alybassa contemnit exercitum Scanderbegi. 52
Alphonsus princeps uenit in Appuliam, & à regina adoptatur. 283
Alphonsus moritur, Ferdinandus succedit. eodem.
Amesa adiutor consiliorum Scanderbegi. 22
Amesa baptizatur cum socijs. 30
Amurathes solicitatus à suis, ut bellum Scanderbego inferret, pacem ab eo literis fraudulenter dolosèq; frustra petit. 64
Amesa Turca capitur 205
Amesa petit Scanderbegi nomine deditionem urbis Didrasti. 88
Amurathes parat reditum in Adrianopolim 147
Amurathis copiæ coguntur ad obsidionẽ Croiæ. 162
Amurathes Oratorem suum ad Castriotum pro pace petenda dirigit. 184
Amesa fit rex Epiroticus per Bassam. 263
Amesa celebratur rex Epiri 270
Amesa Scanderbegi nepos capitur. 275
Amesa iussu patrui ad Alphonsum in carcere sub arcta custodia habendus mittitur. 280
Amesa remittitur in Epirum. 281
Amesa Constantinopoli ueneno sublatus. 368
Amici, præsidia sunt regni. 88
Andreæ optimatis Didrasti adhortatio ad suos milites & ciues. 115
Anno 1449. nono anno imperij Scanderbegi, bellum Sfetigradense. 363
Antiqua monumenta in Dyrrachio. 103
Apparatus belli Amurathis contra Epirensem. 301
Appuli cum suis & cũ hostibus manus cõserunt. 43
Ariamnites dat tributum Scanderbego. 107
Asianus miles in Europam transportatur. 112
Asianus Mosis manibus confoditur. 307
Assambegus cum 30. millibus superatur. 265
Astra patent bona & mala agentibus. 35
Auxilia Scanderbegi in Amurathem. 138
Auro peruia mœnia quæ genus ferri cõtẽpsissent 206
Auaritia ingeniosa ad tuendas opes.

B

BAlesium oppidum. 86
Barbari oratio super modum Tyranni uires effrenes. 117
Barbari ad pugnam contra oppidanos sese accingunt. 165
Barbari necantur in fuga. 212
Bassa Isaac supremus capitaneus exercitus Turcici. 256
Baretis oppidum. 291
Barbari Venetorum agrum depopulantur 313
Barbari & Scanderbegi mutua munera. 364
Bellum ortum inter Iohannem Castriotum Scanderbegi patrem, & Amurathem Turcarum principem. 5
Bellorum uarij euentus, & nullibi instabilior fortuna. 131
Belgradi oppidi descriptio. 203
Bellorum nerui Scanderbego à Christianis principibus 208
Belgradenses à Scanderbego petunt inducias. 224
Bellum Ferdinandi cum Iohanne Renati filio 284
Bellum Scanderbegi cum Gallis. 300
Bosa mulier Scodram confugit, & Venetis se tradit, hinc fortuna parat Scanderbegũ Veneto bello. 75

C

CAstriotus accusatur affectati regni. 12
Castrioti oratio ad duces, præfectos et milites suos 59
Castriotus Mocream uenit. 73

Castriotus cladem Hungaricam egreferens, agrum Despoticum diripit atq; incendit. 63
Castriotus à Venetis ciuitate donatus, totius rei Venetæ in Epiro, Illyricoq; summus creatus est imperater. 101
Castrioti oratio ad præfectum Sfetigradensem & oppidanos. 107
Castriotus rursus tentat Sfetigradum oppugnare, sed non succedit. 156
Castriotus irrupit in castra Turcæ. 168
Castriotus cum Mose, uti pater cum insolenti filio agit. 243
Castriotus mouet signa in hostem. 276
Castriotus respuit Tyranni fœdera. 278
Cadauera excoriare, & cutem palea implere. 234
Calapinus Amurathis filius necatur à Mahumete. 197
Captiui Epirenses Constantinopolim ducti. 336
Capti quidam cõsilia Scanderbegi aperuerunt. 264
Carolus Hungariæ rex contra Iohannam. 282
Catalogus malorũ quæ Scãderbeg intulit Turcæ. 65
Cædes Turcarũ, & fuga Scanderbegi è castris Barbarorum in Epirum. 16
Cædes Barbarorum. 53
Cesa Christianorum quinq; millia. 234
Certamen inter Italos & Gallos. 284
Celebre Fabij dictum. 334
Christianorum in Belgrado prudentia 224
Christianorum inter se discordia. 329
Clementia Scanderbegi iuncta prudentiæ. 19
Colloquium regis Ferdinandi & Scanderbegi. 304
Colloquium legati Turcici cum Vranaconte solo. 183
Colchinium maritima Venetorum urbs. 204
Colloquium Scanderbegi cũ Hamur & Synam. 279
Colloquium Scanderbegi & Picenini. 294
Comes Iacobus à fuga latitat in Italia uilissimo habitu. 302
Comparatio duorum animalium, quorum alteri plura capita, alteri unum esset. 305
Conditiones pacis inter Turcã & Scanderbegũ. 311
Cõditiones pacis fucatæ per Barbaros propositæ 157
Conflictus Scanderbegi cum duobus Persis. 9
Coniuratio principum Christianorũ in Turcam. 325
Consilium in Imperatore spectandum, nõ manus. 68
Consilio bella gerenda. 87
Conditio pacis obsessi Dayni. 100
Croia occupatur. 11
Croia obsidetur à Turca. 164
Croienses norant spernere ferrũ, nõ tantũ uerba. 183
Cupiditas imperij et gloriæ facit omniũ obliuisci 215

D

Daniel Iurich Sebencinus, Imp. Venetorũ. 79
Daniel dux Venetorum fugit. 84
Daynum oppidum. 38
Daynum in coronæ speciem obsidetur à Scanderbego. 77
De aduentu Moseos contra Scanderbegum cum exercitu. 242
De aduentu legatorum ex Constantinopoli ad Scanderbegum, pro Sanzacho, cæterisq; captiuis redimendis. 273
Debreas iussu Tyranni instauratis Amesæ copijs, & suppleto militũ numero, in Scanderbegum signa mouet. 207
Debreas transfigitur à Scanderbego. 212
Debreas uenit in Epirum. 208
Decem millia hominum electa contra Turcam. 104
De cæde Barbarorum, & triumpho Castrioti, Epirensiumq;. 267
Decernitur auxilium Hungaris. 57
De fuga Amesæ ad Turcam. 253
Demetrius & Nicolaus, ex Berissiorum familia. 236
Descriptio urbis Croiæ. 14
Descriptio Dibræ superioris. 17
De militibus in Dauniam transportatis. 289
De morte Scanderbegi. 370
De morte Alphonsi regis. 279
De pace inter Mahumetem & Scanderbegum. 313
Deprecatio Scanderbegi ad Deum. 290
Descriptio Dibrarum. 139
Descriptio urbis Raguſinæ. 285
Descriptio Vrsaræ, Nuceriæ, Troiæ, Segiani montis. 297
Despotes uendicat sibi regnum à Tyrannide Amurathis, à quo iterum expellitur. 15
Deuastatio segetum, incendium &c. rabies uerius, quàm ultionis commodum. 264
Dolor Amurathis ob cædem Bassæ, suorumq;, & eius indignatio aduersus Scanderbegum. 31
Dolor & conflictatio Ottomani principis, ex morte Ballabani, & dissolutione obsidionis Croiæ. 362
Dotes bonæ & malæ Mahumetis. 197
Driuasti urbis oppugnationem induit Amesa. 86
Driuastenses uincunt Amesanos. 90
Duellum Pauli & Caraguſij. 95
Duodeuiginti hominum millia collecti, ut Sfetigradũ obsideretur 151
Duo tempora probandæ amicitiæ. 199
Duo Amesæ: alter præfectus Turcarum, alter Epirensis. 205
Dux Iohannes consulit sibi fuga. 302
Dyrrachij descriptio. 363

E

Edictum summi Pontificis contra Turcam. 319
Edictum de cogendis quinquaginta equitum millibus. 256

Epirensis sermo ad milites. 209
Exclamatio in ignauiam principũ Christianorũ. 171
Ex fortißimis bellatoribus abactores pecorum, & ouium custodes facti. 54
Exercitus constans octo equitum, & septem peditum millibus. 45
Exhortatio Epirensis ad suos, pro uictoria. 291
Exhortatio Picenini ad suos. 299
Expostulatio Scanderbegi cum Amesa. 91

F

Ferdinandus Scanderbego obuiam procedit. 291
Feribassa hortatur suos ad pugnam. 133
Ferisius cum nouem millibus muttitur contra Scanderbegum. 70
Feribassa occurrit Castrioto. 133
Forma circuncisionis Macomethanæ sectæ. 6
Forma literarum, & responsio Scanderbegi ad regẽ Vladislaum. 60
Forma literarum de tollendo Scanderbego. 215
Fortißimus exercitus confluit ad Scanderbegũ. 359
Fortiter uictis mors malorum & miseriarum finis. 50
Fortitudo sola inter uirtutes sæpe furentes impetus habet. 232
Fortunæ possessio non est perpetua. 191
Fraus excogitatur à Scanderbego contra Mahumetem. 173
Fuga Ferisij. 72
Fuga Scanderbegi in obsidione IBegradi, 341
Fuga inhonesta, stante Imperatore. 269
Fusianus abit in Siciliam. 303

G

GAllorum laus. 298
Gaudium Croiæ à uictoria Scanderbegi. 360
Georgius Stresius nepos Scanderbegi. 51
Georgij Thopiæ casus. 232
Germani nescij cedere. 154
Girocastrum oppidum uicinum Belgrado 228
Grata lautaq; oratio Castrioti ad Venetorum legatos, qui cum pace ad eum uenerint. 100
Gratulationes ad Scanderbegum ab externis gentibus. 193

H

HEllena Regina Myssorum & Illyricorum. 90
Hortatur Turcã pro suscipiẽda fide Christiana. 325
Humanæ imbecillitatis deploratio. 192
Hungari uincunt. 16
Hungaricæ res Scanderbego ad consultandum commissæ. 59
Huniadis magnanimitas. 46
Huniades Turcarum uictor.

I

IActura apud Belgradum. 258
Iacula præuisa minus feriunt. 266
Imperatoris partes magis in consulendo, quàm dimicando sitæ. 134
In ducibus non laudatur prodiga uitæ uirtus. 128
Ingenium Scanderbegi quale fuerit ad discendas linguas. 7
In Italos facete dictum & salse. 218
In quibus periculis Scanderbegus fuerit. 24
In rebus bellicis timidiora & cautiora consilia probantur. 263
Insigne responsum Daynensium liberorum ciuium. 85
Instauratio urbis Croiæ. 198
Instructio acierum Scanderbegi. 51
Instructio acierum à Ballabano ad pugnam. 315
Inundatio sanguinis Albulæ nomen mutauit. 271

L

LApsus & penè abolitio Ottomanorum imperij eiusdemq; restitutio & augmentatio. 4
Laureatæ literæ. 55
Leccha Zacharias obtruncatus, hinc causa belli. 75
Legatio Ottomani ad inducias ab Hungaris in decem annium petendas. 33
Legatio Turcæ ad Mosen non uerbis ornata, sed muneribus & auro. 216
Legatio Scanderbegi ad Alphonsum Appuliæ regem. 216
Legationes Principum ad Scanderbegum. 241
Legati Pontificis ad Scanderbegum. 285
Libertas uindicanda. 19
Libertas aduersis Dijs non est defendenda. 185
Literæ Vladislai Pannoñ regis ad Scanderbegũ. 55
Literæ Amurathis Ottomani ad Scanderbegum. 65
Literæ Castrioti ad Turcam de pace. 312
Literæ Mahumetis ad Scanderbegum. 322
Literæ à Tanusio missæ. 350
Locus sepulturæ Scanderbegi. 370
Ludus in Ragusio. 289
Lyssium oppidum ciuium Romanorum. 36
Lyssa Venetorum urbs. 364

M

MAcedonia Principum altrix. 1
Macomethi leges. 66
Mahumetes fratris occisor. 318
Mahumetis crudelitas. 170

Mahumetes discedens è Croia & Epiro re infecta, Ballabanum cum innumeris copijs in Croiæ obsidione reliquit. 353
Mahumetis consilia contra Scanderbegum. 173
Mons Garganus. 306
Mores & ciuilia Ragusinorum. 286
Mos gentis, cingulo circa collum conuoluto. 251
Moses Scanderbego adest socius laboris. 21
Mosis obiurgans exclamatio in ignauum militem. 84
Moses perfidus, arma uertit in patriam. 235
Moses prouocat Scanderbegum ad singulare certamen. 245
Moses ut belli, ita & fugæ dux. 248
Moses tacite laceratus. 249
Mosis dotes. 250
Moses redit in gratiam cum Scanderbego. 251
Mosis studium, ignominiam suam insigni aliquo facto abstergere. 252
Moses fortissime exhortatur suos. 270
Motus atq; tumultus in Adrianopoli ex morte Amurathis. 195
Mulier socia consiliorum Scanderbego. 240
Musachius Topia sororius Scanderbegi. 199
Musachij fuga & interitus. 230
Mustaphas dissuadet bellum cõtra Christianos. 76
Mustaphas apud Amurathem se excusat non sine laude Scanderbegi. ibidem.
Mustaphas obtinet ab Amurathe, ut cum Scanderbego confligeret 92
Mustaphas cum alijs duodecim captiuis 20. millibus aureorum redimitur. 99

N

Necessitas non fert consilia longiora. 157
Nicolai Duchagini celebre factum. 59
Nomen Turcarum deletum in Epiro. 21
Non fidendum fortunæ primordijs. 67
Noua nomina Scanderbego & fratribus indita. 6
Noui ex Adrianopoli motus, & fama belli Mahumetis in Scenderbegum. 204
Nuncius mittitur Belgradum à Sebalia, ut dubios confirmet. 228
Nuncius Barbari ad Castriotum. 277

O

Obsides dantur Turcæ Iohannis Castrioti filij. 5
Obsidio Stelusij, eius descriptio & deditio. 25
Obsidio Petralbæ, descriptio ac deditio eius. Ibidem
Obsidio Sfetigradi. eiusq; descriptio. 26
Obsides dati er Christianis. 222
Octo millia hominum occisa. 172
Odium Turcæ in Castriotum. 182
Omnis generis spolia missa regibus Christianis. 275
Optimum si ab uno sapientissimo Principe cuncta regantur. 305
Oratio Amesæ, qua defectionem suam excusat apud Ottomanum. 254
Oratio Angeli pro bello aduersus Mahumetem inchoando. 317
Oratio Ballabani ad Ottomanum. 339
Oratio Castrioti ad duces & milites, in profectione ad urbem Belgradi oppugnandam. 219
Oratio Epirensis ad Principes & uniuersum exercitum. 360
Oratio Ferdinandi plena laudum Scanderbegi. 304
Oratio noui Imperatoris Scanderbegi ad Albanum militem. 46
Oratio Oratoris Tyranni ad Epirensem. 185
Oratio Pauli Angeli ad ciues Ragusinos. 287
Oratio Perlati ad Dibrenses, ne se Ottomano dedant. 140
Oratio Picenini ad Castriotum. 295
Oratio Picenini ad exercitum. 297
Oratio Scanderbegi ad milites prima. 22
Oratio Scanderbegi antequam Mustapham aggrederetur. 74
Oratio Scanderbegi, qua auget ferociam suorum, & minuit hostium. 96
Oratio Scanderbegi ad Principes & confœderatos. 353
Oratio Scanderbegi ad duces castrorum. 365
Oratio Scanderbegi ad milites nocte pugnaturos 128
Oratio Scanderbegi ad suos, ostendentis paratum se ad duellum cum Feribassa. 135.
Oratio Scanderbegi ad suos, ante congressum cum Barbaris. 245
Oratio Scanderbegi ad congregatum exercitũ. 257
Oratio Tyranni ad duces & præfectos suos. 326
Oratio Veneti oratoris Pauli Angeli ad Cast. 314
Origo & genus Castriotæ familiæ. 4
Origo & nomen Albanæ seu Epiroticæ gentis. 36
Oronicheum, locus in Dibra. 261
Ottomanum imperium male patum. 333
Ottomani aduentus in Epirum. 164

P

Papa uult Scanderbegum regem facere. 304
Parthinorum gens inter nobiles populos Epiri habetur. 163
Pater Scanderbegi moritur. 22
Pauli Duchagini oratio. 58
Paulus uincit Barbarum in duello. 96
Paulus secundus Pontifex maximus. 355
Paulus Angelus Dyrrachinus Archiepiscopus. 287
Pax inter Turcam & Scanderbegum. 281
Philippi uox in Alexandrum regem. 368
Peicus Emanuel. 265

Perfidia & feritas destruunt regna. 146
Periculis assueta uirtus. 166
Petrella urbs obsidetur. 24
Perlatus præbibit Dibrensibus. 144
Per pelues & uasa ærea insidias hostis experiri. 180
Pius secundus contra Turcam. 319
Pius secundus Papa Anchonæ moritur. 331
Præcepta pro principe formando. 368
Præsidium Tyranni in Belgrado. 221
Præclara, sudore & labore perficiuntur. 175
Principum ira plumbea 353
Prouentus Scanderbegi in Epiro. 44
Prouerbium, Digitum ad fontem intendere. 138
Pugnæ satietas fit in rebus aduersis. 76
Pugna Castrioti cum Venetis apud Drinonis ripam. 83
Pyrrhus Epirotarum rex. 296

Q

QVæ Castriotus ad salutem regni procurauerit, audito Tyrãni aduẽtu in Epirũ 104
Quæstio de Scanderbegi cessione. 261
Quæ Turca promiserit Ballabano, si uincat Scanderbegum. 337
Quantũ spes posit in uariandis mortaliũ animis. 229
Quid Scanderbegus cum ducibus & præfectis suis super auxilio ferendo Vladislao regi senserit. 57
Quo animo Scãderbeg cõtra Christianos bellârit 11

R

RAgusina urbs Epidaurum dicta. 287
Ragusina altera Roma. 288
Redeunt uictores ad regiam urbem Croiæ. 54
Reditus Castrioti ad urbem Croiæ. 218
Regni libido dulce malum. 75
Responsio Scanderbegi ad epistolas Amurathis. 69
Responsio Amesæ ad admonitorem Marinum. 87
Responsum Perlati datum Turcæ petenti deditionẽ Sfetigradi. 116
Responsio, & ingressus in urbem regiam Scanderbegi. 350
Responsio Epirensis ad Oratorem Tyranni. 187
Responsum Castrioti ad Piceninum. 295
Res secundæ obtusiora efficiunt hominũ ingenia. 83
Rustica dona quæ Scãderbegus misit Ballabano. 334

S

SAnguinem pluit 265
Sanzachi dignitas apud Turcas. 7
Scanderbego committitur exercitus Turcicus. 7
Scanderbegi duellum cum Scytha. 8
Scanderbeg uictor honoratur muneribus. 10
Scanderbegi consilium de regno paterno recuperando. 14
Scanderbeg conscribit exercitum Hungaro auxiliaturus. 60
Scanderbegus castra Turcæ inuadit & fugat. 74
Scanderbegus aciem instruit contra Venetos. 82
Scanderbegus ad obsidionem Daynensem se conuertit. 99
Scanderbegus Croiam exit. 106
Scanderbegus Dibrenses & Sfetigradenses in gratiam recipit. 146
Scanderbegus sua manu 30. millia Turcarum occidit. 305
Scanderbegus elapsus cum uno ministro. 343
Scanderbegus moriturus, filium suum Iohannem suis suis commendat. 366
Scanderbegus uixit annos 63. 365
Scanderbegus alloquitur filiũ suum moriturus. 367
Scanderbegus cum copijs ad Ismum flumen se recipit. 174
Scanderbegus excipitur à Croiensibus. 192
Scanderbeg concedit ad Dibras. 238
Scanderbegus Tumenistum occupat. 268
Scanderbegus respuit pacem cum Turca. 274
Scanderbegi pugna cum Piceninis & Gallis, eiusq; uictoria. 292
Schisma Vrbani sexti, & Clementis Papæ. 282
Scodrenses Balesium incendunt, funditusq; euertunt. 93
Sebalias cum 16. millibus mittitur ad ludificandum Castriotum. 175
Sebalias magnis copijs mittitur contra Scanderbegum. 227
Sebalias uictoriam celebrat. 233
Sebalias munit Sfetigradum. 236
Sedendo uincere. 198
Seditio populi Romani contra Bonifacium nonum Pontificem. 282
Sententia Turcæ de Scanderbego. 180
Sermo Amesæ ad Scanderbegum, de uxore & liberis. 280
Sfetigradenses erumpunt in Turcas. 125
Sfetigradum oppugnatur. 151
Signa quædam naturaliter in corpore Scanderbegi 5
Simpontum urbs. 306
Simultates pestiferum malum in rerum administratione. 86
Situs Sfetigradi. 116
Statura Amesæ & dotes. 253
Stratagema Scanderbegi, ad alliciendum hostem ad pugnam. 111
Stratagema Scanderbegi cum duobus Turcis. 233
Subornati occisores Scanderbegi. 352
Summa bellorum, quæ gessit Scanderbeg intra annos decem & octo. 399

Syna præfectus Turcæ cum 20. millibus uult Scanderbegum inuadere. 307

T

Tacita Ameſæ querela. 94
Tanuſius cum tribus millibus equitum præit iuſtum exercitum. 221
Tellus ſanguinis profluuijs humida. 269
Tempus fortibus uiris ſicut nautis expectandũ. 204
Tria millia cum Muſachio oppreſſa. 232
Triumphus Scanderbegi & regis Ferdinandi. 302
Triumphus Sebaliæ, quo uenit Conſtantinopolim. 240
Triumphus Caſtrioti euntis Croiam. 272
Tubicines, cornicines, bellica ſunt inſtrumenta. 267
Tumeniſtus mons. 162
Turca ex aſtris colligit, orbis imperia ſibi promiſſa. 330
Turcæ qui, & unde. 48
Turca ingratitudinis accuſat Scanderbegum. 66
Turca receptui canit infœliciter pugnans 172
Turca exprobrat infœlicitatem ſuam Dijs. 184
Turca cladem imputat Ameſæ. 206
Tyranni conſilium & inſidiarum genus, pro morte Caſtrioti. 13
Tyrannus audita Belgredi obſidiõe, omiſſa omni alia cura, totus in eam ſoluendam eſt conuerſus. 366

V

Varij rerum motus & ſucceſſus, diuerſiq; belli rum euentus, atq; mutationes ſtatus regni Neapolitani. 282
Vaticinia, ſiue prodigia de Scanderbegi natiuitate 4
Variæ apud Ottomanum ſententiæ ſuper bello cum Hungaris renouando. 32
Velox conſiliũ Scanderbegi in recuperãda Croia. 16
Venetorum exercitus ad urbem Scodram. 78
Venetiæ columen & propugnaculum fidei Chriſtianæ. 315
Venetorum laus. 368
Verſis proris, prouerbium. 212
Victoria Hunniadis, qui & Iancus dictus. 15
Victoria Scanderbegi contra Seremetium. 331
Victoria oppidanorum aduerſus Tyrannum. 176
Victoria Scanderbegi & triumphus. 248
Vincere non ſemper decorum. 308
Vires Scanderbegi trifariam diuiſæ. 78
Vladislaus Pannonum rex contendit ad reſtituendum Deſpotem in regnum. 15
Vladislaus occiditur, ſpreto Hunniadis conſilio. 63
Vladislaus rex, dictus Lancilagus, ueneno ſublatus. 283
Vltima Amurathis uerba, cum proximus eſſet morti. 190
Vranacontis heros Epirenſis urbi Croiæ præficitur. 106
Vranacontis reſponſum datum Scanderbego. 119
Vranacontes deſignatur dux Aemathiæ. 193
Vranacontes reſpondet Scanderbego. 203
Vrbs Trani. 302
Vrbs ciuibus commiſſa, non ciues urbi. 166
Vrſara Appuliæ oppidum. 293
Vulgi mos præclare mentiri. 235

Z

Zacharia Groppa. 152
Zachariæ Groppæ, & Barbari certamen. 244.

FINIS.

Volaterranus lib. viij. Geographię in de-
scriptione Macedonię.

TRes præcipuę familiæ hæc omnia loca simul cum Epiro possi-
debant, quas omnes Romę uidimus à Turcis expulsas. Inter
illas secunda est Castriotarum, è quibus Iohannes Dibras, si-
ue Doberiensis Troiam, nõnullaq; alia loca interius obtinebat. Quumq;
ab Amurathe Turca bello peteretur, tributi conditione liberatur, obside
filio Georgio puero nouem annorum dato. Hic igitur & indole & uir-
tute creuit heroica, & robore corporis incomparabili, quapropter Amu
rathes eum in suam sectam asciuit, uocauitq; Scanderbech, quod lingua
Turcarum Alexandrum Dominũ, siue Magnum significat. Hic plures
ei prouincias acquisiuit, inter quas & Mœsiam adsecutus, Georgio Vn-
cheruch Despoto ac Nouomonte eius regionis metropoli expugnato,
ubi auri argentiq; fodinæ dicuntur esse. Extincto patre ac fratre Caragu
sio natu maiore, qui erat obses apud Andrinopolim, Amurathes ei re-
gnum paternum tradidit. Interea Eugenius quartus audita fama, hunc
per nuncios & literas ad nostros, & fidem pristinam traducere conatur.
Ille confestim obtemperat, ac rebellans tot pro religione res gessit, quot
antea contra, ac de improuiso Croiam, Sfetigradum, Stelusium, Modri-
siam, & Ternacium, oppida in ea regione occupat. Amurathes contra
eum Amesambech fratris eius filium primo, deinde Vranum ducem cũ
copijs mittit. Croiam quatuor iam menses obsidebant, cum moritur, ac
filius eius Mahumetes missis totidem ducibus, quos Bassas uocant, fru-
stra uires instaurat, cum ille semper parua manu ingentes hostium cater-
uas funderet ac fugaret. Sed & uno tẽpore Venetos quoq; bello laceſſe-
bat. Causa fuit, quod illi pactam pecuniam maioribus suis ob ablata Al-
banię oppida pendere negabant. Itaq; Dyrrachiensem, deinde Damnien
sem, Scodrensem, & Driuastensem agros late populatus est. Venetorum
exercitũ ad Drinum fluuium occurrentẽ fugauit, tandẽ inter eos conuen
tum sequestra pace per Antonium Venerium Albaniæ prouisorẽ, ut illi
Scodra & agro, quẽ ceperat, cedenti mille quingentos aureos quotannis
tribuerent. Posthæc cũ Pij secundi Pontificis nuncijs solicitatus auxilio
Ferdinandi regis in Italiam trajiceret, eum Baroli à Io. Antonio principe
Tarentino, Ioanne quoq; Renati regis filio Andegauię duce, ac Io. Pici-
nino obsessum euestigio liberauit. Romã deinde cũ ueniſſet, mox domũ
remeauit, ubi paruo post tẽpore ueneno absumptus dicitur. Vir Pyrrhi
quidẽ successione, aut Alexandri cognomẽto sine cõtrouersia dignus, in
tot periculis & prelijs mirũ nullũ in corpore uulnus repertũ, prętereq; hu
merum effractum. Vxorem filiam Arianitis duxit, quæ adhuc Neapoli
uiuit, ex qua filium suscepit, qui post mortem patris pulsus &
ipse à Mahumete peregrinatur. Hęc ille.

Aeneas

AENEAS SYLVIVS IN DESCRIPTIONE Europæ. Cap. xv.

QVæ nunc Albania dicitur, olim Macedoniæ portio fuit, ad occidentem uersa, inter Dyrrhachium & Appolloniam fuisse prodidimus, nõ incelebres prisco seculo ciuitates. Sermo genti neq; Græcis, neq; Illyricis notus. Credimus hoc genus hominum ex Albania quondam uenisse, quæ uicina Colchidi in Asiatica Scythia memoratur, ut sæpe Barbarorum inundatio nationum, Græciæ atq; Italiæ prouincias occupauit. In hac terra potens Camusa fuit, qui Christianis parentibus ortus, parum tenax Catholicæ fidei, ad Mahumetis insaniam declinauit. Sed quàm leuiter Christum deseruit, tam facile Mahumetis sacra contempsit, redijt enim ad paternam legem. Et quamuis utranq; religionem contempserit, neutri fidus, Christianus tamen mori quàm Turca maluit. Paul opost Constantinopolitanam cladem, morbo extinctus. Georgius Scanderbechius eius hæreditatem accepit, nobili loco natus, qui ętatem penè omnem in armis pro Christi nomine pugnando consumpsit, multas & magnas Turcarum turmas bello uicit atq; deleuit. Solusq; quodammodo regionem illam in Euangelio Christi continuit, quamui shodie toties hostili ferro petita, magna ex parte deserta feratur. Rex Alphonsus sæpe milites in Albaniam misit, & Croiam urbem in potestatem receptam, à Turcis defendit. Nepos Scanderbechij ex fratre, cum Turcarum parti fauens, insidias patruo moliretur, ab eo captus, & ad Alphonsum missus, in carcerem coniectus est. Calixtus quoq; Romanus Pontifex auxilia pecuniaria Scanderbechio non pauca misit. Valona in Albania nõ magna ciuitas est, in portu maris sita, qua breuissimus est in Italiam tractus. Hanc Pazaites primus ex Turcis occupauit. Rebellantem Amurathes recuperauit. Nescio quod malum minatur Italiæ.

PAVLVS IOVIVS EPISCOPVS NVCERINVS in Commentario rerum Turcicarum, ad Carolum V. Imp.

VErum enimuero quum post hæc omnia Scanderbechus Albaniæ prefectus, ab Amuratha, cui aliâs inseruierat, defecisset, Amurathes ipse maximo exercitu, ac Mahumete etiam proprio filio secum ducto, Croiam uenit, atq; urbẽ ipsam diu machinis bellicis impetiuit. Verum cum eius capiendæ nulla facultas daretur, amouit quidem inde castra: sed tantum dolorem, uel potius rabiem ex ea re contraxit, ut mala ualetudine correptus, Andrinopoli demum è uita excesserit, Anno ab instaurata salute M.cccc.l. Mense Nouembri.

MARINI BARLETII SCODRENSIS DE VITA ET REBVS GESTIS SCANDERBEGI Præclariſſimi Epirotarum Principis, ad Donferandum Caſtriotum eius nepotem, Liber Primus.

PRAEFATIO.

QVVM ET PRAESENTEM RERVM EPIROTArum ſtatum, & qualis olim is fuerit, mecum ipſe repũto, Donferande Princeps illuſtriſſime, uix poſſum (me hercule) animo conſtituere, an ſcribendi ſuſceptum de illis negotium aggrediar, an potius ante omnem conatũ re adhuc integra id totum relinquam, ueritus præſertim, ne quod maxime hiſtoria quærit, modicum fidei mihi ipſi pariam apud animos hominum, præterita forte magis ex præſentium habitu iudicantium, puàm hęc ad illorum formam cum tanta admiratione conditionis humanæ referentium, ut quod profecto me ipſum licet domeſticum ueteris fortunę ſpectatorem primo nõ ſegniter mouit, & prudentiſſimum quemq; ſanè falleret, Quippe quum nõ ſatis credibile uideatur, ut tam repente ex priſtinæ illius fortunæ poſſeſſione ad tantum ſordium, & calcem (ut ita dixerim) miſeriarum ſit deturſum. Nam & ſi Gręcorum quoq; atq; aliorum nihilo illachrymoſior ſtatus eandem adducere admirationem, & miſerationẽ poſſit, utpote qui olim ex orbis terrę dominis in ſempiternam nobiſcum ſeruitutem hodie ſint delapſi. Tamen uix ullius ſatis populi, gentisue tam repens præcipitatę fortunę mutatio unq; apparuit. Sed ſenſim paulatimq;, ac per gradus illorum fuit lapſus, ueluti Græcia ipſa cũ tacita imperij diminutione iugum accepit, Romanis quinetiam (ut miſcere noſtra tam antiquis & magnis audeam) paulominus fermè temporis in amittendo quàm acquirendo imperio conſumptum eſt, Epirotica uero fortuna ac gloria omnis ex eo faſtigio, momento fermè temporis corruit, & libertas ita obtrita iacuit, ut nulla iam prorſus tantę uirtutis ueſtigia, uel priſcę nobilitatis monumenta cernantur. Quod ſi reuiuiſceret Alexander ille, qui primus gentis nomen, ſceptrumq; per tot ora, & ceruices populorum tranſtulit: Si rediret belli artifex Pyrrhus, non agnoſceret profecto Macedoniam ſuã, Principum altricem, locum degenerem fugerent, & aſpernarentur, quẽ libertatis domicilium reliquiſſent. Sed ut omiſſis tam uetuſtis lachrymis, ad recentiora (quod pollicitus ſum, & iam pridem propoſui mihi) animum intendam. Quæ Imperij, quæ uirorum, quę rerum omnium facies nuper uiuente Scanderbego erat? Quum (quod maximũ cenſeri ſolet in rebus humanis) bellica uirtute toties confractis penè orientis animis, uiribusq; totius orbis oculos in ſe cõuerterent. Necq; contenti intra ſuos tantũ fines eam gloriã alere, funeſtiſſimos illos, ſicut uaſtiſſimos Hungariæ mo-

Libertas.

Nobilitas.

Alexander

Pyrrhus.

Macedonia

Principum altrix.

rię motus iuuare properarunt, Et in Italiam postremo aduecti, Gallico fu-
rore inhibito, Neapolitanum regnum tanta uirtute seruarũt, Lęta ubiq;
Dulce nomen LIBERTATIS. festiua omnia erant, cunctis resonabat locis dulce illud nomen libertatis,
hincinde principes, reguliq; concordibus iuncti animis, atq; parere, ex
imperare iuxta parati, ueteris formam decoris, ac imaginem fortunę pul-
chra contentione effingebant. Nunc illo sublato confusa repente ueluti
dolore immodico omnis abijt fortuna, uirtusq;, Ex quo non locum, nõ
corpus (ut sæpius repetam) non animum non uocem liberam in ea pro-
uincia contigit inuenire, Et eò calamitatis est deuentum, ut mirer sępius
quo modo aut ipsi ad ea patienda sufficiamus, aut nõ aliqua satietas for-
tunam teneat, & satis pensum à nobis suppliciorum uideatur. Quare nõ
Mortalis res Epirotica. temere forsan dixerim, mortalem rem Epiroticam cũ eo principe fuisse,
seu is fatorum ordo poposcerat, seu ea hominis uirtus fortunàq; fuerat:
uerum enimuero dum tam excelsum eum constituo, onus me susceptę rei
grauat magis deterretq;, cũ & uires meas metior ipse, & eam magnitudi-
nem operis, ac tam uastam scribendi materiam intueor, quę feliciori stilo
condiri debebat, & uocaliorem (ut de se cõqueri olim auditus est Alexan-
der) pręconem exigebat, tamen uel inuitum me iampridem hoc rapit de-
siderium, non iniquum fortasse, utpote quod & patriæ præcipua pietas,
& seruatum mihi ad hunc usq; diem silentium excusat, conpescui (uerũ
ingenue fateor) multos iam annos istã scribendi libidinem, reieci plura
uota amicorum idipsum sedulo poscentium, expectans spe, desiderioq;
pari, si tam ampla materia scribendi scriptorem aliquem excitaret, Qui eo
me exoluens onere, simul & ipsi mihi, & excellentissimi uiri glorię con-
suleret, Et ab surrepente iam, ac inualescente tacite obliuione eum uindi-
caret, sed nemo tam pium laborẽ hucusq; maluit, qũi tamẽ nouas quoti-
die orationes (absit uerbo temeritas) & innumera commentaria usq; ad
abusum edere non cessant, tanq; non sanctius profecto pulchriusq; sit,
Sanctum, quæ alij fortiter fecerint, tradere posteris. quæ fortiter fecerint alij, q; quæ senserimus ipsi tradere posteris, ut cer-
tiora ex illorum experimentis exempla, q; ex nostris pręceptis documẽta
ad res publicas, populosq; gubernandos appareant. Non potui igitur
ipse diutius in ijs ingrati animi sordibus (ut liberius loquar) iacere cum
cæteris, & malui impudens fortasse potius, q; subrusticus ita existimanti-
bus uideri. Neq; labor me iã uel timor ullus remouebit à scribendo, quũ
à gerendo illum non perterruerit, presertim q; hoc maxime omnium me
tangit, q; alioquin ad se quemcũq; inuitare potest, Nam licet non usq;
adeò ingratitudinis rei censeri soleant, qui externorũ populorũ, & urbiũ
res gestas literarũ monimentis negligunt cõmendare, Nullũ tamen ma-
Ingratitudo in patriam. ius ingrati animi opprobrium uidetur mihi, quàm ita cum patria agere,
ut quum possis illam à mortalitatis, & temporum iniuria aliquo uindica-
re modo, id ipsum inani pudore detentum omittere, Quod digitum (ut
aiunt) nequeas ad fontem ipsum intendere. Quamuis enim cauendum
acriter sit, ne stilum materia superet, imparq; uiribus extollatur pondus,
æqui

æqui iudicis tamen erit reputare, quantum cupiditatis patriæ causa attulerit quispiam, nõ quantum dignitatis, nam per deum immortalem quæ grauitas esset, dignitasq; sermonis, quæ tanta rei mole, tantoq; rerum gestarum ambitu & uarietate non opprimatur? Quoquo me uerto, ingentia facta uiri obstrepunt, uocant undiq; maximarum uirtutũ monumenta, & præcipuæ admirationis omnia, ut tantæ rei cogitatione dubius resistet animus. Sed eadem ipsa causa, quæ me ad scribendum impulit, scribentes quoq; solabitur. Nam quũ nemo (quod sciam) adhuc rem hanc attigerit, solus sicut nec placere multum, ita nec sperni omnino ab hominibus potero, quando nulla alia scriptorum uarietas, grauitasq; reperiatur, quæ iuxta posita, conatui officiat meo, & suo splendore uelut tenebras aliquas his scriptis iniiciat. Hinc & illud non minus fortasse solatur quod me legentium animis, & curiosæ conciliet posteritati. Quod nullum usquam habui in hoc cursu ducem, quem nunc sequerer, imitarer, nunc pro ingenij appetitu superare contenderem, ad cuius exemplum & meipsum componerem, & ordinem dicendorum formarem, non annales uetustos ullos, non recentes historias licuit inspicere, quæ nouo homini, & tantum pelagus ingredienti, adiumenta aliqua præberent. Verumtamen haudquaq; dubito futuros postmodũ multos, qui patefactã sibi uiam fœlicioribus auspicijs, & indulgẽtioribus dijs inire tentabunt. Cæterum, hæc quidem in fortunæ sita sunt manu. Istud uero, quod ad me attinet, bona certe fide præstabo, contendam, ut nemo, uel infidelem, uel segnem operam meam in hoc iure possit arguere. Non enim cõmenta in ijs, sed à maioribus diligenter relata, & à quibusdam etiam, qui interfuerunt, uisa, memoriæ mandaui, fidemq; plurimorum & ueracium uirorum, nõ leuem tantummodo & futilem traditionem sum secutus. Ad hęc itaq; mihi pro se quisq; liberaliter applicet animum, ut gressi tandem è stadio (si dijs placet) rem tamdiu tot mortalium petitam uotis, Superis bene iuuantibus, ordiamur.

∴

MARINI BARLETII SCO

DRENSIS SACERDOTIS, DE VITA ET GESTIS Scanderbegi, Epirotarum Principis, Liber Primus.

Lapsus & pene abolitio Ottomanorũ imperij, eiusdẽq; restitutio atq; augmentatio.

POST ANTIQVAtam Turcarum imperij gloriam, & abolitum penè Ottomannum nomen superato in finibus Armeniæ Puiazete seniori Scytharũm armis, Amurathes nepos ex eius liberis, qui ita forsan poscentibus fatis seruati Græcorum leuitate tot Christianorum futuris malis fuere, post multas suorum contentiones, & domesticum effusum sangu inem, primus auorum regnum fœliciter obtinuit, restituit fortunã, & uiribus auctis, Turcarum nomen formidabilius q̃ antea unquam fuerat, effecit. Tamen dum nũc in Asiaticis rebus firmandis, nunc in persequendis Græciq populis, & extorquendo eorum imperio occupatur, aliquot annis abstinere à Macedonia & finitimis regionibus est coactus. Per id tempus (ne nimis alte exordiendo alienas historias percensere uelle uidear) in Epiro inter cæteros regulos principesq̃, satis nobile nomen Iohannis Castrioti, tum cæterarum urbium, tum Croię præcipue imperio erat. Et quia neq̃ latere penitus Scanderbegi genus æquum duco, neq̃ omnem auorum eius seriem perscribere in animo est, illud unum attigisse contentus ero, auctores gentis Castriotæ ex Aemathia nobili ortu fluxisse, imperitasseq̃ pari gloria fortunaq̃ in Epiro, eos omnes (ut iam orsus sum) Iohannes prudentia, grauitate, ac animi inuicti magnitudine, cæterisq̃ deinceps uirtutibus, atq̃ egregio etiã (si quid ad rem facit) corporis decore facile superauit. Vxori Voisauę nomen erat, non indignam eo uiro, tum pater nobilissimus Tribalorum princeps, tum forma moresq̃, ac insignis super muliebre ingenium animus faciebat. Potest & à prole illi, à quo merito cõmendari fœminę consueuerunt, non minor fortasse fieri accessio laudis, nouem nanq̃ liberos peperisse, educasseq̃ narratur, quinque fœminas, Maram, Icllam, Angelimam, Vlaicam, Mamizã, mares reliquos, Reposium scilicet, Staniſam, Constantinum, & Georgium. Minimus natu Georgius fuit, cui postmodum apud Barbaros (ut suo loco dicemus) Scanderbego nomen inditum est. Sed anteq̃ progrediar ulterius, omittendũ non censeo, quod uel prodigijs ipsis ostensum, & à plerisq̃ uaticinatum de hominis gloria accepi. Licet id antiquis simillimum fabulis aspernaturos plurimos non ignorem

Origo & genus Castriotæ familiæ.

Aemathia.

Voisaua uxor.

Vaticinia siue prodigia de Scanderbegi natiuitate.

ignorem. Ferunt enim, quod quum concepisset eum mater, serpentem se enixam eius magnitudinis somniauit, qui totam fermè operiens Epirum, caput inter Turcarum fines protenderet, & cruentis faucibus eos absorberet, caudam uero teneret in mari inter Christianos, & Veneti maxime imperij terminos, narratum id sibi, Iohannes, quum non eius generis res esset, quæ extis ullis scrutaretur, uel Apollinem exigeret interpretem, ingenti lætitia solatus uxorem, nasciturum ex ea uirum ominatus facile est, clarũ bello, factisq; qui Turcarũ simul hostis acerrimus, idemq; dux fœliciſſimus, & Christianæ fidei propugnator, ac Veneti cultor imperij perpetuus existeret. Nihil fefellit se, uel alios sollicitus parens, sed aucta magis est uaticinio fides puero nato, nanq; aliud pulchrius longe clariusq; bellici decoris signum in dextero infantis brachio uisum, forma ensis ita expressa, ut manu facta uideretur. O insignem naturæ liberalitatem, uel nascentibus nobis subijcit documenta, & in corpore ipso figit insignia, quæ postmodum sint sequenda. Infans deinde protinus cũ passa est ætas, ad arma & arcus reptauit, atq; in ipsis puerilis ætatis rudimentis id specimen præbuit sui, ut satis cuiq; futuræ uirtutis dilucerent indicia, is posthac in dies uisebatur in adolescente uitæ cultus, ea morum elegantia, & Christianæ fidei promissa religio quædam, ut omniũ in se ora oculosq; conuerteret. Vnum parentes, unum fratres, unum cæteri illius regionis homines cum tacita admiratione suspiciebãt, de eo omnes sermones, & læta ubiq; uulgi murmura erant, uelut rarũ illud ea ætas specimen protuliſſet. Nam ad ea præsagia naturæ gratia quoq; quędã corporisq; species, quæ condit omnia, non deerat. Sed non ex tam fœlici (ut ita dixerim) palmite fructus ullos colligere sollicitis parentum uotis, fata concessere. Nam quum imposito Græcis iugo Amurathes in Macedoniam conuertisset signa, eamq; satis longo afflictam bello contriuisset, Ioannes diutino defessus bello, ac longis exhaustus incommodis, pacem ab eo petere coactus, ea lege impetrauit, ut obsides filios omnes traderet, uix poterat seruitus maior, aut funestiora, & fœdiora uincula parentibus injici. Quod enim pacis, quod imperij eo pacto seruati, solatium parẽtibus superesse poterat? Tamen quid non misera uitę cupido, & regni sollicitus amor timidis mortalibus suadet? Maluere infœlices senes cruentissimi hostis fidem sequi, & tot simul se pignoribus exuere, q; diutius collabentis iam fortunæ ruinam expectare. Datus proinde cum fratribus Georgius est, qui præ cæteris nimis multum secum priuati, publiciq; luctus tulit. Sed non ideo patrem concepta iampridem de filio spes deseruit, multis oculis amplexibusq; in eum præcipue prolapsus, ac deorum fidem appellans, ne inanem expectationem suam redderent, à se dimisit. Atq; aliquis ex uulgo protensam uitam, uiriles q; annos precatus puero, domesticum sibi hostem, incendiumq; educaturum Amurathem dixit. Deducti ad Ottomanum adolescentuli, primam perfidiam eius in eo sensere, Quod abiecta, quæ eorum parentibus præstita erat, fide, circuncidi

Signa quędã naturaliter in corpore Scãderbegi insita mẽbrisq; eius manu uelut impressa.

Quæ studia et exercitia Scanderbegi in ipsis puerilibus annis exercere, & quod morũ uirtutis ac fortitudinis specimen in eo dilucere ceperit.

Bellum ortũ inter Ioannem Castriotũ Scanderbegi patrẽ & Amurathẽ Turcarũ principem, paxq; inter eosdem inita.

Obsides dantur Turcæ Iohannis Castriotifilij.

Macometano ritu ilico iussi sunt. Qua de re, quoniam scitu non est iocundum quædam hoc in loco recensere non malum esse duco. Haud absimilem omnino in hoc morem á Iudæis seruant Turcæ, præterquam illud quod Macometo sanciente additum est, Quod prius q̃ circuncidatur quispiam, si capax rationis est, ductus in medium turbæ, monente eorum sacerdote, quos Deruissas appellant, digitũ indicem exerit, & rectus cœlum spectans altiori uocis sono, ut bene audiri possit, La, Ila, La, inquit, Mehmet ruselam. Idem quod, Deus, Deus, Deus, unus, & Macomethus suus Propheta. Postea à perito quopiam circũcisus offertur populo, eiq̃ aliud, oblitterato priore, inditur nomen. Astantes autẽ omnes si Christianus prius, uel alterius sectæ erat, promptissimis animis, & maxima lætitia stipem conferũt, laudant, deosculantur, & domus ei posthac uictusq̃ ex publico decernitur. Sed hinc parumper digrediens, describam qui & quales sint in Macomethana & Turcaica religione ordines, conditiones, & sacerdotum, siue religiosorum gradus. Primi enim, qui & strictioris ordinis & religionis apud eos sunt, Daruissæ appellantur. De quibus paulo ante meminimus, qui ijdem haberi possunt, ut apud nos fratres, qui obseruantes appellantur. Hi autem (regnante Pazaite eorum principe, Mahumethis postremi filio) multifariam delinquentes & exorbitantes, ob eorum scelera & delicta perpetrata, omnes ad unum ab eo deleti, extirpatiq̃ fuere. Hi enim sub specie sanctimoniæ & religionis tanquam mendicantes se ad solitudines ponebant, compita, uias, & itinera, qua mercatores, peregrini, & uiatores transituri erant, obsidebant, quos capta occasione tanquam crassatores & latrunculi irruentes, illos opprimebant, interficiebant, & bonis spoliabant. Quæ res cum ad Otto mani principis aures peruenisset, is ægreferens, omnes, ut dictum est, ad unum tolli iussit, ita ut eorum memoria prorsus extingueretur. Hos uero & secundo loco Hoze (sic eos Turcaica lingua appellat) ordine consequuntur, quibus apud nos pares æqualesq̃ esse censeri possunt fratres, quos conuentuales nuncupantur. Post hos uero & tertio loco Talasmani sequuntur, qui sacerdotibus, Secularibus appellatis, similem ultimum locum tenent. Hi etenim tantummodo tres ordines, gradus, & conditiones sacerdotum siue religiosorum, in Turcaica secta esse reperiuntur, qui in omni eorum religione, sacerdotio, cerimonijs, & sacris suis, inseruiunt & famulantur, Nunc ad propositum reuertar. Epirensibus uaria nomina, prioribus mutatis, indita sunt, ex consuetudine gentis. Georgius, seu casu, seu quod nobilior inter cæteros indoles, egregium nescio quid præseferre uidebatur, Scanderbeg appellatus: idem quod apud nos Alexander dominus. Maxima lætitia ea res apud Amurathem celebrata, ut facere apud nos uulgo solent, quum aliquem ex Iudaicis sordibus emergentem, ad lucem & ad salutem redire uident. Decreta sunt eis copiosa, honorificaq̃ alimenta, sed Scanderbegum præcipue, cum indoles ipsa, tum ætas (uix dum enim nonum attigerat annũ) Tyranno consiliabat.

Forma circuncisionis Macomethanæ sectæ, ac ea quæ ipsi Turcæ obseruant circa illos, qui ad eorum sectam transeunt.

Daruissæ.

Hoze.

Talasmani.

Att. noua nomina Scãderbego, & fratribus in corũ circuncisione iussu Tyranni indita, et prouisio circa eosdem facta.

ciliabat. Præceptores (ut aptior est ea ad discendũm ætas) uarij generis non negati. Breui itaq; temporis spatio, promptum ad omnia ingenium linguam, literasq; Turcaicas, Arabicas, Græcas, Italicas, Illyricas didicit. Crescentibus uero paulatim cum ætate uiribus, adolescentem illa unica incessit libido, nullum sanè genus bellicæ uirtutis intentatum transire, ac nunc gladio, nunc arcu iaculoq;, tum eques, tũ pedes, incredibilia propè omnia promptissimi corporis experimenta edere, audere aliquid semper maius annis. Et priusq; uis ipsa membrorum ferociam æquaret animi, ac nondum pares bellicis sudoribus spiritus uiderentur, amor fuit uario certaminum genere, æquales quotidie prouocando crebris spectaculis, fauorem sibi apud omnium animos principisq; præcipue ipsius conciliare, & semper aliquid ferre laudis, ac iam inde uiam ad futurum decus, & alimenta ad famam præstruere. Mox ingentibus lacertis, confirmata iam ætate, ardua quæq; fortissimi uiri munia obire, pati famem, sitim, algorem, æstus, uigilias, quibus ex rebus assidua exercitatione optimũ profecto se ad omnem militiam breui præstitit. Quare non passus Amurathes diutius priuatum eum apud se uersari, Sanzachi insignibus primũ decorauit. Gradus autem is est dignitatis, apud Turcas secundus post Bassas, maior tamen minorq; auctoritas ineſt officio, prout latius ei ius liberalitas ipsa principis tribuit. Scanderbeg igitur tunc quinq; equitũ millibus præpositus fuit. Cæteri quoq; fratres ijsdem ornati dignitatibus, atq; ad uaria munia, & bellorum necessitates in diuersas partes missi satis nominis quotidie promerebantur. Cęterum is non multo post uix dum octauum & decimum egressus annũ, in Asiam iussu Tyranni prosectus, ac cæterorum signa lætissimis secutus initijs, ibi prima belli auspicia sumpsit, & hostili cruore auidam iampridem tinxit dexteram. Tum ibi conflatis alijs (ut fieri solet) & alijs bellis pluribus expeditionibus cũ copijs suis semper interfuit, & uictor cũ socijs ad Ottomanum reuersus est, quibus in expeditionibus opera semper eius uirtus fortunaq; præcipue tum priuatim, tum publice laudata. Omne uictoriæ decus, omnis euentus belli ad eum assueranter relatus, de duce exercitus quasi non facta mentione, soli ei triumphũ ac uicti gloriam hostis militaris fauor, clamorq; adiudicauit. Nondum inuaserat Tyrannum æmula uirtutis inuidia, & licet tum ingenium, tũ fortuna hominis obnoxia ei esset malo, conciliabat tamen fauorem potius apud omnium animos sibi rudis, atq; simplex, & sicut cupida, ita non auara gloriæ adolescentia. Honoratus itaq; uerbis donisq; egregie est ab Amurathe. Paulum quietis datum hominii (& ut nunq; Turcis bella desunt) nunciati sunt noui motus ex Asia, electus ad id certo decreto, & sine uariatione Scandebeg, delataq; ad eũ totius exercitus summa, ac imperatorijs fascibus ob res priore bello bene gestas decoratus. Ad quod delatus bellum fusis pari celeritate fortunaq; hostibus priorem gloriam omnem facile superauit. Nam præter ingentia militum testimonia alia quoq; certiora longe eius gloriæ & fortunæ

Ingeniũ Scanderbegi.

Sanzachi dignitas apud Turcas.

Iuuentus Scanderbegi.

Scanderbeg dux exercitus Turcici.

monumenta ad Ottomanum attulit, captiuorum magnum numerum, cæsorum hostium spolia, ac signa militaria complura, cæteraq; bellica instrumenta usq; ad abusum, exercitus præterea ita integer, ac penè illesus reductus est, ut uicti quidem apparerent, in uictoribus autem nulla conflictationis uestigia cernerentur. Admirata magis fermè prudentia eius est ab Amurathe, quàm rerum tam fœlix successus. Quum is non solius laus, sed cum fortuna quoq; communis esset. Prudentiæ uero atq; consilij fructum, solum sibi ingenium uendicaret. Proinde auctis stipendijs, copijs q;, missus denuo ad ea ipsa loca ac relegatus quasi est, donec quosdam populos urbes q; subegisset Tyranno. Sed nunquam uel fefellit, uel distulit fortuna ullum desiderium iuuenis. Expeditis ex animi sententia omnibus, atq; imperio Ottomano latius etiam quàm iniunctum fuerat ampliato, famam iam sibi ingentem apud exteras etiam gentes peperit. Reuerso Adrianapolim, quũ foris sublatus esset hostis, domi nõ defuit. Venerat nanq; ex Scythia quidam ferox magis & insanus, quàm fortis bellator, qui familiam omnem Tyranni prouocabat, si quis ferro secum uellet decernere. Genus uero certaminis id proposuerat, ut in angusto loco nudi ambo relicti, singulis tantum gladijs fortunam experirentur. Cęperat tam stolidum consilium barbarus, uel quod prodigus uitæ & sanguinis sui esset, uel ea fortasse inani spe, quod nullum tam ancipitem impendentis periculi sortem petiturum credebat. Indeq; & laudem eam se & præmia sine certamine latũrum sperabat. Nam proposuerat non indigna quoq; munera uictori Amurathes, ut illorum saltem spe excitaretur aliquis, quum nudæ tantum gloriæ fructus segnius alliciat homines. Omnes tñ tam funestum decus, pręmia q; eodem tenore aspernabantur. Sed surgẽs, stupẽtibus singulis, plenus animi Epirẽsis, Non incruentus, inquit, Scytha, hæc præmia laudemq; domũ feres, aut honoratior me occiso, & ijs quoq; spolijs onustior ibis. Agedũ igitur, accipe tamdiu quęsitum hostem. Licet accommodatius feris bestijs hoc certaminis genus, sperni à fortibus uiris, saluo pudore, & possit, & debeat: ueruntamen liceat semel & mihi hoc corpus contemnere, quippe quum par membrorum & sanguinis seruandi ratio tibi esse debuerit: sed nihil uilius est homini quærẽti laudem. Donabo proinde hoc & ipse cruoris hodie Amurathi, socijs q;. Scytha nihil territus, ferocioribus adhuc uerbis inijcere pauorem ei conabatur, puerum appellans. Adhuc enim in annis pubertatis erat, neq; dum hispida prorsus lanugo grata ora exasperauerat. Tũ deducti ad Tyrannum ingenti clamore uulgi sunt, & assignatus, ut petierat barbarus, certamini locus. Deposita ocius ambo ueste, ultimisq; tunicis, nudi prosilientes in medium, nouo genere spectaculi omnium oculos hausere. Et quamuis fiduciam ingentem uultu uerbisq; ostenderet Castriotus, ingens tamẽ cura mixto dolore spectantium animos incessit. Et simul ætas, simul pulchritudo ipsa corporis, ac decor membrorũ subiectus, oculis multum & pietatis & fauoris excitauerant. Statura celsa, procerąq;

Scanderbegi duellum cum Scytha.

Epirensem uocat Scanderbegum.

Filum corporis Scanderbegi.

proceraq́, brachia in homine pulchriora nō uiſa, collūm robuſtum obſtippumq́, ut laudatur in Athletis, humerorum mira latitudo, color candidus, latenti uelut purpura ſuffuſus. Aſpectus oculorum non toruus, non uanus, ſed gratiſſimus. Adiuuabant hæc multum cæteras uirtutes, atq́ animi bona augere uidebantur. Intrepidi acceptis breuibus gladijs, non enim longiores loci anguſtia patiebatur, ingreſſi locū, ac ibi dimiſſi ſunt maximo populi ſilentio. Non conſilio ullo ibi, non multum animo, ſed impigra quadam & ueloci dextera agendum erat. Erecti ad ictus ambo, Scytha prior incubuit in hoſtem, & punctim intenſo ferro ilia eius petijt. Scanderbegus toto maxime corpore inflexus, ac uelut in arcum deductus, & leua ſimul apprehēdens barbari dexteram, ictum inhibuit, & adacto cæſim gladio, guttur illi cum ſingulis arterijs impigre abſcidit. Balbutienti adhuc lingua, ille collapſus humi locum ferme totum corporis mole compleuit. Sublatus repente ab his, qui ſpectaculo aderant, & accurrentes regij iuuenem illæſum inuiolatumq́ lęti ad Amurathem perducunt. Caput cæſi hoſtis cruentis ipſe manibus Tyranno alacer obtulit. Præmia inuitus accepit, quum nō argenti auriue cauſa, ſed domeſtici decoris tuendi, & reprimendæ barbaricę arrogantię, ſuſceptū ſibi id oneris diceret. Magis itaq́ ea modeſtia acuebat in ſe ſtudia. Et quod apud ſui generis homines plus nimio eniteſcens uirtus parturiebat inuidiæ, liberalitas naturæ & dexteritas ipſa ingenij amouebat. Haud pigebit referre & illud, quod nihilo minori laude dignum ijſdem animis armisq́ edidit, nam profectus cū Amurathe in Bythiniam magis ſolatij, q̄ belli cauſa. Quum in Burſa ciuitate eſſent, quæ nunc eſt Aſiatici imperij caput, duo ex Perſide uiri, tum ex more gentis inſigni ueſtimentorum habitu, tum egregia figura corporis, ad Tyrannum aduolarunt, Iaia & Zampſa eorum nomina erant, ſtipendium ab eo petiere, impudentia magis quadam, q̄ fiducia uirtutis, agentes alter alterius cauſam, & facta extollentes ſua, ac mutuis ſe iuuantes teſtimonijs. Poſtremo Zampſa minor natu, ne appoſitis tantūmodo inquit ad hoc ipſum uerbis: Magne rex, ſtipendia tua petituri ueniſſe uideamur, & in ea incertitudine rerum inanis aliqua arrogantia in nobis, & ſordida temeritas arguatur. En daturi ultro tibi ſumus experimentum cupidorū ſaltem, ne dicam magnorum animorū. Quotquot homines fortiſſimos uiros inuitamus, ut ferro iudicent nos dignos, indignósue, qui tuis uiuamus auſpicijs. Equum tantum gladiū, lanceam, ſcutumq́, ac reliquum corpus omnibus armorum pręſidijs nudatum oſtentantes, ita ſe dimicaturos dixere. Amurathes (ut facilis erat) allocutus benigne homines, promiſit, nihil eis apud ſe defuturum. Deinde circunſpectans hinc inde, expectabat, ſi quis eam prouocationem acciperet. Sed ubi uelut obmutuiſſe omnes uidit, & tacitā præberi à ſuis confeſſionem ignauiæ, ignominiam ratus ſuam, ſi ita inulta ea Perſarum insolentia abiret. Conuerſus ad Scanderbegum, non ignorans quæ eius ferocia atq́ ingentes ſpiritus erant, licet pręcipuam periculi ſortem omni no tamen

Scanderbegi conflictus cū duobus Perſis, Iaia & Zampſa.

no tamen petiturum ratus: Quid expectas macte uirtute, ait, fili? Tua hæc laus, Hæc te manent præmia. Age insignem adolescentiam hanc, & inuictam dexteram hodierno quoq; spectaculo redde. Nihil moratus Castriotus, deosculatur ex more Principis pedes, equum & arma popo-scit, eductus q; maximo plausu uulgi in patentem campum, qui destina-tus certamini erat, hostes ad se uocatos, intrepide interrogauit, quem or-dinem uellent seruare in dimicando. Statutum est, ut laia prior experire-tur fortunam, qui uictor, finem certamini faceret, uictum uero socius in quencunq; casum sequeretur conditionem. Non recusauit Scanderbe-gus, licet circunfusi regij iniquū dicerent, ut idem, si uicisset, fessus & lau-cius fortasse, recenti atq; integro subijceretur. Summota postmodum ex loco turba, præco signū dedit, Concurrunt concitatis equis uiri. Per-sa infixa scuto hostili cuspide magna ui incumbens, ut ex equo illum deij ceret, hastam perfregit. Epirensem capiti tantummodo hominis intentū ictus omnis fefellit. Itaq; uterq; elusi, gladijs tum demum congressuri, hinc inde abibant. Sed impatiens animi Zampsa, non expectato socij euentu, infensa cuspide Castrioto occurrit. Ille non ignaua uerborū con tentione eo periculi tempore perfidiam hostis accusandam ratus, impi-gre ad nouos se ictus accingens, iugulum ueniētis scrutatus lancea trans-fixit. Vix eo humi collapso, aduolans laia, horrenda uoce compellans ho stem, stricto gladio fermè oppressit. Victor gyrato ocyus equo ad eum conuersus, nudato & ipse ferro impetum uenientis excepit. Et dum tri-plicatis hinc inde ictibus, alter alterius cruorem haurire contendit. Scan derbegus dexterum uiri humerū, qua collo iungitur eodem tenore ictus ea ui cecidit, diuisitq;, ut duplex, quasi domini cadauer ea die infœlix tra-xerit equus. Sic duo fortissimi uiri sub unius manu maximo spectantiū gaudio cecidere. Sed & si eo fato erepti forent, Amurathis certe indigna tionem nō effugissent, qui tam perfide, & proditorum more, militem su-um circūueniissent. Ductus ad regem Castriotus est, sicut duplici ouans uictoria, ita duplici capite onustus. Iam priores res omnes bello gestæ, Iam recens Scythæ memoria præ noua gloria euanuerat. Rex, purpura-ti, ac socij deinceps omnes uarijs donis cumulatissime honestarunt, uin-dicem atq; auctorem publici decoris eum appellantes. Nimio plus for-tasse in hæc facta hominis incubui, sed hæc potissima mihi bellatorū laus ac tota prorsus ipsorum esse uidetur. Nam quæ in bello gerimus, com-munia sunt cum alijs: hæc Castriotus peculiaria sibi peperit manu. Ma-lui proinde, si ita necesse sit, ut redundans potiùs, q; ingrata nostra note-tur oratio, maxime quod in alijs huiusce generis, quæ ab eodem gesta ue-niunt non procul dicenda mihi moderatiore prorsus stilo sum usurus. Haud cedit his periculi præsentia, uel magnitudine ipsa rei illud, quod in expugnatione Nicomediæ, Prusiæ, Otreæq; non ignobilis Asiatici op-pidi spectante Amurathe patrauit. Primus nanq; murum conscendit, si-gna uictricia fixit, urbem fermè solus intrauit, ac cepit. Missus postmo-dum in

Scanderbeg uictor muneribus honoratur.

Luxuries orationis in autore.

dum in Europam, sæpius contra Christianos, nunc Græcos, nunc Hungaros, prudentis magis q̃ audacis Imperatoris nomen tulit. Nam quũ eam bellandi necessitatem iniunctam sibi uideret, quã neq; præter suspicionẽ recusare, neq; exequi sine maximo dolore poterat, ante omnia Deum orabat, ut id laudis genus á se auerteret, neq; in eo sanguine hauriendo atroci sibi esse liceret. In cute enim tantummodo & exteriori habitu Macumetanas ineptias, intus Christiana præcepta tenacissime seruabat. Tamen quando sic exigente fato aduersus eos progrediebatur, quęrebat assidue, qua ratione & illos minus læderet, & exercitum sibi traditum incolumem seruaret. Ita igitur tum in omni cura castrorum, tum in ipso ingressu pugnę cuncta exequebatur, & modũ quendam cauti ducis ac optimi Imperatoris seruabat, ut neq; Christiano esset infensus, & modestia illa eius, cunctatioq; disciplinæ prudentiæq; militari, q̃ fraudi cuipiam, seu imperitiæ, uel timori propior uideretur. Gerebat nanq; se ita semper, ut neq; superari ipse quoad posset, pateretur, & Christianis salutis opportunitatem omnibus modis ostenderet. Vel si aliter non posset, uiuos caperet, tolerabiliorem seruitutem eorũ ratus, quàm necem. Ita suos tum in castris, tum in ipso belli ardore hortabatur, ut nũc pudorem singulis, nunc metum uideretur incutere. Ita deinceps crudescente prælio maximo ingenio rei suæ atq; exercitus statum in quandam deducebat difficultatem, ut maiori postea laudi sibi apud Amurathem conseruatus exercitus foret, q̃ alijs multiplices atq; insignes uictoriæ. Exin nullius maior uel gratia uel autoritas ferè apud regem erat. Militum animis nemo acceptior. Idem mitis, facilis, clemens, laudem non ex communi ad se trahens, sed in medium conferens. Pecuniarum quantum colligebat, tantum erogabat. Efficacissimam ad conciliandas amicitias merito existimans, & aptissimũ ad uulgi ingenia liganda uinculum. Nõ inuitatus ultro quisq; signa eius sequebatur, & illius gratia uel in apertum tendebat discrimen. Sed non tardata diu fortuna uenenum deprompsit suum. Moritur interea in Epiro Iohannes pater. Auditum id à Scanderbego, Qui, q̃uis (ut par erat) acerbissime lugubre nuncium percepisset, non tamen apertis lachrymis, aut manifesto dolore ocultum animi sensum indicauit, quũ Amurathem uere patrem & principem appellaret. Tyrannus, uelut successor regni, nihil moratus, ualidissimum præsidium ad Croiam & alia oppida occupanda misit. Sicq; facile arrepta locorum omnium incruenta fuit possessio, quum neq; exhaustæ populorum uires idoneæ ad tuendam libertatem essent, neq; negare possent Ottomano ius in rebus Ioannis, filios eius omnes apud se habenti, quos idcirco (ut arbitror) accepe-
rat, ut uacans demũ sine hærede sceptrũ ad eum deuolueretur. Voisauæ, quæ uiro superstes, cum Mamiza filia domi sola ex eius infelicis regni reliquijs restabat, in Aemathia agri nescio quid ad alimenta & sustentationem anilis spiritus assignatum iussu Tyranni. Hanc ante aduentum filij in Epirum senio confectam, obijsse quidam narrant, relicta filia, quę fratri reduci

Quo animo Scanderbeg contra Christianos bellarit.

Scanderbegi pater moritur

Croia occupatur.

tri reduci atq; Victori eodem uirginitatis tenore innupta seruata, ab eo dem postea uiro tradita & restituta omni pristinæ dignitati est. Dissimulauit hæc omnia ferox iuuenis pari animo, atq; dolorem ex morte patris dissimulauerat. Amurathes satis coniectans molestissimum id ei & fratribus apud se degentibus uisurum, utpote qui debitum sibi imperium nõ iniquis uotis tacite expectarent, perfidiam suam secutus, fratres primum Scanderbegi (ut fama est) occulte structis insidijs ueneno absumptos, sustulit de medio. Deinde ad Scanderbegum conuersus, multa uersabat animo, quomodo & eo uiro, quo tanq; Alcide ad ardua quæq; & difficilima obeunda utebatur, imperium suum nõ exueret, & eo se onere atq; suspicione leuaret. Quare illum ad se uocatum fertur longo sermone, & pluribus uerbis ad idipsum appositis solatus, tum ob patris mortẽ, tum miserabiliorem fratrum fortunam. Obtulisseq; regnum auitum, uel ditius longe imperium in Asia, quando sui iuris esse uellet, rogasse tamen, ut nondum se relinqueret, in ea præsertim mole bellorum. Parata maxima quæq; ei apud se fore, quę uel gloriam, uel fortunam condiant humanam. Cognita fraude Iuuenis nõ minori consilio, uultuq; uerbis accommodato, sic Amurathi respondisse dicitur: Viuunt in te fratres mihi, uiuit Iohannes pater supreme regũ, ac indulgentissime Amurathes. Neq; dum ita mihi apud te esse licebit, ullum uel patriæ desiderium, uel regnandi libido animum incesset meum. Itaq; licet cogas hodie me ad hæc munera, uel uerius onera, accipienda, Libenter accipio ingentem animi tui munificentiam, amplector gratissimi Principis liberalitatem. Sub huius tamen umbra capitis uiuere nunc certa stat sententia. Vix tum forte mutaturus consilium, quum emerita bello atq; inutilis senecta inuictum ab hac cupiditate reuocabit animum. Aptior ad militiæ subeunda onera, q̃ ad imperij pondus sustinendum, hęc est ętas aptior gladio, quàm sceptro dextera. Quam ob rem da hostem nobis Amurathes, ut lætiores uirtute nostra partum, q̃ te dante regnum accipiamus. Lætus audiuit eum Tyrannus, & tum etiam atq; etiam augens promissa, spe ingentiore credulus onerare studuit. Cepit iam inde latenter morbum, atq; erumpẽs paulatim malum sentire Epirensis, Et licet omnia summa ratione dissimularet, diligenter tamen uitæ suæ custos est factus. Et quo magis timebat regem, eò plus cõciliare sibi multitudinem atq; militum animos studebat. Semper tamen aliquo bello occupatus, alimenta quotidie ad famam, sed non minora ad inuidiam addebat. Nam nõ potuit ita elaborata ingenij modestia & quotidianis obsequijs perfidiæ humanæ uias occludere, ut hostes sibi tandem uirtus ipsa non pareret. Namq; excitі purpuratorum nonnulli, quũ tantam indolem crescentis indies peregrinæ uirtutis ęquo animo ferre non possent. Vbi promptiorem aliquantulum ad credendũ uidere Amurathem, occultis sermonibus apud eum assidue criminabantur hominem, affirmantes ex nimia largitione in multitudinem, & ambitione popularis fauoris potentiam illum sibi astruere, suspectumq; dicentes in aula

Castriotus affectati regni accusatur.

tes in aula merito id ingenij ſpecimen eſſe debere, facile cuncta perſuaſa Tyranno, præſertim quod de largitione uera omnia dicebantur, & ſenectus ipſa ſuapte natura timida, cætera ſtudioſe in peius interpretabatur, ut non de Epiro tantum, ſed ipſa ſumma imperij tacitus quidam ſuboriretur timor, menſq; forſitan ipſa proprijs ſceleribus obruta, & regni male quæſiti ſollicitus amor, cuncta inter ipſos etiam domeſticos penates in fida atq; infeſta reputabat. Quare aucta ea ſuſpitione odiſſe ex occulto cepit, & intentior inuigilare, ſi quo efficere poſſet modo, ut eum latenter de medio tolleret. Non quo deeſſet ſcelerato conſilio licentia, & poteſtas omnia patrãdi, ſed nec cauſa hominis perdendi, nec ulla ſubeſſet ratio. Verebatur aperta ui immeritum opprimere, quum tam acceptum uideret omnibus, ne & pluriũ aliorũ animos ab ſe alienaret, & eo peſſimo exemplo in poſterum externæ uirtuti ſuum clauderet regnũ, qua maxime ſemper Otomanum creuerat imperium. Sed per id tempus orta alia maiora negotia foris, eas domeſticas ſuſpitiones exhauſere. Decretum nanq; bellum eſt in Georgium Myſiæ principem, Deſpotem Seruiæ uulgo appellant. Non inuitus Tyrannus id onus ad Scanderbegũ detulit, uel quod nullius opera fœliciore in rebus ſuis utebatur, uel uidẽs adeò militię cupidũ, & promptũ ad pericula, ſperabat aliquo hoſtili caſu, quos plurimos afferunt bella, planè caſurum. Facto itaq; delectu, Caſtriotus in Myſios profectus eſt, præter morem ſuum iniquior tum aliquantulum Chriſtianis fuit, ne ſi tergiuerſando oblata uictorię occaſione in eum hoſtem uſus non fuiſſet, fomenta ad ſuſpicionem præberet Amurathi, inclinato iam pridem ad omnia credenda illius animo, quem maxime cõciliare ſibi ſtudebat, donec pulchra aliqua opportunitas effugij affulſiſſet ſibi. Itaq; ſæpius Deſpotem bello fudit, & uictor Adrianòpolim eſt reuerſus. Rurſuſq;, quũ idem Deſpotes, recuperatis uiribus, cornua erigere cœpiſſet, denuo exercitu aucto miſſus aduerſus eundem Caſtriotus, ſuperatũ prælio, fugatumq; pluribus caſtellis exuit, ac militem multa hoſtili gaza diuitem reduxit. Sedato foris tumultu, ſenex in auctorem ipſum uictoriæ, ociſq; eodem ſcelerati propoſiti tenore conuerſus eſt. Hinc audio ingentibus præmijs propoſitis multa ſingularia per id tempus certamina edixiſſe, quum ſatis ſciret Scanderbegum nihil unquam detrectaturum, ut ita periculis eum exponeret omnibus. Sed hæc conſilia ſicut impia, ita uana irritaq; apparuerunt. Nam quum plures tum ex domeſticis, tum externarum gentium uiri fortiſſimi ad eam præmiorum & gloriæ ſpem accenſi indies confluerent, conſurgerentq;, hic ſemper maximo animo, nec minore fortuna, ſingulis ſeſe obtulit, & uelut fatalis quidam uictor ſupremа omnium admiratione atq; fauore, & præmia, & laudes ſolus reportauit. Vni tamẽ Ottomano tanta uiri uirtus, quę uel hoſtis ęquos atq; ſuperbos animos fregiſſet, nunq; aliquid poterat clementiæ inurere, quin magis quotidie creſcẽte ſuſpicione, eius animus iritabatur, excandeſcebatq; perſeuerantius ad quærendum aliud tacitæ ultionis genus. Sed cur tam

Scanderbeg pluries ab Amurathe in Myſiam cũ exercitu aduerſus Georgium ſiue Deſpotem miſſus, uictor inde Adrianopolim ſemper reuerſus eſt.

Tyranni conſilium, & inſidiarũ genus, pro morte Caſtrioti.

credulus ipse inanes has ultiones Amurathis & stolida consilia Scanderbegi, & contra prouidentiam uane sequor, & non ad Deum potius uno uerbo seruati salutem hominis refero? Hic profecto mentem ademit Tyranno. Hic bellorū impedimenta, & nouos ex Mysia motus. Hic demū Hungarorū arma excitauit, ne deuotū Christianæ dignitati caput tā fœde extingueretur, ut prisca aliquando libertas illa resurgeret in Epiro. Nam si nulla fuisset hic diuini numinis ratio, compos certe suæ sententiæ Ottomanus extitisset. An deerant mille alij necis modi, quibus præter minimam seditionis suspitionem eum potuisset circumuenire? ubi uenena, ubi insidiæ, ubi confictę criminationes, regum arma, erant? Castriotus his insidijs paulatim detectis, quum difficile uideretur, si diutius mansisset apud Tyrannum, tot laqueos deuitare, decreuit tandem paterni regni uirtute aliqua & ingenio uendicaudi consiliū expedire (id quod olim non immemor libertatis animus concoquebat) tacite occasionem quærens, ut Amurathe relicto, in optatā tamdiu patriam se recipere posset, ubi ingenti studio, ac omnium uotis expectabatur. Sed nulli unquā mortalium ea consilia sua patefecit, non uerbo, non indicio ullo tacitum eius desiderium à quopiam est deprehensum, licet & plures ibi essent maxime Epirotici generis, quibus propter familiarissimam uitæ consuetudinem non iniuria fidere potuisset, & post Iohannis patris mortem exciti tum fama eius, tum cupiditate amissæ libertatis recuperandæ aliqui ad ipsum diuersis temporibus ab optimatibus Epiri mitterētur, offerentes facultatem, occasionemq; adiuuantibus populis extorquendi paternum imperium ab Amurathe. Conscius tamen ipse humanæ leuitatis, & magnitudinem periculi perpendens, prudenter dissimulabat, præsertim q; facilem cæterarum rerum possessionem ratus, de Croia recuperanda, cuius præcipua erat sollicitudo, anceps animi erat. In ea enim ualidissimum præsidium imposuerat Tyrannus, ut neq; armis, aut ui ulla, sed præclara aliqua arte ingenioq; uendicari posset. Est enim Croia Epirensis imperij caput, in excelsa & prærupta montis crepidine sita, inuia undiq; & inacessa penè, adeoq; insigni naturæ opere munita, ut præter famem reliquum omnem hostilem furorem facile possit contemnere. Quare Scanderbegus, si quando tentaretur, laudabat omnium uoluntatem, & non abolitam ex pectoribus gentis memoriam libertatis. Sed magnas uires Amurathis dicebat, neq; durum imperium, non esse excitandos stolidè motus ad quos non sufficiant uires: neq; curandum de tam momentanea possessione libertatis, ut postmodum nō in eandem seruitutem, quæ satis tolerabilis erat, detruderentur, sed in grauiora longe uincula compingerentur, & uictimarum more ab indignato ex ea rebellione Tyranno postea iugulentur, & inter cætera cōsolans semper eos quantū gratia ipse posset, & auctoritate apud Amurathem annixurum se pollicebatur, ut quo rei natura pateretur, lene id eis iugum atq; moderatissimum illius imperium efficeretur. Ita prudentissime & illis & sibi usquequaq; consulebat,

Libertas Epiri.

Scanderbegi consiliū de regno paterno occupando.

Descriptio urbis Croiæ.

lebat, expectabatq; quotidie, ac struebat tacite sibi occasionem ad erum-
pendum, non alio certe similitudinis modo, quàm si quispiam conclusus
seditionem in urbe, & consternationem rerum omnium tacitis uotis ex-
poscat, ut conuersis eo in casu ad id incendium extinguendū ciuibus ipse
difractis uinculis pariter & cupitam tamdiu libertatē uendicet, & duras
prætoris secures effugiat. Neq; tamen diu fortuna desiderium eius fru-
strata est. Despotes namq; Mysiæ, de quo retro diximus, interea partim
rebellantibus suis ab Amurathe, partim uicinorum armis, & opera ami-
corum adiutus, nunc eiectis, nunc cæsis quibusdam Turcarum prę sidijs
pristinum statum recuperauerat. Ottomanus itaq; acriter in eum accen-
sus, non amplius rem per alios, uel duces, uel exercitus gerendam ratus,
ipse delectu ingenti habito ad opprimendum Georgium, & exuendum
regno contendit. Et æque facile, ut conceperat, ex animi sententia peregit
omnia. Nam impar Tyranni uiribus Despotes, primo fermè impetu prę
sidijs omnibus nudatus, confugiens ad Hungaros, relicto imperio illi in
cruentus cessit. Scanderbegi consilio operaq; in ea expeditione potissi-
mum usum fuisse Amurathem dicunt, quoniam pluribus antea bellis ibi
fœliciter gestis, locorum & regionis peritior erat, sed nulla tum usq; uoti
sui explendi occasio homini affulsit. In propinquo tamen aderat, quia uix
Adrianopolim reuersus Amurathes dimiserat exercitum, quod alij mo-
tus increbrescere ab Hungaris, & alia uis periculi instare cepit, Quū De-
spotis fortuna Iuliano Cardinale sancti Angeli agente, quem ad idipsum
Eugenius Pontifex miserat, Vladislaum regem ad arma excitasset, ut eū
in regnum Mysiæ reponerent. Tyrannus eo audito, instauratis impigre
copijs lxxx. hominum millia confecit, & non expectans eorum aduentū
in Mysiam Bassam Romaniæ, & Scanderbegum cū xx. millibus in Hun
gariam maxima celeritate ueniētibus occursuros præmisit. Ipse de more
cum reliquo robore exercitus & impedimentis est secutus. Christianæ
quoq; copiæ tum numero, tum militum ducumq; uirtute insignes erāt,
xxxv. armatorum millia. Hunniades præterea ille, Iancus uulgo dictus,
ingentis nominis bellator, cuius uel solo nomine uictos sæpius Turcas
audiuimus. Represserat tamen illud ferociam hominum, quod deficien-
te pane, quum frumēto cocto uescerentur milites, maior pars illorū ægri
tudine subita fuerat oppressa, causato ex eo genere cibarij immodico quo
dam uentris profluuio. Aduolans igitur ocyus Bassa, non longe à Mo-
raua flumine castrametatus est. Impatiens eius rei Hunniades, spectato-
res primum occulte ad contemplanda singula, & perscrutanda de Amu-
rathis aduentu misit, Vbi de numero copiarum, & Tyranni consilijs cer
tum iudiciū tulit, ut x. millibus ex toto exercitu suo utilibus ad arma ele
ctis, relicto in castris rege Moraua superato, maximo impetu contra bar
barū processit. Ille animi dubius, primo retrocessit aliquantulum, mox
paucitate contempta, expectato Hunniade pugnam iniit. Scanderbegus
contemplatus tempus, quo initum iampridem consilium desideriumq;

Simile.

Despotes uendicat sibi regnum à Tyrannide Amurathis, à quo iterum expellitur

Vladislaus Pannonū rex, exhortationibus Eugenij Pontificis, maximis copijs cōtendit ad restituendū Despotem in regnum, cui Amurathes paludo exercitu occurrit. A° 1444

Victoria Huniadis, qui et Iancus dictus.

Vladislai pugna cōtra Bassam.

ex animi ſententia exolueret ſummo ſtudio cladem Turcis procurabat. Et primum cum legionibus ipſe ſuis paulatim hoſti cedere, atq; terga dare cepit. Deinceps aliis eo exemplo metum incutere, ac fugam quandam ſuadere. Baſſa quoq; concepto inde timore, uel quod prȩter morem tam peritum militiæ uirum ad fugam magis q̃ ad pugnam paratum uideret, uel proditum ſe ab eo crederet, ſegnius intulit pedem. Ex quo Hungari creſcente (ut fit) ex alieno metu audacia, haud magna cum re, ac incruenti fermè hoſtem fuderunt, profligaruntq;. Turcæ relictis impedimentis pallati ſine ordine, ſine ſignis, nullo ducum, nullo ſociorum reſpectu, fuga qua ſola poterant, ſe ſaluabant. Hunniades uictoriam ſecutus, finẽ cædi nõ fecit, donec quippiam ſuperfuit reliquiarũ. Strages ubiq;, et omnia pauoris ac tumultus plena erant, prȩſertim in direptione ipſa caſtrorum. Vnus ex Satrapis Tyranni, magnæ uir autoritatis, uiuus captus, cæterorum quatuor millia, Baſſa uix cũ paucis euaſit. Tum Scanderbegus, qui ſedulus obibat omnia, cõicata ante re cum amicis, inter quos & Ameſa nepos fuit egregiæ indolis adoleſcens, quem Repoſius, poſtea Caraguſius dictus, à Turcis ante inſidias Ottomani uxore ducta ſuſceperat, Vbi inclinatam Turcarum fortunam, & ſtratas ſuorum acies uidit, aſſecutus ſcribam Auricularium Baſſæ, quem ad id ſumma ratione obſeruabat, apprehenſum hoſtili animo coniecit in uincula, ab eoq; confeſtim mortis timore nihil quicq; recuſante, fallaces literas ad Croiæ magiſtratũ extorſit, quibus iubebatur nomine Amurathis Scanderbego nouo præfecto deſignato, præfecturam & urbis curam omnẽ tradere. Aliaq; multa ſcribendo addita, quȩ probabili quadam ratione rem fulcirent, & ad credendum magis inuitarent. Literis exaratis, ſcriba repente cum cæteris comitibus fugæ obtruncatur, quo diutius ea res lateret Amurathem. Necq; in eos tantũ ſeuitum, ſed quotquot tum in Caſtrioti ditions uenere omnes necati. Ita ille exercitus pene ad internecionem cæſus eſt. Nam qui militarem furorem ſubterfugere, in incolarum poſtea manus incerta fuga delapſi, eodem fato ſunt abſumpti. Milites plures Epirotici generis, qui in eo prælio fuere, ubi id factum Scanderbegi audierunt, ut pallantes ex fuga hac illac oberrabant, tum hoſtis fugiendi cauſa, tum patriæ præcipue deſiderio tacti, circa eum ſe collegerut, factumq; ſubito eſt trecentorum non ignobile agmen. Hunniades uictor cũ ſuis ingentibus ſpoliis onuſtus, ad ſocios ſe recepit. Non omittã hoc loco, quod multi dicunt, Scanderbegũ ea conſilia cõicaſſe cum Hungaris, Hunniademq; prius de ſingulis latenter per nuncios ab eo inſtructum, atq; accerſitum maximo ſtudio cum copijs. Quicquid extiterit, ut pro comperto nõ habeo, ita haud quaquam magnopere affirmare contendo. Id autem crediderim, omnia ſumma ratione acta, quum alioquin rei euentus non iniquus ſæpenumero conſiliorum iudex huic ſuffragetur ſententiæ. Cæterum in præſentia relicta pauliſper Hungaria, dũ tanti fama mali, & eius cladis nuncius graditur ad Amurathem, in Epirũ reuertamur. Expleta igitur hinc inde ira & exolutis

Hungari uincunt.

Scanderbegi uelox conſiliũ in Croia recuperanda.

Cædes Turcarum, & fuga Scanderbegi e caſtris barbarorũ in Epirũ

& exolutis uotis omnibus, Caſtriotus uictor non ignobili & ipſe pręda ornato magis q̄ onerato milite cum agmine ſuorum inde maximis itinerib⁹ diſcedens, ſeptimo die Dibram ſuperiorē peruenit. Locus autem is eſt in finibus Triballorū, lxx. millibus paſſuum diſtans à Croia, celebris multum apud Epirotas, eò quod fortiſſimos uiros gignat. Fide pręterea & multis rebus egregie geſtis pro Iohannis patris imperio, dum is ab Ottomano uexaretur, Scanderbego non ignobilis gratiſſimus q̄ erat. Vrbem aliam uel Caſtellum non habet, præter Sfetigradū in limitibus ipſis ad Macedoniæ ora. Sed tū per ualles, tum per montes, nullis ſeptos muris, circunfuſi incolæ ſolo munimento naturali locorum ab iniurijs hoſtium ſeſe tutantur. Primo itaq̄ hic conſtitit Caſtriotus, neq̄ ulterius procedere illi uiſum eſt, donec quædam, quæ in rem ſuam erant, ordinaſſet. Accerſitis igitur ad ſe maximo ſilentio optimatibus quibuſdā loci (nam noctem quoq̄ ad aduentū ſuū obſeruauerat, ut exactius cælaret omnia) apertis ſuis conſilijs hominibus, ſingula ex animi ſententia peregit. Nemo autem (ut perhibent) tunc repertus fuit, qui uel timore Ottomani, uel tam audacis facti diffidentiæ, uel ita (ut fit) proprio ſuadente ingenio de poſtulatis eius aliquid demeret, quum potius & tamdiu alitum deſiderium, & ingens uiri fama per tot annos percepta (quod maximum erat) præcipuum libertatis ſtudium, eum mirum in modum ſingulorum animis conciliauerat. Circunfuſi igitur omnes in ipſum contentione quadā, nunc feſtiui & geſtientes, nunc manantibus ex nimio gaudio per ora lachrymis, hi manus, hi faciem, caputq̄, hi pedes, ac totū deinceps corpus longis amplexibus deoſculabantur, gratulantes iam inde fortunæ, gaudentes imperio, nominiq̄ Epirotico, ac res extendentes ſuas, ſimulq̄ ei corpora, filios, animos, & ſi quid melius in anima latet tradētes deouentes. Prouiſum id primo, ut diſponerentur maxima diligentia cuſtodiæ, ne interim aliquis ueniret à Tyranno nuncius ad detegendam eam fraudem præfecto Croiæ. Deinde ſtatutum de delectu habendo, ut quū ab eo accepiſſent ſignum, omnes q̄ maximis poſſent uiribus, conſurgerent ad arma. Ex trecentis equitibus quos ſecum duxerat, paucis retentis, cū quibus Croiam iret, ad tradendas præfecto literas, & accipiendum magiſtratum, reliquos omnes cum totidem fermè Dibrenſibus peritis regionis præmiſit occultiſſime ad latitandū per ſyluas & ſaltus uicinos Croiæ, donec ipſe urbis poſſeſſionem occupaſſet. Tunc latenter introducturus eos intra mœnia, ad Turcarum præſidium opprimendum. Hæc omnia per eam noctem perbelle procurata, nam in exitu Autumni erat, quū ſatis protenſæ ſunt noctes, mane nondū clara luce ipſe deſiderij impatiens, & cui maxima uis periculi in minima morula uidebatur. Accepto equite impedimentisq̄, ſequentibus nonnullis Dibranis, Croiam maxima feſtinatione perrexit. Et cum approximaret loco, ut ea re fidem maiorem facto adderet inter equitandum Ameſam, cū duobus uelut ſeruulis ſe præire ad urbem iuſſit, qui ſingula nunciaret præfecto, diceretq̄ ſe cum impe

Deſcriptio Dibræ ſuperioris

Triballi populi Moeſiæ, Vide Plinium libro 3. cap. 26.

Maxima periculi uis in minima morula.

dimentis,& reliqua familia in propinquo esse. Iuuenis (ut sagacissimi erat ingenij,& sermonis,oris,uestimentorumq; habitu uere Turca apparebat) ubi primum urbem ingressus,adijt præfectum. Salutatione de more facta,tum ad Scanderbegi mentionem appositissimis uerbis descēdit, se scribam eius fingens,& multa modestia subijciens, illum iamiam cum comitatu suo affore. Credita sunt, ut narrata omnia, permittentibus ita Dijs. Et iam expedire se barbarus,iam sarcinulas componere cœpit suas, priusq; literas uidisset, & Tyranni uoluntatem nosset. Tum superueniente Scanderbego, illis resolutis, inspectisq;, adhibita abunde fides,& mox imperio cessum. Ingenti lætitia omniū exceptus in urbem est. Tum præsidium ipsum hostium,tum ueteres ciues,& omnis fermè ætas obuiā (ut fieri solet) processit. Ingens fama uiri quæ ubiq; ferebatur, tunc expectatiorem singulorum animis honorabiliorem q; reddebat. Adamabāt Turcæ populare ingenium uiri,quare lætus quisq; imperium eius accepit. Croiēses uisa principis sui prole, ueluti ex profundis emersi sordibus iam inde spiritum & sanguinem recepere, Tacitis subinde uotis occulta Scanderbegi consilia reputantes. Atq; aliquis ex senioribus,seruato usq; ad eam diem antiquo desiderio indolem infantis omnem educationis seriem,ac primordia ipsa nascendi, & sollicita parentum uaticinia memoria repetebat. Nullus tamen audebat animum suum aperire duci, & tam iusta arma capere,nisi ultro ipsum auctorem ad uendicandam libertatem prosilientem uidisset. Scanderbegus cū paucissimis repertractata, ut cū opus esset,iuuentutem excitaret ad arma,aliud quippiam mouere prohibuit,donec præsidium illud armatorum accepisset in urbem. Eo autē nocte clam accersito,& accepto,obseratis portis uici omnes, ac tutiora urbis loca impleta armatis,ignaris adhuc Turcis, uel timore dissimulantibus,augente pauorem nocte. Tum à Castrioto signum ad cædem datū, Primo procursu militum,stationes uigilum petitæ,qui per muros contextis (ut fit) casis,oportuni iniuriæ,iacebant. Cæsi itaq; facile omnes,& ijsdem locis mox alij ex nostris suffecti. Eodē tenore impetus in domos priuatas factus,præeunte agmine Croiensium,Scanderbegoq;,tum militis,tum ducis officiū egregie obeunte. E fractis claustris multi in lectulis oppressi, ac iugulati sunt. Sed ubi is rumor alius ex alio ad reliquos peruasit, exciti magno numero ad arma,prout furor noxq; concedebat, prodeuntes in forum conflare aliq; agminis formam conabantur, ut uel laudabilius caderent,uel inhibito paulisper hoste,prorumpentes ad portam,fuga se saluarent. Occlusis tamen uijs omnibus,re utraq; frustra tentata,passim iumentorū more mactabantur. Tum quando neq; fugæ spes ulla,nec speciosæ mortis occasio aderat, ad compressos tam diu gemitus, & inuisas fortibus uiris lachrymas conuersi, compellare nomine Scanderbegum,orare,obtestari,ut iam finē cædi faceret, neq; ulterius fœlicis auspicia regni sanguine humano pollueret, malletq; uiuos saltē seruatos seruili fortuna speciē triumphi sui augere,q; fœdare omnia cadaueribus occisorum

Aduēius Scanderbegi ad præfectum urbis Croiæ, & Vafra successio eius in præfecturā & urbis custodiam.

Scanderbeg signum dat ad cædem.

occisorũm, & tam lætũm diem ea inclementia dehonestare, ac innoxio illorum sanguine imperium sibi licet iustissimum uendicare: nihil se tale meritos, non infensos ciuibus, non iniurios ulli extitisse. Commissam sibi urbem ab Amurathe uelut amicos, non hostes, incoluisse, neq; nunc obstaturos repetentibus libertatem: iam ferrũ & arma deponere se, atq; supplices uictori tendere dexteras. Ingens consternatio rerum, clamor, gemitus, querelæ, minæ lachrymæ confuse ubiq; resonabant. Quantum potuit in illo furore suorum, & ardore cędis Castriotus, nunc uerbis ipse reuocans milites, nunc signo dato deprecantium rationem habuit, & in ortũ diei rem distulit, sperans occlusos undiq;, & tot oneratos malis homines, tum blanditijs, tum minis allici forte ad Christianam fidem posse. Tamen ordinato summa ratione milite, & assignatis suis quibusq; locis obseruare iussit, ne aliquid per fraudem moliretur hostis: ipse cum Amesa & alia multitudine sequente extemplo ad portam perrexit, & inde eum cũ Dibrensibus nonnullis Dibram misit, ut nunciarent participibus consilij recuperationem urbis, & cætera quæ acta erant, monerentq; omnes capessere arma, ac sollicitare socios, & populos uicinos, ad libertatem uindicandam, atq; in eo tumultu rerum, & improuiso pauore, opprimerent hostium præsidia, præsertim dum Amurathes partim ignarus rerũ, partim Hungarico bello occupatus esset: se nanq; expurgata urbe Turcis, ac pacato ciuium statu, cum instructis copijs, & quammaximo posset robore uirorum illico aduolaturum. Conuersus deinde, orto iam sole, ad reliqua in urbe peragenda, uoce prȩconis, præmoneri iussit, ut qui baptizari, & Christianam fidem profiteri uellent, abiectis armis ad se irent, uim nullam eis fieri passurũ, sed ad munus ipsum uitæ, alia quoq; officia cumulatissime additurum. Qui id negligerent, in hostium numero censerentur, & omne in eos ius supplicij permissurum. Non multũ tam horrida uox obstinata pectora, & perdita ingenia mouit. Pauci sana consilia accepere, ita uetusta præcepta auorum, teneris infixa animis, coaluerant, & ossibus ipsis fixa inhęserant. Maluere infœlicia corpora fontes potius sequi animas, cęq; cũ superũ, tum hominũ præstanti perfrui clementia. Dimissis itaq; iam precibus Turcæ, quũ nimis durę uiderentur conditiones nostris propositæ, ad inanem prorumpentes fugam, differebant magis supplicium cęq; fugiebant. Nanq; dispositi per omnes urbis aditus armatorum ordines, facile pauidas opprimebant, licet multi uelut in rabiẽ uersi, quum oppetendę iam mortis species ante oculos obuersaretur, stricto ferro uiam sibi quibusdam locis per medios hostes aperirent, tamen non omnes manus effugere poterãt, uel decursantes hac illac, sicut cauea occlusæ aues, singula urbis compita oberrabant, & non inuenta effugij uia, aut á superueniente hoste opprimebãtur, aut suis ipsimet gladijs concidebant. Accipio nanq; aliquot manibus suis perijsse, alij per phana & delubra peruagãtes, latitantesq; ab auido sanguinis milite extrahebãtur, & uelut uictimę pro libertate immolabãtur. Libertas in omniũ erat ore.

Clemẽtia Scanderbegi iuncta prudentiæ.

LIBERTAS uindicanda.

Libertatis dulce nomen.

Libertatis dulce nomen undiq; resonabat, multi illorum domos adhuc timore non egressi, & ibi se continentes, ea ipsa loca sanguine suo replebāt, nisi qui in intimis recessibus, & penetralibus latitantes, Sagacitatem militum paulisper fefellere. Ad Scanderbegum quoq; satis magnus confluxerat numerus, non quod tam funesti spectaculi timore propositum, mutassent homines, sed ad prorogandos, quoadusq; liceret, infœlicis uitæ terminos. Nam quum sedato eo furore, & sublata in urbe belli materia, Castriotus ad baptizandos intendisset animum, maior pars ad preces & obtestationes uersa rogare, ne inuitos cogeret ad eā rem, simulare se posse præsenti eo mortis pauore Christianos futuros, sed nunq; ueteres suorū sanctiones obliuioni tradere posse, nihil recusaturos, si ad supplicium spectent, nihil tamen ad animum transmissuros: uolentibus ea tradi, non coactis debere, obsecrare tamen per iiunctam eius dexteram, per satis iam ultos patris, & fratrum manes, ut se nuncios saltem eius cladis, & tantę rei gestæ dimittat ad Amurathem. Deposita iam cum armis ira, Scanderbegus, licet indignam aliqua miseratione, sceleratam censeret gentem, conspectans tamē inermes & supplices tendentes dexteras, facile uita pariter & libertate donauit. Sed paucis (ut audio) uti eo munere licuit. Nam urbem egressi, in libidinem aliorum, & auidas uulgi manus incidere. Nouis Christianis (nam aliquot fuere) ad ingentes gratulationes, affatim de omnibus prouisum stipendia, domus, uictus, & reliquum famulatus ex publico decreta: tamen custodiri iussi, donec nouę caracter religionis recentibus animis coaluisse cognosceretur, præcipueq; in ea nouitate rerū, ne aliquid fraudis molirentur. Qui postea ex uarijs latebris emersere, alij prout in mitiora incidere ingenia, seruati in uinculis, quum ingentem pecuniam pro uita pepigissent: alij occisi extemplo. His perfectis, & renouatis omnibus ac ordinatis in urbe, uexillisq; Tyranni ac signis, sicubi sunt inuenta, laceratis, incensis, & abolita penitus eius memoria, atq; uestigijs deletis, primores quosdā urbis Castriotus per uicina loca Croiensis nominis, ad nuncianda omnia, & excitandos ad arma q̄plurimos impigre expediuit, sed nullo opus uel nuncio uel hortatore erat. Armati fere omnes inuenti, ducem tantummodo & auctorem aliquem certis animis expectantes. Quare confectæ confestim non ignobiles copiæ, tum longius progressi, alios sollicitare pergebant, Præsidia Turcarum quæ inuenta fuerunt, omnia ad internetionem cæsa. Vbi hincinde satis auctæ uisæ sunt uires, itum sine mora ad urbem. Nihil tardatus Castriotus, motis signis, maximis itineribus Dibram contendit, insignis armatorū numerus ibi circa Amesam inuentus, ac quieta omnia: nam præsidia hostium quæ fuerant, iam pridem sublata. Præfectus quoq; uetus Croiæ, & familia omnis, ad unum occisi, ac direpta impedimenta. Primum omniū Scanderbegus, antequam ad uendicandum sibi reliquum imperium pergeret, duo amplius fortissimorum hominum millia ibi in finibus nō longe à Sfetigrado oppido & Mocreo monte locauit, tum ad occludendos

Castriotus oppresso Croiæ præsidio Tyranni urbeq; recepta, Christianos principes de ijs certiores facit, eosq; ad arma excitat.

Dibra. Amesa.

exitus

exitus hostibus, qui in prouincia erant, tum ad obsidendos aditus, si qui ab Amurathe interea mitterentur. Nam inde magis commodum & tritum iter in Epirum ex Macedonia Thraciaq; erat, ipse cum reliquis copijs in Dibram inferiorem descendit. Obtulit ibi inter cæteros fortuna Mosem Golentum Petri generis, atq; animi nobilitate insignem uirum. Quo præcipue comite omnis tum uirtutis, tum laboris Scanderbegus in cunctis magnis atq; difficilimis rebus est usus. Tum alia loca & oppida circunadiacentia permeauit, Quæ quũ necq; muris circundata essent, necq; magnis hostium præsidijs munita, facilem profecto aggressum & aditum præbebant, & iam omnis fermè ætas cęterorum uelut omissa cura, armis tantummodo acceptis, eum sequebatur, ac uindicem libertatis conclamabat, libertas in omniũ ore pectoreq; resonabat. Dum hæc agerentur, multi (ut audio) pluribus ex locis collecti in unum Turcæ, facto agmine occurrunt nostris, tentaturi fortunam, sed nihilo difficilior eorũ q; aliorum uictoria. Tum cæteri, uidentes inania iam consilia per uim ei resistendi, dedentes se, armaq; ante eum proijcientes, malebant fidem q; dexteram experiri. Ille tum ne inermes, ac subdentes iugo colla scæuiendo crudelitatis sibi nomen ascisceret: tum ut animos suorum ea humanitate ac ingenij dexteritate conciliaret, omnes militibus delegabat, ac totũ ius clementiæ supplicijq; ad eos transferebat: inanes preces, inanes uociferationes apud eiuscemodi ingenia erãt, surdæ ad omnia militum aures. Nemoq; seruatus præter paucos, à quibus aliquid magnum pro redemptione sperari poterat. Scanderbegus necq; approbabat palam, necq; eam damnabat crudelitatem. Tacitè tamen idipsum cupiebat, & ita agebat omnia, ut penitus nomen Turcarum in prouincia deleretur. Cęterũ quia ubiq; ipse adesse non poterat: ratio enim suscepti negotij celeritatem exigebat, diuisis copijs, nonnullos ex principibus iuuentutis cum uarijs agminibus hincinde ad cætera expedienda, ac excitandos socios, & ad præoccupandos hostes, præmisit. Amesa cum ducentis ferè uiris (quia non satis idoneum præsidium ibi, necq; præsidij caput relictum uidebatur) Croiam ire iussus, ipse nunc hac, nunc illac pererrans, ac perlustrans omnia, aliquot dies in recuperandis reliquis locis, ac conciliandis præsentia sua populorum animis consumpsit, unum restabat, sed pręcipui laboris, ac difficultatis opus, oppugnatio reliquarum urbium, in quibus potissimum stabat recuperati imperij momentum: tamen quum præualidis Tyranni præsidijs omnia tenerent, maioribus uiribus aggrediunda ea res, & non sine consultatione aliqua agenda uisa. Quare impetratum, ut omnes qui diffusi passim, & ad uaria ministeria missi ab eo fuerant, actis q; maxime possent copijs, q; primum integrum, forte Croiam conuenirent, ipse quoq; cum suis urbem petijt, ibi eos expectaturus. Non multum inter eius & illorum aduentum interfessit more. Sed & fama ipsa rei plures alios exciuerat: aduolarunt enim ad eum plericq; nobilissimi duces, præsertim eius affines, cum præclara militum manu: inter cæteros Musachius

Moses Scanderbego adest socius laboris.

Nomen Turcarum deletum in Epiro.

Oppugnatio urbium in Epiro magnæ molis erat.

Musachius Angelinæ, ita uulgo dictus, ex Angelina sorore nepos, Goicus, ac Georgius Stresij fratres ambo ex Iella, item sorore. Ginus Musachius Vlaice maritus, nam Iohannes pater priusquam uita cessisset, filias omnes diuersis principibus ac optimatibus prouincię in matrimonium collocauerat, præter Mamizam, quæ recuperatum à Scanderbego post imperium, ac pacatum prouinciæ statum, Musachio Thopiæ nupsit. A Stephano quoq; Cernouichio, qui Maram uxorem, & ex ea liberos habebat. Gratulationes cum parte & militum & pecuniarum nõ defuerũt Colluuio. Præterea uulgus cõfluxerat, & in omnes horas confluebat, ut xij. iam millia hominũ numerus armatorum excederet, erectus maxime eo suorum fauore Castriotus in procinctu habitis omnibus, & ad proficiscendum paratus, priusq; moueret signa, simul de ratione agendorum consultans, & milites adhortans suos, in hanc maxime sententiam exorsus fertur: Necq; nouum, necq; inopinatum quippiam hic uideo, Duces ac Milites fortissimi, quod non iampridem animus meus præsagierit, & sibi promiserit, quum & ueterem gentis nobilitatem, & publica uestra ac priuata in Iohannem patrẽ officia mecũ sedulus repeterem. De me enim (uerbo absit audatia) nullo unq; uitæ tempore dubitaui, quũ hanc mentem, hanc pietatem in patriam seruarem, hos gererem pro libertate spiritus, eadem uestra quoq; desideria paria mecum uota erant, ut sæpius (id quod libenter memini, & nunc audacter refero) degentem apud Tyrannum omnibus studijs atq; officijs ad hoc muneris inuitastis, oblitus fortasse tum patriæ, oblitus mei decoris, & immemor prorsus libertatis uisus sum uobis, quum nulla satis certa spe, nullo præclaræ cogitationis indicio mæstissimos domum remitterem, consulebam certe mihi uobisq; eo silentio, Ciues, ea simulata animi remissione, quippe quum & eius generis res essent, quæ prius fieri q̃ dici debebant, & uos freno potius quã calcaribus indigere uideremini. Cælaui, fateor, consilia mea uos, lupticui tam diu uoluntatis rationem omnem: non quod uel fides uestra mihi suspecta, uel animi non satis noti essent, quum priores ipsi in ea rerum alea cogitatus uestros præmonstrassetis, sed deterrebat mortalium fragilitas, & inconstantia humana, quæ quum ad omnia præceps feratur, ad libertatem rapitur magis q̃ ducitur, nihil pensi, nihil ordinati habet: & si minimum occasionis ad eam nõ modo uendicandam, sed tentandam arriserit, non mille (ut aiunt) enses, mille pericula, non manifesta mors, & apertum fortunarum uitæq; discrimen à proposito auertere potest. Verum ubi frustra tentata re inanes conatus detexeris, aut funestissimũ supplicium, aut deterior longe seruitus manet, omnis q̃ in posterum abscinditur spes, ac lapsa semel occasio in perpetuum euanescit, semel tentatur ea res: quod si perperam cesserit, imperpetuum facultas amittitur. Proinde (uerum ingenue fatebor) uix mihi ipse satis tutus eius consilij particeps uidebar, timebam ne lingua tantæ impatiens rei, ne parietes ipsi domus me proderent: testis est Amesa nepos, præcipuus postea adiutor consilij & comes

Oratio Scanderbegi ad milites.

Periculosum libertatẽ appetere.

Amesa adiutor Consiliorũ Scanderbegi.

& comes laboris, & alij perpauci, quorum opera & fideli & impigra in exequenda ea re fumus. Quod quum eadem mihi cum illis uitæ intercederet consuetudo, idem uictus, idem proprie animus esset: nemo tamen me patriæ memorem, nisi in Hungarico bello deprehendit: nemo Christiani & liberi hominis uocem, nisi tum cum impune potuit, audiuit. Poteratis alium uos Epirenses (non enim deerant præclara ingenia in hac prouincia) auctorem libertatis, & ampliatorem rerum uestrarũ atq; animorum inuenire, maluistis tamen (ita forsan uolentibus Dijs) libertatem hanc licet seram à me expectare, q; uel per alios quærere, uel ipsimet uobis conficere. Non est pertesum tam egregios spiritus in libertate educatos, animos barbaricis subiectos sordibus tam diu tenere, ut me hunc aliquando uideritis. Sed quorsum istud liberatoris nomen patientia uestra usurpo mihi? Non attuli libertatem huc, inueni, uix solum uestrum tetigeram, uix nomen meum audieratis, cum aduolastis, occurristis quadam contentione omnes, uelut patres uestros, fratres, filios, à mortuis reameasse, uelut Deos omnes accessisse audissetis. Præoccupastis illico, obruistis ea magnitudine officiorum, ea animorum alacritate, ut tantum seruitutis uidear uobiscum cõtraxisse mihi, quantum acquisiuisse apud uos libertatis, non imperiũ ipse uobis, non urbem hanc dedi, uos tradidistis mihi, armatos inueni, non arma tradidi. Libertatem in pectore, in fronte, in ensibus, in hastis, ubiq; gestantes comperi, & tanq; opprimi tutores à patre relicti seruatũ mihi ad hunc usq; diem sceptrum, pari fide atq; diligentia restituistis, & in maiorum meorum possessionem labore atq; industria uestra incruentum deduxistis: nunc in cæterorum * (Dijs iuuantibus) ducite. Maiorem uel maximam iam partẽ operis absoluimus. Croia recuperata, agro omni subacto, Dibris & reliquis deinceps populis nobis adiunctis, ac hostium nomine ex campis sublato, oppida superfunt. Si ad incommoda illorũ specto, uidens omnibus à nobis obsessis, præoccupatis, nuda tantum mœnia inclusis relicta, bono sum animo: si ad locorum difficultatẽ & præsidia intus à Tyranno posita, maximo uel ingenio aliquo, uel pertinacia utendum uidetur. Sed melius hæc præsentes in ipso hostis conspectu, & ferrum ardenti dextera tenentes, q; nunc absentes, & suspensis animis, consultantes iudicabimus. Mouenda itaq; impigre signa, & induendi ubiq; uincentium animi, adiuuabit conatus nostros fortuna, quæ hucusq; in singulis nos egregie est & comitata & secuta. Petrella tamen prima omnium petenda nobis, nõ quod alijs situs difficultate, uel munimento naturæ id oppidum cædat, sed ex eo quod uicinior est huic urbi, maiorẽ famam, & timorẽ Croiensis fortunæ, eo nos credo inuenturos, multa spectacula tum uirtutis uestræ, tum calamitatis suæ in oculis habuere, mouere poterunt hæc non parũ fortasse, & in quo non mouebunt, pertinacia certe nostra supplebit, unum illud fixũ omnibus, obstinatum q; esse debet, nisi ea expugnata sit urbs, & uoti compotes simus, domum non reuerti, experiundum est omne artis, laboris, patientiæ

Liberatoris nomẽ Scanderbeg sibi usurpat.

Libertas.

* *Intellige possessionem.*

Fortuna comes.

Petrella oppidum.

tientiæ, ferri, aũri, argentiq́ genus, ut inde prima huius uictoriæ auſpicia ſumantur, ſi per uim capere eam annuent Dij, nullus relinquendus obſtinatis apud nos miſerationis locus, ſed uel inſolentiſſime utendum uictoria, ut cæterorum frangamus animos. Si dedentibus oppidanis potiri ea incruentis nobis licuerit, magna modeſtia tum priuatim, tum publice agendum erit, ad inuitandos alios ad deditionem animos. Hac oratione cognita maxime modeſtia Scãderbegi, & laudata eſt ab exercitu, neq́ de conſilio eius quicquam mutatum, aut grauate acceptum. Moſes cũ tribus equitum millibus uelut anteſignanis primum ad urbem miſſus, Caſtriotus cum reliquis copijs iuxta ſecutus. Nonnulli dicunt eum machinas quaſdam Croiæ inuentas ſecum duxiſſe ad oppidanos deterrendos, alij ſine tormentis & tentata & expedita omnia. Ego (ſi concedendũ eſt quod omnes clamant) per integrum ferè menſem totum ab eo imperium recuperatũ, egre aſſentiar, ea deducta fuiſſe impedimenta, præſertim quũ hiberno tẽpore concreta gelu, & glacie omnia uix expeditis equis uiriſq́ iter tutum præberent. Deductis ſub muros copijs Epirenſis, partitis ordinibus, urbẽ impigre qua melius potuit, ratione cinxit. In Tyranna maiore, ſic dicta, propter aliam minorẽ, quę prope Croiam iacet, quia aptior ad caſtrametandum locus erat, maior pars militum expoſita, idem obſidens & obſeſſus cogitabat. Prior tamen Caſtriotus alloquendi benignitate & munificentia promiſſorum animos hoſtium præuenit, electoq́ uno fidelis & expertę operę uiro, quem ex Hungarici belli reliquijs ſecũ in Epirum illum ad oppidanos miſit. Deditionis præmio, præter uitam bona q́ priuata, ſi mutata cũ imperio fide manere apud ſe uellent, ſtipendia abunde oblata. Si ad Tyrannum mallent reuerti pecuniæ ſingulis, & non uilia munera pręfecto promiſſa. Pronos iampridem ad deditionem homines, Vaſer miles appoſitis ad idipſum uerbis facile quocũq́ uoluit, impulit: non à Scanderbego primum exorſus, ſed à malis, & Amurathis occupationibus, ex Hungarica clade ac conſpiratione Chriſtianorum in Turcas, tum ad ipſa mandata ducis præclara quadam fiducia uenit, ſubijciens crebro audientium animis Croienſis præſidij fortunam, ac cęterorum calamitatem, qui paſſim per omnes prouinciæ angulos lupis canibus q́ relicti iacebant, ea omnia partim ab alijs audita, partim uiſa, credita facile ſunt, acceptæ q́ conditiones, dummodo ſaluis rebus ſuis abire liceret, ceſſuros urbe, de alijs præmijs non curatum. Miſſi ita q́ à præfecto, qui rem cum Scanderbego agerent, & iureiurando ſancirent, firmatis omnibus, & barbari egreſſi ſunt ſine mora, & pręſidium nouum acceptum in oppidum. Cæterum non immemor conſilij ſui Caſtriotus, honoratos uerbis hoſtes, pecunijs quoq́ equis, & cibarijs adiuuit. Deinde Moſem, & nonnullos equites cum eis miſit, uſq́ ad imperij fines, ne alicubi uel inſidijs, uel aperta ui à ſuis uiolarentur: ſicuti pleriſq́ in alijs, ita hic quoq́ non minus admiranda ducis noſtri fortuna, q́ uel uirtus, uel prudentia occurrit mihi. Et ſicut in ſeruando eo apud Amurathem præſto

Parcere ſubiectis, & debellare ſuperbos.

Petrella obſidetur.

In quibus periculis Scanderbegus fuerit.

præsto fuere, ita hodie in restituendo illi imperio Deos omnes non affuisse solum, sed contendisse non ab re dicere ausim. Petrella oppidum, licet non amplum circuitu, inexpugnabile tamen, propter loci naturam, & altitudinem montis, in cuius uertice stat, armis, uiris, comeatu affatim munitum, hyeme præsertim alienissimo ad obsidionem urbium, tempore tam facile imperium eius accepit, ut non solum militem ullum in ea pō tiunda, sed ne uerbum quidem (ut aiunt) frustra amiserit, laudanda tam non inanis in hoc patientia eius, indefessumq; corporis robur, quàm indefatigabilis uigor animi, omnia celeriter obeuntis. Recuperata enim ea urbe, & ordinatis intus ac procuratis quæ necessaria uisa sunt, non modo die, horáue, sed ne momento quidem temporis ibi moratus est, quin extemplo collectis uasis, militem ad alia oppida uelut fugiētia deduceret, operta niue omnia erant, exhausti frigore hominum uultus, gelatæ manus, indurata & ueluti concreta omnium corpora, neminem tamen præter præsidium tecta uel muros urbis intrare passus est, neq; ipse uoluit ingredi, ut pudorē quendam eo exemplo inijceret alijs. Sed nec illud longe maius, quod de eo fertur, silentio prætereundum censeo, quod à primo scilicet die, ex quo in Epirum uenit, usq; ad uendicatū imperium, uix duabus horis quacq; nocte somno indulsisse memoriæ proditum est, miraculū diuini proprie corporis, ac inexhaustæ fortitudinis. Ideo fortasse patientia illa laboris, uigilijs, ac exercitatione assidua, & uirium magnitudine consecuta est, quod in Papirio illo Cursore, excusant antiqui, cibi uinicq; capacissimus dicitur fuisse. Brachio nudato semper pugnabat, nullo frigoris, nullo æstus discrimine habito, rem ausus plus fortasse habitu ram ad posteros admirationis, q̄ fidei. Nos tamen eō, unde discessimus, reuertamur. Recto itinere Petram Albam itum est, quæ à Petrella xxx. millibus passuum, à Croia xxx. millibus distat, Petrella á Croia xxv. Oppidum hoc in Aemathia est in sublimi montis cacumine situm, paruum alitu tamen, præter famē nullam uim hostium timens. Præterea ad ipsas montis radices præterfluens Aemathus fluuius, non minus pulchritudine, q̄ munimenti, & commoditatis loco illi addere uidetur. Vix fixis humi signis consedit sub muris miles, & missi ad Scanderbegū quidam ab oppidanis ultro deditionem urbis fecere. His etiam quæ Petrellensibus ante fuerant omnia promissa & seruata, ac missi quidam ex nostris cū præsidio hostium, qui ab iniurijs prouincialium eos tutarentur. Firmata rebus necessarijs urbe, uix data facultate respirandi, Stelusium eodem ardore petitū, xxv. millibus passuum oppidum hoc à Petra Alba disiungitur, à Petrella xl. à Croia L. ferè. Hoc quoq; oppidum, licet ab amplitudine iure laudari non possit, à naturali tamen situs munimento, amœnitate, ac cœli salubritate non immerito extolli potest. Mons est in Aemathijs campis, excelsus, in medio speciosę cuiusdam uallis uelut de industria positus, iugum ipsum pulcherrime muris septum id castellum facit. Huc quū solis occasu aduenissent nostri, nihil ea die actum, sed in crastinū dilata res.

Descriptio Petrellæ.

Scanderbeg paucissimi somni.

Obsidio Petralbæ, descriptio ac deditio eius.

Obsidio Stelusij, eius descriptio & deditio

Mane missis ad oppidanos legatis Castriotus, primo nihil præter uerba tulit, nullumq; certum responsum datum. Nam uariatū maxime sententijs inter barbaros est, & res propè ad seditionem deducta propter pertinaciam, uel ut uerius dicam, constantiam præfecti dissentientis à cæteris de deditione ac excitantis multitudinem ad arma. Victus tamen à maiori suorū parte, quū æquū conditionis genus acceptare noluisset, coactus est postmodū sordidius longe, & funestius iugū subire: nam milites flectere uerbis eum nequeuntes, uinctū cū alijs eius sententię socijs ad Scanderbegum deduxere, & conditionibus acceptis, tradidere urbem. His plusq; cæteris liberalissime de singulis prouisum à nostris. Maior pars ob patratum facinus Ottomani timore domum redire noluit, ibiq; mota sit. Eorum quidam baptizati: alijs liberum arbitrium eius rei relictū, uictus tamē ex publico nemini negatus. Sfetigradum restabat, quod idē apud Illyricos signat, quod sancta ciuitas, nihil moratus in Stellusio Epirensis, copias illuc summa celeritate traduxit. Hoc oppidum in superiore Dibra ad fines imperij iacet, in excelso monte, ut de cęteris diximus, uelut aquilæ nidus, conspicuum, ambitu pari fermè cum Stellusio. Hęc omnia quæ numerauimus oppida, nullum antiquæ memoriæ conditorem habent. Nam illa, quæ ueteres, Macedoniæ & Epiri reges, ac externi principes construxere, ut Meandria, Heraclea, Toglus, Nicopolis, Echinus, Leucas, & alia nonnulla quum Latini nominis hostes, uel totius magis humani generis incendia & pestes, Gotti, ac Gallogręci, orbem inuasere, diruta ab eis omnia, atq; solo æquata fuerunt. Vnde prouinciales, & horum reguli, longo post tempore cupientes dispersam sordide multitudinem in unum colligere, & aliquam effingere prouinciæ formam, quū difficilem ueterum reliquiarū reparationem uiderent, & æque si fuissent reparatæ illæ urbes omni pristinę calamitati, & hostiū iniurię obnoxias, quia maiori ex parte campestris erat, in altissimis montium iugis sedes sibi eligentes, hæc castella condidere, pusilla ideo, quod neq; locorum habitudo maiorem circuitum murorum patiebatur, & ut facilior foret eorum defensio, quum aliqua uis hostium ingrueret. Licet Croia, ut imperij caput, sicut pulcherrima omnium, ita amplissima sit, conditorem eius fuisse Carolum inuenio, diuitem uirum, ex nobili Thopiarum genere, qui tempore quo Scanderbegus Epiro potitus est, in Scuria, haud ignobili Epiri parte, inter Tyranam & Dyrrachium imperitarunt, ubi sub hostium oculis Castriotus consedit, dispositis ordinibus, stationibusq; extemplo agere cum oppidano de deditione cœpit. Et ut facilius exemplis moueret homines, commemorari eis iussit singula quæ Croiæ, Petrellæ, Petręalbæ, Stellusio acta erant, præcipue de liberalitate eius, officijsq; in prędium Stellusiense collatis econtraq; ac prefecti uinculis, quē iamiam ante illorum ora cum alijs obstinatis mactari uisuri essent. Mouit ea legatio singulos, præfectum præcipue propter alienæ fortunæ documentū subiectum oculis. Quare timens prior ipse suam efferre sententiam, & respondere

Obsidio Sfetigradi, eiusq; descriptio.

Petrella, Petralba, Stelusius, Sfetigradus, conditorū nominibus carent.

Gotti. Gallogræci.

Croiæ conditor Carolus.

respondere hosti propter multitudinis inconstantiam, & mutabilia uulgi ingenia, accepto, habitoq; honorifice legato, conuersus ad suos multa modestia. Quid iubetis, ait, fortissimi uiri, & fidelissimi milites, aut quid ad hæc hosti respondeamus? Tum unus ex astantibus satis coniectatus ex uerbis ipsis tacitam ducis uoluntatem, Postquã fortes, & fideles se hostem Scanderbegum appellauit sublatum strictum ensem dextera concutiens. Hic, ait, fortissime Dux pro nobis responsum ferat. Nihil oportuit appositis ad idipsum uerbis, nunc ex Croiensi, nunc ex Stellusiensi fortuna libera pectora perterrefacere. Sicut diuersi uultus, uariæ mortalium facies, ita diuersi sunt hominibus habitus animorum. Vnusquisq; suo ingenio sapit, furit suo quisq; facto. Nos leges non Petrellensibus, non Stellusiensibus dedimus, necq; ipsi dent nobis. Non transeant tam sordida mancipiorum exempla ad fortium uirorum animos. Dedignantur sublimia ingenia in honestis, nedum in turpibus aliena facta imitari. Suo quisq; more uiuit. Agedũ mactetur ante ora nostra Stellusiẽsis præfectus, immolentur socij: creditis ne in eorum nos corporibus interituros? Nunquid noster ibi extinguetur spiritus? Nunquid noster inde effluet cruor? Sed ô fœlicia corpora illa, ô uerẽdos mihi semper manes, qui præclaro libertatis & fidei seruandę studio, aurũ, argentũ, ferrumq;, & quicquid uel cupit, uel timet misera mortalium conditio, perinde contempsere. Fer tu itaq; hæc uicissim priuati militis mandata ad ducem, si imponere nobis has conditiones quærit. Nudet iam brachium illud nõ adeouscq; formidatum fortibus uiris. Cogere fortasse nos ad suas leges aduersis Dijs poterit perlicere: certe non poterit. Cæterum, necq; tamen is est Scanderbegus uester, quem olim audiuimus, sublimi ingenio, uirũ facilem in ignoscendo, & non minus hosti, q̃ sibijpsi æquum. Cur enim Stellusiensis prę fectus, qui libere, quod fortiter, quod iuste pro rege suo, pro fide, pro libertate senserit, in uinculis tenetur? Cur parãtur secures? Non meruit gladium, non mortem, qui tam præclare eam, ut libertatem seruaret, appetijt. Ingenti admiratione omnium auditus est miles, neque interpellatus, donec ultro uerbis finem fecit. Tum circunfusa undiq; turba, Scuta, gladijs cõcrepuere, & iuxta id signum clamor approbantium sublatus. Præfectus auctus maxime, & confirmatus animo in ea suorum uoluntate, dimisso ex urbe legato, mox ad custodias cõuersus, milites ad sua quenq; ministeria transmisit. Per muros licet ordinata pleraq; antea essent, tum augens, tum renouans omnia summa ratione collocauit, multa interserens hortamina inter apparandũ, & inuenisse se dicens in omnium animis, quod certa prius spe concœperat, Augeri magis deberi eorũ constantiã exemplis aliarũ urbium, quę tam fœde iugũ hostile subijssent: cogitarent quæ essent præmia laturi ab Amurathe, se soli inter tantam reliquorum perfidiam libertatis, & Ottomani imperij nomen seruassent in Epiro. Contraq; si animos summisissent, grauiora se omnia quàm Petrellenses, Stellusiensesq; timere merito debere, quum excusabilior illorũ

Petrellenses. Stellusienses.

perfidia uideatur, quod in uiſceribus ipſius prouinciæ cõſtituti obſeſſi undiq; ab hoſte circumuallati, uelut coacti fuiſſent ad deditionem, ſe in li mitibus ipſis hoſtilis imperij collocatos, & fortiori adhuc oppido muni tos, eas inanes excuſationes, factasq; cauſas allegare nõ poſſe, quũ adeſſe ſubſidium à Tyranno, & ſolui obſidio momento temporis poſſit. Sola batur præterea breues eos labores futuros, propter incommodiſſimum ad obſidionem hybernum tempus, ac credere facile ſe hoſtem ubi pertinaciam eorum nouiſſet, nihil quicquam moliturum in muros, ſed ſtatim conuerſis ſignis abiturũ. Ad ea uerba conſiliaq; illud quoq; non minus prudens factum addidit, quod Chriſtianos omnes, & ueteres ciues, quorum nonnulli ibi ſicut & in alijs oppidis ab Amurathe fuerãt relicti, eductos ex urbe, ne proditioni ullus eſſet locus in ſuburbia miſit. His ita paratis, hoſtis intrepide expectabatur. Caſtriotus interea audito oppidanorũ reſponſo, & elaborata barbari oratione, riſu ſibi obiecta diſſoluẽs: Inſignem apprime militem, inquit, ſi ita facere ſicut dicere nouit: ſed ſi facultas aderit nobis, fœlicẽ eum quoq; fœlicibus Stelluſienſium manibus addemus. Mox duci præfectum ante ſe cum captiuis illis iuſſit, & oblata crucis imagine, aliquos credentes & confitentes baptizauit. Deſdrotus cum ceteris in cõſpectu omnium necatus. Sublatus ilico clamor ex urbe & multis conuitijs noſtri ſunt cõciſi. De ratione oppugnandę urbis tres fuere ſententiæ: Alij nihil tentandum in muros cum opertis glacie acnis uelocis omnibus inacceſſum eſſe montẽ, & uix pedibus conſiſtere poſſe militẽ dicerent. Quare relicta prorſus obſidione propter hyemis incommoda, in uernum tempus differendam eſſe oppugnationem. Alij faciendum militum eſſe delectum, apparandas ſcalas & machinas, cæteraq; id generis inſtrumenta, & pertinacia aduerſus pertinaces utendum, neq; dũ reſpirare cuperent ipſi, & uelut aues uernam temperiem expectare, relinquendũ tempus hoſti ad ſubſidiũ ab Ottomano capiendum & reparandas uires. Moſſes inter utroſq; neq; tentandam oppugnationẽ, neq; deferendã obſidionẽ ſtatuit, alio tamẽ modo q; ipſi ſentirent: nam per præſidium quod ibi ad confinia ad alias neceſſitates paratum tenebatur, optime & conſuli exercitui, & non interpellari obſidionem poſſe, & incluſos teneri intra muros hoſtes, atq; ita paulatim rem protrahi in commodius anni tempus, neq; illis ſpaciũ concedi ad reſpirandum. Hęc ſententia quę media erat, accepta, & ad autorem ipſum id onus à Scanderbego delatũ, accinctumq; præſidium illud duum millium, quod non longe aberat, & mille additis relictus ibi cum eis Moſes, reliqui ſublatis ſignis Croiam petiere. Ibi quoq; uariatum ſententijs eſt de totius rei ſumma, & belli ratione, multis ægre deponentibus arma, ſuadentibusq; ſequendam uictoriã, & inferenda in hoſtilem agrum ſigna, ac aliquid de imperio Amurathis abradendum. Alijs alleniſſima tempora allegantibus, niues, glaciem, imbres, uix ſuſpecturum tot incõmodis militem. In campis præterea exuſta gelu omnia nõ præbitura iumentis alimẽta. His aſſentiens Caſtriotus, ut & aliquam

Sententiæ de ratione urbis oppugnandæ.

& aliquam ſuorum rationem habere uideretur, & recuperatū imperium interim melius firmaret inter dimittendum exercitum, his uerbis militi gratiarum actionem exoluit: Neſcio quid prius, quid poſterius laudandum ſit in uobis milites, uirtus ne, an fortuna: hanc illa inuitauit, hæc iuuit illam, & (quod maxime in hoc genere rerum gerendarū oportebat) conſilia, conatus q; ueſtros celeritate æquauit. Quare maximum præſagium hinc futuri Epirotici ſplendoris, & dignitatis ueſtræ cœpi. Quid negatura imposterum fortuna nobis? Quid nō ſuperatura patientia ueſtra non uideo? Vix trigeſimus hic dies eſt, ex quo ſecundis auibus poſſeſſum à barbaro ſolum poſſeſſam patriam animi dubius, ac penè ex tam longa peregrinatione ignotus tetigi. Hodie Sfetigrado excepto, non nomen eſt, non odor (ut aiunt) eius in prouincia relictus: gratiæ imprimis agendæ ſunt Deo, qui ita mentem hoſtibus ademit noſtris, ut tot fortiſſimorum locorum poſſeſſionem incruentam etiā in uos tranſtulit. Tum patientia ueſtra ſuis non fraudanda laudibus, quæ non cœli minas, non hybernam intemperiem, non ſubiecta tot oculis aſpexit incommoda, nō caput detorſit, donec conceptum iampridem deſiderium ex animi ſententia exoluiſſet. Nunc utrorum q; uoluntatem laudo, & qui ſequendam, & qui differendam uictoriam ſentitis. Quippe quum nihil debeat fortem uirum tardare, per aquam (ut aiunt) per ignem, per inuia quæq; permeabile iter habere conſueuit uirtus. Tamen ſi nihil hæc dilatio iniqui eſt allatura, poteſtis citra iniuriam meminiſſe, humana quoq; uobis corpora eſſe. Ite proinde fœlices, & uictrices dexteras, ac quod ſupereſt, ſpiritus refocillate, ſolidiores poſtea in nouos actus ad clementius anni tempus reuerſuri. Tunc arma condico, tunc ſudores omnibus, tunc perpetuam belli materiam, tunc ſtipendia eſtis, quæ nunc promeruiſtis, cumulatiſſime accepturi. Nam ſi ita per ſilentium Ottomani licebit nobis ſine obſtaculo bellum, ut cœpimus, gerere, depopulandus eſt ager hoſtilis, diripiendus, incendendus, ac tentanda quædam præſidia locorum, ſi adiungere nobis poſſimus. Sed ſi bellum (id quod propius uero puto) aduerſus nos decernet Tyrannus, accommodanda erunt ex tempore, & conſiliis ipſis hoſtium conſilia noſtra. Quicquid tamen de aliis ſumus acturi, in Sfetigradum primus quiſq; impetus, prima arma depromenda. Turpe æque ac moleſtum uidetur mihi, ut ibi radices adhuc per ſummam ignominiam Epirotici nominis teneat hoſtis. Sed cedendum nunc tempori fuit, ne ſi pertinaciam Sfetigradenſem maiore pertinacia ſuperare contenderemus, fruſtra re tentata, turpius uicti abiremus, & inſolens hoſtis paulatim conatus noſtros contemnere aſſueſceret. Non enim cum uiris tantum, ſed cum cœlo ipſo pugnandum eſſet. Vitio datum accipio priſcis quibuſdam Imperatoribus, quod per imprudentiā, reiq; militaris ignorationem paratiſſimos exercitus magis incōmodis rerum, q; hoſtili gladio amiſerint. Cæterum adeſt etiam præſoribus natalis Chriſtianus, nō puto aliquid tentandū in hoſtem hoc tempore, non uitam alicui auferendam, quo

Oratio Caſtrioti ad Duces, præfectos, & milites ſuos, prebus bene geſtis, ac Imperio recuperato.

Fortem uirum nihil remoratur.

dam, quo ipsi uitam & lucem accepimus tempore, sed crebris uotis (ut sæpius repetam) ubicq; gratiæ superis persoluendæ pro libartate, pro imperio, pro uxoribus, liberisq;, pro ijsdem ipsis recuperatis. Ego uobis, si ob aliud quippiam impar sim, milites ad gratias referendas, ob id præcipue esse confiteor, quod tot præclara nepotum pignora, tot gratissimorum, & inuictorum ducum aspectum restituistis mihi. Magna quæq; his ducibus, his adiutoribus animus spondet sibi, dabunt occasionem, dabunt materiam ipsi, unde uobis quoq; olim ingentes gratiarum actiones habeam. Nunc si quid in me est, quod ad uos uel ornandos, uel illustrãdos attineat, efferte audacter desideria uestra, nanq; (ut arbitror) eam pro magnitudine uestrorum in me meritorum debeo uobis animi gratitudinem, in me nunquam desiderabitis. Vulgum non tenuit pudor, & honestiores etiam quosdam, quin sumpta ex eo sermone fiducia, uelut timens unusquisq;, ne alius prior posceret, undiq; circa eum effusi, ut uaria pro habitu ingeniorum exposcerent, hi equestria, hi pedestria stipendia, pecunias alij, equosq;, alij quarundã uectigalia uillarũ, multi quibus in mutatione imperij arrepta patrimonia fuerant à barbaris, & ad alios translata, restitutionem ueteris fortunæ. Quæ tum expediri præter contentionem potuere, facile omnia concessa relicta, quæ annexam alicuius iniuriam habebant, in aliud tempus reiecta. Dimisso exercitu, Scanderbegus urbem ingressus cum suis, nam multi mansere cum eo, præsertim nepotes, & principes consanguinei, primum omnium Amesam cũ socijs quibusdam, qui illum ex Hungaria fuerant secuti, lauacro baptismatis fidei Christianæ restituit, & barbaros plures simul qui tum Croiæ, tum alijs locis inuenti fuerant, intermissa prius re in ea celeritate belli gerendi. Hęc lætitia ad Natalitiam festiuitatem addita, pluribus diebus est celebrata, Scanderbego à prouincialibus tum priuatim, tum pub. de more gestis multa Xenia missa, principes uicini sicut nuper apta ad bellum, ita nunc pacem, & otium ornantia uarij generis munera dedere uestimenta egregia, & aliam prędosam suppellectilem, non ignari in eo habitu rerum, & bellico tumultu, nihil eum præter arma attulisse. Breue id ocium Castrioto fuit, nam inter epulas fermè ipsas nuncius à Mose aduolauit barbaros qui ex prouincia in loca uicina confugerant, facto non ignobili agmine sociorum, & collectitia multitudine ad se opprimendũ properare. Quare festinaret ipse, nam uereri se uel longius ab hoste protractum deserere cogi Sfetigradense negotium, uel si sub muris tentare fortunam uelit, medius ab oppidanis & illis introcludatur. Hæc omnis eius motus causa fuit, nam reliquiæ illæ Turcarum, quæ manus nostrorum effugerant, præsertim Petrellense, Stellusiense, & Petralbense præsidium post eam fortunam collecti circa Alchriam oppidum id est Ottomani nominis in Macedonia, quũ uiderent Scanderbegum misso exercitu Croiam in hybernа cõcessisse, & fedatos iam uelut per ocium omnis belli tumultus. Tum ultionis studio, tum cupientes præclaro aliquo facinore ignominiã suã, & per-

Amesa baptizatur cũ socijs

Xenia missa Scanderbego.

Alchria oppidum Turcæ in Macedonia.

& perfidiæ errorem apud Ottomanum excusare, excitata alia multitudine, Sfetigradum ire pergebant, ubi audierant Mosem cum præsidium ad custodiam finium, & urbis obsidionē relictum. Castriotus licet nō multum eo nuncio moueretur, quod nunquam eam colluuiem fines ingredi ausuram credebat. Tamen ne aliquid negligenter in noua possessione imperij ageret, uel Mosi deesse uideretur, ocius conscenso equo, cum conuiuis ipsis & socijs epularum, ac centum fermè militibus ex urbe ductis, ad eam periculi suspicionem exorientem extinguendam, contendit: sed nihil uel timore, uel festinatione illis dignum inuentum. Nam ubi aduentare Scanderbegum sensere hostes, sicut timide processerant, facile retractí uix uestigia sui reliquerunt. Tamen hæ res malorum ipsis causa fuit, nanq; indignatus Epirensis, quod & data sibi eius incommodi uiq; causa, & sublata per eorum fugam materia laudis foret, acceptis mille equitibus ex Mosis præsidio, hostile solum ingressus, ut ea iniuria, si posset, lacessitum hostem prouocaret ad pugnā, multa hincinde procursans per campos subuertit, deuastauit, depopulatus est, atq; allectum ea prædę dulcedine militem, totius deinceps hyemis cibaria doluit.

∴

MARINI BARLETII SCODRENSIS SACERDOTIS HISTORIARVM Scanderbegi Liber Secundus.

QVAE GESTA IN HVNGARIA SVNT (VT IAM perfectis rebus nostris ad aliena reuertamur) quum certis nuncijs cognouisset Ottomanus, licet fama quoq; ipsa prior, solito pernicior, quum male quippiam affert, uario tumultu, metuq;, & luctu simul publico, simul priuato omnia implesset, Scanderbegi opera Bassam profligatum, deletum q; exercitum, ac propè ad internitionem cæsum, unum cum Amesa illum, & adiutoribus consilio è prælio incruentum euasisse, moxq; in Epirum profectum, summo dolore eo Amurathes nuncio perculsus, percunctandi studio ubi rei seriem omnē, & Scanderbegi consilia edidicit, in extorquēdis præsertim à Scriba fallacibus literis (neq; enim uel id latere diutius potuit) primum illi tam audacis facti, & insperati (ut fit) mali admiratio uocem inclusit. Deinde mitigato paulatim dolore, in uerba prorumpens, uox nunc minax, nunc querula, uim eam omnem fermè indignationis exhausit, nunc ingratum Scanderbegum, nunc sceleratum appellans. Venenū iamdiu seruatum, euomuisse dicebat. Idem fuisse facturū iampridem, si ei furori atq; scelerato consilio modus adfuisset, tempus captasse, quo tutior impunitiorq;

Dolor Amurathis ob cædem Bassæ suorūq; & eius indignatio aduersus Scanderbegū.

punitiorq́ nefandi uoti cõpos exiſteret, propter grauiores ſuas ex Hungarica clade belli neceſſitates, & maiora rerum momenta. Quærebat nũc callidus Princeps, quo magis in eum ſuorũ animos excitaret, ſibiq́ conciliaret. Quæ eum ratio (q̃uis nullam rationẽ ſcelus habere diceret) ad tã impium facinus impuliſſet. Quum liceret apud ſe illi & ditiſſimo & maximo eſſe, nihilq́ penitus eorũ deſiderare, quę inſatiabilis quiſq́ hominis animus ad omnem uel domeſticæ, uel militaris rei gloriam ſibi ipſe uotis expoſcere poteſt. Nunquam alienigenum hominem maiori apud ſe cura habitum, educatumq́, & peregrinæ uirtuti ingentiora pręmia propoſita ficta quadam rei indignitate, ac doloris impatientia principum ſuorum fidem appellans, iterato ſępius ſermone clamabat, bene nunc actum ſecum atq́ cum Ottomano impio dicebat Amurathes, maximo ſe onere domeſtica fraude atq́ inſidijs liberatum, aliam fortaſſe uim ueneni, aliud pernicioſum incendium futurum fuiſſe, ſi ea peſtis intra parietes ſuos diutius coaluiſſet. Illud ſe tantum dolere, de eo arbitris dijs pariter atq́ hominibus conqueri, neq́ unq̃ id ſceleris inultum fore, pati poſſe, quod in Hungaria ab illo præter ius omne, faſq́, nefario conſilio hoſtibus uictoriam traditam audiebat. Si enim aliqua ſuberat contra eum ulciſcendi ratio, & iuſti doloris ſpecies, quod paternum eius regnũ poſſideret. Quid exercitus meruerat per oẽm fœditatẽ crudelitatemq́ uelut uictima hoſti oblatus? Quid innoxius ſuorum ſanguis? Quid ſcriba tandem innoxius, qui neq́ ipſe impias manus effugere potuit? His ſermonibus Ottomanus incitatos per ſe barbarorum animos magis accendebat, ſed attulere maiora, ac maxima quæq́ additamenta ad eum dolorem alij, atq́ alij ex Epiro nuncij captam Croiam à Scanderbego, capta eodem tenore cætera oppida, cæſa præſidia dicentes, ac regnum auitum eius omne in illius poteſtatem miro totius gentis fauore redactum. Cæterum cum hęc Ottomani animum ſumme mouerent, omiſſa tamẽ aliarum ferè omnium rerum cura, in Hungarum bellum mentem conuertit. Id unum certamen ſingulis propoſitũ uidebatur. Id omnium conſilia, atq́ deſideria ſingulorum, & publica uota expoſcebant: uariæ purpuratorum ſententiæ ægrum ſenis animum hincinde diſtrahebant. Nonnulli qui nihil periculi putabant, donec penitus debellatũ nõ uiderent, tendendum omnibus copijs aduerſus Hungaros cenſebant, neq́ pro parte uictoribus totius belli euentum, atq́ triumphum per ſummam ignauiam & ſecordiã cedendum, præſertim quod & idipſum ſine domeſtica proditione ac perfidia factum non fuerit, aliud præterea eſſe Baſſam cum xx. anteſignorũ millibus, aliud totius Ottomanum robur exercitus, & florem Europæ Aſiæq́, ac inſuetam uinci regiam cohortẽ expectare. Quibus alia mens erat ab his, & maiorem ruinam uerebantur, quantũ illi propter Scanderbegi perfidiã Baſſę fortunã excuſabant, tantũ onerabãt iſti propter paucitatem hoſtium, quod Hunniadem cũ minoribus dimidio copijs, q̃ ſuis rem tantum uel incruentum peregiſſe dicerẽt. In eo quod illi regia ſigna, & mag

Variæ apud Ottomanum ſententiæ ſuper bello cum Hungaris renouando.

Hunniades.

& magnitudinem copiarum ad Bassam referentes extollebant, adducebant hi Vladislaum cum totius Hungariæ ac Poloniæ nomine, iuxtaq; Italorum auxilia cum Iuliano Romanorum legato, ac Germanorum arma, qui omnes adhuc nulla belli eius auspicia susceppissent, sed cupidissime pugnandi copiam expectarent. Despotis præterea satis fauorabilem causam nunq; deserturos Christianos, donec illum auitum reponant in regnum Scanderbegum. Demum nouum hostem exortum contemni non debere, nosse omnes, quo uir ingenio, qua fortuna, qua rerum bellicarum peritia esset. Iam temporis momento paternum imperium omne deleto hostium nomine, sine matris (ut aiunt) dolore uendicasse. Quid deinceps firmatis imperij rebus, & conciliatis populorum animis factu rum? Excitaturum profecto ad arma quoscuq; Christianos Principes, & nõ labori, non periculis, non uigilijs ullis parsurũ, ut aliquid quotidie de imperio eius abradat, stultũ fore inter tot hostes à tergo, à fronte, à lateribus, inter tot arma, euentũ aliquem nisi infœlicem expectare. Satius esse summittere semel animos fortunę ne sępius summittantur, & aliam corporis partẽ detegere, ut aliam magis iniuriç obnoxiam tegas, tẽpore magis geri bella, q; armis. Haud grauate restituendam Mysiam Despoti, ut à tot incõmodis bellorũ aliquantulum respiretur. Sed quid restituendã? mutuandam potius, aũferri enim quoquo tempore uel facilius q; data sit posse. Mouere hęc multũ ad ea iampridem inclinatũ senem tamẽ ne tam facile ad eam sententiã prorumpens timoris indiciũ aliquod pręseferent multis hincinde de industria dictis quasi inuitus ad id applicare uisus est animũ. Quare decreta legatio ad Hungaros, & oblata Mysia Christianis, ac inducię belli in x. annos petitę. Hunniades qui tunc maxime ęgrotantibus cęteris, omnia tũ belli tum pacis munia obibat, uidens inutiles copias suas ad arma, oblatas cõditiones à Turcis nec recusauit, nec distulit, Quidã tamen dicunt pũrpũratũ illũ Tyranni, quẽ diximus eo prælio à Ianco captum, ad xl. millia aureorum, quę pro se redimẽdo promiserat, admonuisse eum, ut Mysiam peteret ab Ottomano, nihil enim negaturũ propter Bassę fortunã, præsertim quod & in apparatu ipso belli id ipsum suis se concessurũ diceret. Et ita factũ, atq; prius ab Hunniade missos legatos ea cuncta, ut retulimus, transegisse. Sed ferũt Amurathẽ, ubi postea de nostrorũ ęgrotatione audiuit, multũ indoluisse, & defleuisse quasi apertis lachrymis, tam certã uictoriã propter inanẽ timorẽ è manibus ela psam sibi. Ab Epiro nihil amplius per eos dies auditũ, nisi excursiones quędã, & ludificationes militares ad fines imperij. Itaq; Tyrannus tum propter incõmoditatem hyemis, tum q; nõ satis Hungaricę pacis fidem ad animũ transmiserat, quos adhuc audiebat stantes in armis, donec imperium recepisset Georgius, ex tempore capturus consilium Epiroticas res distulit. Iam fessus summe equidem, tot causas quotidie, tot rationes excogitare, allegare, quæ nouã subinde nectentes impedimenta hosti rerum nostrarũ statũ augeri, indies firmari, quiescere tam fœliciter sinerẽt.

Poloni. Romani. Germani.

Legatio Ottõmani ad inducias ab Hungaris in decennũ petendas, quibus etiam Mysiam sine bello offert.

Acceptio conditionum pacis ab Hungaris.

Purpuratus tyrãnus qui apud Pannones captiuus erat, quadraginta millibus aureorum redimitur.

Nam ea

Castriotus immunis à bellorum turbine, hyemem pene totã transegit.

Nam ea hyberna intemperies suspecta Hungarorũ fides tum materiam quietis prębuit nobis. Quid postea cõstitutis Mysię rebus, abscedẽtibus Hungaris? Quid bruma fugata tardauit Amurathẽ, ne aliquod tamdiu coctæ ultionis genus in Scanderbegũ depromeret? Ante enim idus Iunias nulla belli auspicia aduersus eũ sumpta inuenio, nisi fortasse ex Hungarica clade fractum animis senem magis ocium suum, q̃ Epiri iacturã, & omnes iniurias à Scanderbego acceptas, æstimasse dicamus. Relicto Mose, Castriotus Croiam redijt, ibiq̃ immunis à bellico labore (tempus enim prohibebat) in ciuilium rerum procuratione, & componendo priuatorum statu hyemem traduxit, sed non totam: nam in propinquo ueris accepto Amesa & paucis equitibus, ad conquirẽdum militem, profectus confecto exercitu sex millium hominum, Sfetigradum petijt. Quid faciat? Sicut difficultatem locus, ita pertinaciam hostium animi nõ mutauerant, non minæ, non lenia uerba proderant, tormenta non aderant: quæ si affuissent, aliquid fortasse ad terrorem ualuissent, modicum certe ad urbem potiundam. Experiri uero fortunam cum tam aperto suorum discrimine, & certa quasi militum pernicie temerarium uisum est. Proinde & quæ melior, & plurium erat, sententiam secutus, intermissa aliquantisper cura Sfetigradensi, in alia loca imperium ampliaturus intulit signa,

Scanderbeg ampliat imperium suum.

primum tamẽ quicquid frugiferi circa urbem fuit, corrupit, deuastauit, & agrum omnẽ obsessis ademit, ac nihil ferè pręter nuda mœnia reliquit. Ferunt tamen uenisse occulte ad eum colonos quosdam loci, eos præsertim, qui in suburbijs morabantur, rogasseq̃, antiquorum officiorũ memoriam recolentes, quæ in Ioannem patrẽ olim contulissent, ne se quoq̃ eo pacto, nihil tale meritos, euerteret, parceretq̃ uastationibus eius agri, quando inde uerius illis q̃ hostibus auferrentur alimenta. Non deesse tempus, non defuturam uiam meliorem, qua sumi ultio de præsidio Tyranni, & extorqueri è manibus eius ille locus posset, se captaturos occasionem, futuros q̃ maxime adiutores eius rei, si quid usquã affulsisset spei. Audita hæc libenter Castrioto & credita etiam sunt. Quid enim dubitaret tum de Christianis hominibus, tum de paternis olim subditis? Quare sublatis signis, eam sęuitiam alió transtulit. Tractus enim quidam eius regionis erat pulcherrimus, habitantiũ multitudine refertus, & frequentibus inhabitatus uicis Mocrea accolæ appellant Triballos uersus. Huc cũ exercitu proficiscens, imperij sui terminos latius extẽdit, ampliauitq̃, quám Iohannes pater possidet. Hostes nullibi inuenti, nam Turcæ aut iampridem sublati fuerant, aut aufugerant. Incolæ & reliqui Epirotici generis, mox abiecta Amurathis memoria, nouum ducem, & nota olim signa, aquilasq̃ (nam rubea uexilla nigris, & bicipitibus distincta aquilis (id gentis insigne erat) gerebat Scanderbegus) uel non inuitati sequebantur. Tum ex ijs in alia & alia loca, nunc mitis, nunc terribilis irrumpens, quotidie aliquid imperio suo addebat, ordinabat semper aliquid per prouinciam, disponebat præsidia, custodias collocabat. Reuisebat crebro

Mocrea, Triballi. Vide Plin. li. 3. cap. 26.

Vexilla & insignia Castriotæ gentis & familiæ.

Croiam

Croiam,ac cætera loca,oppidaq́ꝫ,Nunc hac,nūnc illac oberrabat ſedulus,perluſtrabat,contemplabatur ſingula, montes, colles, ſyluas, ſaltus, ualles,& latebras quaſcꝫ, quo pacto minima ſuorum iactura olim cum tanto hoſte belligeraret,quod ſupererat temporis omne excurſionibus aſſiduis,& deuaſtationibus hoſtilis agri impendebatur. Nolebat enim milites ſuos otio marceſſere, afferens ſemper in medium id Fabij Maximi, negantis utile eſſe loco uno ſedere exercitum: itineribus, & mutatione locorum nobiliorem ac ſalubriorem eſſe. Latuerunt non diu hæc Amurathem,iam alij atqꝫ alij ab Alchria & reliqua Macedonia nuncij ueſtibula eius replebant,direpta omnia,& deformata clamantes, nihil uſquam prꝫter mortem & ſeruitutem conſpici,non contentum paterni imperij recuperatione Epirenſem,tota die infeſtis agminibus cæteros regios colonos infeſtare,agros diripere,& multarum iam rerum poſſeſſionē adeptū,nihilq́ꝫ indies deſolita ferotia ſęuitiaq́ꝫ remittere. Dibrā utranqꝫ iampridē uoluntarias ſe imperio eius addixiſſe cæſis propria manu Turcarum præſidijs,aut uinctis nouo duci traditis. Hæc loca olim Iohanni patri ſubiecta fuere, tamen (ut iam dictum eſt) ab Amurathe oppreſſus, pacem ab eo petitam tuliſſet, una cum filijs obſidibus, Dibras quoqꝫ ei pactis conditionibus tradidit. Sfetigradum inde dicebant iam propiorē ut caperetur, fore, quū in Dibra inferiore poſitum, omnibus undiqꝫ ab hoſte poſſeſſus, nihil reliquum habeat ad belli ſubſidia, uel alimenta uirorum. Mocreas deſciſſe,& pleraqꝫ alia loca, quæ nunq̄ꝫ Caſtriotæ gentis imperium ſenſiſſet,aut incolarum rebellione,aut timore, aut longis coactа malis,iugum eius ſubijſſe. Pepulerunt hæc nedum ira,ſed neceſſitate potius quadam Tyrannum ad arma,quare celerrime,& cōſultationibus habitis,& lato decreto delectum ingentē fieri iuſſit,quo ſine ancipiti certamine,& integro exercitu ſuo Scanderbegi nomen penitus deleret, Epiricq́ꝫ defectionem,& tot ab eo illatas iniurias ulciſceretur, ille nedum obſcuris nuncijs (ut non deſunt quotidie in tanto motu rerum) ſed à certis hominibus & amicis, quorū plures adhuc illi iampridem conciliati apud Amurathem erant,quos mutata fortuna mutare non potuerat, certior de ſingulis factus,ſicut ad pericula capeſſenda multum præbuerat audaciæ,ita etiam inter ipſa pericula plurimū conſilij adhibuit,cogitans enim quantam rem animo concœpiſſet,quodúe ſuſcepiſſet humeris pondus, & ueritus non ſatis idoneas ſuas uires ad tot quotidie renouanda & perferenda fore bella, quæ iamiam in uiſceribus Epiri ſe uiſurum non falſus uates ominabatur,externa quærere auxilia ſtatuit, quo & ſecurius rebus conſuleret ſuis,& iminentis impetum procellæ multis adiuuantibus propulſaret. Primum igitur omnium ineundam ſocietatē,& genus aliquod perpetui fœderis cum uicinis Principibus regulisq́ꝫ,tam Epirotici,q̄ꝫ Illyrici generis decreuit, difficilem certe rem aggreſſus, quū natura ad diſſentiendum q̄ꝫ ad conueniendum aptiores ſint homines, facillimam uero expertus,ut mox aperuit euentus,& omnis deinde rerum tenor declarauit.

Dictum Fabij Maximi.

Auxilia Scanderbegi in Amurathem.

Conſiliū de iniundo fœdere cū uicinis principibus.

rauit. Id autem uel priuate cum singulis per literas, uel nuncios, uel per se ipsum commode agi non poterat, pulcherrimum uisum est, ut commune concilium in aliqua Epiri parte omnibus indiceretur, ubi & præsens uirorũ aspectus, & in medium collatæ sententiæ expeditius consultiusq; quid utile esset, quid honestum, inuenirẽt, in electione quoq; ipsa loci pari prudentia & moderatione usus est: non enim uel Croiam inuitati fuere Principes, ne magis propriæ q̃ alienæ dignitatis rationem habuisse uiderentur, & suspitionis etiam aliqua subesset causa, uel Apolloniam, Daynum, Xabiacum, aut aliquod Epirotici nominis oppidum, ne aut inuidiæ foret, aut aliqua tergiuersati onis cæteris causa, cum uel moleste quidem in aliena traherentur loca, uel (non indigniora sua, aut etiam magis digna existimantes quod est hominum genus, sua præ cæteris extollentium) ad aliena accedere loca dedignarentur, Lyssum oppidũ erat, Alessium communiore uocabulo dicimus, duobus & uiginti paulo plus milibus passuum à Croia distans, inter eam & Scodram urbem situm, nõ ineptus ad id negotium uisus est locus, cum ob cõmoditatem sui, tum ob Venetorum gratissimum æquq; omnibus ac acceptissimum imperium: illorum enim ditionis id erat oppidum. Missi igitur undiq; qui inuitarẽt uiros, & locum diemq; conuenturis prędicerent. Nemo selectorum tardatus est, nemo quippiam causatus, nullum publicum, nullum domesticum (ut fit) impedimentũ quempiam tenuit, cõtentione quadam omnes & promptissimis aduolarunt animis: satis efficax id fuit signum, quales se ad reliquos deinceps belli usus præstaturi essent, hunc concedant alii quantulum mihi legentium animi, concedat historię grauitas, euagariq; paululum sinat: Quippe cum nimis curiose fortasse, uelut in albo quodã referre illorũ nomina statuerim, qui id concilium tunc præsentia sua, sed longe magis Epiri dignitatem honestarunt, ut doleant posteri, & nitrentur tam subitam Epiroticæ rei calamitatem, & sordes nostras, ex illarum rerum imagine commonefacti, licet nihil forsan ab re, uel factum uel dictum uideri debeat, quod patriq;, quod tuis pia ratione & officiose impendas. Verum priusq; eorum referam nomina, qui ad concilium conuenere, non incongruũ mihi uisum est, hoc in loco recensere, remq; à plerisq; exoptatam, ueluti sub oculis ponere, unde scilicet origo Epiroticæ seu Albanæ gentis exordiũ habuerit. Epirotæ, qui & Albani appellati sunt, ex Albanis priscis, & nobilibus olim Italiæ populis, qui Colchidis etiam portionem incoluerunt quandam, originem traxisse dicuntur, à quibus sermonem Albanum, seu Epiroticum fluxisse (ut mea fert opinio) non male fortasse quis dixerit, quum ibi sex & decem linguas uigere Strabo referat: de eorum quoq; origine cũ Pius Pontifex, diuini humaniq; iuris peritissimus, tum nonnulli recentiorũ, qui Trogum Pompeium sunt secuti, eadem ferè senserunt. Trogus enim Pompeius Albanorum originem Italicam esse dicit, asserens Albanos Herculem ex Italia abscedentem secutos fuisse, cum is Gerionis armenta in Italiam deducta, in Albano monte

Comitia in Lyssо oppido.

Lyssum oppidum ciuiũ Romanorum ab Epidauro centũ mill. passuũ Pli. lib. 3. c. 22.

Origo & nomen Albanæ seu Epiroticæ gentis.

In Strabone libro 11. legis, linguas habẽt 26.

monte paſcui fertilitate pellectus aliquantiſper habuiſſet. Ab his igitur Albani orti ſunt, quorũ pars hodie in Peloponeſo, pars in Macedonia, ſiue Albania & Epiro ſedet. Horum autem princeps eſt Georgius Scanderbegi, magnanimus & inuictus Princeps, qui multa per ætatem noſtram aduerſus Turcas pro Chriſti nomine prælia geſſit, qui ætatem penè omnem in armis pro fide catholica pugnando cõſumpſit, qui multos & magnos Turcarum exercitus parua etiam manu bello uicit atq; deleuit, cuius conſpectum nunc̃q; ferre Turcarũ acies potuere, qui ſolus quodammodo regionẽ illam in Euangelica Chriſti fide continuit. Sed nunc ad propoſitum noſtra recurrat oratio. Ariãnites Thopia Golemus, ſiue Latiniore uocabulo Commatus, magni uir nominis & autoritatis, tum propter longam generis nobilitatem, tum ob maximam rerum bellicarũ peritiam, & dignitatem præcipuam oris, uultusq;, quod non ultimo loco ſpectat uulgus, inſigni equitũ peditumq; comitatu cõuolans, cæteros omnes præuenit. Hic oppreſſus olim ab Amurathe, tributum ab illo imperatum non negauit, ſed nunc oblata occaſione erectus, animo concœpta iampridem odia, & ſeruatos glorioſe ſpiritus egregie deprompſit, ne moq; ardentius ſe aut pro libertate pepigit, aut in caput illorum iurauit, neq; modus deerat ad eam animi cupiditatem explendam, & ſat idoneæ eius uires cum alijs iunctæ, ad reformandam fortunã Epiri uidebantur, quæ ſolæ aliquando integra tyranni bella ſuſtinuiſſent: nam à flumine Aoo, ſiue Aeante, licet ei incolę aliud ſuperindiderint nomen, Vauiſſam appellantes, ad ſinum uſq; Ambratium ferè per omnem maritimam Epiroticæ regionis oram imperium eius extendebatur. Hic eſt ille Ariamnites, qui apud Macedones & Epirotas cognomẽto Magnus & dictus & habitus eſt. Nam magna profecto & præclara in Turcas pro Chriſti fide & Euangelio geſſit, uarias ac ingentes de eis clades, ſtrages q; edidit, & quoad uixit ſemper inſecutus eſt. In Meumethem eorum principem in Epirum irruentem irruit, quem fœdauit atq; afflixit. Nam eius caſtra aggreſſus ſignis regijs uexillis, atq; tabernaculo ablato priuauit, illumq; è prouincia & regione ſummo cum dedecore, clade, & ignominia abſcedere cõpulit. Secutus eſt eum Andreas Thopia, clarus uir genere, factisq;, nec minus ætate uerendus, cũ duobus filijs, Comino, & Muſachio, Tanuſioq; nepote, quorum maiores fundatores Croiæ & Petrellæ fuiſſe diximus. Horum quoq; non pœnitendę uires, & ſat amplum imperiũ in Epiro inter Tyram minorem & Epidamum fuit, tamen præter eorũ locorũ dominium, quę abolitis penitus antiquis nominibus, Scuria, Muſachiema, Cherabi, Farca uocant Accolæ, Cimeræ, Vlixeæ, imperio noti erant principes. Montanus is eſt locus, Corcyræ oppoſitus. Indomita gens habitat, feroxq;, ne bellicoſa dicam, Cimerotas uulgo dicimus, nullius rei, artisue auxilio, præterq; naturæ, & locorum munimento tuti. In ſolentiam Turcarum poſt ſubactam Epirum, mortuo Scanderbego ſemper fœliciter contempſere, & egregia quadã libertate naturę, ignari alieni

Georgius Scanderbeg.

Ariãnites Thopia Golẽmus.

Aous Aeas dictus à quibusdã Pli. lib. 3. cap. 23 Strabo lib. 7

Andreas Thopia.

imperij usq; ad hæc tempora uixere, nunc (ut audio) ultro accersitis ex Apulia Hispanorum præsidijs signisq;, & ducem norunt, & policiorem formulam uiuendi accepere. Inter eos & Georgius Stresius nepos uenit, Balsæ filius, Iohannes & Boicus fratres domum relicti, nondum ætatis gratia, uel ad consultandum, uel belligerandum idonei: horum sedes intra Croiam & Lyssum tam amplæ q̃ amœnę erãt. Ex Musachijs quoq; plures affuere, id nomen est genti: his sicut idem uoluntatis, idem etiã habitus animorum erat cum Scanderbego, ita neq; imperium ab illo ulla ex parte separatum, distinctumúe habebant. Quinetiam magnanimi præsto fuere principes Nicolaus, & Paulus Ducaginus, spectatis armis ambo, sed eximio quodam præ cæteris religionis cultu notior Paulus, qui agrum ultra Drinum flumen, Xadrimam superiorem appellant Epiroţ, usq; in superiorem Mysiam possidebant, regionem amplam, & frugibus fœcundam, fontibusq; ac riuulis saluberrimis irriguam, & ferocissimis inhabitatam uiris: ibi multa uetustatis uestigia uisuntur, oppida, ędificia, templaq; notissima Dei, prostrata nunc undiq; & diruta ante oculos iacent multa, quin etiam in eo tractu marmorea uisuntur monumenta, in quibus pleraq; Romanorum & aliorum Imperatorum nomina licet intueri: inter hæc & uestigia quædam, quibus satis percipitur, Paulũ Apostolum ibidem fidem Christi populis annunciasse. Accessit & Lucas Zacharias, quo nemo unquam impensius, eodem fidei & beneuolentiæ tenore, Scanderbegi partes est secutus. Hic licet latiori dignus imperio, tamen satis amplam Xadrimæ partem superioris, necnon Dayni oppidum à maioribus suis & conditum, & per manus sibi traditũ tenebat. Pusilla ciuitas est in edito monte, prout omnes ferè urbes Epiri, sita, agrũ tamen habet campestrem uberem, saluberrimumq;, uenationibus, apiũ, ac omni frugum & arborũ genere refertũ. Amœnissimus amnis Drino à parte, qua occidentẽ spectat, eam alluit, quę ita contentione quadam ueteres celebrarũt scriptores, ut uix loci quippiam ad dicendũ relictũ uidetur posteris. Tamẽ quia multa ad hunc usq; diẽ ex ueteri rerũ facie (ut fit) immutata sunt, nõ malum erit fortasse, si ipse aliquid etiam hodie dixero. Epirum à Dalmatia atq; Illyrico, ut nonnulli uoluere, disterminat amnis Drino, & haud multũ Eridano magnitudine inferior exordium sumit à Macedonicis populis septentrionali plaga, Lyssiq; urbẽ celeri cursu pręterfluens, in sinu Rizico iuxta Acrolissum mari Adriatico sese immiscet, ubi & insulam facit, cuius ambitus septem millia passuum complet, hac tempestate Lyssi nomen retinens, eò q; ueteri oppido, quod in ulteriori fluminis ripa positum erat, à Turcis incenso, multitudo illuc confugiens domicilium perpetuum sibi tanq̃ tutiore loco fixit, & nomen ipsum urbis ad insulam transtulit. Aderat præterea tam fœlix pater, quàm fortunatus princeps Petrus Hispanus, cum Alexio, Bosdario, Vruoo, & Mirco, filijs ferè inter se ęqualibus, & pari figura corporũ, ac indole animorũ q̃ similes, Leccasq; deinceps Dusmanus cum Petro, & alij reguli uicini, quibus

Georgius Stresius.

Post sinũ Rhizicum, Lissus oppidum est et Acrolissus & Epidamnus. Strabo lib. 7.

Plinius habet Drimus lib. 3. cap. 26.

Paulus in Epiro Christum annunciat.

Lucas zacharias.

Daynum oppidum.

Pli. lib. 3. cap. 22. Amnis Drilo superq; eum oppidum ciuiũ Rom. Scodra à mari 18. miliũ passuum.

Petrus Hispanus.

Leccas.

quibus Peones, Pelagonesq; superiores usq; in Mysſiam Sardonici, & oppidula quædam, ac loca circa Driuastum & Balesium parebant. Progrediebatur non longe post hos Stephanus Zernouichius, cum Georgio & Iohanne filijs tanto patre nihil indignis, qui in Illyrico siue Liburnia ad ripas lacus Xabiacum & Falconem munitissima oppida cũ agro latissimo possidebat, non defuere Christianissimi & inuictissimi Principes Veneti, quorum tunc imperio (ut de Scodra mea taceam) pleraq; haud ignobilia oppida, & non minima Epiri pars poterat gloriari. Traxit postremo ea consultatio alios principes iuuentutis, qui tum propria, tum communi causa operam suam contra Turcas pro publica salute & dignitate fortissime sunt polliciti. Nunc ad Scanderbegi orationem me conuerto, qui postq; omnes, qui ad concilium euocati, in templo maiori in unum congregati sunt, sic orsus est:

Adhortatio Scanderbegi ad uniuersum Concilium, pro tuenda orthodoxa fidei.

Vtinam, Patres & Principes optimi, aliquis sit credendi finis Christianis nostris, & Ottomanę nos fidei satietas tandẽ aliqua teneat, immo perfidia plusquàm punica palam fiat. Neq; enim ego hodie quietum patriæ statũ inuisus fortasse noui belli autor turbarem, & uos ad hasce belli incommoditates, & maximarum rerum pericula sollicitarem, nisi Iohannes Castriotus pater ille meus, Princeps alioqui prudentissimus, tantum olim perfido huic Amurathi fidei habuisset, dum funestę pacis prętextu, uelut certa pignora obsides ab eo filios non difficilius quàm petierat, impetrasset. Sed quid de parente meo diutius conqueror? Communis est hic error. Commune fatum omnium Christianorũ Principum. Quid de Greco dicam? quid de Mysorum & aliorum deinceps Christianorũ imperio? Omnes profecto nimia ista credendi facilitas perdidit, nihilq; iam illis à perfido Ottomano relictũ est, nisi ut tantũ eos pœnitere possit. Quare nihil est Patr. Con. quod uobis in hac parte orationis à me dici possit, quũ satis alieno malo utili exemplo edocti esse debueritis. Dum tamen hæc cõqueror, & Ottomanas ipse fraudes mecũ diligentius repeto, & ante oculos pono, pariterq; uos intueor, prudentiam æque & concordiam specto, illud me maxime cõfirmat, & bono iubet esse animo, quod uix ullam ab eo gentem, prętereq; dolis & insidijs subactã, uel sua ipsa credulitate, & domesticis euersam simultatibus cerno. Age tamen dicat quispiam, multa quoq; ab Ottomano uirtute parta, innumeras prouincias plura hac ętate imperia armis eius sub iugo missa, numeret longos trium phos, irrupit ferox in Asiam, percurrit nõ semel Greciam, Mysiamq; incruentus toties penetrauit, sic ne igitur indomitã Albaniam inuictã Epirum iniuriæ illius opportunam putauerimus? ubi tot duces, tot principes inuictissimi, tot bellicosissimi populi unà concordes uigent in armis, quanti enim faciant barbari, uirtutiq; uestræ tribuant, huiusce rei certissimum ipse testimonium afferre possum, qui cum illis domi militięq; plures annos traduxi, inuiti, coactiq; cõtra uos bellandi necessitatem omnẽ subeũt: inuitus uero atq; timidus animus quid boni, quid magni gerere

A perfidia Turcica.

Ab alieno exemplo.

A successu Turcæ per dolos & insidias.

A fortitudine Epirensium heroum.

possit, dicat mihi strenuus atq; optimus miles. Sed dū me cupiditas ista dicendi, & iusti doloris causa longius protrahit, non defuturos multos fateor, qui doleant, quod se tamdiu paci, licet non omnino honestæ assue tos, nunc ad hęc belli incommoda euocem, dicantq;, quęcunq; euentū paret fortuna, nihil tamen posse sine cruore suo expediri. Dolebunt iden tidem matres, filios in belli discrimina missuræ, conquerentur uxores de uirorum salute sollicitæ, & orbitatem sibi timentes paruuli domi relicti li beri. Appellabunt me omnes fortasse crudelem, & detestabuntur (quod ominari horret animus) nouum belli periculorum, & sanguinis auctorem, quanq; libertatis potius (absit uerbo temeritas) assertorem & conciliatorem uocare deberent. Vix suppetit oratio mihi ad eam legitimam & iustam defensionem, auertat hoc tamē Deus optimus maximus: non est ita publici boni oblitus animus, ut unus tot uestras undiq; querelas audire, tot communia omnium mala unus uidere possim, quin si mei ali quem consilij pœnitet, P. C. necq; è Repub. & ex omnium dignitate hæc belli capiendi à me ostensa occasio uidetur, & Croiam sum Amurathi (si ita conducibilius uidetur uobis) & hasce omnes infœlicis regni reliquias mox restituturus, priuatoq; periculo saluti prospecturus meę potius, quā regnaturus publico uestrum. Illud unum tantum subditi mihi populi, & innoxij ciuium sanguinis uicem doleo, quos sine duce, sine tutore, uelut uictimas hosti offerri nō patitur animus haud immemor fidei illius, quā nuper in me sibi restituendo omni ætati testatam reliquerunt. Sed quid per Deos immortales (ut uobiscū iam liberius loquar.) An igitur ęquū erat ciuem uestrum à patria semper extorrem in seruitute apud Amurathem inter tot pericula in damnata religione degere, potius q; in Epiro in natali solo apud Christianos, apud uos, quicquid ętatis erat reliquum exoluere debuisse? An in Epiro pręterea esse, & Auorum sedes, paternū imperium, sepulchra, templa, Deos ipsos in barbarorum potestate per omnem fœditatem & ignominiam aspicere diutius potuisse? Quid de Croia demum (ut nulla sit patriæ pietas) an urbs tam munita, tā opibus clara ualidissimaq; in hostium manu relinquenda fuit? Cor Albani imperij, & una ad omnes bellorum & pacis commoditates à maioribus nostris condita, negare istud quidem (ni nimis ipse blandior mihi) uix potestis, Patres Iustissimi. Mitius tamen cum Amurathe agi potuisse quispiam dixerit, non ita iritandum barbarum, non per tot scelera uel patriam recuperandam fuisse, si modo scelus id potius, quàm necessaria uitę defensio appellanda sit, quæ non homini solum iure gentium, uerū brutis animalibus lege ipsa naturæ est cōcessa, si tamē scelus hoc appellamus. Quid de tot eius in me odijs, tot simultatibus dicendum erit? Quid de insidijs illis? quæ non solum uobis, sed uniuerso fermè terrarum orbi uulgatæ, uel cruentissimo hosti aliquid potuissent lachrymarum elicere. Quid demum de miserabili fratrum meorum cæde? quos omnes eodem fermè temporis momento apud eum funesto fato absumptos his oculis uidi.

Confutat argumēta detrectantium bellum in Turcā.

A publica utilitate.

A religione.

A patriæ pietate.

Croia cor Albani imperij.

A crudelitate hostis.

Parum

parum ne hoc igitur (proh dolor) meme ad hunc usq; diem imbutas san guine meorum manus aspicere potuisse,& apud homicidam impiũ tam certo uitę periculo omnes fermè dulcioris ætatis annos transegisse? Sed quid in his immoror? Ostendet propediem omnia an probe, an impro be facta,euentus belli iustus iudex: unum illud pollicerí ausim omnibus, uos militem me uel ducem inuicta patiẽtia ad omnes labores subeundos, ad quęq; obeunda pericula habituros,non dies,non noctes, non aliquo tempore,uestrę pariter & Christianæ rei sum defuturus: & quamuis ani mi hanc mei cupiditatem uirtus, & rerum gerendarum gloria ęquare nõ poterit,æquabit certe diligentia,& fides singularis longeq; superabit, ta men nõ pœnitendum saltem in eo consilium nostrum esse poterit: nam quũ hostis ingenium,artes,dolos,moresq; deinceps omnes (quod ma ximum censeri solet in rebus bellicis) tã diutino uitæ usu optime norim, nihil incaute sum,nihil temere,nihil nõ considerate acturus, ni fatum ali quod urgeat,quod nulla uis humana uincere potest. Cur autem hæc le uia commemoro? quum maiora uel maxima planè omnia belli huiusce fomenta Deus uobis optimus dederit. Habetis uobiscum Senatum, po pulumq; Venetum,unicum Christianæ fidei columen,terra,mariq; hac ætate longe potentissimum,& qui cum omni hominum memoria trium phos suos comparare,& de uniuerso laudis genere certare queat. Habe tis hosce principes eius Reipub.non minimam partem,qui tum sua,tum patrum uoluntate,atq; decreto, nobis omnia (quid nobis? Christianæ certe Reipub.) pollicentur, iustissimum bellum non recusant, grauibus & ipsi à perfido barbaro iniurijs lacessiti. Timendum ne quicquã est his ducibus,his autoribus? Quid amplius,quæso Albani principes, à Dijs immortalibus petere potestis? Pudeat iam nos (si Dijs placet) fortunæ nostræ,turpe tum nobis,tum Veneto nomini turpissimum, eos diutius (ita me mala nostra dicere cogunt) dominos ferre,quos patrum nostro rum memoria infamis ille Scythiæ uicus uix seruos perferre poterat,qui bus nihil contemptius fuit,& latrocinijs tantum, ac rapto uiuere assueti eo creuerunt hodie,ut extrema quæq; nomini Christiano audeant mini tari. Dies me deficeret,si omnia enumerare uellem: pudet hostis humili tatem referre,cũ quo bellum gerendum sit uobis. Agite dum igitur prin cipes,patriam,uxores,liberos,fortunasq; uestras per summam gloriam uobis uendicate,defendite,& ad ueram libertatis tranquillitatem reuoca te. Ecquid sentitis,in quanto contemptu uiuatis? Qui libertati idem, & uobis finis sit. Si tamen tolerabilis uidetur fortuna uestra,sumite pro me arma iustissima,non Albano,non principis filio,non consanguineo ue stro,sed Christiano,sed transfuga. Nõ loquor apud recusantes iusta bel la,Principes,defendite eum,quem Iohannes Castriotus princeps ille,de uobis non male meritus,fidei uirtutiq; uestræ si posset,cõmendaret.Sed si adhuc nihil uos mouet fortuna mea, & uel ignominiosam pacem huic bello præponitis,ad gentis ipse meæ,populorũ, & ciuium fidem confu

Euentus belli iustus iudex.

A fide Scanderbegi & diligentia.

A præsidio Dei.

Senatus populusq; Venetus.

Ab auxiliaribus potentiss.

ab hostis humilitate.

A libertate patriæ, uxoris, liberorum &c.

A meritis Iohannis Castrioti.

giam, quancunq; dederit ſortem fortuna unà cum illis æquo animo ſubi turus, qui tam magno æque ac grato animo ſuam ſalutem pro mea ſalute deuouerunt. Defenſuri tamen (ut arbitror) & uos eſtis P.C. Ad quid enim iſtuc conuocati tanto ardore conueniſtis, niſi ad bellum, quum nul lus alius uobis mei uſus eſſe poſſit, niſi in bello ſit? Cæterũ uideo iam ita omnium animos concitatos, & in cõcitatis animis hoſtiles ſpiritus. Con templor ſuperbos uultus, ut armatos iamiam aſpicere uidear mihi. De fendetis inquam uel inuiti, quum ſolum ab Amurathe oppreſſum auxi lium ueſtrum implorans audieritis, quum hoſtem impatientem, ac uicto ria elatum, libertatẽ atq; imperia ueſtra euertentem, & rabido cruentoq; ore, pollutis atq; ſacrilegis manibus ad ſanguinem ueſtrum hauriendum proruentem uideritis. Non expectetis tamen (obteſtor) eas rerum diffi cultates, non expectetis quouſq; ſerum forſan iſtud à uobis auxilium pe tatur. Sed nunc nunc uires uiribus, arma armis conferentes, uel expecte mus quamprimum erupturum hoſtem, uel in eum ultro irruamus, quũ coniunctos uiderit, uel pœnitebit eum conſilij ſui, uel ſi ire perget luctuo ſam fortaſſe uincendi cupiditatẽ malo ſuo eſt depoſiturus. Timet adhuc forſan quiſpiam ueſtrum, & in ancipiti ſententia nutat animus, non unũ, neq; debilem aduerſus nos Amurathem exercitum miſſurum, ſed & plu res & ualidiſſimos, uel ipſum forſan uenturum ad eam iniuriæ atrocitatẽ ulciſcendam: parem autem non eſſe exercitum noſtrum aduerſus eas uires. Fateor iſta omnia quidem, & libenter fateor, magna tamẽ omnia ani mus meus præſagit, ſed uereor ſpondere quippiam incertis animis, quũ futura in oculto ſint, & omnis lateat euentus. Quod uero ad humanum ingenium & conſilium attinet, promptum uobis rerum omnium remedium oſtendam, quippe quum nihil tam difficile ſit, quod non hominis conſilio expediri poſſit. Ingenioſa eſt ad ſui tutelam natura, & quicquid iuſte geritur, fœlices ſortiri ſolet euentus. Sed quid hoc pacto difficultatem augeo? Nonne (ut de armis taceam) ſitus ipſe locorum, & Macedoniæ ſuapte natura tutiſſima regio, uos ſatis aduerſus quoscq; impetus tuetabitur, qua nihil ad propulſandam iniuriam omnem aptius, nihil commodius eſſe poteſt. Nonne præterea loca ſingula, oppidaq;, ante hoſtis aduentum muniri poterunt uiris, armis, commeatu? Quid ipſe poſtremo cum exercitu à uobis commiſſo, intra muros ne & tectis incluſus eo modo oportunam calamitati prouinciam relinquam? & agrorũ ueſtrorum direptiones, uillarũ incendia, & publica id genus mala ex tuto loco, & alta aliqua turri, cum pueris ueſtris degener aſpiciam? Non patietur quidem animus tantæ ignauiæ ſibi eſſe neſcius. Adero ſemper in hoſtis conſpectu, cum copijs, cũ militibus meis, & licet non iuſto prælio, & aperta ui impetus eius periculo ultimo tentaturus. Ita tamen utiliori alio militiæ genere, & incruentis fortaſſe legionibus meis Amurathis uires pariter & animos propitijs Dijs frangam, ut relictis poſthac omnibus, uaſarijsq; (ut aiunt) abiectis, omnẽ uobis prædã ſit relicturus, niſi maluerit in hoſtili

Ab hypotypoſi hoſtilium ſpiritum.

Ab extenuatione potentiæ Turcicæ.

A natura iuſti belli.

A ſitu Macedoniæ tutiſſimo.

hostili solo & alienis campis exercitum suum in tantis rerũ omnium incommodis consenescere, & obsesso q̃ obsidenti similior esse. Vobis nihil quicq̃ defuturũ est, ipse enim semper in oculis uestris ero, omnia obibo, singula peragam, quæ ad oppidanorũ & exercitus mihi traditi uitam non sustentandam, sed laute quoq̃ alendam facere uidebuntur. Sed cur tantũ uobis me ostento hodie? & superbas minas istas, fortia dicta, ac feroces impetus non hosti potius seruo? Quid item de Amurathe nunc timidis mẽtibus obloquimur? Nihil est quod de aduẽtu eius terreamur, satis de hoc sum ipse à domesticis eius tum in recenti illo rerum mearũ tumultu, tum proximis diebus admonitus, ita barbarorum quoq̃ animos mihi adhuc cõciliata iampridem beniuolentia, & iustior causa seruat, ingentem tamen exercitum aduersus nos, si quo intentius fieri possit, parari quotidie, tum fama ipsa, tum omniũ sermones affirmant. Quare tollenda est omnis mora, P. C. abijciendæ iam nostrę istę consultationes, quas bellorũ necessitates expectare non possunt, peragenda omnis prouincia, edictum proponendũ, percensenda capita, exercitus impigre scribẽdus, ne quũ hostis in conspectu erit, & tubarum clangor ad milites euocandos auribus obstrepet, nos tum sera belli cõsilia quęramus. Surgite iam igitur Patres inuictissimi, dignos tandem iuuantibus Dijs, uos Christia no imperio omni deinceps futurę ætati ostendite, gratiarum tamen à me actiones pro hodierno beneficio armati sub galeis ante signa in sudore in puluere expectate, tales denicq̃ habituri, qualia belli præsidia dederitis.

A fugienda mora.

A debito.

Postquam dicendi finem Scanderbeg fecit, Principes omnes in eum, ut libertatis, & totius glorię autorẽ, uersi, ex omni parte uno ore, claraq̃ uoce sententiam eius cõprobantes, maximis laudibus efferebant. Singuli itaq̃ ultro iuribus suis, populis, armis ei cõmissis, ac uelut per manus traditis, totiusq̃ rei summa ac belli cura demandata, unum sibi imperatorẽ illum atq̃ ducem elegerunt. Ad unum cuncti eos imperij fasces ingenti fauore & clamore satis idoneũ rati, cuius uel nomine solo tanq̃ fulgure quodam omnis Macedonię angulus aduersus quoscq̃ hostium impetus defendi posset. Adhęc & illa rerum bellicarũ peritia, & imperatoria consilia omnia, longus præterea cum barbaris morum, ac uitæ usus, & diuturna consuetudine, experientiaq̃ iudicium firmatum, animos omnium certiore spe uictoriæ accendebãt. Sed & illud post multa promissa, oblationesq̃ maximum fuit, quod Ariamnites surgens primus omnium, quũ multo decore uerborum, & Iohannis patris imperium, & institutum filij ac fœlicia tum uirtutis, tum fortunæ auspicia laudasset, tributũ annuum ei insigni & prompto animo obtulit, quod accepit: hucusq̃ inquiẽs Amurathes, dum funestissimis ipse armis ignominiosam pacem præpono, & fœdam libertatẽ q̃ infœlix bellum malo. Accipe tu approbantibus Dijs hominibusq̃ macte uirtute uir, accipe hoc non ingrati saltem, si non magnifici animi pignus, quod pro Epirotica, pro mea libertate, dignitate, imperio, liberis, populis tuendis ultro decerno tibi. Licet cõmunia iam

Scanderbeg cõstituitur Imperator et dux belli.

Ariãnites dat tributum Scanderbego.

tibi mecum esse uelim milites, arma, equos, & quicquid aliud uel fortuna mihi, uel pertinax uirtus ab impio hoste seruauit, Sed hoc non pacis, non belli discrimine habito statuimus tibi inuictissime (ut hoc te primus nomine appellem) Albanorum princeps, ac uindex libertatis, tum alij plures çmulatione quadã satis ampla tributa pro habitu fortunarũ sibi ipsi imperarũt. Andreas cũ Tanusio nepote insigni liberalitate nemini cessit, magna uis pecunię hoc modo ad belli usus inuenta, hinc forte fama diuulgatum est, Scanderbegi prouentus in Epiro ducenta annua aureorũ millia excessisse: nam licet latius imperiũ q̃ alius princeps possideret in prouincia, tñ nimis onerosum fuisse subditis fatendum esset, si eam summã à suis tantummodo exegerit populis, ardentibus quotidie omnibus bello, & uiris altera manu (ut sic dicã) colentibus agros, altera ferrum tenentibus, ni in salinis forsan magnum huius rei momentum fuerit, quas longe pulcherrimas habebat, in loco qui Campupescupi dicitur, inter montẽ, & locum cui Selita nomen est ex altera parte, ex altera sanctũ Nicolaum à petra notissima tellus, uel infamis potius Senatus olim Romani obsidione, atq; fortuna. Reliqui quibus nõ ea uis erat, nõ facultas ut tributorũ onera subirent, corpora ipsa, & perpetuam operam uoluntarij spopondere. Venetorum magnificentia non annua tributa cum cęteris, sed quotidiana fomenta & pręsidia, satis & fortunę, & dignitatis suę memor, nõ recusauit. Quũ igitur omni genere laudis atq; officiorũ alius alium superare cõtendentes, hominẽ sibi deuicissent, mox diuinis supplicationibus ad icti robur fœderis, ac tam insignis societatis ornamentũ peractis, pars Croiam cũ ipso petijt. Alij in loca quisq; sua ingenti gaudio, spe ingentio re sunt dilapsi. Moses primus omnium cũ pręsidio de finibus Croiam reuocatus, relicta tantũ prçexigua manu, & per iuga quędã dispositа, quæ custodias ageret, uenit. Quinq; paulo plus hominũ millia in eo præsidio erãt. Nam proficiscens inde Castriotus ad conciliũ, multos domũ dimiserat, tũ edictũ impigre propositũ, & missi plures ex proceribus ad delectũ habendũ. Sed neq; Amurathes cõcitatis iampridẽ suorũ animis ocia ducebat. Deeratúe ulla ex parte in omnibus peragẽdis, quę ad eã belli materiam tantis odijs animisq; conceptã facere uidebantur. Coactoq; exercitu xl. milliũ lectissimorũ equitũ, Alybassam unũ ex pręfectis suis strenuũ & armis & cõsilio uirũ, ac multis ea ętate apud barbaros bellorũ titulis insignẽ ad id muneris ducẽ elegerat. Neq; difficilẽ futurã uictoriã, tum copiarũ robur, tũ imperatoris uirtus sperare faciebat. Iam his ubiq; rumor erat, ea Turcarũ spes cogitatioq;, ut captũ crederes Scanderbegũ, suplicium de eo sumi diceres, uelut in obsessa quãdoq;, nec dũ capta urbe, temeraria, & prępostera militum cõsilia prędã sibi nec cruentã futurã uictoriã promittunt, ac spolia diuidunt iam cõtentione quadã inter sese id agẽtes. Ita sunt humana ingenia secum tantum colloqui assueta, & ad maxima quęq; spondenda sibi nimio plus facilia, & prona. Itaq; in Epiro etiã iam omnia uario tumultu miscери, & maximi quidam rerum motus instare uidebantur

Scanderbegus albanorũ princeps, uindex libertatis.

Prouentus Scanderbegi in Epiro.

Salinæ in Campupescupi.

Selita Selitæ populi. Plin. lib. 4. cap. 11.

Timor in Epiro propter Turcas

uidebantur. Fama præterea de Alybaſſę aduentu omnia adhuc in maius uero extulerat, timor quidam nouus ac inſuetus multorum occupauerat animos, & uana etiam quędam trepidis credere & uereri ſuadebat. Agreſtes paſſim cum pecoribus ad urbes uicinas confugere, Oppidani muros munire, ac pro portis, tanq̃ uiſus eſſet hoſtis, excubare: ſenes ubiq; trepidi, patriam, uxores, liberos, Deos ipſos cõmemorantes, iuniorum uirtutem appellabant, accendebantq́; : mulieres quoq; quas publicus pauor per uicos omnes extractas armatis immiſcuerat uiris, quæ nunc ſuorum animos miſerabili ac iuſto fletu excitantes, nunc per templa & deubra ſollicitæ aris omnibus patriæ ſalutem commendabant, ſtupentibus etiam ad parentum lachrymas, unaq́; plorantibus paruulis filijs. Scanderbegum uerò unum neq; auditus Alybaſſæ aduentus, & hoſtilis fama exercitus, neq; uulgatus ſuorum timor ulla ex parte mouebat, ut nedum periculum ullum, ſed uel periculi ſuſpicionem maiorem crederet, quam ſemel animo induxiſſet. Ridebat autem tum hoſtis uanos conatus, tum uaniorem ſuorum trepidationem. Itaq; quum omnia prius prudentiſſime per uniuerſam prouinciam diſpoſuiſſet, ne nimia hoſtis contemnendi licentia ſuorum ingenia ab ea belli cura laxaret, auerteretq́;, multis tum dictis, tum factis omnium animos tanta fiducia erexit, ſpeq́; uictoriæ accendit, ut nihil unquam deſiderio maiore, quàm hoſtis aduentum expectare ſint uiſi, ut quiſq; certatim enixam fortitudinis præliando oſtenderet operam, fidemq́; principi ſuo tum priuato, tum publico merito modis omnibus teſtatam relinqueret. Fuit & illud longe maximum in eo inuicti animi, atq; admirandæ fiducię exemplum, quod & ſingulorum in ſe oculos ingenti admiratione conuertit, & Alybaſſam quoq; ipſum, ſi id Scanderbegi factum contemplari potuiſſet, tam ingentem ducis fiduciã maxime admiraturum crediderim: nam quum tot ad eum gentes & populi ferociſſimi undiq; aduolaſſent, ut non unus, nec ignobilis exercitus confici poſſet, & ante oculos eius ſtarent, iuſſa tantummodo expectantes & petentes arma, ille omnium animis q́; æque collaudatis, lectiſſimorum hominum opera accepta, & octo tantummodo equitum, ſeptem peditũ millibus ſecũ manere iuſſis, alios tam ex ueteri præſidio, q̃ nouo delectu domos remiſit, ex quibus etiam nonnullos ad diuerſas belli neceſſitates per loca quędam diſpoſuit: mirati ſunt omnes tam audax conſilium uiri. Sed puto præclarum, & expertum bellis ducem cogitaſſe: Si uictus aduerſis Diſs cum ampliore exercitu fuiſſet, non ita ſe idoneum poſtea ad reparandas uires, & inſtaurandas nouas copias futurũ, & ideo diſpoſita credo pluribus locis præſidia ab eo fuiſſe, ac uelut ſeruata ſubſidia quædam, ut aliquid eſſet reliquiarum, quod & fortunam recuperare, & incautè alioquin propter rem bene geſtam hoſti uictoriam extorquere poſſet, licet nihil tale ipſe dicere ſit auditus, ſed pręclaro, eodemq́; oris habitu, & uocis ſono certam quaſi uictoriã, & expedita ex animo omnia polliceri. Itaq; non unicam illam rationẽ credo fuiſſe, cur ampliores nõ ſint retentę

Timor in Epiro propter Turcas.

Scanderbegi magnanimitas et confidẽtia.

Exemplum inuicti animi et admirandæ fiduciæ.

Exercitus constans octo equitum et septem peditũ milibus.

copiæ

copię, ut aliquid ſcilicet ſpei, ſi quid durius incidiſſet, in reſtituenda fortuna eſſet, ſed egregiam quandam ac mirabilem propè hominis fiduciam, id quod uidere etiã ſæpenumero licet in magnis præſertim ingenijs, quę raro admodum fefellit fortuna, & hoc laudant potiſſimum & admirantur homines in Scanderbego, quod toties, ac ferè ſemper cũ minoribus longo interuallo copijs tot incredibiles penè ex hoſte tulerit uictorias, unde ipſe plerunq; nõ ſine hæſitatione quadam multa ad poſteros tranſmitto prius ferè q̃ illa ad animum admiſerim meum. Cæterum non iniquum fortaſſe credere, quod & ſeculis noſtris natura aliquid cõceſſerit, ut & ipſi haberemus quod miraremur, age nanq; potiſſimum huius uirtutis & fortunę exemplar, Huniadem ante oculos noſtros ponamus, qui

Huniades Turcarum uictor.

toties Turcarum uires fermè ſolus contudit, & ſępius uictor cum paucis euaſit, q̃ cum pluribus alij exceſſere. Sed omittamus tam ſollicite fidem nobis ad hanc rem ambire, præſertim quod tam recentia, & quæ penè uidimus ipſi, negare niſi impudenter non poſſimus. Caſtriotus ubi ſinguli nomina dedere, percenſito, perluſtratoq; exercitu, mouens ſigna multis remanentium ſupplicationibus, uotis q̃ populi in diſcedentes nuncupatis Croiam reliquit, & non procul à Dibra inferiore inhibitis uexillis, quũ aduentare hoſtem magis magisq; audiret, imperato per præconẽ ſilentio, nouus Imperator nouos milites nõ iniuria alloquẽdos eſſe duxit.

Oratio noui Imperatoris Scanderbegi ad Albanum militem.

Vellem milites fœlicioribus meis rebus, atq; meliori imperij tempore & uos me ducem nacti eſſetis, & ipſe hoc tam præclaro fidei ueſtrę ſpectaculo perfrui poſſem, quippe quum nec tanta ſingulis hodie uerecundia obſtrictus uos ad hæc noua belli incommoda, cæteraq; id genus mala in uitarem, & gratiſſimus nũc ciuibus in quiete & ocio gratias agerẽ, quas olim cruentiſſimis militibus non incruentus dux pro ſudore, pro periculis, pro hoſti dando ſanguine referẽdas præparaui. At quando ita urgentibus fatis mea tulit fortuna, ut neceſſitatis ſim uobis index, & periculorũ magis q̃ ocij autor, ferenda omnia ſunt uel æquo, uel forti animo, & ſubeunda quantalibet belli huiuſce magnitudo, ut in pace aliquando & ocio uiuere poſſimus, ſumenda libenter & propere arma, ut præciſis tandem tam diutinæ ſeruitutis nexibus, ſugatoq; ex ueſtibulis hoſte, fœliciorem poſthac degamus uitam, & imperpetuũ libertate fruamur. Sed dum uos alloquor nunc, intueor, omnium in me animos pertracto, ſingulorũ beneficia ſpecto, uix ipſe mei compos, nunc doleo, & lachrymis fermè temperare non poſſum, quum ſubit recordatio miſerrimi temporis illius, quod apud Amurathem impium longo à uobis, longo ab oculis ueſtris interuallo ſeiunctus, per omnem indignitatẽ & iniuriam pertraxi, nunc ſeruitutem ipſe meam, nunc omnes ætatis annos recolo, pariterq; deploro, quum metior ex habitu animorum ueſtrorum, quis libertatis, qualis imperij mei ſtatus apud uos fuiſſet, atq; nunc, nunc planè ſentio, & barbari maleficia, & omnem malorum meorum ſeriem, quotq; amiſerim bona, priuatus tamdiu dulciſſimorũ ciuium conſuetudine. Ex altera tamen parte,

Exordium à tempore.

A neceßitate.

Bellum ſuſcipitur pacis gratia.

A fine ſuſcepti belli.

A calamitate anteacti temporis.

parte, quum me diligentius colligo, & tacitus ipse mecum nunc huius exercitus formam contemplor, omnia æquo animo fero milites, neq; fortunę iam meæ, neq; tot perfunctorum malorum, neq; longissimæ pœnitet seruitutis, quando nunc ex ea tot bonorum, & perpetuę forsan nobis libertatis occasio est oblata, quando (ut cætera taceam) tam speciosæ fidei uestræ agnoscendæ concessa mihi est causa. Quid enim perferendū non fuit, ut tot nunc ardores uestros spectarem, tot in me uobis restituendo uota audirem, totius denicq; Epiri florem ante oculos hodie haberem, arma tantummodo petentem, & pro me attrectantem? Quid illo spectaculo pulchrius? Omne Epiroticum nomen, & tot Venetos Senatores, ac Senatorum filios ad hanc fortunam meam, uelut ad communem periculi sortem conuocatos fuisse, præsto uidisse, quod non Iohanni Castrioto parenti meo illi, animis uestris tam acceptissimo, non ulli (ut ita dicam) hac ætate Principi contigit. Et ut ad uos iterum nostra se conuertat oratio, quid illud rei nouæ miraculum, totam fermè Macedoniam uacuam uidisse? dum ex omni parte uoluntarij ad me milites cōcurritis, & cōtentione quadam, arma quisq; bellumq; poscitis, ut nemo patriæ, nemo magis suorum desiderio tangeretur, ita me defenso unà domos, focos, uxores, liberos, Deos ipsos defendisse uidemini: approbet cōsilia uestra Deus optimus maximus. Quod igitur ad uos hortandos dicendum erat, nihil est quod à me agi possit, quū & ita animatos uideam, & uerba fortissimis uiris uirtutem non addant: quid præterea armatis uobis, ferrumq; tenentibus, armatus & ipse dixerim, satis scire debetis, & hostis uos admonet, quem iamiam in conspectu habetis: admonent tot rerū indignitates, & armant omnes, singulosq;, tū priuata, tum publica ira. Dicam tñ quod & si non dicerem, res ipsa palam uos docere potest, quæ hęc nostrę (quęso) seruitutis species? Neq; Christiani iam sumus, neq; barbari, sed mel aut fortiter moriendum, aut arripienda possessio fidei pariter & libertatis, quod hoc mali genus? Quotidie capitur, quotidie diripitur Epirus, in manu tantū salus posita nobis, aliud nullum effugium. Quē nunc barbarum in nos creditis uenire, quæ mandata defert? ad quod ultionis genus properat? Iam singulis suum statuit supplicium, nō iusto belli odio, nō ueri hostis more, sed furore, ac rabie quadā ad sanguinē uestrū hauriendū fertur. Quare si cui patrię pietas, si cui sua uirtus, si cui parentū splendor subdere spiritus possunt, sumite arma, acuite iustissimū ferrum, Croiam, & auorū sedes, quas tā fortiter autore me incruēti recuperastis, cruenti (si ita res ferat) defendite, & regnū quod hucusq; tanta fide seruastis mihi, & seruatum tanta uirtute reddidistis, in posterum seruate. Maior debet esse animus, maior solet dici uirtus arcentis, q; inferentis iniuriam. Prędam illi poscunt, regnandi sola cupiditate ducti in nos ruunt: uos ne pręda sitis, & ut ciues patrię debitum exoluatis, pro qua nunq; nimis sanguinis datum uideri debet, omnia fortitudinis signa demonstrate, nunquam pro ea satis pugnatum, cuius pietas omnem superat pietatē.

A spe fœlicitatis futuræ.

Amplificatio à uoluntate suorum per comparationem.

Incrementum.

A miseria status præsentis.

Exaggeratio crudelitatis Turcicæ.

Conclusio.

Ab honesto.

Sed (ut

A facili. Sed (ut hæc iam libens omittam) quid defuturũm eſt uobis ad ſummum uictoriæ & gloriæ calcem, ſi oblato beneficio uti uelitis, quum non modo quicquid eſt uſquam Albani nominis uobiſcũ in hac cauſa uideatis, ſed Venetos quoq; principes illos, quos uniuerſa pariter colit & formidat Italia, pro ueſtra libertate ſtare cõſpiciatis, nunc recuperandæ tamdiu amiſſæ patriæ, nunc ampliandæ fortunæ ueſtræ ſpes & occaſio adeſt, inducite in animum, quod non induxerunt patres auiq; ueſtri (pace illorũ dixerim) ut concordia hac Macedoniæ, principum altricis, priſtinum illum ſtatum effingatis, & ex ignominia hac propicijs dijs Epirum imperpetuum uendicetis, ipſi præterea uel cõmilitonem, uel ducem habere me malitis, ad omnes labores periculaq;, uos non ultimus ſequar. Et ſi in cæteris non ita fœlix audacia erit mea, hoſtis tamen ingenia, mores, artes omnes uobis ſub manu dabo, qui cum diuino ita forſan agente fato, maximum uitæ tempus ad ſacietatem uſq; tranſegi funeſtiſſimo exemplo, prio malo edoctus. Piget me referre hoc loco eius humilitatem, quamuis alacriorẽ faciat militem facilioris ſpes promiſſa uictoriæ. Vix dicere audeo nunc ne langueant uires, euaneſcant animi nimia eius cõtemnendi licentia, quippe quum ſæpe contemptus hoſtis ancipitem fecerit uictoriã, & cruentum ediderit certamen, quare ita cum fiducia ſui & ſine contemptu alterius gerenda eſſe bella, primum fore præceptum antiqui militiæ conditores ſtatuerunt. Videbitis tamen ipſi, q; primum cõtemnetis perditiſſimum hominum genus, quos & antehac ferociter æque ac fœliciter uel pauci contempſiſtis. Ecquis non contemnat, pariterq; abominetur uiliſſimam gentem? quæ omnis eſt ex ſeruorum colluuione collecta, furtis, & latrocinijs potius, q; ueris aſſueta prælijs. Nonne (proh pudor) quorum hodie nomen tantum apud timidos mortales inualuit, Turcæ ſunt iſti ſerui, ex Scythis fugitiuis, qui (ut fertur) ſedes patrias ultra Riphe os montes, & Taracontas inſulas, etiã Aquilonis hubera ad Septentrionalem oceanũ habuere? Gens fœda, ignominioſa, in luſtris ac lupanarijs educata, quæ non luporum, non uulturum carne, non abortiuis hominum fœtibus abſtinet, & cætera cuncta appetit, quæ uel ipſa fugit natura. Eos, fama eſt, Magnum Alexandrũ tanq; pecora in ouile, & ſepem intra Hyperboreos montes ferreis clauſiſſe repagulis, qui uix aliquid unquam à ſe iuſto prælio partum, gloriari poſſunt, dolis tantum & inſidijs magna ſibi imperia adepti, & maiora indies adepturi, ſi eius exercendæ perfidiæ materia præbeatur. Ecquid creditis de uobis Albani? Videor iam uidere mihi Amurathem, quum arma aduerſus uos non proficient, ad funeſtiſſimas artes tendentem. Adeſt, adeſt in oculis ſobdolus Ottomanus cum ingentibus ad uos promiſſis aſſueta ductus aliorũ fortuna. Vbiq; Græcos & Triballos, ubiq; Myſos fore putat, quos magis etiam q; homines decet, fati ſui ignaros bona fide ſibi traditos bonus princeps omnes aut internitioni dedit, aut luminibus priuatos, cęteriſq; membris mutilatos deformauit. Libenter horum meminit animus, Milites, non quod fides

Macedonia principum altrix.

A ſua perſona

A perſona hoſtis.

Occupatio. Primũ præceptum militiæ.

Turcæ qui & unde.

Vide Straboné lib. 3.

quod fides me uestra ulla ex parte dubium habeat, cuius nullum unquã principem uestrum ad hanc ætatem potuit pœnitere, sed ut admoneam (ut par est) quos studeo conseruare, quibus uitam sanguinemq; omnem deuoui, cum quo uobis hoste manus sint conserendæ. Vidistis nanq; omnes, uidistis quantum fidei, quantum uirtuti uestræ tribuant, quos ex tot gentibus, & uoluntario milite solos ad rerum omnium summam gerendam delegi, alios mœstissimos domũ remisi. Vos omnes expectant quos laudent, aut accusent. Ego nunc nec laudandum quempiam, nec uituperandum censeo: quid enim fidei minaci in castris militi haberi potest? Sed quum fumantes sanguine hostili enses uestros aspiciam, quum prodigam uitæ uirtutem spectator ipse & hortator imitabor, tunc omni laudis & munerum genere cumulabo. Quæ autẽ maior laus, quę ingentiora pręmia unicuiq; uestrũ esse possunt, q̃ seruata patria, quam omnes & singuli uobiscum fertis? Considerate igitur uiri fortissimi, quantum momẽti hodie sit in uobis. Hoc prælio uicti, toto bello uicti sumus: contra, uictores, tum pręsens à nobis Amurathis excutiemus iugum, tum paci tranquillitatiq; perpetuæ in posterum consulemus. Proponite uobismetipsis iugum hostile, & ludibria uictoris & superbos uultus. Proponite & illud, qua frequentia omnium generũ multitudinis prosequente à nostrorum conspectu profecti simus, q̃ omnia uotorum & lachrymarum plena reliquimus, in qua nunc expectatione, coniuges, parentes, liberosq; uestros esse credamus. Stant omnes sollicitis ac pendentibus animis, prospectantes quem belli euentum uobis uirtus uestra dederit. De fortuna enim nihil est quod timeat uir fortis. Pudet aliquam fortunã fateri, quã non in manu atq; ense positam habeatis, Dij nanq; ibi esse consueuerunt ubi ipsa quoq; stat æquitas. Vestrum est igitur, ut conceptam omnium spem de uirtute uestra factis æquetis: quo numerosior hostis, eo speciosior laus uestra, eo grauiores hostilibus spolijs domum reducã. Verum enimuero si quisq; est timoris sibi ipse cõscius, qui uires nostras ex hostilis fama exercitus metiatur, & à quibus superatur numero, uirtute quoq; se credat superatum iri, hinc bona cum uenia facessat, ne impedimentum magis illum, q̃ auxilium mecum traham. Reuertatur propere ad uxorem, ad liberos, quem uictor postea exercitus domi intra muros ac tectis clausum inueniat. Si uero ea omnium uoluntas & cõmunis iste est timor, exercitum hunc, nisi pudeat Deorũ pariter & hominũ maiori bus firmemus copijs, uel potius extemplo cõuersis signis abeamus. Qui enim cũ hisce legionibus in Macedonicis pręsertim tutissimis suapte natura campis Amurathis prefectum timeat, indignus mihi uidetur eo quẽ gerit ense, indignus aura qua uescitur. Inuitus in hac parte orationis morior apud uos milites, nedum fortes uiros, sed principes etiam fortium. Agite dum igitur pristinam excitate uirtutẽ, generosos sumite animos, omnium rerum respectum, prętereq; uictorię, uobis abscindentes (ut cuncta uno uerbo absoluã) morte sola uinci destinate. Si uicerimus, omnia in

Occupatio.

Occupatio.

A fortuna.

Ab æquitate.

A loci natura.

Fortiter uictis mors malorũ et miſeriarum finis.

poſterum fœlicia futura uobis credite, fortiter uictis idem erit malorum & miſeriarũ finis. Hoc ſi fixũ omnibus deſtinatumq́ eſt, fruſtra me iam ardor iſte dicendi ulterius prouehit, qñquidem nullus acrior homini ſtimulus perſpecta uirtutis conſcientia ad uincendum à natura eſt datus.

Vix hæc dixerat Scanderbegus, cũ ab uniuerſo exercitu clamore elato, eius approbata fuit ſententia, claraq́ uoce undiq́ conclamatũ eſt: properandum in hoſtem, & caſtra contra eum ocyus mouenda, ultroq́ irruendum. Vbi tandem cupidiſſimorum militum animi, fides q́ erga optatum tamdiu Imperatorem certo aliquo experimento comprobetur, confirmenturq́ in poſterum uix dum tuta Scanderbegi conſilia, quum tam prompte corpora ſuorum, hoſti tanto ardore, contentioneq́ paſſim obiici cerneret, & uoluntatem ſaltem uitæ prodigam laudet, ſi uirtutem nõ poſſet. Sed neq́ uirtutẽ ſuis carituram laudibus, ſi hic hoſtis hæc optata tantum glorię materia ardentiſſimis animis tunc, tunc daretur nec differetur amplius, euaneſcere parua mora, elangueſcereq́ uiuaces ſpiritus illos, ac cõcitata militum ingenia, ſeneſcere dilatione belli uires. Maximus ubiq́ ſtrepitus pugnam poſcentium multus ardor erat. Ita ſocios, ita ſe ipſos exhortabantur uiri, ita æquum quiſq́ ſuum (ut fit) enſem, dexterã alloquebatur, & manus ad ictus aptabat, ac mille conſumebat uulnera, ut niſi iam hoſtis ſpecies ante oculos omniũ obuerſari uideretur. Tanto undiq́ tumultu miſcebantur caſtra, ut pugnantium ſimilia omnia magis q́ pugnam poſcentium diceres, uel erupturum q́ primum crederes auidũ ſanguinis militem ſine duce, ſine ſignis, nullo diſciplinę militaris ordine, uel tenore ſeruato. Scanderbegus itaq́ quum eum totius exercitus ardorem cerneret, & ęque omnes ſuorum ordines, omnem ætatem, omniũ ingenia ad id accenſa inflammataq́ animaduertiſſet. Primũ impenſius gauiſus, tacita lætitia ſingulorum feroces minas audiebat, ſuperbosq́ uultus, & feroces ſpiritus, ingentem molem irarum ex alto animi cientes contemplabatur, certa uictoria concepta hoſtilis rei formam metiebatur, deinceps contemnebat. Poſtremo nõ ſatis tutum uiſum tam iuſta militum deſideria ſedari, tardariq́ amplius. Vbi donatis illis ſacra Deo optimo pro uictoria alia uouit, alia peregit. Mox ad hoſtem caſtra mouens, quẽ non longe abeſſe certis exploratoribus nouerat. Deficiente iam ſole in Dibra inferiore octuaginta millia paſſuum procul à Croia iuxta collem quendam dumoſum, uel uerius ſyluam, denſiſſimis refertam arboribus, caſtrametatus eſt. Ibi primũ omnium cognito idoneo inſidijs loco, præſertim q́ hoſtem cum maximis copijs aduentantẽ audiebat. Et ut incruentiorem ſibi eam uictoriã faceret, ſumma ratione obequitans prius ipſe ac perluſtrans ſingula: Gneum Muſachium, & Ameſam cum tribus militibus locauit, iuſſos, ne prius exirent, q́ ſe totis ſignis implicitum hoſti, et cruentatum utrinq́ militem uidiſſent, tum obſeruato tempore, à tergo hoſtium improuiſi erumpentes pari clamore & impetu, timidos exanimarent, ac introcluſos cæderent. Barbari nõ multũ tardati, uix his diſpoſitis, ad

Exhortatio mutua ad pugnam.

Fortaſſis uicti-

Ardor exercitus Scanderbegi.

Caſtra Scanderbegi in Dibra inferiore.

Stratagema.

sitis, aduolarunt, & ignari omnium non longe à Castrioti copijs fixis si- *Castra barba-*
gnis, consedere. Nostri mox ignibus extinctis, somnum capere alij, alij *rorum.*
uices excubiarum agere iussi. Turcis ex eo animi magis aucti. Quare ac-
censis ipsi undiq; luminibus, turpes nostrorum tenebras deridebant, ti-
mida silentia interpretabantur. Atq; quum sub ipso fermè uallo strepe-
rent, dictis factisq; simul odium explentes, per totã noctem occursabant
portis, ingerebant probra, egre abstinuerunt, quin castra oppugnare ag
grederentur: At Scanderbegani semper silentium obseruarunt, respon- *Silentium no-*
sum nullum reddebant, cuius nõ deficeret quod recte responderi posset: *cturnum in ex-*
necq; deerat cupiditas ardorq; erumpendi, quum tot contumelias, tot in *ercitu Scander-*
sultationes hostium ferre amplius non possent, sed imperatoris edicto ca *begi.*
stris taciti se tenebant, Barbaris itaq;, quod detrectaret pugnam Christi
anus, animi accedebant. Properante iam aurora, Scanderbegus suos an
te omnia curare corpora iubet, ne si pugnam aliqua belli (ut fit) fortuna
præter spem ludificando longiorem feciſſet, ieiunus miles uictus fame,
quam sola natura humana uincere non potest, segnius uictoriam seque-
retur. Cibo igitur per ocium capto, alacres animis corporibusq; atq;
iarũ, speiq; plenos è castris educit, quos ibi quoq; ubi statim uerba res
erat secutura, enixe pro uictoria exhortatus est. Dehinc ut prius nosceret
hostiũ uires, q; discrimine ultimo tentaret, leuibus certaminibus equiti- *Instructio acie-*
bus sæpius q; peditũ periculo facto iusto prælio se accingit. In leuo cornu *rum Scander-*
Tanusium cũ mille quingentis equitibus, totidẽ peditibus locat. Dispo- *begi.*
nebat autem ita equitatum, Primo loco interseritis quibusdam sagittarijs
peditibus, ut prima auspicia pugnæ ab equite sumerentur, necq; reliquo
peditatui ad erumpendum, & recipiendum se ad suos ubi labor posce-
ret impedimento equestris pugna foret. Moses autẽ à Dibris præfectus *Moses à Di-*
eius à dextro cornu eodem tenore singula peragebat. Extendebat & ipse *bris.*
legionum suarum primam frontem equestri turma, ita ut liber pediti ex
omni parte exitus, ac tutus receptus foret, quamuis nõ multum momen-
ti fieri debuit ad Dibrenses milites in acie dirigendos, ita uel primo uel se
cundo loco uel equitẽ uel peditem loces, omnia tuta sunt apud eos, nun-
quam fallit fortuna, nusq; fugit uictoria conscias manus, sic & ordinem
sibi & fortunam quocunq; adsit, fortissimus miles facere & trahere secũ
consueuit. Inter ipsa cornua, acie uelut sinuata, medium locum Castrio-
tus ipse cum reliquis copijs obtinebat. Ibi quoq; equitum mille amplius
in fronte dispositi. Nam quum hostis pedites nullos haberet, nõ satis tu-
tum uisum est, peditatum primo furori equestris procellę obijcere. Iuxta
totidem fermè sagittarij appositi, hos equitẽ sequi iubebat, quo post ter-
ga eius tutiores, necq; ita hosti expositi essent, & barbaro haud huiusmo-
di quippiam timenti, cruentiorẽ facerent pugnam. Inter hos & illos, ipse
cum Georgio Stresio nepote feroci iuuene stationẽ fixerat sibi. Vtrinq; *Georgius Stre-*
Croiensis nominis miles, utrinq; Croiensis eum iuuentus circundabat. *sius nepos Scã-*
De industria nanq; ciuium suorũ & spectator esse, & hortator elegerat. *derbegi.*

Sagittarios mox reliquum robur peditatus,& ſcutatorũ, ac haſtatorum agmina cum Aidino Gnei fratre ſequebantur. Vranacontes prudens æque ac fortis bellator,cum cæteris equitibus extremam aciem, ac ſubſi diariorum munia obtinuit. Iuſſi tamẽ pedites qui ante eum erant,ut quũ primum proſilientes ſuos ex inſidijs uidiſſent,ac oneratũ à tergo hoſtem & exceptum inter cornua,mox pateſactis ordinibus,uiam equiti darent, qui recens alio iniecto pauore hoſti turbaret pariter feſſum,cęderetq;. Pedites uero ipſi iterum denſati loco uelut ſubſidiarij,atq; triarij milites, aciem firmarent,neq; penetrari exercitum paterentur,donec certum uictoriæ indicium,& irreparabilem hoſtium formã aſpexiſſent. Ita inſtructa acie Scanderbegus ſtabat, neq; ut ſignum daret ad progrediendum in hoſtem unquam à ſuis impelli poterat,anteq; & barbarum ipſum more ſuo compoſitum procedentẽ in aciem uidiſſet,ne indigeſtum hoſtem effuſe erumpentes milites inſtandi ſtudio ordine uiolato totius exercitus ſtatum in diſcrimen aliquod traherent. Alybaſſa quum exercitus noſtri formam contemplaretur,pauciores ſemper,pauciores, periculo propio res iterans,deridebat ordinem illum,& pompam ignari militis ad propria funera tam compoſite procedentis. Vna erat Ottomana legio ante alias audacius progreſſa,in hanc Anteſignani acriter feruntur. Barbari mox ordine turbato,anteq; totius exercitus fortunam expectarent,uera fuga, neq; ſimulato pauore, primo impetu uſq; ad ſtatiua ſe pelli patiebantur. Sed Scanderbegus extemplo fraudem metuẽs hoſtis,ac inſidias ratus,partem equitatus immiſit, qui & ſuorum ardorem inhiberent, & in aciem quenq; ac ſuos ordines reuocarent. Idem & à leuo cornu factũ. Itaq; & hi & illi ad ſuos recepti,rurſus ad pugnam parantur, iuſtiori totius exercitus dimicatione. Creuerant autem animi barbarorum, quod militem noſtrum uelut ludificati eſſent pauci multos. Renouato igitur iterum prælio Tanuſius & Moſes hoſtium cornua inter ſe partiti,pugnã acriter inierunt.Eodem tenore Caſtriotus aſſumptum ſibi agmen,concitato impigre equite,aggreditur. Non tardatus ex inſidijs eques,priusq; totis copijs in noſtros irrupiſſet,hoſtis maximo tumultu erupit: & ante quam deſcendiſſent equi in campo omnes,plura ac extrema quæq; Turcarum agmina repentino pauore conſternata, relicta pugna caſtrisq;,fugam iam inde arripiunt,primi quiq; inter noſtrorum cornua intercepti, mediæ legioni cedendi traduntur. Vnus erat cuneus hoſtilis,quem neq; dimouere poterat loco Scanderbegus, neq; penetrare audebat, ita in eo loco uelut munimenta quædam fecerat numeroſior barbarus. Alybaſſa ibi (ut mox apparuit euentus) totius exercitus robore,ac fortiſſimorum quorumq; armis ſtipatus,iamdiu inclinatam belli fortunam ſuſtinebat. Aidinus quoq; in media acie iam cuncta barbarorũ cruore repleuerat,ferocior hic q; alibi Mars incrudeſcebat. Nam quũ obſeſſus fermè hoſtis nihil ſibi præterq; arma ſupereſſe uideret,in ferrum quo poterat acrius, ne inultus caderet, ruebat. Traxerat præterea illuc & alios fortuna, atq; infœlix

Gneum Muſachiũ intelligit, de quo ſupra.

Alybbaſſa contemnit exercitum Scanderbegi.

Pugna utriuſq; exercitus.

Eruptio Albani militis ex inſidijs.

infœlix belli error, plerosq; etiam auditus casus suorum ad socijs ferenda auxilia impulerat. Itaq; quo densior barbarus erat, eo longior pugna, magisq; ambigua fuisset, ni Vranacontes mox irruptione facta, & uiribus pariter animisq; recens fesso iam & labanti hosti se immiscuisset, & quicquid erat reliquiarum, hausisset. Segnior autem idcirco eques est barbarum adortus, ac laborantibus fermè suis succurrit. Nam quum cornua utraq; & prætoriam cohortem totis signis implicita uidisset, ne subsidijs omnibus acies nuda penitus remaneret, tutius erumpendi tempus captauit. Ad unũ itaq; concisi sunt omnes, præter trecentos, in quos inermes tendentes dexteras, ac uulneribus propè confectos belli iure sæuire Castrioto nõ uisum est. Victrices igitur post hæc confecta, legiones, eo belli labore peracto, ad Scanderbegum ingenti gaudio atq; clamore tendebant, ubi læta omnia inueniunt. Perfregerat nanq; cuneum omnẽ Croiensis miles, & ingenti ędita strage, Turcarũ ducem in fugã conuersum late sequebatur, ubiq; sanguis & cædes, ubiq; gemitus morientiũ audiebatur. Alij uincula captiuis inijciebant, alij deformem truncum relinquentes, speciosum Imperatori munus hostile caput seruabant. Diripiebãt castra plures, prout cupidiora sunt prædę mortalium ingenia. Itaq; uictor ex omni parte exercitus tam præclaram uictoriam recensebat uix ipsi credibilem uicto, & ingentem tam exigui temporis operam mirabatur. (pugnatum est enim à sole orto ad tertiam horam diei) Cæsa sunt eo prælio barbarorũ ad xxij. millia, uiuorũ duo millia capta: signa militaria xxiiij. Ex uictoribus pauci cecidere, uix cxx. feruntur, licet uulneratorum maior longe fuerit numerus. Ita tam magnã uictoriam illo die Christianus tulit iuxta omnium spem atq; expectationem, quum nihil defuerit eo prælio, quod non solum inuitare ad res bene gerendas fortunam, sed cogere quoq; posset, non tempus, non locus, nõ rerum omnium exactus ordo, non iustior pariter, eademq; necessaria pugnandi causa. De ducibus postremo, militeq;, id ausim dicere: Leonum eo die leones ductores fuisse. Veterani horum non minima pars fuit, qui cum patre quondam ipsius Scanderbegi militauerant, ut non milites, sed præceptores quosdam militiæ electos crederes. Ita debellatum uidebatur, si eo uicissent prælio, & semel hostis animos fregissent. Parta uictoria Scanderbegus totam eam diem noctemq; quietissime in castris transegit: mane uictoria inflatus, ad alia intendit animum. Cruentum adhuc militem ad non minus gratũ opus hostilium agrorum direptionem alliciens his uerbis:

Cædes barbarorum.

Direptio castrorum.

Numerus cæsorum, captiuorumq;.

Leonum ductores Leones.

Veterani, non milites sed præceptores militiæ.

Adhortatio Castrioti ad milites suos ad agrum hostilem diripiendum.

Pugnasti hucusq; mihi miles, pugnasti patriæ, nunc tua te euocat militia, nunc propria inuitat fortuna. Vides late stratas uirtute tua hostium legiones, recenses ingentia facta, & quanta apud me pro sudore hoc, pro sanguine, pro his belli laboribus exhaustis uos præmia expectent taciti fortassis uobis ipsi respondetis. Non fallam quidem expectationem uestram quantum in me erit. Ita & publica & priuata quenq; apud me laus manet, si modo laude sola (ut nunc liceat iocari uobiscum) militũ ingenia

pascuntur. Aliud nihil adest hodie mihi, quo fortes honorem dexteras, sed & si affati essent omnia & manu ipse mea darem uobis. Quid gratius lætioresq; (arbitrio alieno) accipere potestis, quàm quod quisq; sua captum manu domum ouans retulerit? En iacet non longe hostilis ager, rerum omnium opulentissimus. Præsidio per uirtutẽ exuistis, nunc prædam uobis dimissam, per summum captate ocium: & quos nunc uidet hilares patria, sentiat late uictores hostile solum, quandoquidem non minima est hæc tam bene gestæ rei accessio futura. Vt tamen hodierno prælio & à me aliqua ex parte uos honoratos dicant mortales, neq; miles militi inuideat, quum omnium æqua fuerit in bello uirtus. Occisorum hostium equos pedes habeat sibi, & omnes equites esse iubeo. Læti nunc igitur me ad hæc dulciora perfunctæ militæ præmia superis bene iuuantibus, sequimini. Adhortationem hanc miles iampridem intentus clamore undecunq; prosecutus est. Ruunt omnes in partes, nullo discrimine habito, sine ordine, sine duce, contemptu ac negligentia quadam orta ex re (ut sit) bene gesta. Sed cautus princeps nunquã satis fortunæ fidens, distulit eousq; desideria suorum, donec missi exploratores, tuta omnia ab insidijs nunciarunt. Tum libera populatione permissa, effusus passim eques hostili terræ, agrestibus bonis, pecori, ipsis denicq; arboribus recenti inflatus uictoria insultat, nulli rei parcit, cui ferro aut igni noceri posset, præterquam sexui, ac ætati. Præda undicq; ea contentione agebatur, ut alter nũc belli tumultus ac pugnantium plena omnia uiderentur. Non quenquam uulnera tardabant (plures nancq; & eorum qui saucij excesserant prælio, ea cupiditas traxit.) Euanuerant recentes sudores uiris: non labor ullum, non onera grauabant: nulli copia saltem (ut fit) fastidium faciebat. Ita mœstior miles quædã quæ ferre nõ potuit, reliquit, quàm alia lætior tulit. Quum satis populationibus datum esset, & per agrum hostilem ad satietatem usq; sæuitum, Scanderbegus signum proficiscendi dedit, onustus pręda miles, nulla facta mora, ingenti gratulatione sequebatur. Deridebant duces ignauiam suorum, quod ex fortissimis bellatoribus abactores pecorum, & ex Albani nominis propugnatoribus, ouium custodes facti essent, accusabantq; ultro nunc hos, nunc illos alternis cauillantes uerbis. Quid si Alybassa cũ fracti exercitus reliquijs uos tales nunc ex aliquo loco aspiceret, tam sordida trahẽtes impedimenta, & auari præmia militis? nonne puderet magis magisq; eum tam pudendi uictoris? & crebro suorum ignauiam increparet, quod ab huiusmodi superati fuerint, & bellicam laudem cesserint uobis? Ita iugi lætitia festiuus miles per multiplices iocos cantusq; uiæ labores leuabat, donec castrorum suorum custodias pro uallo prodeuntes, ingenti clamore salutarunt. Nocte illa in castris transacta, uix dum satis certa luce, Scanderbegus uasa colligere iubet, & ad regiam urbem Croiæ cum uictore exercitu pergit ire, multitudo per uias omnes affusa uictores tũ publice omnes tum priuatim singulos appellabat, prædę magnitudinem quisq; admirabatur,

A militum ingenijs.

A præda opulentissima.

A uirtute militum.

Expeditibus facit equites.

Festiuitas ducum exercitus Scanderbegi.

Ex fortissimis bellatoribus abactores pecorum & ouium custodes facti.

Redeunt uictores ad regiam urbem Croiæ.

batur, noui equites uix à suis cognoscebantur, gratulationes factæ per multos dies, & laureatæ literæ, ac signa quædam militaria ad omnes Epiri regulos missa, alia affixa templis sunt, ex quo insignis iam ille annus ea parta uictoria erat, multo tamen insignior futurus illa Christiana clade ad Varnam accepta, sub idem nãq; tempus quo hæc in Epiro gesta sunt, Hungari cladum omnium antiquarũ, ac recẽtium obliti arma, bellumq; aduersus Turcas summa ui parabant. Ita nõ contenta tot spectaculis fortuna seruatos nuper, ac uix respirantes prioribus malis homines ad funestiora euocabat pericula, & in statutũ iampridem discrimen suũ quenq; fatum rapiebat. Vladislaum itaq; regem, cum omni propè Hungaria, Polloniaq;, ad id certaminis instructum sequebatur, & Iulianus Sancti Angeli Cardinalis cum militibus crucesignatis eam periculi sortem tam cupide, quàm fortiter subiturus. Aderat & cum Valachis suis Hunniades, totius regij exercitus ductor. Mouit tamen omnes in tanti belli apparatu Scanderbegi fama, recensq; de barbaris uictoria, maximum rati nõ incrementũ solum copiarum, uerum certissimã fore tamdiu cupitæ rei spem, si ipsum cum exercitu suo hostili adhuc sanguine cruento Hungarici belli apparatus habuisset. Quare summo æque desiderio omnium, atq; celeritate, quam & ingruentis propè mali species, & res quæ iam inde uidebantur dubiæ futuræ poscebant. Literæ ad eum in hanc sententiam datæ:

Laureatæ literæ.

Pugna ad Varnam.

Iulianus S. Angeli Cardinalis.

Vladislaus Hungariæ & Polloniæ Rex, Scanderbego Albanorum principi S.P.D. Distulit fortasse in hoc tempus fortuna feram istam gratulationem nostram, quo non tantum hodie tibi ob recuperatum fœliciter imperium, sed pari etiam prudentia fortitudineq; defensum dupli ci rei prospere euentu gratularemur. Et gratulamur itaq; nec tibi tantũ, uerumetiam Christianis omnibus, quod tanta sit benignitate Deum per uirtutem nunc tuam rei Christianæ accessio facta. Quandoquidem non minima semper inter cætera mala nostra clades illa ducenda fuit Epiroticæ gentis amissio. Quum iniquis sublatus fatis Iohannes Castriotus pater tuus princeps (ut audio) de omnium animis optime meritus, neq; tibi in aliena degenti potestate regnum auitum filio tradere, neq; aliter, ab Amurathe oppressus, imperio suo consulere potuit: Et uiueret utinam nunc fœlix eo nato parens, qui omnium superasset fortunam, si te ante uidisset, quàm à uita discederet, Ita unus planè uideris mihi (pace omnium dixerim) hac tempestate princeps sicut omnibus animi corporisq; bonis, ita diuino quodam fato præditus, cuius auspicijs non solum tuta imposterum omnis Epiroticæ terræ ora futura sit, sed cuncti præterea populi à corpore Macedoniæ imperij nefario Ottomanorũ latrocinio iam pridem direpti in antiquam formam iuris ac ditionis suę redituri. Quid enim (ut cætera taceam, quæ & apud barbaros uel puero tibi olim tanta indies crescente inuidia maximũ nomen prodiderũt) uictoria illa speciosus, quã nuper Alybassa cũ tot copijs cæso, fugatoq; partam tibi ingẽti

Literæ Vladislai Pannonum regis ad Scanderbegum.

Laus Scanderbegi à patre.

A uictoria Alybassæa.

admiratione æque audiuimus, ac credidimus. Sed adest nunc Scanderbegi Dijs agentibus, qui te exacto quodã consilio in hęc difficilima tempora Christianę Reipub. reseruarunt, maioris penitus tibi gloriæ materia. Subest occasio contra Amurathem omnes ueteres nouascꝫ tuas ac tuorum iniurias ulciscendi, nec priuatas istas tantum, sed & publica id genus mala, atcꝫ tot oppressæ, ne dicam extinctæ iam fidei ludibria. Sicum uictore exercitu tuo isto nondum desperatis rebus nostris adesse uelis, Inuitant te ad hoc omnes Hungariæ & Polloniæ principes, ac uiri fortissimi: inuitat Iulianus Sancti Angeli Cardinalis, cum pijs illis Christianæ salutis militibus, iamdiu nobiscum in armis instructus: nihil præter tua signa expectamus. Quam si nũc oblatam ultro à Dijs immortalibus occasionem non reijcis, debellari posse penitus palam omnes affirmant, expellicꝫ Turcas, & à tam diutina Europæ possessione deturbari. Omittendum itacꝫ hoc loco apud te omne adhortationis genus censeo pro causa, quæ defensa, salutem, lucem, libertatẽ, omissa omiuari horreo quæ ferat. Satis nos hucusqꝫ tandẽ deseruiuimus Christiani, conflagrauimus iam omnes, dum nemo incendium ad se traiecturũ putat. Quid de Græcorum cernimus, quantum de Triballorum imperio? Iacturas demum ipsas meas, totcꝫ exhausta ac exhaurienda indies mala, quis recenseat? Quis fortissimos principes Hungarici imperij propugnacula, per oẽs ætates amissos, & tot ualidissimos exercitus eodem funesto belli fato absumptos, ac occidione fermè occisos? ita ut nulla sit in Hungaria iam domus, nulla matrona luctus expers. Audiunt hęc Christiani principes, nec mouet ullum miserabilis sociorũ fortuna. Sic nos uelut piacula quædam luendis omniũ periculis hosti passim obiectari patiũtur. Vnus Eugenius Sanctissimus Romanæ rei Pręsul, & Philippus Burgundię dux, afflictæ fortunæ onus nõ detrectarunt. Alter Iulianum hunc cũ pręclaro nobis milite adiunxit: Philippus classe instructa, & in Hellespontũ usqꝫ missa, Turcis transitũ, quantũ in ipso fuit, fortiter prohibuit. Alia nunc nobis spes propinqua subest, auxilij optandi: quare ultro nũc te ad tam necessarium bellum euocare, tum uirtus tua in primis cognita suasit, tum rerũ omniũ nostrarum periculum discrimencꝫ coëgit. Cęterũ cũignoret nemo, cꝫ id nunc sis incõmodo acturus tuo, propter recentẽ adhuc domesticarum rerũ tumultum, & uix dum pacatũ nouiter redempti imperij statum. Id te mouere non debet, cum & tibi præclarissimum nomẽ hac expeditione sis pariturus, & hoc pręsens beneficiũ apud minime ingratos animos sis collocaturus. Quod enim prior tu hodie pro salute nostra dignitatecꝫ feceris, id nos pro tua laude, et imperij incremẽto semper faciemus. Vale ex Buda regia nostra. iij. Nonas Iulij. Anno M. cccc xliij.

Vber gloriæ materia est Scanderbego pugnandi contra Amurathẽ

Libertas.

Verißima sententia, utinam Germania haberet aures audiendi.

Eugenius papa.

Philippus Burgundiæ dux.

Alybassa iam ad Amurathem (licet plures eum cladis nuncij præcessissent) fracti exercitus reliquias traxerat. Grauiter eum reprehensum serunt ab Ottomano, quod nequaquam credibile dicebat, tam ualidũ exercitum penè deletũ, sine aliqua uel ignauia eius, uel temerario in fortunę se committen-

committendo cõsilio, nunc proditum fuisse exercitũ, nunc hostium insidijs oppressum, ob ducis uecordiam clamare, nunc in conserenda manu tutiorem locũ hosti relictum, unde sic facile tanta suorum strages ędita esset. Alybassa licet hostium se insidijs præuentum, quę prudentissimũ quencp fallere potuerint, negare non posset, excusare tamen se, in alijs militum fidem implorans, nihil in eo præter fortunam reprehendi posse, nõ ordinem, non disciplinam militarem, non ducem militi, non militem duci defuisse. Non aciem iniquo loco locatam, nõ è castris importuno tempore eductam, non fugæ memorem fuisse, nisi castris ab hoste direptis, & salute penitus in armis desperata. Sed experiretur iterum fortunã eius contra Scanderbegum, excogitasse se uiam, qua luctuosam eam uictoriã illi esset facturus. Mouebant iam Amurathem uana Alybassæ uerba, & maiori in Scanderbegum ira concitatus, iubebat delectum protinus fieri, instaurariq; eius exercitum, ni Satrapæ, ac Purpurati eius, Calybassa præsertim, cõsilia illius, & animum eó labantem reuocans, aliam belli molem instare diceret, Epiroticam expeditionem tuto & differri, & omitti posse, Nunc Hungaricos instare tumultus, in quibus curã ipsius omnẽ exhauriri debere conduceret. Allatæ interim regię literæ, mouerunt maxime Castriotum, necp belli uncp aut iustior causa, aut pulchrior materia uisa est: tamen ne quid inconsultis his ageret, quorum maxime opera in gerendis rebus usurus erat, coactis ordinibus optimatium suorum, frequenti consilio regias literas coram illis legi iussit, ubi nemo omnium est inuentus, qui id bellum recusandum sentiret, quum accenderet ęque cunctos ingentibus irarũ stimulis, & pauidas fermè maioris cuiuspiam mali mentes sollicitaret tanta indies crescentis Ottomanæ rei magnitudo, & moneret singulos miserabilis rerũ Christianarũ status, & inuicta quondam Hungarici imperij fortuna, quam si oppressisset Amurathes publicum priuatumq; quisq; sibi fatum ante oculos proponebat, quum nihil foret usq; uirium, quæ melius tamdiu inclinatam rem Christianam sustinerent, & datum tot uictorijs hostem tam ęterno bello, pariq; odio reprimerent. Spes præterea hominum ita prospero illo belli euentu aucta fuerat, ut traderent ubicp se ea fortuna usuros, quum necp ducem, necp hostem sibi, sed locum tantum mutandum cernerent. Conciliare postremo sibi potentissimum ea ętate regem, ad plerasq; fortunæ & casuum humanorum uarietates, unusquisq; uel aperto uitę discrimine censebat. De auxilijs itaq; dandis sine uariatione decretum. De numero militũ, & quantitate copiarum ducendarum uariatum aliquantulum, & consultatio ad noctẽ tracta. Multæ hincinde dictæ fuere sententiæ: aliqui quinq; millia militum, alij octo, pauciores plures decernebant: necp exhauriendam armis prouinciam, quum omnia bello arderent, & adhuc forsan infensus hostis in limitibus Macedoniæ esset: necp depugnatum crederent Alybassa semel uicto, Amurathis necp uires fractas, necp animos ulla ex parte diminutos, sed iritatos magis. De Scanderbegi quoq; profectione dubitatum

Amurathes ignauiæ arguit Alybassam, accepto cladis nuncio.

Quid Scãderbeg cum ducibus & præfectis suis super auxilio ferendo Vladislao regi senserit.

Publicũ, priuatum fatum.

Decernitur auxilium Hungaris.

De Scanderbegi profectione dubitatur.

bitatum à nonnullis, actumq; ingenti contentione auxilia tantũ mittenda regi. Ipsum sine multo suorum incommodo, ac diserimine rerũ omnium, uix dum firmati regni, curam relinquere nõ posse. Maximum fore domi, militiæq;, si opus sit, in eo momenti, nescire populum Albanũ alij parere principi, augeri indies omnia, florere præsenti eius consilio, absentem plena omnia squalore ciuium, & lugubri quodam situ animorum omnium generum multitudinis habiturum. Scanderbegus quamuis nihil erat de pristina sententia mutaturus, cum tamen neq; his de profectione sua, ne ciuium amorem, suorumq; beniuolentiam spernere uideretur, dissentire palam posset, neq; illis de paucitate militum contradicere, ne inuitos ad bellum alienum trahere, & periculi alicuius autor esse uideretur, tacendum sibi tunc è re non minus communi, q̃ sua, esse duxit. Sustulit tamen eas omnes contentiones, sedauitq; tot uno tempore motus animorum, auditus tum Pauli Duchagini sermo, & cõcitatus in primis, & tanto principe dignus.

Oratio Pauli Duchagini regis Epiren.

Quo sim genere uobiscum orationis hodie usurus, Principes Albani & in quam uestrum sententiam iturus, expectatis omnes cupidis fortasse animis, sed frustra id quidem, quum neq; ex Scanderbegi, neq; Epiroticorum imperij dignitate mihi quicquã elocuti uidemini (cum præfatione honoris uestri dixerim) licet primę sint leges conciliorũ, sicut libere loquendi, ita patienter audiendi. Quoniam (quantum ad hasce Hungarici belli consultationes attinet) illam ego & probatiorem longe sententiam dicerem, & æquiori animo audirem, quæ nullum penitus regi auxilium accreuisset, sed uicina incendia, pericula q̃ aliena domesticis malis, ac propriis necessitatibus posthabẽda censuisset. Quid enim magis ridiculum, quæso, q̃ nunc octona millia hominum, nunc quinq;, nunc pauciora (si Dijs placet) ad tanti belli molem computari à uobis? quasi tanta contentione potentissimum regem ad ultimum fermè certamen eam militũ paucitatem ab Epirotico nomine exigere credatis? Sequetur is miles Scanderbegum in Varnenses campos? ubi tot omnium publicis & priuatis uocis expectatur. Videbunt tot proceres Hungariæ, & Christiani exercitus ducem principem uestrum, quem tanta ubiq; fama præcesserit, non cum aliqua exercitus specie, sed quadam potius prædonum similiori manu è cornu suo prodeuntẽ. Nanq; si (quod Dij omen auertant) uinci illum contigerit, uictum merito aduersis fatis hostes irridebunt, & sui magis, quod in alienis locis eum hominum numerum duxisset, qui uix domi esset tutus. Victorem modica laus, minora manent præmia. Sed mittenda alius auxilia nouo cõsilij genere hortatur, tenendũ domi Scanderbegũ, habendã ciuium rationẽ, habendã multitudinis inconditæ, quæ ægre alterius imperium sit passura. En eó iam uertitur omnis disputatio nostra Principes (ut nunc dicebam) ut aut denegetur omne penitus auxilium regi, aut alium uos animum induatis. Mittemus scilicet Hungaris præclara hæc belli præsidia sine Scanderbego, in cuius nomine solo plus est illis

Leges Conciliorum ut libere loquẽdi, ita patienter audiendi.

Ab alienis periculis.

A tenuitate auxilij.

A persona Scãderbegi non prostituenda periculo.

eſt illis præſidij futurum, q̃ ſi omnes ſecum nos habeant cũ coniugibus, liberis q̃ noſtris, quem pręcipue inuitant omnes, quem ſinguli expoſcũt. Mittamus igitur, ſi quiſquam eſt qui proficiſci uelit. Non poteſtis ciues in ocio ſine Scanderbego diem unum trahere. Poterit armatus miles alie na ſequi auſpicia? Non domus, non patria tuta ſine eo uidetur uobis, tu tus erit in alieno ſolo miles procul ab aſſueto Imperatore? Quid igitur agendum? abhorrent Hungariam copię ueſtrę ſine Scanderbego. Vos patrię amor ac ciuium beneuolentia mordet. Illud non uultis, hoc nõ po teſtis Principes. Oportet itaq̃ uos aliter animatos eſſe, ſi Vladislai deſi derium nõ reſpuitis. Ego & maximum delectum, quo celerrime fieri po teſt modo, habendum cenſeo, & propoſiti belli occaſionem ſuſcipiendã, neq̃ formidandum cuipiam de patrię ſtatu, quũ alijs nunc Ottomanum imperium diſtineatur curis. Victoriam præterea indubiam ex huius pręlij euentu quis non audacter ſpondeat ſibi? niſi cui ſuum ita edoctum in genium pauorem facit. De Scanderbego uero id unum nemo ueſtrum negauerit, facilius uos inuenturos uirum, qui ciuibus ueſtris in pace, & iure reddendo, q̃ ferrum tenentibus militibus, præſit. Sed ne ad hoc ma gnifica tantum uerba attuliſſe uidear uobis, ecce cum quinq̃ millibus ar matorũ me ipſum Hungarico bello pro Chriſti fide in primis, & ueſtra omniũ, ac Scanderbegi dignitate offero, & ſi ita res ferat, deuoueo. Mu tauit repente omnium animos cũ acris Pauli oratio, & liberalis promiſſa opera, tum magna uiri autoritas apud omnes Epiri principes, & Scan derbegum præcipue, qui & ipſe omniũ primus in eam ſententiam diſce dens, laudare tũc palàm eum de omni acta uita, & unum illa die uere pro decore omnium loquutum, fœlicem dictitans rem Albanam, ſi multos eius propoſiti principes haberet. Erat hic Paulus (ut retulimus) tũc Epi ri non ignobilis, neq̃ pœnitendarũ uirium regulus, religionis pręterea, exactiori quodã inter cæteros cultu maximo in honore apud oẽs, pręcla ra illa familia ortus, ex qua tot bellicoſiſſimi duces proceſſere, Nicolaus pręſertim Pauli filius, qui in bellica laude paternos auitos q̃ honores lon ge ſuperauit. Huius extat adhuc inuictę uirtutis, ac nõ mortalis (ut ita di cam) dexteræ monumentũ illud in Peneropoli urbe Thraciæ, quæ nũc uulgo Pręſerem ab incolis dicitur, ubi affixę reliquię hoſtilis ſcuti, quod in prælio quodam recenti hominũ memoria eodem gladij ictu ita tranſ uerſum ſecuit, ut & pugnantis barbari manum inutilem deinceps bello reddiderit. Non ab re uiſum eſt hoc loco parumper à propoſiti negocij tenore diuertiſſe, ut & patrẽ laudatiorẽ in filio oſtenderẽ, & tam inſigne uiri facinus edaci obliuione, ac ingrato ſilẽtio nõ aboleretur. De Hunga ricis rebus cura omnis ac poteſtas ad Caſtriotũ delata, ageret, iuberet q̃ omnia, quæ è ſua, generis q̃ Epirenſis dignitate, utilitate q̃ cenſeret. Qui ne diutius Vladislai deſideriũ in ea rerũ neceſſitate remoraretur, ante q̃ edictũ aliquod de habẽdo delectu propoſuiſſet, regiũ nunciũ traditis hu iuſce generis literis, mox à ſe dimittit, maximis itineribus proficiſci iubet.

A præſidijs ſine Scanderbego infirmis.

Pauli Duchagini pietas & liberalis promiſſio.

Pauli Duchagini dotes.

Nicolai Duchagini celebre factum.

Hungarica res Scanderbego ad cõſultandum cõmiſſa.

Scander-

Forma literarū & responsio Scanderbegi ad regem Vladislaum.

Scanderbegus Epirensium princeps, Vladislao Hungariæ ac Pollo-niæ Regi, S.P.D. Accepi literas tuas lætia, desiderioq; pari, Inuictissime Regum, quas quum in maxima ducum meorū frequentia legi iussissem, nemo omnium est auditus, qui tam iusti belli occasionē à te oblatam, non ultro adeundā censeret. Ita & publice omnes, & priuatim singuli dicere, gratius quicq; hodie à Dijs immortalibus sibi tribui non potuisse, q; ut & optimū regē aliquo sibi nō ingratorū animorū officio deuincirent, & rei Christianę simul tā oportunā operā prestarent. Gauisus sum maxime ipse in ea meorū uoluntate, tū tua in primis, tū cōmuni causa, quū ita animatos pro Christi fide, & affectos tibi milites nostros, & omniū generū ordines uel sine ulla adhortatione mea uiderim, quanq; quis nisi Dijs pariter & hominibus inuisus tam iustissimū bellū recusauerit, ut nullus sit religionis pudor, nulla cōmunis periculi ratio, pro eo rege, ad quē q; regnamus Christiani, q; uiuimus, q; spiramus, q; loquimur, unice referre & possumus & debemus. Quis nō arma libens sumpserit? & in apertū etiā ruat discrimē pro Hungarię populis, quibus tanto malo sanguineq; per oēs ętates Christianę salutis defensio stetit, qui uel ab ipsis propè incunabulis ęterni hostium nostrorū hostes, Christianę sese dignitati iam inde deuouerūt. Vtinam uellet Deus Opt. Max. Vladislai, ut possem ipse ad hoc præclarū bellum tibi tantū afferre uirium, quantū sum animi & cupiditatis allaturus, non iaceret diutius fortasse in eo squalore Europa, ab impio oppressa Amurathe: non uelut piaculo quodam aliorū fumarent totiens Hungarico cruore Basilienses ac Varnenses campi, & Epirotico sanguine omnis Macedoniq; angulus. Perijmus iam omnes, dum quisq; sibi se tantum natum existimat. Sed quid nunc ipse mecum has inutiles querelas iacto, & nequicq; conqueror? Profecto neq; uirium me mearū pœnitet omnino, neq; si secundis Dijs acies tecum mihi ad tam fœlix bellum coniungere licuerit, fortunę nostrę Christianū nomen (ut arbitror) unq; pœnitebit. Ad ea nanq; xv. millia militum, quę in Macedoniq; finibus nuper Alybassam fuderūt, totidē adijcere in animo est. Cum quibus q; primum integrum fuerit ad uos iter arripiam, signa tua in omnē euentum secuturus. Vale. Ex Croia, pridie Nonas Sextiles, M.cccexlij.

Basilięses à Basilia aliàs dicta Baltia. Vide Plin. li. 4. ca. 13. de insulis Pōti

Scanderbeg operam suā offert Vladislao

Datis ad Regē literis, ipse toto animo ad delectū faciendū se cōuertit. Copias quas cōtra Alybassam habuerat, primū omnium iubet instaurari, multi integri quoq; abstinere ab eius belli apparatu, nihil prohibiti ab ipso, ita neq; inutili alicuius, & omni uoluntariorum opera usurum se ad eam rem statuerat. Decreto inde per prouinciam interposito, mox decē millia hominum scripta. Paulus quē nuper in concilio uerbis declarauerat animum, factis tunc pulcherrime aperuit. Nam procedens inter primos, quinq; millia lectissimorū militum, secq; cum illis Scanderbego tradidit. Tunc domesticis rebus, ac prouincialiū negocijs prius cōpositis, omni recensito exercitu, Castriotus ordines distinguit, ac diuisis, ut operę precium uidebatur legionibus, suos quibusq; ductores dicit, uelut iam inde bellum

Scanderbeg cōscribit exercitū Hungaro auxiliaturus.

inde bellum Hungaricũ esset auspicandum. Deinde pro victoria suppli- *Supplicatiões*
cationes ab omnibus factę. Nunq; ab Epirotico bellicosiori magis, q; re *factæ pro uictoria.*
ligiosiori populo tot precibus Deus fatigatus. Ita ab ituro extra patriam
milite nullis uotis pro reditu parsum. Sic diuinis humanisq; rebus rite
peractis, abstractus à patria miles, alium iam sibi animum induerat. Sola
Hungarici belli, sola assueti, ac fœdi nuper in sanguinè hostis species ante
oculos obuersabatur. Magno itaq; gaudio iam Mysiæ fines intrabat si- *Irato Deo pu-*
gnifer, quando uel fortuna immitis, uel immotus fatorum ordo, uel sup- *gnare contra*
plicio quidem propior apud superos sordium Christianorũ indignitas. *Turcam.*
Vnius hominis perfidiam excitet ad ea omnia impedienda, turbandaq;,
& simul perpetuos Hungaris luctus, ac tam insignẽ cladem nomini Chri- *Georgius Vu*
stiano infligendam. Erat hic Georgius Vuchouichius, de quo sæpius *chouichius*
mentio facta nobis est, tum eius prouinciæ princeps Despotes Seruiæ *atheos.*
uulgo dictus, ita sumpto uocabulo, uir (si quicquã ista ad bonos mores *Pernicies Hun-*
prodessent, & corporis decore, ac maiestate oris nõ uulgari, facundia ue- *gariæ.*
ro, ac sermonis grauitate, si quis alius uenerabilis, familia nobili, uetustis-
simaq;, ætate quidem prouecta. Religionis autem & fidei (ne id scelerũ
eius omittamus) neglector, ut nullus fermè deorũ cultus in pernicioſissi-
mo hominis caderet ingenio, æque & Christiana præcepta, & Macome
methi leges spernebat. Semel quum diu post hoc Varnense prælium no
nagenarius senex, Meumethem fugiens, in Hungariam ad auxilia peten
da uenisset, agenti multa secum de Christi fide, Iohanni illi Capistrano *Iohannes Ca-*
respõdisse fertur, Laqueo citius uitam finirę persuaderi sibi posse, quàm *pistranus.*
imbutas patrum traditiones relinquere: sicq; abijsse è conspectu iteran-
tem sępius, malle se à ciuibus suis infœlicem principem, quàm delirum se-
nem dici. Is igitur Turcarum tunc enixe partes fouebat, tum ob colloca
tam in matrimonium Amurathi Cathagusinam filiam, tum propter odi
um in Hungaros, Iohannem præsertim Ttransiluanum. Cuius quum *Iohannes*
opera olim (ut in liberatione Scanderbegi supra retulimus) contra Amu *Transiluanus.*
rathem adiutus esset, & in regnum restitutus, quædam Seruiæ oppida,
quæ Hunniades in uirtutis mercedem retinuerat, non reddita sibi, ęquo
animo perferre non poterat. Quare audito Hungarici belli apparatu, &
Scanderbegi aduentu, transitus ei omnes, uias & itinera præclusit. Cona
tus est nequicquam Scanderbegus monere per nuncios Despotem, & le
nioribus uerbis agere. Ne maleficio præoccuparet se, quando nulla sub-
esset iniuriæ causa, & hostẽ uellet ex amico, uicinoq; simul, & totius Hun
gariæ, & Epirotica in se arma sollicitare, à tergo, à fronte hostẽ omni tem-
pore habiturum, nisi nunc ad se cum Vladislai copijs iungendum, liber
legionibus suis pateret aditus, ne patiatur grauem aliquam iacturam rei
Christianæ, quæ & se pariter cum omni imperio exhauriat. Dum tantũ
filiæ eum amor Amurathi conciliat, satis & generi perfidiam, & Hunga-
rorum beneficia expertum. Quum nihil prodessent hæc apud perditum
hominem, neq; ullam nisi in armis spem erumpendi cerneret Castriotus,

quamuis moleſtum erat,& periculoſum uidebatur iam inde belli labores ordiri,qui recentes ſuorum uires aduerſus regium ſeruabat exercitum, uiam tamẽ ferro aperire ſi poſſet,pulchrius eſt uiſum. Dum ſic in Myſſię finibus irritatus Epirenſis exercitus per multa incõmoda moram trahit, & Scanderbegi iter Deſpotes tardat magis q̃ impedit. Erupiſſet enim tandem,quamuis non incruento milite, & uiciſſet omnia pertinax ducis uirtus. Vladislaus interim tũ literis Scanderbegi erectus, tum magis fato trahente ductus Valachia tranſmiſſa,Danubioq̃ ſuperato, cũ copijs Chriſtianis Varnam attigerat,ut inde per plana locorum itinere faciliori in Romaniam ſignis infeſtis pergeret,campeſtris is locus eſt in Myſſię finibus ab alia parte ſitus,nobilis iamdiu tot exercituũ ſtrage, & inuiſum uel fortiſſimis bellatoribus ſolum,Amurathem tamẽ cum hoſtilibus copijs interim Hungarus alacribus animis,& ingẽti cupiditate expectabat, nullo loco ſatis temporeúe detrectaturus pugnam,ubi hoſtis facultas ad eſſet. Turcarum exercitus ſegnior aliquantulum,præter ſpem omnium Chriſtianis occurrit: nam quum Amurathi Græcorum,& ſuorũ etiam, qui in Europa manebãt,fides ſuſpecta eſſet,exercitũ ex Aſiatico milite cõparauerat: ſed quia claſſis Romana,Philippiq̃,freti traijciendi ſpem abſtulerat,diu inops animi trepidabat,magisq̃ conſulebat, donec Chriſtiani quidam (ſi uera eſt fama) ea Ottomanum cura exoluere, polliciti nauibus ſuis, accepta mercede,copias in Europam tranſportare, ſicq̃ in anguſto quodam loco,quod inter Propontidem,& Euxinum pelagus ſpacij interiacet,Europam ab Aſia diſcriminans,Aſianus tranſuectus eſt,au reo nummo à ſingulis uectori tradito, centum millia fuiſſe ferunt. Quũ tam immenſis copijs Amurathem aduentare fama præmonuiſſet, Vladislaus,cæteriq̃ auxiliarij principes de fuga agere cum ſuis ceperunt, & dum integrum eſſet,conſulendum ſaluti omnium,barbaro cum ea multitudine uenienti,ſine maxima totius exercitus pernicie occurri nõ poſſe. Vnius tamen Hunniadis ſententia uicit,qui per maximum cõtemptum hoſtis omnem ex ſuorum animis fugę memoriam aboleuit, quum expertum ſe totiẽs Turcas diceret: Plus nominis ſemper,q̃ uirium ad bellum afferre conſueſſe,demptoq̃ eo nominis fulgore,fœminas certe fore,atq̃ longo interuallo Hungaris impares. Expectatus itaq̃ hoſtis eſt,quo uiſo,Hunniadem,qui cæterorum prius arguerat timorem, pręſenti tamen re & periculo perculſum,fugam ſuaſiſſe regi ferunt. Multaq̃ hic de illo ſiniſtra uulgata ſunt fama,& quod in ipſo pugnę ardore, dum Vladislaus fermè uictoriam è manibus Amurathi extorſiſſet, cum decem ſuorũ milibus aufugiſſet,nonnulli auſi ſunt affirmare. Ego in re tam incerta maluerim ſequi illorum ſententiam,qui nuncij poſtea,& reliquię eius cladis ad Scanderbegũ in Macedoniam uenere.Hunniadem ęque uiſas ac audi tas Turcarum copias contempſiſſe,in bello pari animo ac̃ uirtute uſum, primoq̃ ferme impetu Europæ atq̃ Aſiæ præfectos maxima edita ſtrage,in fugam conuertiſſe,eosq̃ terga hoſtiũ cędendo late inſecutũ, donec ex alia

Valachia.
Varna.
Romania.
Propontis. Vide Pli. li. 4. c. 12
Euxinum pelagus.
Aduẽtus Amurathis in Europam centum millibus.
Hunniadis magnanimitas.
Nota Turcas ſemper plus nominis quàm uirium adferre ad bellum.

ex alia parte Vladislaus spreto Ioannis consilio, qui illum è castris egredi prohibuerat, nisi se cum victoria reuersum uidisset, tum suorum quorundam funesta adhortatione impulsus, qui dicerent Iohannem regis gloriæ inuidisse, & idcirco ab eo in castris relictum, ut omnis victoriæ laus apud se foret, tamen ob ætatem impatiens. Adolescens enim erat castris infœlici auspicio egressus in Amurathis cohortem impetu alacriter facto, aliquandiu circa munimenta hostiũ acrius quàm cautius dimicans obtruncatus est, caput eius hasta infixum, uisumq́, tum desperatam iam victoriam Turcis restituit. Tum Hungaros, Hunniademq́ hostium tergo instantem, terga dare mutata fortuna coëgit. Fugientem eum postea in Seruiam, Georgius cepit, fœdeq́ in uincula coniectum, non prius dimisit, quàm illa, quæ diximus, imperij sui oppida habuit. Hic euentus fuit tam memorabilis belli, quod victoris certe q̃ victi maiori emptum sanguine perhibetur. Quamobrem Amurathem post exhausta iam hæc pericula mœstiorẽ uisum, obiurgatum à suis dixisse ferunt: Nollem sæpe ita uincere, poterunt merito me equidem cõqueri semper Christiani de Despotis perfidia, qui Epirotica auxilia è prælio subtraxit. Vt nulla enim futura fuerit tot milliũ hominũ opera. Quid non excellens præstitisset? Quam non traxisset belli fortunam à Scanderbego, adiuta Hunniadis uirtus? Quid eo præterea pulchrius spectaculum ulla uidisset ætas? Fortissimi milites ambo quando opus erat, idemq́ optimi imperatores: Virium uimaxima, uigore animorũ pares. Fœlicior hic noster bellator, fortunæq́ maiori afflatu semper usus, ut ex omni deinceps uitæ tenore apparuit. Prouectior Hunniades, & militia, & ætate iunior: hic prælia licet pauciora, secundo tamen omnia fecerat euentu, singulari certamine non minus quàm ordinario Marte assuetus, & fœlix. Militũ animis accepti ambo, sed lætiori ingenio Scanderbegus. Hungaricũ ille ac Valachum militem nunquam fermè mutauit. Hic Italicorum opera frequenter usus in rebus gerendis, & eorum consilijs armorumq́ usu delectatus. Hostem nisi barbaricum non nouit Hunniades. Castriotus ex Italo bello, & Neapolitani regni liberatione non minus fermè quàm ex barbaricis triumphis nominis sibi & gloriæ uendicauit. Postquam fama Christianæ cladis iam ubiq́ peruagata est, & Hungarorum exercitũ fusum, deletumq́, Scanderbego adhuc in Mysiæ finibus degenti, nunciatum est, dolore penè confectus, multaq́ diu uoluens animo, iam conuersis signis abire constituit. Ne tamen inultus ex omni parte foret dolor, & Georgij perfidia aliqua ulciscereturre, mox infesto exercitu, Despoticũ & hostilem agrũ irrumpens, lateq́ depopulatus, omnia igni, ferroq́ absumpsit. Reuertenti in Epirum, passim Hungari, Polloniq́, qui ex ea superfuerant clade, ut quosq́ fuga fortunaq́ sua contulerat, occurrebant, quos liberaliter habitos, cultosq́, & ut in calamitate tali pecunijs, ac multorum cibarijs dierũ adiutos, nauigijs imposuit, qui Ragusium transportati inde in Hungariam reuersi sunt.

Vladislaus occiditur spreto Hunniadis consilio.

Castriotus cladem Hungaricã egreferens agrum Despoticum diripit atq; incendit.

Scãderbegi humanitas erga reliquias cladis Varnensis.

MARINI BARLETII DE VITA ET GESTIS SCANDERBEGI, Liber Tertius.

Amurathes sollicitatus à suis, ut bellum Scanderbego inferret, pacem ab eo literis fraudulenter dolosq; frustra petit.

AMVRATHES HVNGARICO EXERCITV DELEto, neq; victoriam est ulla ex parte, neq; arridente fortunam prosecutus, ita ut diminuti potius ex eo belli euentu, q̄; aucti animi eius uiderētur, & tot uno tempore clades alia super aliam, abstinere tam uictores ab omnis belli cupidine cogebāt. De Epiroticis itaq; rebus, quæ dilatæ fuerant, eo consilio, ne duplici one re res Ottomanæ aggrauatæ essent, nihil actum est omnino: interrupit tamen omnia, accenditq; sopitos, & ueluti oblitos iam iniuriarū animos recentibus irarum stimulis, nouus ac frequens nuncius, nunc à Despote, nunc à Macedoniæ finibus. Hostilibus undiq; armis, atq; Scanderbegi exercitu omnia deleta, desertaq; ferebantur. Iam non agrorum, non uillarum esse, non cæterarum rerum uestigia, cuncta ferro absumpta, incendioq; arsisse, agrestes trucidatos, nisi quos fuga seruauerat, Christianum exercitū præter subitaneas quasdam & leues excursiones iam bis totis signis impune irrupisse, & tantum abactum prędę, agrestisq; patrimonij, quod ex ea sola pecunia cōmode sit Castriotus Ottomanum longo bello pulsaturus: Res Christianorum florere indies magis, ocioſos agrestes, nunq; culturam agrorum omissam, omnium rerum illis affatim copiam exhiberi, se præter hostem assiduum, famem quoq; iamiam imminentē timere, quia tot excursionibus sementem facere prohibiti sint. Georgius quoq; querelis cuncta repleuerat, & generi auxilium implorauerat, se desperatis fermè rebus Turcarū nō defuisse, eorumq; pericula suo diserimine & sanguine propulsasse, quibus uix ope deorum omnium consuli potuisset, & imminens exitium Ottomano imperio, imperij sui corpore protexisse, Epiroticas copias diutius translato in se bello, ne Hungaris ab altera Mysiæ parte expectantibus iungerentur, maximis prouincialiū incommodis sustinuisse, arcuisseq;, ac corpora suorum pro munimentis Scanderbego opposuisse. Cogitaret in quo statu res Turcarum nunc, nisi Epirotica auxilia Hungarico bello eius diligentia fuissent subtracta, quando solę Vladislai copię tam cruentam sibi uictoriam fecerint: nunc se quod miseratus fuerit eius fortunam ad Hungarorum odia, uteresq; simultates Scanderbegi quoq;, & uicinorum in se omnium arma concitasse, pœnamq; immerito eius beneficij luere, Scanderbegum non Amurathem uictorē uideri ex Hungarico prælio, ita composito agmine nunc suis, nunc eorum finibus insultare, nihil iam se usq; pręter omnia hostilia aspicere. Medium quodammodo inter Hungaros, Epirotasq; bellicosissimos populos imparem fore eorum uiribus, ni gener curam eius susciperet, quem ipse in angustissimis rebus tanto beneficio præoccupasset.

Georgius Despotes.

Mouerunt

Mouerunt maxime omnes tum prouincialium querelę, tum Despotis recens meritum, Scanderbegi preterea uires tunc opprimendas, & opprimi tutius posse rebantur, ne sensim per ruinas illas agrorum, & tot oppidanorum uexationes totius uendicandæ Macedoniæ occasionem quæreret. Odium eius in se, ac efferatam rabiem satis ex eo nuper percipi potuisse omnes dicebant, quod omni fermè præsidio prouinciam exhausserit, & uacua omnia custode reliquerit, ut ad eorũ nomen delendum Vladislao cum copijs suis præsto esset. Ni cito reprimatur ea ferocia, cætero rum Christianorum continuo arma in se sollicitaturum. Propior itaq; ad bellum erat Amurathes, & è uestigio delectum, armaq; iussisset: sed quia tum magna ex parte militaris ætas Hungarico bello exhausta erat, & Alybassę fortuna recentis adhuc cladis memoriã refricabat, tum quia iam senior ipse in quiete reliquũ uitę tempus transigere cupiebat, tã uanũ q; nouum consilij genus est meditatus, quo notis artibus, ac fœlici totiẽs apud alios mendacio, captaret hominem, quẽ armis superare non posset. Non extraneum me equidẽ fore duxi, neq; ingratum forsan legentium animis characterem literarum Ottomani hoc loco contexuisse, quibus Scanderbegi ingenium sollicitare, & in oẽs partes uersare conatus est.

Literæ Amurathis Ottomani ad Scanderbegum.

Amurathes Ottomanus Turcarum princeps, atq; Orientis Imperator, Scanderbego alumno ingratissimo nullam salutem D. Officia, qui bus te ornarem omni tẽpore, dum apud me ageres, nunc̃q; defuerunt mihi, Scanderbege hominum ingratissime. Verba nunc quibus alloquar, desunt, ita multiplici tu scelere perfidiaq; animum meum offendisti, læsisti dignitatem, ut quo sim genere orationis apud te præsertim domesticũ usurus, nec consilium, nec modus suppeditet. Neq; enim uel atrocior sermo demoliturus est ferox suapte natura ingenium, uel mitiori tu dignus oratione, qui feritatem omnem longe superasti, & ne quam mei iritandi omitteres, eo es nuper amentiæ progressus, ut uel propria incommoda, & ciuium tuorum salutem Hungaricis contra me sumptis armis posthabueris. Piget proloqui alia, & uelut uulnera quædam attingere, si modo obliuisci unquam pateretur animus, uel silentio tegendæ forent tot nefariæ tuæ fraudes, & ingratissimi animi exempla. Monendum tamen aliquando, licet sero fortasse duxi, ne ea te ferocia præpropere cum tuo isto funesto imperio precipitem agat, & tunc diutini huius erroris confessio nem exhibere uelis, quum iam nullam tibi opem desperatis rebus omnibus reliquam feceris. Satis tot tuas hucusq; iniurias pertulimus: sat mul tis Ottomanum imperium contumelijs lacessisti, & tot ad mala patientẽ me satis præstiti. Impune tibi proditus ille in Hungaria exercitus cessisse existimas? Impune tot direpta in Epiro à corpore imperij mei oppida, & cæsa præsidia? impune & hæc (recentiora loquor) cessura credis? de letum Alybassæ exercitum, tot agrorum uastationes & incendia? Noq; uiterq; adiutos, quantum in te fuit, Hungarici belli tumultus, ac Georgij soceri, quod te abstinere ab imperij sui limitibus uoluisset, late depopula-

Catalogus malorũ quæ Scanderbeg intulit Turcæ.

tus ager? Resipiscas tandem aliquando improbe, neq; expectes diutius quorsum sit hæc indignatio mea eruptura. Ne leuiuscula hæc secundarum rerum incrementa eo stolidum desiderium prouehant, & acuant libidinem, ut miserabilior postea fortuna tua uel infenso cuiq; atq; ipsi mihi miserationem commouere queat. Memineris aliquando (si quid iam residet in perdito ingenio humanitatis) meorum officiorum, ne tam male in te locata longius deplorem. Quamuis non ciuilis sit animi, commemorare ea, quæ in aliquem liberaliter contuleris: Ingratissimi tamen est, præteritorum meritorum sic facile obliuisci potuisse. Quare nõ possum non dolere hoc loco sortem tuam Scanderbege, & miseratione quadam affici rerum tuarum. Vt enim omittam animæ salutem (id quod tu ad extremum perditus homo pro nihilo habes) ut spretas Macomethi leges, & contemptum à te diuinum Prophetam, prę Christianis superstitionibus taceam. Quid eorum, quæ magis cæca hominum ingenia delectant, defuit unq; à me tibi, hasce pauperis regni tui sordes tanti hodie æstimanti? An arma, an equi, an longus seruorum ordo, an pecuniarũ, rerumq; cæterarum superfluentia, quę omnem ætatem solent allicere, an exercendæ uirtutis, & totius glorię materia tibi deerat? An domi militiæq; negatę dignitates, pręfecturæ, & cuiusuis generis pares tuę ætati honores, in aula demum quis te unq; charior mihi? quæ acceptior indoles non peregrina tantum, sed magis intima domesticaq; unq; fuit? Qua diligentia, institutioneq; infantem fermè ad me delatũ, educare curaui, & bonis artibus, ac optimis moribus alui, auxiq; crescentem indies uirtutem, tum præmijs, tum omnimodis laudibus, & ita bellico decore (quo nihil pulchrius est in rebus humanis) omni tempore exornaui, ut nullo certaminis genere, uel notior apud me miles, uel dux clarior haberetur. Pro hisce tu beneficijs eum te exhibes hodie Scanderbege, ut non modo non quem putâram uirũ, sed pestem quandam intra parietes meos aluisse uidear. Sed age patriæ te amor sollicitabat, quam si à me petisses, negaturus ne tibi eram, quum iam toties, si meminisse potes, ultro eam tibi promiserim? Maluisti tu tamen eam per maleficium ipse, q̃ à me beneficio habere. Habeas igitur Dijs approbantibus, neq; me reprobante, & profecto qua sum animi clementia erga quoscunq; mihi aliquo tempore familiares, & cognitos, omnium nunc ipse tibi ueniam trado, non tuo præsenti merito, quod nullum est, sed quia & in hoc publico odio, tum priuatim in te collati officij, tum præstitę tuę olim in rebus meis fidei libet meminisse, quandoquidem multo diururnius tempus fuit, in quo seruiuisti, q̃ in quo offendisti. Croiam & regnum paternum tibi, licet nefaria fraude uendicaris, concedimus ea lege, ut cętera Epiri oppida, quę nullo ad te iure pertinent, sed uirtute ipse quondam mihi, ac belli fortuna quæsiui, ultro restituas. Mysforum res socero meo incorruptas, quoad magis fieri potest, quamprimum reddas, & cætera, quæ absunt, æstimata pecunia rependas. Deincepsq; in omne tempus, tam eum, quem nos amicum habuerimus

Turca ingratitudinis accusat Scanderbegũ.

Macomethi leges.

buerimus, uiolari à te, quàm hostes meos aliqua iuuare opera, nefarium censeas. Sic & Turcarum odia effugies in perpetuum, & idem erit apud me tibi amoris, & beniuolentiæ locus, qui antea fuit, nisi malueris malo edoctus tuo, tum pœnitentiæ frustra locum quærere, cum audacia istęc tua & ferocia me præsentem implacabilem ultorẽ habeat. Nosti iam uires meas, nosti exercitus robur. Habes ante oculos Hungaricæ fortunæ non leue documentũ, quare longiori admonitione non indiges. Cęterũ quicquid es ipse facturus, scribere te ad summum uelim. Poteris etiã cũ Ayradino nostro coram agere, homine & certo & fideli, à quo & alia plura audies, quæ non sunt literis commissa. Vale, si sapis. Ex Adrinopoli xvij. kalen. Iulij, à generatione Iesu M.ccccxliij. *Ayradinus.*

Inanibus literis fides non habita à Scanderbego, sed spretæ ęque cum ipso autore sunt. Non defuerunt tamen, qui dicerent, à præsenti Amurathis consilio, dolum omnem abfuisse, necessarioq; id timori ascriberent: coactum tyrannum ad hasce pacis conditiones propter Hungaricũ metum, & grauiorem iam senectam deuolutam fuisse. Meumethis quoq; filij ætatem imperij oneribus imparem sollicitudinem patris intendisse. Scanderbegi præterea uires ex recenti illa Alybassæ clade metiri, simulq; fidem tot Epiri populorum in illum, ac gratiam eius apud Christianos principes indies crescentem, uereri, mentiri tamen illum, dum restitui sibi oppida illa, & Epiri partem, dum refici damna sociorum à Scanderbego dissimulato pauore petit: multa proposuisse iniqua, ut aliqua ęqua ferat: eam habiturum pacem, eas conditiones subiturum, quas dederit Castriotus: neq; de amissa iam Epiri possessione, aut Mysiorum rebus mentionem facturum amplius, dummodo ab armis abstineat Epirensis. Componi autem eo modo cum Ottomano, & inducias aliquas fieri, nec inutile, nec indecorum fore, quũ ipse pręsertim prior ad hoc inuitasset, & alioquin ad multas prouincialium commoditates id facere, bellorũ euentus incertissimos esse, stolide arma paci præponi, nõ fidendum fœlicibus primordijs fortunæ, & Hungaros plura q; se aduersus Ottomanum fœlicia prælia gessisse, nunc tamen recenti illa obrutos clade ingentia damna frustra recensere. Occupandum potius hostis animum, beneficio aliquo q; iritandũ longius, si pax ab eo ultro quęsita spernatur. Scanderbegus tamen in ea paucorum sententia (licet & uera aliqua dicerentur) improbare audacter eorum consilia, conquericq;, q; Ottomanas artes Epirotica gens omnium ultima, maximo suo malo scitura foret, Amurathes inanes literas, inaniorem quę sibi haberetur, fidem inuenisse, Spectatorem Ayradinum apud stolida ingenia suorum oratorem censeri, & caduceatorem missum, adhuc & si nihil eorum timeatur, & omnia sint propiora uero, quid tantę leuitatis esset, q; hosti magis etiam q; rebus suis credere, & ab aliena fortuna, belli, pacisq; consilia mutare, quũ à sua possent: Fateri se, & Amurathem effœta iam ætate, & Turcarũ perniciem, in Varnensi prælio, & alia, quę ad deponenda tunc barbarorũ arma maxime inuitent, sed *Inanes literæ.* *Per Epirẽsem Scanderbegũ intelligit.* *Non fidendum fortunæ primordijs.*

nunquid ea ad deprimendos Epiri animos proficerent, uel tollendos magis? An ad eas pacis conditiones subeundas, quas uictus hostis uictoribus offerre audeat? Necp momentum fieri, cp admittendas quasdam, respuendas alias dicerent, utrocp modo fœdissimã pacẽ futurã, necp effici posse, ut Ottomanus pauorem animorum & diffidentiam eorum nõ cognosceret. Agerentur tñ, quieturum crederent aliquantisper Amurathẽ, dum nondum omnino sedatos Hungaricę cladis tumultus, & exoriẽtes iam ignes extinguat, pace interim sua gauisuros Epirotas, quousqp plenis uiribus, totocp bello in eos uerso, nequiccp uiolatum fœdus prætendentes opprimat, necp tñ eam esse ętatem Ottomani, quę adhuc ad bella gerenda nõ sufficeret, consilium spectari in Imperatore, nõ manum, prudentiam cp ducum se magis, cp promptam bello dexterã, ac stultam, infœlicem cp temeritatem semper timere cõsuesse. Manere in effœto corpore uegetũ ingenium, hostilescp spiritus, sed & si nulla esset Amurathis opera, nõ hostem sibi ideo defuturum. Breue pręterea cõmodum pacis cum morti propiori sene fieri posse, erupturum in maiores apparatus ferox Meumethis ingenium. Se igitur pacẽ, quũ arma utiliora essent; bellum, quũ ocium mallent, habituros. Nihil tunc, nisi Turcarum cõmodis consuli ab Epirensibus, quę ratio esset expetendę pacis, quũ uictoriam in manibus haberent, quum hostis apertam confessionem cernerent? Cur nõ fortunę sequerẽtur afflatus, & oblata ultro fruerentur occasione? Cuius si prætеruolasset opportunitas, omissam postea, nequiccp sint dolituri. Turpe tum de pace fieri mentionẽ, quum uix uulnera ex recenti illo Alybasse pręlio coaluerint uiris. Recuperarent prius auorum sedes, & totpopulorum suorum libertatem uindicarent. Tum demũ pacis consilia honorifice, uel proponi, uel admitti posse. Adeóne Vladislai clades tam insigne illis documentum pauoris dedisset, ut magis Epirotarum animos, cp Hungarorum ea belli fortuna ab armis alienasset (ferebantur nancp incertę quędam uulgi uoces, Hunniadem ad delendam illam Varnẽsem ignominiam, animum conuertisse, & tacite de instaurando exercitu cogitare). Commoti sunt maxime ex eo omnium animi. In hoc igitur, sicut & in alijs rebus obtemperatum Scanderbego, quin pœnitebat homines aliquid esse eloquutos, quod ipse non probaret, ne cuius belli consilia secuti essent, ea in ulla rerum suarũ fortuna aspernari uiderentur. Castriotus itacp primum omnium Ottomani nuncio ad se uocato, pluribus cũ eo egit, nunc omni teste semoto, nunc palam suorum audiente concione multa, tum publicarum, tum domesticarum cladium enumeratione de Amurathis perfidia est conquestus. Dehinc illo perbenigne habito, laudatissimecp per aliquot dies accepto, & pari animo, fiduciacp (ne timoris alicuius sibi ipse conscius exploratori, quem putabat, uideretur) ducto per ocium secum ad munimenta singula, & militum stationes uisendas, ac omnem castrorum formam contemplandam, cum huiusmodi sententiæ literis illum à se dimisit.

Consilũ in Imperatore spectandum, non manus.

Athleta

Athleta Christi Georgius Castriotus, aliâs Scanderbegus, Epirotarũ princeps, Amurathi Ottomano Turcarum principi S D. Superasti olim tu me (ut scribis) multiplici genere officiorum, Ego te hodie modestia, & linguæ temperamento uincam. Necꝙ enim quicꝙ tam seruilis ingenij esse puto, cꝙ uel apud infestissimum hostem ea fœditate sermonis, & petulantia dicendi abstinere nõ potuisse. Quare & literas tuas, & nuncium æquo animo accepimus, uidimusꝙ, & risum (ut uera fatear) magis excitarunt mihi tuę literæ, quam mouerunt stomachum, dum uel in ipso statim dicendi ingressu tantæ ingratitudinis & perfidię audes me insimulare, & rursum leniori quodam ingenio ductus animæ meę iacturam reconses, miserrimi fati tui ignarus, ac longi erroris studiosus defensor. De mumꝙ nullo belli iure ordineꝙ rerum seruato imprudenter, ne dicam impudenter, tancꝙ uictor uicto multas pacis cõditiones proponis, & eas præsertim, quas libere aures uix queant audire. Ego quidem Amurathes, quamuis tot tua maledicta possent, uel patientissimum quencꝙ ad maledicendum armare, concedo tamen aliqua ętati, & liberiori senis ingenio, dolori reliqua, quem difficile est temperare, præsertim quod ipse non iurgijs tecum, conuitijsꝙ, sed armis, & iusta belli ira certare instituí. Quid tamẽ, quæso Ottomane, ita Deos hominesꝙ accusas, quasi prior sis à me hostilia passus, non prior intuleris? ita ne necessariam à te defectionẽ perfidiam appellas? Scelus obijcis mihi, recuperatam ingenio & uirtute patriam? Sed age obijcias, nihil enim recuso, ut horum me reum criminũ in omnia secula efferas. Officia quocꝙ in me tua, quæ longo ordine recenses, cõmemorasꝙ, recordarer & ipse libenter, ni ingentium omnium malorum memoriam hæc traheret secum cognitio, quę si forent inuicem cõpensanda obrueretur sanè maioribus undecuncꝙ maleficijs tanta magnitudo tuorum meritorum, reputare tamen ea tecum te ipsum, cꝙ me referente erubescere malo. Miretur sanè illud unũ unusquisꝙ, qui sciat, quomodo aut ipse ad ea patienda suffecerim, aut te non aliquo tempore tantę crudelitatis, odiorumꝙ satietas ceperit. Abstuleras regnum paternũ mihi, necaueras fratres, meꝙ ipsum nihil tale timentem, iampridem nefariæ morti deuoueras, & nouum adeò nunc uidetur Amurathes, quod tunc non immemor libertatis animus tantę seruitutis effugium aliquod conquisisset. Quousꝙ tandem dominationẽ tam superbam laturum me putasti? Pertuli tamen multa diutius, necꝙ iugum apud te ullo tempore detrectaui. Pericula publica æque ac priuata, tum ultro ipse, tum iussu tuo adij per omnem ætatem. Serebantur colloquia de te quotidie, & frequẽs apud me erat de insidijs tuis sermo amicorum. Ego tamen & uerbis & factis tuis fraudem omnem abesse diutius credidi, donec improba sese consilia late aperuerunt. Dissimulaui tunc & ipse totus in tuas artes uersus, quousꝙ aliqua uendicandæ libertatis occasio affulsisset. Nihil est igitur quod doleas nunc, quum tuo (ut aiunt) perieris exemplo. Parua tamen hæc Ottomane sunt instar eorum, quæ spe ac animi cupiditate concepi.

Responsio Scãderbegi ad epistolas Amurathis.

Vult modestia superior esse.

Diluit obiectionem de scelere & ingratitudine.

Libertas.

Omitte

Omitte itaq; imposterum acres istos minarum aculeos, & Hungaricæ fortunæ nobis toties subijcere desistas exemplum, suum quisq; animum habet, mi Princeps, suum genium, & nobis ea fortuna, quam Dij dederint, patienter erit ferenda: interim tamen neq; consilia rerum gerendarũ petimus ab hoste, neq; pacẽ ex te, sed uictoriã Dijs propicijs quærimus. Victoria. Vale. Ex castris nostris, pridie idus Sextiles. M.ccccxliij.

Quum literas Castrioti inspexisset Ottomanus, & ab Ayradino reliqua eius consilia didicisset, nihil quidem eorum, quæ nunciabantur, læto animo audiuit, sed tum ferox, ac libera uiri oratio, tũ fiducia ingens, quã non ex nihilo conceptam putabat, magis pauorem quendam iniecit, q; irritati eousq; animi indignationem acuit, & difficultatem belli Epirotici iam inde ominatus est Amurathes. Ne tamen suis tunc aliquod trepidationis signum præbere uideretur, dixisse ferunt senile mentum sæpius demulcentem, ac ridenti similem: Cupis cupis improbe speciosum aliquod læti nomen. Dabimus, dabimus (mihi crede) aderimus ipsi alumni exequijs, & præsentes iniussi pompam funeris, maxime rex Albanorũ prosequemur, ne unquam apud inferos ignobili te functum fato conqueri possis. Hærebat tamen consilium tyranni in ea rerum difficultate. Nam orientes quotidie rumores de Hunniade, & frequentes à perfido Despote nunciij, quem duplici iam insignẽ proditione, nimis inuidiose fata tanto Christianorũ malo eousq; pernicioſum senem seruauere, aliò eius animum trahebant, & integrum in Epirum bellum conuertere prohibebãt. Ne tamen inulta tum foret omnino, spreti recẽter fœderis iniuria, statuit interim ocium saltem, & pacem turbare Scanderbegi, si tollere nequiret, opportunum maxime ex eo id genus consilij ratus, quod negligentiam quandam ortam apud Christianos ex tot benegestis rebus audiebat, & Scanderbegũ dimisso exercitu toto milite populabundum, tota die à castris procul intrepide solitum uagari percipiebat. Accersito itaq; Ferisio, uno ex præfectis suis (id erat nomen barbaro uiro) & ferocis ingenij, & ad omnia impigro, nouem millia lectissimorum equitum ei tradit, multisq; oneratum promissis, si uoti cõpos uictoriam retulisset, in Epirum, quo maturius posset, & cautius, ut prius hosti uisus, quàm auditus foret, proficisci iubet. Idcirco neq; delectum tunc maiorem haberi uisum Ottomano, ne uel dispendium esset in mora, uel rumore præcunte excitatum Christianus consilio adhibito periculum caueret, ac nouas (ut postea docuit euentus) artifici tenderet insidias. Verumenimuero dum hæc ipse tã affirmo audacter de uarijs consilijs Amurathis, tum in bellorũ externorum cura, tum de ipsa imperij gubernatione, non defuturos multos reor qui mirentur de eo hanc nostram ab alijs uarietatem sentiendi, & sedulo quærant, unde in tam alienum opinionis genus mutuatus. Quum recens multorum asseuerantium sit memoria (id quod scriptis etiam aliorũ posteris testatum licet intueri) seniorem Amurathem mox illo ad Varnam expedito bello plura tum de incommodis regnantium, tum fortunæ temeritate

Negligentia apud Christianos ex rebus bene gestis.

Ferisius cũ 9. millibus mittitur cõtra Scanderbegum.

Sententiæ uariant de imperio Amurathis.

meritate cõquerentem, cõpositis tamen prius rebus domesticis, ac Meumethe filio maiore natu re sub Calybassæ cura constituto, imperio se penitus abdicasse, & Adrianopoli relicta, in Asiam profectum, ibi pondere omni rerum publicarũ omisso, religioni cuidam patrio ritu, retentis paucis secum, eius consilij socijs, se abdicasse, neqꝫ abscedisse prius, quàm auditus Transiluani ad Sophiam fuerit aduentus, & crebrę populi querelę eum reuocassent, quum imparem ob ætatem ei oneri Meumethem iactarent, & Calybassę priuatis sanè auspicijs defutura obsequia militũ, & obedientiam in bello dicerent. Ego quidem miror præcipue, unde tantus error in re pręsertim tam recenti habuerit originem. Neqꝫ enim ita temerarium in eo nonnullorum sermonem, & grauissimorũ scriptorũ consiliũ omnino uanũ dicere ausim. Vnum tñ illud intrepide possum affirmare, & meo iure contendere, & superiores fuisse ex Adrianopoli Amurathis nomine missas literas, & Ferisium, ac plures alios præfectos post tentatã nequicqꝫ pacem, eo decernente, in Epirũ irrupisse, sed nõ ex eo eius erroris processit uis. Nullus enim temporũ cõfunderetur ordo, si ista quoqꝫ ab Amurathe, antecꝫ renunciasset imperio, transacta cõcederemus. Illud profecto quiescere non sinit animũ, qꝫ uel mortẽ ipsam tyranni ex Epiro in Asiam tam imprudẽter uideo translatã, quo quid uero alienũ magis? Quum Croiensem obsidionẽ seniles hausisse spiritus mortalium inficiatur nemo, & extincti ob doloris impatientiam Ottomani laudem omnis deinde ad Scanderbegum sine uariatione retulerit ætas. Legentium tñ æquitas hæc singula libet, & ueri totius similitudinem ex diligenti adinui cem computatione temporum eliciat. Nos interea ad Ferisium reuertamur, qui silenti admodum agmine Macedonię fines intrârat, & cõceptæ iam uictoriæ præmia tumido ex tanta spe animo nequicquam impartiebatur, hostem ubiqꝫ circunspectans obibat, omnia prædoni ipse magis, quàm hosti similior, non tamen potuit famam aduentus sui præuenire. Admonitus nanqꝫ Scanderbegus de singulis à locorum custodijs repente (utpote qui semper agmine ad omnes casus composito ibat, & temporis & loci captata occasione uallem quandam angustam Mocream appellant, solus barbaro transitus patebat, prior occupat, & armato implet milite. Appropinquabat iam Ferisius, & densior equorum incessu oriens puluis signum iam uicini hostis erat. Nostri eodem silentij tenore expectabant, donec intrantem iam festiue barbarum, & à dumosis syluarum iugis, ac saxorum undiqꝫ crepidine implicitum equitem conspexere, tum unà omnes eruptione facta, insperati sese offerũt hosti. Pedites, quorum mille & quingentorum erat numerus (iam & equitum duo amplius fuere, sed horum tum ad aliud utilior seruabatur opera) satis fermè uel loci solius incõmodis uictũ hostem, à tergo, à fronte, à lateribus adoriuntur, cæduntqꝫ. Turcæ nihilo gradu dimoti, quem primo hostis impetu tenuerant, enixe aliquandiu pugnantes retinuerunt, donec uictorię aliqua spes affuit. Equorum tamen impedimentũ maius cꝫ auxilium erat uiris, qui tandem

Computatio temporum.

Aduentus Ferisij cum exercitu in agrum Albanum, cædes exercitus eius, irruptio Castrioti in agrũ hostilem.

Mocrea.

qui tandem & ſibi & dominis exitio fuere, ita ũelut obſeſſi plura multo uulnera accipiebant, quàm dabant. Et quum nullum iam periculi effugium appareret, obſtinatioribus ſemper animis ad mortem uſq; ab illis certatum eſt, omnisq; ferè poſſeſſum ſemel locum moriens occupauit, præter paucos, quos uel fœda uitæ cupido, uel neceſſarium magis in re conſilium, quum eum ſtolidę potius q̃ honeſtę mortis appetitum ſpernerent, ſupplices abiectis armis ſaluauit, & cõciliauit uictori. Capti igitur ſeptingenti ſexaginta: Occiſorum maior pars fuit. Ita barbarus dum ad prædam properat, prædę ipſe fuit, & lętum præbuit hoſti male conceptæ uictoriæ documentum. Feriſius cum reliquis copijs, quũ interceptam primam ſuorum aciem, & occupatum interim ea gloriæ materia hoſtem uidiſſet, immemor præceptorum Ottomani, & inſitæ ſuopte ingenio ferociæ, ſtatim terga dedit Chriſtiano, maiorem adhuc uim periculi, & numerum hoſtium in re tam ſubita, & eo locorũ habitu ratus, laudabilius uociferans peritus belli dux aliquos ſaluare, q̃ perire omnes, & ubi præſertim uelut iumenta præberent iugulum hoſti. Non tulit tamen uel fugam eius incruentam Caſtrioti eques, ſed inhęrens ſemper fugientium tergo, plures moratorum occidit, lateq; ſecutus eſt, donec magis laſſitudo uires hauſit, quàm inſtandi ſacietas animum cepit. Ita expeditis omnibus, & fugatis hoſtibus, ſine multis ſuorum uulneribus, tunc in hoſtilem agrũ toto agmine irrumpens Scanderbegus, aſſueta prædę dulcedine, militũ deſideria expleuit. Feriſij euentum nihilo lætior Muſtaphæ fortuna excepit, nam Ottomanus percepta cæde ſuorum, & auditis Scanderbegi inſidijs, quum neceſſariam, nedum utilem fugam ſuorum fuiſſe uideret, & nullum ſibi reprehendendi ius in tam opportunis eorum conſilijs fortuna faceret, acriori percitus in Scanderbegũ ira, neq; dies, neq; noctes patiens quietis animus, odium omne, & conſilium in unius uiri perniciem uerterat, ac nihil magis, q̃ Epirenſes campos, ubi tot ueterum & recentium iniuriarum cupitæ tamdiu ultionis materia adeſſet, ignara proprij mens mali optabat, ita occulta quædam uis fati timidam ſuopte ingenio ſenectutem trahebat. Quia tñ exoluendi doloris propter uulgatos Hungarorũ motus facultas tũ omnino nõ ſuberat tenore eodem indignationis Hunniadi glorioſus ſenex maledicebat, pariterq; minabatur, ſalutare dictitans Epiroticis rebus, id genus belli Hungarici nõ ſemel fuiſſe. Sed ne inulta iacerent penitus fortiſſimorum militum corpora, & recens ſuorum ſanguis, præſertim quod ab inſidijs utili priorum exemplo ſatis prę caueri poſſe exiſtimabat, & non ulla hoſtis uirtute, ſed locorum iniquita te, uictam nuper ſuorum aciem, ac Feriſij copias dicebat. Muſtaphę prę fecto (cuius frequenti poſtea & infœlici in eis locis opera ſæpe uſus eſt) eius rei curam demandauit. Supplementũ ad Feriſij copias habere, & augeri numerum iubet ſex millibus additis. Mandat deinde ſedulo, ne interiora Epiri loca, ubi ſtatiua hoſtium, & certius periculũ eſſet, ullo uel conſilio, uel bene gerendæ rei ſpe ductus adiret, fines tantum prouinciæ hoſtilis deua-

Fuga Feriſij cum reliquis copijs.

Muſtapha.

Ottomanus glorioſus ſenex maledicit Hunniadi.

stilis deuastaret, Satis glorię censere relatum iri, si arbores interim, agerq; Epiroticus ferrū uictoris ex aliqua parte sentiat, & igni deuastetur. Monebat ita Ottomanus, quasi prædici possent audientibus, quæ armatis postea essent agenda. Nihil tamen eorum diligens postmodum prçfecti cura omisit, quin opportune plura adiecit, situ locorum, & regionis natura inspecta: ut primum enim hostili solo signa sunt illata, ipse aperto nuquā campo digrediens, trecentos equites ad obequitanda & perlustranda late loco singula, ac rimandas insidiarum latebras nihil moratus, præmittit, iussos, ut si quid inuenirent periculi ab hoste, reciperent se mox interordines, uel paulatim decepto eo instandi studio pelli se usq; ad desi-
gnata loca castrorum paterentur: ita & caute agi, & hostem tacite ad pugnam extractum opprimi posse, ratus, quem neq; pauciorem iure timere poterat, neq; numerosiorē in re tam subita exciri posse credebat. Quū igitur sollicitus eques singula perlustrasset, & tuta omnia, ac uacua perículo nunciaret, barbarus quatuor equitum millibus secum retentis, spe- *Exercitus Barbari.*
cie quadam castrorum, locum ipsum quo cum signis erat moraturus, tū ad prædam conuehendam, tum ad omnem uarietatē fortunę undecunq; septum munimentis & armatorum robore firmat. Editior ibi aliquantulum terrę tumulus in collem assurgens, ualidiora eorum munimenta, ac difficiliorē hosti ascensum faciebat. Sic habita cura castrorum, custodias deinde per quędam mōtium iuga cū certis signis disponit. Tum reliquū equitatū intrepide ingentē rerum omnium ruinā secum trahentē in campos hostiles immittit, admonitis prius omnibus per prçconem, ut qui ad tubę signum auditū, cum receptui caneretur, in castra nō cōuolasset, perinde haberetur atq; hostis. Diripiebatur iam pulcherrimus ager, & sub barbarico ferro arbores et sata omnia late cadebāt, gemebantq; uelut prata, ac fumantia uillarum incendia patentia late ultorē aliquē appellare uidebantur. Semente omni equitis ungula pertusa (autumni nanq; tēpus erat) iam inde miseros agricolarum labores innoxia tellus frustratura apparebat. Nihil integrum relinquebatur, quod ferro posset igneq; absumi. Vilioris agrestium patrimonij pręda abunde superaret, hominū modica, rarus nanq; ibi cultor, propter hostis uicinitatem habitare audebat, & eorū plures cū coniugibus & liberis, omniq; familia, preciosioriq; peculio, in oppida uicina cōfugerant, dum sic ferox Barbarus id genus uictorię Dijs ipsis infestus sequitur, & nullo fatis digno precio, modo huc, modo illuc excursans prædę cupiditate tempus conterit. Castriotus in- *Castriotus Mocream uenit.*
terim, licet serius aliquantulum de his admonitus, cū quatuor equitū millibus, mille peditum, Mocream attigerat, & notas ualles adhuc hostili sanguine madentes, lętus miles intrârat, ubi dum assueta undiq; hospitia tacitus perlustrat, & incerti fermè cōsilij, hęret in ea solitudine locorū, ac rerum oīm silentio, ducis animus. Stupentibus omnibus, magnę uir audaciæ, melioris fortunæ, Epirota quidam, qui manus effugerat barbarorū, multis insignis uulneribus, ac recēti cruore decorus ante pedes Castrioti

ſtetit, ſidē eius appellās, ac feroci omniū animos adhortatione incendēs, deſolatū agrū, euerſa omnia à barbaris, eosq; fuſos, & palātes paſſim uagari, prēda quenq; funeſta occupatū, poſſe de ſingulis paruo negotio incruenta q; uictoria, quod ipſi uoluerint ſupplicium ſumi. Erecta ſunt prima facie tā opportuno nuncio ducis conſilia: ſed quū diligētius hominē de omni rerū habitu, & caſtrorū ſitu percōtatus eſſet, Muſtaphę prudentiā eo ipſo admiratus laudare cepit. Cautius proinde cū eo hoſte agendū ratus, qui neq; ipſe aliquid temere ageret, audiente omni ſuorū corona.

Oratio Scāderbegi antequā Muſtapham aggrederetur.

Conſueui, inquit, ego milites rebus ipſis dare conſilia, nunc ea me ab illis, & uos mecum unà accipere oportet, quæ & tutiora eſtis ſinguli, & honeſtiora (ut nulla ſit uis rationis) uel ex ipſo euentu omnium magiſtro iudicaturi. Populatores audieramus Barbaros ſine ordine, ſine ullo rerū reſpectu, per agros fuſos, palantesq;, ac omnia magis alia, q; hoſtē timentes, ſicq; me autore ſententiæ, & comite, utili tam propoſito cuncti in eos ferrū ſtrinxiſtis. Nunc oportunus iſte uiri aduentus, quid noui attulerit cōſilij nobis, nihil eſt quod agam uobiſcū, illum enim quę apud hoſtem agerentur recenſentem audiſtis. Vnū illud negare nemo poterit, ſi Barbari propoſitū in caſtrorū locatione, & tot armatorū prēſidijs conſiderare uelitis, Non prædonis (ut creditis forte) illum, ſed callidiſſimi hoſtis animum aduerſus uos gerere intelligetis. Quamobrē cautius eſt uobis (ut arbitror) & conſultius cōtra hoſtes agendum, q; in prędones acturi uidebamini. Abſtinendū primo impetu à populatoribus, ne intento duci ex caſtris prorūpendi ſimul, & uictorię materiā prębeamus, ubi dum uagos ipſi uagi inſequimur, duplici obruti hoſte indigne obteramur. Irruendū omni robore in ipſa munimēta caſtrorū, quæ ſi pertinax (ut ſolet) perſtrepere gerit uirtus, & uel ducē in fugā cōuerterit, uel occiſi caput reliquis barbarorum turmis poterit offerre (quod Deus optimus maximus nobis prę ſtet) omnia profecto incruentis uobis expedientur. Cætera nanq; prædonum manus tum à ſuorū auxilijs excluſa, tum à uobis per gradus ſingulos obſeſſa, uel mortua, uel uiua ſi malueritis, in poteſtatem ueſtrā cueniet. Cęterum caueatis comilitones, ne in caſtris diripiendis ſordide uos prędę cupiditas detineat, quę ſæpe uel uictoribus manifeſto exemplo iacentis gloriā hoſtis è manibus per ſummū dedecus extorquere cōſueuit.

Cupiditas præde ſæpe obeſt.

Scanderbeg caſtra Turcæ inuadit et fugat.

Aſſenſu militum ingenti, id ducis conſilium approbatum. Diſtincti itaq; ut operę precium uidebatur ordines, iam egredientes ex occulta uallę copię cuſtodijs barbarorū apertiore campo ſe ipſas prodebāt, tū manipuli ſublati è montibus ſignū prębuere caſtris. Exin perſtrepens mox turbarū ſonus, diſperſo per agros ac præda occupato equiti moleſtior auditus. Reuocati ſunt plures, & recepti inter munimēta ante hoſtis aduentū. Recipiebātur alij ſimul, & uicini iam fremitus militis Scāderbegi nomē pauidis auribus inculcabat. Multi excluſi, quos uelocior Epirenſis in ipſis caſtrorū portis onuſtos prēda uulneribus inſuper onerabat. Oppugnabantur undiq; munimēta, diſiecta primo fermè impetu impedimēta equorum

equorum,& ſcutatorum præſidia,tumultus ingens intrantium ſimul & excluſorum. Promiſcue recepti omnes,plena cuncta hoſte, pilorũ miſſi-lium q̃ nullus uſus in ea locorum anguſtia,cominus gladijs res gereba-tur,& clauis ferreis quibuſdam cõmodius, breue eſt teli genus,quo Tur cæ,maxime in bello utuntur. Nouum ſpectaculi genus barbari pugnan tis,manu altera gladium,altera prædã exitialem tenentis,ita auidiora ſunt Turcarum ingenia,& prædę cupidiora. Ferocior ſemper inſtabat Chri ſtianus,urgebatq̃ undiq̃,& omnia conſternatione,cędibusq̃ replebat, donec deſperata in armis ſalute Muſtaphas,qui in tutiori caſtrorum par te hortator magis aderat quàm pugnator,per eam, quæ à pugnantibus maxime auerſa erat,portam,citato equo,terga dedit hoſti,tunc remiſſior ubiq̃ Mars,& paucior aliorũ effuſus eſt ſanguis. Hi nanq̃ inermes,ho-ſtile iugum non dedignabantur: illi in fugam effuſi,neceſſariũ ducis con ſilium conſequebantur. Multi quos prędandi ſtudium à caſtris longius traxerat,à longinquo hoſtili clamore audito ſociorum fortunam conij-cientes,fuga & ipſi qua ſola poterant,ſe ſaluabant,ſed uix fermè ullus inte ger euaſit,intenta enim undecunq̃ ſagittariorum manus in fugientium terga iacula conijciebant,& qua poterant,odiũ late explebant. Sunt qui affirment eo prælio barbaros ad unum occiſos, præter Muſtapham, cũ paucis optimatibus. Propior tamen uero illorum mihi uidetur ſententia qui quinq̃ millia cecidiſſe dicunt,captorum paucior numerus, uix ccc. ad ſummum fuiſſe dicuntur,& hi fermè omnes uulneribus deformes & inutiles. Irritati nanq̃ præter modum eo in prælio,& proniores ad ſæui tiam fuerunt militũ animi aſpectu prædę ſuorũ,& deuaſtati eouſq̃ agri. Victorum ex equitibus uiginti deſiderati,pedites quinquaginta, qui ab equis obtriti ſunt potius,quàm gladijs interempti. Sic caſtris, ſignis, & impedimentis omnibus potitus Epirenſis,tũ hoſtiles campos ingreſſus, certiori pręda illata damna lætior compenſauit. Per eoſdem dies,quibus hæc fœliciter geſta cum barbaris fuerunt,Leccham Zachariam, de quo aliqua ſupra diximus,à Leccha Duchaino Pauli filio indigne obtrunca-tum audio. Inſignis hic uir fuit multo euentu proſpero malorum conſili-orum,patre tamen longe optimo natus. Rationẽ aliam ſimultatis, & cau ſam inſidiarum nullam,niſi perditam regni libidinem, dulce mortalium ingenijs inſitum malum inuenio fuiſſe. Nam quum uicini eſſent inter ſe principes,& ſine liberis Zachariam uideret Duchainus,nulla legitimi hę redis ſpe ſubſiſtente,facile omnia primo occupantis futura ratus,ſimul et illum de medio abſtulit,& non minimam imperij eius partem mox ſibi nefario iure uendicauit,non tamen potuit omnino male ceptum deſide-rium explere. Daynenſes nanq̃ (ea erat urbs regni caput, roburq̃) per-emptum principem fidei pertinacia,qua ſola poterant, proſequuti ſunt, & Boſam defuncti matrem grauem iam annis,ac mœſtam filio ſuperſti-tem enixe tutati,donec ipſa conſilijs quorundam, ac ſuaſionibus amico-rum impulſa,quũ imparem curã ſenilem, & muliebre ingenium imperij

Claues ferrei teli genus.

Leccha Zacharias obtruncatus, hinc cauſa belli.

Regni libido dulce malum.

Daynenſes.

Boſa mulier Scodram confugit & Venetis ſe tradit, hinc fortuna parat Scanderbegum Veneto bello

oneribus, in ea prẽsertim rerũ uexatione cerneret, Scodram confugiens, Venetis se cum uniuerso tradidit regno, belli mole omni uicinorũ principum in eos translata. Parabat iam hinc fortuna Castriotum præclaro quoq; Veneto bello, & Italicorũ armis nobilitare. Inde Mustaphas apud Amurathem non iniquus, quamuis inuisus hosti iudex, tum ut suam pariter, & sociorum fortunam excusaret, inuictam uiri uirtutẽ, exactamq; unius rerum bellicarum peritiam, multo sermonis decore commendare, alijs uiribus opus, & grauiore bello dictitans, ad eam ferociam comprimendam, frustra tentari eo modo hominis ingenium, & excursionibus eiuscemodi, ac uastatione agrorũ acui magis superbę suapte natura Epirotæ gentis spiritus. Insidias quoq; omnes aduersus ipsos insidiarum artifices inaniores semper futuras. Contemptum potius quendã rei Ottomanę apud Christianos tot indies cumulo uictoriarũ tacite excitari, uel abstinendum censere penitus ab armis, uel semel debellandi cum hoste, animum induendum. Non poterãt Amurathi, licet mœstior hostilibus laudibus aures prẽberet, timida uideri Mustaphę dicta, quũ eandẽ suorũ omniũ fortunã, quos Castrioti armis obiecerat, in oculis haberet. Hinc Alybassa, hinc longe uenia dignior Ferisius, cladium maiorum memoriã subijcientes, infœlicẽ ducis uirtutem principi excusabant. Quare mutato & ipse consilio (ita sæpe aduersis in rebus cito homines pugnę satietas capit) respirare aliquantisper ab armis statuit, neq; ulterius nouo suorum sanguine pascere hostẽ, sed supersedere eousq; à bello, donec promissam sibi nequicq; gloriam, & conceptę inaniter uictorię præmia, minacior q; bellicosior senex pergeret ipse iniquo fato petiturus. Iusso tamen interim Mustapha copias denuo instaurare, & proficisci in Epirum iubet. Sed prohibuit in primis hostilem agrum ulla oblata occasione infestare, uel tentare aliquo modo Castriotum, fines tantum subditorum populorũ tutaretur, & seruaret ab hoste, caueretq; maximo ingenio ad ullum genus dimicationis elici ab eo, sed porrectæ spem uictorię omnẽ æque sperneret. Dijs profecto curæ fuisse dixerim Scanderbegum, qui in ipsis Veneti belli auspicijs, eum Amurathi animum dedere. Eodem fermè tempore & Mustaphæ aduentus inde, & hinc Daynensis fortunę nuncius, Castrioti animum distraxerant, & curam omnẽ hauserant solliciti in re tam subita ducis. Mouit tamẽ segnius barbarus assuetus uinci. Horrendum amicissimi principis fatum, & tam crudelis, q; præacerba uiri mors miri fice Castrioti cõmouit animum, & dolore penè confecit. Accessio quoq; ad eam molestiam maior facta, quum Bosæ consilium, & nouam in ea re curam Venetorum adiectam audiret (firmauerat nanq; omnia Dayni præsertim oppidum ualidissimo præsidio urbium uicinarum præsecti.) Hæc omnis dissidij causa inter eos, & belli origo fuit. Quærebatur Epirensis, Venetos in defuncti regno principis ius ullum prętendere, & sibi id uendicari uelle, quum uana præsertim fuerit matris translatio in illos bonorũ ad se à uiuente delatorũ filio, neq; præceps Bosę consiliũ debere quicquam

Mustaphas apud Amurathem se excusat nõ sine laude Scãderbegi

Mustaphas dissuadet bellum contra Christianos.

Pugnæ satietas sit in rebus aduersis.

De Lecchaza charia obtruncato loquitur.

quicquam legitime officere ad nati uoluntatē uiolandam. Pactū nanq; apparebat inter eum & Zachariam olim confectum, ut quis eorū superuixisset, alterius imperio potiretur. Dictamq; inter eos legem iuramenti uinculo firmatam. Iuris ego quid in ea re fuerit, iurisconsultis relinquo, quamuis iudex omnium Mars nō inique forsan diremerit. In ea animi fluctuatione Castriotus intentior semper Mustaphę copias obibat, passimq; raro procursans milite, nunc periculose progressus, nunc fugam simulans incomposite inter suorū ordines receptus cauto hosti nequicq; infœlicia semel arma suadebat. Vbi uero neq; pugnę spem ullā, neq; hostis fallēdi arte modū uidisset, copijs omnibus, quas secū habebat, ibi ad nouos rerū tumultus & barbarorū impetū sustinendum in hostilis agri limitibus relictis, ipse ad Daynēsis belli apparatū cōuersus animo, confestim paucis admodū equitibus Croiam petijt, & ubi ius omne in armis uidit, mox & edicto ad delectū habendū proposito, & ipse cum nōnullis optimatium suorum uniuersam prouinciam ad conquisitionē militum obequitans, & exercitum ualidum confecit, nihilq; moratus priusq; frumenti curā habere potuisset hostis, Daynum obsidione ingēti in coronæ speciē undiq; cinxit, nihilq; omittens, nunc leniter, nunc aspere agendo, omni cura ad deditionē oppidanos sollicitabat, ueritus ne si tum ea urbis potiundę occasio prętерlaberetur, allatus interea Venetias nuncius, patrū animos ad eam belli curā, & maiora ex Italia pręsidia mittenda excitaret. Abstinuit tn̄ à uastatione agrorum (quod primum obsessarum urbium malum esse solet) ne Daynensium irritaret animos ad seruandā tenacius hosti fidem. Neq; expugnatio oppidi usq; per uim tormentorum, & murorum ruinas, aut scalis tentata, interclusis tantummodo ciuibus facultate undecunq; annonę, & commeatus habendi præcisa, famem assuetum diuturnæ incommodum obsidionis iamiam imminentem minabatur, quum coacti ad deditionem sero eius clementiam implorantes, hostilia omnia essent passuri. Præsides prouinciarum Veneti nominis, & ciuitatum adiacentium præfecti, audita urbis obsidione, abmonuere de singulis Senatum, & decreto accepto, coactis undiq; subitarijs auxilijs, tam ex Epiroticis militibus, quàm Illyricis & Italis, quorum præsidia semper in propioribus locis hosti, à patribus haberi solita, mox ad eam obsidionē soluendam impigre se accinxere. A duobus quoq; uiris Epirotici nominis adiuti summopere sunt, & auctæ eorum copiæ, Leccha Dusmano, & Petro Hispano, qui licet contra Turcas Scanderbego perpetuam operā polliciti essent, neq; unq; illi defuissent, antiquior tamē longe cum Venetis necessitudo, præsertim quod uicini etiam Driuasto, & quibusdam eorum oppidis erant, & ueteri ingentium officiorum uinculo astricti illis, ut præsto essent, fecerunt eum apparatū. Scanderbegus nihil tanta exorientis undiq; belli mole territus, lætis auribus accepit, simulq; impigre diuisis copijs suis, quæ xiiij. millium hominum numerum excedebant, septem equitum millia, tot enim nō amplius erant, & duo peditum nouo

Scāderbeg apparat se ad bellum Daynense

Daynum in coronæ speciem obsidetur à Scanderbego.

Abstinet à uastatione agrorum.

Fames assuetū obsidionis incommodum.

hosti destinata, reliquum agmen suorum relictum ad urbis obsidionem, quã nulla satis hostilis fama exercitus omittere decreuerat, cura omnium habita dispositi. Ita trifariam diuiserat uires inuicti prudentia ducis, & aucta stolide audacia inani singulorum animos benegerendæ rei spe erexerat. Daynenses nanq; sublata Castrioti præsentia, obsidione ipsa soluti uidebantur. Segnior pro portis excubare miles, rarior in muris aspiciebatur numerus armatorum, patentibus portis sæpe hostis cum ciue recipi potuit. Negligentius rerum omnium interposita cura, fames sola iam uicina uexabat animos, quę neq; cõtemni poterat per audaciam, neq; ferro uinci. Firmabat tamen uires, & ad quæq; asperrima ferenda cogebat promissæ semel fidei pudor, & pascebat uelut uicina spes quædam hominum animos quod suorum copias ad ea mitiganda mala, & leuandã obsidionem maximis itineribus aduentantes audiebant. Neq; parem Castrioti militẽ eis uiribus credere, sed certum iam conceptę uictorię nuncium solliciti undiq; prospectantes expectare. Sic omnium fermè ingenia, qui quum plus tribuunt fortunæ, eidem fidelius parent. Mustaphæ quoq; in eo rerum Epirensium tumultu, & Scanderbegi absentia insignis lætitia erat. Crescebant iam fracti eousq; animi, & prioris fortunæ memoriam omnem tacita quædam inuaserat obliuio, libenter relicta ibi hostis præsidia tentare Barbarus, & debiliorem sine duce militem amissis nuper socijs immolare, libenter cupiebat, & cum Venetis inuisi capitis uictoriam partiri peroptabat, oblatæ occasionis penè studiosior, q̃ manda ti. Verum dubiam mentem seuera Ottomani mandata reuocabãt, & plura aliorum uiolatæ obedientiæ documenta. Exin (quamuis non improbaturum forte Amurathem tam opportuna consilia crederet) tutius uisum ei segnem imperio alieno, quam propria temeritate fœlicem dici. Venetorum interea exercitus contractus ad urbem Scodram, quę est caput gentis, dum in apparanda belli eius materia moram trahit, Scanderbegus instructis iampridem copijs, Drinonem fluuium superauerat, & (quod maximum erat audaciæ, ac fiduciæ signum) præoccupatis prior ipse hostium consilijs, uel in ipsis hostilis soli uisceribus ad congredendum cum hoste pergebat ire. Non tulit id Venetus, sed motis ocius castris infestis signis illi occurrit, Iam & clamor undiq; armatorum, & late auditus clangor tubarum aduentantes hincinde hostes prodebat. Tunc uere hostiles animi, & feroces spiritus reuocabãtur uiris, ardere iam ocuIi militum, & index irarum fremitus passim exaudiri. Vota tum publice à ducibus, tum à singulis priuatim, & omnis generis supplicia nõ omissa, Iustiora quisq; arma sua, & æquiores partes credebat. Omniũ una mens ad iniuriam propulsandam, parq; belli ratio uidebatur. Epirensis ad obtinendam ablatæ iniuria possessionem urbis, hi ad tuendam deditorum fidem. Maiorem illis animum tot indies cõtra Barbaros bene gestarum rerum, & parti nuper aduersus Mustapham decoris memoria faciebat. Venetus, & si procurata essent omnia, quę uel ad maioris usum belli sufficerent,

Vires Scanderbegi trifariam diuisæ.

Venetorum exercitus ad urbem Scodram.

Index irarum fremitus.

cerent,& non ſtolidam ſibi præbere poſſent uictoriæ ſpem,tamen etiam ſi uictus eo prælio aduerſis Diis fuiſſet,haud ſummiſſurus animos uidebatur,neq; ceſſurus in omni belli euentu hoſti, quum inuictas patrum uires ad inſtauranda & præparanda perpetua arma aptiores longe uiderent,quin omnia magis bello arſura,& exitialem futurã Daynenſem oppugnationem Caſtrioto,augebat tamẽ curam miſerabilior obſeſſorum fortuna (audierant nanq; ibi ad obſidionem maximam uim armatorum relictam). Apparebat iam certior aſpectus hoſtium,& propius erat pugnæ tempus. Tum ſubito ſilentio quies utrinq; mira inſequuta eſt, et ſigna humi fixa,caſtriſq; momentaneis loca opportuna capta ſunt ducibus,ubi & corpora curaret miles, & ducum hortamina tum præuenirẽt fortes uiros,tum aliquem timidis adderent uirtutem. Danieli Iurich Sebencino, uiro impigro, & militiæ perito, Veneti exercitus cura tradita erat (Vaiuodam uulgo dicunt). Is ubi certos ſingulis ordines ſtatuit,& parata quæq; uidit in hoſtem, ita cœpit.

Daniel Iurich Sebencinus imperator Venetorum.

Omnia ſibi licere ſtatuit ſtolida mortalium temeritas,ubi ſemel aliquo ſecundarum rerum incremento delinitus eſt animus. Inde uix ſui compos mens,& præſentis iam impatiens fortunæ,modo hac,modo illac perrans,ocia aliorum turbat,& pro libidine aucupat bella, donec miſerrimo tandem exitu inanium luat cogitationũ pœnas. In oculis exemplum eſt milites. Tam uanus iſte quàm ſuperbiſſimus hoſtis,quem eo iam ſuneſta audacia,& indulgentior prouexit fortuna, ut audeat indies ex belis bella ſerere,eoſq; laceſſere principes,quorum ſi recenſeat in ſe officia, nihil eſt ſibi, temeritate excepta,reliquum futurũ,quod ad illos nõ poſſit referre. Sed ſubuertit ita iam rerum omnium diſcrimen, ferox hominis ingenium,ut non publicis nos tantum hodie,ſed priuatis quoq; ſingulorum odijs in eum hoſtem armatos eſſe oporteat. Obſeruetur nanq; ante omnium oculos Daynenſium fortuna,irritet animos iuſtiſſima ira, ſociorũ cura,ſunt ibi liberi ueſtri Scodrenſes,urbis præſidio poſiti, ſunt mulorum fratres,ſunt conſanguinei,& affines in ea obſidione, tam Illyrici, quàm Itali nominis ſtrenui, quibus iampridem à perfido præoccupatis hoſte in rerum omnium naceſſitate nulla ſpes alia, niſi in uobis relicta. Vos late ſollicitis ac pendẽtibus animis mœſti proſpectãtes è mœnibus expectant,ueſtra hodie uirtus uel libertatem eorum uindicabit,uel præciſa ſpe omnium rerum fœde iugum hoſtile ſubire illos neceſſe eſt, & ad ſuperbos Caſtrioti uultus ſpiritum precarium trahere. Quo nemo intolerantior in uictoria,nemo inclementior facile inueniri poteſt, utpote qui cum Barbaris diutino uſu educatus,omnem ſuperat feritatem. Vt enim taceam cætera, quid hac temeritate maius? quid ſtolidius? quod dum nefario iure cuncta occupare nititur, & inani colore pactorum ſcelera tam regni libidinem excuſat, prohibet perdito exemplo mortalibus rerũ propriarum deditionem,& aufert iura ipſa libertatis. Indignatur Venetos ſibi à Daynenſibus præpoſitos, oppugnatq; liberũ matris cõſilium in

Adhortatio Imperatoris Veneti exercitus ad ſuos.

A ſucceſſu qui erigit criſtas.

A temeritate & magnitudine hoſtis.

A cura ſociorum & cõſanguineorum.

A periculis libertatis amittendæ.

A crudelitate hoſtis.

defuncti bonis filij. Sed excæcauit (ut uidetis) eouſq; ea cupiditas homi nem, & ſtudium indignationis, ut uel in perniciem ipſe ſuam amens ira, odioq; ruat. Non potuit tantum huiuſce belli curam differre, donec pul ſo barbaro hoſte, quē in imperij limitibus aſſidue habet, integras ad odi um Venetorum uires afferret: non in obſeſſæ urbis aſpectu maioribus copijs congredi nobiſcum melior ratio uiſa. Diuiſit uires ubiq; peritus belli dux, uobis quàm ſibi æquior iudex. Dumq; hinc Muſtaphæ, inde Daynenſis obſidionis cura mordet animum, uobis uictimam potius q̄ hoſtem ſuum reſeruauit exercitum. Agite dum igitur multi paucos bella tores prædatorum turbam cædite, urgete, & inflatis ſtolide animis extor quete iniuſti belli confeſſionem, quibus profligatis, nihil eſt quod de re liquis copijs hoſtilibus, quæ Daynum obſident, uos noua cura terreat. Sequentes nanq; rei bene geſtę modū, tenore eodem infeſtis ſignis, prę occupatis eorum conſilijs, priores ipſi petemus hoſtem, ubi euocato prę ſidio, ex urbe intercluſis his, undiq; uictoria omnis per ſummum ocium expedietur. Scanderbegi oratio neq; ita hoſtilis, neq; crimine alieno læ ta, ſed moderata, leniorq;, & in hanc fermè ſententiam dicitur fuiſſe.

Adhortatio Scanderbegi ad milites, moderata et lenis.

Honeſta necne uideatur ſuſcepti belli ratio, milites, neq; diſquirendū hodie armatis, neq; decernendum nunc in ipſo hoſtis conſpectu fuerat, præſertim quū à me ipſo uobis arma tradita uideatis, quē uel iuſtiora re cuſaſſe, uel appetiſſe iniquiora nullo ſatis tempore cōqueri potuiſtis. At quādo illud maxime in rebus omnibus agendis torqueat mortalium in genia, & ſollicitudinem augeat militarem, priuſquam gladij cominus in hoſtem ſtringantur, ſcire unde iuſtior eſſet cauſa, & utrum cū hoſte tan tum, an cum Dijs quoq; pugnandum ſit uobis. Non recuſo ciues, uel quocunq; ueſtrum iudice, ſi uelut temerarium conſilium meum damna tis, & nimis ſtudioſus belli autor uideor, ſtatim conuerſis ſignis abire. Neq; enim is ſum, qui uel ignaros uelim ad periculum trahere, uel in eo imperij mei ſtatu, & rerum Epirenſium tumultu nouas cum Venetis ob ſtinato propoſito ordiri ſimultates. Sed ubi uacet huiuſcemodi reprehen ſione conſilium, & iuſta æque ac neceſſaria præſentis belli ratio uideatur, Nullius magis intereſt, quàm ueſtrum efficere uirtute ipſa, ac animi perti nacia, ut fœlix quoq; euētus arma ueſtra iuſtiora oſtendat. Quandoquidem nihil eſt turpius uiro forti, nihil magis contra regium decorem, quā per ignauiam pati iura ſua occupari ab alijs, & compreſſis (ut aiunt) ma nibus ſedere, ubi ius omne in armis uideas. Noſtis ad unum omnes, quę beneuolentiæ uis, ac idem prope uitæ uſus fuerit mihi per omnem ætatē cū Lecca Zacharia, cuius hodie tam crudelis, q̄ præacerba mors, tot un diq; arma concitauit, & quod uehementi illo affectu impulſi inter nos le gem mutuo conſenſu dixerimus: Qui noſtrum prior deceſſiſſet ſine li beris, regnum eius ſuperſtes iure pacti haberet. Sublatus eſt ille prior, ita agentibus fatis: Veneti imperium obtinent, ego lachrimarum tantū re lictus hæres, renunciaueram olim rebus ipſe meis in illa pactione, quum

Belli ſit iuſta cauſa, ne ſit opus θεομαχίᾳ.

Fœlix euentus arma iuſtiora oſtendat.

Familiaritas Scāderbegi cū Leccha Zacharia.

& priori

& priori mihi casus aliquis finem uitæ afferre potuerit ob communem mortis fortunam. Nunc bello renunciare, nisi uel uictus aduersis Diis, uel Dayni recuperata possessione apud animum meum non statui. Nemo sanus belli huiusce culpabit me, quod suadet tam pulchra ratio. Nemo illata mirabitur arma Christianis, Venetis, uicinis, quorum ipsi iustam dederunt occasionem, & quæ ipsi fermè nobis in manu tradiderunt. Obsidemus consanguineorum & sociorum urbem, non infestis adeò, ut ipsi putant, animis, non regni, non sanguinis hauriendi libidine ulla, sed ut eam pariter è manibus hostium, ac ingratis ciuibus obstinati erroris confessionem extorqueamus. Descendimus in aciem cum hostibus, priores ipsi hostilia passi. Quamobrem certis iam animis singuli pulchrum tuendæ dignitatis uestræ propositum induite. Satis amplam belli materiam suppeditare uidebatur Daynense imperium propositum uictori, sed nulla (quæso) talis uos armet ratio, cupidorum hęc animorum uota, & ignobilis uulgi irritamenta esse solent. Conceptæ duntaxat desiderium laudis, stimulos ingerat fortibus uiris, quamuis omnia sint uestra, si uiceritis hodie. Pulso nanq; hoc hoste, oppidanus tum spe socio rum destitutus, tum fame ipsa uictus, mox patentibus portis uictores est accepturus. De uictoria autem nihil est quod agam uobiscum assuetis uincere uiris: nouus hostis est, nouum gloriæ genus. Sed multitudine superat Venetus? esto, nonne pauciores semper uos ad hunc usq; diem belli laudem ex hoste tulistis? Indignatur eo modo uincere pręclarus miles, ubi nec singulorũ uirtus spectari, nec priuatę multũ laudis domũ asserri potest. Quid pręterea momẽti in maioribus eorũ copijs? quibus si cut diuersa lingua, alius uestitus, alius armorũ usus, ita nec idem habitus animorum. Confectus est exercitus ex multarum gentium colluuione, Illyrici, Itali, Epirotæ, ibi uario ritu, eadem ignari signa sequuntur, dissonus erit in bello clamor uirorum, inaniores ducum adhortationes. Qua re agite, primo impetu ad fugam quàm ad pugnam paratiores impellite, dissipate, & renouate hodierna quoq; laude tot cõtra barbaros uictoriarum speciosam memoriam. Remissiore tamen ira in hunc hostem utendum, & pronioribus ad pietatem animis, captiuos ducite, neq; per intemperantiam belli, & studium indignationis, sanguine deditorũ uictrices dehonestate dexteras. Non enim res est nobis cũ barbaris, aut efferatis gentibus, sed cũ Christianis, quibus iure decertamus, ut propulsemus iniuriam, & in pace uiuamus. Acuit magis Scanderbegus militũ studia, & suorũ animos deuinxit ea modestia sermonis, quod raro exemplo, simul & eorũ rationem, & curã hostium habere uideretur. Tunc ordines circa eum effusi, laudare consilium ducis, animatum quisq; se dicere in omnẽ euentũ, ad eius augendã, nedum seruandã gloriã pugnare. Venetorũ arma nõ eousq; fore expauescenda, ut dũ nimis multũ defertur illis, proprij decoris obliuiscatur animus. Communẽ subditorũ populorũ iniuriam esse, si per secordiã inulta Daynensis ignominia omittatur, neq; cadendũ animis

Extenuat obiectionẽ cur in Venetos Christianos uicinos bellum moueat

Eleuat quod Veneti multi contra paucos Scanderbegianos agant.

Venetorum arma quatenus expauescenda.

animis in ea rerū uexatione, & duplicis mole belli. Nihil acturos mortales, si retardet semper feroces spiritus, quęuis cōsultatio, & singula ignaua cogitatione metiantur, Audendum fortibus uiris, tendendū recto in pericula uultu. Neq; semper retro aspiciēdi cura, augendū sibi ipsis timorē, & sollicito consilio recōdita mala homini interpretanda, Condiri necessitate uirtutem, Pluraq; irritatis semel mentibus, & militum furore superari, quæ liber alioquin, & quietus nunquam ausurus esset animus. In dijs præterea nonnihil debere esse momenti, qui iustiori assidere bello consueuerunt. Sed & si in ense uiris tantum posita sit salus, munitam satis fore rem Epirensem ipso fidei præsidio, & concordia populorum. Amurathem demum Hungarico bello occupatum, Venetorum uires magnas nosse, sed Italicorum gentem segnius sequi, quanto longius à domo trahatur. Iactabantur hæc passim incondite à militibus, & alia plura, uelut instinctum, cuius q; erat ingenium, & ut priuato officio audienti se duci conciliarent. Ipse singulorum uoluntate, æque collaudata ioculariter mixto risu dixisse auditus. Reprehendi merito posse naturam, q; tam præclaros Epiroticę gentis spiritus non altiori incluserit fortuna. Tum iussis curare corpora, omnibusq; procuratis alacer animis, atq; fiducia ingenti sexta fermè hora diei in aciem procedit, sagittarios, & leuiorem armaturam ante signa locat. Deinde grauiorem armis, peditem distinguit per cornua. Duo equitum millia in utranq; partem statuit, media acies Tanusio tuenda data. Ibi quoq; equitatui pedites aliquot immixti. De subsidiarijs non multum curatum, quum certam uictoriam, & faciliorē longe armis suis hostem, cq; inito pręlio increduescens Mars, & obnixi Venetorum uultus ostendere concepisset. Tantundem de castrorum prędisidio procuratū: uacua nanq; relicta raro custode, qui uix ab inermi prędone ea tutari potuisset. Non abfuisset à reprehensione temeritatis tam secura fiducia ducis, ni uerius præsidium sibi in obsidentibus Daynum copijs statuisset. Nam si præter spem superiorem uidisset hostem, ad eos se recipere destinauerat, quum neq; militum numerus, neq; habitus ipse locorum ad firmanda ibi castra suaderet. Sed indignius adhuc istud consiliū tanta prudentia uiri, quum pernicioſior magis uictis eo modo fuga futura, cq; pertinacior resistendi animus fuerit. Nam tum insequens palantes Venetus uictor, tum difficilior in tam præcipiti tumultu transitus Drinonis, quicquid erat reliquiarū hausisset. Quare eó decurritur, ut insuetam uinci uirtutem in se tantum spem positam habuisse dicamus. Venetus quoq; Italis hastatis præmunt signa, cornua hostili exemplo dispositā. Daniel in dextro Illyricorum ualidissimo cinctam præsidio, stationē sibi eligit, Italicos nonnullos equites grauis armaturæ in fronte, & post ipsum cornu disponit. Colla Humoi Scodrensis, cuius secundæ erant in ea belli cura partes à leuo cum ciuibus suis Mosi & Dibrano militi oppositus. Andreas frater cum Simeone Vulcathanio mediam aciem obtinuit, promiscue ibi uario militum genere, & inutiliori præsidio onerati magis,

Daynensis ignominia.

Scanderbeg aciem instruit cōtra Venetos

Secura fiducia Scanderbegi.

magis quàm firmati ordines. xiij. paulominus millia Veneta fuere, his co pijs concursum est. Prælium ab hastatis inceptum auertere primo impetu sagittarij eos. Sed ubi inaniores propinquitas ipsa sagittas effecit, qui scutati erant obnixis clypeis cum reliqua leui armatura strictis gladijs cõminus hostem petunt. Cæteros Castriotus extemplo circundedit equitibus, & retractatos aliquantulum utiliorem illis restituit telorum usum. Hastati, quia tuta ferro pectora, & loricis tecti audacius se obijcientes in hostem incubuerant, dederunt reliquis spem bene gerendæ rei, tũ omnis circunfusa acies, clamorq; utrinq; ingens sublatus. Epirensis equitum & numero & uirtute superabat. Locus non uni æquior quàm alteri, pugnatum est enim in lata planitie, & ampla, non procul à Drinonis ripis. Paruiribus aliquantisper magis quàm animis Venetus fuit, Et circa Illyrici stationem ducis uariante fortuna diu pugnatum, donec Scanderbegus concitato ibi equo cum paucis equitibus in medium agmen hostium inuectus, uulneratis pluribus, multis pauore dissipatis, extorsit spem uictoriæ Veneto. Illyrici undiq; mox in unum conglobati (ut egregia est gentis eius uelocitas) densiori præsidio munita statione ducis, excluserunt hostem, defenbebant tamẽ magis quàm pugnabant. Media acies utrinq; spectatrix potius, quàm pugnatrix eousq; aderat, dum uario ahuc euentu res agerentur à cornibus, tum Tophia ubi oneratum satis dexterum cornu hostium uidit, erectus & ipse Castrioti exemplo, confestim lectiori equite, & parte peditatus in medios præterlatus hostes, nouum iniecit pauorem. Illyrici nanq; qui in fronte expositi fuere hosti, non tulere impetum, sed mox in cornu dextrum deducti, ac seipsos tutati, & hinc prodidere socios, & inde interuentu suo auxere difficultatem Scanderbego stationem oppugnanti. Idem reliquus peditatus fecit. Impar nanq; Epirensi equiti, passim effusus in fugam se saluauit, quę res effecit, ut nudatus præsidio Scodrensis eques, ac oppressus ab hoste circumueniretur, capti enim sunt ambo prefecti, cum alijs pluribus, qui à pedestri robore relicti, desperata in armis salute, sese tradiderunt hosti, reliquis quoq; turmis incusserunt pauorem, timentibus, ne penetrata acie Epirensis à tergo adoriretur cornua, & intercluſos ferocius premeret. Sed non id succurrit uictori, quod pauebat uictus (ita uel obtusiora ingenia hominum efficiunt res secundæ) Nihil enim quęrens ultra lætus ea uictoria animus, gratum duntaxat suis spectaculum uinctos hostes offerebat. Castriotus quoq; rerum aliarum omissa cura, gregarioq; omni milite præterito, uelut dedignans sanguinem cæterorum ad ducem tantum animum intenderat, sed fortissimorum agmen militum difficilem ei aditum faciebat, ac inanẽ reddebat ferociam uiri. Cõuerterat omnium animos in ea dimicatione Moses, & Scodrensis à sinistro cornu. Multus ibi labor, periculumq;. Ita uelut ipsi de summa rerum decertarent, obnixi ingentibus sine respiratione odijs, mutuis uulneribus incumbebant, haud impares equis uiribus aliquandiu pugnauerunt. Sed hauriente iam lassitudine Dibrensium ictus fatigati

Pugna Castrioti cum Venetis apud Drinonis ripam.

Res secũdæ obtusiora efficiunt hominum ingenia.

fatigati equi, uiriq́, ac uicti propè sensim cessissent hosti, ni referentibus gradum Moses increpando simul timorem, simul ignauiam pudore lassitudinem excusasset, & uinci fermè paratos uincere docuisset, clamans:

Mosis obiurgans exclamatio in ignauum militem.

Quæ ignauia uiri? quod perditum insueti pauoris exemplum? Potuit Dibrensis assignatum semel locum uiuus relinquere? Potuit bellicã laudem uendere hosti? Vbi miles ille qui Alybassę copias deleuit? Ferisij inhibuit ferociam? Mustaphæ uires contudit? ac barbaricis spoljs

Coaceruatio factorum exercitus Scanderbegici.

Epiroticas domos dicauit? Quo tumor ille animorum euanuit? Quo minaces illi in castris uultus, ac fortia promissa abiere? Sic Daynũ Scanderbegio restituitis? Sic obsessæ urbis hostium intrare paratis? Nusq́ ne alibi hostium uirtus? nusq́ fortis dextera? nusquã radians ensis nili hic? At ubiq́ iam socij uestri uictores parti decoris fructus recenset. Tanusius captis ducibus, ac iunctis post terga manibus deductis in castra, mediam hostium aciem omnẽ aut deleuit, aut dissipauit. Scanderbegus perfracto Illyricorum robore, iam singulis per ocium inijcit uincula. Hic pauor tantum, & fugæ memoria relicta.

Iniecit ea obiurgatio militi tam acres stimulos uincendi, ut alij repente facti uiri, equiq́ uiderentur. Tum recenti renouato prælio mutata fortuna, iam pelli paulatim Scodrensis, resistebat tamen magis numero quã animis. Donec Humoi, cõiectata ex hostili sermone fortuna fratris, quũ uix præ impatientia doloris armorum tenendorum potentia esset, oblitus sociorũ ad ferum germano auxilium ferendum progressus, & in medios illatus hostes, certam Mosi uictoriam reliquit, docuitq́ quantum ordinibus in duce sit momenti, mox nanq́ effusi in omnes partes terga

Daniel dux Venetorum fugit

ferienda prębebant hosti. Daniel quoq́ ex altera parte iampridem omni præsidio antesignanorum exutus pudore magis q̃ uiribus ordine seruato sustinebat hostem, sed ubi haud dubiam suorum fugam, & eandem omnium fortunam aduertit, citato & ipse equo fuga consuluit sibi. Sparsos passim per agros Epirensis segnius est insecutus, impediebat nanq́ lassitudo uiros, quum dimicatum sit usq́ in ultimam defatigationẽ. Nõ tamen licet fessi, liberam fugam fecere hosti. Missum enim præconium à Scanderbego, ut totis signis instaretur agmini fugientium usq́ ad urbẽ Scodram. Pulchrum fortasse uisum duci simul ira, simul gloria elato conspici uictorem à mœnibus hostium, quę ingenti multitudinis turba completa erant. Carpebatur in multis locis postremũ agmen, & magna pars moratorum capti, prohibuerat nãq́ quenq́ occidi. Mox in propinquo urbis conspectu inhibita signa & acies firmata. Tum uictores conglobati circa ordines ingenti clamore, lætitiaq́ mœstę urbi publico, priuatoq́ dolore captiuos suos subijciebant oculis. Ingerebat ciuibus hinc nouos irarum stimulos tã miserabilis aspectus, & fortuna suorum. Hinc recens iam clades spiritus omnes hauriebat. Cura præterea captiuorum maior iniecta hominibus prohibebat uiam ullam hostis irritandi tentare. Castriotus ubi uel ad facietatem militi uictoriæ laudem explendam permisisset, signo

fiſſet,ſigno dato,parum nancꝫ ſupererat diei,collectis hincinde uaſis, ad Daynenſem obſidion dirigit iter. Sed fefellit omnino inanis ſpes ducē, quum recluſis portis,oppidanos fortunam omnem legemꝫ deditionis ſub ſe uictore confeſtim ſubituros cōcœpiſſet. Daynenſes nancꝫ licet & ſubita legionum ſuarum clades, & intus creſcentia indies incōmoda annonæ (prohibuerant nancꝫ ſemper frumentationem obſeſſis Epirenſes copiæ ad idipſum locatę) dolorem ſimul & curam auxiſſent,nulli tamen ſatis tot undicꝫ malorum effugij fœda cogitatio ſuccurrit, ſed omnia in ea rerum neceſſitate conſtantiſſime procurata,diſpoſitaꝫ ſingula exacto iudicio ac parcior militi præbitus cibus,quo fidelis tantū ſpiritus ſeruaretur,ſeniorum nulla cura uiris,utpote qui & prævalido urbis ſitu,& ualidiore multum fidei munimēto tutabantur. Caſtriotus nancꝫ ut primū uictricibus ſignis reliquis copijs ibi commorantibus ſe adiunxit, multa nequicꝫ uani irritamenta pauoris obſtinatis animis ac oculis obſeſſorū ſubiecit. Oſtentata ingēti militū clamore,& inſultatione capta ex hoſte ſi gna,ductū circa muros mœſtū captiuorū agmen,fixis in terrā oculis pudore ſociorū intuendorū,quibus circūfuſis per mœnia lachrymarū uim magnā excutiebat tam fœdū ſuorū ſpectaculū (erāt nancꝫ in eo numero multi obſeſſorū cōſanguinei,ut intelligi potuit ex ijs quę ſupra retulimus

Daynenſis ob ſidio fruſtra tentata per Scanderbegū.

Agmen captiuorum Daynēſium circa muros ducitur.

Tum ubi admonitos ſatis credidit oppidanos, Scanderbegus de deditione cum illis agere cœpit,& præſidium Venetū certa iam fiducia petere tradi ſibi. Inſigne tamen tulit pro inanibus poſtulatis liberorum ciuium reſpōſum. Deſineret eiuſcemodi ſpectaculis oculos & aures minis territare. Non eſſe tam leui momento fidem ſuam fundatam,ut ſe potius ex recenti rerum aduerſarum euentu,cꝫ ex ueteri habitu animorum mentiantur. Fixum omnibus,deſtinatumꝫ eſſe,ſi aliter non poterunt, lacera tione corporū ſuorū infœlicē fidē bonis principibus teſtatā relinquere. Necꝫ eam fore beniuolentiam ſuorum, & ſociorum uincula, ut tam fœdam illis pietatem extorqueant,quod nec ipſi capti, ſi interrogentur,ſibi præſtari cupiant.Sperare præterea ſub Venetis patribus necꝫ perpetua uincula eorum,necꝫ longam ſuam obſidionem futurā. Exemplum hoc uere pro documēto habendū: Non eſſe gerendam populis mutabilem fidem,cū inſtabili principum fortuna. Fuit & in Scanderbego illud nō indignum admiratione liberalitatis,& ingenitę pietatis indicium. Quod quū ſpreta conſilia ſua ab oppidanis uidiſſet, & ſublatā ſpem oēm habendę urbis in ea pertinacia animorum,non ad aliquā indignationē conuerſus (ut procliuia ſunt principum ingenia) nō ad rabiem ultionis procurrit,ſaltem in captiuorum terga ſæuiendi,quū omnia illi in eos ſolutiſſima eſſent,ſed demi protinus uincula iuſſit,& liberaliter habitos, cultosꝫ ad domos ſuas quencꝫ remiſit. Ni fecerit fortaſſe callidus princeps,id quod licet nō ita elegāti propoſito actū,laudari tñ omnino debuit,ut quū aliter Daynenſiū animos ſuperare nequiret,eo uinceret beneficio, & quos metu nō poterat,humanitate ſibi tacite conciliaret. Duos tantū uiros honeſtiores

Inſigne reſpōſum liberorum ciuium.

Conſtantia obſeſſorum.

Argumenta liberalitatis & pietatis Scanderbegi.

ſtiores, Andream & Vulcathanium uelut quędam futuri fœderis pigno ra, & Scodrenſis ferocię inanem cautionem apud ſe tenuit, quos in arce Petræalbenſi ſub cuſtodia, benigne tamen lautiſſimeq; haberi iuſſit, His ita tranſactis, noua illi urbis potiundæ cura inceſſit. Inde quo celerius cu pitæ tamdiu rei compos fieret, utile conſilij genus eſt agreſſus ad eam ob ſidionem & Veneti belli commoditates.

Baleſium oppidum. Plí. lib. 3. cap. xj.

Baleſium oppidum fuit, tunc monumentum tantum urbis, nullo ſatis conditore, ſed uetuſtate ſola notum, ſitũ in radicibus montis Sardonici, Maranai uulgo appellant. Iuxta ager, & locus quidam, quẽ accolæ ſupra Scodram uocant, diſtans à Scodra xij. à Driuaſto v. à Dayno uero xv. ſe rè millibus paſſuum. Reſtaurare eam urbẽ Scãderbegus olim à Barbaris euerſam, animo concœpit, ubi impoſito præſidio, copijſq;, cõmodius in de & Venetũ agrũ late infeſtari poſſe, & prohiberi obſeſſis ſubſidia, à toc undiq; uexationibus occupato hoſte putabat, ſicq; partim muro, partim lignis ociſſime renouauit locum. Et quum urbis ſpeciem quandam effin xiſſet, relicto ibi præſidio Ameſam nepotẽ, Marinumq; Hiſpanũ Epiro- tam notę uirum fidei, ad reliqua peragenda præfecit operi. Procuratisq; his, ipſe ad obſidionem Daynenſium nullis ſatis temporum uel bellorũ incõmodis omiſſam, in ulteriorum ripam Drini eo die ſe contulit. Ame ſa abſoluto murorũ munimento, & quibuſdam ſtationibus militaribus prout operę precium uiſum. Ipſe impatiens ocij adoleſcens (acuebãt nãq; iuuenile deſiderium tum omnes laudes domeſticę, tum receus in oculis pa trui uirtus) quum multas ſecundas populationes & uaſtationes agrorũ feciſſet, maiora quæq; cogitatione aggreſſus, Driuaſti uicinæ urbis op pugnationem toto animo induerat. Itaq; expedire iam tota die copias, & exhaurire nouã urbẽ præſidio, ratus ampliorẽ eam ſibi laudẽ futurã, ſi pri uſq; præſtitiſſet eum apparatũ patruus, inſcio adhuc illi ſubitũ tã egregiæ geſtę rei nunciũ cũ ipſis captę urbis ſpolijs mittere poſſet, tacitecq; conſe neſcentẽ eius uirtutẽ ſub Dayni mœnibus argueret. Ita feruens adoleſcen tis ingeniũ intumuerat fortunę inani ſpõſione. Sed Marinus, cuius eque induſtria in nouę urbis cura à Scanderbego electa fuerat, & cõiuncta per dito exemplo prudentia cum temeritate, doctior longo rerum uſu, & ue nerabilior ętate uir, ne aperta cõtentione refragando iuuenis uoluntati, ſi multates ſibi cum illo (peſtiferum in rerum adminiſtratione malum) ali quas pararet, primum impedire ex occulto eius cõſilia, & abire tacite mili tum fauorẽ ad ludificandos ipſius conatus. Deinde ubi propenſiores illi uulgi animos, & militarẽ libidinẽ uidit propalam libera uoce ſe omni ali eni conſilij euentu exonerans, his uerbis adoleſcentẽ dicitur admonuiſſe.

Ameſa nepos. Marinus Hiſpanus.

Driuaſti urbis oppugnationẽ induit Ameſa.

Simultates peſtiferũ malum in rerum adminiſtratione.

Verius hoſtẽ te mihi Ameſa, q; Venetos Scanderbegus reliquit, quo cum hodie quando omni bello flagrante prouincia longe aliæ cõſultatio nes nobis ineundę erant, nouas ordirer cõtentiones, et latẽtia aliqua odia excitarem, dum ſtudio aduerſandi, & iuuenilis gloriæ inuidia diſſuadere iſtuc ipſum fortaſſe uideor tibi. Sed quid de me doleo? qui Dijs homini

busq;

bus q̄ abunde uidebor satisfeciſſe, ſi conſiliū in hac re meū neq̄ omiſſum deſiderari, neq̄ impenſum reprehendi poſſit. Veſtra eſt iactura, teipſum patruum q̄ hodierno bello nō Driuaſti urbem oppugnare paras, ad ciuium ſanguinē hauriendū & exaturandū militū tuorum cruore hoſtile ſolum properas. Siccine inſtaurauimus hanc nouā urbē, firmauimus copijs, ac robore armatorū, ut tam cito præſidio exutā intento ad id hoſti, ac nihil magis optanti, dum alias ſtulte appetimus, uelut in manibus tradamus? Siccine (ut nulla ſit huius loci cura) ea militum paucitate oppugnari urbes quiſquam duxerit? Qui uix ſufficerent ad tutandas, Driuaſti præſertim oppidum, quod ſicut amplum eſt, & numeroſum ciuibus, ita (liceat hæc in hoſte quoq̄ laudare) & armis, ac fortiſſimis uiris refertum. Idem (ni fallor) & tu & hoſtis expectat. Irridebunt è muris ſenes, & imbellis multitudo leues apparatus & inania urbis capiendæ conſilia. Iuuentus uero certaminis auida uel facta eruptione ad fugam ab oppugnatione per ſummum dedecus nos conuertet, uel patentibus laxe portis, deceptos intra muros, per ſecurum ocium recipient, & ulciſcentur recentes ſuorum clades, ac Scodrenſium iniurias tollent, tum animos cæterę urbes, inſurget ferocia uictis. Depone igitur, quæſo, dum integrę ſunt res, pernicioſam audaciam iſtam, neq̄ adoratū patrui nomen ea indignitate per hoſtium ora trahi patiare. Expecta ſecundis dijs laudis ampliorem & tutiorem materiam, tunc arma ſuadebo ipſe, & in manu tradam. Nemo inuitus fœlicia ſigna ſequetur, cohibe nunc feruorem iſtum & ſi difficile ſit cohibere. Diſce prior ipſe pati iugum à ſenioribus, quod hoſti cupis imponere. Adoleſcentia nanq̄ haud capax cōſilij (ut liberius iam tecū loquar) nō ſibi q̄ hoſti ſæpenumero æquior eſt, trahitur magis q̄ ducitur. Nullum ea pernicioſius onus mortalibus datū, conſilio bella ſunt gerēda, & uix, ubi omnia caute, rectę q̄ egeris, fœlix reſpōdet euētus.

Adoleſcentia haud capax conſilij.

Conſilio bella gerenda.

Fregiſſent animum adoleſcentis prudentia dicta uiri, ſed quū iampridem omnia præcipiti conſilio ad eam belli curam uelox temeritas expediſſet, turpius uiſum arrepta ſemel arma prudenter deponere, q̄ infœlici ter exercere. Spreta itaq̄ ſalutaris adhortatio, & utilis pudor inani pudore uictus. Militum præterea receptus fauor, & uulgi promptior opera iuuenis deſiderium magis acuebant, prohibebantq̄ dubias aures, ſani quicquam ſermonis haurire. Ad ea igitur, quæ egerat Hiſpanus, primū inſolenter dicere, Aequatum ſibi cum eo à patruo imperium, nō eſſe cur alieno arbitrio uel bello, uel pace utatur, retineret ſibi ille milites ſuos, poſſe de copijs ſuis quoduis ipſe uelit ſtatuere. Verum ubi loquendo ira aliquantulum reſedit, & quieuit immodicus animi motus, tum modeſtior lingua, & lenior oratio adoleſcentis fuit. Laudaturum ſe eſſe collegę conſilia, ni ſimul tum & Baleſij, & Driuaſti cura poſſet expediri, neutram alteram impedire. Sat eſſe copiarum, quę & præſidio hanc firment, & oppugnent illam: neq̄ ita ſtolide ſpem eam conceptam ſibi, aggreſſurum improuidos ciues, & inermem iuuentutem inuenturū, nullis cuſtodijs

Reſpōſio Amęſæ ad admonitorem Marinū

portarum, nullis murorum stationibus dispositis, plures præterea fore oppidanos, qui agentem se de deditione libēter audiant. Et si difficiliora cuncta pręter spem uiderit, nō immoraturū longius ibi obstinato propo sito cū militum suorum pernicie. Tum apprehensa Hispani manu, ut bo no esset animo hortatus, Deosq; insuper precatus, ut faustā sibi eam op pugnationē faceret, copias impiger educit. Prędio Balesij ęgre duo mil lia cum Marino relicta, non q̄ quisq; inuitus duceretur, sed quia tum pa tientiora periculi, q̄ ocij Epirotarū ingenia, tum nullum familiarius, gra tius q̄ militi belli genus, q̄ urbium oppugnatio erat. Verū Amesa, q̄uis silenti admodum agmine improbum desiderium cęlaret, nō potuit tamē nuncium aduentus sui anteuertere. Admoniti nanq; oppidani (utpote qui à Daynensis primordio belli semper circa quasdam stationes urbis dispositum tenebāt armatorū numerū primo soliciti progressi in muros necessaria ad propugnationē parare, & conuehere undiq; saxa, ac omnis generis missilia. Deinde ubi ex propinquo uisus hostis, negligētius acta res, & cōtempta paucitas cum ipso duce. Nihil tn minuit fiducia eorum insignē adolescentis fiduciam, quin extemplo ciues ingentibus oneratos promissis ad uoluntatriam deditionē pelliceret, & urbem patrui nomine peteret. Repulsus acriter ab eis, incertus adhuc animi graui q̄ indignatio ne percitus, duodecim pauloplus stadijs à muris abscessit, ibi multas ne quicq; uario militum assensu oppugnādę urbis rationes uersare, tormen torum uis nulla aderat, ita consultabat simul & obsidebat. Dispositis ta men circa custodijs, ne alicunde impetus, præsertim à Scodrensi agro in se fieret. Interim oppidanos egregia eius obsidionis soluēdę cura inces sĕ rat, qui priusq; motus aliquis in muros moliretur ab hoste, fortunā certa minis experiri statuerant. Autor eius rei erat Andreas Angelus, unus ex optimatibus, clarus uir factis, & emeritæ in bello laudis, qui ad portam inferiorem, quę planum, & occidentem uersus spectat, instructa acie, ubi & disposita per muros de industria armatorum agmina, & firmata præ sidia portarum uidit, priusquam eruptionem faceret in hostes, his uerbis suorum animos ad pugnam accendere adortus est:

Vrbium oppugnationes gratæ militibus.

Amesa petit Scanderbegi nomine deditionē urbis Didrasit.

Andreas Angelus.

Si unq;, inquit, milites, superuacua ulla est habita fortibus uiris adhor tatio, hic planè dies, uesterq; omniū hilaris, & prōptus accessus idipsum mihi nunc clarissime ostendit. Quū quisq; uestrū à parentū, ab uxorū cō spectu, ab ipso amplexu liberorū huc alacriter sponte uestra cōueneritis, & omnia ea uobiscum feratis. Quum pugnandum, & sub mœnibus, & pro mœnibus insigni spectaculo obtulerit fortuna. Nonne uultis, cōmi litones & ciues mei amantissimi, urbē uestrā, patriā, lares, & Deos pena tes exēplo maiorum tueri, defendere, atq; seruare? Quid oēs nūc trium phos, quos de hostibus reportarūt, scientibus gnarisq; cōmemorē? fat erit de multis paucos in mediū afferre, longā enim narrātis orationē an gustū nō patitur tēpus. Memini me audiuisse à maioribus nostris, quem admodū Barach ille Turcarū prefectus Amurathe imperante cū uiginti millibus

Andreæ optimatis Didrasti adhortatio ad suos milites et ciues.

A pietate in patriam.

millibus equitum in agrum noſtrum irruens pactis quibuſdam & conditionibus urbẽ à ciuibus noſtris primum petere aggreſſus eſt. Cui quũ hi minime obtemperaſſent, is q̃ ſata omnia, & quicquid frugiferi in campis erat, igni ferroq̃ dare cœpiſſet, ciues noſtri & populus Driuaſtenſis in unũ coacti agmen, hoſtes hincinde per agros & campos ſparſim diffuſos, & palantes aggreſſi, partim eorum trucidarunt, partim uiuos ceperunt, & in fugam cõuerterunt. Eoq̃ modo præclaram ac memorabilem uictoriam reportarunt, & ueluti triumphantes urbem uictores ingreſſi ſunt. Quid præterea de Stephano, cognomine Herceco, duce Boſnæ dicam? Qui quum & ipſe cum uiginti quinq̃ millibus militum in agrum noſtrum irruiſſet, ſimilemq̃ expeditionem aduerſus urbem noſtram tentaſſet, & prius illam in ſuam ditionem poteſtatemq̃ petiiſſet, quum ei populus noſter Driuaſtenſis parere noluiſſet, is in furorẽ & indignationẽ uerſus, per omnẽ agrum & campos ad illum depopulandum, incendendumq̃, effuſus eſt. Noſtri præclaro admodum agmine tam equitum q̃ peditum facto, hoſtem adorti in fugam conuerterunt, atq̃ profligarunt, de eoq̃ inſigni uictoria potiti, q̃ plurimis ſpoliis & ſignis militaribus captis, ouantes ad urbem reuerſi, patriam decorantes incolumem egregie ſeruarunt. Quare agite præclarũ hoc obſtinatę ciuitatis reſpõſum ſolido hoſti afferamus & extorqueamus prædonibus impoſterum inanẽ ſpem urbium capiendarum. Pudeat deorum hominumq̃ tam ignauũ agmen diutius nos intra muros, & ſub tectis clauſos continere. Quid Daynenſis pertinacia? in quã tamdiu Scanderbegus totis uiribus incubuit. Non ne omniũ animis graues iniiciat ſtimulos pudoris? Nepoti uilis ueſtrũ tradita cura cum ea hominũ paucitate, quæ mox uix ad tutanda propria caſtra idonea erit, ſi uiri eſtis, quum uobis in promptu omnia ſunt, quũ nihil roboris ibi ſit, non gnarus dux, non certus ordo, promptiſſimus quiſq̃ cum patruo obeſt. Colluuiem tantũ multitudinis, impatiens ociĳ adoleſcens, ad hanc obſidionẽ traxit. Mouit hęc oratio militum animos, omnesq̃ fremere cœperunt, & in hoſtem duci conclamarunt. Tum dato ſigno, omnes ingenti ſublato clamore erumpunt. Reliqui per muros undiq̃ ad ſua quiſq̃ miniſteria diſcurrentes, augent ſuperne & ipſi clamorem. Iniecit primum ſtationibus hoſtium tam repentinus tumultus, & clamor inſuetus, unde minime fuerant ſuſpicati. Dehinc ubi excurſare ubiq̃ armati uiſi, & tenore eodem impeti caſtra ab oppidanis, inſiliẽs uelociter in equum Ameſa, cum expedito agmine ſuorum impigre illis occurrit, ut ludificaret eouſq̃ hoſtem, donec reliquæ copiæ, quæ paſſim uagabantur per agros coactæ, & quæ in caſtris aderant, cõmodius inſtructæ prodeuntes cum ſignis in unum aggregarent ſeſe. Sed turbauit peritus dux ſerum iuuenis cõſilium. Tripartito nanq̃ milite quoſdam Italici generis, quod ibi præſidium Venetus poſuerat, cum parte equitatus ad aggredienda ſuperne caſtra præpropere mittit. Alteram partem, in qua maiorum uis agreſtium ſagittariorũ erat, obſidere uiã caſtrorũ iubet, qui &

A triumphis maiorum contra Turcam.

Stephanus Herceeus dux Boſnæ.

A pudore, ne iuuenili hoſti & paucis ſe dedant.

hos auerterēt,& interciperet illos. Ipſe cum tertia parte expedita ferocius Ameſę obnixus,diſiecit primo impetu omne agminis robur,& ducē exactum prędidio trepidū auertit in fugā. Cui penetrata ſagittariorū acie (ut dat plerunqꝫ uires nimius timor) tutus cū ſocijs in liberos cāpos euaſit. Tum renouatus undecūqꝫ clamor,& hinc ducis fortuna,hinc ſubitus interuentus hoſtium præcidit ſtationarijs oēm facultatem inſtaurandę pugnę. Exin tota acie in caſtra incumbēte,ibi quoqꝫ aliquādiu dimicatum,

Driuaſtenſes uincunt Ameſanos.

uincentibus egregie Driuaſtenſibus. Quare ubi proniora omnia ad uictoriā hoſti uidere Ameſani,relictis munimentis,per oēs partes effuſi fugientes ſimul & reſiſtentes decurrunt in planum. Angelus nō inſecutus palantes,neqꝫ occupatus in caſtris diripiendis, ſed ſat indulſiſſe uictoriæ ratus,mox reuocato milite,urbē ouans ingreditur,non tamen diu lęta ea uictoria Driuaſtenſibus fuit. Ameſa enim cū collecto ex fuga milite,eam ignominiam uerius cꝫ cladē perpendere,ſimul & ademptā ſpem omnem

Ameſa agrū Driuaſtenſiū pernicioſe uaſtat.

cerneret urbis habēdę,temerariam irritati animi ultionē aggreſſus, quicquid fructiferi,amœniúe circa urbem erat,deuaſtauit, tecta omnia diruta,incenſaqꝫ,olearū,quibus maxime laudatur illa ciuitas, uſus fermè nullus relictus,ſed non idcirco oppidanos fœlix ſemel audacia extraxit ex urbe,quā procul á portis ſæuiret hoſtis,ueriti ne longius progreſſi à ſuis excluderentur, uel in inſidias aliquas incidērēt. Opportunum mihi uiſum

Driuaſtenſis oppidi deſcriptio.

eſt hoc loco Driuaſtenſe oppidum nullo ſatis conditore uel uetuſtate nobile quoquo modo ſubijcere legentium oculis, cꝫuis ad Romanos urbis conditæ originē credulus ciuium error cōtumaciter referat. Hinc & gloriabundos audiſſe memini Romanorū Colonos ſe appellantes, & inde originem ſuam traxiſſe contendentes. Ignoſcendum id tantum cupidioribus glorię ciuibus potius,cꝫ credendum cenſeo, quum nullis uſcꝫ uel ſcriptorum,uel rerum monumentis id comprobetur. Quod etiam Anti

Antibarum.

baro notiſſimo hac ætate in ea regione oppido accidit,quod de ueterum ingrato ſilentio non immerito conqueritur. Cæterum nō indignus quidem uidetur locus (ſi rationē ſequamur) qui uel amœnitate,uel commoditate omnium rerum Colonia fieret, & ad ſe habitandum colendumcꝫ homines alliceret. Eſt enim ager ipſe omnium quæ ad uitam pertinent feraciſſimus. Scaturientes undicꝫ fontes,& colles uelut manu diſpoſiti,planiciem exornant. Aër quoquo uerſus ſaluberrimus beat omnia,cōditcꝫ. Vrbs in monte poſita,qua parte meridiem ſpectat,in planum uergens,à

Torrens Clyrus.

torrente Clyro alluitur,quē uerius fluuium dixerim quantalibet æſtatis intemperie indeficientibus aquis. Murorū ambitus duo millia paſſuum amplius cōplectitur. Arx in montis uertice natura humanoꝫ opere munitiſſima tuetur urbem. Diſtat à Scodra viij. à Motri vij. & xx. millibus paſſuum. Ita eam in hanc formam poſt inclinationem Romani imperij euerſam à Gallogręcis,Helena regina Francigena,fœmina Chriſtianiſſima,Simeonis Nemagnę,Myſſorum & Illyricorum regis uxor,poſt

Helena regina Myſſorum & Illyricorum.

modum erexit atqꝫ inſtaurauit,quę & alia uicina oppida æque diruta renouauit.

nouauit. Cœnobia & loca religiosa pleraq; in Epiro atq; Illyrico constru xit, ut ex his in marmore incisis, aliisq; monumentis licet intueri. Explesta ad satietatem ira Amesa, & desolato hostili agro, non Balesij repetendi amplius illum cura incessit, pudore fortasse collegæ quem integra re non audiuerat, & ob illius spreta consilia sero tum dolebat, cum stolida temeritate se etiam nouisset infœlicem. Sed Daynum conuersis signis pergit ire, imprudens dum Hispani reprehensionẽ fugit, grauiorẽ patrui iram subiturus. Instructus enim de omnibus à nuncijs locorum Scanderbegus, ubi de eiusdẽ aduentu cognouit, uocatum ad se protinus plenus ira rum propalam in uulgus (quod acerbissimum fuit adolescenti) omnium criminum reum insimulauit, & debitorem postulauit sanguinis sociorũ, temerarium clamans, quod tam stolidum consilium inijsset sine mandato, se quum à Balesio discederet, nihil horum ei præcepisse, interpretandã conticentis fuisse uoluntatem, ut prohibuisse intelligeretur. Deinde qui proximi erant milites sciscitatus, ubi transacta omnia cõtra assensum collegæ cognouit infestius exarsit, & perstabat in incœpto immitis animus, dolereq; se ex eo non minus dicere, quod eam temeritatem grauiore alia & longe immaniore culpa auxisset in deuastandis nefario exemplo oppidanorum agris, igniq; & ferro in arboribus ædificijsq; desæuiendo. Ad ea Amesa quum haud facile esset respondere, uocẽ non emisit. Illud tantũ ad socios cõuersus, Nihil, inquit, uicto turpius est, Dij boni, quũ & hinc hostium superbas insultationes, & hinc molestiores tuorum uultus expectes. Tum circunfusi omnes deprecare Scanderbegum, ut modum indignationi faceret, castigatam satis adolescentiam nepotis esse, & oneratam tristibus uerbis illius fortunam. Se quoq; unà cum eo eius criminis reos damnari. Mitigauere itaq; subito militares preces populare ingenium Ducis.

Scanderbegus grauiter expostulat cũ Amesa.

Milites intercedunt pro Amesa apud Scãderbegum.

*

MARINI BARLETII SCODRENSIS, DE VITA ET GESTIS SCANDERBEGI, Liber Quartus.

DVM SIC INTER CHRISTIANOS TVMVLTVAtur potius quàm belligeratur, & sub Dayni mœnibus Scanderbegus consenescit, Amurathes de singulis,, tum à Mustapha iam inde certaminis auido, tum fama ipsa admonitus, multa uario consilio agitabat. Nunc pulchram opprimendi hostis occasionem laudare, nunc inuictã eius fortunã admirari, demumq; quod magis dubiam mentem detinebat ficta Christianorum odia, & uanos tumultus uereri. Ita dum inops consilij princeps solicite alia ex alijs interpretatur, præterlabebatur paulatim è manibus occasio mitescente

iam Venetorum ira. Sed perpulchre ad infœlicia arma Ottomanum fre quentes Muſtaphæ adhortationes poſcentis bellum, ad delendam prio rem ignominiam tendebant. Quamobrē laudata ducis uoluntate, mox nuncium ad eum cum eius generis literis mittit.

Muſtaphas obtinet ab Amurathe, ut cum Scanderbego confligeret.

Bellum quod tantopere poſtulas Muſtapha, en dedimus tibi, laudem ex eo (ſi uera ſunt quæ ad nos de Venetorum armis afferuntur) tua tibi uirtus ac dextera pariet. Caute tamen agendum eſt cum eo hoſte, neq; fu menda credule arma, quę ubi non credas, per ſummam fœditatem depo nas. Fallacis forſan inter Chriſtianos belli ſpecies, & inanes ſimultates te tantum capiunt, quippe quum (ut aiunt) nulla ſit breuior contentio, q̄ inter patrem & filium. Nos neq; monere abſentes pręſentem poſſumus, neq; ſtolidam pugnæ libidinem laudamus. Obeunda ſunt tibi omnia, & diſquirenda ſingula inermi, quę armato poſtea ſunt agenda. Militem ha bes inſignem numero uiribusq; integrum, hoſtem tum feſſum tot præ liijs, tum exhauſtum. Reliqua ages pro arbitrio tuo. Nihil enim ut facias prohibemus, quod è dignitate noſtra cenſeas futurum.

Poſtquam facta eſt belli copia ab Amurathe Muſtaphę, inſtructo agmine, ingentibus animis eo certamine totius belli labores finire conce pit, neq; inſidiantis more eum celabat apparatum, ſed palam hoſtis ani mum præſeferens ubicunq; ſui copiam faceret Epirenſis. Iuſta acie colla tisq; ſignis omnem fortunam ſubiturus uidebatur. Interea nuncius à prę ſidio, quod ibi ad Macedoniæ fines Caſtriotus reliquerat, Daynum miſ ſus magnis itineribus illū inſtruxit, qui de ſingulis & omnia prout erant, expoſuit. Quare intrepidus princeps, & impiger belli artifex alium recen tem uiribus nuncium celeriter ad ſuos expedit, qui moneret eos, ut caue rent omnino aliquā pugnæ facultatem prębere Barbaro, ſed uel per mon tium ſaltus, & inacceſſa fermè loca ducentes agmen ludificarent. Interim hoſtem uel quadam fugæ ſpecie paulatim deciperent, differrentq; eouſq; fortunam certaminis, donec ipſe cum copijs ſuis opportuno aduentu re formaret ſingula. Quem ubi uidiſſent, mox eodem tenore ſequerentur, ibi ſigna, ibi acies, ibi robur belli foret, ubi ipſe eſſet. Dehinc q̄uis mole ſte à Daynenſi negocio abſtraheretur, accito Ameſa, obſidionis curam il li tradit, non conſilio ſolum, ſed prece etiam agens cum iuuene, ne aliquid ſe abſente moliretur in obſeſſos, ſatis proprio edoctus malo, nęue pedem uſq; à mœnibus referret, quo uel reſpirādi copia fieret oppidanis, uel fru mentationis faciendæ facultatē haberent. Ipſe diminutis ibi copijs quin gentos equites, mille quingētos lectiſſimos pedites ſibi ad uetus præſidi um augendum contra nouos Barbari motus elegit. Driuaſtenſes copiæ ad obſidionem cum adoleſcente relictæ ægretulerunt. Cupiebat nanq; quiſq;, & Scanderbegum orabat, ut concederet ſibi recenti contra Bar baros uirtute culpam priorem corrigere, & abolere ignauiæ memoriam noua gloria. Nemo tamen acceptus, quum neq; omnes ducere ex re ſua eſſet, neq; alios poſſet ſine cæterorum moleſtia & diſcordia quadam ſeli gere, dum

Scanderbeg format ſuos cō tra Amurathē

gere, dum nullus se socio deteriorē credit. Veteranos tantum, & emeritæ militię uiros totius robur exercitus elegit, nō ignarus optimus belli dux, aliud esse muros obsidione cingere, & sub ignauis mœnibus compressis manibus sedendo uincere hostem, aliud cominus furentibus gladijs, & cruento Marte difficilem laudē appetere. Vix abscesserat Scanderbegus, cum Scodrenses & de Turcarū motu, & de ducis consilijs pariter & profectione non ignari summa diligentia copias & magnam uim tormentorum ad nouę urbis oppugnationem parabant, ueriti nisi inde Castrioti præsidium expelleretur, & expurgaretur locus ille hoste, se in uisceribus ipsis bellum semper habituros, neq; facultatem unq; respirādi futuram. Quare uelut auidum luporum agmen, ubi abesse pastorum curam nouerunt, irrumpunt intrepidi in imbellē gregē, & indefensa ouilia rapiunt, dissiciuntq;, ita intenti iampridē hostes, postq; profectum ad aliam belli molem Castriotum aduerterunt, statim infestis signis, infestiori apparatu Balesium petentes, inde acceptarum iniuriarum ultionem ordiuntur. Nihil abfuit, quin præsidiū ibi ppprimeretur, si expectatus fuisset hostis. Sed Hispanus ubi afferri machinas & reliqua quatiendorum murorum instrumenta cognouit, collecto milite, cęterisq; impedimentis, Daynum ad sociorum copias silenti agmine iter arripuit, uacuis tantum munimentis hosti relictis. Superauerat iam Clyrum Scodrensis, & duobus fermè millibus passuum distabat ab oppido, cum tacita omnia subito uisa, non clamor uirorum, nō præsidij signum aliquod pro muris auditum. Iniecit pauorem primo & horrorē quendā animorum uiris tam improuisa res & suspectum silentium. Deinde ubi exploratores missi, uacua omnia custode nunciarunt, audacius processere signa insidiarum sublato timore. Molestior tñ ea res & hostium fuga fortibus uiris fuit, quod sibi tantum cum ignauis mœnibus, & inanima urbe pugnandum aspicerēt. Humoi præsertim duci illi, qui seruitutē fratris præclaro aliquo facinore ulcisci cupiebat, indignatus q; tamdiu libertatem illi apud Castriotum exorare nō potuisset, ni fecerit fortasse (ut ingenioſos reddit homines amor) eo consilio, q; expugnato Balesij præsidio speraſſet habere efficax aliquod pignus captiui hostis, quē postea cum fratris corpore permutaret. Subiere itaq; muros undiq; milites, ad quos diruēdos nō satis necessarius usus tormētorum fuit. Recēti enim ferè adhuc cemēto inutilis cōpago lapidū uectibus tantū ferreis acta paruo impulsu sua spōte ruebat. Disiecta igitur pauco momento omnia, reliqua lignea materies, & stipitum robora iniecto igne arserunt. Stationes militares, & cætera munimēta pariter solo æqua ta. Ita inanimo ultionis genere Scodrenses odio expleto deformem urbis aspectum reliquerunt duci ulciscendum præpropere maximo suo malo, & grauiore longe calamitate. Non deerant ibi, qui ducendas recta uia copias ad Daynensem obsidionē soluendā dicerēt, & tentandā ibi fortunā, quū omnia essent ad uictoriā proniora, Scāderbego absente. Sed tū paucitas ipsa suorū minuebat audaciā, tum moliri quicq; noui consilij in hostes

Scodrenses Balesium incendūt, funditusq; euertunt.

Amor ingenios reddit.

Inanimē, quod anima caret, sicut Vergilius exanimum corpus. Iam enim dixerat de muris dirutis.

hostes præter mandatum præfecti urbis cæteri prohibebant. Signa itaq; conuersa Scodram, & retro actæ domum copiæ nullo satis speciosoglo riæ genere, non captiui spoliis, non hostile sanguine decoræ.

Marinus quoq; Daynum reducto præsidio, & dolorem Amesæ propter publicã ignominiam, & risum quendã ob priuatã eius fortunã excitauit, ne solus ignaue repulsus à Driuastensibus uideretur, cũ & collega socius mœsticiæ ac fortunæ esset, tũ publice ad milites cõuersus adolescẽs.

Tacita Amesæ querela.

Age nunc, inquit, misereamur posthac misereamur eouisq; hostium, donec funesta pietas ista nosipsos præcipitet. Soluamus pernicioso exemplo Scodrensium uincula, reddamus libertatẽ captiuis, ut facilius postea in capita nostra desæuiant. Quis animus patruo erit? Vbi deformem urbis aspectũ cernet, ubi diruta mœnia aspiciet ab illis, quos captos nuper in Drinonis campis tam speciosoomnium spectaculo libertate donatos patriæ reddidit, ut noua hodie aduersus se arma sumerent, & feroces instaurarent spiritus. Ignoscamus Driuastensibus, abstineamus ab hostili agro, hostiliaq; æque in corporibus nostris passuri. Iam eó decurritur, ut dum tam faciles in ignoscendo sumus, omniũ in nos arma excitemus, & dum aliorum uincula rumpimus, nobis iugum ipsi imponamus. Habendus ita est hostis, quum in potestatem uenerit, ne dum pij magis simus quàm par est, pietatis ius omne amissum in eum transferamus. Nemo conqueri poterit de nobis, si belli iure utamur: nemo crudeles appellare eos, cum quibus pari odio de uita, de sanguine decertet.

Mustaphas non facta sibi copia pugnandi à Scanderbegano præsidio, agrum incendit atq; deuastat.

Gerebantur hinc res ignauis querelis. Inde Mustapha immisso agmine Scanderbegi præsidium quiescere non permittebat, sed assiduis procursationibus lacessebat magis q; terrebat hostes. Ipsi nunq; æquo Marte congressi, defendebant se nunc munimentis castrorum & locorum potius quàm propriis uiribus, nunc modico agmine educti, simulata fuga, per ludificationem Barbari diem extrahebant. Ille itaq; ubi inanem spem præsidij opprimendi uidit, neq; oppugnare stationes eorum aggressus, neq; palantes longe insecutus timore insidiarum custodiis tantũ diligenti consilio dispositis in deuastandis adiacentibus agris, reliquum operæ consumebat, donec admonitus de Scanderbegi aduentu retractis copiis non multo minus quàm duo millia passuum procul ab hoste firmatis signis consedit. Locus ipse quem ad id certaminis elegerant, Oronicheus,

Oronochius locus.

uel notiori uocabulo Oronochius appellatus, in Dibra superiore est, in quadã planicie haud multum lata. vi. millibus passuum procul à Croia. Castriotus quoq; cum nouo milite receptus in castris, primũ omnium edicto admonitos, ne quis iniussu exiret stationes, singulos ad opus muniendorum castrorum traducit, neq; à barbaro motus aliquis exortus. Quieta igitur utrinq; statiua fuere. Dehinc Epirensis ubi procurata est satis castrorum cura, & arma munimẽtis firmata, tum armis firmare munimenta cœpit, & ordinum habere rationem. Veteres copiæ trium millium & quingentorũ equitum numerũ cõplebant, peditũ sexcentorum.

Nam licet

Nam licet Castriotus haud multo minus q̄ꝫ v. hominum millia ibi reliquisset, quum ad Veneti belli apparatum proficisceretur, plures tamē inde ab eodē postea diuersis rationibus euocati sunt. Computatione itaq̄ꝫ omnium habita, sex hominum millia inuecta, qui eo prælio Barbaro opponerentur, & insignis gloriam certaminis subirent. Neq̄ꝫ tamen omnibus copijs pugnatum: uacuas nāq̄ꝫ custode restare stationes (quēcunq̄ꝫ euentum dedisset fortuna) non passa est solertia ducis, sed trecentorum uirorum lectissima corpora ei custodiæ addixit. Copias summa ratione consilioq̄ꝫ deduxit in alas, equitum robora in frontibus locauit, mille & quingentos utrinq̄ꝫ dispositiones, ueritus imparem peditem primo impetu hostium facile pelli posse. Circūfusi itaq̄ꝫ pauci post alas, nam in medijs ordinibus maior uis peditatus reseruata. Ibi quoq̄ꝫ munita quingentorum equitum robore, ut prima eruptione undiq̄ꝫ eques cum equite, si ordines turbati non essent, concurreret. Dum ita instructa acie Castriotus immota signa, & silentio militem contineret, expectans ut hostis moueret, Barbarus à reliquis copijs euectus (Caragusio nomen erat) in medium, quod uacui interiacebat campi prouocationis signum dedit. Deinde progressus ante ipsas stationes, insigni uoce fortissimum quenq̄ꝫ poposcit, qui secū singulari certamine decerneret. Tenuit silentium primo uiros, quippe quos sicut à detractando pudor, ita ab accipienda conditione metuendum pugnę genus impediebat. Non tulit tamen diutius insultationē Barbari Paulus Manessi, notus equestri gloria bellator, quum & ad idipsum omnes ordines spectabant, uelut potissimum illum ea appellaret prouocatio. Sed surgens ingenti ferocia lętitiaq̄ꝫ, ad Scanderbegum, uoluntatem eius scissitaturus, ire perrexit, à quo laudatus egregiest, & accensus grauioribus stimulis rarum simul speiq̄ꝫ. Pergeret secundis Dijs, tum ad priuatum decus petendum, tum ad insignem sociorum uictoriam, eo pręclaro facinore auspicandam, quem cęteri postmodum imitentur, & lætus exercitus pulchra recentis eius gloriæ auspicia sequatur. Circunfusi igitur undiq̄ꝫ turmales, uelut iam inde uictorem laudare. Ille tātum moratus, dum arma, & solitos ad id genus certaminis apparatus expediretur, mox equū cōscendit, & in subiectum prouolans cāpum, expectantē hostē infesta uoce cōpellat, & ad ictus se parare iubet. Barbarus autē tantulum more petens, dum loqui pauca sibi cū eo liceret.

Copiæ Scanderbegi.

Duellum Pauli et Caragusij

Victoriam, inquit, dextera & fortuna decernet, leges ipsæ uictorię nobis sunt statuendæ. Si gloriam de me hodie tibi promisere fata, nihil recuso uictus belli iure, & opima spolia tibi, & cruentum cadauer auferas. Sin ipse sub manibus meis occumbes, idem iuris seruari mihi in captiuo corpore posco. Idq̄ꝫ ratum habeant duces, ne uel in ipso certaminis ardore, uel post decretum duellum motus aliquis oriatur à stationibus adiuuandam alterutrius fortunam.

Leges duelli.

Ad ea Paulus comprobatam esse eius pugnæ legem, quam ipse uelut timido desiderio seruari postulet sibi, cedere aperto iure uictori reliqua,

ubi ferox

ubi ferox ſpiritus ceſſerit. Pugnaret intrepide, hoſtem niſi ſe tantum habiturum, quē ubi ſpoliaſſet uita, inulti quoq; cadaueris liberam poteſtatem futurā. Nam uel ſi ipſe concedat eas inanes reliquias militum lachrymis, non paſſurum Scanderbegum, ut ignaua membra ad ſe deferantur. Mouit Barbarū audax uiri reſponſum, & facilis uitæ contemptus, adeo, ut prouocaſſe fermé pœniteret. Tum ubi firma omnia & rata ſanxere duces, deſtituti in medio ambo, omnium in ſe oculos conuerterunt. Defixerat pauor mixta ſpe homines, qui ad ſpectaculum aderant, ſolicitos euentorum. Pares nanq; uiſu ambo ac ſpecie erant, media uirorū ſtatura, ætas fermè eadem, neq; patiens ignauię, neq; iuuenili calore uana. Idem ambobus habitus armorum, haſtæ equeſtres, clypei laminis ex calybe in umbilico diſtincti, enſis utriq; de more recuruus, & ferrea claua, corpora loricis, & capita galeis tecta. Addebant præterea decorem quendam (licet nihil ad uictoriam facerent) fulgentes ex ſerico tunicæ. Citatis itaq; ociſſime equis, trucibus oculis ſimul & animis campum diuerſi rapiunt. Et quum infeſtis cuſpidibus concurriſſent, Paulus ſupra ſcutum, dextrum oculum rimatus, Barbaro haſta transfixit. Delapſumq; humi cum uulnere, ex equo deſiliens, armis corpus, & capite truncum priuauit, ac cæſi hoſtis onuſtus ſpolijs, equum conſcendens, ad ſuos redibat, quem effuſi undiq; ex ſtationibus milites ingenti gratulatione perducunt ad ducē. Collaudatum eum Scanderbegus mox inſigni clamyde ex auro contexta, ac uilla quadam opulenta publice donauit. Tum cæterorum ordinum animos (pugnæ nanq; & iaciendæ congreſſus illius aleæ tempus inſtabat) ſolitis de more adhortationibus accendit.

Deſcribit Paulum et Caraguſium et horum Panopliam.

Paulus uincit Barbarum in duello.

Oratio Scanderbegi, qua auget ferociā ſuorum, et minuit hoſtium.

Animatos ſatis uos ſingulos præclaro hoc priuatæ uirtutis ſpectaculo (ſi facta quicq; uiuaces fortium uirorū ſpiritus mouent) eſſe exiſtimo milites, quippe quum nullum acriorē ſtimulum ſubijcere Dij hodie potuerint uobis, q; fœlicia hæc uictoriæ delibamenta, quæ & augerent feruciam ueſtram, & minuerent hoſtium. Quare agite factam ad laudem uiā audacter ingreſſi, fumātes adhuc cruore hoſtili militis ueſtri manus, pulchra omnes contentione imitamini. Vouit pro uobis, uouit pro uictoria ſolicita ſocij cura. Immolauit uictimam pro uobis fortis dextera, quo incruenti uos poſtea ſecundo Marte deuota uobis corpora conficeretis, & promiſſa peteretis ſpolia. Irrumpamus igitur nunc nunc in hoſtem, prouocauit prior extra ordinem uos ille, prouocemus priores nos tota acie ipſum, extrahamus inuitos in funeſtum campum, dum ignauus dolor uires hauſit, & torpor animorum homines mœſto ſilentio cōpreſſit. Sub ijs dictis curatis iampridem corporibus, ſigna canere iubet, & quinta fermè diei hora in aciem educit. Inſignis ſanè ferocia uiri, & digna inuicte uirtutis fiducia, quam omnis ætas admiretur. Auſus eſt ea hominum paucitate unicus belli artifex, contempto egregie hoſte æquo campo, coæquatisq; ſignis tanti fortunam certaminis ſubire. (Nulla nanq; tum ignauę fraudis, nulla inſidioſi ſtratagematis ratio procurata.) Auſus eſt prior relictis

relictis monumentis libero euectus campo ei hosti insultans uelut reni-
tentem educere ad pugnam. Iamq; ad ipsas hostium stationes ingenti mi
litum clamore pergebat, ni Mustapha tumultuario primum agmine, de-
hinc totis uiribus illi occurrisset, sed sicut timide progressi, ita facile pri-
mo impetu pellebantur, & uix dum omnes è castris educti iustam aciem
compleuerant, quod plures subita fuga iam recipiebãtur inter stationes.
Id ubi aduertit Barbarus, neq; signa suorum, neq; militem usquam con-
sistere, quo accenderet audaci exemplo uiros, clamitans ut se sequerẽtur,
& ubi eum uidissent, conuolarent signa. Concitato repente equo, primã
hostium frontem inuadit, pertinaci consilio aut uictor ad Amurathem
reuersurus, aut non inultus casurus. Secuti sunt plures ordinum ducto-
res, & turmalium non ignobile agmen. Reliqui quoq; pudore ducis re-
linquendi paulatim inferentes pedem ora hosti ferienda prębebant, & ua
rijs locis conferti, obnixius quo poterant, sustinebãt aciem. Ita ubiq; iam
ordines instaurati, ac renouata pugna erat. Sed nullum usquam indiciũ
uariantis (ut solet) fortunæ uisum, perdita æque ex omni latere uictoriæ
spes, uincentibus perpetuo tenore Christianis. Adeò duorum militum
euentus fortunam quoq; uniuersi exercitus iam inde formauerat, & sin-
gulorum animis impresserat audaciam & pauorem. Moses à suo cornu
nũc equite immisso, nunc subiecto pedite, & deducto pro signis turba-
bat barbaros, ac diuisos acrius pręmebat. Illi uelut fato quodam magis,
q̃ ab hoste superati, & uix ad deuitanda uulnera idonei, uinciri magis, q̃
uincere aptiores uidebãtur. Paulum in media pugnantem acie, maxima
undiq; hostium strages sequebatur. Turbati iam hincinde ordines erãt,
non equitis, non peditis locus, promiscue ęquata omnia, & maior fermè
ibi Turcarũ numerus confossis sibi equis ab Epirensium peditibus, ue-
rutis, pedes pugnabat, sed tum inassueta corpora pedestri pugnę, tum in
commodiora arma perniciose perpediebant uiros. Augeri semper ho
stium illis uidebatur acies, rarescentibus copijs suorum. Stabant tamen
cæci pudore, expectantes ducis euentum altera parte, quẽ cum nobiliss-
mis quibus q̃, & omni exercitus robore ad Scanderbegi stationem præ
teruectũ reformare cunctorũ ordinũ fortunã posse credebant. Pauli aspe
ctus nunc urgebat, quũ metirẽtur timidis animis maiorẽ quęq; in hoste,
ex perempti nuper uiri gloria. Nunc irritabat ardentibus stimulis homi
nes, quũ deformis militis sui species, & inulta socij umbra ob oculos uer-
saretur. Ingentia præterea (quod maximum irritamentũ erat) præmia à
Mustapha pro inuiso capite proposita uictori auidiora periculi militum
ingenia faciebãt. Densati itaq; plures circa unũ totis uiribus incubuerãt,
& uelut obliti cæterorũ, obnixis uultibus unũ appetebant. Per cędes, per
uulnera suorũ emere quisq; precioſi capitis munus non recusabat, sed sto
lidum hominum desiderium pernicioſum ipsis etiã reddebat pertinax ui
ri uirtus, qui stipatus quorumcũq; fortissimorũ caterua propellere satis
eam uim poterat, & cõtemnere inanes conatus. Tum cõspiciens Barba-

Christiani uictores.

Veruta pila dicuntur, quod uelut uerua habent præfixa.

Perpedire, pro impedire.

rorum exercitum à reliquis copijs inceſſantem infeſtius agmen ſuorum tacite conſecutus obliquũ uiri caput gladio perſtrinxit, & uno ſubinde alteroq; ictu pręcipitem deiecit ex equo. Stratum humi ubi uidere ſocij, retracto protinus pede, neq; ulciſci iacentem, neq; corpus à reliqua hoſtium uexatione tutari curabant. Inſtare tum acrius Epirenſes, ac ſine reſpiratione urgere turbatos, donec pulſi penitus omnem laudem ceſſere uictoribus. Fugientes Paulus quantum maxime poterat, carpebat poſtremos, mordacibus ſubinde uerbis in illos cauillatus:

Quo fugitis ignaui? Ità ne omnis ſociorũ memoria abijt? Nullús ne hic Carapuſij frater? nõ conſanguineus? nõ neceſſarius iacentis quiſpiam in tanto numero, qui deformem truncum ultione ſaltem, quæ ſola ſupereſt auxilio proxima, honoret? En ipſe ipſe nunc uos appello, prouocoq;, quẽ priores uos nuper ad malę concœptam gloriæ ſpem euocaſtis. Siſtite gradum, accipite cruenta ſocij ſpolia, quę ultro uobis ipſe offero.

Illi nullius rei prętercq; fugę memoress, turpi ſilentio hoſtis increpationem neq; approbabãt, neq; reprobabant, ſicq; liberiori paulatim euecti campo, ex oculis euaneſcebãt, ut uix fremitũ inſequentium audirent. Sagittariorum tantũ obſtinatior ſæuitia in eos fuit, cęteri ordines abſtinuerunt fugientiũ tergo, nanq; tum laſſitudo, tũ ſatietas hębetauerat hominum uires, animosq;. Abiecta tñ ubi ſigna, & ſparſas paſſim lunas (militaris id genus eſt ſigni Turcarũ populis) collegiſſet, læti milites pulchro clamore, & iactatis incõdite carminibus, ad Scanderbegi ſtationẽ cõtentione quadam afferebant. Læta nanq; ibi omnia iampridẽ erant, hoſtes uel cęſi longo ordine iacebant, uel ſeruati belli iure inutilibus poſt tergà manibus, & proprię ignauię & hoſtilis clementię confeſſionem faciebãt. Muſtaphas quoq; ipſe cum xij. purpuratis ſimiliter conſpiciendus cantherio ducebatur, augebatq; ſpectaculum, & leuabat uelut fortunam cæterorum. Nam quũ præterlatus pernicioſo gloriæ appetitu in Caſtrioti cohortem eſſet, & obſeſſum ſe ibi, ac omni ſuorũ robore exutũ uidiſſet, neq; aut effugij, aut pulchri interitus facultas ulla adeſſet, maluit infœlix dux omnia, libertatem quoq; ipſam pro uita paciſci. Neſcio an pulchrior res, & magis ſecundis Dijs toto belli tempore cum Amurathe geſta, ita ſpecioſa omnium eo die opera fuit, non dux, non miles, non ordo aliquis onuſtior priuatæ ſimul & publicæ laudis antea redactus. Cæſa ex hoſtibus referunt x. millia, captos lxxxij. ſigna militaria xv. Scanderbego modica militum iactura ea ſtetit uictoria, uix trecentorum (ut aiunt) hominum. Caſtra quoq; non ignobili pręda ditarunt militem, nam quũ Barbari aliquot menſibus ibi moram traxiſſent, peculium quoddam ſibi quiſq; conſtituerat, cæſorum ſpolia pulcherrima inuenta, equorum inſignis numerus. Non tamen licet pręda militẽ oneraſſet, exaturauerat ira ferocem ducis animũ, quin extemplo reſocillatis corporibus, quod reliquum ſupererat diei, ad deuaſtationem agrorũ militem traduceret. Sicq; uictoriã recentẽ ſecutus, iniecto late igne, quę ferro nõ potuit, abſumpſit.

Neq;

Lunæ militare ſignum Turcis

Mos. Manus poſt terga ligatæ captiuis.

Cantherius equus, cui teſticuli amputantur. Scx. Pom. F.

Decem millia ex hoſtibus cæſa.

Nec̄ inde tamen uulgi manus uacuæ receſſere,& non ſolum ſi quid pre cioſi fuit,nihil relictum,ſed pecorum quoc̄ magna uis abacta. Ita dū feſ ſos præda etiam iſta magis tardat,uix prima noctis uigilia recepti ſunt in caſtris. Reſiduum noctis ibi quieti datū,tranſactumc̄ tacite ſine iocis, ſi ne clamore,& nullo fermè uictorię indicio,mœſtiorē nanc̄ ducē uiſum propter auditam Baleſij ruinam,modeſtiora quoc̄ militum ingenia,& adidipſum compoſiti uultus imitabantur,nunc conſolantes leniter, nūc priuato odio frementes in hoſtem. Sed non poterat ęger animus ſomnū capere,dum Scodrenſium ferociam,dum ſua in illos beneficia collata cre bro retractat. Mane itac̄ dubia adhuc luce relicto ibi ut conſuecuerat prę ſidio duobus equitum millibus,& mille peditum cum reliquis copijs ad Daynenſem obſidionem conuertit ſigna. Captiui quoc̄ omnes abdu cti,& prædę fermè quicquid precioſi fuit. Vbi quū ab Hiſpano ſingula magis certo ordine didiciſſet,tantum moratus,dum renouaret militem, mox recentibus copijs,multa ſimul damna importās Scodrenſibus,Dri num traiecit,immiſſoc̄ paſſim equite, quicquid ſati in campis fuit (Au tumni nanc̄ in ipſo exitu altiori tum herba ornabantur prata) deuaſta uit, uites uniuerſæ internetione deletæ. Omnis fermè fructifera arbor æquata ſolo,agreſtes qui inuecti fuere occiſi plures,dum arceret hoſtem, reliqui omnes male habiti, exutic̄ patrimonijs. Subinde ad alia loca & oppida Venetorum progreſſus,eandem omnium fortunā faciebat. Vil lani,& ſi quid præſidij reliquum in agris erat, cuncti ad ipſum defecerūt, priusc̄ ruinam ſentirent. Culpauit Scanderbegus Ameſæ indignatio nem,ſuam non cognouit,execrauit adoleſcentis ferociam, præferuidam in ſe iram cohibere non potuit. Tum ubi procurſata omnia, & inſolenti dominatione ſubiecta ſibi uidit,urbibus quoc̄ ipſis incipiebat eſſe terri bilis. Sed appetens iam frigoris uis,& increbreſcentes quotidie pluuiæ, inuitum ſub aſſuetis mœnibus in hyberna compulerunt. Veneti interea prouinciæ præſides,& Scodræ magiſtratus ſoliciti de rebus omnibus, præſertim de Dayni præſidio,ubi ad ultimum inopiæ uentum ſciebant, literas ad Senatum de ſingulis decernunt. Sub idem quoc̄ tempus & Barbari cum ingentibus donis ac magna ui pecuniæ pro captiuis redi mendis ad Scanderbegum acceſſerant.xxv.numum aureorum millia fu iſſe nemo diſſentit. Datus itac̄ Muſtaphas cum cæteris,& honorati ho ſtes,habitic̄ liberaliter ſunt,uelut omne odium reſediſſet. Exin & duces dati,regionis periti,qui ignaros regerent,& ſeruarent ab inſidijs ſuorū. Captiua pecunia omnis militibus erogata,ut penes eoſdem præmia, pe nes quos pericula eſſent. De Dayni oppugnatione nihil per eos dies ten tatum,prohibebat nanc̄ moleſtia frigoris quicquam moliri in muros. Oppidani rerum omnium,prę terquam fidei,immemores,de aſſueta per tinacia nihil mutabant. Hauſerant uires hominibus tot undecunc̄ incō moda,ſed idem feruor animorū erat,uegetiorc̄ indies in diminutis cor poribus ſpiritus. Ita puſilla urbs fortiſſimi ducis impetus retardabat, &

Scanderbeg mœſtus propter Baleſij ruinam.

Scāderbeg ad obſidionē Dayneſem ſe conuertit.

Muſtaphas cū alijs 12. purpuratis captiuis, 20. aureorum millibus redimitur.

Puſilla urbs fortiſſimi ducis impetus retardat.

tot simul bellorum uictorem sola constantia uincebat. Nunquam tamen Castriotum pudor ullus ab incœpto auertit, sed dedendo, si aliter non posset, uincere destinauerat. Ferebantur iam obscuræ quædam uulgi uoces, & incerta murmura de propensioribus ad pacem patrum animis. Quare & mitius Scanderbegus agebat cum hoste, leniusq; in procursationibus assuetis indultum iræ, nunciatur extemplo sibi legatos decreto Senatus missos, qui noua pacis consilia inirent, iamiam adesse. Prœmisso itaq; de more obuiam nobilissimorum ordine uenientes honorifice excepit: deinde habitos lautissime, postero die exhibuit copiam dicendi ea, quæ à patribus afferrent. Proposita simul & accepta sine uariatione inter eos est unica illa pacis conditio, ut soluta Dayni obsidione Epirensis, acceptam semel in suam fidem urbem cum omni iure Venetis cederet: Ipsi ager quidam iuxta Drini flumen, & locus quem Busegiarpeni appellant, ad inuicem consignatus. Nihil negauit Scanderbegus, sed quæ statuissent ipsi, lætus tulit. Firmata igitur pace, & rite peractis omnibus, tũ silentio facto (parabat nanq; generosus animus insigne indicium liberalitatis ostendere) ita exorsus est:

Conditio pacis obsessi Dayni.

Busegiarpeni.

Grata lautaq; oratio Castriotiad Venetorum legatos qui cum pace ad eũ uenerint

Viueret utinam nunc bonus Princeps ille, cuius mors & præcipuum simul dolorem mihi, & molestissima uobiscum arma excitauit: neque enim dum impij belli auspicijs, ac domestico sanguine cruentam Dayni possessionem à uobis quæro, cernerem hodie prouinciam Christianorum, & sociorum, tot immersam malis, & inuiolata cum optimo Senatu pace gloriarer, quam læsam nunc tam leui causæ momento uix unquam conquerere poterit animus, sed alia contentionis huiusce origo. Excusabilem uestram sumpti belli rationem illorum perfidia fecit, quibus auctoribus primum Daynensis deditio facta uobis, dum & iniquis consilijs facile mulieris ingenium à me abalienassent, & quę acta iam pridem inter me & Leccham fuerant, dolose, & assentationis studio quodam reticuissent.

Non sum igitur succensus eousq; uobis, nõ arma sumpsi, ut iniustos arguerem, non ut regni libidinem imputarem Venetis, quos unquam iniqui alicuius belli auctores nulla satis ętas uidit. Illud tantum molestissime tuli, quod minus mihi, quàm par erat, credidissetis, & dum à uerbis illorum non discederitis, contentionis me studio motum, & cupiditate aliqua impetrandi arbitrati essetis. Inij tum ipse belli occasionem, quam in manibus fermè mihi traditam uidebam, quum ius omne in armis resideret. Depono nunc ultro poscentibus Dijs, & si uos non poscere tis, agrũ & campos, quos in Dayni compensationem decreto Senatus attulistis mihi ad fœderis huiusce firmitatẽ, & libenti animo accipio uoluntatẽ patrum, liberalissimorumq; Principum amicitiam amplector, aliud quippiam neq; peto, neq; accipio. Sed & quicquid agri est mihi, si oporteat, regnum, fortunas, uitam deniq; pro uobis, liberisq; uestris, & imperij dignitate deuoueo.

Laudat Venetos.

His dictis

His dictis, præconia per uniuersam regionem decerni iubet, & cupi-
tam tamdiu pacem lætis populis annunciari. Obsidio tum dissoluta oci-
us, & demolitis oppugnationis operibus, alacres ordines excipere oppi-
danos, ac inuitare ad stationes, deleto odio omni simul publico, simul pri
uato. Andreæ quoq; & Vulcatanio libera abeundi potestas data, restitu
taq; cætera legatis, uillæ, & castella, quæ Scodrensibus nuper ac uicinis
urbibus adempta fuerant. Postridie editis de more uarijs ludorum spe-
ctaculis, cum ingentibus donis legatos à se dimisit.

Excursio atq; deuastatio agri Amurathis à milite Epirensi facta

Ipse impatiens ocij cum omnibus copijs ad Barbarorum fines deua-
standos, & assuetam prædam, ire perrexit. Collectoq; ibi ueteri præsidio,
ac coactis in unum ordinibus, iusti cuiusdam exercitus formam expleuit,
ut non ad depopulationem agrorum, sed ad ingentis alicuius belli mo-
rem instructam aciem diceres. Ita lætus quisq; sequebatur ad accipienda
promerita diutinæ militiæ stipendia. Aliud enim nihil tum à duce posce
bat militaris cupiditas, nisi quod quisq; sua manu cæpisset. Hinc iocula-
riter sæpe uicini principes Aerarium Scanderbegi agrum hostilem ap-
pellabant. Tum tripartitis copijs Turcarum fines ab omni parte ingres-
sus biduum in depopulando consumpsit, colonorum magnus numerus
cæsus, nisi qui Christianum nomen profitebantur. His quoq; nihil præ
ter uitam & libertatem relictum. Ignis postea tectis immissus, deforma-
uit omnia, ac in cineres uertit, ita ut si exercitus hostilis eo tempore uenis-
set in Epirum, nisi conuecto secum commeatu, uix unius diei alimenta in
desperare potuerit. Vbi igitur nuda tantum tellus, & sola cladis uestigia
relicta, tolli signa Castriotus iubet, & retracto intra suos fines exercitu,
collaudata singulorum opera, milites omnes exauctoratos domum di-
misit, præter tria millia, quod præsidium nunquam à solita custodia reuo
catum, ipse cũ reliquo ciuium agmine, & stationarijs suis, Croiam petijt.

Aerariũ Scanderbegi, hostilis ager.

Quum relatum est in Senatu de Epirotica pace, & Scanderbegi mu-
nificentia, ac laudes celebratæ publice à legatis, ingens patrum gratulatio
exorta, quod respirasset eo bello prouincia. Tum ut decorarent eam uiri
uirtutem ac libertatem aliquo gratorum animorum exemplo, primum
habitis suffragijs sine uariatione absens cum omni posteritate ciuitate do
natus, & inter clarissimas familias receptus est: deinde & unus electus in
genti patrum cõsensu, cui in ea regione totius rei Venetæ summa deman
daretur. Datæ itaq; mox literæ ad eum cum regijs muneribus. De Bar-
baris & assuetis eorum excursionibus nihil per eos dies auditum. Defi-
xerat nanq; pauore quodã eos Mustaphæ fortuna, ac prohibebat Amu
rathem solita agmina decernere in Epirum, & eiuscemodi copijs augere
magis, quàm oppugnare hostis uires, quum omnes exercitus suos, qui
ad id tẽpus ad Scanderbegum lacessendum Macedonię fines intrassent,
uel maiori ex parte deletos, uel fœde fugatos, aut redactos in seruitutẽ cer
neret. Maioribus proinde uiribus, & alio apparatu, ad id peragendum
opus esse ratus, terebat dies cõsultationibus, & laudis materiam sibi olim

Castriotus à Venetis ciuitate donatus, totius rei Venetæ in Epiro, Illyricoq; summus creatus est imperator.

inani proposito reseruatam differebat. Sed ubi & fama Venetæ pacis, & prouinciæ deuastatio, ac clades alia super aliam audita, pronus iam inde ad bellum animus, acrioribus stimulis impulsus est. Solicitus itaq; senex priusquam decretum aliquod de habendo delectu interposuisset, accitis purpuratis quibusdam, qui propiores tyranni lateri assidere solent (consiliarios illi uocant) amens ira furoreq; nutritum tamdiu odium his tandem uerbis explicauit:

Acris tyranni adhortatio ad suos super bello contra Scanbegum decernendo.

Fouimus iam hucusq;, optimi duces, auximus q; nefarij rransfugę fœlicem semel audaciam, dum nouis semper Hungarici belli necessitatibus, præpediti inuisi capitis supplicium distulimus, ut tot subinde iniurijs, cõtumelijs q; Ottomanũ imperium impune lacessiuerit, quas neq; audire iam aures, neq; uidere oculi possunt. Creuit (proh pudor) processit eo ferox insania, ut audeat hodie prior totis nos armis impetere, & aperte timorem simul & ignauiam uestram arguere. Quid Alybassæ nunc fortunam, aliorumq; ducum eundem euentum narrem uobis? Sumamus ex

Macedonia deuastata.

Macedonia imaginem conditionis nostræ, quam ita assiduis euersam excursionibus, & haustam incendijs audio, ut nulla iam simus prouinciæ, sed sola hostium uestigia uisuri. Ita integros dies nuper populabundus ingressus, compositis ad idipsum copijs, signisq; in dauastanda ea regione consumpsit. Quousq; tandem scelerati hominis propositum passuri sumus? an dum uincula nobis ipsis circundet? Extinguendi sunt impro bi conatus, ne sensim per negligentiam nostram crescat incendium, & serum (quod ominari reformidat animus) remedium conqueramur, quũ à paruis initijs contemptus hostis olim funestum caput extulerit, & auxerit uires. Inuitant ad bellũ omnia, & arma tradunt uobis. Nam & si nulla

Miserabilis aspectus populorum.

sit consilij huiusce ratio, nonne satis fortium uirorũ animos solicitare debeat miserabilis aspectus subditorũ populorum? An pudorem nõ excitent tot indies uincula nostrorum, & fumantia late incendia uillarum ultorem eo ipso poscentia? Compressimus iam totiens Hungaricam rabiem memorabili semper clade, sordidaq; in luctu suo Græcia relicta, hausimus tot insolentissimorum principum uires. Epiroticos tumultus per

Victoriæ Turcicæ.

secordiam nostram crescere permittimus? & uectigalem, ac stipendiariã nuper prouinciam æquo nobiscũ bello decertantem diutius cernimus? Itáne alios tam repente Epirenses terra ædidit? Noui ne, & inusitati nobis hostes repente apparuerũt? Experiri iuuat igitur ipsi mihi, utrũ tam inuicta bello gens, et inflati pertinacia ducis, iugum assuetũ subire possit, Neq; enim amplius ineunda sunt nobis inania consilia opprimendi per insidias hostis, non alternis ducibus, copijs q; solitis decernendis exaturandum sanguine nostrorum inuisum solum. Habemus nanq; in oculis

A fortuna ductorum et copiarum.

eandẽ omniũ fortunã, uel ductorum, uel copiarum, quorum ad hãc diẽ operam uerius ad nos, q; ad hostem oppugnandum elegimus. Alybassę aut Ferisio ne exercitum tradamus? qui præter uulnera suorum, desormes q; reliquias, nullum reliquũ hostile signũ afferant? Mustaphę infœlicia con

cia consilia ulterius exerceamus, ut stipendijs alat Christianos, & foueat hostium uires, dum ignaua uincula cupit exoluere? Victi totiens, capti, ac redempti tot pœnas dedimus, ut pudere merito iam nos debeat fortunę nostræ. Quare subeunda est omnino nobis belli huiusce ratio, incumbendum ijs uiribus, progrediendū eo exercitu, quem uix capiat Epirus, nedum eius sustineat impetum. Sicq; incruenti omnia expurgabimus, hostibusq; aut expulsis aut memorabili clade domitis, amissas populorū perfidia urbes in antiquā formā redigemus. Vel si pertinacia gentis (ut solet) temerario proposito ducis tutandi studio in arma ruet, dabimus excidio auidos supplicij animos, & cupita tamdiu ultione ueteres publicas, priuatasq; iniurias cōpensabimus. Sumēda hęc arma sunt uobis fortissimi uiri, nō uelut aduersus Hungaros, aliosq; hostes consueuistis, sed maiori longe ira, indignationeq; tanq; in seruos uestros, & transfugas, qui insolentes in uos spiritus nefario iampridem consilio seruatos excitarint.

Apparatus belli Amurathis contra Epirenſem.

Clamabat hæc concionabundus irarumq; plenus, maximoq; silentio ac assensu auditus est à suis, approbantibus omnem belli eius rationem è totius dignitate imperij futuram, acclamantibusq; curam apparandarū armorū subeundam, quàm maxima fieri posset festinatione, ne uernum tempus (nam mitescente iam hyeme, uestiti niuibus colles aperiri incipiebant) in apparatu per negligentiam consumeretur. Tum confestim per prouincias & subditos populos ac regna sociorum præconia emissa, edicta q; proposita, ac iussę nominatim urbes, prout tyranno uisum, tot hominum, tot equorum millia impendere, qui ad regiam urbem Adrianopolim, qua maxime possent festinatione, properarent. Nondū enim mœsta tanto funere Grecia, nobilissimorum Imperatorum sedem Barbarico subditam iugo, ingemiscebat. Intuaserat rumor, terrorq; pariter uicinos populos, urbesq; Christianas ignaras, quo tanti belli moles eruptura foret, occulta nanq; tyranni consilia uix ullus poterat cōiectare, ne illorum quidem qui magis intimi domestici q; erant, præter consiliarios, quos diximus aliquot maxime obseruantes Ottomani, ne præmoniti hostes ad uim propulsandam consilij copiam habere ualeant. Hinc memini prima Scodrensi obsidione prius fermè uisos nobis sub muris, q; auditos fuisse hostes. Sed & illa insigniori fallacia perdita gens uti solet, ut alio plerūq; mendacem belli famam, ac inanem tumultum prę mittat, alio ueros exponat impetus, quo pernicioſa credulitate ductos facilius incautos opprimat. Quare omnia ingenti tumultu undiq; misceri. Hinc Hungari uerentes æterni perfidiam hostis, exhaustas iam tot cladibus uires, ac infœlicia arma erigebant. Hinc Græcia solicita tenues inclinati iam imperij reliquias defensura, dispersos domesticis odijs spiritus colligebat, non fefellit tamen Scanderbegū Amurathes, qui omnes simulationes, & dissimulationes Ottomanas longo iam usu callebat. Admonitum tamen illum etiam ferunt à primoribus quibusdam, & purpuratis Principis, per indicia quædam, & occultissimos nuncios, licet nihil ualde certū affirmarent

Consilia Turcæ secretissima sunt.

Mos Turcæ mendaci fama belli illudere.

marent,ſed credita ſunt facile omnia ab Epirenſi. Augebat nanq; præci-
pue fidem,inſolitum Amurathis ocium, quod nihil penitus præſidij, &
copiarum,uel ad recentes Muſtaphę iniurias ulciſcendas, uel ad tuendos
fines ad eam diem miſiſſet. Dimiſſa itaq; urbanarum rerum cura Caſtrio-
otus,nihil ex tam uaſto belli motu, ac hoſtili tumultu fluctuatus animo
expedito conſilio omnia,quæ uel alius imperator prudens & impiger in
tali re præciperet,ageretq;,præcepit ordine,atq; egit. Illico q; ſimul nun-
cios cum literis ad uicinos,regulos, & ſocios Epirotici nominis mittit,
quo inſtructi ſtarent in armis,diſponerent præſidia, ac firmarent arma-
tis oppida,communirentq;. Promiſcua etenim omnibus damna, cõmu
nesq; uaſtitatis ruinas tanti exercitus magnitudinem afferre, tenderecq;
Otomanum,non ad eius perniciem tantum, ſed ad commune excidium
Epiri. Ipſe ſimul,dimiſſo prius Moſe,pluribusq; optimatum ſuorũ,tum
ad copiarum cõquiſitionem,tum ad frumentationem habendam ad eas
belli neceſſitates,nihilo ſegnior ab alia parte peragrans omnia, obequi-
tans q; crebra edicta per uniuerſam prouinciam decernere,non dies,non
noctes ceſſare,donec omnem materiam ſeuiendi hoſti,& gloriæ occaſio
nem ſuſtuliſſet. Agreſtium itaq; magna pars,& inutilis turba, cum uni-
uerſa ſuppellectili in urbibus reducta. Quod roboris uirorum fuit,&
omnis militaris ætas retenta ad belli diuerſos uſus,præſidiũ quoq; à Ma
cedonię finibus reuocatum ad nouum apparatum belli,coactęq; undiq;
copiæ ad regiam urbem Croiæ,non contemnendam formam effecerant
exercitus ſpeciem. Tum Caſtriotus conuerſo animo ad ſecernendas co-
pias,primum omnium x. hominum millia,qui ſecum nuper contra Ve-
netos,& apud Oronichium meruiſſent,eligit ſibi,quos barbaris, prout
opportunitas locorum ſuggeſſiſſet occaſionem,liberiori certamine op-
poneret. Croiæ præſidio. M.ccc. milites ad ueterem ciuium numerũ ad-
iecti Epirotici generis omnes,ſpectatę uirtutis in multis bellorũ caſibus.
Ciues quoq; ipſi tum omni genere telorum, quod ad propulſandum à
mœnibus hoſtem,in rem eſt,tum robore animorum præcipue, ac deuo
torum fide pectorum armati. Simul igitur & nouum præſidium impo-
ſitum,& imbellis turba fœminarum,ac inutilis puerorum ætas extracta
ex urbe,ſola militaris iuuentus,neq; tamẽ cum uulgi promiſcue colluuio
relicta,quorum non ſic facile ardentes animos penetrant uirtutis ſtimu-
li,& ſegnius prętioſum libertatis nomen ignaua pectora acuit.

Habitum ſumma ratione,exacto q; conſilio rerũ omnium diſcrimen,
utpote quod clauſtrum totius prouinciæ ad comprimendos barbaricos
tumultus ea urbs uidebatur,à qua reliqui ſpes imperij penderet, ſalusq;.
Sed neſcio an meliori conſilio abſtrahi à ciuium cõſpectu filij, uxoresq;,
an relinqui ſibi potuerint. Quum acrius longe irritamentum mœſti prę
ſentium uultus,uiſę lachrymæ,auditi gemitus,ac oberrans præ oculis ser
uitutis calamitas,& ſœditas uinculorum,quàm ſola abſentium memoria
armatis futura fuerit. Ni tutius idcirco fortaſſe id conſilij genus peritis
militiæ

Quæ Caſtriotus ad ſalutem regni procuraucrit,audito tyranni aduentu in Epirum.

Decem millia hominum electa cõtra Turcam.

In rem eſſe.

Ingenium uulgi nõ admodũ uirtutis & libertatis curãs.

Croia clauſtrũ Epirotici regni.

militiæ uisum, quod licet apta sit ea adhortatio cernentibus ad labores, & pericula subeunda, simul tamen & hostilis audaciæ, pertinaciæq; non leue momentum est. Quod speratæ prædę libido impingit obstinatiori ad arma proposito milites, & feruidioribus ad insistendū stimulis acuit barbarorum ingenia, acrius in uulnera, acrius in tela ruunt, neq; illos uel muri, uel superstantes armati arcere queunt, quin certatim subeant, segnius si nihil audiant in urbe præter fortium præsentiam uirorum, si nihil aspiciant in mœnibus pręter auidas sanguinis dexteras, & morti destinata pectora. Miserabile spectaculum erat, flebile Croiensium discedentiū agmen, plena omnia gemitus, ululatusq; fœminei. Non domus, non uicus, non pars ulla urbis expers luctus. Personabat uario clamore forum nunc reprehendentium, nunc inuitantium suorum lachrymas. Pręcipua tamen in templis & delubris eius fortunæ, ac publici doloris species erat: ibi nanq; ingens populi concursus, & omnis generis multitudinis uersabatur. Supplicationes, uotaq; mixta cum miseranda ui lachrymarū, per aras omnes cadebant, pectoris ac oris (ut mos est gentis) laceratio fœdiorem aspectum calamitatis faciebat. Matronarum nihilo segnior dolor, & præter uultus deformationem dulce uidebatur imitari reliquarū mœstitiam. Nihil pudendum, nihil immodicum in ea sorte censebatur, & laudatior ea cessit, cuius insignior mœror iudicatus. Non deerant quoq; sicut solitæ ita impiæ mortalium querelæ, ac improbe uoces fœminarum, malorum suorum causas in deos uertentium. Deinde ubi resedit aliquantulum per lachrymas exaturatus dolor, ad alloquia suorum uersæ matres iterato sermone undiq; tumida cum oculis mandata dabant. Nunc præstita olim officia filijs, & promeritam pietatem commemorantes, nunc infirmam senectutem, & uerendam caniciem oculis subijcientes. Idem omnium status, & habitus sermonis, uxores paruulos obiectantes uiris, uiduos iam inde penates, & sordidam orbitatē deplorabant. Senes mœsto silentio defixi, & æque de natorum salute soliciti, neq; accendere ulterius uerbis feroces suorum spiritus, atq; auidam suopte ingenio periculi iuuentutē, neq; dehortari à laboribus, & perfungendis pertinaciter muneribus, ne liberorū amorem patriæ charitati præferre uiderentur. Mox decretum à Scanderbego missum, ut leuaretur eo onere ciuitas, & armati ad sua quisq; munia abirent, quum satis iam impensum ignauo dolori & priuatis singulorum consilijs diceret. Renouatus igitur iterū luctus, clamorq; cum lachrymis sublatus, uelut rapi iam ab hoste omnia, uiros, parentes, mœnia, delubra, deos ipsos uidissent. Vix abstrahi poterat multitudo à possesso semel amplexu, manere quisq; socius periculi suorū, ac comes fortunę uellet. Sed ubi iam instare molestius præcones, & apparitores ducis aduertere, in ultima oscula prolapsi omnes paulatim chara pectora relinquebāt, & fixis semper in mœnia oculis, incerta humi uestigia figentes abibant. Transportatos ferunt in maritimas Epiri urbes, & alia sociorū oppida, ac Veneti nominis, ibidē & ingens colonorū multitudo cum armen

Spectaculum miserabile cū pueri & fœminæ urbe eiciuntur.

Malorum causas in Deos uertere.

cum armentis,gregibusq́ ac patrimonijs redacta,ne opportunum quic quam calamitati relinqueretur,unde alimẽta eliceret hostis,quibus abun de uteretur. Postquam summota est turba, & sedatus clamor, ac tumul tus in urbe,solaq́ uiris armorum cura relicta, Scanderbegus reliquum eius diei in recipiendis frumentatoribus,ac disponendis publice horreis cõsumpsit. Diuisa est & uiritim annona militibus,telaq́ omnis generis, ac ingens scutorum copia dono data,ut inde iam liberali erogatione suo rum fidẽ præueniret. Arma se ferrumq́ ita largiri dicebat hominibus,ut sibi perpetuo libere haberẽt,uel glorioſius transferrent in hostẽ: clypeos ita demum tradere,ut iterum restituerent. Sic procuratis his per iocum, & deuinctus uarijs muneribus uulgi animus. Postero die Vranacontẽ quem urbis præsidio prępoſuerat,Epiro oriundum,gratum & auorum meritis,& propria uirtute uirũ ad se accitum, primo summotis arbitris, multa cum eo de Croiensi obsidione,& Barbarorum ingenijs longo exa mine egit. Deinde propalam in foro, medio armatorum agmine immi xtus,altiori sono uocis,ut sermo ad omnes peruenire posset,singulorum fidem appellans,patriæ salutem commendabat,nunc hortans, nunc im perans,nunc precibus agens,& tum perfidiæ pœnas, ac sceleris, tum ge nerosa fidei præmia statuens. Subirent fideliter patriæ onera,arcerẽt per tinaciter hostem,neq́ quicq̃ satis hostilis colloquij ad obstinatas aures deferri paterentur. Insidiaturum eo modo Ottomanum, & captaturum eiuscemodi persuasionibus,ac funestæ pacis colore,si faciles ad credendũ inueniat. Contra si nihil præter feroces spiritus,& surdas inanibus blan dicijs aures uideat,pulsum primo impetu aduersis dijs collecturum uasa, neq́ moliturum diutius quippiam in muros,ni perniciem militum suo rum capiat,& in indignationis explendæ causa apertum ruat discrimen. Eum nanq́ situm urbis insigni munimento naturæ esse,ut locus ipse,uel si compressis manibus sedeant ciues,iniuriam facile cedere possit. Exin,si motus aliquis fiat in muros,neminẽ excessurum integrum, pręclaramq́ simul ac incruentam gloriam paratam sibi,dummodo uti ea uelint.

Vulgi animus muneribus deuinctus.

Vranacontis heros Epirẽsis urbi Croiæ præficitur.

Scãderbeg patriæ salutẽ cõmendat.

Croia urbs munitissima.

Adhortatio Scanderbegi ad Croienses suos per occupationem.

Ecquid,inquit,orationis uobiscum mihi esse potest amplius? Quid horter diutius,accendamq́ eos,quorum totiens uirtus, fidesq́ spectata, iam omni fermè terrarũ orbi innotuit? Quin & si minus omnia tuta mi hi uiderentur in uobis,& nulla hucusq́ dedissetis cõstantiæ, nulla fidelis operę pignora,iustius tñ credere à ciuibus ipse meis decipi,q̃ diffidere.

Scanderbeg Croiam exit.

His dictis,sexta hora diei exit urbe. Ingens,ac omnis ferè ciuium tur ba prodeuntem usq́ ad portas secuta est. Tum relictis & obseratis por tis,ad reliquas copias in ipso conspectu urbis in campestrem locum de scendit,ibiq́ signo ocius dato,mota sunt castra, haud multo longe pro gressus,Mosem cũ expedito militum agmine obuium habuit. Redibat autem à Sfetigrado,quod oppidum ad Barbarorum fines positum, im pensius solicitudinẽ augebat Scanderbegi. Munierat id uero Dibrensis rebus omnibus uiris,armis,cõmeatu,operibusq́ quibusdam in muris,

quæ in

quæ in rem uidebantur extructis. Impedimenta præterea omnia inutilis ætatis, sexusq; abducta ex urbe, cura urbis Petro Parlato, graui, ac perito militiæ uiro tradita erat. Sed illud longe optimum uidebatur, quod pernicioſiſſimum ex ipſo poſtea euentu apparuit: Quod omne fermè præſidium armatorum ex Dibrano milite conſtabat, quos de induſtria Moſes tanquã longe bellicoſiſſimos Epiri populos ex totius corpore imperij ad id elegerat. Laudatus eſt multum à Scanderbego, quod omnia ex animi eius ſententia geſſiſſet. Traditis itaq; illi alijs copijs, quas ad cæterarum præſidia urbium parauerat, ipſum cum optimatibus quibuſdam ad cætera prouinciæ loca & oppida firmanda mittit, & ſingula fermè munia ſingulis deſignat, quo celerior foret omnium procuratio, neq; periculi quippiam ſequeretur ex mora. Ipſe cum paucis equitibus Sfetigradi portis adequitauit, ſolicitus nãq; de ea urbe erat ſupra q̃ dici poſſit, uelut tacita diuinatione præſagientis animi imminens malum. Vt autem præſenti ſermone firmaret magis, accenderetq; ſuorum animos, & Barbarorum inſidias, ac delinimenta Amurathis, quæ magis etiam q̃ arma ipſa timebat, doceret præcauere, Sfetigradum ingreſſus, in media urbe, ubi maior aderat concurſus, & fremitus armatorum, ac circunfuſa undiq; nobiliſſimorum quorumcunq; aſtabat corona, exorſum ita ferunt:

Petrus Parlatus.

Non poterat hodie meliorem materiam Sfetigradenſes offerre uobis Deus optimus maximus, non pulchrior occaſio laudis ardentibus animis, & cupidis militibus ſubeſſe, quàm ea quæ nunc iuſtiſſima uobis arma tradidit, quo & priuatam ſimul fidem mihi, & publicã Epirotico nomini in omne tempus prçclaro exemplo teſtatiorẽ ſanciretis. Pro victoria hucuſq; pro decore imperij dimicauimus, nunc pro ſalute, libertate, & mœnibus ipſis patriæ pugnandũ eſt uobis. Enitendum ne quas tot bellis fœliciter geſtis meis auſpicijs laudes promeruiſtis, nunc per ſummum dedecus & ignauiam dehoneſtetis, multa ac maxima fermè fortunæ huiuſce pars à uobis pendet. Primus nanq; Amurathis tranſitus in Epirũ, Primus (ut nuncius ſim ipſe uobis eius periculi) Barbaricus furor uos impetet, ut inde uelut demolitis clauſtris Epiri opportuniorem iniuriæ prouinciam perrumpat. Vos belli eius primitiæ manent. Vos (ſi reſidet quicquam in pectore uirtutis, ſi uiget in fortibus uiris memor libertatis animus) contundere poteſtis ſuperbas hoſtis uires, & feroces frangere ſpiritus, à uobis & timoris & ſpei initium ſumpturus eſt Ottomanus. Si ita animatos offenderit, ut nunc ego uos in pulchro furore contẽplor, & lætus immodicos fremitus audio, maiorem ubiq; uim periculi timebit, & documentum eo ipſo feret abſtinendi à cæteris urbibus Epiri. Neq; præmet diutius uos inani obſidione, ni conſeneſcere hic copias ſtolido propoſito uolet obſtinatus ſenex. Is enim urbis eſt habitus, ea natura loci, quæ contemnere æque quantumlibet irritatum hoſtem poſſit. Quare inducite in animum ciues ſola pertinacia animorum, ac fidei conſtantia incruentam hanc pariter & ſpecioſam uobis uictoriam parare.

Oratio Caſtrioti ad præfectum Sfetigradenſem & oppidanos.

Libertas.

Sfetigradi urbis habitus.

Ex euentu

Ex euentu uirtutis ueſtræ (id quod libenter repeto) fides quoq; cæterorum populorum plurima ex parte pendet. Vos ſpectabunt omnes, quos laudent, quos accuſent, quos demum uelut omni reformata belli fortuna imitentur. Quid enim obtendere fatum, & caſuum homanorum neceſſitatem fortes uiros decet? Ratione res optime & ſuſcipiũtur, & finiuntur. Vix eſt ut fallat conſilium fortuna, & non ſequatur uirtutem. Habetis autem omnia, quæ exactiſſimo iudicio potuerunt prouideri, & præſtari uobis. Non arma, non commeatus, non ualidiſſimum præſidium extrinſecus deſiderare poteſtis. Non inutilis uos turba uulgi impediet, non querulæ fœminarum uoces, & moleſtæ occurſationes liberorum à muneribus publicis, ab armorum cura, & patriæ cuſtodia auocabunt. Solos uos uobis, & patriæ mœnibus, Dijs, aris, focisq; reliqui, ut gloriæ tantum, & libertatis ſtimulis, laboris, ac periculi certamine, ipſoq; inter uos conſpectu accendamini. Adero tamen & ipſe non longe cum expedito milite & ſpectator, & hortator tacitus uirtutis ueſtræ. Et licet non in temeraria libidine pugnandi omnem cruenti hoſtis impetum, & uniuerſi fortunam belli æquo Marte ſubiturus, multos tamen labores ueſtros in me transferam, & uanos hoſtis conatus crebris infeſtationibus ludificabo. Quandoquidem nulla potior ratio dimicandi, nulla tutior militia exercẽda eſt nobis inter eam hominum colluuiem, & tot armatorum millia, q̃ nunq; ſatis copiam facere pugnandi hoſti, nunquam, uel ſi certam uictoriam uideamus, totius aleam fortunæ intrare. Dabit nanq; de induſtria primũ materiam nobis benegerendi Barbarus, fouebit audaciam noſtram ſanguine ſuorum, ut uelut ineſcatam fœlici ſemel ſucceſſu temeritatẽ facilius circumueniat, opprimatq;. Sed eludenda erũt ſumma ratione, conſilioq; improba Ottomani deſideria, carpẽdusq; paulatim immodicus hoſtis, prout temporum ſuadebit & locorũ habitus. Luctuoſa nanq; mihi profecto illa eſſet uictoria, quam militum meorũ pernicie emerem, & triſtius (mihi credite) quàm lætius ſpectaculum cernerem, cæſa octona, uel x. hoſtium millia, pauciſſimorum quantumcunq; ueſtrũm iactura. Satis laudabo Epirenſes meos, & honorabo pro uictoribus, ſi non uinci ſe à Turcarum rege permittent. Reliqua uoſipſos uobiſcum reputare Dibrenſes q̃ ſolicite monẽdo de fide ueſtra tacita aliqua dubitatione referre, malo.

Ratio dimicandi cum Turca.

Aſianus miles in Europam trãſportatur.

Per eoſdẽ dies, quibus Caſtriotus collectis hincinde copijs ad Croiã firmandam cõceſſit, Aſianus miles eſt in Europam tranſportatus, Adrianopolimq; magnis itineribus contendit. Haud multo plus quàm xl. hominum millia fuiſſe omnes conſentiunt. Nam quum bellum in Europa eſſet, confectus eſt ibi ex maiori parte exercitus, utpote quod & aptior eſſet ad belli aſſueti uſum miles, & cõmodius in ea celeritate domeſticus fermè apparatus fieri poterat.

Dum ſic ex omni parte indies aduolarent regię copiæ, & ingentis iam ſpeciem exercitus confeciſſet Amurathes, ac prope finem apparatus eſſet, uaria exordiendi belli conſilia apud tyrannum afferebant purpurati, ac periti

periti militiæ. Alij non amplius morandum rati, mittendum prius expeditorum equitum agmen in Epirum (præcursores illi de more gentis appellant) qui uelut procella subito impetu confunderent, turbarent, miscerentq; omnia, ac incautum hostem extraherent ad certamen per ludificationem, donec subsequens deinceps ipse toto exercitu facilius opprimeret. Alij abstinendum omnino ab eiuscemodi inanibus irritamentis censebant, ne uel maiorem hosti materiam procurandi præberent, quę ad totius belli molem in rem essent, uel priores ipsi præcipitarēt in insidias. Satis multa esse aliorum recentissime cladis documenta, audire se præterea, id quod & propalam quotidie in uulgus nuncietur, totam Epirum iam pridem instructam in armis esse, urbes oppida rebus omnibus, & præsidijs armatorum affatim communita, loca cuncta fermè & aditus locato ad id ipsum milite teneri, Epirensem cum reliquis copijs tota die peragrare prouinciam, ac perlustrare saltus ad fœlices totiens insidias, siquas deinceps etiam posset, concinandas. Pernicioſum esse cum eo hoste seruare eum belligerandi morem, ineunda alia consilia, quæ non, ut consueuit, adhuc improbet euentus. Quid enim obstare, ut non ad unum pereant sub hostili gladio omnes, antequam serum lenti exercitus auxilium adsit oppressis? Cauendum ne belli eius auspicia à suorum sanguine capiant, progrediendū cū omnibus signis, ac integro apparatu, exoluendumq; tandem eo labore Ottomanum imperium. Vicit tamen media quædam sententia, utpote quæ aptior tempori, ac rerum gerendarum dignitati uidebatur, ut haud multo minus, q; tertia pars exercitus prę mitteretur, idoneum numerum rati nō ad propulsandam solum, sed inferendam quoq; ignominiam, qui turbatis repentino aduentu hostilibus rebus, cōsilijsq; liberiorem deinceps regio exercitui aditum pararent. Electa mox igitur xl. equitum millia leuis armaturæ, eoq; ipso magnis itineribus expedita recta ad Sfetigradū uia, ut priores eius obsidendæ urbis rationē inirent. Tum surgens ex toto Tyrannus, perlustrare reliquas copias iubet, ac in ordines deduci. Legionum duces penè innumeri erant, diuidi nanq; cō suevit per Flambura exercitus, quibus Feudatarij, quos ipsi Timarato- *Flambura.*
res appellant, præstent, & singula Flambura plures Subassidas, ac capita *Timaratores.*
ordinum, & pro qualitate maiorem uel minorem equitum numerū ha- *Subaßidæ.*
bent. Pedestres item copiæ tam Asianæ, quàm ex Europa, certo quæq; ordine constant, ac ducibus suis distinguuntur. Auxiliariorum quoq; armorum, quæ belli tempore decerni consueuerunt Tyranno non ignobilis numerus erat. Non deerat etiā, ut solet in omnibus fermè negocijs, multitudo uoluntariorum. Aderant præterea haud multo minus, quàm tria millia, obęratorum, ac exauctoratorum, & aliorum florentissimorū iuuenum, qui mercedem regis, & stipendia militaria, ac restitutionem ordinum præclaro aliquo facinore, atq; ignominię abolitione expectantes quærunt. Prętorium, ac stationem principis, amplius q; vij. armatorum millia, Ianizaros uocāt, custodiunt, & hæc uerius familia tyranni dicitur, *Ianizari.*

pedites omnes cæterorũ longe bellicosissimi, quos uelut Triarios in sub sidijs habent in bello Barbari. Sed & ad augendam speciem exercitus ma gna seruorum colluuies, & ingens inermium fermè numerus ad terren dum magis, q̃ ad belligerandum appositus cogebatur. Et ut ea materia cedendi oblata occupatus hostis exhaustis uiribus facilius fessus oppri meretur, id quod inter maxima Turcarum stratagemata numeratur, hu ius exercitus duo prȩcipui ductores ex more fuere, quos illi Beilarbeidas hoc est ducum duces uocant, unus Asiæ, alter Europe, nos usitatiori uo cabulo Bassas nuncupamus. Nimis molestum esset animis legentium, si demonstrare nunc singula proprijs nominibus, & suis quæq̃ numeris recensere uellem. Satis igitur feciſſe mihi in hoc proposito scribendi ui debor, si totius exercitus summam certa aliqua eius rei notitia perstrinxe ro, sed & in hoc etiam sicut in multis non transit sine uariatione res, quæ minuat aliquantulum fidem certa approbantibus. Aliqui enim cl. millia armatorum tum affuisse Amurathi narrant, xc. equitum, peditum lx. Quidam cxx. tantum, & de equitibus xx. millia detrahunt, x. de peditibus. Ipse utramuis sententiam sequar, non multum uideo momenti, in clinat tamen in maiorem numerum animus, ut parem magis tamdiu prȩ parato bello apparatum dicamus. Quamuis non sic exactissimo couſq̃ ordine confectus est hic exercitus, ueluti quum ad dimicandum collatis signis, ubi uera appareret uirtus, proficisceretur Ottomanus, omnia con silia, omnes apparatus potius ad obsidionem urbium, & murorum euer sionem, q̃ ad ulla campestria certamina ordinabãtur. Scanderbegus fir matis Sfetigradensium animis, rebusq̃, prout operȩprecium uidebatur, ad cætera loca, urbesq̃ imperij sui experrexit, peragransq̃ maxima soler tia uniuersam prouinciam, nunc laudibus, nunc præmijs, nũc ipsa etiam periculi uastitate suorum fidem acuebat, accendebatq̃. Firmauerat autẽ omnia ualidissimis prȩsidijs Moses, annona, armis, cætero q̃ apparatu, ad sustinendam quantamlibet belli fortunam. Dimissa itaq̃ eorum cura Castriotus ad copias, quibus non longe à Croia se operiri mandatum fuerat recta ire pergit. Assequutus est eum Dibrensis in ipso itinere, & reducto simul milite in castra læti se recipiebant. Vix spacium ad collo quendũ fuit uel militibus, uel ducibus, quod subito undiq̃ trepidi nun cij, clamorq̃ insuetus iamiam in uestibulis adesse hostem, ardere omnia, miscericq̃ miserabili tumultu nunciabant. Ignari (ut credulos facit homi nes timor) Amurathem ipsum adesse, complesseq̃ iam armatis montes, iuga, prata & ualles omnes asseuerabant, obtestabanturq̃ soliciti ducem, cõsuleret sibi copijsq̃, ne campestribus locis pernicioſa audacia primos tam ualidi hostis impetus excipere uellet, reduceret militem in aliquo ẽdi tissimo loco, unde ex conspectu ipso melius, tutiusq̃ possit sumi rerum omnium iudicium. Non multum mouebant hæc Castriotum, ut semel possessa castris loca iuxta eorum suasiones relinqueret, sed ubi undiq̃ cu stodias ad se aduolare uidit, & eundem fermè omnium sermonem, nisi quod de

Beilarbeidæ, ducum duces apud Turcas, Bassæ dicti.

Summa exercitus.

Timor homines facit credulos.

quod de magnitudine copiarum hostilium incerta ferebãtur hominum iudicia, nondum enim descenderat omnis in campos barbarus, nec colle cta in unum agmina confederant, ut de numero certa posset fieri æstima tio. Tum sublatis ocius signis, quatuor equitum millia, mille peditum se qui iubet, & ad Sfetigradum, ubi castrametaturũ hostem sciebat, quan to maxime potuit silentio procedit. Extremum noctis erat, quum signũ proficiscendi datum est militi. Subsequenti die igitur uix secunda noctis uigilia confederunt circiter vij. millibus passuum ab oppido procul. Di stabat enim à Croia Sfetigradus per cccc. fermè, & lxxx. stadia. Vbi tutũ castris locum cognouit Epirensis, aggere quoq; ducto ut tutior esset, cu rauit disponi pedites, equites q; suis locis, decerni custodias, ac quærere tacite idoneos insidijs saltus. Prohibuit tamen ignes, uel priuatim, uel pu blice fieri. Sic omnibus procuratis, imperato q; silentio uiris, ipse ad spe ctanda castra, & contemplandas res hostium cum Mose, & Tanusio To pia perrexit, tacite q; nunc per syluas, modo per occulta uallium collem ascendit oppositũ urbi. Inde certa iam luce quietissime perlustratis omni bus repetit statiua. Ea res non sine multa uariatione consiliorũ est transi acta, nam quum sub ipsis mœnibus castrametatus esset hostis, & partim subiectos campos, partim montes teneret, uix aliqua spes rei benegeren dæ apparebat ducibus sine multa suorum pernicie, ne pauci scilicet mul tis, nunc in plano, nunc descendentibus ex monte integris succumberẽt. Verebantur pręterea (id quod etiam abstinere tum fermè eos ab omni ra tione pugnandi cogebat) ne si reliquæ regiæ copiæ ex improuiso super ueniissent, opprimerentur in medio omnes, eadem q; ratione & euocare præsidium ex oppido periculosum censebant. Tutior illa uia uisa, ut con suetis artibus, si possent, diuiderent hostium uires, & diuisas in magis op portuna iniuriæ loca traherent. Nihil tamen actum ea die, nam nox agen dis interuenit, missi tantummodo exploratores latissime per omnia loca, qui obseruarent aduentum Amurathis, & ne quid insidiarum ab hoste fieret. Dimidium eius noctis quieti datum est, reliquum diuersis operi bus consumptũ. Motis enim inde castris Epirensis propius urbẽ transtu lit uasa, ut uix à stationibus hostium xl. stadijs distaret, facilius nanq; ex tractos ad certamen ex propinquo opprimi posse putabat. Ordine dein ceps curatis corporibus, & instructis (ut sic dixerim) ad manum singu lis, quæ apta insidijs uidebantur loca, complet armatis, & per omnes syl uas, dumeta q; circunfundit milites, peditatus superne per magis ardua montis, & saltus inuios dispositus, ipse latuit inter equitatum, & secundũ radices montis uallium sinus obtinuit. Mosem deinde pluribus uerbis cohortatus, & Musachium Angelinæ præcipuum bellicis artibus uirũ, cum xxx. ferocissimorum iuuenum agmine ad hostes è stationibus eli ciendos & trahendos ad locum insidiarum mittit. Electi sunt equi, uiri q; ex omni turma maxime insignes gregalibus q; amicti sagulis, ne militaris & speciosior habitus proderet insidias, quas maxime tegi cupiebat. Data

Processus Castrioti aduersus hostem erũpentem in prouinciam.

Distãtia inter Sfetigradum & Croiam.

Stratagema Scanderbegi ad alliciendũ hostem ad pugnam.

fermè singula iumenta equitibus agenda onusta frumento, ut frumentariorum speciē quandam præ se ferre uiderentur. Iussiq; (ne deesset quippiam ad fraudem) per latentia itinera adequitare oppido, qua parte liber hostilibus tentoriis mons patebat, ut inde intrare urbem simularent, nihil horum est prætermissum à ueteranis & sagacissimis ducibus. Milites quoq; intrepidi, & obedientissimi in omnem euentum sequebantur. Ra rescentibus iam ex interuentu diei stellis, mille fermè passuum spacio appropinquauerant hostium castris, quum barbarorum custodiæ ex alto, conspectos, primum sublatis signis, deinde clamore prodiderunt. Ipsi nihil his uocibus turbati accelerabant instantius gradum, nondum enim uel periculum ab hoste timeri poterant, uel utilis fuga uidebatur. Sed experrecti à uigilibus turmales quidam incerti ex somno arreptis armis incondite, è stationibus progressi in eos proruunt, pastorum, & agrestium frumentatorum gregem rati. Epirenses cōtempta paucitate uenientium maiori quidem animo quàm consilio præparant se ad dimicandum, primo tamen procursu hostium paululum retrocedentes terga uertunt, & simulato pauore relictis iumentis arripiunt fugam. Barbari ubi timoris indicem fugā aduerterunt, quàm concitatissimos equos immittunt in eos, & insultant ferocius fugientum tergo. Tum cōuersi uno impetu omnes sistunt equos, & strictis comīus gladijs inferunt pedem, tanquam uel necessitate coacti, periculum ultimum subituri, uel obiectis corporibus, & obnixo uultu uim insequentium propulsaturi, quū pernicioſam iam fingerent fugam afflantibus fermè humeros hostilibus equis: Turcæ nihil territi, & ex habitu solo metiti uiros sublatis uelociter scutis appropinquantes hosti ordiuntur priores pugnam. Vnusq; ex eis Asiatici generis ingenti mole corporis ante alios progressus ferream clauam maximo simul clamore & impetu rotatam dextera, ut telum magis concitaretur, iacit in hostes. Qui conferti in unum, ac conglobati uitare ictum uenientem non potuerunt, licet uulnus uitassent. Perlata nanq; in medios ingenti sonitu à Dibrensi quodam iuuene porrecto scuto est excepta, deinde secuti cæteri, & gladijs geri cœpta res. Pulchrum spectaculum faciebat, & speciosam formam dimicationis idem fermè utrinq; numerus armatorum, & non dispar armorū habitus, nam neq; barbaris, ut in ea celeritate, & per contemptum quendam eruperant è stationibus, præter singula scuta, gladiosq;, aliud teli genus aderat. Illud tantū onerabat hostes, quod electissimi ex omni uirorū robore, & principes iuuentutis nostri erant, illi sine discrimine ignaui, fortesq; simul, prout tumultuarie exciuerant eos uigiles, proruerant. Sicq; haud dubie primo furore congrediendi fortuna eorum longe inferior apparuit. Confosso nanq; sub Mosis manibus Asiano, in quo totius robur agminis erat, ingēs terror cęteros, ac desperatio simul incessit, nedum uictoriæ, sed salutis quoq;, ni auxiliū aliquod adesset è castris. Quare referentes paulatim pedē, terga dant hosti, & per quē modo alios insequebantur mutata sorte fœda fuga campū deserunt.

Fuga timoris index.

Ferrea clana Asiatici.

Asianus Mosis manibus cōfoditur.

deſerunt. Epirenſes liberam præbuere facultatem fugiendi, neq; moleſtę quicquam uocis, aut indicem uictoriæ clamorem ſuſtulere in uictos, ſed exactiſſimo conſilio collecti circa duces, relictis corporibus, ſpoliſq; occiſorum repetunt iumenta, & agere fugientibus ſimillimi unde uenerãt, pergũt. Creuerat audacia, animiq; uiris ex eo proſpero pugnæ ſucceſſu, Differebat tamen gaudium omne in ſecundum cœptæ iam rei euentum. Vnus erat notæ in multis bellis operę miles, cuius aſſiduus gemitus, & impatientia doloris ex uulnere cæterorũ ſolatia perturbabat, & impediebat lętitiam ſociorum, transfixerat nanq; Barbarus gladio leuum uiri humerum, ut neq; ad arma gerenda, neq; ad regendum equum ſufficerent uires. Hunc miſeratus Moſes deſiliens ex equo, ſublatum ſuis manibus uni ex militibus commiſit, ne inter curſum equi procideret inutilibus ad ſuſtinendum manibus, & quàm ociſſiſſime priuſq; alius excitaretur tumultus ab hoſte, ferri in caſtra ad ſtationes ſuorum iuſſit. Reliqui integri omnes erant, nemoq; præter illum eo certamine uiolatus exceſſit. Barbarorum quinq; occiſi, uulnerati octo, pauci quidam numero, multi tamẽ ut ex ea paucitate. Simul itaq; & equus hinc ex oculis ſociorum rapuit milites, & clamor inde, fremitusq; ingens à caſtris hoſtium exauditus. Impleuerant nanq; querelis omnia ſaucij, & deformia oſtentantes uulnera excitauerant ad arma totius exercitu furorẽ, illosq; præcipue, qui affinitate aliqua contingebat occiſos. Proinde impatientes imperij prorum pebant undiq; ſine duce, ſine ordine è ſtationibus, ut quenq; ira, cupiditasq; ultionis ducebat. Miſſo tamen edicto à prætorio imperatoris reuocati ſunt omnes, & conuenere circa tentoria, iuſſa eius expectantes. Ille aſſuetas ueritus hoſtium inſidias, & ne ſub frumentandi prætextu fraus aliqua circum latitaret, pręſertim q̃ plagę ipſę ſuorum, & uulnerũ uaſtitas, non humilis uulgi dexteras, & aggreſtes gladios arguebat. Quatuor fortiſſimorum equitũ millia, ne ita expoſita ignominię eſſet paucitas, ad id muneris eligit, qui ſimul & id agmen frumentariorum opprimerent, exuerentq; iumentis, & uicinos colles, ualles, ſyluas, ac latebras locorum diligenti indagine oberrarent, ad aperiendas inſidias hoſtium. Peruenerat interim ad Caſtriotum miles à Dibrenſi miſſus, & tradito ſocio ſtationarijs obuiam progreſſis, ut uulnera uiri curarent, ipſe uix ſui cõpos procurſans huc, illuc, ob oculos armatorũ, & multos nominibus appellans, arma arma clamabat, iamiam adeſſe Barbaros, concitata omnia caſtra hoſtium, & tolli indicem uenientium puluerem oſtendebat. Tenuit dolor primo, timorq; Scanderbegum, ſolicitum de ſalute ſociorum, quũ & duos tantum ex toto agmine, alterumq; profluenti recentium uulnerum cruore oblitum ad ſe deuectos turpi fuga cerneret, & ſtolidum clamorem militis, ac plenum pauore exaudiret, ſed ubi ordine quæ acta fuerant, didicit ab homine, mutata in riſum mœſtitia, & ſolicitudine in audaciam oẽs bono eſſe animo, & equos, tela, armaq; uiris in procinctu eſſe iubet. Conſpiciebatur iam Moſes à cuſtodijs ſuorũ, quæ per montium

Miſericordia Moſis ducis in militẽ ſaucium.

Milites duos intelligit, alterum uulneratum, alterum cui Moſes hũc comiſerat.

iuga diſpoſitæ fuerant, aperto campo hoſtes eodem tenore inſequentes, iamiam ad locum inſidiarum pertractos ſociorum manibus cædendos traditurus, nam lentiori gradu primum noſtri inter agenda iumenta deflexo nunc hac, nunc illac procurſu expectantes magis, q̃ fugientes carperant iter. Sed ubi prorumpentes è caſtris aſpexere hoſtes relictis ſaccis impedimentisq̃, in apertam fugam inclinauerant. Momento itaq̃ temporis planicie ſuperata, contigere collem, qui à ſeptentrione oppoſitus, tegebat uallis umbilicum, ubi aderant armati. Et priuſq̃ immineret propius hoſtis, recepti tacite ſunt inter ſuos, ita labore & curſu continuo exhauſti equiq̃ uiriq̃, ut uere fugiſſe appareret. Barbari uelut prolapſos mox eos è collis uertice aſpicientes ualle immerſos latitare arbitrati recta illos inſequuntur, & appropinquantes loco, ut commodius undiq̃ obſeſſos caperent, effuſi paſſim ac inordinati, hi collem conſcendere, hi ab alijs partibus ingredi uallem parant. Conterruit tamen primo uiros auditus ingens fremitus equorũ, immotiq̃ gradu ſilentiũ tenuerunt, donec certior iam ſonus, ſtrepitus q̃ increbreſcens, aperto indicio patefecit hoſtes. Tũ audita maiora omnia uiſa, & incerta timidius (ut fit) interpretata perpulere facile ad fugam homines. Fugere iam parantes Scanderbegus dato præpropere ſigno, ingenti, ut in re ſubita, iniecto terrore, conſurgens à dextro latere eſt aggreſſus, Tanuſius à ſiniſtro, ſuperne quoq̃ peditatus, qui inter cõfragoſa montis loca, & aſpreta latitabat ex improuiſo deſcendens, eodem impetu obruit. Stetere tamen admiratione quadam magis, terroreq̃ perculſi, q̃ certo ad dimicandum animo. Sed ubi ſæuientibus undiq̃ hoſtibus ſuaſit arma neceſſitas, cõcitatis ingenti furore equis, occupauere collem. Et primo equeſtris haſtas iacientes ex alto (nullus enim alius in tam exiguo interuallo loci, ac præcipiti, & inæquabili ſolo eius teli uſus aderat) arcebãt hoſtem, ſed ſuccedens ab auerſa parte Peicus Manudi cum agmine peditum, quorum ducenti ſagittarij, totidem ſcorpionarij erant, facile pulſos loco impulit in præceps. Subter hoſtis undiq̃ circũſidebat. Deorſum prçmebat intollerabilis uis telorũ, ita ut uix ullus ad effugiũ exitus pateret oppreſſis. Strictis itaq̃ gladijs oẽs in duas partes diuiſi irruunt in aduerſos, ac uelut cæci multa ſuorũ ſtrage incũbunt in tela, & in ferrũ ruunt, ſed facile pellebantur retro à pluribus pauciores, & feſſi ab integris. Prçſertim à dextero latere, ubi Scanderbegus uallum, murumq̃ uelut fecerat denſato agmine equitum, peditumq̃ haſtatorũ. Coaceruati igitur eadẽra bie omnes à ſiniſtro latere perfracto robore noſtrorũ penetrãt aciẽ, emptaq̃ multo ſanguine uia pugnantes ſimul, & fugientes conſulunt ſaluti. Confuſa repẽte ſunt omnia, neq̃ uel ordinis ſeruandi cura, uel retinẽdi collis habita amplius ab Epirenſi, pro ſe quiſq̃ inſtat uictis, & cçdere fugiẽtes pergit. Attriti ſunt fermè plures in eo tumultu cõtentioneq̃ exeundi, proprio onere, & ſociorum armis, q̃ hoſtium. Effugere tñ paulominus, q̃ duo millia: reliqui occiſi, nudataq̃ ſpolijs cadauera palpitantia adhuc iacuere, qua quenq̃ oppreſſerat fatum. Fugien

tium

Peicus Manudi.

Scorpio militare inſtrumentum eſt, quod uulgo nunc baliſtam uocant, ita dictus quod paruis ac ſubtilibus ſpiculis inferat mortẽ.

tium xxxiiij. uiui capti. Cæteros uix ullus est xx. passus insecutus, mox nanq; receptui cani iussum à Castrioto, quum contentũ se ea uictoria diceret, timereq;, ne si exaturari ad finẽ libidinẽ suorũ permitteret, breue foret id eis gaudiũ sibiq;. Signa militaria tria tantũ adempta, sed neq; plura tulerãt Barbari, quũ tumultuarie, & quasi latronũ more ueniissent. Equi occisorũ mille amplius inuenti, cęteri confossi inter pugnandũ fuere. Victorum xxij. tantũ interfecti, uulnerati xv. Ita cõpensauit egregia pręda uictoriaq; iacturã frumenti Albanus. Turcarũ statiua quæ sub oppido morabantur, lęta fuere primũ cõuecto frumẽto hostili, iamiam inde uinctos frumentatores expectantia adduci ad præstitutũ supplicium immolandos manibus illorũ quinq; occisorũ. Vbi uero eam tanti agminis deformitatẽ, ac suorũ stragẽ aspexere, obortę cũ inani indignatione lachrymę uiris, obtorpuereq; insigni mœstitia animi. Trepidatum quoq; summopere est in totis castris, ueriti ne elatus eo successu hostis ipsos eodem impetu adoriretur, quũ maiorẽ longe numerũ nostrorũ, & totius uires prouincię adesse in oculis crederẽt. Quare dispositę undiq; pręcipua cura custodię, partiti exactissime ordines, ac in speciẽ coronę circa ducũ tentoria considere iussi. Parata suis locis signa, equi strati, frenatiq; uelut certissimo iudicio expectaretur hostis. Non tñ is animus Epirensi, nõ ea uictorię elatio & insolentia spiritus erat, quin timebat non minus hostes & ipse, q; ab eis timebatur, & moliri aliquid in se ad eam ignominiã ulciscendam assidue putabat, pręsertim q; nõ longe iam regia castra adesse nunciabatur. Primũ igitur omnium exortis tenebris colligi uasa iussit, & alijs quinq; millibus passuũ procul ab hoste locauit statiua. Mane uix dũ orto sole Tanusium cũ L. militibus, & singulis famulis Croiã uersus, ad accersendas copias ibi cũ Georgio Stresio relictas misit, equosq; ac prædã captiuã illis tradidit in tutiora prouincię loca deportãda. Procurata sunt ea omnia, expeditaq; septem diebus, ac coactę in unũ copię nostrorũ. Biduo tñ prius q; nouum istuc præsidium receptum est in castris, quinq; millia antesignanorum tyranni, secunda noctis uigilia aduolarunt ad urbem. Amurathes cum reliquo apparatu crastina luce inclinato iam sole est subsecutus. Millesimus hic quadringentesimus quadragesimus nonus à Christi natiuitate cõputabatur annus, undecimus aũt à tẽpore quo Scãderbegus obtinuerat imperium, pridie idus Maias, quũ maturescũt segetes in campis, & uestita herbis prata cõmodam præbent pabulationem exercitibus. Id aptissimum belligerandi tempus ad externas præsertim expeditiones obseruant semper Barbari. Pari igitur ratione prohibuit tyrannus quicquam in hostilibus campis corrumpi, uel proteri frumentum, ut maturefactum postea & demessum præstaret alimenta militibus. Sed summa ratione consilioq;, tum ex more gentis, tum ut deterreret oppidanos, huiusmodi pompa spectaculi est constituta: primum instructa peditum agmina, & leuem armaturam Asapporum, deinde equites iuxta Timaratore, Subassidas, Sanzacchos, ac cæteros suo ordine

Anno 1449. nono anno imperij Scanderbegi, bellũ Sfetigradense.

Spectaculum Turcæ quo obsessos Sfetigradenses deterrere uoluit.

duces obire mœnia urbis præmittit, atq; ingẽti plausu, clamoreq; militari, & omni instrumentorũ crepitu edito se præire iubet. Deinceps quisq; ad eligenda statiua discurrentes fixis humi signis, statuunt diuersis locis tentoria, maior pars peditatus, ac uilia uulgi capita secundũ radices montis sub mœnibus, & in magis opportunis iniurię locis disposita. Equitatus partim tribus, partim quatuor stadijs stetit procul ab oppido. Prętorium, & statio principis octingentis passibus amplius à murorũ ambitu collocata. Totum id noctis in situandis castris, ordinandisq; custodijs, per iocos cantus q; uarios transactum. Non tñ expers molestiæ animus Tyranni erat, quum & recentem suorũ ignominiam acceptam ab hoste æquo animo ferre nõ posset, & difficilem urbis potiundæ spem cerneret in ea, præsertim inaccessi loci asperitate, qui in ardui crepidine montis situs uix habilem expedito pediti prętabat accessum, ita ni lenioribus consilijs magis q; armis fidem oppidanorũ expugnaret. Nihil igitur postero die tentatum uel molitum hostiliter in muros, retentus quietissime miles, neq; procursationibus ullis indultum. Missi uero sub sero diei caduceatores ad urbem, cũ postulatis Ottomani, qui monerent obsessos imminentis mali, periculiq;, ni priusq; bellicum cani audissent, ad uoluntariam deditionem animos inclinarent formula ea ædita singulis. Nihil immutaturũ Amurathẽ de pristino ciuiũ statu, eadem onera, muneraq; relecturum uiris, quę ante à Scanderbego essent præstituta. Pręfecto multa dona, honoresq; propositi, Pręsidio libera abeundi facultas, & ccc. millia asprorum promissa (genus est argenti signati apud Barbaros) dare se eius noctis spacium ad consulendũ. Si persistant in pertinacia uisuros crastina luce supra caput armatos, & frustra strictis idẽ gladijs, ac perfractis mœnibus spretas semel cõditiones imploraturos. Perlatus, qui in foro aderat cũ agmine armatorũ, ubi progressus è muris miles, nunciauit adueniss regios quosdã, petentes, ut eum alloquerentur, citato gradu mox processit ad eam partẽ urbis, ubi hostes expectare narratũ, superstansq; è muris per interpretẽ dicere Barbaros iubet, illi summoueri cętera turbã, habere se à Tyrãnno, quę cũ eo solo agerent, postulant. Ad ea Petrus face te cauillatus & iocans: Aptũ quidẽ tempus, ait, obseruastis amici, quo archana isthęc uestra in noctẽ differretis, ut nedum milites meos, sed diem quoq; ipsum laterent. Quare timeo, ne eius generis isthęc sint quę ad me affertis, quę lucẽ ipsam nõ iniuria horreant, licet forsan uerecunde factũ à uobis, laudari debuerit. Non tñ accepisse se exemplum à maioris suis, inquit, ut quicq; inconsulto milite suo ageret, quos laboris, & periculorum socios haberet, ac summoueret ab hostilibus alloquijs illos, quorũ præcipue fidẽ ad Scãderbegi imperiũ, ad Epiroticã libertatẽ defendendã ad sui denicq; corporis custodiã elegisset. Neq; cõsuesse se prętera noctẽ ullis externis cõsultationibus adhibere in eo pręsertim rerũ tumultu uenia eius tẽporis darẽt, crastina luce, si uellẽt, eos se ad satietatẽ usq; auditurũ. His dictis excedere ilico à muris iussit. Irritati tũ sunt maxime (ut leuiter impel

Situs Sfetigradi.

Caduceatores quos uocant Hiraldos.

Responsum Perlati datum Turcæ petẽti deditionem Sfetigradi.

ter impelluntur) uulgi animi,ac ingenia militum,coactiq; circa præfectũ ſpectatores ad ſitum urbis contemplandum,& perſcrutandas res oppidanorum non fœderis cauſa miſſos uociferantes, aperiri portas rogant, ut comprehenſos & adductos in urbem,confeſſionem ueri ab eis extorquerent,& præciſis manibus (ut puniri exploratores conſueuerunt) remitterentur in caſtra. Petrus non ſolum negauit iſthæc ſtolide petentibus,ſed ſeueriori etiam caſtigatione uerborum repreſſit libidinem militarem: Non eſſe,inquiens,aliquid in rebus humanis tam ſtudioſe obſeruandum mortalibus,quàm ut fides non læderetur. Ipſos curioſos nimis & ſolicitos interpretes factos,ut in ea incertitudine rei ius omne gentiũ fasq;,& mores ac ritus bellorum uiolarentur. Rediere igitur nuncij ad Tyrannum æque,ac uenerant,ſicut nullo, neq; facto, neq; uerbo inclementiori uiolati,ita incerti omnium,nullaq; re uel expoſita, uel impetrata. Indignatus eſt primo ſenex uelut per deriſum contemni ab hoſte, & propior fermè ad oppugnandam prius armis quàm uerbis urbem fuit, tamẽ ſedato animo,nihil ſatis humile ratus,uel pudendũ principi, quod pro imperij ratione & cupiditate gloriæ non ſit adeundum, præſertim ubi conciliari per beneficium populorum animi poſſint,& haberi oppida urbes q; incruẽto milite, & ſine aliqua pernicie mortalium ſubiugari. Poſtero die ijſdem ipſis mandatis eoſdem tentare oppidanorũ animos iubet. Adiecitq; unum ex purpuratis ſuis, uerendum animis uirum, & præcipue in perſuadendo ſolertiæ,Epiro oriundum, Quo & maior intereſſet agendis grauitas fides q;,& notæ linguæ homo facilius obſtinatos animos nunc precibus,nunc conſilijs ad deditionem impelleret. Appropinquantibus illis oppido,Perlatus priuſquam ad colloquiũ deſcenderet,procurauit è muris undiq; perluſtrari oculis montem, ac uiciniores mœnibus ſaltus,ne inſidiæ aliquæ inſtarent à tergo. Dehinc portula quadam,cui Dibrana nomen eſt,recepit in urbem barbaros. Purpuratus tantum immiſſus fuit cum tribus militibus,& duobus famulis,adductiq; per mediũ forũ in tẽplo ſanctæ Mariæ, & cõuocatis ſenioribus urbis,conciliũ indixit. Iuuentus nanq; omnis excluſa, ne id motus alicuius cauſa fieret. Tum cõſurgens Barbarus,quũ ſuas diceret primas partes loquẽdi,qui prior ad colloquiũ inuitaſſet,multis prius uerborũ lenocinijs præſtruere fidẽ ſibi,ac præoccupare oppidanorũ animos eſt conatus,atq; à multarũ urbiũ populorumq; exorſus exemplis tam accurate diſſeruit omnia, ut nihil haberes quod reprehenderes, niſi quod immodice ad terrendos homines ſupra mortalium ingenia tyranni iiires extulit. Petrus eleganter ait,& optime eam cauſam actam eſſe, niſi apud tam obſtinatos animos, & deuota libertati pectora ageretur. Inclinaturos ſine uariatione ad ea poſtulata omnes eſſe, ſi uel Ottomanum & inanes hoſtium minæ ad fortes animos penetrarent, uel imperium Scanderbegi illis faſtidio eſſet. Nullum neq; maleficium eius ad hanc diem extare, neq; beneficium Amurathis, quo præponat externum ciui, amico hoſtem, Chriſtiano

Fides ſeruanda & ius gentiũ.

Secundo tentat Tyrannus Sfetigradum ad deditionem impellere.

Barbari oratio ſuper modum Tyranni uires efferens.

Pulchrum reſponſum Petri

Christiano Barbarũ. Ageret, tentaret, experiretur armis tyrannus, ferro perterreret obsessos, perfringeret muros, ederet prius occisorũ aceruos, ut eo spectaculo examinati ciues ad genua eius prouoluti, tunc has pacis conditiones approbent, turpe nunc uideri sibi, ac prope ridiculum tantæ indignitati submittere animos, priusquàm infestis signis impeti muros, & discurrere armatos sub mœnibus, priusquam gemitus uulnera & sanguinem suorum, priusquam effossam murorum compaginem, ac nudata urbis latera conspexissent. Rectius tamen facturum Amurathem, si conuersis signis Adrianopolim repetat, & senilis quod supereſt spiritus immunis à bellica inquietudine transigat, neq; fatalem sibi populum armis diutius lacessat, quorum egregiam in tuenda libertate fidem, ac priuata, & publica in duces suos studia, totiens tanto suorum sanguine sit expertus, se promissam semel principi fidem, & traditæ curam urbis, nisi mortuum non relicturum, sat præmiorum, sat honoris delatum sibi credere, si uel defensam patriam superstes aspiciat spiritus, uel ea collapsa uindex libertatis dextera, & insons animus inter suorum cadauera liber ad meliorem patriam migraret. Idem finis & orationis & consultandi fuit, nam primores urbis, qui aderant, ad unum ingenti assensu uocem præfecti laudibus efferentes approbarunt. Regij nihil ultra apud tam surdas aures agendum rati, re infecta exeunt de templo. Præfectus cum suis iuxta secutus, & quia prandendi tempus instabat, laute & opipare acceptos habitosq; ad portas usq; deductos ad suos redire permisit. Mouit maxime Ottomanum audita oppidanorum fiducia, & grauitas, prudentiaq; ducis, rerum præterea omnium & alimentorum copia non ad necessarios tantum usus, sed abusus etiam in urbe repertorum, quæ potius deindustria curauerat disponi per uicos Perlatus intrantibus oppidũ regijs, ut narrata postea Amurathi amouerent spem urbis per diutinæ obsidionis, & famis incommoda potiundæ. Quare ubi nullum aliud remedium præterquam in armis cognouit Tyrannus, indicto mox ad prætorium cõcilio purpuratorũ, & fortissimorũ quorumcunq;, ac peritorũ militiæ uirorum, ardens odio simul, iraq;, quod leges bellorum, & agendorum consilia sibi ab infami castello, & clauso latronũ agmine darentur. Quod inuictos se, & fatales populos uelut usurpato prouerbio appellarẽt. Multa de oppugnandæ urbis ratione quærens tacite, & consulens differuit, præcepitq; tum ordine quædam uiris, quę ad id operis genus in rem essent. Reliquus apparatus, & exordium oppugnationis in posterum diem dilata, nam parum adhuc eius diei supererat.

Fatales populi

Amurathes egrefert leges bellorum sibi dari ab infami castello.

MARINI BARLETII SCODRENSIS, DE VITA ET GESTIS SCANDERBEGI, Liber Quintus.

TENVASERAT IAMPRIDEM EX AMVRATHIS aduentu, & hostilis exercitus fama pauor, tumorq; uniuersum Epiroticum nomen, regulos præsertim, ac principes uicinos solicitos, ne si tã immodicus hostis obsessam urbem absorbuisset, eodem quoq; calamitatis tenore cæterorum fortunam traheret. Quare secretis hincinde concilijs habitis (licet pleraq;, ac ferè omnia ad locorum pręsidia, & saltus regionis custodiendos antea procurassent) legatos ad Scanderbegũ ex omnibus locis decernunt, qui monerent ducẽ, ne pateretur ea impunitate diutius Amurathem urbes Epiroticas uexare. Nam si iniquo aliquo sydere Sfętigradensis urbis atrox Tyranni animus compos fiat, cæterorum quoq; sumptis uelut inde uictoriæ auspicijs, & ferociæ alimentis eandem fortunam facere. Neue (id quod longe perniciosius esset, & maximo omnium periculo futurum) solus ea hominum paucitate ad hostium uires tentandas, & tanti exercitus molem lacessendam animum destinaret, offerentq; ei arma, equos, uiros, commeatus, aliaq; omnia, quibus amoueri commode tantum incendium posset, antequam uniuersi conflagrassent, satis se quisq; defensos, tutosq; dicentes, si defensum nunc eum ab ea periculi uastitate præstent, à qua tum publice, tum priuatim incolumitas omnium, & quietissima possessio imperandi, tum prouinciæ totius robur, & perpetua Epirotici nominis gloria pendeat. His alijsq; multis obedientissimorũ sociorum & beniuolentissimorum animorum documẽtis onerati nuncij recta uia circunfusos Sfetigrado montes, ubi locata principis statiua esse sciebant, petunt, sed non inuentum illum, ibi per totum diem expectarunt. Nanq; quũ primum Amurathes signa intulit in Epirum, & tam immensi exercitus, ac tantæ rei fama omnium aures animosq; formidine replesset, postridie eius diei Scanderbegus cum Tanusio, & Georgio, ac decem electis custodibus corporis sui, militari (ut consueuerat) sagulo amictus ad peragrandas propiores periculo prouinciæ urbes, & firmandos animos, ac stabiliendam eorum fidem processerat, non ignarus (ut in re noua ac recenti) multum illos ex tanto rerum motu atq; crescentibus quotidie uel falsis rumoribus, & animo perculsos esse, & plurimum se omniũ solicitudini, ac timidis consilijs mederi posse, restitueréq; hominibus (si qua parte labassent) pristinum robur animorum & solitę pertinaciam fidei, sicq; nihil (ut instituerat) prætermisit. Orsus enim à Croia, tanquã à capite, uel imperij, uel solicitudinis, accito ad portam Vranaconte cum agmine armatorum, ac nobilissimis quibusq;, urbem nanq; ingredi prohibebat, multa ex breui temporum agendorum instantia, plerisq; concitatis rebus

Vranacontis responsum datum Scanderbego.

tatis rebus (ut aiunt) calcaria addere superflua cura conatus est. Respon
sum à præfecto tulit, sicut tantæ non indecens fidei, ita neq; iniuria ingra
to silentio à præclaro uiro auferendum. Indignanti nanq; primo simili-
mus, & uelut mœstior ex eius aduentu: Si, inquit, hodie Scanderbege
Amurathem, & hanc quam narras, prȩclari exercitus formam, quam te
ipsum uisuri erant Croienses, adeò sicut ingratus & publice omnibus, &
priuatim singulis sermo iste tuus fuit, ita nihilominus aduentus quoq;
ipse molestus. Quid enim deterius afferre potuisset hostis uel uisus, uel
auditus, quod magis fortium uirorū turbaret animos, & feroces ostenta-
deret spiritus? Iam eó decurritur, iam eos aduersus te & Epiroticum im-
perium animos gerimus, ut donec uigent hi rerum motus in prouincia,
& donec reddit in Epirensibus campis armatis iura Amurathes, expecta
tior sit omni tempore, gratiorq; nobis hostilis cõgressus, quàm tuus iste
futurus, quandoquidem hic nihil præter tacitas querelas, ac uelut inclina
torum ad perfidiam animorum solicitas dubitationes aduehit. Ille totius
materiam laudis, præclarum fidei experimentum, ac perpetuę occasionẽ
gloriæ est allaturus. Nihil aduersatus ijs Castriotus, sed expurgans se, &
nuncium non hortatorem appellans, dimisso inter oscula præfecto mili-
tibusq; ad reliqua euectus loca, ex animi sententia omnia & inuenit, & re
liquit, abscedentibus tenebris, neq; adhuc certa die applicuit in castra, fes-
sus longa itineris fatigatione, & continuis uigilijs propè exhaustus. Sed
uix respirandi tempus concessit ipse sibi, ubi legationes sociorum uidit.
Conuocatisq; extẽplo primoribus ac optimatibus suis, permisit liberas
conciones uiris. Illis auditis, liberaliter cõsensu omnium laudati, maxime
socij, & gratiæ acte à Scanderbego, quod in ea perturbatione rerū tantã
salutis & laudis suæ pariterq; Epirotici nominis rationem haberent. De
auxilijs responsum, ut bono essent animo, non uideri ex re nunc sibi ma-
ioribus copijs agere cum hoste, & integris adhuc omnibus nudare præ-
sidijs sociorum latera, starent interim instructi & ipsi, atq; defixi in Otto-
manum. Difficile esse perfidi hominis consilia pernoscere, ubi aliqua be-
negerendæ rei occasio affulsisset, illuc præter spem omnium irrupturum
se, quum operę prccium erit, & maior exiget ius periculi, ac ratio dimican
di, illorum opera libenter, & æque ac sua usurum. His expeditis, paratæ
militariter mensæ, ac refocillatis corporibus, tertia hora diei cum multis
muneribus dimissi. Dum hinc consultationibus geruntur res, & uerbo
rum magis quàm armorum usu Amurathem oppugnat Castriotus, ille
dilatam ac præstitutam diem Sfetigradi oppugnationem aggressus, loca
tis in ęminentiori quodam loco oppositio urbi, unde apertior murorum
aspectus apparebat, duobus tormẽtis ingentis magnitudinis (neq; enim
plura aduexerat, triduo ad id operis intẽtus crebris ictibus satis amplam
murorum partem decusserat, concœperatq; crastina luce totis signis &
robore exercitus succedere mœnibus, sperans nõ posse aliqua oppidano
rũ pertinacia, uel arte excludi ab urbis possessiõe milites, quũ perfracta in
uastum

Oratores sociorũ atq; principum Epiri, Illyrici atq; Macadoniæ ad Castriotum continue conuolant auxilia offerentes.

uastum urbis latera non difficilem suis aditum promittere uiderentur. Nunciata hęc omnia Epirensi per eam noctem sunt à custodijs locorum & exploratoribus. Proinde coniectatus & ipse tacitam hostis uoluntatē, ac institutum Amurathis, subueritus est primo, timens ne obruti multitudine ea armatorū, ciues ad hostes propulsandos non sufficerent, & collapsa alioquin ab ea parte mœnia eum timorē augebant. Quare uoluens plura animo, statuit eius periculi laborisq; partem in se transferre, ac laxamenti aliquid præbere obsessis. Medio itaq; noctis acceptis tantū unius diei cibarijs, reliquis impedimentis, sarcinulisq; ibi relictis, quinq; millibus passuum procul ab hoste in ueteri præteritarum loco insidiarum posuit castra. Pręmissoq; Musachio, & Guiriza Vladieni, primoribus suis, ac pręcipuę solertiæ uiris, ad spectanda hostium statiua, & obseruandum apparatum ad urbis oppugnationem, ipse iugi silentio mansit, donec gerendorum consilia ex suorum aduentu sumeret. Secunda diei hora simul & Epirenses spectatores ad copias suorum uertunt iter, & educti è stationibus Asappi atq; auida periculorū gens Ianizari, armis instructi, & ad inuasionem parati conscendunt montem, equites uix tribus passibus superare radices montis propter accliuitatem illius poterant, & procul intenti sagittis, superstantes è mœnibus hostes terrebant magis q; arcebāt, uiliora capita uulgi, ac imbellem turbam ad primos impetus oppidanorum exponebant, ut defatigatos ea cedendi occasione facilius ipsi postea sternerent, & auocatis ad eam materiam rei benegerendæ à designatis custodijs ciuibus nudata præsidijs munimenta occuparent, hæc ab ea parte moliebantur, qua perfracta mœnia tormentis fatiscebant. Sed facile locus ipse natura arduus & erectus pellebat homines, & leuissimo quoq; ictu deturbabantur ab oppidanis. Aggerem pręterea eo loci per eam noctem fecerant ciues, cōgesta terra tumuli in modū & cratibus uimineisq; pluteis circundederant locū, præparatisq; circa fudibus, & lapidum congerie paruo impulsu emissa tela altitudo ipsa, ac decliuitas loci concitabat in subiectos, uix ullo satis firmo retinaculo oblato, uel certo uestigio firmandorum pedum ruentibus in præceps in alijs urbis partibus, præsertim iuxta portas, ubi planior locus erat, & facilior militibus ascensus, descensus q; ostendebatur. Circunfusi undiq; Asappi scutati â fronte, & pone duo lectorum hominum agmina scloppis scorpionibus, ac uelut caligine sagittarum ad auertendos à stationibus oppidanos locata erant, ut facilius euaderent in muros Ianizari, qui plures admouerāt scalas, ac summa contentione uulnerum prorsus, mortisq; immemores, integri alij, alij uulneribus confecti ascendentes iam ad coronam summis manibus attentabant. Inconcussa nanq; ab ea parte mœnia fuere, neq; præsidium aliud, quàm per scalas, potiundæ urbis apparebat, sed quo altius à terra euecti superabant muros, eo infirmiores ad insistendū, multi suo ipsi onere ruebant, & cum scalis ipsis deuoluebantur humi, quæ pondere frangerentur ascendentium. Plures præcisis digitorum retinaculis, inutilibus

Oppugnatio urbis.

Asappi auida periculorum gens.

ad tenendum manibus, quibus collapsa primum arma corporis, deinde ipsi quoq; ruina sequebantur. Sed saxis præcipue gerebatur res, quæ superne demissa cum ingenti fragore promiscue & armatorũ, & omnis apparatus idem exitium trahebant. Et licet passim innumeri caderent, ascendebant tamen nihilo pauciores, ac recentes, integriq; pro defessis, ac uulneratis suffecti oppugnationis ministeria subibant, & per cadaue-ra ac sanguinem iacentium irruentes maiori iam ultionis studio, quàm cupiditate prædę, abiecto omni procul mortisq; timore, ingenti fremitu rapiebant murorum propugnacula, & festinatione ipsa, ac certamine ascendendi, quum quisq; summus euadere non posset, alij (ut plerunq; fit) alios impediebant. Oppidanis cum ingens copia congesta telorum suppeditabat, tum etiam uires ad exercenda non deerant, adiuuabat præterea omnia locus, & ipse sibi suppetias ferebat. Ad sagittas autẽ & missilia hostium, plutei quidam, & tabulata dispositа fuerãt, ac porrecta in modum scutorum, ut tecti ponè milites facilius assignatas stationes seruarẽt, & sua quisq; munia commodius obiret. Turcarum plures uiui capi manibus poterant, quum propter altitudinem scalarum corporibus penè ipsis cõtingerent hostes, & inermes nonnulli relictis armis ascendissent, dum impedirent onera scandere cupientes. Nemo tamen uiuos, quàm mortuos mallebat, timens, ne si in eo furore & rabie pugnandi hostis seruandi cura, & prædę cupido animos incesseret, urbs ipsa stolide abigna-ris amitteretur. Hæc primo fermè & secundo impetu tentata à Barbaris. Vbi uerò fœde repulsos se semper uiderunt, iam inanes conatus, & stolidum mortis appetitum cognoscere incipientes, & quisq; propria tractans uulnera, ac profluentes sanguinis riuos aspiciens, tum demum feriam mitigare iracundiam cœperunt, imbelles, tum etiam uirorum ictus tardior concursus ad muros. Non agilis dextera, non pernicitas pedum aderat propter tacitam uirium defectionẽ (ut maxime solet lassitudo hauire spiritus ex ascensu continuo) sed astantes à tergo duces & purpurati regis, nunc adhortationibus, nunc minis urgentes, fessos concitabant in hostem, ac impellebant uerberibus, si qui segnius intulissent pedem. Iracti redintegrabant pugnam, & languida corpora trahentes in hostẽ, torpidos efficacesq; ictus in aduersos muros effundebant, & paulatim deficientes mœstam exhalabant animam. Multos inter expirandum socij tractos pedibus, dum à sæuitia oppidanorum ereptos deducere in tentoria conantur, & officio pietatis fungi credunt, aliqs cẽ si consulentes magis uulneribus confossi, super semianimis cadebãt socios. Exin facile iam uictor oppidanus ex clamore indice lætitiæ è muris sublato & festiuis incessationibus irridebat uictos, augebatq; dolorẽ uiris, ac renouabat uulnera, sed nõ ferens inultam eam ignominiam Tyrannus, unum ex satrapis suis, Feribassæ nomen erat, pręclarũ & uirium, & ingenij robore ducem, cum tribus armatorum millibus, ac quibusq; bellicis instrumentis, magno pręterea scalarum numero ad oppidanorũ excidiũ, uel uerius ad ulciscendas

Clamor lætitiæ index.

Feribassa.

ulciſcendas iniurias,& præſidium ferendum ſocijs miſit. Mox clamor omnis ceſſauit in urbe,& timorem arguens ſilentium ad aliam belli duri ciem,& recentes ſudores ordiendos euocauit milites. Intenti itaq; omnium animi,oculiq;,ad auertendum nouũ hoſtem, & perturbandos progredientium apparatus,ſagittis primum,manubaliſtis,ſcloppis, catapultis omnis generis,quibus à longe potuit arceri procul à muris tenuerunt hoſtem. Deinde ubi inferri pertinaciter ſigna aſpexere,& prẽter aliquem periculi reſpectũ impeti mœnia uiderunt,ſudos ſaxaq;,illitas pice oleoq; Corbes & Sarmenta iniecto igne iaciunt in ſubiectos. His igitur oneratis,ac perterriti regij,dum alij ab incendio ſe ſubtrahunt,alij ad extinguendum ignem accurrunt,paucas admodum ullas mœnibus ſcalas admouere potuerunt,& quæ admotę fuerant plures arſerunt incendio. Dux ipſe cum parte agminis euectus aliquantulum ab eo tumultu & occiſis ſtationarijs quibuſdam noſtrorum erectis ad eam partem murorum ſcalis,pugnando ſimul & hortando accendebat uiros,ut in uacuam inde urbẽ intrarent. Neq; deerat obſequium militum,& ſuopte inflammãti ingenio uulgi animi,ingenti nanq; ferocia,ac propè rabie omnes certatim, id decus petebant,non ignari q; præclara quæq; præmia, & ampliſſimæ faſtigium ſortunæ,præter muralis coronæ donũ parata eſſent ei,qui primus murum aſcendiſſet,ſed irritas & ducum adhortationes, & contentiones militum fecit,accurrens repente in locum demortuorum ſociorum Peralatus,cum non ignobili manu Dibrenſium, ac grandine ucluti telorum obrutos homines contriuit,apparatusq; omnes perfregit, ac diſſipauit. Clamor iterum renouatus ex urbe,& repulſus hoſtis,licet maiori timore quàm periculo. Vix enim ex eo agmine xxx. ceciderũt,uulnerati duo de uiginti. Nemo tamẽ ab alijs operibus oppugnationis abſtinuit, priuſq; receptui cani audiuiſſent. Inſtabant ab omnibus partibus pertinacia ſola qua poterant,ac pudore magis q; uiribus, ita ut ſatis ampla copia reſpirandi fuerit oppidanis. Longe tamen amplior,nunc futura ex ipſo Scanderbegi aduentu,& aſpectu ſociorũ,quos index iam uenientium puluis ac fremitus equorum auribus,oculisq; omnium prodebat. Tarditatis autem noſtrorum (pugnatũ eſt enim ante eorum aduentũ ſub muris tribus amplius horis) ea cauſa fuit,q; poſt multas denicq; ſentẽtias tutius uiſum,& magis opportunũ,ſi protraheretur pauxillũ eius dimicationis ex ordiũ,donec hoſtes uacuis tentorijs relictis omnibus ſignis uiribusq; in oppidanos intendiſſent, ac quiſq; ad ſua diſcurriſſet miniſteria, facilius tunc rati intẽtos,operi,ac occupatos feſſos,ac duplici oneratos hoſte aggreſſę urbis,& initæ oppugnationis pœnas luere poſſe. Sed nõ adeò ſupinus inuẽtus Ottomanus,nec tantę ſe reũ ſtultitię prudentiſſimus Imperator prębuit,ut cõuerſa in oppidanos cuſpide,nuda tantũ terga Epiren ſi relinqueret. Locata nãq; ipſe ſtatione paulominus quatuor ſtadijs procul à muris ſpectator & hortator cõfederat, ſtipatus aſſuetis cuſtodibus corporis ſui & lectiſſimorũ iuuenũ agmine circa paſſim xv. ſermè equitũ

Donum paratum ei qui primus murum aſcendiſſet.

millia disposita, qui obirent assidue, & lustrarent oculis omnia, ne motus aliquis oriretur à tergo. Epirensis septem millibus equitum, tribus peditum instructis usq; ad duo millia passuum prope hostem processit. Ibi uero de more partitis copijs, Mosem cum peditatu omni, & duobus equitum millibus in insidias, & ad uarios fortunæ euentus locauit. Ipse cum reliquo equitatu maximo impetu apertissima, & campestri uia tendit in hostem, & priusq; ad coniectum teli appropinquaret ingenti sublato clamore & oppidanorum animos erexit, & depressit Barbarorũ equitatus. Regius qui ad idipsum (ut dixi) instructus stabat, nihilo segnius occurrit, & concitatis equis irruit in aduersos. Ipsi nihil multitudine territi, uel gradu turbati, illato infestius pede, primo impetu facili negocio propelluntur ac dissipant uenientes, plures q; immixti, ac congressi cominus iam gladijs furere cœperant. Regij nulla re, præterquã numero suo aliquantisper pares, iam cedere aperte, & timida fuga momento temporis paulatim confessionem ignauiæ prębere nõ erubescebant. Id ubi aduertit Tyrannus, & aduersis ubiq; Dijs, ac infœliciter rem geri cognouit, mox cecinit receptui: Proh pudor, inquiens, & ostentans digito paucitatẽ nostrorum. Terga uestra ait, tam infame latronum agmen uidit, sed uidi, & ipse, quod magis excitare ruborem fortibus uiris debet. Ita ne deos illi in manibus, in sinu uictoriam gerunt? Vos tantum imbelles gladios, mortales dexteras, & humana, ac ferro obnoxia corpora habetis? En expectant adhuc, quid statis? Oberrant præ oculis tam uobis pudendi uictores, absorbere potestis cũ totis armis equisq; uiros. Vlciscimini, sanguinem uestrum ulciscimini (ut enim sit publici honoris ratio) cladem socio rum, & priuatas saltem iniurias. Ad hanc illius uocem conuersi extemplo omnes, & undiq; relictis operibus effusi ex monte proruunt in subiectos. Non expectauit Epirẽsis, licet fessos & inordinatos, sed retroactis ocius signis, adeptũ semel uictorię decus ordinato in tuto recessu, qua sola poterat uia seruauit, & uno tantũ suorum amisso, tribus uulneratis, ad Mosem se recepit. Ex Barbaris lx. amplius ceciderũt, & sub solius Scãderbegi manu quinq; interfectos narrãt. Recedẽtes eos Turcę nõ lõge sunt insecuti, nã ueritus insidias Tyrannus (pręsertim q; de cęteris copijs latitantibus nõ incerta apparebãt indicia) iterũ receptui cani iussit. Pulchrũ spectaculum erat, quũ momẽto eodem & urgere ab una parte Barbaros, & urgeri à tergo ab oppidanis cernere liceret. Insultabant hi Castrioto cedenti, ac carpebant cõuitijs, quẽ armis nõ poterãt. Illis molestior longe Perlatus & clamore aures, & telis terga incessebat. Nã ubi relictis muniments ad auditũ Scãderbegi nomẽ descẽdere eos ex mõte uidit, occasionem sequẽs prębitã cũ ccc. armatorũ agmine erũpens multo fremitu, ac grandine uelut telorũ, usq; ad extremũ mõtis illos est insecutus. Ita oĩa ad uersa irritaq; ea die Ottomano steterũt. Vrbis oppugnatio intermissa, hostes nõ assecuti, & incruenti erepti ex oculis, aucta oppidanorũ audacia, & promptissimus fermè quisq; sub mœnibus amissus. Rerũ prętereaaliarum

Tyrannus receptui canit.

Exhortatio tyranni ad suos.

Victoria Scanderbego cedit.

Ottomanus infœliciter pugnat.

aliarum, ac totius apparatus uix tolerabilis ruina. Tria nanq; hominum millia confossa per montis latera sunt inuecta. Vulneratorū quatuor amplius millia excessere, instrumentorum bellicorum magna uis perfracta, ac consumpta incendio. Oppidanis xl. non amplius militum iactura ea uictoria stetit. Vulneratorum magnus numerus. Ingens tamen telorum multitudo ac spoliorum inuenta sub muris, conuectaq; in urbem, dum circa Castrioti recessum occuparentur hostes, Tyrannus nihil amplius per eam diē tentauit. Sed recedens ob oppido, fixis circa tentoria signis, ac stationibus firmatis, per totā usq; noctem mœsto silentio se continuit. Epirensis quoq; satis ea uictoria contentus, quod & dissipatos hostes, & tantum laxamenti datum oppidanis cerneret. Moratus tantummodo dum respirarent milites sublatis signis in priora castra ubi reliquerat impedimenta cōcessit, ac ibi ciboq; refocillatis corporibus somnoq; mane ab una parte nuncios rei benegestæ, & Sfetigradensis uictoriæ ad Vranacontem, & cæteras imperij urbes ac populos decernit. Subsequēti die ab alia parte ipse cum ducentis uiris per ardua montium ad res hostium contemplandas ire perrexit. Et quū quieta uidisset omnia, idemq; ocium oppidanorum, reuersus in castra, & ipse biduo ibi mansit. Postridie uero in Dibras superiores cum omnibus impedimentis transtulit copias, ibiq; munitissimo loco statuit castra, xv. millibus passuum procul ab hoste. Eam potissimum (ut arbitror) rationem in tam crebra mutatione loci secutus, ne uel certis stationibus ocio assuescerent milites, uel consilia inire posset hostis, aut per insidias captandi uiri, aut ab eo præcauendi. Amurathes interea ægreferens funestæ illius diei fortunam, & tam grauem repulsam ab oppidanis non æquo tollerans animo, ubi satis iam cæcis consultationibus, & ignauo dolori datum est, accitis furoris & ultionis ministris contemplari denuo situm urbis, & obseruare, qua parte magis obnoxia iniuriq; mœnia essent, iussit. Deinde dispositis machinis, integro triduo in euertendis muris inanem operam consumpsit. Nam licet ab ea parte laxarentur urbis latera, & extructa opere humano munimenta corruerent, insignis tamē natura loci nulla ui poterat, uel ingenio mortalium expugnari. Et quamuis aperta omnia, ac sine defensore fuissent, progredi uix manuū pedumq; (ut aiunt) adminiculo expeditis licuisset uiris, ne dum armatis, & eos trahentibus apparatus. Ita confragosi montis saltus, & anfractus præcipites, liberum prohibebant ascensum. Ab alia parte unde commodior apparebat oppugnatio, si perfringi mœnia potuissent, umbilicus quidam in modum gibbi in dorso montis oppositus defendebat à machinis, ne à stationibus hostium in eum locum apponerentur tormenta. Sed tum propter ascensum in primo aditu difficilem, tum ob uicinitatem nimiam urbis, frustra sæpe tentata res. Erumpentes nanq; oppidani, semper apparatus impedierunt, & deiecerunt omnia beneficio loci adiuti, tormentis præterea cæteris q; id genus instrumentis secure de muris hostium conatus deturbabant. Sic inanis labor ex omni

Sfetigradenses crumpunt in Turcicos.

latere apparebat, neq; dilucebat quippiam, quod inuitaret senẽ ad spem tam cupitę rei potiundę. Statuit tamẽ crebris certaminibus, & uexatione assidua incessanter incumbere, exhauriri posse obsessorũ uires dictitans, quod licet dies primę oppugnationis multo sibi sanguine steterit, satis tamen multos hostium quoq; cecidisse, ut ex eo numero, sed non totius tamen aleę fortunam experiri ausus est, quũ et à tergo residens hostis iniice ret pauorẽ tyranno, & recentis memoria cladis adhuc ob oculos obuersaretur. Ignobilibus tantum dimicationibus lacessiti oppidani, & quæsita crebris procursationibus occasio à regijs urbis ex improuiso potiundæ. Sagittandi tamẽ nullus finis erat, neq; à reliquis operibus oppugnationis à longinquo cessatum. Minimum itaq; utrinq; iacturæ fuit, neq; aliquid dignum memoratu gestum, muri non attentati manibus, & scalę eousq; nusq; admotæ, donec Ianizari quidam latenter progressi obseruarunt solitudinem quandam urbis ab auersa parte, unde non satis necessaria uisa fuerat procuratio oppidanis, propter inaccessi propè loci munimentum, & prærupti montis cupidinem. Res ad Amurathem delata, mirifice eius mouit animam. Itaq; approbata ea occasione, alij post alios ab illo missi, & illuc conuolantes, iusti agminis formam expleuerant. Præfecto obeunti munimenta, ea res nunciata est statim à custodijs propinquis, quamobrem accurrens mox ad locũ cũ delecto satellite, & magna ui telorũ, ex occulto primũ, & ipse spectatis hostium consilijs, admiratus summopere est eam audaciam hominum, uel uerius stultitiam, & apertũ uitę contemptum. Deinde ut dolum dolo, & silentium silentio falleret, latuit tantum post munimẽta, donec intentos operi singulos, erectasq; scalas, & alios scandẽtes, atq; in sublime leuatos uidit. Tum erumpens illico ita uel solo aspectu exanimauit hostes, ut relictis armis, socijsq; multis, prout pauor cuiq; suadebat, profugerẽt, priusq; sub teli iactu essent. Plerig; tñ inter fugiendũ obruti saxis, reliqui obtriti ferè cum scalis omnes, & prçcipites ad ima montis deuoluti. Ita deformatis, contritisue corporibus, ut inuenti postea non agnoscerentur à suis, quũ uix effigies humana supercesset, oppidanorum nemo læsus abijt, sed nec per totos eos dies gemitus fermè in urbe est exauditus. Nam ab ea parte qua tormentorũ ictibus quatiebantur mœnia, interdiu quidem summa ratione uersabantur ciues. Noctu uero congesta terra stipitibus sarmentis, lapidibusq; reficiebant locũ. Dũ sic leuibus offensis lacessunt se, & acuunt magis iras, q; dimicãt cũ oppidanis hostes, Scanderbegus cũ duobus equitũ millibus solicitus ubiq; peruagabat, perlustrans summo studio oĩa, si alicũde sibi daretur occasio intercipiendorũ frumẽtariorũ, uel aquatorũ, uel id quod facile credebat missorũ forte quorundã à Tyrãno ad depopulationẽ pro uinciç, & uastationẽ agrorum. Vanus tñ huius rei çstimator semper fuit, nam neq; tũ, neq; ullo deinceps tẽpore Sfetigradensis obsidionis tentatũ tale quippiã cõpoerio ab Amurathe. Redibat mœstitior in castra Epirensis, ubi irrita ea cõsilia, & nullã explendę irę materiã offerri sibi cernebat.

Quadam

Quadam die decima Kalend. Quintilis, acta iam ſecunda noctis uigilia, cupidus iampridem ſanguinis conſcendens equum cum Tanuſio, & quinquaginta uiris ad aſſuetum opus, ſcrutandas uidelicet res hoſtium profectus, quũ ex alto proſpectans uelut muta omnia, neq; præter ſigna hoſtile aliud quicquam uidiſſet, & ſtratos promiſcue cum iumentis ſub tentoria homines (torrebat nanq; impatientia æſtus corpora cancer nimijs ſolis ardoribus peruſtus) conuerſum ad ſuos ita, & inſigni uocis oriſq; habitu proloquutum ferunt:

Oratio Scanderbegi ad ſuos.

O præclarum ſpectaculum uiri. En Orientis Imperator, & terror gentium Amurathes. En orbis uictor exercitus, qui Hungaricis ſpolijs, & Aſiatica gaza, ac Peloponeſiacis ornamentis totiens barbaricas domos decorauit, ſepultus ignauo dolore, ſomnoq; iacet, à Sfetigradenſi præſidio, & tam puſilla urbe uictus, ut obſeſſo iam uideatur, quàm obſidenti ſimilior, uix exaturari animus eo aſpectu poteſt, q̃ turpis rerum omnium facies, & iumentorum ſimillima omnia. Sed adeſſent utinam ſpectatores Chriſtiani principes, uix temperaturi quidem lachrymis nunc mecum, quum ex eo fœdiſſimi habitu hoſtis fortunę ſuę indignitatẽ metirentur. Quod ad uos attinet, tranſmittite quęſo hęc ita ad ima pectora, & memores libertatis animos, ſicut oculis nunc tam ſordide ſubiecta ſine contemptu cernere non poteſtis, agite dum, properate mecum, dum aliquid diei ſupereſt, & recens huius ſpectaculi imago hæret animis. Abeamus in caſtra, ut accipiamus ſigna, ut ferrum tradamus ſocijs, dum iacens tam bellè hoſtis cruentum nobis iugulum tradit.

His dictis, concitato equo, ſequẽtibus impigre alijs, totus irarũ ſpeiq; plenus ad ſtationes contendit, atq; nullo ibi laxamento ſuis dato, uix cibi militariter ſumendi facultate conceſſa, auelli præcipiti feſtinatione ſigna & copias omnes, arreptis unius tantum diei cibarijs ſe ſequi iubet. Ad cuſtodiam caſtrorũ xl. militum libera capita, cęteri ſeruilis corporis, & lixarum manus relicta, nondum ſole fugato opertam tellurem inuaſerant tenebræ, q; viij. millia paſſuum propè hoſtem irrepſerat Epirenſis, tacitus ſemper prœeuntibus equitibus quibuſdã, ac luſtrantibus oĩa, & peragrantibus aſſueta indagine ſingulos ſaltus, ne ſtruendarũ tantũmodo inſidiarum artificẽ Caſtriotũ appareret. Timebat ſemper peritus belli dux, uel ex compoſito ſumma ingenij dexteritate timorẽ ſimulabat, ut cautiores efficeret milites, & ad omnia redderet intentos. Inde crebro dicere ſolitũ ferunt, plures claros imperatores exercitusq; inſidijs, q̃ aperto Marte deletos. Optare ſe contra x. potius uiros certa cum deſtinatione, atq; aperta fortuna congredi, q̃ aduerſus duos in aliqua rei loci q; incertitudine confligere, quum & omnia occulta formidoloſiora, & in re ſubita quęq; maiora uideantur. Vbi uero quadringentorum ferè interuallo ſtadiorũ hoſti propinquus factus eſt, progredi ulterius ſigna prohibuit, donec duos milites multis pellectis donis ad diſquirenda cuncta uſq; ad ſtatiua Barbarorum miſiſſet, ſed & ſponte cum illis id ſubijt onus Moſes,

Plures exercitus et clari Imperatores magis inſidijs quàm aperto Marte deleti.

utpote qui non satis uel audaciæ, uel peritiæ illorum fideret. Et descendens illico ex equo, ut pedes tutius falleret uigiles hostium, seruili uestietectus, ac Illyrico præcinctus ense, alacer euanuit ex oculis sociorum. Milites ambo intrepide secuti, erecti sunt omnium animi, quum Mosis ingenium ad id negocij adiectum uidissent. Expectabant itaq; soliciti inuitantibus pauorem noctis tenebris, quæ gerendi belli consilia tantus explorator afferret, neq; fefellit hominum uota Dibrensis. Quum nõ tantum adiacẽtia castris loca, sed in intimas quoq; stationes progressum latebras omnes hostium perlustrasse non ab re dictum sit, nec me præterit aliquis ad Scanderbegum id audaciæ experimentum transtulisse, quod tamen ego à Mose non ausero, secutus in re non satis certa plurium sententiam, licet non prima, & solius ea Mosis fuerit laus. Nam & Castriotum ipsum in Croiensi præsertim obsidione, nemo negat id munus obijsse, pari animo, euentuq; : quid enim dicam consilio ? quum uix fermè ibi aliquid ratione, sed solo casu geratur. Quare nõ multum ausim laudare in ducibus tam prodigam uitæ uirtutem, & si quod reprehendas in Epirensi nihil relinquit fortuna, quæ omnes uiri conatus, cogitatusq; ita ad ardua quoq; est comitata, & secuta, ut rarum illud spectaculum ea ætate cernere licuerit, euentum cum consilio, fortunam cum uirtute coniunctam. Sed dabitur aliâs his locus, nos interim cum Mose redeamus in castra, quem conspectum à longe stationarij (luna nanq; pernox erat) obuiam progressi, multo gaudio exceperunt, taciteq; murmure perduxere ad Imperatorẽ, circumfusi tum turmales, & mixta multitudo optimatibus concurrunt soliciti ad audiendum quæ uiderit, quæ egerit, quantum timoris, quantum spei attulerit. Vbi tuta omnia sunt nunciata, ac lætitia in singulos transfusa, Scanderbegus sentiens iam pugnæ optatũ adesse tempus, medius uadens per agmina armatorum, disponebat simul tela, uirosq;, nũc primos, nunc postremos ad sua quenq; officia collocans, simul animos præclara uerborum adhortatione accendebat:

In ducibus nõ laudatur prodiga uitæ uirtus.

Et si, inquiens, milites nunc cũ tempus ipsum, ac multa propè undiq; omnia, tum spectata toties uirtus uestra me ad silentium inuitarent, tamen noua hæc consilia nostra, & insueta belli gerendi ratio non alienum fortasse sermonem meum apud uos faciunt, quandoquidem cũ nocturno nunc hoste, non aperto (ut consueuistis) Marte ædenda uobis nouæ uirtutis exempla decerno. Quare ago libenter nunc uobiscum, & si quo intentius fieri possit, hortor, obsecro, obtestor omnes, ut memores animorum, memores per tot annos parti decoris præsentes uos tenebræ ostendant. Nam ibi ipse neq; spectator, neq; adhortator cuiusquam uestrum uel uirtutis, uel ignauiæ esse potero, sola luna testis, & dextera uobis uestra hortatrix aderit. Aderit à uobis rerum gestarũ tamen & euentus publice testis, ego priuatim singulorum iudex, quum cruenta occisorum spolia, & oblata è tentorijs signa, quum trunca hostium capita manibus uestris ad me deferri uidero. Hæc & huiusmodi alia uelut per iocum iactabat

Oratio Scanderbegi ad milites nocte pugnaturos.

iactabat, monens tamē præcipua cura uiros, abstinerent ab hostilium castrorum direptione, neq; dum sordidam cupiditatem explere conantur, funestissima se præda præpedirent, nullam posse meliorem fortunam, nihil preciosius pręclaro militi offerri, quàm hostile iugulum. His expeditis, ac supplicationibus, uotisq; multifariā pro uictoria nuncupatis, quarta ferè hora noctis inde eduxit signa. Sed priusq; ad castra hostiū peruentum esset, illorum aduentum prodidit equorū hinnitus, armorumq; strepitus custodijs Barbarorum. Itaq; momento temporis uigiles excitatis ducibus castrorum confuderant omnia, ac repleuerant tumultu. Prætoriū quoq; Principis re subita perculsum, excitusq; facile è somno senex, quæ in tam præcipiti facto potuit quasi inops animi procurauit. Non tamen idcirco tardauere, ne dum tenuere impetū Castrioti, qui & si eo motu misceri castra, ac uolitare per stationes armatos sentiret, uix aliquid de concœpto iampridem ardore moderatus ingenti clamore, fremituq; impetit munimenta. Dimicatio primū orta circa tentoria Asiaticorū quorundam militū, quæ forte prima occurrerant. Facile itaq; disiectis omnibus, & station arijs tum fugatis, tum occisis, ad alia uiciniora eandem traxit ruinam. Occurrebant multi sumptis tumultuarie armis, sed impares & numero, & ferociæ nostrorum. Mox discerpti gladijs, uel in fugā acti fuere. Inde Epirotæ ubi desertas quasdam stationes uiderūt, iniecto igne & funibus præcisis uacuas custodibus domos deformabāt. Stetit incrementa eousq; uictoria Scanderbego, donec collecta in unū, & densata ualida Barbarorū manus è uisceribus ipsis, ac robore castrorū ad eam ignominiam propulsandā accurrit. Tum anceps apparuit Mars, & opertus cadaueribus, ac multo cruore notatus locus. Castriotus nanq; deductis à fronte scloppis, scorpionibusq;, ac omni agmine sagittariorum, primo impetu ueniētes exceptos ea strage afflixit, ut obstupefacti primo augente pauorem nocte dubijs pergerent, ne ire, an retrocederent animis, stetere. Freti tamen numero (xiiij. nanq; millia amplius illuc confluxerant) reliquam fortunam experiri destinant. Epirensis possessum semel locum necubi mutauit, sed obnixo persistens gradu, pari animo consilioq; ad ictus cum inferendos, tum sustinendos se præparabat. Neq; enim uel in gredi ulterius castra hostium ob confertam multitudinē poterat, uel eam præclaram uictoriæ occasionem ullo proposito disci imine dimittere uolebat. Collato igitur cominus pede, gladij gladijs, scuta scutis concrepere, ac cōgressus uelut uir uiro (cauebant nanq; permisceri, ne in ea noctis confusione periret discrimen hostium, sociorumq;) singularis cuiusdam certaminis speciem effinxere, ita ut ne dum publico, sed priuato quodam odio insanire uiderentur, dum quisq; sibi ueluti assignatū credit hostem, & cruenta inuisi capitis spolia detrahere studet. Dilucebat iam ex omni parte, q; fixa militum animis recens oratio Castrioti, q; infusa mentibus singulorum priuata quoq; præcepta forent. Ita undiq; sub manibus uictorum gemebant Barbari, ac secta ferro guttura cum profluenti copia

sanguinis

sanguinis stridebant. Dum abscissa quisq; capita solicitus uelut data pignora fidei, & emeritæ signa uirtutis duci ostentare cupit, sed non permissa diutius nostris ea facultas sequendi. Nam ubi oneratum agmen suorum uiderunt Turcæ palantes undiq; integri, ac saucij simul ad tutiora castrorũ loca, & uallum principis se recipiebant. Deprompta mox è stationibus omnis acies, & egregie (ut in eo tumultu potuit) instructa, ad eam partem sicut magno, ita inani impetu incubuit, quum in ipso fermè hostium fugæ initio nostri quoq; satis ea cæde tum defessi, tum exaturati retrocessissent. Cæterum cum uix adhuc per duo stadia abessent, nullus tamen instare ausus fugientibus ob timorem insidiarum. Manserè ibi igitur, donec illucescens aurora suorum stragem, & cadauera sociorum recensenda illos multis cum lachrymis obtulit. Duo occisorũ millia fuisse omnes consentiunt. Vulneratos quingentos amplius. Nostrorũ quoq; duo & quadraginta inter hostium aceruos iacuere, quos inuentos Barbari, licet frigida tactu corpora, & liuentes ex more oculi conspicerentur, ac pristinos membrorũ usus fœlices iampridem deseruisset anima, inani tamen ultionis studio fœde laceratos, publica simul & priuata odia inexangues truncos, & surda nequicquã cadauera explere satagebant. Scanderbegus interim ereptos omnino ex oculis auribusq; hostium in quandam ualle, quã Pulchra incolę appellant, quinq; millibus passuũ procul ab his stare iussit signa, donec respirarent milites, & reformarẽtur ęquius ordines sub splendore diei, sauciorumq; cura haberi posset, quos ipse singulos adeundo consolabatur, & imperatorij decoris oblitus, militari ingenio, uelut unus ex plebe, manibus suis attrectabat. Procuratis diligenter omnibus signis sublatis, inde circiter quintã diei horã peruenit in castra. Nam tardabant multa uiros uulnera, calores, præterea prædę hostilis satis grauia onera captorum, quinetiam non ignobilis erat numerus fortunæ tam publicæ, quàm priuatæ sub tentorijs quantum inuentum, tantum fermè arreptum, equi ccxxx. signa militaria vij. Sed ornabãt præter cætera spectaculum præclara gestamina, & insignia priuatæ uirtutis eruenta hostium capita in manibus militum. Hos Scanderbegus publice multis uerbis donisq; honorauit, captiui ad urbes uicinas transmissi, donec pro redimendis precium afferretur. Signa ad regulos socios cum quibusdam ornamentis Barbarorum transmissa. Reliqua pręda cõcessa militibus, & diuisa, quiesq; per eos dies data castris ad reparandas uires. Exacto triduo collecta uasa, & in Aemathijs campis castrametatum. Ot manus ex tam miserabili suorum fortuna, & fœdissimo castrorũ aspectu ab ira in rabiem & furorem uersus, quum aliam ultionis materiam nõ uideret, truculentissimos animi æstus in oppidanos & opposita mœnia nequicquam expromebat. Ter per eos dies præfectus nouæ Romæ cum insigni apparatu eam oppugnationem aggressus, repulsus totiens ab oppidanis, & maxima clade deiectus. Sed quantum ferociæ ex ea re obsessis & animi accedebat, tantum atrox indignatio, & præseruidus furor uexabat magis

Scanderbegus solatur uulneratos, & manibus suis attrectat.

bat magis Amurathē, & ſuperſtes in effœto corpore uirtus, ac uetuſta rerū geſtarū memoria ſeniles erigebat ſpiritus. Bellorū uarios euētus dicebat, & nullibi inſtabiliorē fortunā, difficultates oēs pertinaci cōſilio, & indefeſſo ſtudio ſuperari poſſe, debiles fore urbes, infirma oppidorū munimēta ęquabilia ſolo oīa ubi mortaliū ingenia, & humanus labor intēdere uellet, accēdens his dictis ſuorū animos, & pręmia ſimul (qualia uix ullo imperij ſui tēpore polliceri cōſueuerat) proponēs uiris, poſterū diē ad urbis oppugnationē deſtinauit. Nō latuit horū quippiā Scanderbegū, ſed prout uel decreta, uel tentata fuerant, detecta ſunt oīa ei per ſingulos dies, tū exploratoribus à ſe diſpoſitis, tū à transfugis barbarorū, quorū indies multi ad eū cōfluebant, uel imperiū Ottomani faſtidiētes, & ſequētes fortunā ducis, uel ſola ducti (ut fit) ingeniorū leuitate. Cōciliabat prętera ita ſibi homines liberalis natura, & prudentia uiri, ut ſi quid ſimulati & pernicioſi ingenij ſecū attuliſſent, ea uicti clementia id fermè omne exuerent. Moratus itaq; tantū Epirenſis dū Moſes rediſſet, quē ad cōquirendos milites, & in ſupplementū amiſſorum ſufficiendorum miſerat, relictis ordinibus, turmas q;, tanquā uiſus eſſet hoſtis, in procinctu tenebat. Ab Amurathe ut cōſtiterat ſigna ſub mœnibus illata, & cœpta oppugnatio ſub primo fermè diei exortu. Cincta urbs corona undiq; qua acceſſibilis mons erat, & operta omnia armatis. Nam quū ultimam eam dimicationem tyrannus propoſuiſſet, in obſeſſos, totis uiribus, roboreq; exercitus incubuit, ſed ne perturbaret ea (ut conſueuerat) improuiſus Caſtrioti aduentus, Feribaſſę feroci illi duci ſponte id munus petenti. xij. equitū, vi. peditū millia tradita, qui hoſtis impetū auerteret, ſuſtineretq;, neq; reliquas turmas à tenore oppugnationis interpellari pateretur, multū conſiliij aderat Barbaro, plurimū animi, utpote militaribus nō minus, q; imperatorijs officijs aſſueto. Obibat ſingula crebra perequitatiōe, & exploratoribus præmiſſis perluſtrabat remotiora etiā à tentorijs loca impatiēs animi, ociiq;, uelut cupitū expectans hoſtē, & indignans tam præclaram laudis materiam diutius differri ſibi (ita oberrans prę oculis fatū, & uicina libertas, audaces plus nimio homines facit.) Rudis nanq; propriarū uirium ęſtimator deſtinauerat iampridē animū ad ſingulare certamen cū Scanderbego ineundū, ſi per militares tumultus, & furores belli ſibi uſq; licuiſſet. Deformata interea totmentis multa murorum parte, & diſiectis munimentis quibuſdam oppidanorū, repleuerant ſcalis muros regij, & intenti omni genere telorum aſſeribus pręſertim (uſitatiori uocabulo Arpagones dicimus) ſuperſtantes armatos inceſſebant, neq; cuniculorum inanis labor à quibuſdam intermiſſus, ignes quoq; rotati à multis partibus, & immiſſi in urbē (nondum enim uel nota mortaria, uel ſatis in uſu erant) ſed facile extinguebantur ab oppidanis, agebaturq; intrepide undiq; cura murorū. Plurimus tñ labor, ac ferè periculum omne ad portā maiorē erat, ubi conuectis multis ſcalis tabulisq;, uelut turrim quandam erexerant regij, quo & plures ſimul euadere poſſent, & pedum ſtabiliore ueſtigio

Bellorum uarij euentus, et nullibi inſtabilior fortuna.

Scanderbeg conſcius conſiliorum Turcæ

Libertas audaces homines facit.

ueſtigio tela iacere ad ſummouendos ſtationibus q̃ deturbandos oppi-
danos. Augebatur ſemper numerus hoſtium confluentium, tanquam in
uenta uia eſſet potiundæ urbis. Alij ingentis magnitudinis trabes ad fir-
mandum, ampliandumq̃ nouum opus, ac latentes muris inſidias ſtruen
das ſubuectabant. Machinas minores alij, & ferreos uectes ad fodienda
ſubter mœnia afferebant, miniſtrabantq̃ ſimul ſagittas, lapides, ac cętera
id genus miſſilia ijs qui à ſummitate eius compaginis, urgebant hoſtes.
Iamq̃ ſeneſcebat paulatim ab alijs partibus ardor oppugnationis, & uis
omnis, ac certamen illuc transferebatur. Tumultus præterea, clamorq̃
inſultantium omnia maiora faciebat, inceſſerat formido mixta deſperati-
one oppidanos, quibus ea ſtatio aſſignata fuerat, quum in eo ſtatu res ui
derent, ut ne dum remoueri ulla pertinacia ab eo opere, ſed neq̃ tardari
Barbarus poſſet. Quo maiori ſtrage pellebant hos, eo numeroſiores alij
ſcandentes nuſquam reſpirare illos patiebantur, ita ut tela quoq̃ cum ui-
ribus deficerent obſeſſis. Quare ubi inane ſuum præſidium ſenſere, peri
culumq̃, ne inde urbs caperetur, extimeſcerent, ſoliciti de ſalute patriæ,
præfectum acciri cum manu armatorum ocius iubent. Sed exciuerat ru
Perlatus præfectus feſtinat ad tutandum murum. mor, pauorq̃ alius ab alio Perlatum, quia inuenere eum non longe feſti-
nantem ad eam partem, cum longo ciuium agmine. Conſternata nanq̃
omnis ętas uelut captam ciuitatẽ audiſſent nondum certo dolore, ſuſpen
ſoq̃ gemitu cupidi ad tam inuiſum ſpectaculum accurrebãt. Deiecit pri
mo impetu hoſtes Petrus, qui euaſerant in muros. Signa quædam tyran
ni inuenta affixa munimentis, multo clamore auulſa, delataq̃ in forum,
quo eius prædę aſpectu ſolicitudine ſociorum animi leuarentur. Vnum
reſtabat, ut lignea moles illa perfringeretur, & iniunctæ ad muros trabes
(ut diximus) æquarentur ſolo, ſub quibus tecti milites uectibus ferreis
demoliebantur fundamẽta, & reliqua miniſteria oppugnationis exeque
bantur, licet & ex ipſa turri ſæuientibus Barbaris non ſatis adhuc tuti no
ſtri erant. Congeſta igitur ui ſaxorum ingentium, ac oleo, aceto, aquaq̃
feruentibus affatim coniectis eodem momento machinę tabulata, com-
pago illa ſcalarum crebris ſuperne ictibus diſſiparunt, reliqua inſtrumen
ta hoſtilia obruta, perfractaq̃ pari ruina. Gregariorum quoq̃ centũ am
plius capita attrita, ſuffocataq̃ in eo tumultu, & duo non uiles ordinum
ductores. Liberata eo metu ciuitate, ac renouatis munimentis, cuſtodia-
rumq̃ habita ratione, uix enim ullus de uetere præſidio inuiolatus excel-
ſerat, ad alios hoſtium motus ubi par iam cõtentio de muris, ideoq̃ pro-
pior periculo urbis fortuna apparebat, cõuerſis ſignis dux peruolat. Bar
bari qui à recenti agmine noſtrorum repulſi, abſceſſerãt aliquantulum à
mœnibus, dum primus ille feruor oppidanorũ reſediſſet (utpote quos li
cet magna, non tamen omnis penitus tentatæ rei ſpes deſeruiſſet) ubi ab-
eſſe ducem nouere, procurrentes illico ad relicta miniſteria, & fumantes
adhuc ſuorum ſanguine trabes, renouant oppidanis priorem periculi fa
ciem, ſed paulopoſt accurrens Perlatus, uix dum cõpactam materiã leui

momento

momento diſiecit. Inter has uirorum contentiones,& fortunæ uariatio-
nes,ſpecioſior lõge figura belli ab alia parte affulſit,quæ utrorumq; auer
teret animos manusq; à pugna, & uelut mitigata ira, ac ferro depoſito
ſpectatores timido ſilentio euentus ſociorum faceret. Adduxerat enim re
pentine inſtructum militem Caſtriotus quinq; fermè ſtadijs prope ho-
ſtem,celeriq; curſu ad hoſtium caſtra pergebat,ni inſtructus iampridem
Feribaſſa cum aſſignatis ſibi à Tyranno copijs ei occurriſſet, non paſſus *Feribaſſa occurrit Caſtriotо.*
propius progredi hoſtem,ne (quod maxime intendere noſtros ſciebãt)
diſturbaretur eo tumultu oppugnatio urbis,& auocarentur à mœnibus
reliquæ principis copiæ. Scanderbegus ſimulato pauore retulit latenter
pedem,& cxl. amplius paſſus protraxit,longius adhuc ſe inſequentes ho
ſtes,tum deductis ex more copijs infeſtis paſſibus procurſum eſt in ad-
uerſos,ueruſq; depromptus furor. Barbarus olim auidus pugnæ, nihil
recuſauit, ſed quum eam paucitatem noſtrorum uidiſſet (nam cum ix.
paulo plus millibus Chriſtianus uenerat,reliquos enim ad M.D. ampli
us,cum Muſachio x.fermè ſtadijs procul uelut ad ſubſidium cæterorũ,
ſi uariaſſet fortuna reliquerat) peditatu omni,& quatuor equitum milli-
bus à fronte oppoſitis,impetum eorũ excepit, reliquas copias equeſtres
militari aſtu deluſas à robore cæterorum,ac paſſim circunfuſas ad occlu-
dendos & opprimendos à tergo noſtros miſit, ne ullum effugium pate-
ret obſeſſis,ratus forte Scanderbegum quoq; ipſum eo modo uiuum in
manus ſuas uenire poſſe. Senſit fraudem ueteranus dux,moxq; concita-
to equo,Moſe cum cæteris ibi ad mediæ aciei ſuſtinenda onera relictis,
ipſe cum expedito equitum agmine ad dextrum latus peruolat, & pro-
gredientes ad proſtitutas inſidias hoſtes primo aſpectu inhibuit. Dein-
de cominus illato pede acerrime urgens loco mouit, tranſtulitq; ani-
mos hominum ad propriæ ſalutis curam. Quatuor amplius hoſtium
millia erant, Epirenſis uix duum millium implebat numerum. Par itaq;
aliquantulum uictoriæ ſpes, & ardor animorum fuit,licet dimicatio diſ-
par, quũ longe plures illorum caderent. Muſachius à ſiniſtra parte euor
catus, & ipſe à ſocijs toto agmine in hoſtem incubuerat. Ita tripartitæ
copiæ utrinq; triplicis ſpeciem prœlij effecerant. Moſes conſilio magis
quàm dextera rem gerebat, neq; indulgere ferociæ ſuorum,neq; nimi-
um adire periculi uolebat, donec proſperum aliquem ſucceſſum, & ex-
ordium uictoriæ à cornibus conſpexiſſet,ſeruare recentes ſuorum ui-
res, & denſatis ordinibus differre fortunam tergiuerſando in aduen-
tum ſociorum. Feribaſſa eo inſolentior inſtabat, & crebro ad ſuos con
uerſus:

Inferte pedem, clamabat,ſocij, Vtimini Dijs propitijs,utimini uicto- *Feribaſſa hortatur ſuos ad pugnam.*
ria,dum torpent hoſtium gladij, dum ſeneſcunt uires. Petite deuota uo
bis capita. Excindite ſcelerata ferro pectora. En quàm ignaua undiq;
omnia. Vix hoſtile quicquam aſpicimus in hoſte. Non uultus homi-
nibus, non uox, non motus aliquis, index animorum apparent. Vel

protrahunt fortaſſe in noctem certamen tenebris assueti prædones. Vobis aperta luce eſt utendum, & è manibus hoſtium ea conſilia extorquenda. Nunc & uirtute & numero ſuperamus. Nox expectata, & pluribus pauciores, & ignauos fortibus eſt æquatura. Sed quid hos increpo? quid inſequor? qui uelut æſtus maris ſubito ceſſabunt, ubi procellam ſuſtuleris. Abſcindendum caput ipſum, cæterorum ſicut uilis, ita facilis sanguis. Vbi eſt nephandus transfuga ille, tot autor malorum? quem incruentis uobis, ſi eum mihi aliquis hodierni prælij offerat caſus, ſolus confícere cupio, & elatam tantis latrocinijs feram ſociorum mactare manibus. Longum hoc deſiderium meum, non noua aliqua & ſubita libido certaminis eſt, milites, iamdudum eſt quod hoc cogito, animumq; meū iſtuc iamdiu ſolicitat certamen, & ſcelerati hominis ſupplicium, experiri iuuat, an & hoc ferrum nocere poſſit? An penetrabile corpus illi, unde ea uiriū uis, & in quo fœlix tamdiu bellator iſte cęteros ſuperet mortales.

Feribaſſa prouocat Scanderbegum ad ſingulare certamen.

Eo uociferans modo, minus quàm ducem decet, perluſtrabat paſſim oculis, ſicubi eum conſpexiſſet, & abalienato à reliquis animo, ſolum manu, ſolum uoce poſcebat. Milites non inuiti audiebant hominem, & licet inuicta omnibus ducis noſtri uirtus uideretur, expectabant tamen interim (ut auidum eſt uulgus rerum nouarum) tam pulchrum ſpectaculum cernere, ſperantes præterea alterutrius uictoria finem ſibi eius diei potius laboris ac ſanguinis futurum. Multi tamen, quibus maior rerum cura, & honoris inceſſerat ratio lenibus nequicquam alloquijs, ne ignauiam tacite imputarent uiro, ſummo ſtudio ſingulare illud certamen diſſuadebant. Pernicioſam æque ac nullius exempli rem eſſe dicētes, ut duces ipſi eius rei præberent ſpectaculum, cuius deberent eſſe ſpectatores. Militares eſſe eas contentiones, & priuatorum munia. Imperatoris partes magis in conſulendo & imperando, quàm dimicando ſitas eſſe. Non defuturos plures alios (ſi res ferat) qui intrepide id muneris obeant, ne ipſe ea ferocia & auiditate periculi poſſeſſum iamiam decus & certā uictoriam aleæ committeret.

Imperatoris partes magis in conſulendo quàm dimicando ſitæ.

Surdis ad omnia auribus præfectus, neq; uel tantum ſalubre conſilium ad animum tranſmittens, ut ſtolidum propoſitum differret, dum ſignum aliquod bene gerendæ rei à cornibus affulſiſſet, concitato propere equo, militum ſtipatus agmine, Scanderbegum clara uoce compellans, parare ſe ad pugnam iubet. Ille & ſi audiſſet nuper omnem fermè orationem uiri, nihil tamen ab incepto dimicationis ardore auocatus, uel diſſimulans regio decore, uel contemnens, uix caput conuertit. Vbi uero & expeditam præ oculis uictoriam, & inſtantem moleſtius Barbarum uidit, adductis ad eam partem militibus, mox & ipſe recenti ſucceſſu ferocior, ac hoſtili cruore reſperſus conuolauit. Poterat Barbarum is præſentis aſpectus, poterant fuſæ ſuorum ex lateribus legiones, ac tanta militum iactura commouere. Debebat talis fortunæ ſuæ facies illum perterrere, & extinguere eoipſo illi omnem dimicandi cupiditatem.

Tamen

Tamen uel coactus fatis, uel pudore prohibitus à retractando nihil de priſtino animi habitu mutare uiſus eſt. Quieuere mox ex omni parte tela, & publicus furor inhibitus à ducibus. Non tumultus, non clamor, non hoſtile quippiam auditum, circumfuſi tamē milites ac purpurati circa Caſtriotum, non precibus modo, ſed contentione agere, ut manibus ſuis clamoſam beluam illam relinquerent, caput tantum occiſi deberi Imperatori, reliqua omnia ſua eſſe. Magis futurum & ex eius, & Epiroticæ rei dignitate ſi ſentiat Ottomanus, pares milites Albanos ducibus ſuis, quàm pares Imperatores. Indecorum præterea uideri tantum principem eam gloriam rerum geſtarum, & tot annorum laudes cum infami Amurathis ſeruo dimicando in diſcrimen dare, ſe noui decoris nihil exinde expectare poſſe, Feribaſſam illuſtriorem eo facto, quàm reliqua omni anteacta uita futurum. Ad ea Scanderbegus mirifice omnium animis ac priuatis in ſe ſtudijs collaudatis, inter apparandum, quæ ad id genus certaminis in rem erant:

Oratio Scanderbegi ad ſuos, oſtendentis paratum ſe ad duellum cum Feribaſſa.

Auertat, inquit, Deus optimus maximus, ſocij, ut dum hæc dextera ad telum gerendum ſufficit, dum uiget in corpore tale uirium robur, extorqueat à me quiſquam ueſtrum huiuſmodi fortunæ euentum, quemcunq; parauerint fata. Seruate in aliud tempus officia iſthæc ueſtra, quū ſenem me, & haud ſatis uiribus meis fidentē uidebitis. Nunc cauiſſe potius uos oportet, ne dum nimio plus ſalutis meæ anxij eſtis, laudis uideamini inimici. Quid enim, ſi ad uos (ut poſcitis) id periculi tranſtulero, dicturus eſt hoſtis? niſi tergiuerſando apertam timoris diſſimulare confeſſionem, quum ſentiam me ſibi parem non eſſe. Nam (quod ad uos attinet) non priuatorum hæc tantum, ſed Imperatorum etiam quandoq; munia eſſe conſueuerunt. An pudori Alexandro cum Poro Indorum Rege glorioſa illa dimicatio fuit? An Pyrrho cum Pantacho duce ſingulare certamen illud uitio dedere ueteres? Marcellos hoc in loco, Torquatos, Coruinosq; conticeſco, qui prouocantes hoſtes magna ſua ciuiumq; ſuorū gloria proſtrauerunt. Mea ſors hęc, manibus his ſubeunda, me hoſtis poſcit prodigus minarū. Me trux belua cōpellat, ignauus ſim, ſi recuſem, ingratus ni tāto hominis deſiderio morē gerā, ſatis dignus eſt, qui ferrum hoc ſentiat, quē tanto nō indignū imperio ſenſit Amurathes.

Etiam Imperatores ſingularibus certaminibus uſi.

Alexander. Pyrrhus. Marcellus. Torquatus.

His dictis, mox unum è ſtationarijs ad Barbarū, ut ad ictus pararet ſe, mittit. Ipſe ſubinde maximo militū clamore euectus, in deſtinatū certaminis locū prorupit. Minus nobile ſpectaculū fecit, ſicut impar hoſtilis ducis uirtus, ita prępropereus exitus. Primo nanq; cōcurſu telorum excepta in faciem cuſpide Feribaſſa, eo ſolo ictu corruens, ſimul & equū & uitam reliquit. Scanderbegus dimiſſo cadauere, ſpolijsq; iacentis, & ad ſuos reuerſus, inire ocius oēs pugnā, & inſtaurare undiq; prælium iubet. Non expectauere hoſtes, ſed ubi ſtratū uidere ducem, primo denſi accurrētes, tractū pedibus cadauer ab ignominia, deinde haud ſatis cōmode tutari conati ſunt propter interuentū noſtrorū eo officio defuncti totis ſignis

Scanderbegus iugulat Feribaſſam.

effudere se in fugam, illi prout auide prodierant, multi fugientibus insta-
re, antesignani præsertim donec receptui dato reuocati sunt omnes. Ita
priuata simul & publica uictoria lætus Epirensis, ubi quieta omnia, & ni
hil præter uestigia hostium, ac frigida iacentium corpora uidit, mox uul
gus ad legenda occisorum spolia dimisit. Ipse instructus cum reliquis co
piis, & promptissimis quibusq;, ne quis motus fieret ab hoste, obseruа-
bat. Amurathi nunciata hæc primo, deinde uisa ita dolorem mixto timo
re incusserunt, ut uocem aliquandiu non emiserit. Quum ita uelut inui-
sus superis fatisq; prohibitus frustratam undiq; spem suam uideret. Sed
retrocedente paulatim ui doloris, quæ in ea re prudentissimus quisq;
procurasset, ordine procurauit atq; egit. Primum nanq; dispositis un-
diq; militibus, solicite obseruare omnia hostis consilia iubet. Deinceps
deductis à muris quibusdã minoribus machinis locat ab ea parte castro-
rum, qua magis solitus aggredi hostis, & opportunior iniuriæ locus ap-
parebat. Auctis præterea copijs ducis occisi, ac quatuor millibus in sup
plementum suffectis (totidem enim ceciderant) ad custodiam muni-
mentorum collocauit, edicto ne quis signa extra efferret ad dimicandum
cum hoste, nisi cominus inuectum in castra uidissent. Tunc tormentis
ad id ipsum locatis magis q̃; corporibus suis rem gererent. Facile eo mo
do ratus in cruento milite suo omnium certaminum ueteres & nouas ia-
cturas resarcire. Ita & commode ubiq; prouisum, & oppugnatio urbis
non omissa. Corruerant tamen animi Barbaris, defecerant uires, conse-
nuerant ictus. Vbi infœliciter pugnatum in campis, secus q̃; quàm ex-
pectauerant, belli fortunam inclinasse conspexerunt, & priuata ducis no
stri uirtus, fortunaq; multorum sibi conciliauerat animos, illorum præ-
sertim, qui ex successu rerum formant, uariantq; fidem. Quare ea die
transfugarum ad nostros numerum amplius quinquaginta fuisse inue-
nio. Oppidanis uelut alimenta quædam audaciæ, & uirium uictoria so-
ciorum præstiterat. Exin acrius semper pro munimentis instare, neq; re
spirare unquam sinere, donec fessus iam hostis superuenientibus etiam
tamdiu cupitis tenebris relictis operibus, signo receptui dato, reuocatus
est in castra. Stetit ea dies Tyranno semptem amplius millium militum
iactura, saucij fermè plures, quàm integri excessere. Ex oppidanis lxx.
desiderati, uulnerati nonaginta duo, adeo ut rarescente indies nostro nu
mero, multorum animos timor incesserit, ne defendentium aliquando
paucitate urbs custodiri non posset. Igitur intentiores quotidie ad refi-
cienda mœnia, & construenda munimenta, ne penitus obnoxia telis ho-
stium corpora offerrent, curam omnem transtulerunt. Erigebat tamen
illud prȩcipue fessos, & acuebat animos incluſorum. Quod eandem sem
per principis sui fortunam aspiciebant, & hostilem exercitum tot cladi-
bus sordidatum, ac magna ex parte diminutum. Scanderbegus autem
priusquam descendissent ex monte regiæ copiæ, lectis tutissime iacen-
tium spolijs duplici ouans uictoria abscessit, & receptus in castra, quod

noctis

Scanderbeg suos mittit ad legenda occisorum spolia.

Bona consultatio Amurathis hostis consilia obseruare.

Transfugæ ex Turcis ad Christianos.

noctis superfuit cantibus, iocisq; uarijs consumpsit. Prædę tantum aduectum, quod iam facietas homines ceperat, equorum præsertim, ut concederentur promiscue ignauis, fortibusq;, multi dona regulis uicinis, cum alia gaza hostili missi. Confluxerat præterea ea tempestate multitudo mercatorum ex Italia, alijsq; locis, qui emptos pecunia, uel mercium facta permutatione, abducebant indies ex prouincia. Quieuerat iam passim per uniuersam regionem, & perinde cõtemni cœperat ab omnibus Ottomanus, quum sic confractas penè eius uires uiderent. Scanderbegus quoq; ipse iamiam urbis obsidione relicta, discessurum ultro credebat, neq; amplius tot acceptis iacturis, moram tracturum in Epiro, crebros tamen spectatores quotidie decernebat, qui regis consilia explorarent, sed nullus motus apparebat à castris hostium. Itaq; ipse impatiens ocij, cum duobus equitum millibus per aspera montium progressus, oberrabat indies loca, & contemplabatur omnia: neq; satis poterat conijcere, quid consilij uersaret hostis, si quos frumentatores, & uectigales Tyranni intercipere poterat affixus stabat. Aggrediendorum nanq; castrorum, uel congrediendi aperto campo nulla usquam tuta occasio apparebat, quum & unitas tantæ multitudinis uires, & detectas à transfugis insidias machinarũ timeret. Obequitabat tamen pluribus locis conspiciendus hosti, ut eliceret ad certamen uiros ea militum paucitate spe bene gerendæ rei iniecta. Sed ea consilia nullus unquam euentus est sequutus. Nam uelut obsessi in stationibus Barbari uix pedem extra uallum mouebãt, quũ edictum à principe fuisset, tapitali proposito animadUerſionis metu, ne quis iniussu suo, non solum in hostem pugnaturus egrederetur, sed neq; etiam pugnandi ullam facerẽt mentionem. Epirensis ubi inanem expectationem suam uidit, plenus curarum indignationisq; reuertitur in castra, consultaturus, quæ ratio obsidionis soluendæ, & fugandi ex prouincia hostis esset ineunda, quum alioquin & imparẽ sed uim apertam, & hostem nihil temere agentem cerneret. Solicitare ad arma socios, & regulos, nominis Epirotici, concitare, ac dare fortunæ pignus totius summæ rerum nunquam satis tutum uisum, quippe cum licet certa apparuisset uictoria, non posset tamen tanta res sine multo suorum sanguine comparari. Illud ex multis consilijs melius est uisum receptumq;, ut solito tenore, bellum cum Barbaro gereret, sineretq; marcescere hostem, donec tacitis exhaustus incommodis senescentibus indies uiribus ultro malecœptam prouinciam damno suo deponeret, se eousq; neq; de ullius fide, neq; de fortuna conqueri posse. Sfetigradensis constantiæ ea iam dilucere exempla, ut omnes constanti, quietissimoq; animo esse possint. Vrbem præterea rebus singulis, quibus indigeant obsessi, non ad usum solum, sed abusum communitam. Itaque hostem uel nihil diutius moliturum in muros, uel maxima suorum perniciæ, urbem tentaturum, præsertim, quum operibus occupata oppugnationis multitudine castra ipsa inuadi paruo negocio

Edictum Tyranni per omnia castra.

Exempla Sfetigradensis cõstantiæ.

campestribus copijs possent,& affici undiq; ignominia Tyrannus.Hæc propalam hilari uultu,pulchraq; fiducia iactabat Scanderbegus. Varij tamen intus æstus curarum urgebant solicitum uiri pectus,interpretabatur consilia Amurathis,prout euentus postea ipse rerum non sallum æstimatorem ostendit. Silentium illud,& ocium senis non minus quàm arma ipsa timebat,utpote cuius longo usu nouerat ingenium,auro & largitionibus, munerumq; copia oppugnari posse urbem assidue cogitabat. Subinde mortalium pectorum cupiditas facile omnia timenti suadebat, & penetrabilia auro mœnia,ac corpora uirorum,quæ omne ferri genus contempsissent,non uanum suspitionis metum incutiebant, quum præcipue facillimum uideretur uoluenti singula,in tanta præsertim multitudine aliquem reperiri posse, qui nefaria ea libidine obcæcatus sordidas conditiones ad sceleratum animũ transmitteret. Neq; de Sfetigrado tantum ea solicitudo ducis erat,sed de cæteris quoq; urbibus, Croia præsertim,ne occulta alicuius perfidia,& secreta suorum consilia cum Ottomano aliquid struerent. Quare nihil moratus Tanusio tantũ, & Musachio socijs consilij acceptis,& triginta non amplius uiris sibi adiunctis militari uestc amictus ad disquirenda omnia, & digitum ad fontem (ut aiunt) intendendum ire perrexit. Ita hic Epirensis,inde Ottomanus uarijs amborum curis alter alterum timentes anxie torquebantur. Cęterum Ottomanus totos eos dies (ut ante dictum est) castris incluſus,uasris consultationum discursibus consumpsit.Nam ubi nihil uel arma,uel minas,uel diutinam obsidionem,& crebros armatorum insultus ad urbem potiundã satis esse cognouit,& perstare in pertinacia oppidanos uidit, alia sibi uia fortunam tentandam esse statuit,licet nõ deessent, qui instandum adhuc ferro,& urgendam solito apparatu urbem dicerent. Plures autem qui nihil ultra tentandum in ea rei difficultare affirmarent, Sed uel discurrendum totis signis ad deuastationem hostilis agri,& cæterarum rerum incendia,& insequendum hostem,qui tot elatus uictorijs, per omnis contemptum periculi cum ignobili uirorum agmine passim uagaretur. Vel relicto Sfetigrado,Croiam copias deducendas, ibi fortasse meliore fortuna rem gesturos,& obsideri posse in ea urbe Scanderbegum,sicq; unũ tantum hostem habituros. Facile enim credebant ducem curam eius loci nulli prætercq; suo ingenio fideicq; cõmissurum. Hæ sententiæ haud quaquam ad animum tyranni transmissæ,sed spretæ æquę atq; abiectę sunt. Nam prædandi agri ridicula ac penè puerilia consilia non immerito dicebat esse,quum nihil fermè usquam appareret,unde unius posset militis libido exaturari,ita ante eorum aduentũ procurauerat omnia Epirensis. Castrioti quoq; insequendi nihilominus stolidas cogitationes suorum ridebat,pernicioſissimum inquiens saltus Epiroticos,& inaccessa ferarũ magis,q; uirorum cubilia eo inani studio adire, quippe quũ nihil aliud eo cupiat hostis. Croiam præterea copias transmittendi nouas ambages & refugia fortunę appellabat,scilicet,pugnatiores ibi eos futuros,et alios

Auro peruia mœnia quæ genus ferri cõtempsissent.

Prouerb. Digitũ ad fontem intendere

Sfetigradi

Sfetigradi, alios Croiæ Deos esse. Subinde dictitans, scilicet in minoribus male expertam uirtutem, fortunamq; ipsorũ, ad tantæ rei onus inani quodam appetitu transmittendam, & intrantibus intima Epiri, ac umbilicum ipsum hostilis imperij ueluti exordium, à tergo Sfetigradum relinquendum. Ita his consilijs spretis, alijs adhuc non inuentis, omnia in incerto erant. Et abscedere Tyrannum hinc pudor & indignatio plusquã credi potest non sinebant, inde tentare quicquã diutius satis cognita fortuna prohibebat. Stabat igitur dissimulato dolore Ottomanus, & ne nihil ageret perstructa paulatim occasione, ac captata colloquij copia benignis uerbis hostes pellicere aggreditur, apta irritamenta, ad ingeniorum leuitatem, & quod magis cæcam hominum libidinẽ inuitat, ingentia dona proponens, et ingentioribus etiam promissis sese ostentans, ad portas aperiendas, & præsidium in urbe accipiendum pellicere conabatur. Varias subinde à ciuibus responsa tulit, omnia tamen recidentia in idem, nõ esse cur ad mutandam cum muneribus fidem descenderent, Scanderbegiq; amicitiam cum alieno iugo permutarent, cuius neminem ad eam diem pœniteret. Consociata sibi omnia cum eo esse, & ad ultimum futura. Aluit tamen ea spes Barbarum per aliquot dies, quum tanta perfidię præmia proposuisset, quæ uel obstinatissimos labefactare animos possent, neq; eum sententia fefellit postremo. Exciuit nanq; sordida cupiditas hominẽ quendam perditum, qui pernicios muneribus, & Barbari pollicitis muneribus corruptus pręscius, cõmodis, ciuium patrię, ac sociorũ salutẽ ne flocci quidẽ faceret. Obseruato itaq; tempore quo custodias fallaret, habitis ex occulto sermonibus cũ quibusdã exploratoribus regijs, ignarã ciuitatẽ mercede pactus est. Sed non obtulit tam cito consiliũ fortuna nefario proposito uiri, & hæsitabat timidus scelere aliquid tentare, ne detecta fraude, prior ipse tanti mali periculum pernicie sua lueret. Nõ portas & serras moliri, non effringere claustra, egredi ad excipiendos hostes satis tutum uisum, quum omnia ciuium custodijs tenerentur, non sibi socios conscisce re, qui nocturno tumultu occisis optimatibus consternatam ciuitatem opprimerent, traderentq; Barbaro, quum alienissimos ab ea re omniũ animos cognosceret. Infixumq; uiris, aut defensa patria uictoriam reportare, aut expugnata speciosam mortem oppetere uelle, cerneret. Montana urbs erat, & in ęditissimo uertice saxi sita, nulla neq; intus scaturientis aquæ, neq; propinqui fluminis commoditate utens, unicus erat intus puteus aquę, uetusta populi cura, tum ad priuata hominum commoda, tum magis ad bellorum necessitates, si quæ incidissent, in medio urbis uico effossus constructusq;. Præsidium omne (ut dixi mus) ex Dibrensi milite constabat, subiecta ea gens Scanderbego, sed nõ usquequaq; Epirotici nominis, & linguæ erat. Duas nanq; Dibras regio habet illa, sicut natura, ita nominum etiam distinctione seiunctas. Et alteram quidem inferiorem, alteram uero superiorem Epiri accolæ uocant. Inferior plana ferè tota est frugiferis circundata campis, & rerum

Solicitat Ottomanus Dibranos ad deditionem urbis.

Descriptio Dibrarum.

omnium fertilibus. Albani,& Epirotæ incolunt loca,fortiſſimi bello populi,quorum prȩcipue armis Caſtriotus & ſeruauit, & auxit imperium, & ardua quȩq; ac difficillima expediuit,ita ut uelut Colophonem quendam ad oẽm bellorũ uim & hoſtium molem illos haberet. Egregios inde uiros uniuerſo promptiſſimo tempore habuit,qui non imperatorijs minus,q; militaribus rem Epiroticam iuuerunt. Superior Dibra montuoſa eſt,& aſpera,ferax tamen,& Macedoniam tum ipſa loci uicinitate,tum ſimilitudine morum contingens. Bulgari,ſiue Tribali habitant, ferox in armis gens,& non minus Scanderbego multis præclaræ uirtutis fideiq; meritis grata. Propior tamen externis,quàm Epiroticis moribus,& abhorrens in multis ab Albano cultu Grȩcanico ritu uictitabat,& plerasq; eorum ſuperſtitiones ſequebatur. Hinc occaſionem nepharij propoſiti ſceleſtus ille proditor ſumpſit,ratus ſi alicuius in puteo demerſi animalis cadauer conſpexiſſent Dibrenſes,ſubituros potius ultimam perniciem, uel fœdiſſimas pacis cõditiones admiſſuros,q; eam amplius aquam hauſturos. Neq; uanus eius rei æſtimator fuit: nam quũ noctu proiecto in puteum cane,contaminaſſet aquam,ea re poſtridie mane perſpecta, quũ rumor alius ex alio totam urbem cito peruaſiſſet,tumultus ingẽs undiq; exortus,ac prope ſeditionem res fuit,dum tanti autor ſceleris quæritur, nec inuenitur. Dolentibus uicem ſuã Dibrenſibus, proditos ſe,& uelut ignaua pecora iam ſiti omnes extinctos iri,uix enim ullus eſt inuẽtus,qui nõ magis id aquæ genus,q; hoſtile iugum formidaret, clamantibus alijs incendendam urbẽ,& per medios hoſtes erumpendo conſulendum ſuga ſibi,aut fortiter cadendum,leuiſſimum tamen malorum deditio uiſa. Sedatus itaq; paulatim dolor,& clamor ubiq; ceſſauit. Iam feroces uiris ſpiritus tam paruæ rei momentum abſtulerat,iam relegata fides ſuperſtitioſa pectora reliquerat,iam facilior barbaris aditus,& placidiores hoſtilibus alloquijs aures factæ,ſolicitiq; undiq; milites, quas nuper tam glorioſe ſpreuerant,ſordidas pacis conditiones ab Amurathe petituri ultro ire parabant. Ciuium minor numerus longe erat. Itaq; impares uiribus Dibrenſium nulla uel cædendi,uel expellendi præſidij conſilia inire poterant,quum præſertim uel ſi eieciſſent eos, non ſatis paucitatem ſuorũ ad murorum cuſtodiam eſſe uiderent. Fremebant tamen omnibus locis, nunc perfidiam illorum,nunc inanem ſuperſtitionẽ accuſantes,inceſſentesq; querelis Scanderbegum abſentem,quod patriæ & ſalutis ſuæ curã in eorum manibus tradidiſſet. Attonitus in eo tumultu Perlatus,& commenta proniorum ad perfidiam animorum,corruptionem aquæ cauſantium ratus,ac prodita omnia credens,prohibuit primo quicquam poſthac cum Turcis ſe inconſulto decerni. Deinde progreſſus in forum, coacta in hunc modum contionis multitudine:

Superſtitio Dibrenſiũ ob demerſum in puteo cadauer canis.

Oratio Perlati urbis præfecti, ad Dibrenſes ſuos, ne ſe Ottomano dent.

Ita ne,inquit,Dij boni,tam leui momento fides ueſtra fundata erat Dibrenſes,ut non minus animos nunc ueſtros,& illam tot bellis ſpectatam conſtantiam,quàm aquam ipſam corruperit? Quiſquis ille eſt tanti reus criminis

criminis Dijs pariter & hominibus inuisus, uix possum (proh pudor) mei compos esse, animumq; meum componere, quum & pernicioſissimas has consultationes uestras, tamq; subitam rerum omnium mutationem, & leuem, ac ridiculam quidem eam causam tantæ indignitatis aspicio. Prodere patriam sociorum satius ne uidetur, uxores, liberos, aras, focos, Deos ipsos in manus hostium transferre? Et uos tam insignis perfidiæ reos in omnia secula offerre, quàm sordidiori hoc, uel (ut uos appellatis) fœdissimo etiam potu contaminatos, & obnoxios præclaros spiritus tantam animorũ mundiciam, & fidei nitorem seruare? Nihil uideo cur pereatis milites, ni Dæmon aliquis consilia uestra sana peruerterit. Iam certis eó decurritur, ut dũ superstitioſiores sumus q; par est, honestatis, pietatis, fidei rationẽ uniuersam abijciamus, & malimus, ut perfidos nos q; minus superstitioſos homines appellent. Ridebunt mortales, mirabuntur posteri, detestabuntur etiam hostes ipsi tam stolidam fidei mutandę causam, tam faciles ad stultam, futilemq; perfidiam animos, uel potius credent omnes (in quam sententiam tamen & ipse, ni aliam uos mentem induerítis, licet inuitus descendo) corruptos Barbaricis muneribus uos, & beneficijs præoccupatos, commentitiam hanc causam perfidię uestræ nunc uelle prętendere, qua certe obiecta cum culpa coram omnibus uacare contendatis, culpam profecto omnium iudicio, scelestissimumq; facinus confessione uestra cõfirmabitis. Quæ enim est tam efficax ratio? quis persuasionis modus? qui tot simul honestissimarum rerũ, ac Scanderbegi officiorum memoriam abolere à pectoribus uestris potuerit? Quæ tam fœda animorũ imbecillitas, mentiumq; inconstantia, ut adeò parua, contemnendaq; res totius utilis, & honesti discrimen abstulerit à uobis, ni aliud sit tanti motus pretium, alio morbo infirmi sensus, & corrupta ingenia. Hæc ne Scanderbego præmia Dibrenses? Hæc constantiæ documẽta? Hęc gratissimis hisce ciuibus, & socijs uestris debita exoluitis? Piget ea apud fortes uiros referre. Nihil tutum usq; erit, nihil sanctum, nihil integrũ, si tam delicatum prætextu, & perfidum sit genus humanũ, si tam leuibus de causis mortalium pendeat fides. Et quis tã ignauus est, tam perditus hostis, qui non semper aliquem inueniat modum nocendi, insidietur, tentet, experiatur omnia, si tantũ uideat promissum fraudis fructum? Frustra mœnibus circundedere urbes patres nostri, frustra aggeres & turres in iugis montium constructę, frustra & armatorum præsidia adinuenta, si mutabiles cum singularum rerum & temporum mutatione homines gerãt fidem? Si ratione hyemis & æstatis uelut arbores alios induamus, & inuicem exuamus animos? Quid, si immodici calores & intemperies cœli corrupisset aquam, facturi eratis? Nempe istuc ipsum. O pernicioſum fidei genus. O detestabilem ingeniorum leuitatem, Sic agimus, sic loquimur de urbis salute, libertate, uelut de re humillima orta sit contentio. Pedibus trahi oportebat uos exangues, semineces, de loci huius possessione, non sic uoluntarios, integrosq; tam præclaræ

claræ dominio fortunę cedere. Nos ipsi (si Dijs placet) ultro inuitamus hostem, subdimus iugo collum, abrogamus libertatem, ius omne, fasq; polluimus, ne sordidiori potu superstitiosa ora inficiamus. Sic ne Dariū illum Persarum superbissimum & lautissimum regem, quum superatus ab Alexandro nostro fœda fuga memorandæ cladis uestigia recenseret, oblatam à seruulo sibi turbidissimam aquam, quam inter fugiendum circa equorum ungulas & cadauera occisorū collegerat, recusasse audistis? Accepit insolentissimus rex, & quum hausisset, nunquam se bibisse libentius testatus. Præterijt ita iugum hostile, distulit fortunam, & regios seruauit spiritus. Qui? Caium Marium magni nominis Romanum Imperatorem in bellico ardore, & inter militaria opera, ac obsessarum urbium munia obeunda, Coctám ne semper habuisse refert antiquitas? Quid (ut Saguntinam pertinaciam omittam) Petilia ciuitas in Brutijs, Annibalis tempore memorabili, ac propè incredibili exemplo, nonne fidei suę constantiam posteris testatam reliquit? Quæ non canum modo, quos tantopere uos execratis, sed omnis generis quadrupedū carne, sutrinæq; corijs, radicibus, & corticibus, structisq; cois uesci non dubitauit, ut receptam semel Romanis fidem, & nuda seruaret mœnia. Temistoclem illum longe clarissimum Athenienſium lętiferum poculum hausisse ferūt, ut ingratissimam patriam interitu suo liberaret. Multa sunt per omnia secula uetusta & noua huius generis exempla, quę uos ipsos uobiscum uersare, q̄ me referente cognoscere malo. Sed alienam fortasse patriam dicetis, non uestram. Vobis tradita, uestra est Dibrenses, uestram potissimū fidem ad id muneris elegit Scanderbegus: uos restituere principi commissam uobis urbem oportebat. Date quæso modum tempusq; perditis consilijs, nec uim, ac necessitatem appellate, quod peruersum cōsilium appellandum sit. Quid enim, si spretis conditionibus deditionis uestræ ad supplicium uos uocet Ottomanus? An recusaturi exitialem potum sitis? Hausturi quidem omnes potius uos, quàm in uosmetipsos sęuituri. Nunc quia saluis uobis nihil præterq; fides perit. Insanistis eadem cogitatione omnes, adeò minimum malorum inuiolatę crimen fidei uidetur. Nequeo animo meo imperare Dibrenses, nequeo lachrymis temperare, quum obuersatur ante oculos nunc illa concionantis Principis nostri species, obtestationes illæ, precesq; discedentis, quas in hoc ipso loco nuper, tanta uestrum corona fidem singulorū appellans, credulus iactabat. Quum fremitus item uestros illos, & audaces singulorum tum publice, tum priuatim pollicitationes, ac fortia dicta recolo. Vbi nunc uoces illæ Dibrenses? ubi feroces spiritus? ubi urbi huic deuota pectora? ubi tam audax uitæ contemptus? Eosdem quidem uiros, eadem arma uideo, diuersum tamen animorum habitū, & cum deplorata iam urbe infœlicissimum rerum omnium statum. Adest, adest forte in oculis uestris solicitus Princeps, tam insignis perfidiæ spectator. Quem putatis fore eius? quē cæterorū animū? Quos prouinciæ tumultus? Quam totius Epirotici nominis

Caius Marius

De hoc Titus Liuius, Val. Max. et Cicero in Philipicis.

Plutarchus in uita Themistoclis.

nominis fortunam? quum ea malorū & calamitatis ſuæ initia fluxerint à uobis. Proponite ante oculos, dum integrum eſt, facti huius indignitatem, & ſeruate uos uobis. Retinete patriam ſociorum, retinete libertatem dignitatemq; ueſtram, quæ per ſummum ocium tenere poteſtis. Reſpicite mœſtos ciues, reſpicite meipſum iamiam, ſi patimini, ad genua ueſtra prouolutum. En offerunt iugulum omnes. En trado & ipſe hoc pectus uobis Dibrenſes. Aperite ferro, haurite (nihil enim recuſo) ſanguinem hunc, ſi iuuat potus iſte, ſi fidem ipſi ueſtram, ſi urbem hanc aliter ſeruare non poteſtis. Sed heu quos nunc ſermones uobiſcum iacto Dibrenſes? Audire ſine lachrymis hæc apud uos loquentem poteſtis? Neq; moueo (ut mihi uideor) iam quempiam uanus adhortator, quos nuper, dū cruentis ſanguine ueſtro mœnibus inſtaret hoſtis ad pericula, ſudores, & extrema quæq; audenda, uel nutu ſolo mouere potui. Expiraſſetis utinam tunc mecum omnes, potius quàm ad iſtas nunc conſultationes, ne dicam mala me uobiſcum fata ſeruaſſent. Poteratis tunc impranſi totum diem tranſigere in armis, & pari ſitis, ac caloris tolerantia perdurare pro muris iſtis, pro ſalute ſociorum, pro Caſtrioti, & Epirotici imperij dignitate Nunc quum omne fermè iter per ſummā laudem emenſi ſitis, & ucrius hoſtem in caſtris obſederitis, q; ipſe obſederit uos, inani hac ſuperſtitione dehoneſtare & peſſundare omnia uultis? Intuemini, iterum repeto, intuemini ſordidatos ciues, audite iuſtiſſimas ſociorum querelas, & preces obſecrantium. Ne quos uobis tantis officijs, & ſparſo paſſim cruore deuiciſtis, nunc uel tanquam iumēta tradatis hoſti, uel extorres patriam per ſummum dedecus ſtipem mendicare cogatis? Momentaneum hoc erit Dibrenſes, quod nunc uos abhorretis tantopere, Palatum tantum et labra ueſtra inficiet. Perpetuas uero calamitates, perpetuas ſordes, æterna mala, amiſſa ſemel miſeris ciuibus patria, obſtinatio iſthæc ueſtra eſt allatura, neq; ora ſolum, oculosq;, ac ſingulos ſenſus contaminabit, ſed uret continua laceratione animos, & memores nequicquam ſpiritus libertatis. Sed (ut nullus ſit horum reſpectus, nulla honeſtatis ratio, ueſtræ ſalutis, ueſtri capitis) non minus (ut opinor) cura eſt habenda. Ser *A perfidia Tyranni.* uaturum creditis Tyrannum pacta uobis, cuius uos totiens omnes pacis conditiones inſolentiſſime recuſaſtis? & ſtudio tuendæ libertatis dictis factisq; ita hominis indignationem in uos acuiſtis, ut nihil expectat, nihil quærat dies noctesq;, quàm unde tamdiu conceptum uenenum in capita ueſtra, in hanc urbem euomat. Ibimus ſcilicet ſequentes fidem Amurathis, tranſibimus per tot armatorum ordines in hoſtium oculis integri, inuiolati? Quos tot publicis, priuatisq; calamitatibus affeci mus, ut uel ſi prohibeat Amurathes, uel ſi ipſi nolint, manus tamen ipſe hoſtium impatientes odij, ulciſcendi cupiditate ſponte ſua ſint in ferrum dilapſuræ. Poterunt Barbari? Quis furor hic, quæ mentium inſania, truces hos aſpectus, & cruentas adhuc ſanguine ſuo dexteras intueri, neq; ſubrepet cuiquam tot cladium, tot malorū recentium memoria?

Non

Non feruebunt iuſtiſſimo dolore pectora, quum fratrum, parentum, quum filiorum occiſorum umbræ ob oculos obuerſari uidebuntur? Victimæ omnes (mihi credite) erimus Dibrenſes. Et (utinã Dij omen auertant) dabimur pro cuiuſcp appetitu ad uaria genera ſuppliciorum, iugulabimur alter in alterius conſpectu, necp proderunt tum inanes que relæ uobis. Sera erit ſpreti huiuſce conſilij pœnitentia. Expirabimus tan quam ignaua pecora, & rei proditæ urbis, rebelles ſociorum, proditores ſanguinis noſtri, inter hoſtium tormenta infœlices efflabimus animas hominibus pariter & Dijs inuiſas. At quanto ſatius eſt nunc & cum ſo-

Perlatus præbibit Dibrenſibus.

cijs, & pro ſocijs uiuere. Nolite igitur per Deos immortales in uoſmet-ipſos crudeles eſſe. Agite dum, properate mecũ, en propino ipſe primus omnium uobis poculum aquę eius milites, nuncp ſuauius eſtis, nunquã dulcius potaturi. Quandoquidem libertas eo, & uita ueſtra, dignitas Albani imperij, opes, pœnates, ſocicp, & chara ſociorum patria ſeruatur.

Hæc dicens, ſequente fermè omni multitudine, progreſſus ad puteũ, ſpectãtibus omnibus, inde hauſtam bibit aquã. Idem fecit & maior pars ciuium. Porrecta eſt deinde quibuſdã optimatibus, & ducibus preſidij, ſed necp bene dicta, ſed necp facta mouere quicquam ſuperſtitioſa uirorum pectora. Vix auſim ſine rubore quodam uel credere ipſe, uel alijs affirmare leuiſſimam hanc, uel magis ridiculam tantæ rei cauſam, quum non dubitem riſum potius id poſteris, cp admirationẽ excitaturum. Ita ut ſi concedendum tamen ſit aliquid, negent tamẽ cauſam eam, ſed quandam uerius occaſionem fuiſſe exiſtiment inclinatis ad perfidiam animis, & corruptis iampridem militum ingenijs. Ego quum omnia diligentiſſime euoluerim, necp uſcp aliud quippiam à me ſit compertũ, nihil uereor tantæ credulitatis quoſpiam inſimulari. Quandoquidẽ nihil puto tam occultum in mortalium actis aut abſtruſum adeò quod latere tamdiu potuerit, præſertim quod nullus eorum (ut aiunt) qui ſuperſtitionem ſecuti ſunt illam, uel ad Amurathem transfugerit, uel conſequuto poſtea tempore ditior ſit deprehenſus, ut coniectari exinde fraus aliqua poſſet. Nec profecto mirum cuipiam eſſe uideatur, ſi Dibrenſes hac ſua leuiſſima ſuperſtitione adducti, in hanc delapſi dementiam, huiuſmodi errorẽ commiſerint, cum ij non tantummodo ſuperſtitioſi, uerumetiã hæretici ſint, fuerintcp ſemper (hæ nempe contagiones, ſiue morbi connexi ſunt inter ſe & affines) Sermo enim huius gentis Sclauonus eſt, cuius ſermo & lingua (ut nobiliſſimi ſcriptorum tradidere) latiſſima in uarias diuerſascp ſectas diffuſa & ſparſa eſt. Nam ex Sclauonibus alij Romanam ſequuntur Eccleſiam, ut Dalmatæ, Croatini, Carni ac Poloni. Alij Græcorum errores & ineptias, ut Tribali, qui & Bulgari dicuntur, Rutheni, & multi ex Lituanis. Alij proprias hçreſes inuenere, ut Boëmi, Moraui, & Boſnenſes, quorum magna pars Manichæorum immitantur inſaniam. Inſtabat tamen præfectus nunc precibus, nunc donis promiſſisep agens cum illis. Vbi uero obſtinatos eos & uanas omnes adhortationes ſuas uidit,

Superſtitio et hæreſis morbi cõnexi & affines.

uidit, assumens & ipse conuenientem tempori animum, coactis tam Dibrensibus quibusdam, quã primoribus urbis breui consultatione (res nanq; morã non patiebatur) leges deditionis sibi ipsi statuere, quas neq; graues sibi, neq; ingratas hosti censuere, ut præsidio rebus armisq; liberis abeundi facultas daretur, ciuibus siue manendi in urbe in pristino statu, siue discedendi, prout quisq; elegisset, potestas esset. De præsidio nihil mutatum est à Tyranno. Oppidanis tamẽ negata urbs ad habitandũ, cætera concessa, & designatę stationes in suburbijs. Quare datę mox claues Ottomano, & uacuum oppidum traditum. Ciues, quos patrię amor, & cura natalis soli tenuit, ędificatis extra muros tectis, in assignatis sibi locis mansere. Multi impatientia hostilis iugi, relictis omnibus, confugere ad Scanderbegum. Proditor ille & corruptor aquę, apud hostes in oppido mansit, qui cognitus ab exploratoribus regijs, & in castra ductus ingenti lætitia ad Tyrannum, publice ab eo uerbis simul & ingentibus donis honoratus est maioribus adhuc, q̃ promissa sibi in eius perfidię præmiũ fuerant. Data nanq; quinquaginta Asprorum millia, tres uestes insignis artificij q; precij q;, assignatæ deinde tot uillæ, prædiaq;, ut reditus duum millium aureorum nummum supperaret. Sed breuis admodum earum rerum perdito homini possessio fuit: nam quũ publico omniũ spectaculo his muneribus ac laudibus simul honorifice habitus esset ab Amurathe, & multo fauore uersaretur apud Barbaros, paucissimis postea diebus nusquam uel uisus, uel auditus. Rumor fuit sublatum occulte digno supplicio à Tyranno, non satis fidente eo uiri ingenio, qui patriæ, socio rum, & domestici sanguinis prodendi, sordida ductus cupiditate tam impia consilia inijsset. Præsidium Dibrense per medias hostium turmas, & tentoria Amurathis liberum inuiolatumq; excessit, licet magna contentione ageret apud patrem Mahumetes ferox adolescens, qui tum paterna castra in Epirum belli & gloriæ cupiditate fertur secutus, ne inani studio fidei seruandæ ita per summam suam ignominiam illæsi dimitterentur hostes, quũ alioquin nullũ haberent Turcę certius fidei documentũ, nullum antiquius esset legis Mahumetanę præceptũ, q̃ omnibus modis sęuire in Christianos, & omne in eos exercere supplicij genus, in eos præsertim, à quibus tot iacturæ fuissent, tot calamitates acceptę, cęsę legiones, cæsi duces, & deformatus magna ex parte exercitus. Plectendos Sfetigradenses ad terrorẽ cęterorũ, & præstandũ reliquis exemplum, ne in eiusce modi pertinacia diutius perstarẽt: Non esse, inquiens, clari Imperatoris officium, ex hostium fortuna mutabilem animi habitum gerere, & precibus eorũ illachrymari: transigendos ferro omnes, aut habendos in uinculis, donec precium pro redimendis afferretur. Ostendit satis ex ijs Mahumetes & adolescens, & priuatus, qualis esset senex, qualis olim Imperator futurus, feritatis & auariciæ suæ sordes iam atrox declarauit ætas. Sed nihil potuere apud senile pectus impia filij consilia, quin reprehendens eum, dixisse fertur: Nullam esse inter mortales maiorẽ necessitatem

Conditiones deditionis.

Proditori merces datur à Tyranno.

De discessu Christiani præsidij ex oppido ad Castriotum.

Mahumetes putat Christianis non seruandã fidem.

Mahumetis feritas et auaritia arguitur à patre Amurathe.

quàm fidei ſeruandæ, qua ſublata, neq; imperia poſſint, neq; aliud quip-
piam permanere, & in claro quoq; principe, qui magnarum rerũ impe-
ria ſpe animoq; cõplexus ſit, alteram omnino eſſe debere aut ueram, aut
ſimulatam ſaltem, ut hominum ingenia eo modo concilientur, allician-
turq;. Perfidiam & feritatem deſtruere regna, urbes, populos, ac ſibi po-
ſtremo ipſis nõ minus quàm alijs iniquas eſſe, deuinciendum beneficijs
ac liberalitate mortalium genus, qui fideles ſibi eos futuros cupit, crude-
litate, ac odio nihil profici apud ſubiectos. Quod ſi immiti regantur im-
perio, nunq; diu ſint inſolentis domini iugum laturi. Allici ea clementia
poſſe animos multorum, qui quum acciderit, tam lene iugum nõ ſint re-
cuſaturi. Quid præterea peccaſſe Sfetigradenſes ipſos, uel contra imperij
noſtri dignitatem deliquiſſe, ſi patriam, ſi liberos, uxores, & penates ſuos
tutati ſint? Si cõditiones tandem ſibi eas impoſuerint, tenuerintq;, quas
uictor ipſe approbaſſet. Dimiſſis Dibrenſibus, & reliquo hoſtium agmi-
ne, Amurathes impoſito nouo præſidio in oppido M.cc. Ianizaris, curã
omnem tranſtulit ad reficienda mœnia, & ſtructuram murorũ, qua par-
te quaſſati tormentorum ictibus corruerant. Scanderbegus interim re-
uerſus iampridem à perluſtratione prouinciæ, & admonitus recentibus
nuncijs de urbis euentu, & Dibrenſium perfidia, plenus irarũ in caſtris
mœſto ſilentio ſe continebat, quum non multo poſt Perlatus cum infa-
mi militum agmine apparuit, triſtis ipſe, ac ſqualore obſitus, triſtiores op
pidani, & manantibus patriæ deſiderio per ora lachrymis. Dibrenſes &
ipſi tanti erroris conſcientia demiſſo in terram uultu, cæterorum mœ-
ſtitiam imitabantur. Sed ubi propiores facti ſub ducis fuere conſpectũ,
& uim ingentem indignationis in truci facie uidere, abiectis humi armis,
& ſuis quiſq; cingulis circundati colla prouoluti ad genua eius, ueniam
tanti facinoris flebiliter orabant. Quid faceret mitiſſimus princeps? nõ
facile erat de tanta multitudine ſupplicium ſumere, non cauſam tanti ſcele
ris aliam, niſi ſuperſtitioſam gentis credulitatem uidebat, confeſſio erro-
ris ultro à præſentibus ingenti abiectione animorũ fiebat. Mouere itaq;
hæc Caſtriotum, & mitigata ira cõuerſus ad eos haud grauate omnibus
pepercit, & uitam ſe illis in præmium eorum, quæ pro mœnibus urbis
bene geſſiſſent, largiri dixit. Sfetigradenſibus pro dignitate & ueteri for-
tuna cuiuſq; noua patrimonia data, multis illuſtres ordines in militia ad
ſolatium amiſſæ patriæ conceſſi. Dibrenſibus quoq; quæ petierunt, ni-
hil fermè negatum, pudore tamen recentis infamiæ pauci manſere in ca-
ſtris, aſpectum ſociorum declinantes. Perlati uirtus conſtantiaq; in rei
Sfetigradenſis adminiſtratione, tum longo ſermone Scanderbegi, tum
præſentium teſtimonio militum ſatis præmij tuliſſe potuit, quamuis nõ
iniuria fortaſſe reprehendi potius meruerit Perlatus, q; commendari, &
amiſſæ culpa urbis nõ in conſilium, ſed in laxiorẽ eius indulgentiam, uel
imprudentiam magis reijci poſſe contenderim. Quod tam facile in eo re
rum diſcrimine ad colloquia hoſtes, & ueluti in promiſcuam quandam
ciuium

Perfidia & feritas deſtruũt regna.

Scãderbeg triſtis in caſtris ſe continet.

Scãderbeg Dibrenſes et Sfetigradenſes in gratiam recipit.

ciuium ſuorum familiaritatem admiſerit, unde conſuetudine aſſidua & facile allici ad perfidiam oppidanus poſſet. Caſtriotus tamen non ſolum pręclaro uerborum decore fidem, ac facta eius publice comprobauit, ſed dictis etiam nihilo indigniora facta adiecit, onerando uirum, licet enixe recuſantem pecunia, equis & reliquis quibuſcꝫ uarij generis ornamẽtis. Ita Perlatus multo cum honore & amplificatione nominis domum remiſſus. Erat ex Emathia uir iſte Antiſtes, quem illi Prothoſengeli, nos Abbates uulgo dicimus, emendatiſſimæ uitæ, atcꝫ ingenti morum munditia, doctrinæ præterea excellentia, ac facundia linguæ, cũ grauitas ipſa annorum, reliquas hominis uirtutes decorabant. Expeditis his Scanderbegus ubi intentum muniendo oppido Tyrannum, & occupatos operibus Barbaros cognouit, acceptis quincꝫ equitum millibus, ad laceſſendas ac diſturbandas res hoſtium illico feſtinauit. Sed nulla inuenta occaſione benegerendæ rei, biduo ibi oberrans per ſaltus ac montium iuga obſeruabat, ſi quos pabulatores, uel frumẽtarios regios intercipere poſſet. Necꝫ expers penitus prædę miles diſceſſit, nam (ut fit in magno exercitu) multi libere palantes equi, uiricꝫ capti. Amurathes perfectis ſatis commode (ut pro ea breuitate temporis) mœnibus urbis, impoſitocꝫ pro unius amplius anni neceſſitate frumento, ac reliquis rebus uelut obſidionem iamiam præſagiret animus, deducere ex Epiro exercitum, & Adrianopolim repetere ſtatuit. Multa hic mendacia haud ſatis conſtans fama interſerit, dum quiſcꝫ archana Tyranni conſilia coniectando diſquirit. Hi Hungaricos, alij Græcos, nonnulli Perſicos tumultus cauſam diſceſſus eius inquiũt fuiſſe. Multi accepta in Epiro damna, & uarias belli eius difficultates ammouiſſe, tum ex prouincia Ottomanum affirmãt, ut ualidiori, & recentiori poſtea apparatu rediret ad Croiam oppugnandam, quum maioribus ea urbs uiribus indigere uideretur. Ipſe admittere ſingulas ſententias poſſum. Quod habet unaquæcꝫ ſimilitudinẽ quandam ueri. Hanc tamen probabiliorem crediderim, utpote quam euentus ipſe rerum ſatis efficax teſtis approbauit. Vel illud fortaſſe non temere quis dixerit, quod non urgentibus fatis pręſtitutum ſeni tempus aduenerat. Necꝫ (ut licenter ſcribunt Poëtæ) omnia adhuc ſtamina impleuerant ſorores. Pridie itacꝫ kalendas Sextiles collectis uaſis impedimenta omnia cum equitatus parte præmiſit. Ipſe poſtero die, incenſis prius per noctem caſtris, ſub ortu ſolis cum reliquo exercitu ingenti omnium lætitia, clamorecꝫ, ac crepitu inſtrumentorum ædito, eſt ſubſecutus. In medio turbarum robore Tyranno locus ſemper eſſe conſueuit, ſicut etiam tunc fuit, ubi albo uectus equo, ac Ianizarorũ cinctus armis, nihil tumultus periculiũe incurrere uſquam poterat. A fronte nancꝫ pręfectus Aſię, à tergo nouæ Romæ ordinibus ſumma ratione cõſtitutis, tutam eius ſtationem præſtabant. Triginta hominum millibus amiſſis, eocꝫ pauciore numero cꝫ cũ uenit, diſceſſiſſe ex Epiro Amurathem oẽs ferè cõueniunt. Reliqua quocꝫ exercitus ornamenta, ac ſigna militaria, magna ex parte

Prothoſengeli hoc eſt abbates.

Amurathes parat reditum in Adrianopolim.

Amurathes redit poſt occupatũ Sfetigradum.

amissa & fœdata. Sed auxit eas iacturas Barbaris, ac renouauit priorũ cladium formam recenti ignominia Scanderbegus. Nam ubi reductus in castra discessum hostium audiuit, totis signis roboreq; suorũ octo equitum, tria peditum millia erant, uestigia uelut fugientium est insequutus, carpens postremum semper agmen, ac exhauriẽs incessabili cæde quosq; cessantes, aut aliqua casus contingentia relictos. Hostis sæpe conuersis signis, ac obnixo cultu propulsaturus impetum insequentis stetit. Tum ille nunc simulata fuga resistere cupientes frustrabatur, nunc per proximas ualles, uicinosq; colles subductus, & post subito apparẽs, nũc à fronte, nunc à lateribus instabat, modo illorum terga præmens, magnis illos incommodis afficiebat. Ita res per eam ludificationem diutius protracta ut per sex amplius millia passuum infestis signis molestior semper instaret. Tyrannus non ulterius eam ignominiam clademq; suorum perpessus, Bassam Romaniæ cum xxx. armatorum millibus retro conuertere signa iubet ad quietem, & liberam abitionem reliquorum ac hostem uel pugna incessere si persistat, uel ad fugam compellere mandat. Castriotus ea re animaduersa, retracto aliquantulum suorum agmine, ne medius inter duos hostium acies interciperetur, tantę multitudini cessit, reductisq; in ualles quasdam, & montium anfractus copijs, ubi tutus castris locus, & idoneus ad quantumcunq; hostium sustinendam multitudinem esse apparuit. Stetit aliquantisper ita instructus, uelut iamiam descensurus in aciem, & collatis signis cum præfecto regis dimicaturus, feciſſetq; id forsitan (quę erat uiri audacia) Sed tum fessus tam longis procursationibus miles, tum impar hostium numero. Ea suorum paucitas coëgit tam temeraria consilia abijcere ferocem ducem. Vnde quasi excusans se conuersus ad milites, inquit, id quod prouerbij loco semper fertur usurpasse: Malo infamem dici hunc locum Scanderbegi fuga, q̃ cruce. Consueuit nanq; à nostris Crucis signo notari locus, ubi Christianus aliquis præsertim clari uir nominis concidisset. Quippe quũ ait: Aboleri illa aliqua recenti laude possit, Hãc ad id, quod irreuocabilis, & funesta sit, infamia quoq; & uulgi latratu, & obloquutione non carituram, quum nihil ex consilio, sed ex euentu solo omnia metiantur homines. Barbarus ubi tenentem se intra stationes Epirensem, & nihil mouentem uidit, conuersis paulatim signis, & ipse non inuitus, relicto hoste, præeuntia agmina sociorũ assequi cõtendit. Idem fecit Castriotus suasu militũ obsecrantium, ne eam pestẽ abeuntẽ ex prouincia peruicatiori incessatione in uisceribus Epiri cõtineret. Quare eodẽ tẽporis tenore Croiam hic, Adrianopolim ille per Macedoniam, Triballorumq; montes iter faciens redijt. Mœsti ambo propter res maxime uariante fortuna gestas. Mœstior tamẽ longe tyrannus quod neq; hostem, ad quem potissimum delendum uenerat, sustulisset, neq; pusillę fortuna urbis se caute ad tot mala & clades cõpensandas idonea uideretur. Mœstitiam tñ nostrorum spes ea multũ leuabat, quod ubi abijsset hostis recuperari à se oppidũ posse certa iam fiducia cõceperant.

Scanderbegus uestigia fugentium insequitur.

Bassa Romaniæ cũ 30. millibus armatorum.

Prouerb. Cruce signatus locus ubi Christianus uir occidit.

Marini

MARINI BARLETII SCODRENSIS, DE VITA ET GESTIS SCANDERBEGI, Liber Sextus.

PACATO PROVINCIALIVM STATV EX HOstilium copiarum discessu, ac solicitudine singulorũ soluta, reseratæ urbes, arcesq; undiq;, pręsidia dimissa, ac homines ad pristina quisq; ministeria traducti. Legiones suas Scanderbegus ita demum militię one re per id modicum tempus respirandi causa exoluit, ut inde ad duos mẽses omnes ad Sfetigradensem obsidionem, & extorquenda é manibus hostium sociorum urbem aduolarent. Retenta tamen ex eis copijs duo equitum millia, mille peditum, qui more ad Macedoniæ fines transmissi, eo in tractu incolentium fortunas à præcursionibus hostium tutarentur. Dum sic tẽporaria quiete, ocioq; recentes belli labores pensaret Castriotus, & Croiæ ad insuetum sibi munus ciuilia negocia in iure dicundo animum transmisisset, purpurati eius & principes uicini consanguineiq; ęgreferentes, quod sine prole ulla liberisq; tam clarus uir omnes ætatis annos transigeret (Quadragenarius namq; tum, & maior forte erat) conflentes ad illum quod sępius etiam antea fecerant de uxore ducenda, liberisq; legitime procreandis, cogitationem in animum eius inducere uelut cõtentione quadam conabantur. Frustra dicentes imperij terminos, frustra rem Epiroticam eousq; ampliatam ab ipso, ni quibus tantũ decus magnitudinemq; nominis, ac gloriam rerũ gestarum per omnes ætates cõparasset, de futuro quoq; principe procuraret, nisi forte uellet mortalem, & secum perituram rem Albanã fore, & cũ unius corpore hominis totius corpus imperij extingui. Audiret tacita suorũ uota, audiret sollicitas populorum querelas. Nam quod ad alios principes, & extraneos successores attineret, nescire eam gentem alterius iugum pati, aspernari quosq; dominos, nisi quẽ ex sanguine ipse suo eius uirtutis effigiem, atq; hęredem dedisset. Mansurã eousq; fortunam, mansuros deos secum, dum in ea stirpe Epiroticum resideat imperium. Quod si caput ex ea gente non adsit cupidissimis subitorum animis, mox expiraturam cum eo Epirotarũ rempublicam, ruitura in prędeps omnia, & uelut disiectũ ouile ad pristinas calamitates & sordes Epirotarum nomen rediturum. Scanderbegus qui abalienatissimo ab ea re animo alio iampridẽ ingentes cogitatus direxerat, & immemor, uelut ęterorum summa quęq; spe, atq; cogitatione conplexus supra hominem erexerat caput, fertur primum pluribus uerbis multa auctoritate audientiumq; silentio consilia suorum improbasse, laudassęq; nõ uanis rationibus cęlibatũ in summis uiris. Quippe quũ nihil diceret tam graue libero ingenio, ęq; uxoris dominium, non corpori, non animo ius suum esse, ubi ea molestia penates sit ingressa, imperij amplificationem, & rerum gerendarum

Scanderbegus admonetur de uxore ducẽda

Cœlibatus in summis uiris laudatur.

Vxoris dominium graue libero ingenio.

rendarum magnam partem fortunã diminuturam. Deinde, ne tanta publica simul & priuata suorum uota spernere uideretur, annuisse nil se recusaturum, quod ex utilitate omnium, & rei Epiroticæ dignitate censeãt fore, subiturum qualecũcp iugum ipsi uoluerint, probauerintcp, moram se tamen & ueniã eius solummodo temporis petere, dum Sfetigradi possessionem è manibus hostium extorsisset, exoluisſetcp ea cura animũ, pudori nunc maxime sibi fore, si relictis sub hostili iugo sociis, consanguineiscp, ipse nuptiarum selennia celebraret, uel lætum quippiam pertracta ret. Satis concessum sibi credentes homines, nihil ultra quæsierunt, sed ingentibus gratijs actis, uelut magnum quippiam tulissent, iam inde pro uinciam omnem eo gaudio replerunt. Interea nuncij quotidie à presidio quod ad hostium fines locauerat Epirensis, aduolabant, nũc deuastatos agros Barbarorum, nunc fugatas eorum custodias afferentes. Sfetigradensi quocp præsidio multa damna per eosdem dies illata procursationibus assiduis epuitis nostri, qui occultantes se inter saltus uicinos urbi, si qui pabulatũ, uel alterius rei causa longius processissent, omnes illico opprimebant. Quare lacessiti sæpius Barbari erumpẽtes ex oppido, pleracp ignobilia certamina fecere. Nostri nancp timentes iniquitatem loci, congredi sub mœnibus ipsis non satis audebant, sed simulata fuga protrahere aperto campo hostem conabantur. Crescente oppidanis audacia, die quadam studio insequendi radices montis iactu fermà iaculi trecenti pretergressi, conserta furore magis, quàm consilio cum nostris manu. xliij. occisi, xiiij. uiui capti sunt, reliqui fuga se subduxerũt. Nemocp excessisset integer, aut intrasset mœnia, ni à stationibus relictis socij ad propulsandã eam cladem præsto fuissent. Potuit in eo tumultu animorumcp consternatione, & rerum omnium confusione, facile urbs ipsa capi, si magis, uel feruoris nostris, uel uirium fuisset. Compulsis intra mœnia barbaris, tantus posthac timor incessit, ut pedem amplius extra nõ efferrent. Ita uelut obsessi ab ignobili agmine nostrorum stabant. Hæc omnia gesta à parte eius præsidij, de quo nunc dictum est, inconsulto tamen & ignaro Scanderbego, quum nihil eorum præcepisset, & ad tutandos tantum ab insultationibus hostium suos id præsidij ibi teneret. Sed hac re postea nuncia ta, ita id eorum consilium & opera placuit prudentissimo alioqui duci, ut nihil uel contemptam tacite imperij eius maiestatem, uel disciplinam militarem à suis neglectam doleret, quinimmo præbuit ea res festinationem quandam negotio, & impulit acrius hominem ad oppugnationem urbis, quum eo pauore clausos per summam fœditatem regios audiret. Proinde nihil moratus, priusquam edictum de cogendo uetere milite, & nouo conquirendo proposuisset, trecentos equites, & quingentos pedites, qui tum ad manus sibi (ut aiunt) erant, Sfetigradum ad iuuandos socios ausus, & multa cũ ijs dona priuatim publicecp suis misit, approbans summopere, quæ eouscp gessissent, pergerent, & in ijs quę caute agi possent, non sinerent respirare oppidanos, donec ipse maioribus copijs, totocp

Sfetigradensi præsidio damna inferuntur.

totoq; apparatu opprimere posset obsessos, tum ad copias legendas conuersus, paucis diebus duodeuiginti hominum millia collegit, viij. equitum, peditum reliqua, omnibus iam satis comparatis, ac præmissis impedimentis. Ipse secutus x. kalend. Octobres sub mœnibus urbis copias exposuit, stationem sibi, atq; equiti tantum longe ab hostibus fixit, quantũ sclopis superne impeti nõ posset, iis nanq; potissimum utebantur regij, & peritissimos quosq; eius artis locauerat ibi Tyrannus. Pedites nõ procul à muris consedere, & ne obnoxij telis oppidanorum forent, trabium magna ui conuecta, tabularumq; uelut tegetes ad omnẽ iniuriam excludendam construxere. Epirotæ sagittarij fermè omnes erant. Cæteri Italici, ac Germanici generis sclopis ac scorpionibus instructi. Non deerãt Illyrici, licet gladio quàm arcu aptiores, qui eius delectus fama, & prædę cupiditate pellecti, multi uoluntarij se adiunxerant, sine ulla stipẽdij mercede. Confluebant ea tempestate in Epirum ex omnibus gentibus indies milites ad stipendia Scanderbegi sumenda, quum solus ex Christianis ducibus nullo satis tempore quiesceret, & semper occupatus bello esset, perpetuus Turcarum hostis. Quare tum quotidianæ prædę dulcedine, tum locorum amœnitate detenti multi (ut uidi ipse, dum res nostra loco staret) perpetua sibi domicilia ibi statuere. Alij plures ditissimi captiua gaza, ac pleni fortunarum, domos suas sunt reuersi. Gallorum quoq; quinquaginta amplius aderant in eo exercitu. His minores quædam machinæ (quum ad id præcipuam operam spopondissent) regendæ sunt traditæ, quibus uerius defensoribus quám munimentis ipsis noceretur. Aliud maius tormenti genus ad ruinam murorum aduectum non inuenio. Commodior nanq; per scalas oppugnatio urbis apparebat. His hoc modo constitutis, unum præcipuum omnium restabat, quod ad totius exercitus quietem, & continuandam tutius obsidionem attinebat. Vt occluderentur scilicet aditus omnes hosti, ne subsidij quicquam sperare possent obsessi, & loca singula opplerentur armatis, qua maxime ad soluendam obsidionem transituros dubitabatur regios. Accitum itaq; uetus præsidium illud, & nouum etiam supplementum octingentorum militum. Eisq; milleni equites additi ex copijs præsentibus, tum bipartitum hoc agmen, pars cum Georgio Stresio, pars cum Tanusio diuersis locis ad custodiam cæterorum, & excludendum subsidium oppidanis missi. Breui hæc tempore omnia procurata, perfectaq; fuere, tum traduci ad munia quenq; sua, & ministeria oppugnationis, ac ueros ordiri furores tum Barbaris duci opportunum uisum est. Septem nanq; integris diebus, ex quo illuc accesserant nostri circa castra munienda, & conficiundas militariter stationes, quum ibi se crederent hyberna acturos, occupati, nulla satis re, uel uerbo molesti fuere hosti. Concursu itaq; facto ad ducem poscebat ex omni parte pugnam miles. Ille nihil ferro prius quàm si qua alia posset uia intentandum ratus, distulit eousq; desideria suorum, donec oppidanorum perscrutaretur

Duodeuiginti hominum millia collecta, ut Sfetigradum obsideretur.

In Epiro ex omnibus gentibus miles cõducitur à Scãderbego.

Sfetigradum oppugnatur.

animos, quousq; ea pertinacia in tutandis mœnibus essent usuri. Missis igitur per duos ex militibus ijsdem deditionis conditionibus, quas populus Sfetigradensis prius ab Ottomano acceperat, Barbari postea quã intrepide spretis eius postulatis sanguine emptam urbem, sanguine uendendam, nõ uerbis dixerunt, armatorum itaq; corpora, & caput ipse suum pro eius redimendæ pretio offerret, sciturum profecto, an uelut Dibrensium nuper, fides sua ex aquę puteo illo penderet. Quum nihil nouum uel inexpectatum audisset, quippe qui illos ita esse responsuros iam pręuidisset, conuersus ad ferrum, & cupitum iampridem militi opus, nõ iam suasoris, sed ueri hostis animũ induit. Manecq; prima luce deductis sub muris copijs, primo procursu uicos illos, & suburbia, quæ assignata fuerant, Sfetigradensibus impetit, disijcit, incendit. Inhabitantium plures primo aspectu nostrorum, ad ueteres socios & consanguineos confugere. Alij passim palantes sub mœnibus à superimposito prędidio exmuris tutabãtur. Aedificia quoq;, quę proximiora fuere oppido, illæsa manserc, nisi quæ inuenta simul incendium ex alijs ad alia traiectum eodem tenore absumpsit. Hic nõ ulterius sæuitum, quin pauci ex Barbaris ibi, sed omnes fermè ueteres ciues, & Epirotę collocati essent, qui & si iam (ut apparebat) hostium induissent animos, segniores tamen nostros faciebat pietas, ex pristino, nõ ex præsenti animorum habitu homines metientes. Moses interea, quum occupatos in tutandis ab ea parte suburbijs, & extinguendo igne oppidanos uidisset, trium amplius millium lectissimorũ militum agmen ad portam maiorem traduxerat. Intentus q; operi uineis contectos ad clustra perfringenda impellebat armatos. Regij, qui satis multi pro ea loci exiguitate in custodijs erant, & adesse ubicq; commode poterant, ocius hincinde accurrentes, simul alij superne ingenti uitelorũ auertere ab eo opere hostem. Alij intus cõgestis lapidibus, & maioribus trabibus oppositis firmauere portas, ita cum paucorum iactura ea transacta est res. Nostri nancq; quum scalas tum casu non attulissent, nihil diutius tentarunt in muros, missilibus tantum utrinq; & sagittis exaturata odia, ac certamen finitum, dato à Scanderbego receptui signo, licet Moses iam accensus paulatim furore illo dimicandi ad scalas et reliqua instrumenta oppugnationis cõuehenda hortaretur socios, reuocati tamẽ sunt omnes subito interuentu ducis, & quasi inuiti reducti in castra. Sic accensis inuitatisq; eo dia utrorumq; animis pusillo pugnæ congressu, nulla uel spe, uel timore dirempta pugna. Quod eius diei superfuit Epirensis uaria consultatione distraxit, quæ potior esset oppugnandi ratio, & tutior uia eligenda, enixe disquirens. Fortissimus ac inaccessus fermè urbis situs, ualidissimum præterea Tyranni prędidium satis certam periculi speciem, si temere, & furore quodam ducerentur in muros milites ostendebat. Efficaci quoq; nuper exemplo Amurathes similis fortunæ subeundæ consilia nostrorum tardabat. Illud per eos dies optimũ factu uisum, ut leuibus prælijs maximo ingenio fraudeq; alliceretur ad pugnam opportunum

Pietas segniores facit animos hosti nocẽdo.

Consilium laccssendi oppidanos.

didanus

pidanus, assuefieretq; spe bene gerendæ rei paulatim egredi muros. Ita uel minui tacite robur inclusorum sine multa suorum pernicie, uel protractis paulatim simulatione fugæ à custodia portarū Barbaris, deducto postea magna impressione ex improuiso milite in eo tumultu facile capi urbem posse cum fugientibus, & consternatis simul intrantibus nostris. Per eam noctem igitur summo studio ordinata omnia, & Mosi trecentorum iuuenum cohors ad hostem lacessendum data. Zacharias Groppa cum quingentis militibus ab una parte in insidijs destinatus, Scanderbegus ab alia pari numero armatorum, qui omnes noctis occasione usi q̄ maximo fieri potuit silentio subrepentes per montem inter anfractus illos, & dumis obsitos saltus iacuere, ignaris hostium excubijs. Nam ignibus alijs extinctis, alijs absconditis & occultatis ab auersa parte castrorū fuerāt egressi, electo insidijs loco, unde minime timebat hostis. Tempus quoq; ipsum iuuit aliquantisper latere cupientes, quando per totam noctem grauidus (ut aiunt) imbre aër crassiori nebularum caligine obducta tellure, & tonitruis assiduis oculos simul auresq; hominum perstringentibus fallere non difficulter custodes poterant. Dibrensis & ipse non expectata certa luce cum socijs latronis more circunspectans omnia, taciteq; approximans muris, ac in oculis ipsis oberrans sui copiam oppidanis facere. Non idem omnibus animus consiliumq; in urbe fuit, sed contentione cōclamantium à pluribus progrediendū in subiectos esse, neq; per summam ignominiam præterlabi eam occasionē patiendum. Nonnullis è contra quiescendum uideri potius, neq; temere quicq; agēdum. Variatumq; in ea re est, prout maiores quibusdam sunt ferociæ stimuli, & inani credulitate ductis, ac superficiem tantum, non rerum medullam introspicientibus, salubria quoq; cōsilia sordent, & omnis eo ipso erepta in perpetuū è manibus fortuna uideatur, si breuis morulæ temperamento gerendorum ratio condiatur. Eorum tamen (ut apparuit) sententia prævaluit, qui quiescendum esse decernebant. Nullus enim eorū exitus, nulla eruptio, sed telis tantum superne petiti nostri, portas egrediendi facultas nulli concessa. Nostri nunc conglobati, nunc dispersi, intento & ipsi arcu insuper stantes, hac illac procursabant, ut diutiori incessatione irritarent ad eruptionem uiros. Vbi nihil satis efficax ad id negocij uidit Moses, & magis iam periculi sibi, q̄ spei dilucere, duobus nāq; militibus amissis, septē sagittis fixos uix semineces subtraxerat, dato signo, relictis muris pari indignatione ignominiaq; paulatim ex hostium oculis se proripuit. Nihil deinde moratus Scanderbegus, ipse cū socijs pudore quodam in apertum prodiens mœstissimus est secutus. Ita ij nocturnis pluuijs omnes plene obruti, ille etiam gementi milite in castra reductus, ridiculum spectaculum, & lætam eam diem præbuere hosti. Sed non pertulit diutius hanc ignominiam Castriotus propenso ad ueram oppugnationem, & apertam fortunam animo. Postridie curatis corporibus, ordinibusq; distinctis, ac suis cuiq; ministerijs assignatis, quarta diei hora decem

Zacharias Groppa.

Salubria consilia sæpe sordent.

decem armatorum millia ſub muris primo impetu deduxit. Cæteri partim ad caſtrorum cuſtodia relicti, partim ſi latitudine & uulneribus grauati ſocij intermittere oppugnationem cogerẽtur, ut recentibus uiribus præſto eſſe poſſent, ne interpellaretur dimicatio cum hoſte. Moſes cum expedita iuuenum manu ſcalis primus aggreſſus incruentus aliquandiu euadere tentabat, non uana ſpe urbis potiundæ. Nam Scanderbegus ſubter cum magna ui ſagittariorum, & ſcorpionarijs Italicis auertendo à tutela murorum regios, liberiorem aditum ſcandentibus faciebat, ita ut multi iam ſcalis ſuperatis mœnibus tantum fortiter apprehenſis hęrerent, & pari cupiditate de urbis poſſeſſione decertarent cũ regijs. Tormenta quæ diximus ab alia parte ad munimentorum molitionem diſpoſita, neq; ipſa ſinebant quieſcere oppidanos, licet enim non magna ruina eos ictus ſequeretur, abradebãtur tamẽ aſſidue muri, & in oculis pugnantium decreſcebant, rareſcebant paulatim, & cuſtodiæ ipſæ, cum eodem tenore ictuum, & murorum perſtringerentur, & armatorũ corpora contererentur. Sed ſæuior ab ea parte Mars, & acrior profecto pugna, qua Zacharias cum totius fermè robore exercitus, & neſcijs cedere, ac ruentibus in ferrũ Germanis ſecuribus, & ferreis uectibus nouiter refecta mœnia demoliebantur. Hi ſcutis ſociorum, & iunctis cratibus tecti fodiebãt fuudamenta. Hi lapides demolitos expurgantes in cuniculi ſpeciem reducebant locum, Barbari ſuperne non uſq; adeo prohibere poterant, ut obſtinate non continuaretur opus. Nam licet plerique ex noſtris miſſilibus de propugnaculis obruerentur, nullo periculi reſpectu, nullaq; formidine, ſemper alij in demortuorum locũ ſuccedebant, & reliquæ turmę ſagittis, ſclopiſq; intentis aucupabantur undiq; oculis cuſtodias hoſtiũ, ita ut ſine diſcrimine obuerſari in muris nequirent. Diſtrahebant itaq; certamen regij, quum opera noſtrorum perinde riderent. Nam ea erat muri latitudo confecta à tyranno, congeſti præterea intus ab oppidanis lapidum, ac terræ aggeres, ut tutus ſatis ex ſe locus eſſet, ſine ullo armatorum auxilio. Zacharias aliquandiu in incepto perſtitit, ſicubi penetrare muros poſſet, ſed ubi fruſtra exhauriri uires ſuorum, & longi temporis opus eſſe cognouit, ad ſcalas nullo prorſus conſilio conuerſus agere & exhortari cœpit in mœnia milites. Barbari nouum hoſtis propoſitũ intuenti proſpectabãt, et adhibita ad idipſum fraude euadere plures ad ſumma mœnia patiebantur. Tum effuſa uelut grandine telorũ ui, ſaxorumq; mole facili impulſu eos cum ſcalis ipſis ad ima montis deturbabant. Breuiſſimo nanq; ibi æqui loci ſpatio cincta mœnia erant. Mox reliquum montis procliuitas ingens amplectabatur. Idem fermè reliquorum fuit euentus ab alia parte, qua aggreſſus ſcalarum applicatione cũ ſocijs Moſes non ſemel Epirotica ſigna cruentis mœnibus fixerat. Nam uerſi eo aſpectu in rabiem oppidani, accitoq; recenti præſidio ſuorum, quod in ſubſidijs ſtabat præter omnem periculi mortisq; reſpectum, diſiectis ſcalis, ac noſtris partim occiſis, partim diſſipatis breui temporis momento ſuperiores

Germani neſcij cedere.

superiores effecti sunt, ita ut afflicti potius, & penè capti, sic Christiano uictoriam extorserint, ut repente mutata omnis fortuna, mutati Dij manifeste uiderentur. Scanderbegus acri dolore perculsus ex ea cæde suorum, uulnere præsertim Mosis, quem uix telis hostium subtractũ curandum in tentoria misit, retrocedens aliquantulum à muris, & duorũ hinc inde militum parmis tectus, alios secum ad sagitandum in hostes furẽter inuitat, alios recentes arreptis scalis renouare timorem oppidanis iubet, hortatur. Mirabile dictu ferunt, quot hostium ea die solus transfixerit Scanderbegus. Ita nullus fermè iactus manum eius fefellit. Scalę nõ diffi culter mœnibus admotæ, sed rarus iam miles subire eam sortem periculi audebat. Alius ad alium respiciebat, neq; (licet ingenti promissione munerum allicerentur à duce) funesta quenquam præmia mouebant. Ita senescentem paulatim utrinq; pugnam nox ignauis ęque, ac fortibus optata diremit. Tacita per eam noctem castra nostrorum fuere, utpote quos & hesterna ignominia, & præsens accepta clades ad silentium inuitaret. Amissa nanq; ducenta promptissimorum militum capita, quingenti amplius uulnerati, sed & horum xxx. paucis post diebus ex eis uulneribus periere. Oppidani (licet & illis plures subtracti ea pugna forẽt, ac ingens sauciorum numerus gemeret undiq;, tamẽ uelut uictores expulso hoste, ac urbe seruata, multis iocis clamoribusq; eam noctem transegere, ac crebris ignibus superata noctis caligine, per propugnacula discurrentes, hilarem noctem duxere. Ottomanus interea Sfetigradi obsidione audita ægreferens, quod quando uix à laboribus respirasset, & dissoluisset exercitum, præsertim quod in ipso ingressu hyemis alienissimum bello gerendo tempus instabat, denuo ad noua arma cogeretur, necessitate tamẽ quadam, & pudore uictus, ne per eam ignominiam opprimi urbes suas ab hoste pateretur, increbrescentibus indies magis magisq; nunciijs de Scanderbegi pertinacia, proposito nouo edicto, redintegrare priorem apparatum statuit, & missis per singula loca purpuratis, adiuuare rem festinatione, si quo poterat intentius procurauit, uulgata prius fama de suo ipsius reditu in Epirum. Ex composito forsan, ut uim maiorem adderet negocio, & nostros eo timore perculsos, facilius ab urbe oppugnanda auerteret. Vix enim simile uero crediderim Tyrannum ultima præsertim confectũ senectute brumali intemperie eam prouinciam fuisse subitum, præcipue quum neq; tanti res momenti esset, ut uel si quid durius accideret læsura immodice dignitatem imperij uideretur, uel satis cõmode per alios non possent expediri. Castriotus nihil ex illa cæde suorum, & iniquitate fortunæ mutatus animo, omnem operam, studium omne, ingeniumq; in assidua uexatione oppidi consumebat. Nunc noctu, nũc interdiu, deducens sub muris agmina suorum, & ignibus per sublime interdiu, deducens sub muris agmina suorum, & ignibus per sublime interposito, ter hostes rotatis consternare aliquo tumultu urbem conabatur. Nunc raro milite misso legere corpora occisorum, & trahere in castra adhibita fraude iubebat, si quo pacto inuitare ad eruptionem oppidanos posset.

Victoria Christianis ex manibus extorta.

His inani

His inaniter omnibus tentatis, neq; uel modice rei fructu ullo tam uarias artes & astus ducis secuto, finem imponere obsidioni, unice prius pugnę tentata fortuna decreuit, quoquo modo res caderet, præsertim quod pręteritæ oppugnationis euentum, tum uulnus ipsum Mosis, tum noctis interuentus uelut excusare uidebatur, & melioris spem fortunę solicitis animis, ac singula ex proprio desiderio interpretantibus suggerere. Postridie igitur eius diei orto iam sole sub præconis uoce per uniuersa castra præter ipsam urbis direptionem ingentia prœmia uictoribus publice, priuatim q; proposuit, augens uerbis rem q̃ maxime poterat, dolens q; insuper Epirotici nominis ignominiam, quod tot preclari duces, milites q; tantis spectati prælijs ab ignobili seruorũ manu senescere tãdiu sub fœde amissis mœnibus fœdius cogeretur. Quousq; tandem id dedecoris passuros, ut in sua prouincia inter tot proprias urbes, oppida, populos q; id pręsidiũ tyranni nudis tantũ mœnibus clausum, & reliqua spe omni destitutũ in oculis diutius habeant? Quid nõ turpitet commissuros in alienis locis, & longinquis regionibus, quare eũ hostem pręforibus stantem, & in uisceribus ipsis hærentẽ tollere nequeant? his dictis, & suo examini exacerbatis, partitis dehinc copijs, ac sexcentis circiter militibus ad castrorũ custodiã relictis, urbem ab omni parte, qua accessibilis mons fuit, corona cinxit. Primum telis utrinq; lacessiti animi, ac inuitati ad sanguinẽ, deinde ubi satis eo modo utrinq; uelitatũ est, & excãduit ira, promptissimus quisq; arreptis scalis propius agredi hostẽ parat. Semel atq; iterum nequicquã tentata re ab oppidanis sunt reiecti, neq; admoueri potuere scalę muris. Sed uictus denicq; pertinatia nostrorum barbarus quũ uelut famelici leones non retium, nõ fraudis alicuius humanę memores, ad ouile diripiendum in ferrum telaq; ruerent, paulatim & tanto furori cessit, & deficientibus uiribus, telisq; ad propugnandũ, retractus aliquã tulum intra munimẽta satis opportunus iniurię muros reliquit. Epirẽses (quid nõ timor insidarũ potest?) qui pauloante ad cruentissimũ Martẽ mortem q; ipsam præ oculis oberrantem tanto feruore, rabie q;, ac nullo respectu periculi tendebãt, ubi frigescere sensim hostiũ ictus, & mœnia paulisper deseri conspexere, fraudẽ uerentes, & ex cõposito latitare grãdi aliqua molitione insidiarũ credẽtes, segnius ad oĩa discurrunt, & undiq; soliciti circũspectantes, iamiam obrui certo pauore exspectabant. Ita Barbaris respirandi copia, & quę in rem erant, procurãdi satis temporis fuit. Accurrentes q; ex omni parte socij, multa ui telorum conuecta, restituere eis simul cum animis fortunam sunt uisi. Multi in eo concursu hincinde cecidere, plures tamen ex nostris, & longe plures etiam cecidissent, ni propere Zacharias ab alia oppidi parte nõ procul admotis scalis, interrupta ea uictoria, hostium plurimos auocasset. Castriotus cum agmine suorũ modo propius ipse terrebat oppidanos, modo opera militum & munia cuiusq; obeundo agebat, nunc prece, nunc increpatione in muros. Homines sagittariorũ turmę, quę in coronæ modum circum mœnia locatæ fuerant

Castriotus rursus tentat Sfetigradum oppugnare, sed non succedit.

Timor insidiarũ quid non potest?

Barbari iuuãtur à socijs.

fuerant, nunquam assignatum semel locum relinquebant, sed errantes in muris custodias certis iactibus uulnerabant, in ualescente semper prælio, & incrudescente Marte. Oppidani ubi rarescere suorum multitudinem uel numerum, & pertinaciam nostrorum plusquam hominum conspexere, timentes eius diei fortunam, & protrahere rem cupientes, excogitata mox fraude, sublatis ex munimentis signis Tyranni, clamare à mœnibus sunt auditi, tantillum cessationem ab armis petentes, donec alloqui Scanderbegum licuisset. Nihil negatum à nostris, iussu ducis, sed extemplo omni belli furore inhibito dicendi copia facta Barbaris. Tum senior quidam ex eis, gratias agens primum Imperatori, militibusq; quod tam liberaliter hostibus in deponendis ex uoluntate eorum armis essent obsecuti, illud tunc se tantum ex sociorum consensu eius diei cessationem exposcere dixit á pugna, ut ad quam iam sine uariatione omnium inclinauerant animi, de deditionis formula sententiam cõsultandi id saltẽ sibi temporis esset. Ituros postea craſtina luce ad eum in castra nuncios cum conditionibus quibusdã, quas sibi ipsi imposuissent, si ratas esset habiturus maximam se rem, neq; tñ inexpectatam, à tanta clementia laturos. Quod si ingratæ illi forent non recusare quicquid ipse statuisset, neq; iudicio se eius subtrahere, sperareq; omnia cũ ipso ex utrorumq; commodo acturos. Haud ita facilis ijs postulatis hostium primo Epirensis fuit, sed (ut ipso postea patuit experimento) fraudulenter per eiuscemodi ludificationes, differre eius diei fortunam illos ratus ad aliquid, quod ex re sua esset procurandum, uel expectandum auxilium à Tyranno. Exponere tunc quæ uellent, ocyus iussit, aut eodem tenore belli se iure esse acturum. Impertinentia esse, inquiens, tam longa consilia præsenti necessitati. Victus tamen longis hostium blandicijs, tum adhortationibus suorũ, haud graue cessit, præsertim, quod nullam satis certam spem potiundæ per uim urbis eripi ea dilatione é manibus sibi uidebat. Retroacta igitur undiq; signa, & instrumenta oppugnationis, ac reductę in castra copię, totumq; id diei cum nocte sequenti profundo silentio transactum. Postridie mane quatuor ex Barbaris notę fraudis uiri ad id muneris electi, missi ad tentoria cum exquisitissimis donis concesserunt. Conditiones eius generis proponi iussæ, quas uictus quisq;, nedum uictor spreuisset, & composito omnia fieri, ut ita protraheretur tempus, dũ his abiectis, alię deinceps, aliæq; insinuarentur, & res in longum deduceretur. Hæc autem fuere petita, uidelicet, ut prioribus ciuibus receptis in urbe, iura ciuitatis, ædificia agriq; æquo iure inter se & illos diuiderẽtur. Atq; ita data simul & retenta urbe, auspicia eius exploso penitus Ottomano nomine secuturos, in fidecq; perpetua mansuros fore. Præterea præfecti nomine x. millia asprorum petita, risu solo respõsum à nostris, & ad arma subito ingenti undiq; indignatione conclamatum, atq; ita per summam contumeliam cum fallacibus donis fallax legatio dimissa. Non cessauere ideo Barbari, quin eosdem extemplo supplices mitterent, uoluntatem ducis scisciturós, &

Sfetigradenses petunt indicias.

Necessitas nõ fert consilia longiora.

Conditiões pacis fucatæ per Barbaros propositæ.

ad eius arbitrium omnia relaturos. Tanta commutatio animorum, & hostilis fidei suspecta liberalitas, quanquam illius animum ad nihil temere credendum propensiorem facerent, non contemnenda tamen omnino illorum dicta uisa sunt Castrioto. Proinde conuersus ad homines, de pristinis conditionibus, quas antea integris rebus eorum, illæsoq; exercitu suo proposuisset obsessis, nihil se immutare dixit. Minime graues sibi uideri debere, quas Sfetigradensibus ipsi tam æquas censuissent, satis hoc illis concessum existimare, quod si approbent, placere, ut sine ulteriori clade urbs restituatur. Sin eiusmodi ambagibus tempus protrahere uellent, & in pertinacia persistere, expectarent quamprimum omnem belli sæuitiam, illud fixum, destinatumq; singulis esse, ut obsidioni finem res nulla præterquam mors omnium sit imposiura. Dum eunt, ac redeunt, simulant, dissimulantq; Barbari, triduum in eis consultationibus est consumptum, cepitq; tandem dilucere quod erat. Quare hinc detectæ oppidanorum fraudes, & cognita satis mendacia, inde aduolantes iam de motu hostium, & Amurathis aduentu nũcij ereduli eousq; ducis animum ingenti molestia replerunt. Deserere oppugnationem, recens contumelia, continuare nouus pauor iniectus à tergo, & maiorum omnium rerum momenta non sinebant. Commoratus est tamen paucis diebus, donec certiora indicia apparatus nunciati eluceſcerent. Sed uelut prohibentibus fatis tanta aquarum uis è cœlo delapsa, per totos eos dies, ut nõ solum progrediendi ad mœnia, sed ne pedem quidem mouendi è castris facultas militi sit cõcessa. Cessantibus pluuijs, Epirensis decreto die subsequenti oppugnationi urbis, expedire omnia, & apparare maximo consilio iubet, ipseq; per eam noctem insomnis, nunc publice quædam & priuatim peragendo munia, nunc uerbis nihilo segnioribus homines animando discurrebat identidem clamitans, uel tota Epiro cedendum hosti, uel nisi capta urbe, in castra non redeundum, deformatum uideri imperium, minus tuta omnia, si hostis ibi diutius alatur. Et (ut minima esset eius dedecoris, periculiq; ratio) quousq; tandem recentes contumelias, & derisiones hostium passuros? Ita paulatim per eas consultationes, procurationesq;, consumpta nocte, dies instabat. Priusquam igitur certa patuisset lux, tractis undique copijs, Albanus sub mœnibus conuolauit, difficilius irrepsit miles, & infirmiora ubiq; uestigia uirorum, propter humefactam tot imbribus tellurem, instrumenta, scalæq; dentibus (ut aiunt) tractæ. Sed irritati iampridem uiri, pleni irarum, ac furoris, neque difficultatem, neque laborem sentire poterant. Oppidani haud tale quippiam timentes, rariores primum circa munimenta, & negligentiores ad omnia inuenti. Cæterum summo studio omnibus statim comparatis, & crebri accurrentes cuiq; hodijs auctis ad propellendum hostem satis uirium habuere. Minor inde nostrorum ferocia uisa, & inspectum propius ferrum, uultusq; hostium agere consilio quçdam, non omnia animo & furore suadebant. Circum-

Deserere oppugnationem.

Continuare oppugnationẽ

Castriotus in oppugnando Sfetigrado omnino serius.

A cõtumelijs & derisione hostium hortatur.

Consilio res agendæ, non animo & furore.

Circunſpectantes itaq; ſoliciti ſuperſtantium ictus altera manu habere, non inania famæ mendacia ſecutum, ita rumor alius ex alio ſumptis uiribus uix dum ceptum hoſtilem apparatū oculis fermè ipſis hominū ſubiecerat, & Tyrannum adhuc Adrianopoli morantem apud credulos tanto timore animos tranſuexerat quaſi in Epirum. Inuictiſſimo animo hæc duci audita, parere tamen neceſſitati coactus, confuſis omnibus, interruptisq; receptui cecinit. Tertia inſtabat diei hora, quum pranſis militibus tollere tentoria, & uaſa colligere iuſſit, ualla, cęteraq; munimenta caſtrorū diſiecta, atq; igne immiſſo ſuccenſa. Non abſtinuiſſent uulgi odia ab arboribus, cæteris q; fructiferis in campis deuaſtandis, ni Scanderbegus inſanam ſęuitiam cohibuiſſet, inquiens, non defuturum forſan olim tempus, quum melioribus Dīs recuperari urbs poſſet, & ad priſtinum ſtatum redigi res. Itaq; nullo quaſi hoſtili ſigno relicto, ſilenti maxime agmine profectus recto itinere Croiam petijt. Fama eſt, Caſtriotum quingentos amplius milites ſub Sfetigrado amiſiſſe, & hæc propior uero mihi ſententia uidetur. Nam non deſunt, qui uix lx. hominum iactura abſceſſiſſe ab ea obſidione aſſerant, quod abeſt multum à ratione, ni magis penetrabilia hoſtium, quàm noſtrorum corpora dixerimus (ut delirant Poëtæ) quum priori oppugnatione nuper tot Turcarum millia cæſa omnes fateantur. Septimo kalend. Nouembres is dies erat, quum obſidione omiſſa Croiam reuectus exercitus eſt. Ibi non momento fermè temporis quieti dato, duces, ordines q; (ut operæpretium erat) & poſcere nunciatæ res uidebantur, partiti, Croiaq; inutili omni ætate, ſexu q; expurgata, duo paulominus hominum millia præſidio eius impoſita Epirotæ, Itali, Germani, Illyrij, Gallicq; permixtim. Concordibus tamen ſupra quàm dici poſſit, iuncti animis, ut euentus poſtea ipſe, & ingens ſeruatæ urbis triumphus oſtendit. Vranaconti (ut conſueuerat) ſumma rerum omnium in ciuitate, atq; imperij ius miro omnium conſenſu datum. Vix alter ex uniuerſo exercitu, uel ad id muneris aptior, uel animis militum acceptior eligi poterat. Ita quum maximi inter pericula conſilij erat, tum parere, atq; imperare iuxta paratus, laudem q; potius conferre in medium ſolitus, quàm ex communi ad ſe trahere. Generis præterea nobilitas ipſa, tum res per omnem ætatem geſtæ, ac grauitas oris, annorum q;, magis honorabilem uulgo faciebant. Qui ſi quid laboris, uigiliarum q; impendi poſſet, certantem ſe amiſſurum promiſit, ut tanto totius exercitus conſenſu opinionem de ſe conceptam conſtantem efficiat. Steluſio, Petræalbæ, atq; cæteris locis opportunis, alia deinceps præſidia, duces q; miſſi, & undiq; ingens oppidanorum multitudo ad frumentandum, & annonam conuehendam deſtinata. Sed quia propter aſſidua belli incommoda, & occupationes armorum neglecta uelut eo anno cultura agrorum fuerat à Scanderbeganis, uix trium menſium alimenta colligi inde potuere. Aduectum tamen occulte ferunt à colonis, & mercatoribus Venetis, nam ictum fœdus per eos an-

Laus Vranaconti.

A fauore militum.
A dexteritate conſiliorum.
A nobilitate generis.
A præclare geſtis.

nos à patribus cum Ottomano fuerat. Ego uero adiutum semper pecu-
nia Scanderbegum ipsa uoluntate Senatus comperio. Et ipsum ferme
quoadiuixit, Venetis auspicijs militasse, gloriamq; bellorum, & trium-
Venetorũ pecunia adiutus Scanderbegus phos omnes ad eam Rempublicam retulisse. Neq; immerito me equi-
dem, quando & ciuitate ab eis donatum, & imperij fascibus in ea prouin
cia decoratum, satis recentibus monumentis constet, ut quarto enarraui
mus libro. Quamobrem hoc loco, in quam prius ipse admirationem in-
cidi, plurimos fore dubito casuros, unde hæc Venetis pax cum Ottoma
no Scanderbego excluso, quum socialia prius sibi fœdera, & tot amicitiæ
iura cum eo forent. Sed quis tam prudentissimorum principum consilia
Ausserit, à uer bo audeo. non auserit intrepide coniectare? Nihil cupide, nihil perperam ab eis fie
ri potuit. Simulabant, dissimulabantq; necessitati parentes, & quum reli
qui nominis Christiani, tum Græciæ præcipue seruandæ studio, quam
ita in se ipsam ruere cernebant, ut sustentari iam nulla ui humana, nullis
armis posset, id effecisse uidentur. Vnũ illud (quod ad rem attinet) affir
mare ipse audacter singulis possum, Castriotum nunc; uel de fide Ve
neta conquestum, uel imperij eorum pœnituisse. Comportato hincinde
frumento, Croiæ horrea omnia, ac publica armaria completa facta com-
putatione, ut integri anni alimenta satis commode parata essent militi,
tormenta iuxta, ac omnis generis tela aucta, ampliataq;, custodiarum ma
ior pars scloppis, scorponibusq; instructa. Machinarum cura à Gallis
non translata, his semper tam pacis, q; belli tempore quinq; aurei men-
strua stipendia singulis à Scanderbego statuta. Croiensium rebus firma
tis, reliquum quod superfuerat commeatum exportari per cætera oppi-
da, & partiri iussit. Ipse priusquam ad noui militis conquisitionem, quem
de more secum ad lacessenda interdum hostium castra haberet, se conuer
tisset, cum Mose, & paucis equitibus, ad copias iampridem prouinciæ
præsidio relictas ire perrexit, causa inuisendi cuncta, & decernendi specta
tores ad rimanda consilia Ottomani, & examussim singula disquirenda.
Non frigus, non glacies, non operta niue tellus solertissimi Ducis ar-
dorem tardabat: non magnitudo expensorum terrebat, non itinerum
labores, dum lætior semper munia obiret, subiretq; omnia, modo hanc,
modo illam urbem inuisens, modo pastorali amictus sagulo sub mœ-
nibus Sfetigradi peragrans, & ueteris stratagematis non immemor lo-
cato in insidijs milite, obseruans, si ui extorquere, aut dolo surripere
Ottomano urbem (ut olim fecerat) posset. Quare uix respirare un-
quam oppidani poterant, sed uelut obsessi, pedem extra mœnia non
mouentes, de assuetis diurnis, nocturnisq; custodijs nihil intermitte-
bat. Interim reuersi exploratores supersessum in delectu habendo, nun
ciarunt, dilatamq; iram armorum à Tyranno, ac bellum Epiroticum
omne in uernum tempus reiectum. Vt primum enim audiuit Amura-
thes Sfetigradi obsidionem solutam, non inuitus per eos dies tanto nu-
per ardore ceptum apparatũ, paulisper remisit, edicto mutato, ac publica

iussione

Amurathes audita solutione obsidionis Sfetigradi, & Scanderbegi discessu, aduĕtum suũ in Epirum differt.

iussione nouo interposito decreto, ut Idibus Martijs omnes ordines, duces q; ad id designati Adrianopolim conuenirent. Occultare profectionem suam in Epirum, & Croiæ obsidionem subticere maiorem in modum cupiebat. Sed adeò ueris indicijs patebat res, ut singuli eo bello Scanderbegum sibi hostem certissimis animis destinassent. Respirauere aliquantulum, & cogitationes nostrorum, Tyranni proposito audito, præsidium q; ibi mox dimidiatum, ac uix duo hominum millia relicta ad regionis limites, qui constructis militariter stationibus, hyemalem intemperiem ut poterant excludere, cæteri domos remissi. Scanderbegus Croiam cum Mose, & quibusdam suorũ reuersus, aliquot dies ibi mansit, donec munimenta quędam urbi augeri, & firmari muros Tyrannam uersus, longa peresos uetustate procurasset. Tum impatientissimus (ut semper erat) ocij, nunc ad regulos uicinos, & principes consanguíneos, nunc ad prędes Venetorum gregali habitu cum decem ad summũ equitibus conuolans, imminentis molem belli admonendo simul, & animando homines singulorum animis inculcabat. Sed maiorem fermè partem eius hyemis sub pellibus cũ præsidio illo in Macedoniæ uestibulis transegit. Sfetigradenses uix pro portis errantes uisi, solicitos nanc q; supra quàm dici possit, faciebat, & augebat timorem uiris ipsa hostilium castrorum propinquitas. Quum pauloplus cxx. stadijs nostrorum statiua inde abessent. Exactis ita hyemis incommodis, inquietiora longe omnia, & publicos simul ac priuatos labores, mala q; exoriens uer adduexit, non nox, non dies ullus sine nuncijs, literis q; Castrioto præterijt. Hinc transfugæ indies confluentes, inde non obliti ueteris necessitudinis, Barbari quidam non obscuris indicijs consilia Tyranni insinuantes duci, & solertiam eius in omnibus agendis magis acuebant, & cæteris pro cuiusq; ingenio tum pauorem, tum ardorem excitabant. Sed quia urbibus iampridem affatim prouisum, nec q; reuocatum quicquam fuerat, modica restabat cæterorum cura, solum ut species aliqua exercitus conficeretur ad urgendos, quum res ferret, nunc montanis, nunc campestribus locis hostes, & disturbandam, ut toties fœliciter Sfetigradensi obsidione fuerat tentatum, Croiensem olim oppugnationem. Moses tunc tantum ex primoribus, Tanusius, & Stresius aderant Scanderbego, nam cæteri allijs necessitatibus addicti, diuisi q; per oppida fuerant. Hos celeriter hincinde ad militum conquisitionem dimisit, sed quia exhausta uelut robore uirorum prouincia erat, & omnis fermè flos iuuentutis per ciuitates, & allia loca transmissus, plurimi dies in eo apparatu abiere. Hinc ferunt Scanderbegum (ut maioribus ubique præsidijs firmaret prouinciam) plures eo bello subditos Venetorum, & exproxima Dalmatia aliquos stipendijs suis conductos habuisse. Noui & ipse multos ciues meos, qui uarijs temporibus illius auspicijs meruerunt, & uel eo solo nomine ingentia famæ decora ad posteros tulere. Ottomanus interea congregata ad præstitutum tempus

Scanderbegi consiliarij Moses, Tanusius, & Stresius.

Amuyathis copiæ cogunturad obsidionẽ Croiæ.

maiori parte copiarum (nam & multa adhuc millia deerant ad conficiun dam ueteris exercitus formam) prout quoscp uel longinquitas locorũ, uel uiarum incommoda tardauerant, dum integer apparatus complere tur, in cæteris, quę ad rem tantam necessaria uidebantur, procurandis, id temporis impendit in cõmeatu præsertim conuehendo, licet maior pars militum priuatim multorum dierum cibaria ferre iussi, quum satis crede retur hostem ad id, quod nihil triticeæ messis in campis esset relicturus, pabulum quocp ac herbam ipsam attriturũ, corrupturumcp. Quampri mum eorum aduentũ cognouisset, instrumenta ad oppugnationem pe nè infinita uarij generis præparata, inter hæc multa rustica ferramẽta, uec tium cp ferreorum ingens numerus, simul & laminæ quædam ferreæ in curuæ ad cuniculos (ut postea patuit) excauandos. Nam insidiari eo ra tionis modo satis commode posse inexpugnabili alioquin urbi, persua sum fuerat Tyranno. Machinæ quocp minores, quæ uehi iumẽtis potue re, multæ comparatæ, ad tormenta maiora conflanda rude æs sumptum. Omnibus satis comparatis, & copijs iam certo numero perfectis, clx. pu gnatorum millia fuisse omnes conueniunt, præter institores, operarios, ac omnis generis artifices, fabroscp, qui tum publico regis stipẽdio, tum priuatim lucri cupiditate ea castra secuti dicuntur, quum longiorẽ Croię obsidionem fore, & moram in Epiro omnes crederent futuram proten sior em. Nam quoniam de urbis munimentis inexpugnabilicp illius situ uulgo plura iactabant, statuerat Amurathes, nisi capta ea, Adriano polim non reuersurum. Nonæ Apriles erant, quum paratis cunctis ad

Antesignani Præcursores.

profectionem, Antesignani, præcursores non minus usitato, sed non sic Latino uocabulo dicimus, cum Sebalia Zeureneso perito militiæ uiro, in Macedoniam missi, qua tempestate Castriotus confecto exanimi sen tentia milite, ac custodijs per saltus omnes atcp iuga montium dispositis, reuocato insuper præsidio à finibus hostium, simulcp unitis ordinibus, octona autem solummodo hominum millia fuisse comperio, duo pedi tum, reliqua equitũ, nunc hac, nũc illac procurans, pariter & perlustrans omnia oberrabat. Maiorem armatorum numerũ ea obsidione Castrio tum nõ habuisse singuli attestantur, uel propter penuriam militis (ut nu per dictum est) quum dispensari tot locis præsidia opportuerit, uel forte (ut mea fert opinio) ludificandi paulatim hostis melior ratio uisa, ac ser uandarum uirium ad alias necessitates, & uarios euentus fortunæ, quum in uisceribus ipsis, & umbilico prouinciæ gereretur bellum, contentiocp de totius imperij, & omni rerum summa agi uideretur. Triduo tamẽ an tequam irrupissent in prouinciam Barbari, Epirensis perequitans agros & campos omnes, quicquid sati alicubi fuit, immisso partim milite con triuit, partim ferro igni cp corrupit. Deinde crebris nuncijs de propin quitate hostis admonitus cum omnibus copijs campestribus locis reli ctis, in montem, Tumenisto nomen est, quatuor millibus passuum pro cul à Croia, se recepit, capturus ex temporis & rerum ratione consilium,

Tumenistus mons quatuor millibus passuum à Croia.

Equitatus

Equitatus itaq; Tyranni nullo inuento obstaculo ingressus prouinciam in agrum Croiensem, nullo negotio integer illatus est, ibiq; singulis circum urbem diligenter inspectis, qua tutius castrametari posset, & cõmodior esset futura oppugnatio murorum, in Tyrannam ipse copijs exposi tis tentoria fixit. Planicies est satis ampla, aspectuq; pulcherrima, ad messem tamen, cq; ad reliquam frugem aptior, interiacens inter ipsam urbem Croiæ, & oppidum Parthinorum. Cæterum, hoc in loco plura sanè me admonere uidentur, ut aliquid de eius oppidi primordijs, ueteriq; fortuna in medium afferam. Illud uerò præcipue, quod & scriptorum monumentis celebratum, non ignotum, nec latitat posteritatem. Ante enim ciuilia Cęsaris & Pompei bella fuisse satis honesto numero in prouincia id oppidum, licet animaduertere, & ruina adhuc ipsa, ac singularum rerum uestigia, prisci status decorem, ac ueterem nobilitatem loci non obscure representare ualent. Expugnatum nanq;, & dirutũ à Cæsare ferunt, quũ Pompeium atq; Senatum Romanum in urbe Dyrrhachina obsedisset. Iacuit autem semper in ea ruina, neq; restituti ulla deinde ætate aliqua dilucerent indicia, nisi quę priuata incolentium studia ad uarias necessitates succedentibus animis renouarunt. Nomen aliud loco neq; inditũ, neq; usurpatum comperio, æque nec ullum certum conditorem affert in medium uetustas. Sed non temere ad eosdem & condendi originẽ transtulerimus, id quod tum nomẽ ipsum suadet, tum attestantur antiqui, dum non inter ignobiles populos Epiri, Parthinorum gentem cernimus annumerari. Pręsam nunc incolę mutato uocabulo appellant, tam intus re liquię ipsę murorum, cq; extra suburbia, & loci omnes in numero habitatorum tenentur, ita amœnitate præcipua, & rerum omnium commodis gaudet locus. Bellicosissima ea gens hodie inter cęteros Epirotici generis populos computatur. Tamen tunc propter famam hostilis aduentus ætas omnis cum suppellectili in tutiora oppida translata, nudaq; fermè tellus relicta, Locato cõmode milite Sebalias, ac omnibus maximo consilio ad quantamcunq; uim hostis contemnendam ordinatis, obseruabat tantum oppidanos intercluso aditu portarum, ne quid præsidij, comme atusue afferretur in urbem, in cæteris uix aliquod signum hostium apparebat. Hoc autem idcirco (ut arbitror) quoniam neq; lacessendi ad pugnam inclusos, uel admouendi mœnibus agmina suorũ illi sanum consilium uisum, quum præter hastas, gladiosq; nullum reliquum armorum genus aptum ad oppugnationẽ secum attulissent, neq; deuastandi agri, & procursandi prouinciam edoctum satis aliorum tum ueteribus, tum nouis casibus ulla animum libido incessit. Quum & Tyrannus præsertim eadem ipsa proficiscenti iussisset, prohibuissetq;, ne summa urgeret necessitas ullam usquã copiam dimicandi dari hosti, haud absimilis quidem ratio nostrorum quoq; animos auertit à pugna, & differre omnia auspicia belli in aduentum ipsum regis coëgit. Nam quũ Scanderbegus cum parte militum ad exploranda consilia Barbari, & contemplanda statiua per-

Parthinorum gens inter nobiles populos Epiri habetur

tiua perrexisset, ut si alicunde daretur, impetum in ea faceret, uidens tum copiarum magnitudinem (quadraginta nancp millia ut anno priore uenerant) tum miram ducis prudentiam in castris situandis, reliquisq; agendis re nulla penitus tentata, quum etiam aduentum ipsum Tyranni formidaret à tergo, quo maximo potuit silentio, in stationes se recepit suas, moraturus ibi, donec Amurathes ipse omnem explicauisset apparatum, & consedisset sub muris, tum dispersa late tentoria, & inordinatam (ut sit) multitudinem cõmodius impeti posse, & quotidiana irruptione hostes lacesciri, præsertim quum oppugnatione urbis incepta totius fermè robur exercitus diuersis ministerijs occupatum magis opportuna iuriæ propria munimenta reliquisset. Inter eas deliberationes, & salubria nostrorum consilia aduentare iam indies regiæ copiæ ceperunt, & oppleri circunquaq; armatis omnia. Tyrannus cum nobilissimis quibusq; & robore uirorum præmissas copias in exitu ipso Aprilis est consecutus. Inter præcursorum & Ottomani aduentum xx. paulominus dies intercessere. Sed non debet id quempiam mouere, nam tum propter uaria exercitus onera, & impedimenta militaria, tum ob ipsam principis iam senescentis commoditatem, uix quina milia singulis diebus fuere confecta. Expositis ordinibus Barbari, ac in coronæ modum circundata urbe, locum omnem, camposq; muris subiacentes tentorijs operuerunt. Multi quinquaginta stadijs amplius procul à mœnibus consedere, dum tanta multitudo locari aliter non posset. Potuit id spectaculum fortissimi cuiusq; uel Imperatoris, uel militis animum mouere, & non irrationabilis me equidem formido proprij periculi, contemplatione oblata patriæ, penatum Deorum, fidei, & honesti totius rationem à cuiusuis pectore extenuare potuisset. Erecto tamen supra hominem spiritu, oppidanus nihil tam formidolosa spectaculi pompa de ueteri cogitatione mutatus, uel maiorem etiam inde pertinaciæ fidei q; constantiam ad conceptum iampridem decus, & libertatem tuendam suscepit, metiens gloriæ suæ magnitudinem, & futuri speciem triumphi ex ipsa periculi ua stitate compensans. Quare ingenti lætitia, & contentione quadam effusi per mœnia milites alter alterius in peragendis omnibus, & apparandis ad pugnam non ita sedulam operam carpebant, per noctemq; ignibus accensis, clamoribus, cantuq; uario contemptum hostis ostentabant. Cæteræ quoq; Epiri urbes, ac prouinciæ oppida, multum desolito timore abiecerant, neque uel auditus, uel uisus Ottomanus tantum (ut olim apud Albanos) uel nominis, uel uirium afferre uisus est, quum assueuissent iam malis homines, & contemptores periculorum assiduitas ipsa feciisset periclitandi. Quatriduum in aptandis & mutandis hincinde statiuis hostis consumpsit, His ordinatis, concursus ad prætorium Tyranni factus, poscentium copiam pugnandi. Nihil concessum per eam diem, retentiq; intra munimenta sunt, sæueriſſimo decreto. Nam & Scanderbegi insuetum ocium augebat præter modum curam senis, ne

Ottomani aduentus in Epirum.

Milia, hoc est, miliaria.

Obsidetur Croia à Turca.

ſenis, ne magnũ quippiam interea ſolitus artifex coqueret. Mane quod ſecutum eſt duo nunciꝫ ad Vranacontem cum ijs mandatis miſſi, ut ſi tradere urbem ſibi uellet, libera illi eſſet cum præſidio & rebus omnibus facultas abeundi. Ad hæc bis centena Aſprorum millia addita, & inſignis ei locus (ſi uelit) inter purpuratos principis promiſſus. Cæteris quoꝙ Croienſibus ne imperium eius faſtidirent, omnia quæ uel ad priſtinam libertatem, uel maiora etiam commoda attineant, abunde ſunt promiſſa. Cum his mandatis uiri recto ad portam itinere pergunt, quæ unica tantum eo loci eſt in urbe, nam circum reliqua ciuitatis latera præruptus, atqꝫ inacceſſus mons eſt. Accitus igitur à cuſtodijs præfectus cum inſigni comitatu ad eam portam uenit, poſtulantibuſqꝫ colloquium regijs, oppidum quidem intrare non conceſſum, ſed propius accedere iuſſis, ita ut commode inuicem ſe exaudiri poſſent, dicere quæ uellent illos admonuit. Verum accidit, ut primo congreſſu uix auditi, & infecta re diſcedere ſint coacti, interrupta plena libertatis, atqꝫ egregij ſpiritus Vranacontis uoce, conclamatum uno ore undiqꝫ ab armatis, Ferro, non uerbis reſpondendum hoſti, neque conuitijs, & probris quibuſdam (ut ſolet) libido militaris abſtinuit. Ea ubi narrata Ottomano, ueterem magis indignationem recenti iniuria exagitarunt. Quamobrem ea ſpe deſtitutus ordine ad miniſteria oppugnationis conuerſus, primo omnium expediri maſſas illas infecti æris, & ex illis conflari machinas iuſſit. Longum id opus fuit, quindecim amplius dierum ſpacio, decem conſertæ diſpari aliquantulum magnitudine, quatuor æquales, quæ ſexcentarum amplius librarum pondo ſaxa iaciebant, reliquæ ducentarum, harum quatuor cum duabus maioribus locatæ qua mœnia Tyrannam uerſus Orientem ſpectant. Aliç qua portæ locus eſt, oppoſitę urbi: nam ab his partibus tantum potiundi per ruinam murorum oppidi ſpes ſuberat, quum magis acceſſa ea loca, & opere hominis conſtructa munimenta, ac manu facta paterent, quæ licet fortiſſima eſſent, nihil tamen dubitabatur ea ui tormentorum æquari ſolo poſſe. Reliqua ciuitatis propugnacula ita inſigni naturæ munimento undique monte cingunter, ut ſatis ſine ullo mortalium artificio contemnere quantumcunqꝫ hoſtis pertinaciam poſſint. Itaqꝫ corona tantum murorum per ſummitatem ibi apparet, ornandi magis quàm muniendi cauſa appoſita olim à conditoribus loci. His tormentis apparatis, & ſuper rotarum uehicula impoſitis, quo cõmodius ubiqꝫ ueherentur, quatriduo integro, priusqꝫ cominus ductis agminibus ſub muris manus conſereretur cum oppidanis, ad concutienda ab illis duobus lateribus mœnia, opera omnis expoſita eſt, offenſumqꝫ maxime utrobiqꝫ urbi, ac diſiecta fœdę munimenta, abraſaqꝫ fermè dimidia murorum pars. Cætera ita quaſſata, ut facili impulſu lapſura apparerent. Creuit præter modum ſpes Barbaris, ubi factum eum aditum intrandi oppidi aſpexere. Quare crebri apparare ſcalas, reliquasqꝫ machinas ad proximam murorũ oppugnationẽ tam publico

Amurathes per legatos petit urbẽ Croiã

Machinæ bellicæ conflantur.

Barbari ad pugnam contra oppidanos ſeſe accingũt.

publico, quã priuato ſtudio aduehi hincinde trabes, excurſare lætos per ſtatiua milites uidiſſes, conſtruicq; uarijs modis omnis generis artificia. Singula fermè tentoria, ſingulos apparatus uelut æmulatione quadam de promebant, dum quiſq; tacita contentione primus muralem coronam ſibi habere cupit. Purpurati quoq; regis multa priuatim impẽdere, ut animum Amurathis præuenirent. Mahumetes inter cæteros præcipua ingenij ſolertia, atq; indefeſſo ſtudio, uelut unus ex gregarijs militibus, ſemper aderat patri, ac regij decoris oblitus, non uigilijs, non laboribus parcens obibat ipſe, peragebat omnia, ſedulus nunc hac, nunc illac pererans, uerbis pariter & exemplo animabat uiros. Propoſuiſſe ferunt & ipſum præter cætera à patre publice promiſſa, centena Aſprorum millia ei, qui primus euadens in urbem, Ottomana ſigna fixiſſet. Oppidanorũ animos ſicut diſpar omnino ratio, ita diſpari effectu acuebat: illi cupiditate tantum prædæ, & gloriæ libidine eos inanes timidosq; ſpiritus induerant, ſegnius idcirco petituri, id quod nunquam poſſediſſent, hi ad id, q honeſtiſſima quæq; ſibi apud Scanderbegum non erant defutura, imperij, patriæ, ſociorum, totius denicq; Epirotici nominis ſalutem in manibus ſuis poſitam cernentes, ne dum incredibili ad omnia pertinacia, ſed furore quodam, ac rabie accendebantur. Exin licet deformata & diruta ab eis partibus mœnia aſpectu ipſo, ac forma ſpectaculi dolorem incuterent ſimul & pauorem hominibus, prævalebat tamen animi magnitudo in uiuidis pectoribus, procul q; fugabat facile ex cuiuſq; ingenio ignauã mœſtitiam. Solabantur ſe inuicem uiri, animosq; uiciſſim acuebant, & inter cæteros medius uadens per turmas Vranacontes, dexteras ſuorum, ferratasq; pectora pertractans. Hæc ſunt, dicebat, urbium munimenta, hęc incõfracta murorũ propugnacula, hi immoti lapides, hoc firmiſſimũ cemẽti genus. Quid decoris, quid laudis, quẽ triumphũ inde ſperaremus, ſi illę ſis his, integrisq; tecti à munimẽtis magis ab illis ipſi defenderemur, q̃ ea nos defenderemus? Scilicet & ignaui ita pugnare ſciũt, & pecorũ armenta luporũ fremitũ contemnunt, ſi tuto occludantur ouili. Sed murorũ ea non hominum laus, urbem Caſtriotus nobis, non nos urbi commiſit, pericul is aſſueta uirtus eſt, in difficilibus educata. Quis non bonus nauta tranquillo mari? Quæ firma ſunt, per ſe manent, nullamq; opem humanam, nullam ferociam noſtram quærunt. Proinde fugiunt ea uiri fortes, ex quibus uel ſeruatis, uel non ſeruatis, par ſequi ſolet laudis fructus, incli nata cupiunt ſuſtentari, eo properat uirtus. Iterũ repeto milites, ibi ſplendor animorũ, ibi præclari eluceſcunt ſpiritus. Quare nudata ab hoſte latera, armata dextera tegat. Fortium uirorum corpora pro ignauis munimentis opponantur. Integris mœnibus pugnaturi ex ſummitate murorum fœminarum more eratis, nunc proſtratis aliquantulum æquiori deſcendentes loco cominus ferietis hoſtem, melius furorem omnẽ, iramq; exaturabitis. Accipiam ipſe quoq; certiora tum publicæ, tum priuatę uirtutis ueſtrę experimenta. Adiuuat tamen & nunc pulcherrime uos locus ipſe, &

Mahumethis ſedulitas & ſolertia.

Diſpar ratio Croienſium et obſidentium Turcarum.

Adhortatio Vranacontis urbis præfecti Ad Croienſes.

Vrbs ciuibus commiſſa non ciues urbi.

Periculis aſſueta uirtus.

ipſe,& uix aliqua præſenti ruina murorum de priſtina ſpe bene gerendi detractum uidetur,ſi accuratius inſpexerimus. Nam dorſum hoc montis quamuis nõ ita in ſublime erigatur,ſicut ab alijs partibus, nonné ſatis ad onerandos hoſtes,& eludendam uim omnẽ idoneum uidetur? Proclíuitas quoq; hoſti infeſtiſſima, nonné uires uobis indefeſſas ſeruabit, ſuggeret,& concitabit tela? Exoptandum itaq; potius iſtud nobis erat, ſi cædem hoſtium ex hac obſidione cupimus,ſi gloriam inſignem ex hoc bello,ac perennes in omnem ætatem titulos animo complexi ſumus. Inuitabit nanq; hęc apertura murorum Barbaros,alliciet ad aſcendendum armatos,ſubibunt plures longe,q; mœnibus integris forẽt ſubituri, tot nullo certe negotio undiq; cadent,quot petierimus ipſi, ni cõpreſſis uos manibus ſedere malueritis. Reſtaurabunt uobis diſiecta munimenta corporum ſuorum aceruis,ſi uiri eritis,ſi memores libertatis,quid ad uictoriam,quid ad memorabilem hoſtium ſtragẽ obſtat,duces ac milites fortiſſimi,hæc tantum urbis latera impeti ab hoſte poſſunt. Cætera omnia extra periculum poſita,uim nullam humanam reformidant, hic tantum labor,hoc opus uobis relictũ,omnes hic eritis. Virtus,animi,conatusq; ſingulorum hic aderunt. Quid facietis tot duces,tot fortiſſimorum militum capita,longe plurimi defenſores pro paucitate cuſtodiarum ſumus, agendum igitur ita,enitendum. Croienſes uero unica tantum pugna & uires contundamus Tyranni,& animum illius frangamus. Relinquet urbem, deſeret aduerſis Dijs ceptam obſidionem, ubi prima belli auſpicia tanto ſuorum cruore tincta conſpiciet. Hæc nunc Albana ipſe, & Italica expromens lingua,nunc per interpretes ſuorũ animos ad futurã poſtridie oppugnationem præparabat,atq; dictis ſimul factisq; alliciens homines ad peragenda ſedulo omnia,& difficilima quęq; obeunda inuitabat. Ita hincinde uarijs operibus diſtinctis militibus,dum ex illius aſpectu ad ſingula magis exequenda accenduntur,nox aduenit. Neq; tamen uſque ad ſecundam uigiliam prefecti ſolertia ab eo tenore apparandorum ceſſauit,quod ſuperfuit quieti indultum. Barbari expeditis per diem omnibus,nocte uſi tranquilliſſima ſunt uſq; ad auroræ aduentum. Nam prídie inclinato iam ſole decreta urbis oppugnatione ſub præconis uoce omnibus clare mandatum fuerat, ut ante ſecundam diei horam curatis corporibus,certi duces ordinesq; inſtructi ad prætorium Tyranni adeſſent. Quare feſtini undiq; dicto parentes milites ante præſtitutum à principe tempus,habita corporum, & reliqui apparatus ratione,ad ſtationem eius expeditiſſimi conuolarunt. Accerſiti ibi nobiliſſimi quiq;,et corona de more facta oratio Amurathis pluſquam pro uiribus, & exhauſto iam ſenectute ingenio ardens audita, neque Mahumetes lingua æque, ac manu promptus adoleſcens ſilentium tenuit, ſed patris ſermone uix completo, furenti ſimillimus aſſurgens, ita eſt præter priuata aduerſus Epirotas odia in Chriſtianum nomen inuectus,ut uelut alter olim Annibal Romanis exortus, nobis infenſiſſimus hoſtis uideretur.

Decreta urbis oppugnatio.

Adhortatio Amurathis Mahumetisq; ad ſuos.

Cæteri

Cæteri quoq; duces priuatim milites quisq; suos usq; ad satietatem adhortati sunt. Quinta agebatur diei hora, quum perfectis omnibus, & pranso per quietem rege, mouere è castris, satis incommodum tempus ad pugnandũ, æstiuis præsertim ardoribus uideri poterat. Sed ideo forsan opportunior ea hora principi uisa, ne si per noctem, uel incerto die recessisset è castris ipse, cõmodior relinqueretur infestandi munimenta occasio Scanderbego, licet neq; sic eum fefellerit timor. Dato (ut diximus) signo uno omnes impetu, maximo tubarum clangore, hominumq; clamoribus egressi, mœnibus succedebant, & iam cepta erat dimicatio à primis, quũ subito tumultu repleta omnia, ac trepidatio ingens per uniuersa castra exorta. Irruperat nanq; Castriotus cum expedito suorum agmine in extrema quędam tentoria hostium. Quum diu intentus Tyranni consilia obseruasset, Stationarij eo loci constituti, primum impetum nostrorum satis audacter exceperant: sed ubi pluribus amissis impares se eis uiribus nouerant, hincinde dissipati iam custodias omnes, & stationes eo timore reliquissent, ni proximi quiq; undiq; accurrẽtes, restituta pugna, fugiendi pudorem iniecissent hominibus. Nostri nihil gradu turbati uictoriam sequentes in obnixos infestius tela acrius ferrum strinxerunt, & sexcentis amplius occisis, ac pulsis ab una parte loco hostibus tentoria bina diripuerũt, militaribus aliquot signis, ac ornamẽtis omnibus ablatis. ta rumor alius ex alio (ut fit) dum certatim socij, qui manserant in castris ad id incendium extinguendum peruolarent, ad Ottomanum explicantem sub muris copias allatus. Senex, & si procurasset multa antea, ac fideret uiribus eorum, qui relicti fuerant in castris, conuersus tamen animo, utpote qui nihil obstaturum efferatæ beluæ diceret, Seremetum unum ex præfectis suis cum quatuor armatorum millibus obuiam nostris misit. Mahumetes quoq; ardens iampridem odio hominis maxime reclamante patre, cũ assuetis custodibus corporis sui est profectus. Sed priusq; fermè hi mouissent, Epirensis impar tot aduentantium numero conuersis signis consuluerat sibi & suis. Cæterum solus Scanderbegus ardore illo dimicandi suimet oblitus mox (ut aiunt) ac inter confertissimos præterlatus hostes, dũ occlusos undiq; aditus uix penetrare potest, fermè oppressus est, præsertim quod equum pariter ipsumq; destituerãt uires. Quamobrem ęgre à multis undiq; in illum ruentibus se subtraxit. Barbari fugientẽ secuti sunt, dum spes aliqua capiendi fuit. Ita exercitus ex una parte, dux ex alia, fœlici fuga ex insequentium oculis euanuere. Reuocatus igitur in castra miles, & Mahumetes cum suis mœstissimus ad patrem reuersus, quod ita per summam castrorum deformationem delusus fuisset ab hoste, pollicitus tamen publice est (si oporteat) sese uel integros menses, dies, noctesq; uigilaturum, donec tandem instructis ad id ipsum insidijs eam beluam capiat. Non animum, non consilium deficere sibi, neq; defuturam fortunam, si ille in ea temeritate inuadẽdi mu nimenta perstitat. Scanderbegus ubi tuta iã terga ab hoste uidit, deflexo itinere ad suos

Castriotus irrupit in castra Turcæ.

Rumor de irruptione Castrioti affertur Ottomano

Scanderbegus uix euadit.

ad ſuos pergit ire, qui ſoliciti de eo nunc hac, nũc illac pererrantes, ac mittentes in omnes partes milites, perluſtrabant ſingula oculis ſicubi eum conſpicerent. Et multi non ſine lachrymis tam longum hominis deſiderium perferrebant. Iam inde uiduam rem Albanam, orbatum Epiroticũ imperium, hominem propè diuinum à Barbaris tam crudeliter necatum dolentes. Quare inſperatus fermè eius aduentus, tantum publice, priuatęq; lætitię attulit, ut præter gaudia uulgi, cantusq; uarios, multi perſolue re uota ſint uiſi. Quibus ſalutẽ eius petitam à Dijs ſe impetraſſe credebãt. Scutũ uiri ita perfractum attritumq; ferro erat, ut uix forma remaneret. Corpus tamen illæſum omnino, inuiolatumq;. Minuit aliquantulũ hoc loco facti magnitudo fidem. Ego uero haud grauate permiſerim iſtud perſuaderi mihi, quandoquidem (ut nulla fuerit fortitudo uiri, nulla armorum peritia) pleraq; uel maiora alia caſus, ne dixerim Deus poteſt efficere: ſed illud magis fortaſſe dubiam hãc rem facit, quod in omni acta uita, & rebus ab eo geſtis, nunquam tam imprudenter Scanderbegum ſolum lapſum inuenio, ubi locus aliquis conſilio fuerit. Ni conceſſerimus aliquando (ut faciunt Poëtæ) furentes quoſdam impetus fortibus uiris & Martis feruorem, ac bellicos ſpiritus ſemel indutos exui illorum arbitrio minime poſſe, quippe quum in gladio ſtringendo nõ omnino conſilium abſit, ſtrictũ tñ ſolus furor agit. Sic Horatij Coclitis apud Romanos animi præſtantia, Porſenæ exercitũ uniuerſum, dum ponè demolitur pons, ſubſtinuit. Et apud Græcos, Lacedæmonius Leonides cũ paucis, Xerſis innumerabiles copias apud Thermipylas remorari non dubitauit. Cæterũ eo in conflictu ex noſtris parua iactura fuit, uix decẽ, uulneratorum par numerus (ut aiunt) interiere. Nam peditatu omni, & infirmiori parte equitatus in ſtatiuis relicta, cũ quinq; expeditiſſimorũ equitum millibus in caſtra Barbari irrupit Caſtriotus, qui ad fugam æque ac pugnam prompti facile iniuriam omnem hoſtilem euaſere. Inuento Duce noſtri læti continuantes iter celerrime ad ſocios ſe recepere. Non tamẽ ullum ſatis efficax gaudium, uel feſtiua recẽs Scanderbego uictoria erat. Iacebat animus alta mole curarum, & malorum imagine confuſus, donec aliquem eius diei Croienſis fortunę nuncium habuiſſet. Nam licet ſatis nota tum prçfecti, tum præſidij uirtus, & fides, urbis præterea inexpugnabilis ſitus, & habitus loci ſolicitudinem eius leuarent, tamen nunc tantæ rei momentum, & periculi magnitudo, nunc patriæ (ut fit) inexhauſtus amor, uel inuitũ timere cogebãt, & ſedula interpretatio multa inania quoq; ſibi ipſi ſubijciebat. Amurathes ceptam oppugnationem, quamuis propter motus illos caſtrorum nõ interpellaſſet omnino, tardauerat tamen quoſdam apparatus, & cætera, quibus certius uehitur militi periculum, donec euentum eius certaminis audiſſet. Quo cognito (ut ſupra meminimus) tum poſtremos quoſq; agens in hoſtem, & ſingula opera, exponi ſub muris iuſſit. Ante omnia ſagittarij, & alij id genus leuis armaturæ milites, qui emittere tela in ſuperſtantes poterant, paſſim fuerãt cir-

Lapſus Scanderbegi.

Horatius Cocles.

Amurathes tardus in oppugnando.

cunfuſi, tormenta minora non longe diſpoſita. Cætera uiliora capita uulgi ſubiecta primo furori hoſtium ſcalas, & alia deinceps trahebant per montem. Hos promptiſſimorũ iuuenum agmina Ianizarorũ, & Aſſaporum ſequebantur, ut ſi admoueri munimentis ea potuiſſent, euaderẽt in muros, & cominus perterrerent hoſtem. Hæc ab illis partibus ordinata, unde liberior apparebat aditus urbis ex ea fractura murorum, quam grauiores fecerant machinæ. De cæteris non multum curatum, quando &ſi ablata fuiſſet ea corona murorum, uix attentate potuiſſet aliquid ibi miles, ob altitudinem, & montis inſuperabiles anfractus. Affixa tamen tormenta quędam ab hac quoq; parte, petitaq; crebris ictibus urbs, tum perterrendi cauſa hoſtis, tum euertendi intus priuata nonnulla ædificia, quæ obnoxia iniuriæ uidebantur. Oppidani primo uenientem hoſtem tormentis à longe petiere, turbaruntq; ſæpius pluribus occiſis, alijs diſſipatis, et auertiſſent fortaſſe ab incepto, ni turmis quibuſq; duces ſui inſtãtes à tergo, nunc adhortationibus, nunc minis, uerberibusq; interdum. & uulneribus hoſtiliter urgerent. Ad hanc pertinaciam illud quoq; nõ deerat, quod & Barbari machinis ad idipſum locatis, impetere noſtros oberrantes per munimenta non ceſſabant, ut arcerent, dum Anteſignani, & ſeruorum manus, qui ſcalas, & reliquos apparatus trahebãt muris propinquiores fierent. Ita quamuis non incruenti, ſuppreſſere tamen. Tum Croienſes ad ſua quiſq; miniſteria dilapſi, certius teli genus exercere occipiunt in ſubiectos, ac uera cominus aperire odia. Reſonabant undiq; clamore omnia, ſtrepituq; armorum. Crepitus præterea, ſonitusq; tubarum ex uicinis refractus collibus ingeminatus, & multiplex ęditus, ad inijciendum ardorem uiris, offendebat magis pugnantium aures. Sicut tamen diſpar cauſa armorum, ita diſpar dimicatio erat. Spes potiundæ urbis omnino nulla á principio apparuit, ni maius aliud quippiam fors, caſusúe attuliſſet. Scalæ mœnibus fruſtra admotæ, ſed cum uectoribus ipſis attritæ per montem iacuere. Reliqua uulgi colluuies tota aut deleta, aut expauefacta effugerat, ut idem horror animos, torporq; pariter mẽbra inuaſerat. Vix pedem iam ullus promouebat ad muros, licet neq; apud ſuos ullum pateret effugium. Aderat nanq; non longe ſpectator, ſęuusq; adhortator, Mahumetes crudelitatis nomen apud poſteros, uel in de aucupans ſibi, qui nedum quenquam referre pedem, ſed ne reſpirare quidem patiebatur. Ita miſeri dum hoſtium furorem fugiunt, immoderatiore ſuorum imperio plectebantur. Chriſtiani hi ex maiore parte ſunt Ottomano ſubiecti, quorum ingentem multitudinem ad omnes expeditiones ducere ſolent Barbari, inermem fermè, quum non ſatis eis fidant. Hi omnia penè onera caſtrorũ ſubeunt, aquandi, lignandi, ualla, aggeres aliaq; munimẽta cõſtruendi, tẽpore uero pugnandi, ſi in cãpis, & aperta fortuna dimicetur, hęc primũ obijcitur materia cędendi hoſti, quę aduerſariorũ diſtrahat ſimul & exhauriat uires. Si urbiũ oppugnatio agatur, hęc inſtrumentorũ uehicula ſunt, hęc ad implẽdas corporibus ſuis foſſas: materia

Mahumetis crudelitas.

Vt Chriſtiani captiui tractentur ſub Turca.

materia electa,ac pontes uelut cęteris faciendos. Quare si segnius aliquid exequantur,crudeliores crebrò dominos patiuntur, q̃ hostes. Occasio ea potius fortasse,q̃ causa,& ab odio ipso naturali omnis depromitur sæuitia. Vidi multa huiuscemodi ipse,quum infœlici fato ad patriam defendendam infœlicia arma tenerẽ,cuius nunc memoria sicut mirifice recreor,ita recensere sine lachrymis nõ possum. Audiebamus stantes pro munimentis,miserabiles illorum querelas,et supplices deprecantium uoces, ut mitius cum eis ageremus, dum non consilio, non uoluntate propria, sed sæuerissimo imperio Tyranni hostilia se facere dicerent. Corpora se tantum inuitissima,signa infesta in nos trahere, animos gerere amicissimos,utpote quibus ĩdem Dĩj,eadem sacra, uota eadem, licet non ĩdem principes Christiano ex uitio,suaq̃ ipsorum calamitate essent. A nostris quamuis male tunc in ea fortuna ratio alicuius haberi posset, multis tamen quantum in tali furore potuit parsum. Proh dolor, Libet exclamare,hoc loco,paulumq̃ digredi. Vident hæc,& audiunt tamdiu Christiani principes,neq̃ tam grauis seruitus sociorũ,tam fœda uincula,uocesq̃ mœstissime,quibus montes iam,maria,camposq̃ omnes per tot ætates implerunt,quempiam mouent,fluit undiq̃ noster cruor, deficimus paulatim,neq̃ sentimus,incidimus in ea tempora,uolentibus dĩjs,uel potius ita agentibus nobis,ut uilior iam apud Turcas Christianorũ, q̃ iumentorum sanguis habeatur,futurumq̃ sit,si hæc diutius pestis inualescat,ut triginta ex nobis,uix uno obolo olim liceant hostes, quod in captiuitate illa Hierosolymitana de Iudæis scriptores referunt. Verum enimuero,nihil est quod timeamus amplius, iam ad summum turpitudinis deuentũ est. Neq̃ nos ad duriora perferenda apti sumus, neq̃ hostium crudelitas ipsa magis ingeniosa esse potest: sed redeat iam nostra unde se subripuit oratio. Croienses primis quibusq̃ Barbarorũ,aut occisis,aut propulsatis aperta quoq̃ portula,quæ è regione erat, lx. fermé egressi erumpentes improuisi in hostem,auxerunt supra q̃ dici possit, timorem hominibus. Germani hi omnes,Epirotis mixtis fuere,qui uix exorata à prę fecto exeundi facultate,cum singulis tantum scloppis processere non longe à mœnibus, æditaq̃ satis magna cæde, ut pro numero pugnantium extemplo recepere se in urbem,rursus infestiores erupturi,sed nullis precibus,ut id rursus facerent,obtinere potuerunt ab Vranaconte. Laudati tamen ab eo publice & donati sunt omnes. Barbari obstupefacti ea audacia nostrorum,primo retulere pedem aliquantulum, deinde tum pudore,tum consilio densati in unum expectabant,si uictoriam secutus oppidanus iterum erumperet. Maior longe cædes ab Tyranna ędebatur, laxior nanq̃ hiatus murorum liberiorem faciebat dimicationem hominibus. Ibi oppleta iam cadaueribus omnia. Gemebat uelut stridore morientium tellus. Non deerant tamen obstinatæ adhortationes uiris, & furore quodam miseri periculo instabant,ne confessionem ignauiæ præberent hosti. Referta telis undiq̃ munimenta, & propugnacula urbis, ac

Querelæ Christianorum.

Exclamatio in ignauiã principum Christianorum.

Licere, paßiue significat æstimari.

Iosephum putat & Egesippum.

caligine fermè sagittarum trincebatur dies. Hæc à primis turmis Tyranni sine respiratione gesta. Medio iam ad uesperam declinante die, circiter octauam ferè illius horam, quũ Amurathes uideret partim cæsas, partim ob nimiam lassitudinem defectas uiribus copias suorum, Christianosq; acrius stantes pro munimentis, dubius fuit primo, an recentes alios fessis subijceret, renouaretq; pugnam, an in alium diem differret oppugnationem, quum satis iam pro ea parte diei tentata esset fortuna, & nimij ardores defessa militum corpora resoluerent. Adhortationibus tamen suorum coactus est continuare certamen, quum dicent turpissimum fore ita incruentã fermè eius diei uictoriam relinquere oppidano, & quando nulla spes subesse posset urbis potiundæ, tot iacentia fortissimorum uirorũ, & sociorum corpora inulta dimittere, neq; differendum ardorem belli, omnia secunda segniora esse, cõtemptioraq;, ubi hostis uelut assuefiat periculis, & obduret malis. Nouis consilijs, ac reparandis omnibus magis futurum locum obsessis, si ea respirandi facultas detur. Succedendum recenti milite in munimenta, fessosq; propugnatores, qui ubi eam pertinaciam uiderint, aut uoluntarie deserẽt custodias, aut suo ipsi cõcident onere. Mirari se, unde iam is spiritus, ea corporum uis, perditis hominibus tamdiu suppetat. Subductæ igitur ex eorum sententia uouæ, ut electę magis, ita nihilo pauciores in mœnia copiæ, ac omnia dicto citius renouata. Fortasse & fortuna ipsa uictoribus relictis secuta fuisset nouos uirorũ conatus, ni oppidanus quoq; nihilo segnior eandem suorum rationem habuisset. Recentibus itaq; recentes oppositi facili negocio possessum semel decus, & uictoriam omnem retinuere. Ruebãt uelut occæcatę beluæ in ferrum Barbari, ad portam præsertim, & licet angustior uia uix binos admitteret equites, adequitantes tamen muris ipsis recta cuspide impetebant portas. Cæterum uituperandus magis tam stolidus uitæ contemptus, quàm miranda audacia. Quare æditi passim tot eorum cadauerum acerui, ut non falsum uatem Vranacontem fuisse omnes dicerent. Non perpessus diutius tam miserum spectaculum, tantam q; suorum stragem

Turca receptui canit, infœliciter pugnans.

senex, receptui cecinit. Deserta mox munimenta, relicti hostes, nõ quenquam cepta odia, non feruor dimicandi tenuit. Ita ab omnibus priuatim, publicéq; id signũ expectabatur, neq; nostris ingrata ea cessatio ab armis fuit. Exhauserat nãq; spiritus uiris, tum labor, & calores, tũ sitis, & inedia, quũ plerosq; impransos prœuenissent hostes. Proinde quod restabat diei, & nox subsequẽs, quieti ac curationi corporum indulta, Castrio to quoq; lętissimã eam noctem cunuolantes undiq; de Croiensi uictoria nuncij fecere. Impertitus postea per eũ est regulis ac populis uicinis eius diei faustus euentus. Hostibus mœstissima omnia per eos dies fuere. Vix nanq; tolerabilis eius pugnę iactura uidebatur, viij. amplius hominũ millia amissa. Oppidanis modico sanguine ea uictoria stetit. Amurathes territorio clausus biduo integro fertur primores suorũ uarijs consultationibus distinuisse. Mahumetis tñ inter cęteros insignis quędã mœstitia erat

Lęta nox Scãderbego de uictoria.

Octo hominũ millia occisa.

quod &

quod & præferuidum illius ingenium, & aduersorum insolens ætas dolorem omnem in rabiem uerterat. Exin cupidissimus ultionis non dies, non noctes, omnia obeundo, ac perlustrando exercitum, à laboribus, uigilijsq; cessabat, ab ea præcipue parte, qua nuper eruperant nostri, ibi promptissimorum militum agmina, ac uaria genera insidiarū posuerat, pernoctabatq; sæpius, ipse, ut si attulisset aliquam bene gerendæ rei occasionem fortuna, illam non prætermitteret, & oppresso Scanderbego, illiusq; profligato exercitu, aliquando ea cura animum exolueret, liberetq; uniuersa Epiro potiretur. Sed inanem hanc eius expectationem reddidere sagacissima ducis consilia. Nam tum à transfugis, tum ab exploratoribus indies missis, de omnibus edoctus, per aliquot dies sedendo cōsuluit sibi, atq; hostem diutina mora contriuit. Cæterum abhorrens tam longum ocium excogitata, & ipse fraude, qua intētos tantopere homines caperet, nocte quadam maximo silentio, collectis uasis in locū, quem Munticleum uocant incolæ, transtulit copias, unde impeti hostium stationes pari commoditate poterant. In Tumenisto quingentos tantum equites cum Tanusio & Mose reliquit, factaq; computatione temporis, & uię, ac consilijs suis apertis, iussit ut nocte subsequenti secunda uigilia impetum in castra Tyranni facerēt, ab ea parte, qua nuper irrupissent, uixq; prima limina ingressi, nullatenus facta hosti copia pugnandi effusa fuga abirēt. Ipse quoq; in Munticleo omnibus ordinatis, & dispositis, ac uix ducentis uiris ad statiuorū custodiam relictis, signata nocte copias suas mouit. Modicum interuallum fuit inter eius & Mosis aduentū: nam ut primū tumultuatum ab ea parte sensit Castriotus, & consternata, uelut eo motu omnia, occasionem amplexus, unde minime timebatur, irrupit. Ita incerta in castris omnia, trepidatumq; maxime est, aliis hinc, aliis inde procurrantibus, ad arcendos hostium aggressus. Cæteris excitantibus socios, quum obsessos se undiq; hostium armis clamarent. Sed à Mose timoris aliquid fuit, damni nihil omnino. Nam locato iampridem ibi milite per Mahumetem facile, uoluntarios præsertim, pepulit in fugam. Insequi fugientes prohibuit nox, quum insidiarum, & uetus, & potissimus timor esset. Damnum ingens datum à Scanderbego, deformataq; castra sunt, tam incendio, q̄ ferro. Necq; tamē diuturnior ea ignominia fuit propter concursum ingentem hominum, qui nostros, uel interuentu solo auertere à munimentis, ueritos æquo campo (in Tyranna enim pugnabatur) tantæ multitudinis uires experiri. Sed nihil nostrorū retrocessu insigniter ab hostibus actum est, quum neq; illi cedentibus instarent, & peditatum omnē cum octingentis equitibus ponè à tergo, non longe ad uarios euentus fortunæ cautus bellator Castriotus locasset. Exceptus itaq; ab illis lętitia clamoreq; ingēti, nihil moratus, reliquū noctis in itinere cōsumpsit. Vix unq; incruentiori uictoria ex hoste usum inuenio, nullus amissus, sed nec uulneratus quispiam fuisse dicitur. Barbaris omnia uulnerū, lachrymarum, ac gemitus plena relicta, oblitaq; penè est Croiensis fortuna, prę

Mahumetis consilia cōtra Scanderbegū.

Fraus excogitatur a Scanderbego contra Mahumetem.

Pulchrū Strategema.

Incruenta uictoria Scanderbego contigit.

na, præ ea calamitate. Nemo uel hiſcere iam apud Tyrannum audebat, uel conſilij quicquam in medium afferre, cũ turpiſſime ueteres, & nouas hominum conſultationes omnes eiuſmodi euentus reprobaſſet. Recurſum eſt tamen ad orbem caſtrorum tormentis circunuallandum, firmandumq; quod optimum ipſo uſu in Sfetigradenſi obſidione priore anno fuerãt experti. Ita ceſſaturum rati hoſtem, ab eiuſcemodi incurſionibus. Deducta igitur multa tormenta minora, quę oppoſita mœnibus fuerãt, & circum tentoria, ut commodius uiſum, locata. Maior tamen pars in priore opportunitate periculi manſit, nam ita diffuſæ paſſim, & diſcretæ per interualla inter ſe ſtationes fuerant, propter nimios æſtus, & impedimenta iumentorum, ut non ſatis prouideri ubiq; poſſet. Nihil eorum occultum diu Scanderbego fuit. Non transfugæ defuerunt, non audaces exploratores, qui edocerent omnia facilem ad credendũ propter prioris anni exemplum. Statuit itaq; aliquantulum quieſcere & ipſe, atq; quęſita eouſq; fortuna, pauliſper cõtentus eſſe, eaq; per ocium frui, donec aliqua alia occaſio benegerendæ rei affulſiſſet. Penuria præterea cõmeatus, quũ nuſquam colonus, nuſquã habitator in aruis eſſet, unde ſumeret alimenta miles, ad alia procuranda cogebat. Quare ad commodius quæq; habenda, præſertim uitandi quoq; caloris cauſa, ad maritimum quendam locum præcipue amœnitatis, iuxta flumen, Iſmum accolæ uocitant, cum omnibus copijs ire perrexit. Ibi cibaria crebris nauigijs affatim cõuecta, à Dirachinis etiam (non longe nanq; aberat ea urbs) petitum frumentũ, neq; negatum eſt, licet quo cautius poterant præſides Veneti iuuarẽt noſtros, ne res innoteſceret Tyranno. Eos dies cunctos Barbari in quatiendis muris Croiæ, & euertendis, ab eis præſertim partibus, ubi uel quippiam integri reſtabat, uel oppidanus reſtaurauerat, conſumpſere. Nam tentandæ iterum fortunæ, per militum uirtutem regis animũ libido inceſſerat, quum opus cuniculi, & reliquæ id generis inſidię longi res temporis ac ſupremi laboris uideretur, propter quaſdam loci confragoſitates, & ſaxorũ crepidines. Miſeri, qui tam immoderato regũtur imperio, & quos tam ſuperbis dominis ſubiecit fortuna, ut libidinem eorũ, ſi aliter nequeant, ſuorum ipſi corporum laceratione, & proprio ſanguine explere cogantur. His expeditis, dirutiſq; in uaſtum mœnibus, qua attingere tormenta potuere, apparare eo die milites ad craſtinam ineundam pugnam, & noua uulnera Tyrannus iubet. Vix ullus, uel publice, uel priuatim, ut conſueuerant, hilari animo ſeſe obtulit. Annuebant tamen mœſtiſſimi, quũ recuſare, uel tergiuerſari mixtus timor, pudorq; prohiberet. Amurathes uidens eam animorũ demiſſionem, & inuitiſſimos omnes ad eam rem trahi animaduertens, fertur conuocatis optimatibus, ac notæ militię uiris, multis uerbis timorẽ eis, ignauiamq; exprobraſſe. Quod tam paruis momentis, uel uerius iocis fortunæ ſubmiſiſſent animos, & imperpetuũ de uictoria deſperaſſent. Quodúe primo impetu non expugnaſſent urbem, quod iacẽtia cadauera ſociorũ ęquis oculis aſpexiſſent. At quod fore tam

Scanderbeg cum copijs ad Iſmum flumen ſe recipit.

Amurathes timorẽ & ignauiam ſuis exprobrat.

fore tam ignobile oppidum, infameq; castellum, ut absorberi ita uno impetu possit uno ictu corruere. Durandum esse, standū inconfracto, atq; insatiabili animo, qui eas feras uelit à suis lustris depellere. Consenuisse multos præclaros Imperatores, exercitusq; sub mœnibus hostium, leuis & priuatæ sæpe iniurię causa. Se publice priuatimq; ab Epirotica perfidia tot affectos contumelijs per summam indignitatem ita inulta omnia relinquere uelle? Quam præterea insignē uictoriam ulli ad eam diem sine sanguine stetisse? Varnensis fortunę meminissent, cui glorię uix quicquam æquari posset. Difficile fore iugum hosti incruentis manibus imponere. Præclara quæq; sudore maximo, laboreq; confici. A Croia belli eius uim omnem pendere, ea sublata debellatum esse imperpetuum in Epiro. Scanderbegum nanq; illo uelut totius robore imperij amisso, diem unum non mansurum in prouincia. Quare bono essent animo, agerentq; intrepide. Nusquam incertiores euentus, q; in bello esse, tentandā fortunam, lacessendamq; insuper illam sæpius, qui ad se trahere uelit. Nō tamen negare se (ut cautius imposterum ageretur cū hoste, & consultius pericula adirentur, neq; beluarum more ruerent in ferrum milites, satis multos cadere ex oppidanis, si decem qualibet pugna deficiant, urgēdos tamen iugiter esse, ac onerandos quotidianis infestationibus, ne reparare uel uires, uel munimenta possint. Et fortasse si arma non prodessent, inuenturam aliquem modum fortunam, ut Sfetigradensi obsidione prę ter expectationem omnium fecerat. Ita ingeniosam mortalium perfidiam, et humanam cupiditatem esse. Hæc dicta restituere uigorem animis, ac timore omni uelut fugato simul pristinū ultionis desiderium, simul ingentem gloriæ appetitum subiecere hominibus. Illud prę terea molestiam & metum magna ex parte leuabat, quod uidebant postridie dum circa urbem ipsi occupati essent quieta saltem statiua ab incursionibus Castrioti, & tuta terga futura, à fronte q; tantū hostem se habituros. Nanq; ad alias procurationes, quas nuper recensui, id quoq; ad auertendum Scanderbegum per eam diem à castris, ne disturbaretur oppugnatio addidit. Tyrannus, ut Sebalias Ieureneſius, de quo supra facta est mentio, cum xvi. equitū millibus ab alia parte prouincię ad ludificandū hostē per deuastationem agrorū iret. Futurū enim sperabat, q; Epirensis ad eam maxime regionis partē cū omnibus se copijs transferret. Prima itaq; uigilia accepto milite Barbarus profectus est, admonitus tñ ab Amurathe, ut quantum maxime posset, sui copiam hosti non faceret. Vicena amplius millia passuū emensus erat Sebalias, quū nuncius eius ad aures nostrorū uenit. Mox ingens murmur inter milites ortū, uarie (ut fit) cōsilia ea hostiū interpretantes. Eadem tñ omnibus sentētia erat, ardorq; animorū, sumēda propere arma, eundumq; silenti agmine, claudendos aditus, ac obsidendos saltus, unde transituros credebatur. Sed inimica præposterę celeritati ducis prudētia, neq; satis fidēs tenebris, oīa in die distulit. Rarescētibus sub aduētū diei stellis, sublatis signis cū oībus turmis mouit è castris, per

Insignis uictoria nō est sine sanguine.

Præclara sudore & labore perficiuntur

Fortuna lacessenda, si ad te trahere uelis.

Sebalias cū 16 millibus mittitur ad ludificandū Castriotum.

montuosa,ac tuta loca agens agmen, præeuntibus semper exploratoribus,ne insidijs hostium alicubi interciperetur. Eadem fermè hora Amurathes signo ex castris ędito,urbē est aggressus. Nam quū procursasset omnia, quæ uel ad excludendum, uel auertendum Scanderbegum attinerent, non expectata certa luce,ne in medios diei ardores oppugnatio protraheretur,rem aggredi cepit. Multum animi addebat uiris nuncius Castrioti abscessus. Exin ardentiores ad omnia intrepide primo impetu scalas,& alia id genus instrumēta ad muros propius deduxere. Nō defuerunt quoq;,qui recentis cladis immemores ad portam ipsam præterlati impingerent cardines,ac perfringere claustra conarentur, malleis, ac uectibus ferreis impetentes. A Tyranna ignes pluribus locis iniecti in urbem,neq; tormenta inter pugnandum quiescebant, & licet nocere nostris sine pernicie suorum Tyrannus non posset, abiecto tamen eo respectu ęque hostem militemq; suū sternebat. Non insuauem omnino unius capitis Christiani uictoriam credens,quam xx. suorum sanguine cōparasset. Croiensibus quamuis nō incruenta omnia,tuta tamen erant, neq; dubitatum unq; de amissione oppidi. Ita inexpugnabilis præter cætera locus ipse,uim omnem hostium inanem reddebat. Quantum uero in uirtute hominum defensio urbis stabat,ingentia profecto ubiq; tam fortitudinis,q; fidei exempla ædebantur, superiorq; longe semper oppidanus erat,& animis,& uiribus, & fortuna. Qui ad portam processerant, uix unus inde pedibus suis excessit. Ab alijs partibus primi quiq; occisi, postremorum magnus numerus uulneratus. Scalæ uix alicubi attigere munimenta. Non tñ idcirco Amurathes ullo satis loco intermisit pugnam, sed pertinaciore semper proposito recentes fessis subijciens, ac omnia renouans eo spectaculo pascebatur simul, & cruciabatur, donec exaturatus iam ea calamitate suorum signo receptui dato, finem oppugnationi fecit,suadentibus maxime purpuratis,ne per eam indignationem perdere exercitum uellet,quū nihil usq; diluceret spei urbis per uim potiundæ,seruandos milites ad opus cuniculi. Eam unicam esse uiam, qua insidiari hosti possit. Nō inuitus sermonibus ijs acquieuit senex, reductisq; in castris militibus,quę ad id operis in rem erant,accitis peritioribus quibusdam,maximo consilio procurauit,atq; egit. Sed quia laborare iam sa me exercitus ceperat propter inopiam cōmeatus, segnius actum id opus per aliquot dies,missiq; frumentatores Lyssum, & alia oppida Venetorum uicina,quum propter pacis iura inter eos, satis crederetur nihil eos negaturos. Castriotus interea cognito ab exploratoribus itinere Sebaliç, qui immissa parte militū uites,& alia frugifera deuastabat in campis, silentiori q; potuit agmine mouit,& trium minus millium spacio approximans hosti,quatuor equitū millia sibi ad inuadendum aperte eum selegit. Peditatum omnem cum reliquis equitibus in colle quodam propè uiam,qua transituros putabat regios,collocauit, & Mosem à Dibris cū his admonitum,ut si trepidos illos ac palantes ad eam partē fuga tulisset, mox im-

Suauis Turcæ uictoria unius capitis Christiani cum uiginti suorum sanguine.

Victoria oppidanorū aduersus Tyrannū.

Fossio cuniculi à Barbaris ad urbis ingressus & expugnationem.

mox improuisus cum suis exiliens, fugientum tergo instaret. Si pari fortuna animo q̃ resistentes sibi uidisset, deduceret impigre & ipse eas copias, secq̃ reliquo equitatui adiungeret, facile sic ratus hostem uel resistentẽ clade nobili, uel fugientem affici ignominia cum detrimẽto posse. De hostium fuga non uanus æstimator fuit, cætera omnia spem eius fefellere. Nam præmonitus à custodijs de eorum aduentu Barbarus dato signo omnes suos circa se collegerat, præter paucos, qui latius dissipati præda nostrorum fuere, & priusquam fermé signum aliquod hostile conspexisset, inclinauerat ad fugam, parte alia, non ea qua uenientem præsciuerat Scanderbegum, quare nihil dignum memoratu gestum. Insequi enim ulterius hostem nostri prohibiti sunt à duce, quum & peditatus ægre longum persequutionis eos laborem laturus esset. Et Croiæ perpetua solicitudo ferociam temperaret Castrioti, quum seruare exercitũ ad quotidianas urbis necessitates magis cuperet. Ita Barbarus inde alacer, quod uoti compos minimo incommodo suo tota die ludificasset hostem, ad Ottomanum properauit. Hinc Epirensis molestissime eius diei iacturam ferens, ac Croiæ præter modum timens, quod nõ longe ab ea consueuerat abesse, in castra perrexit. Ferunt tñ in itinere occurrisse multos, qui de frumentatoribus Tyranni rem omnẽ eum edocuerunt. Proinde extemplo (ut in omnibus caute agendis consueuerat) gregali sumpta ueste, ac centum non amplius militibus haud absimili amictu uestigia hominum sequutus iuxta uiam qua redituros regios nouerat, in insidijs se collocauit, misitq̃ duos exploratores ex suis Lyssum, uiros expertos, qui uelut turmas hostium & frumentatores regios uenarentur, & eos caute obseruarent, ne si forte aliõ q̃ uenerant iter flecterent, Scanderbegum q̃ propere admonerent. Sed ij eadem uia reuersi in Scanderbegum inciderũt, à quo partim capti sunt, partim cęsi. Frumentum omne simul cum iumentis & equis in castra Christianorũ conuectum, inter milites distributũ atq̃ diuisum est. Moses relictas sibi copias in statiões iuxta Isimũ reduxit. Amurathes dum fodiendo cuniculo instaret, leuibus certaminibus uexare oppidanos nunq̃ cessabat, ut per custodias munimentorum occupati minus ad nouas insidias aduerterent. Interim duo diuersi nuncij cõuolauere in castra: alter de frumentatorum cæde, diruptioneq̃, quæ gesta erãt, indicans: alter ab Alchria de aduentu cõmeatuum ex Macedonia significans: quantũ mœroris ille, tantũ hic solatij aduexit. Quare facta utriusq̃ compensatione, non multum mutati hominum uultus, sed cæterorum omnium ratione omissa, ad perducendum nouum commeatum cura militibus incessit. Quare non abnuente rege, xx. amplius lectissimorum hominum millia ad id muneris destinata, ne si pauci ijssent, præda essent nostris, uelut de alijs nuper frumẽtatoribus audierant factum. Sed occupatus tũ Scanderbegus & ipse erat in conuehendo ad suos captiuo frumento. Nam timore hostium diuersis itineribus longam aggressus uiam, per asperrima locorum agens incommodissime iumenta, multum laboris, neq̃ mo-

Stratagema Scãderbegi, ut frumẽtatores Tyranni inuãdat.

Viginti millia constituti frumentatores à Turca.

neq; modicum temporis in reditu consumpsit. Quamuis si liber adhuc eo fuisset onere, & in procinctu suas habuisset copias, nō satis crediderim studio persequendi hostis contra eam multitudinem tantum fuisse aditurum periculi. Moses tamen incertus de Castrioto, quum motum regiorum ex castris ab exploratoribus nouisset, ueritus ne ad illum opprimendum ea uis hostium properaret, quatuor impigros equites maximis itineribus ad eum quærendum, monendumq; de singulis miserat. Sed nul libi prius conspexere, quàm in castra reductum cæsorum spoliis, ac conuecto commeatu onustum. Regij quoq; nullo inuento obstaculo, cum frumentatoribus, atq; alio cibariorum genere celerrime applicuere ad suos. Ita corporibus prouisum, & ferocia magis, animiq; rediere uiris. Cuniculus non dies, non noctes intermissus, sed laboriosissimum opus multos sub terra conficiebat, licet partitus esset numerus artificum in tot horas, atq; in reliquis manipulis idem ordo seruaretur. Vincebat tamen omnia improbus labor, & pertinacia hominum. Ad oppidanos fallendos solitis procursationibus sub muros quotidie decursum, & licet aliquis eo modo semper caderet, non ideo id iacturæ loco in tanta multitudine cōputabatur. Igitur læta aliquantulū Barbaris per eos dies omnia fuere, nam præter aduectum nuper commeatum multitudo ingens mercatorum ex proximis Venetorū oppidis cū annona, uino, oleo, & omnis generis cibarijs in castra quotidie confluebat. Cæterarum quoq; mercium uectores non deerant, ac uelut ad mel muscæ (ut uulgo aiunt) undiq; in regia castra conuolabant, quum scirent hominibus in ea fortuna penuriam rerū omnium, solius pecuniæ abundantiam esse. Nouerat hęc optime Castriotus, sed ne uel subditos amicorum offenderet, uel priuatorum officeret utilitati, æquissimo animo patiebatur omnia, monueratq; tacite suos, ut dissimularent & ipsi. Neq; uerbo quenq; aut re uiolarent, maxime quod non ignorabat, si hinc afferri prohibuisset, aliunde alimenta hosti non defutura propter uicinitatem Macedoniæ, Thraciæ, Mysię. Quare aliud agitabat animo, quomodo armis, ferroq;, non fame Barbarū fugaret ex Epiro. Quamobrem augendarum copiarum prima, ac potissima ratio uisa, eò magis, quod ex viij. hominū millibus, quos in ipsis belli auspicijs scripserat, paulo minus mille tum ferro & uarijs casibus, ac incōmodis sublati sibi fuerant, tum plures eorum ipse sponte domum dimiserat, quum satis perfuncti periculis & malis uiderentur. Tanusio igitur, Mosiq; id muneris iniunctum, qui peragrantes prouinciam omnē, uix duo hominū millia confecere, quingētos equites, reliquos pedites, haud facile fuisset, tum in Epiro ullum inuenire, qui ad arma ferenda esset idoneus, nō belli certis munijs occupatum, & propijs ministerijs addictū. Ita summa ratione firmauerat omnia præsidijs Castriotus, ne ullus satis imperij angulus opportunus damno, & ignominiæ relinqueretur. Per eosdem dies, quibus is delectus habitus est, Croienses crebris procursationibus hostium lacessiti, nō potuerūt se continere mœnibus, sed erumpentes

Fossio cuniculi continuatur à Barbaris.

Veneti aduehunt alimoniā Turcis ad castra.

Consiliū Scanderbegi armis & ferro, non fame Barbarum fugare ex Epiro.

pentes sæpius fœliciter manum cum regijs conseruerunt, præsertim die, in qua quadam quadringenti fermè egressi egregie per cædem, ac fugam hostium insequendi ardore in castra penè ipsa sunt illati. Barbari inescatam hominum temeritatem credentes, non multum cęsos socios indoluere, sed inanem illis spem eam reddidit Vranacontes: nam licet modica iactura reuectos suos uidisset, eximius tamen periculi eius diei, ac hostilis fraudis ponderator, non pedem amplius extra munimenta efferre permisit. Aliam tamē mœstitiam, cladem aliam Amurathi aduehebat Scanderbegus, qui accepto nouo milite, ac copijs cum Tanusio, & Mose triparti tis in occasu solis, egressus è statiuis diuerso itinere, & latēti maxime agmine, ad castra eius properauit. Detectus tamen ipse est à uigilijs, priusquā locum Monticlum dictum attigisset, à quo sedecim fermè stadijs aberant munimenta, tumultuatumq; summopere in castris, præcipue ubi tentoria obnoxiora periculo erant. Quare quod remedij ad eum auertendum propulsandumq; per eam incertitudinem noctis fieri potuit, nihil omissum. Octo fermè hominum millia subitarie collecta, ac oppositа illi sunt, segnior tum Castriotus moderatiore gradu paulatim prope hostem irrepsit, Barbarus prior clamore simul procursuq; orditur pugnam, nostri continuo retrocedere, ut protractis longius à munimentis minuerent aliquantisper ferociam hominibus. Tanusius interea & Moses assignatas sibi castrorū partes ex improuiso penè ingressi, terrore tumultuq; omnia compleuerant, irrumpensq; per uacua quædam tentoria occisis stationarijs, miles igne iniecto, quæ ferro non poterat, absumebat, magis ab his cædis, ignominiæq;, quàm à Scanderbego fuit. Nam conuersis ad eam partem hostium animis, liberiora cuncta ad diripiendum, fæuiendumq; Mosi relicta, & impune primo impetu uim omnem exercere potuit, ac consternare tumultu homines, ut fit in re subita, uictoriam pauciſſimi perperere, non accurrentes postmodum illuc densiores Barbaros nemo expectare curauit. Tormentis præterea quæ summopere formidabant nostri, manus à regijs non est admota, uel quod non satis commode per noctem ijs uti poterant, uel præ timore (ut sæpius contingit) illius auxilij sunt obliti. Iam lux appetebat, quum relictis hostibus in medio animorum ardore Castriotus uiginti fermè stadijs procul in colle quodam satis omnibus conspiciendus consedit, Mosem cum cęteris legionibus expectans, ut prodeuntes è castris constituerant, locumq; præfixerant. Eo uiso hostes undiq; ad prætorium Tyranni conuolantes, petunt maximo studio, ut egrediundi ad eum opprimendum facultas sibi concederetur, paucitatem nostrorum ostentantes. Victus illorum clamoribus Senex, in sententiam illorum discessit. Prorupere momento temporis duodecim lectissimorum hominum millia, septem equitum, quinque peditum, conspecta ea multitudine Epirensis, dubius primo consilij fuit, an expectaret uenientes, maxime quum ipsa hostium castra tam propinqua essent, an tempori cederet. Melius tamen pro re nata illi uisum est, mediam

Conflictus apud Monticlum.

Turci petunt congredi cum Epirensibus.

mediam eligere uiam, & neq; fugere omnino, neq; resistere uenientibus. Retrocedens igitur per editiores & tutiores colles trahebat agmen, confusus tum loco, tum socijs, quos puluis iam ex incessu sublatus à longe prodebat. Turcæ infestis signis maximo ardore usq; ad eos colles processere. Tum inspecta difficultate loci, quod ex solo ascensu, suo ipsa onere grauabantur corpora, segnius inferebant gradum. Castriotus nõ prius mouit, quàm suorum aduentum à tergo certis indicijs cognouisset, sed neq; Barbarum ij doli latuere. Conuersi nanq; & ipsi propter strepitum aduentantium, & uisis nostrorum pręcursoribus, pluribus signis prę timore festinationeq; relictis, terga dedere Scanderbego. Non tamẽ incruentos omnino fuga excepit, quum inita dimicatione plericq; supernæ telis à nostris obruti fuissent. Moses quoq; impigre aduolans, nonnullos moratorum sponte se dedentes uiuos cepit, reliquis tutissima fuga concessa. Nam Epirensis ueritus maiorem motum castrorum, repente dato signo omnibus circa se collectis tuta montium iuga petijt. Nunciata hæc, & uisa Amurathi, præsertim nocturnæ cladis spectaculum, ac deformatio castrorum, uocem prę dolore inclusere, neq; quicq̃ ea die uel tentatum, uel decretum in hostem. Postero die ferunt Scanderbegum (ut cõsueuerat) cum paucis comitibus per iuga montis, qui Croiæ imminebat, oberrantem, & colloquentem cum Vranaconte uisum à Barbaris, nunciatumq; id maxima festinatione Tyranno, ac digito etiam ostensum hominẽ, tum canino (ut aiunt) risu suorum leuitatem, stultitiamq; obiurgantẽ, dixisse aiunt senem: Dimittendum indomitum leonem, neq; efferatam beluam diutius sanguine suo exaturandam, ita melius fortasse rabie ipsum sua, q̃ armis ullis uinci posse. Cæterum ut parum turpe Castrioto fuit, ex ore Amurathis hæc uerba audire, ita longe pulcherrimũ ad ea dicenda illum cogere potuisse. Iam sordidatus ex omni parte exercitus, & obsesso, quã obsidenti similior, per summam fœditatem inuisos trahebat dies, donec ad alia quoq; mala illud non minimum additum, quod cognitis cuniculi insidijs, oppidani nocte quadam maximo silentio egressi, disiectis ex maiori parte operibus, dolos omnes hostium detexerunt, neq; auditi à uigilibus sunt, nisi quum deformatis omnibus in urbem recessere, quum nocti s concubio ueniissent, quando profundissimo somno præmuntur homines. Aliqui tamen negant ullã eruptionẽ ab eis factam, neq; occursum eo modo operibus hostium, sed quum regij non potuissent satis eas insidias cęlare, uisos à Croiensibus, deprehensasq; illorum fuisse technas. Quamobrem pluribus in locis ab oppidanis dispositas fuisse pelues, & uasa ærea, ut ex subterraneo impulsu ab eisdem redditus tinnitus insidiarum locum subesse indicaret. Nam licet aditum ipsum cuniculi uiderent, tamen uerentes ne intus perplexe effossus ab alia parte quàm crederent, educeret armatos, hoc incerti mali remedium machinati sunt. Vtrunq; dictum uerum esse potest, illorumq; neutrũ ratione caret, quamuis hoc quo plus ingenij, tanto minus præ se ferre fidei uidetur. Illud unum in dubium

Sententia Turcæ de Scanderbego.

Per pelues & uasa ærea insidias hostis experiri.

Opera & conatus hostium in cuniculo fodiendo in irritum ecciderũt

dubium non reuocatur, Croienſes licet minimum fermè eos hoſtium co natus timuerint, procuraſſe tamen intus cuncta exactiſſima ratione, ut ſpem omnem diutius inſidiandi pręcluſerint Tyranno. Nam ubi detectū id opus animaduertit, & parari in urbe omnis generis obſtacula ſtrenue ab oppidanis cognouit, penitus ab incepto ammouit animum. Sed & ſi eodem tenore latitaſſet fraus, mutaturus tamē ultro ab ea re conſiliū erat, quoniam ita in fodiendo ſingulis locis natiua occurrebant ſaxa, propter uicinitatem montis, ut ad ea incidenda tum opera inæſtimabilis, tum tem pus perpetuum exigeretur. Abiecta itaq; ea cura ad aliam adhuc inanio rem mentem adhibere ſtatuit, ſi quo modo pecunia, atq; ingentibus pro miſſis trahere ad ſe obſeſſos poſſet, quum non arma, non minæ, non frau des ullæ prodeſſent. Igitur unum ex Satrapis multæ apud ſe autoritatis, ac ſpectati ingenij uirum ad Vranacontem mittit, & duos tantum cū eo ſeruulos multis donis, ac Barbaricis ornamentis onuſtos. Mandata eius generis fuere, ut priusquam ſermonem ullum de urbis deditione propo neret Barbarus, ea munera præfecto Amurathis nomine traderet, quo conciliaretur magis hominis animus, ingeniumq;, ad præſtitutum collo quium. Deinde latenter eius mentem animumq; ſolicitaret ad proditio nem, deditionemq; oppidi, et ingētibus auri, argentiq; pollicitationibus pelliceret, atq; doceret facillimū id fore ſibi, qui caput præſidij eſſet, quū ciuium ibi minimus ſit numerus. Subituros Croienſes uel uolentes, uel coactos eas conditiones, quas pręſidium acciperet. Pręſidium uero ac cepturum eas, quas ipſe uellet, & preter ea dona ornatiſſimum illi locum, militibus q; apud ſe nunq; defuturū illi promitteret. Cum his mandatis regius nihil moratus ad urbē cōtendit, & quū approximaret portæ, pro cedere ulterius à cuſtodibus prohibitus eſt, donec pręfectus accerſeretur, eo impigre accito, auditus benigne Barbarus eſt. Qui cū primo proferēs dona Amurathis, multa ad ea magnifica uerba adderet, etita aures ſibi ho minis conciliare ſtudens, ac præſtruere mandatis fidem, cōtereret tēpus.

Amurathes Vranacontem muneribus uult corrum pere.

Satis eſt, inquit Vranacontes, præclara ex ſe munera præclariſſimis quoq; uerbis ornaſti. Nunc cætera iuſſa Tyranni effer. Ita demū admiſ ſuri largitionem ueſtram, & accepturi dona ſumus, ſi poſtulata audieri mus. Aliter nullo patiemur modo priores à uobis beneficio deuinci, ne que hoc turpiſſimorum forte munerū uinculo aſtringi, niſi ſciamus quo tam inſueta hæc libaralitas tendat, tum enim & acceptare egregie, & recu ſare iuſtiſſime dona ueſtra poterimus, quum ex uerbis animum ueſtrum cognitum perſpectumq; habebimus.

Reſpōdet Vra nacontes Le gato Turcæ.

Nihil confuſus ad ea Barbarus, quicquid ſit, ait, de cæteris rebus, non ideo dona attulimus, ut eo colore quenq; deciperemus, cum ſeruis, eo pa cto & pueris agi ſolet, non cum liberis & fortibus uiris. Et licet ſuſpecta omnia hoſtium ſint, ut uere locutus es Vranacontes, id quod neq; ipſi ignorabamus, non auſi fuiſſemus tamen ſine rubore manibus (ut aiunt) uacuis ad te uenire. Spernere gratitudinem animorum noſtrorum non

debes, si uir es, qualem præ te fers, & quem homines prædicant. Isthæc æquo animo accipe dona, quę uim tibi afferent nullam, neq; impedient, quo minus in rebus tuis ius tibi integrũ, ac plena sit potestas. Neq; si contempseris postulata nostra, & alia quę ad te attulimus dicenda, in quibus non minor fortasse tui, q̃; nostri ratio habetur, neq; si probaueris, munera tam ingenuo oblata animo exprobabimus. Quandoquidẽ nihil tã sordidi animi est cẽsendũ, q̃; ita dare, ut inde aliquid expectare uelis. Libere ad te uenimus optime dux, ex animo ipso loquimur, non uerbis, non donis capere cupimus, quẽ armis, ferroq; toties sensimus inuictum, qui omnia infra te ducis. Amat te ideo Amurathes, admiratur eas uirtutes in hoste, & si quo fieri posset modo, secũ habere cupit. Ibi certe melius apud tantum regẽ pręclara hæc animi magnitudo, & ingenij dexteritas uiam sibi ad omnis fortunæ & gloriæ apicẽ inuenire poterit. Non quod Scanderbegum damnemus, quem ob recuperatam, & defensam toties, te tamen in primis adiutore patriam, hostes etiã celebramus. Sed alio tu principe, alia fortuna dignior. Non qui in ea obscuritate, ne dicam sordibus (absit uerbo temeritas) omnes ætatis annos transigas, & insignes exhauarias spiritus. Momentanea præterea hæc quæ uidetur fortunæ facies Castrioto est futura, nimis immodicũ hostem fata illi dedere, differri potest supplicium homini, auferri non potest. Ita ad ingentes uires ingentiora quoq; odia sumpsit in eum Ottomanus. Non impensæ, non labori, non periculis ullis iurauit se parsurũ, non discessum ex Epiro, donec funestissimum iugum ceruicibus eius imponat. Principium uero eius mali en ab hac urbe à uobis potissimum orditur. Audimus quotidie his eius uocibus prætorium resonare, non si Adrianopolis, si regnum omne sit turpiter relinquẽdum, abiturum ex possessione loci huius, nisi uobis expugnatis, nisi exaturato animo laceratione corporum uestrorum. Et faciet profecto (quod ominari ipse reformido) licet enim & ego hostilem in uos animũ cum alijs geram, tñ & homo sum, & affectus humanos habeo, uix oculi Croienses paterentur tã miserũ fortunæ uestræ spectaculum. Faciet inquam, ni uos aliam mentem indueritis, ni oblatã ultro salutẽ, lucẽ, libertatem, pacẽ per summũ ocium acceperitis. Nam agite dum insignis uos locus iste inacessa mœnia, & uirtus præcipue uestra protegat, sed quousq; tandem hęc sunt protectura? Eousq; planè, donec alimenta, donec cibus corporibus suppetat. Ecquid creditis Ottomanũ hanc obsidionẽ medio belli ardore relicturũ? Videbitis malo uestro, percipietis, si arma nõ proderũt, si oẽs in cassum aggressus cadent, hosce hostes, hęc tentoria semper habebitis in oculis, & prę foribus quotidie, donec fames diutina, quę omnia superare solet, uos tandẽ perdomet. Quid quęso reliquũ spei supereſt uobis? Vnde ea cupiditas periculorum obstinata pectora inua sit? An Scãderbegus suggeret alimẽta inclusis? Qui totos dies abditus in syluis, et per iuga montiũ fugiẽs, ac laboribus curisq; undiq; oneratus uix miserũ ducit spiritũ, an Veneti cõmeatibus iuuabũt? qui oĩa nobis

Sordidi animi est ita dare ut inde uelis aliquid expectare.

Odium Turcæ in Castriotũ.

aduersus

aduersus uos belli huiusce fomenta quotidie uel ad abusum conuehunt, & suggerunt: Resipiscite proinde nimio plus fortes uiri, colligite uos aliquando. En hostis moneo, satis in pertinacia perstitistis, non est aduscꝫ patria, libertasꝙ defendenda, ut uel aduersis Dijs pro ea pugnetis, cedendum est fortunæ, potentioribus obtemperandum. Sed quid ego hãc libertatem appello? Vera uos libertas, uera præmia, perpetua uitæ tranquillitas apud Amurathem manet. Consulite uobis, dum integra omnia sunt ad decernendum, dum hostes hortamur, rogamus, & malumus uoluntarios uos socios, q̃ꝫ coactos seruos habere. Hæc adhibito ad id maxime uultu, uocisꝙ sono exegit Barbarus, expectans quem animorũ motum uidisset inter homines, ut tũc ex occasione ipsa cętera summotis alijs cum Vranaconte secretius ageret. Cæterum ubi alieniſſimas ab eius sermone omnium mentes uidit, utpote qui spernere ferrum, nedum uerba norant, & fremere undiqꝫ homines tanq̃ꝫ non hortari se, sed cogi ad deditionem crederet, rogauit Vranacontem, ut sibi pauca cum eo solo colloqui liceret. Id quoqꝫ concessum: nam ut tum prudentiæ uiri, tum constantiæ fidebant omnes, ut nihil dubitarent cuncta eum è publica dignitate imperij, & singulorum utilitate acturũ, tum mandata Tyranni improbus homo, quo magis poterat colore, & prætextu uerborum exponere cepit. Sed quum tam sordida consilia præsensisset Epirensis, interruptũ in medio sermonẽ reliquit, & hominem abire confestim ex oculis iussit, sic totus pudore obrutus discessit, neqꝫ de donis quicq̃ꝫ à quoq̃ꝫ acceptũ, prohibente præfecto, nam libido militaris haud grauate seruulos eo onere leuasset. Illud tamen regio illi legato pro tot compositis uerbis edixit Vranacontes, ne posthac ipse uel alius quispiam à Tyranno ad urbem accedere auderet, aut se petere ad colloquium: nam responsum aliud à se nõ asportaturos præter manibus, naso, auribusꝙ præcisis, totius corporis fœdissimam deformationem. Reuersus in castra nuncius, magno accursu turbæ est acceptus, quod ingentibus tum publice, tum priuate desiderijs expectabatur. Quid de uoluntate oppidanorum ferret, quę unica fermè spes hominibus supererat habendæ per dediti onem urbis, tamen primo non accepta quæ reportabantur munera uisa satis nihil actum ostendere, deinde audita oratio uiri, & exposita pertinacia Croiensium singulorum animis pro cuiusqꝫ ingenio tum dolorem, tum pauorem, tum furorem infudit. Senex impatiens magis explendæ iræ causa, q̃ꝫ ulciscendę eius ignominiæ ad arma, & omissam iam oppugnationem cõuersus, apparari scalas, & reliquas machinas pro subsequenti die iubet. Tota fermè nox in eo uano labore cõsumpta, & tormenta quæqꝫ suis ordinata locis. Ad custodiam castrorũ, & incursiones Castrioti, xxx. amplius hominũ millia equis iuxta stratis, frenatisꝙ relicta. Mane sub crepusculo auroræ, adductus sub muris miles, & in ipso procursu hostiũ ad munimenta machinarum furor utrinqꝫ depromptus, sed fœliciores cadebant ictus nostrorum. Nam hostes tantum eos sentiebant. Barbari uero nihilo suis, q̃ꝫ

Venetos conatur alienare hostis Croiensibus.

Libertas aduersis dijs nõ defendenda.

Croienses norant spernere ferrum non tantum uerba

Colloquium legati Turcici, cũ Vranacontę solo.

oppidanis ęquiores erant, et dum depellere ciuem à tutela mœniorum cupiunt, seipsos tũ cęde, tũ timore periculi auertebãt. Vbi ea ęquitia resedit, ad scalas uentũ, ibi sicut uera apparuit uirtus, ita maior longe cladis oblata est occasio, atq; momẽto temporis nudauere cuncta sanguine, ac cadaueribus repleta sunt omnia. Non potuit diutius in seipsum crudelis esse Amurathes, licet obstinatissimo animo cepisset dimicationem. Quare dirempta pugna uelut furore correptus querulus concessit in castra, ibiq; per totam diem senile mentũ uiolentis manibus pertractãs, atq; erectis in cœlũ oculis iniurius deos suos cõpellans cũquestus est, quod canitiẽ suã ad hęc mala, ignominiasq; seruassent, ut omnis eius anteacta uita, ac Otomanum nomẽ penitus eo modo deturparetur, resq; omnes per tot annos à se gestas unũ ignobile Epiri oppidũ denigraret. Purpurati, & alij, qui proximi illi stabant, uarijs sermonibus solabãtur hominem, pleraq; nunc uetera, nunc noua alienę fortunę, & externorũ regũ exempla ægro nequicq; animo subijcientes. Postridie eius diei senex, licet haud satis firmus corpore, quũ tam efficax dolor totũ penè hominẽ cõfeciſſet, indicto cõcilio cũ satrapis (quatuor esse ferunt) duos Bassas, Romaniæ, & Asiæ, & duos quos cõsiliarios dicũt, multũ temporis consultans de totius belli summa cõsumpsit. In tres sentẽtias diuisum conciliũ: Vna de prosequenda obsidione Croię fuit, & hybernis ibi ducendis, donec fames tandẽ diutina conficeret, & debellaret homines. Alia Croia relicta uniuerso exercitu insequi Scanderbegũ suadebat, ita si armis capi non posset, includi tñ fugientẽ aliquo loco posse ubi fame necaretur. Vltima, quũ satis tentata omnia, & expertam omnem fortunã, neq; morandum amplius per eam ignominiam, neq; perdendum per indignationẽ exercitum diceret, legatos ad eum mittendos decreuit. Qui tributariũ ipsum, & uectigalem Otomani quoquo modo constitueret, si acceptare conditionem uellet, exigeretq; ab eo x. millia aureorum annua. In hanc, quæ tutior uidebatur discessum, quippe quũ satis ampla uictorię species uideretur Amurathi, si priusq; discederet ex Epiro, iugum eo modo imposuisset hosti, & uectigalem sibi prouinciam feciſſet. Nam cõtinuandę obsidionis ratio animum nõ transmissa cõsideranti multa hyemis incõmoda, & q; prius obsidentes, q; obsessos eius rei tedia caperẽt. Commeatuũ prętera inopiã ad eã multitudinẽ tanto tẽpore alendã, & quod maximũ erat, assiduas incursiones, & irruptiones hostium in castra, neq; insequendo per Epiroticos mõtes Scanderbego terendũ tẽpus uisum, quũ & periculũ eo modo summopere timeretur. Quare unus multę uir autoritatis, cui Isup nomẽ erat, ad id muneris electus, sed ueritus senex nimis grandẽ forte pecuniã lusuram iri Epirẽsi, monuit legatũ, ut si subire hostis tam ingens tributũ recusaret, ad quinq; millia tantũ rem redigeret. Vna supererat difficultas, q; incertũ erat ubi castrametatus esset Scanderbegus, & in ea incertitudine peragrare prouinciã ad eum quęrendũ ardentibus bello omnibus, nõ satis tutum uidebatur, licet inuiolabile esset legati nomẽ, exoluere tñ ea cura

Turca exprobrat infelicitatem suam dijs.

Amurathes oratorem suũ ad Castriotum pro pace petenda dirigit.

Inuiolabile legati nomen.

Tyrannum

Tyrannum captiui quidam Dibrenſes, qui libertate impetrata, ſi incolumẽ Barbarũ ad Caſtriotum perduxiſſent, ſolutis uinculis, lęti præeuntes hominẽ, ad caſtra ire perrexerunt. Tumeniſtus mons primũ recto itinere petitus, ibi non inuento Scanderbego, ad lſimum fluuium in ora maritima conceſſere, ſed nec ibi repertus eſt: nam ſublatis per eam noctem ſignis in planiciem quam rubram appellant, tranſtulerat uaſa. Quare admoniti de eo Dibrenſes á quibuſdam incolis loci abeuntes inde ſine mora, minus horæ unius ſpatio (nam parum ab lſimo diſtabat) illuc deuenere, & priuſq; intrarent caſtra, unus ex ducibus, relicto non longe legato cum ſocijs ad Scanderbegum cõceſſit, ſciſcitatus eius uoluntatem, an ſui adeundi regio legato poteſtatem faceret. Viſum primo Dibrenſem turmales ex lõgo deſiderio in amplexus, & mixta lachrymis oſcula effuſi ingenti plauſu excepere. Tum impigre deduxere ad Caſtriotũ, qui ubi uidit & audiuit hominem, eo perbenigne ſuſcepto, nihil immoratus quoſdam equites & pedites mixtos, Tanuſiumq; cum his ad accerſendum honorifice legatum Tyranni mittit. Eo in caſtra deducto, de mandatis quidem regijs nihil ea die relatũ, nam nox inſtabat, ſed humaniter ſuſceptus, lautoq; inſuper & opiparo acceptus conuiuio, in caſtris pernoctauit. Cęterum iuſſus Moſes cum expeditiſſimorum equitum agmine ſingula circum loca, ſaltusq; peragrans, atq; augens cuſtodias, ne per eum colorem Ottomanus aliquam fraudem moliretur, totam penè noctem eo in opere conſumpſit. Orta luce, Scanderbegus cõuocatis optimatibus, fecit copiam dicendi regio, ille cõpoſito iampridem ſermone maxima arte, ſi modo tale quippiam perſuadere liberis animis poſſet, ſic exorſus fertur:

Oratio Oratoris Tyrâni ad Epirenſem.

Dediſſent Dij iampridem hanc mentem nobis Scanderbege, quã ad te hodie tandem longis admonitio malis, ſerius fortaſſe q; par erat, attuli mus: neq; enim uel ipſi tot exercitus deletos, tot præclaros duces eodem extinctos fato uidiſſemus, neq; tu laceratum imperium quotidie in oculis haberes, & tot paſſim uulnera, ac gemitus tuorum exaudires. Sed ita natura comparatum eſt, ut ad pacem & æquitatem, niſi per ſanguinem et bellorum iniurias ueniri non poſſit. Quare æquo animo quod ſupereſt accipiamus, & has ſaltem reliquias melioribus Dijs ſeruemus. Satis inundauit per tot annos ſanguine humano Epirotica tellus, ſat deforme ſui ſpectaculum amœniſſima olim regio, & pulcherrima principũ ſedes præbet iam diu, ingẽtes uires, ac quaſi ſupra mortalium uota Amurathi Dij dedere, tibi minimas (ſi ad eum referas) ut libere loquar Scanderbege. Non pœnitendas tamen illas, tum militum, & tua uirtus, tum (quod maximum eſt) facit fortuna, ut præclare omnibus bellis oſtendiſti, quod & ipſi admirati ſæpenumero, licet in hoſte, & publice, & priuatim ſumus, dum ſuperbiſſimos Hungariæ populos & Græciam tot bonis affluentẽ tam facile perdomitam à nobis recordamur, ſola gens hæc inuicta ac impatiens dominij eſt reperta (nihil adulor hoſtis). Atq; utinam iſta uera non eſſent, quæ loquor, in uos tantũ, ut uideo, hucuſq; neq; fortes, neq;

Collatio fœlicitatũ Turcæ et Scanderbegi.

fœlices ſumus. Verum enimuero hæc uobis potiſſimum timenda fortu
na Epirenſes, quæ forſan funeſto exitu credulos erexit ſpiritus, ut uelut
perpetuam illius poſſeſſionem amplexi, tandem ruatis: neq; tamen, ſi ſin
gulas fortunæ ueſtræ partes oculis proponatis, uobis quoq; parum ui
rium, & dignitatis hoc tam diutinum bellum abſtulit. Nam quamuis nõ
multa hominum iactura hucuſq; nobiſcum bellum geritis, Vbi Sfetigra
gradum eſt? Vbi latiſſimus eius oppidi ager? Vbi tot uillę, tot ædificia,
tot prædiorum ornamenta? Vbi rerum omnium facies? Cur tam ferti
liſſima regio periit? Vbi tot horrea annonæ, qua omnes olim uicinas ur
bes, & Italiam ipſam replebatis? Vbi deniq; (ut ſileam alia) pulcherrima
Croiæ mœnia? quæ ita deformata iacet, ut uix ueſtigia murorum, & ſpi
rantes intus hominum uultus, nedum priſtinæ urbis formam retinere ui
deatur. Quid expectas ulterius? Vides quàm prægnantia tibi ſint ma
lis omnia, urbes aliæ captæ, aliæ obſeſſæ, caput ipſum imperij Croiape
nè ad nihilum redacta. Sola autem hominum adhuc reſiſtit pertinacia,
quæ tandem frangatur neceſſe eſt. Decreuit nanq; Amurathes auctis co
piis hyemem ibi omnem traducere, & aliam æſtatem, ſi opus fuerit, ac plu
res deinceps annos, donec fames tandem, ſi ferrum non poſſit, iniiciat iu
gum hominibus, ſed hoc ita demũ, ſi tu quoq; mali tui ſtudioſus per eam
imprudentiam allatas has ad te pacis conditiones ſpreueris. En ex fune
ſtiſſimo hoſte ſocium te ſibi, ac tributarium cõſtituit Ottomanus, ſoluit
Croiæ obſidionẽ, aufert in perpetuum hoſtilia ſigna ex Epiro, & mauult
uectigalem ſibi ſine ſanguine prouinciam hoc beneficio deuincire, quàm
tam cruentum diutius iugum quærere uobis. Perexiguum uero pro ma
gnitudine officij onus imponitur. x. tantum annua aureorum millia præ
ſtari ſibi petit. Aliud nihil neq; ueſtrum quærit, neq; ſuum repetit. Pote
ſtis Epirenſes, potes Scanderbege pro tot oppidis noſtris in Epiro, tot
uillis, tot pulcherrimis rebus, quas non ullo hereditario iure, ſed ui abla
tas tamdiu poſſides, iſtuc citra dedecus & iacturã tuam concedere Amu
rathi iuſtiſſime petenti. An ignobilior Epiro Peloponneſus? An Cara
manus nobilitate tibi, uel potentia cedit, uel opibus? (ſine reprehenſione
temeritatis dixerim) cæteriq; uetuſtiſſimi, & populi nobiles, à quibus
quotidie Adrianopolim tributa æquo & libenti animo afferuntur, præ
cipue quod hoc non ſeruitutis loco, ſed magis propter quoddam arden
tius fidei uinculum imponitur uobis. Diſcute uires tuas prudentiſſime
dux, diſcute fortunam omnem, neq; hodie tam pulcherrimam occaſionẽ
præterlabi è manibus ſine. Voles adhæc fœdera, ſi id neglexeris, nunc cu
pies forte redire quum non non poteris, quum mutatus rerum tuarum
ſtatus uictorum quoq; ſuperbiores ſentiet uultus. Sed dum tam ſtudio
ſus huius rei hortator apud uos ſum, magis quàm par erat pro grauitate
legationis, & dignitate Amurathis in hanc partẽ orationis incubui, nihil
tñ ideo reuoco quę dixi. Quinimmo ſi hoſtis apud uos aliquid poſſum
precibus rogo, obteſtorq; (ut dum licet) dum conſiliũ nõ mutat Senex,
ueſtri

Fame iugũ ho minibus inijce re, ſi ferro nõ poßis.

Turca tributũ petit à Scãder bego.

ueſtri pariter, noſtriq; rationē habeatis. Ecquid enim creditis, huius non impetratę pacis, ſi id forte contigerit, dolorem Amurathis magis, an noſtros animos offenſurū, noſtra hęc proculdubio, ac priuatorum capitū iactura, qui ex libidine eius hæc uilia corpora huiuſcemodi caſibus deſpondemus: & ſi ueſtro non poſſumus, noſtro plerunq; ſanguine animū eius exaturamus, erimus quotidie in uiſceribus ueſtris, dabimus ſanguinem, & hauriemus, donec tandem uel tot ſatietas malorū alterutros teneat, uel longa pertinacia, & fatum aliquod utroſq; crudeliter abſumat.

Nondum finierat Barbarus, quod multo murmure confuſum concilium, plericq; immodico gaudio, quod defatigatum iam armis ſuis Amurathem, & uelut bello uictum uiderent, riſum nō tenuere, quū tanta pompa uerborum tributi mentionem proponi ſibi audiſſent. Alij ſub hac ſpecie pacis captare Amurathem ſe dicentes, ut quod hoſtibus non poſſet, tributarijs olim paulatim iugum imponeret, hoſtiliter fremebāt, neq; uel unus eſt inuentus (ita mortalium animos inflant res proſperæ) qui eam pacem, q̄ bellum perpetuū mallet, aut cogitandum ſaltem ſuper ea re diceret: Heu quo nunc abijt ille ſplendor gentis, illa nobilitas animorum, eius inuictę uirtutis ſemina? Videbant Albani laceratum imperium, urbes alias captas, alias obſeſſas, auita iugera hoſtilibus operta armis, uxores, liberos, procul à conſpectu ſuo in timore, & lachrymis tabeſcentes, diſcerpi quotidie ante oculos corpora ſuorum, & manantia ſanguine omnia, tamen iacere magis quiſq; in ea fortuna, & licet non omnino infœlicem, cruentam tamen libertatem fouere malebat, q̄ minimam conſeſſionem ignauiæ præbere hoſti. Scanderbegus igitur timoris neſcius inter eos ſedato murmure conuerſus ad Barbarum, ne animi dubium, & ſuſpenſum per contemptum ad Amurathem dimitteret.

Mortaliū animos inflāt res proſpere.

Haud abſimilis multum eſt, inquit, hæc tua legatio illi, quam Aiaradinus q; dudum (ſi memoria teneo) attulit, qui in ipſis fermè imperij noſtri auſpicijs quaſdam Epiri urbes, & Macedoniæ partem nomine Ottomani allatis ad id ipſum literis petijt. Proinde ſatis tum uobis in perpetuum credo fuiſſe reſponſum, nam neq; diminuta adeouſq; fortuna mea mihi uidetur, neq; ueſtra ſic aucta, ut nouas has cōditiones proponere nobis hodie honeſte poſſitis. Quod enim longo ordine amiſſum Sfetigradi oppidum, diruta Croiæ mœnia, & corrupta in campis omnia recenſes, uix id iacturæ loco computatur à nobis. Salua modo hæc capita ſint, incolumis miles, ſoſpes populus, recuperabuntur amiſſa omnia, deuaſtata reſtaurabuntur, iuuantibus Dijs (mihi crede). Hæc mortalium manuū opera facile & deſtrui, & conſtrui facile conſueuerūt, modo artifices, modo fortes dexteræ nō deſint. Sed dic quæſo, quando ita iuuat noſtra enumerare, quanti empta hæc uobis ad hunc uſq; diem ſunt? Quanto Sfetigradenſis urbs, licet nō uirtus ueſtra, ſed ciuium ſuperſtitio eam perdiderit? Quanto Croienſis oppugnatio ſanguine ſtetit? Agite dū, nihil inuideo, ita fortes, ita fœlices per omnia ſecula eſtote. Videam ſemper ipſo eo

Reſpōſio Epirenſis ad Oratorē Tyrānni.

modo ſigna ueſtra in Epiro, obſidete urbes, oppugnate, inſultate agris, corrumpite quicquid frugiferi tenet Macedonia, dum ea relinquatis fortunæ ueſtræ ueſtigia, ea fortitudinis ac uirtutis monumenta. Quare rogare potius uos, ut non diſcederetis, expediebat nobis, q̄ uel ea pecunia diſceſſum ueſtrum emere. Abſit ut uiuente Scanderbego uectigalem uobis prouinciam hanc ulla uideat ætas, uel hominum ullus audiat. Non ſi totius poſſeſſionem Macedoniæ, & omnes patrum noſtrorum ſedes reſtituatis. Non ſi mecū diuidat imperium Ottomanus ea nota inuri Epiroticum nomen paterer. Fruſtra itaq̄ externa coaceruas exempla, fruſtra Peloponneſiacam fortunam, & Aſiaticas ſeruitutes, ac cęterorum oculis noſtris ſubiȷcis, & diſertando animis inculcas, quandoquidem nullū eſt tam efficax exemplum, quod ad eam turpitudinem poſſit liberum ingenium inuitare. Nihil ulterius locutus eſt legatus, nec aliud quippiā hac de re contendere uoluit, aut iuxta conſilium ſenis de minori ſumma agere cum hominibus curauit, quum tam alienos ab ea re omnium animos uideret. Dimiſſo igitur concilio, ductus eſt cum ſocijs apud Scanderbegum ad curanda corpora. Tum opipare acceptum, & honorifice habitum, Tanuſius cū aliquot equitibus mille fermè paſſibus procul à caſtris eſt comitatus, ne libera militum licentia uiolaretur. Vix abſceſſerat è conſpectu legatus, quod Caſtriotus ueritus inſidias hoſtium, ſi eum locum non mutaſſet ſublatis ſignis, Tumeniſtum copijs omnibus petijt, cuſtodibus paſſim per loca exploratoribus q̄ intentius quàm unquā antea feciſſet, diſpoſitis. Reuerſus legatus in caſtra, quæ in Tyranna minori poſita erant, ſicut dolorē Amurathi, ita ex ægritudine morbum quoq̄ ſummopere auxit. Quare eo magis quotidie inualeſcente, Satrapæ depoſita quaſi omni cura armorum ad curandum ſenem, illiq̄ medicamina adhibenda animos tranſtulere. Sed in ea morbi incertitudine, nullum efficacius, q̄ uerborū remediū uidebatur: nam impatientia doloris contractū malum appoſitis ad id ipſum ſolatijs erat leniendum, & noua aliqua lætitia curandum. In eo ſtatu res perpaucos dies manſere, neq̄ non ſatis compos ſui omnino erat Tyrannus, ſed & audire ſuos, & alloqui ſatis cōmode poterat, atq̄ iubendo multa procurare, quę in rem uidebantur, donec Scanderbegus audita ęgritudine eius irrumpens bis, terq̄ in caſtra, quicquid fermè tum animi, tum corporis ſupererat reliquiarum exhauſit. Prima & ſecunda incurſio ipſius uix cruenta fuit, neq̄ aliquid dignū memoratu geſtum, quū ſolertiſſime inuigilarent Barbari ad defendenda caſtra, ac omnium animi eſſent magis ad ſe tutandum, q̄ ad alios laceſſendū intenti. Iniecit ea res Scanderbego maiores, ac pœnæ maximos ferocię ſtimulos. Igitur noctem primum ut ſępius fecerat, ex ſe ipſa ſatis pauoris tumultusq̄ excitaturam ad ea conſilia amplexus, equitatu fermè omni ſecū ducto Tyrannam petijt, nam commodior ab ea parte erat procurſo equiti, & magis opportuna iniuriæ hoſtium ſtatiua. Exacta media nox erat, quum appropinquans, Tyrannę ſtrepitu ipſo eques ſe prodidit, tenebrę

Morbus & ægritudo Tyranni.

maiores

maiores assueto erant, quod obducta multa nubium caligine cœlum uisum omnem ademerat. Itaq; male potuit quippiam aduersus impetū uenientium prouideri, prouisum tamen est pro tempore, ordinatusq; miles, ut exaudito, nō uiso hoste, sumi iudicium ualuit, neq; nostris, minus iniqua, suspectaq; ea habitudo temporis erat, & licet plus animi afferentibus, q; non expectantibus iniuriam esse soleat, tamen horror quidam inuaserat pectora, & promouere uix ullus gradum audebat amplius. In ea utrorumq; hęsitatione Scanderbegus acceptis centum nō amplius equitibus ex Antesignanis, cuolans è reliquis turmis maximo impetu ad lacessendos hostes usq; ad munimenta ipsa procurrit, incessansq; clamore simul, ac coniectis uerutis homines aliquot extra assignata sibi loca protraxit, concitatos ad se assequendum opprimendumq;. Sed oppressi ipsorū nonnulli sunt, reliqui sponte recepere se inter suos. Epirensis per ludificationem aliquantisper hac illac cursitans, excitare in se maiora agmina quę rebat. Vbi uero abire per eam inanē expectationem tempus uidit, & noctis aliquantisper tenebras appropinquante die fugari animaduertit, reuersus ad suos, abiecto omn respectu, summa ratione cum Tanusio, Stresioq; (nam Moses in Tumenisto cum peditatu fuerat relictus) diuidit copias, admonitisq; singulis, quid facturi essent, ducit in hostē. Missilibus primus furor exatiatus, ac maior pars dimicationis per coniectum telorum acta. Nam Castriotus timens, ne si confunderentur ordines, discrimen suorū hostiumq; periret, negabat militi cominus inferre gradum, neq; ad gladios uenisset res, ni regij multitudine freti, insigne agmen suorum à leua parte misissent, ut nostros medios interciperent, quos ubi aliquantulum à reliquo robore progressos uidit Scanderbegus relictis munimentis ociissime ad id latius cōuersus, diuisis & ipse uiribus, ut utrinq; pugna non intermitteretur, maximo impetu aggressus est. Non segniter primo impetu excepere Barbari, sperantes mox à castris affuturum subsidium: tamen ubi tarditate suorum dilabere paulatim uires sibi, & hosti crescere cum uictoria ipsa ferociam uidere, uersis ad tentoria equis, fuga, qua sola poterant, se saluarunt, plures tamen ante fugam cecidere, simul et ex nostris nonnulli. Stresium etiam Tanusiumq; iam exoriens lucifer, & inualescens semper uis hostium terga uertere coēgit, insecuti ardentissime hostium ordines eam nostrorum paucitatem essent, sed ne animū Tyranni offenderēt abiecta cupiditate ultionis ad dāna sua recensenda sunt conuersi. Præter cædem alia deformatio castrorum non fuit, neq; prædę quippiam ablatum, nisi aliquot priuati in occisorum spolia, nam pro uallo non intra munimenta & ceptum & finitum est certamen. Purpurati maximo consilio cęlauerunt eam cladem Amurathem, ne maiora præberent alimenta dolori, tamen nihil solicitum senem fefellit, quod & publicum murmur, & priuatæ uulgi querelę facile eam calamitatem inclinato ad male suspicandum animo, prodidere. Hostis captato tempore prætorium ipsum cruentis signis irrūperet, relinquere obsidionē, & ceptum tanto

Opinio purpuratorum et satrapum, ad uaietudinem Tyranni recuperandam, et ad repellēdos Castrioti impetus.

tanto odio bellum pudor prohibebat. Suadebant tamen nonnulli Tyranno, ut maiori parte copiarum Croiæ relicta ipse Adrianopolim repetens, saluti suæ consuleret, abituram quoq; uim omnem morbi, si ex eo calamitatis spectaculo, & cruentissimo hostium aspectu abiret, sed ingraue scente quotidie malo, & deficiente paulatim spiritu, sensere omnes eam uiolentiam fati nulla satis posse loci mutatione, nulla ope, uel consilio humano excludi. Quare licet iuuasse medicamentis (ut nunc̄ mortalia pectora spes deserit) confectum corpus non desinerent, uelut orbati magistro nautæ pro se quisq; procurabat omnia, quibus saluari ab ea tempestate exercitus posset, sublatis q̄ tentoriis quæ late dispersa magis obnoxia iniurię, & opportuniora hosti erant, angustiori circulo redacta sunt castra, firmataq; maximo & armorum & armatorum robore, munimenta, sic omnibus ordinatis expectabant, aut mortem Tyranni, quæ finem tunc armis faceret, aut ualetudinem forte recuperatam, quæ eam obsidionē nouis consilijs stabiliret. Nihil horum latebat Scanderbegum, nam tum ab exploratoribus uisa omnia ponebantur ante oculos, tum cętera magis intima hostium, consilia à transfugis aperiebantur, quorum plures quotidie ad ipsum & reliquas urbes confugiebant, maxime ex quo credi expectariq; indubitate mors regis uulgo cepit. Epirensis itaq; auerso ab assuetis irruptionibus animo reseruabat & ipse ferociam omnem in mortem Ottomani, tamē per Crainum montem pergens interdiu, noctuq; sæpe, Vranacontem alloquebatur, crebris quoq; agminibus oberrans per colles uicinos, si intercipere seruitia aliqua exercitus posset, uel eo solo aspectu dolorem hominibus incutiebat, sed modicum temporis in ea rerum cessatione, & hostium mœrore & expectatione abijt: nam Ottomanus illo triduo expirauit. Ferunt tamen eum, quum adesse iam sibi extremū uitæ diem sentiret, lectulo cubantem multa cum purpuratis suis longis querelis egisse, quod tam sordido exitu fata omnem suæ anteactæ uitæ tenorem sugillassent, ut qui totiens Hungaricā ferociam inhibuisset, & insolentiam Græcorum cum ipso penè nomine sustulisset, sub ignobilis castelli mœnibus & oculis tam pudendi hostis infamem reddere spiritū cogeretur. Deinde ad Mahumetem cōuersum, commendasse maximo studio illum fidei suorum, monuisseq; multa, cum nunc audientibus alijs, nunc summotis arbitris, licet & defectum iam uiribus corpus, & manantes ex aspectu filij per ora lachrymæ senis uocem impedirent. Illud sępius iterabat, contemnendum nunc̄ hostem, de eo se uno pœnitentiam toto uitę suę tempore egisse, & apud Tartara (si modo extincto corpore pars ulla hominis remaneat) post hac acturum quod per contemptum paulatim educato hoste, eam sibi ipse calamitatem, & notam in perpetuum, Ottomano nomini inussisset, dum tam sordide sub Croiæ mœnibus extinctum totus terrarum orbis, & omnis deinceps ętas uelut fabulose referat. Opprimendum tum transfugam fuisse, quum per scelus illud in Hungaria sceleratū uindicauit imperium. Tum in ea rerum nouitate, & nondum fir-

Vltima Amurathis uerba, cū proximus esset morti.

dum firmatis populorum animis deleri incruentis fermè omnibus ſuis cum nomine ipſo hominē potuiſſe. Non Alybaſſam, qui primus alimenta ferocię eius & fœlicis auſpicia fortunę dedit, nō alios fuiſſe mittendos, quibus tum captis occiſis ea & uirium ſibi fomenta, & fidem apud ſubditorum ingenia perſtruxerit, ut ipſe totiēs tanta ignominia, & imperij lacerationе uix fando iſthęc crederet, niſi experientia magiſtra ſuo malo edoctum eſſet. clx. amplius millibus armatorum dicebat, intrauimus Epirū, & hic conſedimus. Nunc ſi uacat, cōferte capita, diſcutite omnia, animaduertetis quantum de ſumma ſit detractum, nō poterat homines tenere locus. Hodie quot tētoria uacua? Quot errantes ſine dominis equi? Quā diminutis longe copijs Adrianopolim repetetis? nam ſpiritū hunc Epirotico ſolo deuouere fata. Sed quid impedimenta, caſuſq; fortunæ imputo mihi? tum enim primū hæc malorū ſemina orta in Epiro, at quantis cum tot bellorum motibus ardebat Hungaria, Eugenij, ac cęterorum Chriſtianorum concitans in nos arma? Quum non de Epiri, ſed totius poſſeſſione imperij certabatur, ut Varnenſes, Baſilienſesq; labores præbent omnibus documentum. Ita dum ad tot negotia neq; tempus, neq; uires ſufficiunt, creuit hic hoſtis, ut uidetis. Quomodo autē poſthac cum eo, quáue arte belligerandum ſit uobis, conſilium à me expectare non debetis, qui tam iniquus mihi ipſi æſtimator in rebus omnibus fui. Nunq; magis cogitatus meos fefellit fortuna, fœlicior tu fortè bellator cōtra eū futurus Mahumetes, & pro tot datis honoribus mihi, Epiroticum forſan tibi triumphum ſeruauere Dij. Accipies itaq; ſceptrum hoc, & alia regni inſignia fili, ac interea pręcipue hoſtem hunc, ne inultam mortē hanc ſinas. Id unum pro tam amplo honorificoq; patrimonio tibi ſumito, ea ſolum uictimam ſeniles manus expoſcunt. Poſthęc dicta obmuteſcens, dimidium ferè eius diei in anguſtia ſpiritus conſumpſit, tum obortis ante oculos tenebris, petitam tot Chriſtianorum odijs animam exhalauit. Operęprecium nunc eſt audire hęc, & uidere eos, qui tanta mercede rerū humanarum ſtatum licentur, & credunt, ita cōcedi alicui poſſe perpetuā fortunæ poſſeſſionem, ut non aliquo temporis momento interpellari queat. Quid Amurathe quondā maius? Cui ſplendidior fama uiri (cæterorum uenia dixerim) toto orbe terrarum extitit? Quæ atteſtatior fortuna fuit? Quis ſpecioſiores ea ætate triumphos tulit, & tot uictorum regum, ac ſuperbiſſimorum populorum ſpolijs obſoletum iam Ottomanum nomen, ac Barbaricas domos ditauit? Hic domeſtico furore inhibito, ac fraterno ſanguine (ita regni libido licere omnia facit) ſumptis fortunæ auſpicijs, primus inſanienti Græciæ libertatem extorſit, & fixo in uiſceribus eorum imperio, acceptisq; inde uirium alimentis, deinceps cæteros populos Chriſtianos tot afflixit calamitatibus, ut eas enumerare ſit difficile. Hic primus murum Græcorum in Peloponneſi faucibus iuxta Corinthi Iſthmum, quem Heximilium nunc uulgo appellant, diruit, & peruiam ſibi undequaque Europam fecit, qui tot regna

Amurathes moritur.

Fortunæ poſſeſſio non eſt res perpetua.

Geſta Amurathis ſub compendio recenſita.

Corinthi iſthmum Heximilium uocant.

regna in Asia, urbesq; nullo hæreditario iure, sed uirtute sola obtinuit, exercitus fudit, reges bello uicit, atq; superauit. Qui etiam rege Hungarorum occiso, Hunniadem ingentis nominis ducem, ac bellatorum illum strenuissimum non semel fugauit, easq; fortunæ sponsiones animo uolues suo, totius orbis terrę dominium, ac Christiana imperia omnia spopondit sibi. At nunc q̄ dispar hominis animus, q̄ anteactæ uitæ dissimilis oratio fuit, ut tam sordide in oculis contempti olim hostis conqueri, & gemere tā fœde sit auditus. Quo inuicti illi spiritus, & imperiosa uox abierat? quā tot duces legiones, tot armatorū millia, timidis auribus audiere. At nunc q̄ alius hominis uultus, alia facies, aliud spectaculū? Vbi caput illud tot decoratum triumphis? Vbi insignis sceptris dextera? iacet deforme cadauer, cōpressę manus, exporrecti pedes, qui tot glorioſe terras uictrices calcarunt, neq; quippiam de tot bonis, tot laudibus cadu cum sibi corpus retinet. O imbecillem humanæ naturæ conditionem. O inanem mortalium gloriam. O cæcas hominum mentes. Quid iactamur? Quid extollimur? Quid est quod dignitates, opes, potētiam, tantopere flagitamus, perpetuo scilicet his frui cuiquam datum? O mira rerum mutatio, fluxa humani imperij gloria, & ludentis fortunæ iocus. Corpus eius unguentis, aromatibusq; conditum seruatum ornatissime est, humandum postea in Bursa Asiæ oppido ex more gentis.

Deploratio humanæ imbecillitatis.

Mahumetes mox rex salutatus, mors senis, quo magis potuit silentio tecta est à purpuratis, ne eius rei fama ad hostes transiret. Per noctem collectis uasis, ac paratis ad discessum omnibus, incerta adhuc luce, sublata sunt signa. Mortuum autem Amurathem ferunt circa autumni dimidiū, quinto, postquam obsideri cepta fuerat Croia, mense. De illius uero æta te uariant homines, sed nullus quintum & octogesimū annum attigisse negat. Inuitus profecto Mahumetes eam obsidionē, & tam ignominiosum bellum reliquit: sed coactus est ire Adrianopolim ad ueterem morē in sumendis fascibus seruandum, & seditiones, si quæ (ut fit) in ea rerum mutatione orirentur, extinguendas. Non deseruit uestigia eius Scanderbegus, nunc urgens, nunc carpens postremos, donec egressum omnes imperij sui fines uidit, tū duplici ouans lætitia, & Amurathē tam ignominioſe de medio sublatum, & fugatas hostium reliquias uideret, ad suos reuersus Croiam recto itinere petijt. Oppidani iam ingenti desiderio cum Vranaconte urbe egressi, madentes adhuc sanguine campos, & possessa tamdiu ab hostibus loca oberrabant, morabantur ubiq;, perlustrabant omnia, uix uisis singulis ac perscrutatis satis credentes sibi, ita infixus iam pridem horror uiris nōdum suspensa pectora reliquerat, Scanderbegus maximo concursu uulgi exceptus est. Vranacontes primum inter multos amplexus deosculatus, cæteri deinde ex more, uulgus nunc ad pedes ducis prolapsum, nunc uestimenta eius apprehensans, cupida (ut solet) illis oscula figebat. Quantum magis potuit ab ingenijs humanis clamore, cantibus, & omni genere instrumentorum expressa lætitia est, nō cam panarum

Mahumetes inuitus redit Adrianopolim.

Scanderbegus excipitur à Croiensibus.

panarum tinnitus, nõ perennes tota nocte accensi ignes per multos dies ceſſauere, conuiuia, epulæq; per totam urbem, uicosq; omnes & compita lautiſſime celebrata. Croienſes pro fideli opera geſtisq; rebus egregie ſunt tum publice, tum priuatim laudati, præſidio ultra præfixa ſtipendia ingens pecunia, ac ueſtimentorum magna uis erogata. Vranaconti præaurum argentumq; clamydes duę purpureę, unaq; auro contexta dono data, & quatuor deinceps uillæ. Poſtremoq; non expectatis faſcibus decoratus eſt, ac totius Dux Aemathiæ deſignatus. Sed illud in primis à Caſtrioto non omiſſum, quum eius uictoriæ nuncios ad omnes principes & populos uicinos mitteret, quare ingens undiq; concurſus quotidie erat, multi quõq; (ut fit) nouæ tantum fama rei propter mortẽ Amurathis exciti, tanquam ad inſuetam aliquam pompam ſpectaculi uenere. Peruagauit is rumor breui totum fermè orbem terrarum, non expectatior tum, non lætior nuncius Chriſtianis omnibus eſſe potuit. Reſpirauit Hungaria, recepit Græcia ſpiritum, ac laxata uelut ſibi credidit uincula, omnium animi inani illa ſpe ſunt erecti, dum eam regum mutationem fortunæ quoq; ſuæ ſtatum expectant innouaturam. Heu fallaces cogitationes, & miſeriora miſerorum refugia, ſublatum uidimus Amurathem, defuit ne ideo cruentior hæres? Huius certe nobis interitum poſt longa tandem mala lachrymis noſtris conceſſere fata, idcirco ne cum Mahumethe noſtræ abiere ſordes? extincta calamitas eſt? Compreſſis ſcilicet manibus ſedemus, mutuis inter nos odijs certantes, & ea uana credulitate mortalem cũ unius hominis capite tantam hoſtium fortunã credemus? Facturi tamen tum demum, & præpropere forſan (quod ominari horret animus) finem querelis, facturi malis ſumus, quum & reliquarum noſtrarum finem faciemus. Verum enimuero nunc lachrymis omiſſis, breuem hanc lætitiam cum cęteris ſequamur. Iam certatim gratulationes ad Scanderbegum, uel ab externis gentibus aduolabant, diffuſumq; præcipue tunc eſt per ora populorum celebre uiri nomen. Croia morte Amurathis tunc nobilior, quàm Argos olim Pyrrhi morte reddita: ſed ad eas gratulationes ingens quoq; à Chriſtianis ducibus gratitudo, & animorum munificẽtia acceſſit. Nanq; Nicolaus tum Romanus Pontifex, Ladiſlaus Hungariæ rex, & Philippus Burgundie Dux legatos contentione quadam ad eum cum ingenti auri argentiq; pondere miſerunt, quum ſatis ſcirent eum tam longis bellorum incommodis exhauſtum tali auxilio indigere. Alphonſus quin etiam Arragonum rex (utpote qui longo cæteros interuallo in amando Scanderbego ſuperabat) ad maximam pecuniæ ſummam illud quoq; addidit, ccc. millia modium tritici, c. hordei, quum audiſſet ſementem fieri prohibitam ab hoſte in Epiro, & quę facta fuerat corruptam. Multos quoq; artifices pecunijs ſuis conductos, ut Croiæ muros inſtaurarent, quos dirutos à Barbaris nouerat, miſit. Caſtriotus inſtructis ludis omnis generis ea pulchritudine ſpectaculi famã ipſam uictoriæ mirum in modum auxit, alter iam exercitus ſub Croia ui

Vranaconti dux Aemathiæ

Gratulationes ad Scãderbegum ab externis gentibus.

Nicolaus Pontifex Romãus.

Ladiſlaus Hũgariæ rex.

debatur, tanta undiq; multitudo confluxerat, non ſpectatorum tantum, ſed lectiſſimæ iuuentutis ad propoſita ſibi præmia expetenda, non uidebatur uſq; adeo mirabile hominibus fractas ab Albanis fuiſſe uires Amurathis, intuentibus eam militarem ætatem, & uirorum robur circa Scanderbegum aſpicientibus. Redierat uere tunc uetuſta nobilitas Macedoniæ, & ſecula illa Alexandri, Pyrrhiq; iam obſoleta, in integrum reſtituta uidebantur.

Seculo Alexandri & Pyrrhi nobilis Macedonia. Vide Plutarchũ.

HIC BELLI FINIS CVM AMVRATHE FVIT.

MARINI BARLETII SCODRENSIS SACERDOTIS, DE VITA ET GESTIS Scanderbegi Epirotarum Principis, Præfatio.

QVO STVDIVM ME ISTVD SCRIBENDI LONGIVS PROuehit, eò creſcere magis cum magnitudine ipſa rerum labores uideo mihi. Et nunc ex uero (quod in principio operis teſtatus ſum) conſideratam illam ſuſpicionem, non inanem timorẽ in hoc onere ſuſcipiendo ipſo rei experimento fuiſſe agnoſco. Nam licet aliquam partem itineris emenſo, imminutus quoq; paulatim labor foueret ſpe animum deberet, & maiores ad reliquum exoluendum corpus, expoliendumq; ſubdere ſpiritus, nõ ideo minus me hoc onus conficit, quũ & progredienti longius deficiant uires, & peractæ iam uiæ incommoda quæ ſolatium aliquod peragendæ poſthac afferre deberent, è contrario ipſa laboris extimatione atq; memoria, non contemnendum incutiant timorem, quum nihilominus ardua difficiliaq; mihi reſtare nunc uideo. Quis enim (ut Italicæ fortunæ, & Apuli triumphi nulla ſit habenda ratio) bellum cum Mahumete geſtum, illi quod cum Amurathe decertatũ fuerat prius ulla ſui parte, uel rerum, ac periculi magnitudine, uel longitudine temporis, uel cauſis ipſis comparauerit? Quippe quum toties non incruentis Epiroticis ſignis de ſumma imperij ſit certatum, & ad externa confugientes auxilia noſtros aliquando uiderimus, neq; res ulla finem armis, niſi mors alterius fecerit. Cauſas uero eius odij acriores omnes hic fuiſſe quis neget, & ſingula ad hoc bellum maiora præbita alimenta, quum amiſſa tantum poſſeſſio Epiri, & accepta in parte imperij damna Amurathi arma induerint. Mahumeti non hæc ſolum, tamdiu pertracta, & ueluti iam cocta, uerum recens patris fatum, & intolerabilis iniuria rabiem uerius quandam & furorem iniecerint. Huius præterea tum ętatis impatientia, tum ſuapte natura ferox ingenium, & ſitiens ſanguinis, præcipue

Italica fortuna. Apuli triumphus.

præcipue Chriſtiani animus, omnem cupiditatem, ſęuitiamq́ paternam facile ſuperauit. Nam ad imperium quantum addiderit, indeq́ paribus uiribus ac odijs in nos ſit inuectus, Conſtantinopolitana fortuna (ut ſileam alia) ſatis efficax documentum præbere poteſt. Quare nō ab re cen ſui, tanta rerum molimina præcentione aliqua in medium deducere, & noui hoſtis apparatus noua etiam præfatione recenſere, atq́ ita paulatim nunc uentis, uelisq́, nunc remigio, uelut nautæ faciunt, alta æquoris ſecans ad præfixum animo ſignum properare. Vel ſicut onere aliquo, & labore itineris preſſus uiator, nunc refocillat uires, nunc alternis manibus, ceruice, humerisq́ geſtat pondus, nunc trahit, donec præſtitutum attingat locum, ita ipſe nunc amœnis diuerticulis conſulam mihi, legentibusq́, nunc ſi aliter nequeam tractum pedibus (ut aiunt) onus qualicunq́ exitu claudam.

Cur nouā hic poſuerit præfationem.

MARINI BARLETII SCODRENSIS SACERDOTIS, DE VITA ET GESTIS Scanderbegi Epirotarum Principis, Liber Septimus.

TYRANNI MORS ADRIANOPOLI AVDITA, creditaq́, uarios animorum & rerum motus excitauit. Optimates urbis (utpote qui nunquā uel imperium, uel ſortunam Amurathis faſtidierant) maxime eo nuncio indoluere, ac luxere diu Senem, tū ob communem iacturam) nullus nanq́ ad eam diem Ottomanę gentis uel charior ſuis, uel iuſtior in hoſtes fertur fuiſſe, tum quod eam regum mutationem non ſine multis priuatorū incommodis futuram ſciebant. Præferuida tamen ingenia, rerumq́ nouarum cupida, nullus ſatis profecto tetigit dolor, quin erecta ſunt magis & in ſpem adducta, quum Mahumetis & ferocis ingenij, & adoleſcentis ſceptrum longis iampridem uotis exoptaſſent. Vulgus ſuopte ingenio auidum rerum mutationisq́ maxima lætitia nunciata audiuit, indeq́ lanizari, qui filij Principis appellantur, armati per urbem peruagantes (ea enim licentia, uel peruerſa potius conſuetudine, in funere Regum gaudent) multa priuatorum bona, Chriſtianorum præſertim, atq́ Iudæorum, quorum inuiſa Turcis nomina, impune diripuere. Confluxerant præterea, & confluebant indies ex omnibus partibus homines ad eam nouitatem rerum, & nouorum faſcium ſpectaculum uidendum. Quare uenienti cum exercitu Mahumethi incredibilis prope multitudo obuiam proceſſit, ſed Ianizari quos diximus, primi omnium, à quo quum ex more ueniam ſcelerum, & rapinarum factarum in urbe æque facile, ac pe

Motus atq́ tumultus in Adrianopoli ex morte Amurathis.

Ianizari filij principis bona Iudæorum & Chriſtianorum inuadunt

Mahumetes fit rex Turcarum.

tiere impetrassent, acceptum deinde intra mœnia ingẽti lætitia, ac magno plausu uulgi in regiam perduxere. Tum ab omnibus summus princeps conclamatus, & ornatus diademate, sceptroq́, ac cæteris regijs indumentis, in sedem paternam multis supplicationibus populi, uotisq́ repositus est. Aerarium, Aresaucíq́ ei eodem tenore traditi. Obedientia à purpuratis & nobilissimis quibusq́ iureiurando promissa, aurum, argentumq́ passim per uicos omnes diffusum, ac militibus magna uis pecuniarum erogata. Ita uetustus mos gentis, & solennitas in faciendis regibus ex parte seruata est in Mahumethe, ex parte non seruata. Nam primum omnium consueuere principes Turcarum filios, uixdum pubertatis annos egressos, procul à se, & extra Europam in longinquis Asiæ locis tenere, illa forsan ratione, ne (quæ uix ullam satis præterit ætatem, personamq́) regnandi libidine parentibus insidientur. Quum uero rex ipse moritur, uel morti creditur uicinus, Satrapæ & alij quorũ maior autoritas ad populum, & cura imperij, atq́ rerum publicarum, prout quisq́ affectus est regiæ proli, nuncios, literasq́ alij ad alios mittunt, monentes de singulis, & solicitantes aduentum illorum ad modo non iacens sceptrum occupandum. Quinimmo ea cõtentione purpurati, dum amiciori sibi quisq́ ex regijs liberis imperium seruare quærit, literas inter se, nuncios q́ latenter adhibita fraude intercipiunt, ne celeritate ab alijs præueniãtur. Nunc alijs relinquo cogitandum, quibus uotis, quo libidinis æstu iuuenes admoniti ad eam magnitudinem præmiorum undiq́ proruant. Tamen qui primus littora Hellesponti contingit, uel ei regni insignia manent. Nam prodeuntes obuiam, Ianizari cætera deinceps (ut narrauimus) per securum ocium in eius potestatem redigunt. Cæteri fratres propellũtur extra omnes imperij terminos, uel interficiuntur, ne aliqua seditionis causa superfit. Vnde fluxit illud apud ueteres: Fœlicius priuatis, quàm regibus liberos nasci. Cæterum istorum nihil Mahumeti contingere potuit, quũ neq́ alij adessent fratres ad gubernacula imperij apti, neq́ ipse priuatus ex Asia, sed magnis uiribus ex hostili solo referret signa, ubi primum (ut dictum est) militari consensu, & totius exercitus sanctione rex fuerat designatus. Quare præter tumultum, periculumq́ ullum quietissime imperio est potitus, neq́ ea lætitia populi multis diebus intermissa. Abierat iam cum dolore ipso nuper amissi ducis memoria obliti recentis ignominiæ, ac Epiroticæ fortunæ omnium animi, euanuerant recentes clades, ac fumantia adhuc funera sociorum, uixq́ ullus deformati reliquias exercitus præ ea noui spectaculi pompa uidit, uel succurrit desipientibus lætitia, quod uirorum robur, quam speciem ordinum misissent in Epirum, & quam recepissent. Cæterum impatiens ocij, ac insitæ ingenio crudelitatis Mahumetis ad res imperij alias firmandas, alias innouandas conuersus primum omnium inuestigauit, an proles alia extaret ex Amurathe, & frater ullus sibi alicubi terrarum educaretur, in quem ex more gentis ageret, & regium odium expleret. Obtulisse ferunt

Consuetudo Turcarũ principum, ut libere longissime absint à parentibus.

Fœlicius priuatis quàm regibus liberos nasci.

Calybassam

Calybassam (ut noui animũ regis conciliaret sibi) infantem Calapinum nomine, sextum agentem mensem, quem ex Sponderbeij nobilis uiri filia nouiter in matrimonio sibi iuncta susceperat Amurathes, & moriens fidei hominis commendauerat. Mahumetes ubi adhibitis peritis mulieribus, certã patris sobolem esse cognouit, necato illico infante, funus eius honorifice egit, sicq; diri auspicia regni sanguine fraterno consecrauit. Alij pro Calapino alienũ puerũ suppositũ à Calybassa dicunt, educatũq; illum & postmodũ cũ reliquijs naufragij Byzantini Venetias allatum, ac deinceps Romę Calyxti tẽporibus sub custodia in aula Pontificũ fuisse. Ego neutris assentior, sed uix tolerabilẽ errorẽ in omnibus inuenio, quũ non uideatur simile uero, ut Amurathem octogesimũ iam egressum annum generasse filios dicamus, ni hanc tam raram liberalitatem naturę nostra senserit ętas, quam in Masinissa illo, & Catone prisca experta sunt secula. Vtcunq; sit, haud in magno discrimine pono, dummodo quod re ipsa fuit, diluceat. Libenter nanq; neq; ipse errare uellem, neq; alios reprehendere, sed ea est historię norma & lex, ut uersanda discutiendaq; multa falsa mixta ueris sint, quo uelut in purgatis aquarum riuulis nitidior hausus relinquatur ad hæc nostra properantibus. Sequutus eam seuitiam Mahumetes (ut nihil penitus de sceleratis eius initijs omittã) nouis quotidie criminationibus in purpuratos domesticosq; confictis, & nonnullis eorũ crudeli supplicio sublatis, breui (quod iampridẽ priuatus agitauerat) formidabilem se magis q̃ regẽ decet, ac inuisum propè populorũ animis fecit, ueterũ sanctiones, ac instituta maiorũ, et leges ipse suas domi forisq;, nũc corrigẽdo, nunc supplendo oẽs ferè innouauit. Nouisuecti galibus subditos onerauit, & ad copias augẽdas, ac ærariũ locupletandũ magis q̃ alius quispiam animũ intendit. Nam (quod ad reliqua attinet uitia) inter cæteras eius sordes auaricia quid maximum numeratur, ut in uestitu uictuq; parcissimum fuisse dicant, sagacissimum supra hominem ingenium, ac cupidissimum rerum magnarum nemo illi nõ ascribit, crudelitate, & ferrea (ut aiunt) uirga omnes excessit mortales, modicũ discrimen inter suos extraneosq; fecit, uix mitior domestico q̃ hostili sanguini, perfidia in homine maior nõ inuẽta, nõ fidẽ ulli, nõ promissa seruauit, sed non illecebris, omniq; libidinum genere ferox animus abstinuit, tñ sine controuersia tum peritus, tum fortis bellator, laboris ac uigiliarum patientissimus, religionis simulator non ineptus, uinum de more gentis nõ bibit, linguã, literasq; Græcas, Persicas, & Arabicas calluit, historias uersare, audireq;, amor illi in uniuersa uita fuit, astrorũ ac syderũ præcipuus obseruator, ut oĩa acta, agendaq; sibi ad eorũ cursus referret, neq; defuit sæuitię illius mixta quoq; quędam seueritatis ac iustiçię species, ut peruia omnia, tutissimaq; itinera eo imperante essent, abolitumq; penitus latronum ac prædonum nomen. Et (ut habitum etiã ipsum oris, corporisq; perstringã) mediocris, uel modica potius statura tam ingẽtes claudebat spiritus, uultus animo non dissimilis, aspectusq; toruus, terribilis, nasus

Calapinus Amurathis filius necatur à Mahumete.

Autor diuersæ sentẽtiæ est.

Historiæ norma & lex.

Mahumetes magis se formidabilẽ, quã regẽ declarat.

Auaritia Mahumetis.

Dotes bonæ & malæ Mahumetis.

Historiarum amator. Astrologus.

Hostis latronũ & prædonum

obcuruus, pallidus color, corpus quadratũ, ac mẽbra robuſtiſſima, eaq́ uis brachiorũ, ut olim quũ apud Amurathẽ patrẽ Scãderbegus ageret ex omni regia iuuẽtute in arcu tendendo à ſolo eo adoleſcẽte adoleſcẽs ſuperari uix pateretur. Magis fortaſſe q̃ par erat, ad Mahumetẽ intendimus animũ, quandoquidem nõ eius mores, uitamq́, ſed Scanderbegi ſcribere promiſimus. Volui tamen in hoc cõmunis uoluptatis rationẽ habere, quippe quũ nõ ingrata hęc poſteris qualiacunq́ futura putem, ut tã preclari ducis, & hoſtis alioqui nominatiſſimi, interiorẽ, exteriorem q́ habitum hic uelut in ſpeculo poſitũ haberent. Quũ neq́ minima pars laudis noſtri ducis in eo uerſetur, et eò magis fortunaq́ uirtusq́ eius ſpectatior reddatur, quò magis hunc nunc deprimimus merito, nunc extollimus.

Inſtauratio urbis Croiæ.

Comparatio ætatis Scanderbegi ad hanc noſtram

Dum ſic hoſtium animi ad noui principis contemplationẽ eſſent conuerſi, & eius cura ad domeſticas res tranſmiſſa, Caſtriotus interea inſtaurationem Croiæ, & murorum reparationẽ maxima diligentia aggreſſus totos dies in eo opere conſumebat. Munimenta uetera, quæ partim diruta, partim quaſſata, nonnulla etiam demolita erant, omnia renouauit, auxitq́, & in elegantiorem firmioremq́ ſpeciem reformauit, q̃ ab antiqua ſimplicitate fuerant conſtructa. Quum nullus tormentorũ uſus, nullum machinarum inuentum urbium ſalutem tunc infeſtabat, in militum tantum pectoribus, & fortium uirorum dextera omnia bellorũ munia erãt repoſita. Atq́ utinam adhuc tam inſignis inuentor artis lateret, & eo munere noſtra carerent ſecula, plures fortaſſe Hectoras, plures Epaminundas, plures Scipiones haberemus, neq́ tam prompta deditio ciuitatibus eſſet, & paſſim ad perfidiam fideliſſimorum populorũ animi cogerẽtur. Quod ſi priſca tempora id genus inſidiarũ ſenſiſſent, non eouſq́ uel militum, uel ducũ proceſſiſſet uirtus, non occiſi laudem Hectoris Achilles, Aeneas Turni, Tolumnij Coſſus, ſed humilis aliquis de plebe uir, & uile mancipium habuiſſet. Non decennalis obſidio Troiæ totius penè orbis oculos, uiresq́ in ſe cõuertiſſet, & per omnes ætates tot præclara ingenia excitaſſet ad ſcribendũ. Non Tarentinã tã diutinã oppugnationẽ mirarer, Segnius, Saguntũ, Numantiaq́ celebrarentur. Taceretur Petilia in Brutijs, Non Pœni ducis furorẽ obſcurũ Caſſilini oppidũ totiens contempſiſſet. Itaq́ quantũ dedere inuentis ſuis hinc nobis (ut aliàs multis laudibus extuli) materię ad ſcribendũ præclara noſtrorũ temporũ ingenia, tantũ abſtulere inde, uel multo magis quidẽ. Iam nõ amplius uera apparere uirtus poteſt. Nullũ gladio, nullũ ſcuto artificiũ, oĩa iſthęc uana, irrita oĩa. Quid melius? Eminus gerũtur bella. Sedẽdo nũc oẽs uincimus, quod de Romanis tantũ olim dici cõſueuit. Cęterũ ut unde egreſſa eſt, có redeat oratio, ad portã ipſam urbis turrim ingentẽ ſolidiſſimã cõſtruxere, nõ tñ prærecta facies murorũ relicta, ne opportuna iniurię eſſet, ſed uelut iacens, ut facilius eluderet ictus machinarũ. Nos à forma pedis ſcarpã uulgari magis proprio uocabulo eam appellamus. Tum reliquæ partes urbis intus, extraq́ nunq́ intermiſſo opere ſumma ratione reficiebãtur.

Vera uirtus apparere nequit.

Sedendo uincere.

Inter hęc

Inter hæc agenda purpurati, ac principes consanguinei Scanderbegũ quiescere non sinebant, cupientes iam ad magis domesticas res, & curam prolis suscipiendæ animum eius traducere, quum libera metu omnia dicerent, exhausta pericula, hostes tum recenti clade, tum nouis rerum motibus, & mutatione regis ab omni belli cura auersos. Non defraudandos ulterius eo gaudio populorum animos, ac subditorum uota. Læta præterea fore omnia, festiuaq; tempus ipsum anni (erat enim mensis Maij, quo cuncta rident atq; reflorent) id suadere. Pateretur aliquando & ipse in eo uinci, gratum magis id suis futurum, quàm memorabilem uictoriam de Amurathe, & omnes fermè res ad eam diem bello gestas. Castriotus quamuis inuitus eo se uelut uinculo illigaret. Tamen singula consideranti magis è dignitate utilitateq; id facere uisum, neq; reuocare id sibi integrũ uidebatur, quod priore anno itidem sedulo petentibus fuerat pollicitus. Proinde nihil recusans totius rei arbitrium ad Musachium Topiam sororium suum, & paucos consilij participes detulit, erat ea tempestati Harryanites Cominatus (de quo aliâs diximus) inter omnes reguMusachius Topia sororius Scanderbegi
los Epiri, tum imperij amplitudine, tum uetusta generis nobilitate præcipui nominis, non indigna eo patre puella Donica iampridem sermonibus omnium innotuerat, forma (quod non ultimo loco in fœminis spectari solet) elegantissima. Quare nulla uel Scanderbegum cura de alterius nuptijs, uel Harrianum de eligendo alio genero incessit, cuncta inter eos æque facile, ac cogitata fuerant, acta transactaq;. Dos ad arbitrium soceri relata, & eo statuente accepta, digna quam & ille daret, & hic acciperet, festiuitas nuptiarum non dilata à Scanderbego, sed eodem tenore & ducta in domum uxor, & solita lætitia impartita populo. Principes uicini, ac quicquid fermè usquam fuit Epiroticæ nobilitatis, aut ipsi maxima pompa, & munerum magnificentia ei spectaculo affuerunt, aut gratulationes, nuncios q; cum lepidissimis misere donis. Gaudebant omnes duos potẽtissimos Epiri principes inter se eo nexu affinitatis iunctos, quod imposterum has uires unitas seruaturas ab omnibus iniurijs bellorum, periculis q; prouinciæ statum facile apparebat. Veneti magistratus, tum legationibus, tum muneribus ex publico gratissimi Senatus uoluptatẽ in eo ostenderunt, ac cęteri deinceps principes beniuolentiam ingentem, quam in aduersis apperuerant, in festiuis quoq; (quæ duo esse tempora probandæ amicitiæ dicit uulgus) cumulatissime sanxere. Ab Alfonso ita maxima omnia allata sunt, ut recusasse accipere Scanderbegum dicãt, coactum tamen à purpuratis & legatis ipsis regijs accepisse, dedisseq; ad eum alia non minora, equos, seruos, & cætera (ut consueuerat) Barbarica ornamenta, ac deuictorum hostium spolia. Acta itaq; ea festiuitas pari fama, atq; pompa est: nam ad hæc ludi uarij generis cum excellentibus præmijs propositi cupidam undecunq; gloriæ iuuentutem excitarunt, & auxerunt maxime eo spectaculo formam rei ipsius celebritatem. Mahumethem neq; instaurationẽ Croiæ, neq; eorum quippiam latuisse
Duo tempora probãdæ amicitiæ.

dicunt,ac libenter fuisse læticiam nostrorum perturbaturum, sed domesticis rebus occupatum,quum semper ægri aliquid in nouo regno oriretur,tum ad cumulandas pecunias,& ærarium locupletandum intendentem coactum ab ea cura abstinere, tñ inter minandum (ut dicatior erat) appellasse infœlices nuptias,& breue miserorũ gaudium, quũ omnia funestissimis pensanda lachrymis prępropere diceret. Scãderbegus, quod unum restabat,accepto non ignobili armatorũ agmine cum noua nupta aliquot dies in obequitãda prouincia,& peragrãdis imperij sui terminis, ac uisitandis urbibus,locisq; singulis cõsumpsit,id quod multis iã annis propter assidua hostium impedimẽta,& incõmoda bellorum exequi nõ potuerat. Effusa undiq; multitudo,ac prouinciales passim certa æmulatione in eorum aduentum noua genera spectaculorũ depromebãt,conciliare pro se quisq; uarijs officijs animũ dominæ,& sic ad Principẽ ipsum aditum parare studebat,nemo cõtemptus est,nullus affectus spretus, acceptì pari uultu,& hi qui plenis,& qui uacuis deficiẽte fortuna manibus, sed prodigis tantum animis uenere. Inter equitandum, & perlustranda singula Castriotus,quum ad Macedoniæ uestibula,& ipsos quasi imperij sui limites in Dibra inferiori uenisset ad locum,unde maxime Barbari irrumpere in Epirum, & repentinis excursionibus impune lacerare res agrestiũ,atq; incautos opprimere consueuerant.Nam licet non solus ille aditus pateret uenientibus in Epirum,solus tamen fermè commodus,& ab ea potissimum parte nostri quoq; infestare hostium agros solebant. Statuit omnino in ea quiete,& ocio rerum aliquo ingenio talem occasionem tollere hosti,& saluti suorum prospicere. Mons erat,Modrissum incolæ appellant,arduus atq; præruptus fines Turcarum propter sui altitudinem late prospectans. In eo castellum ædificare, & implere armatis in animo statuit,qui crepitu tormentorum uenientes hostes proderent, eius q; loci propinquitas unum ex fuga receptaculum suis esset,rem iampridem conceptam,& procuratam omnibus modis,intermissam tamen propter assidua bellorum impedimenta. Igitur nihil moratus, præcipue quod non diutius uel ipse delicijs marcescere,uel militum animos ocio & luxu immergi uolebat,Croiam petijt,iam ad calcẽ urbis instauratio peruenerat,& reliqua opera murorum cõpleta erant. Acceptis itaq; cementarijs,& maiore parte artificum, simulq; quatuor paulo minus millibus militum,qui,si qua uis hostium ingrueret,arcerẽt à perturbatione negocij,Modrissam ire perrexit. Per summam tamen quietem & cepta ea res & finita est,neq; aliquid sub id tempus innouatum ab hoste,nam Mahumetes tunc,utpote ultionis impatiens,licet summo studio instauraret arma aduersus Scanderbegum,tamen territus noui & periculosissimi belli fama ex Persia,tum propter magnam potentiam gentis, tum funestissima ueteris fortunæ suorum documenta considerans,cęteris rebus omissis,ac quasi neglectis,totus ad eam partem conuersus erat, quem exitum motus illi essent habituri, quia tamen Scanderbegi tot rerum successus,

Mahumetis iudicium de nuptijs Scanderbegi.

& assidue

& assiduę subditorum querelæ, diripi se quotidie a nostris conquerebantur, eum perturbabant aliquantulum. Primum igitur multis nequicquã minis, conuitijsq; in absentem inuectus est, postremo ad inaniora pacta cum illo tentanda applicuit animum. Missi itaq; Oratores per eos dies, ac pax oblata Scanderbego, si tributum uellet impendere, quod Amurathes pater prius petierat. Admonitus est de omnibus Epirensis, & de simulatione Ottomani, & de Persico bello ab amicis quibusdam, et de purpuratis regnis. Quare post aduentum legati maximo animo omnia illi negauit. Vix æquas se paci conditiones admissurũ cum Tyranno, ne dum tam turpes, & inhonestas inquiens, uenisse se ea mente in Epirum, ut solueret uincula prouinciæ, & tolleret quantum in ipso esset omne nomen seruitutis, & non noua apponeret grauamina, fructum eum solum tot laborum, & periculorum suorum capere, quod ab illius tyrannide illam liberasset. Si amicitiam eorum uellet, subiturum id onus fuisse, quũ omne penè Europæ atq; Asiæ robur in uisceribus, quum Amurathem cruentum in oculis, ac idipsum sedulo petentem habebat. Sat illis esse debere, quod ad eam diem exegissent, & eius ipsius temporis molestissimam sore memoriam sibi. Nunc alium rerum habitum, alios homines exortos, qui cogi tantummodo ad eas sordes, inuitari à nullo unquã mortalium possint. Sic re infecta legatus dimissus, Castriotus totus & ipse ad noui operis curam uersus, quietos aliquantulum hostes esse permisit. Sed parata iampridem calce, lapidibusq;, & cæteris ad structuram necessarijs, breuissimo tempore uix semestri cinctum muris castellum, simulq; priuata quædã ædificia, ac militares stationes constructæ, reliqua indies ædificanda, ampliandaq; relicta, non uallo, non fossa indigebat, munitissimus suapte natura locus, ac prope inaccessus, eoipso de uiris, armis, & cæteris munimentis prouisum, aduecta ex Croia tormenta quædam, & ad certũ usum (ut diximus) data oppidanis. His sic peractis, nostri ducente Scanderbego, finitimos Turcarum agros ingressi, uacua defensoribus loca, rebus quoq; cæteris exuerunt. Pars Croiam cum Duce multa præda onusto concessit, pars maior præsidij loco ad imperij ostia (ut consueuerat) relicta. Nam licet ad salutem prouincialium multum per eam ædificationem castelli prouisum esset, tñ nulla ratione præsidium solitum ab eis finibus reuocatum, utpote quum ille locus distaret à Modrissa xiij. amplius millibus passuũ. Prętera nõ eodem respectu, quo in Modrissa, tenebatur ibi miles. Sed ad arcẽdas præcipue finitimorũ iniurias, & tuendam prouinciam ab excursionibus uicinorum. In aduentũ uero hostium, quibus impar ad resistendũ id pręsidiũ erat, uel per iuga montiũ, & tutiora loca se recipiebat, uel in interiora prouinciæ fugiebat. Vt uentũ est in urbẽ, Scanderbegus cupiẽs in eo statu rerũ, & occupationibus Tyranni egregiũ aliquid facere, et imperij sui terminos si posset extẽdere, mox proceribus, qui aderant, & militaribus quibusdã ordinibus cõuocatis, de ratione gerendi belli, & genere agendorũ corã eis in hãc sententiã exorsus:

Mahumetes tributum petit à Scanderbego.

Castriotus absoluto, muniq; nouo oppido, hostiles agros ingressus, omnia diripit atq; incendit.

Satis

Adhortatio Castrioti, ad proceres ac omnium miluũ ordines, de regno ampliando.

Satis iam (ut arbitror) Duces & milites fortissimi nouis saginati nuptijs, ab armis hucusq; , à bello, à uirtute ipsa cessauimus. Satis celebrauimus uictoriam illam ex Amurathe, dum nunc in publicis, nunc in priuatis uoluptatibus, nunc in reficiendis, & nouis construendis urbibus tempus conterimus. Iam elapsus est annus, ex quo insueto marcescens ocio non hostem uidimus, nõ ullum dedimus experimentum uirtutis. Nunc quoq; eadem fermè uitæ ratio sequenda relinquitur uobis, ni alium animum induatis, & oblatæ melioris fortunæ occasionem melioribus consiliis apprehendatis. Barbarus nanq; (ut audistis) Persicis armis occupatus, oblitus iam Epiri est, oblitus nostri, cęterorumq; hostiũ, pax uobis, ociumq; ad satietatem concessum. Sed quid turpius fortibus uiris, q; ita opportuno tẽpore abuti? cuius maxime rei rationẽ reddere debẽt mortales, quin inuitare hoc ipsum potius ad arma, cogere ad difficillima quæq; aggredienda debet, dum alió uersus hostis, uel Dij potius ipsi peruia uobis, & incruenta omnia ostendunt. Hęc duo maxime tempora sunt rerũ benegerendarum, quum uel alijs occupatum, uel afflictum uideas hostẽ.

Quod duo sunt maxime tempora belli in hostem gerendi.

Quo in statu Mahumetis sint (ut nulla sit alijs fides) satis recens eius legatio declarauit, tributum perfidus petijt, uel solum pacem libentissime laturus, si daretur, negauimus audacter omnia, nũc quo animo, qua ratione negauerimus, reliquum est demonstrare, an & ferenda ita semper Sfetigradensis iactura? Concoquendę tot iniurię, tot imperij deformationes ab Amurathe acceptæ? Vbi feroces minæ nostræ illæ? Quó ingentia consilia, & excelsi spiritus abiere? Quantum dilatauimus uerbis olim imperij huiusce terminos? Quantum Macedoniæ subegimus? Quousq; Turcarum nomen inanibus inter nos colloquijs fugauimus? Sero hoc pacto, sero Albani priscum illum rerum decorem restituemus, libertatẽ uendicabimus, & cupita tamdiu illa auorum secula effingemus. Dum nostri potius aliquid amittimus quotidie, & non solum de ampliando imperio, sed nec de ultione quidem ulla tot malorum cogitamus. Verum enimuero impediuit hucusq; cogitatus nostros necessitas, impedire maiora incendia, ac maxima quæq; rerum momenta, nunc ne ignauia, & negligentia nostra impediat, enitendum est milites. Quærendus aliquando, quærendus pertinaciter hostis, non expectandus semper, modo uelitis, modo iubeatis. Non deest uirtutis exercendæ materia, non ingentis occasio laudis. En Sfetigradum uos tamdiu uictores uidet, expectat. Deterret (credo) superioris anni oppugnatio, & male tentatæ rei euentus. Neque ipse uos in eum laborem, & tam apertum discrimen trahere uelim, sed multa de ea difficultate tum tot nostræ uictoriæ, tum Amurathis mors ipsa, & præsens hostium fortuna detraxit fortasse. Non deerunt præterea tormenta omnis generis, cæteraq; instrumenta, quæ incruentis urbis, quàm maxime fieri possit, aditum faciant ad hostem. Reliqua tempus ipsum, & uisus in oculis hostis docebit. Vobis ego nihil sine labore, & cruore uestro audeo polliceri. Hoc maxime

precium

precium & Dij immortales ab hominibus exigunt. Vix tamē tunc quū fit, sentit idipsum uir fortis, nedum priusquam fiat formidet. Sed si Sfetigradum abhorretis tantopere, sunt alia oppida & castella hostium non longe, quibus pensari id damnum, & expleri desiderium nostrū possit. Est Belgradum oppidum pari, uel minori fortasse ab hinc spacio, quàm Sfetigradum distans, nō indignum quidem labore, & sanguine nostro, si uel præmia, uel laudem respicimus. Pudere me ipsum maxime omniū debet, quod iam agitur annus, ex quo hic imperito uobiscum, & tot auorum sedes, tot consanguineorum oppida, & Epirotici imperij ornamenta per eam ignominiam hosti seruientia cerno. Igitur hoc saltem quod superest temporis, ne labi diutius è manibus sinamus, sequamur Persas & ipsi, sequamur fortunam à Dijs immortalibus oblatam, propagabuntur ita imperij fines, libertas ampliabitur, ulciscemur iniurias, ulciscemur mala uestra, & (quod pulcherrimñ censeo) ab ocio iuuentus ignauiaq; uindicabitur. Eundum & si nihil acturi essemus, eundum tamen putarem, potius quàm quotidie prædę cupiditate cum agrestibus finitimis, & pecoribus pugnando militum animos corrumpere. Non hac ratione Romanus Pontifex, non Alphonsus meus, & tot Christiani Principes eam ad nos uim pecuniarum cum ingentibus donis misere, ut ocioſi domi inter conuiuia, inter cantus & nuptiales illecebras degeremus. Sed ut arma ti sub galeis inter sudorem & sanguinem uersaremur.

Præclara sententia.

Belgradi oppidi descriptio

Hanc adhortationem Scanderbegi neq; subitus (ut consueuerat) neq; idem audientiū clamor, & assensus est subsecutus, sed interuallo quodam & maxime interruptus, ut satis appareret alienos hominum animos ab eius uoluntate esse. Et licet pauci sententiam eius probarēt, pudore tñ aduersandi alius alium circunspectans, nemo uocē emittere audebat, simul ne uel ignauior cæteris, uel timidior notaretur, tūc surgens Vranacōtes: Neq; timor ullus, inquit, neq; animi desidia, neq; experta Sfetigradensis fortuna, solertissime Dux, nos hodie tanto pudore à consilijs tuis recedere cogit, sed anni tempus ipsum, tempus inquam id non faceret admonet, ut primus ego huiusce ignauiæ confessionē præstem tibi, in quo semper maxima pars agendorum inesse consueuit. En parum iam autumni supereſt, uix delectus conficietur, uix cæteris ad oppugnationem necessarijs expeditis appropinquabimus muris, quod hyberna nos intemperies cum multis circumueniet incommodis, cum cœlo, cum terra pugnandum erit. Imbres, glacies, niues, cupidum laudis militem tardabūt, & tutabuntur hostem. Nam licet incommodum ad omnia, iniquissimū tamen oppugnationi urbium est id anni tempus, quippe quum non paria nobis impedimenta cum hostibus ferat. Muris inclusi illi, tectiq; munimentis decertabunt nobiscum, & in affluentia omnium rerum facile altera manu pugnabunt, altera instaurabunt uires, nobis pertinacia sola, & prodigis animis utendum erit. Quod enim ad tormēta attinet, uidimus satis tum in Sfetigrado, tum cæteris urbibus, quàm parum in hisce sit momenti,

Vranacontes respondet Scāderbego.

mẽti,& hoc ipſum hyemis tempore minime futurum. Quare fugien-
dos ego maxime hos inanes conatus, & militum perniciem cenſeo, atq;
Tempus fortibus uiris ſicut nautis expectandum. tempus fortibus etiam uiris ſicut nautis expectandum iudico, non detra
het hæc ceſſatio de animis noſtris quippiam, non hoſti addet. De Perſi-
co bello (ſi efferre liceat quod ſentio) parum omnino ipſe ſpei in ea re ho
die pono, aut fama tantum uana eius belli erit, aut in aptius anni tempus
eos apparatus reĳcient Perſæ. Sed nõ ideo, ſi magis è dignitate, & utilita
te oĩm ea ſententia uidetur tibi, conſilia tua impedimus. Sequemur cupi
diſſime quocũq; nos duces, aptabimus ſermones, dexteras, tempora ipſa
ad tuam uoluntatem. Mites tecũ niues, mollis bruma, & leniſſima omnia
ſunt futura, neq; labores, incommoda, aut periculi genus ullum ſub tuis
nos grauabit auſpicĳs. Facile Caſtriotus uoluntate ſuorum animaduer-
ſa, ut popularis erat, præſertim quod & uera multa dicebãtur, in eam ſen-
tentiam ſe trahi paſſus eſt. Relicto itaq; concilio, & dimiſſo milite omnes
domum redire permiſit, ipſe cum Ameſa & paucis equitibus Petralbam
perrexit. Ibi nanq; principio ęſtatis uxorem reliquerat, id quod & omni
deinceps imperĳ tempore fecit, ut per æſtatem autumnumq; illic ſolatĳ
cauſa reliquo tempore Croiæ maneret, prętereq; in aduentu Mahumetis,
uel immodici cuiuſpiam exercitus, quum de ſumma rerum, & imperĳ ſo
Colchiniũ maritima Venetorum urbs. licitus Colchinium maritimam Venetorũ urbem, uel in alia longinquio
ra oppida cum omni familia & præcioſiore ſuppellectili commigrabat.
Planicies erat ſub caſtello ipſo præcipuę pulchritudinis, tum ob amœni-
tatem naturæ, locique miram, tum exactiſſima hominum cultura, & acco-
larum diligentia, non arboris, non uitis, non frugis, non rei ullius egens,
quæ tellurem uel beant, uel ornant. Ibi cum familia, & longis de more pu
ellarum ordinibus, ac regĳs ſeruitĳs domina eam anni partẽ agebat. Cir
cum planiciem ipſam ſaltus undiq; inacceſſi, & anguſtiæ montiũ erant,
per quas Scanderbegus crebra armatorum agmina ad cuſtodiã eius aſſi
due tenebat. Et oppidũ ipſum uiris, armis, cõmeatu ad oẽs caſus fortunę
Nouũ ex Adrianopoli motus & fama belli Mahumetis in Scanderbegũ. egregio inſtructum. Paucos ibi moratus dies Croiam illam reduxit, ne
que Croię poſtea quietis aliquid permiſſum, nãq; haud falſus uates Vra
nacontes fuit. Aduolarunt mox alĳ atq; alĳ nuncĳ, reſediſſe Perſicũ bel-
lum, motus omnes compoſitos, & extinctos, & exolutum penitus ea cu-
ra Tyrannum arma conuertere in Epirum dicentes. Turbauit ea res au-
dita Scanderbegum, ſed armis opus eſſe, atq; conſilio, non indignatione
inquiens, licet haud ſatis uenturum tam alieniſſimo tempore hoſtem cre-
deret, tamen Croia diſcedens cum quinquaginta non amplius uiris ad
Moſem & præſidium ire contendit, certius ibi ad agenda omnia conſiliũ
probaturus, uera ut relata fuere ſingula inuẽta. Quare impigre lato decre
to, & ſcriptis quinq; amplius hominũ millibus, in Dibrã ſuperiorẽ, ubi
caſtra & ſtatiua tenere conſueuerat, ſe recepit, admonito Moſe, cæteris q;
ne aliquid mouerent, priuſq; ſe cum copĳs uidiſſent. Vix inter hæc appa
randa, & hoſtis aduentum decem abiere dies, memor mandatorum Ca-

ſtrioti,

ſtrioti noui caſtelli pręſidium tormentorum crepitu uenientium inſidias detexit. Salutare id ſignum primo ab agreſtibus acceptum, tum à Scanderbego ſatis tempeſtiue, qui ſublatis per noctem ſignis copias hoſtem uerſus quo cautius poterat, mouit. Moſis nulla tū opera fuit. Nam quū ab alia parte multis millibus paſſuum procul ab eo ueniſſent hoſtes, ipſe aſſignati ſibi loci cuſtodiam cum præſidio relinquere noluit, ne ſi uel uictus, uel uictor fuiſſet hoſtis, uacuam eam partem defenſore inueniret. Eam ipſam noctem & Barbarus ad iter ſuum celeritatem adhibuit. xij. hoſtium millia erant, nam plurium opera per id temporis uti Mahumeti non eſt uiſum. Et hi ipſi equites omnes, & ad inferendas & propulſandas iniurias aptiſſimi electi. Noſtri dimidiati ferè pedites, & equites fuerunt. Extrema quaſi deficientis iam noctis reſtabat pars, quum Scanderbegus obſeruato per exploratores Ameſæ aduentu (id nomen præfecto erat) ſilenti admodum agmine Modriſſi partē occupat. Turcæ ignari Mocreo monte ſuperato, uallem interiacentem ingreſſi Modriſſum conſcendere parant, ut inde ad interiora prouinciæ præteruecti commodius captarent Scanderbegum, & res prouincialium uaſtarent. Pars iam conſcenderat locum, & impliciti inter ardua montis anhelantibus equis euadere in iugum conabantur. Sequebantur alij, multi adhuc uallem nō exierant, quum ædito ſigno, & clamore ſimul ingenti ſublato, Epirenſis ſuperne ueluti ruina quadam fermè feſſos, equoſq; uiroſq; inuadit, obruit, proſternit. Peditatum penè omnem in principio obiecit, nè in eo aggreſſu & habitu loci equites ſuo ipſi impetu in præceps ruentes periclitarentur. Prima igitur laus, & maxima pars uictoriæ peditum fuit, Turcæ qui montem conſcenderant, abiectis illico haſtis, gladijs ſe defendebant, ſed uix ſubſiſtentibus equis incerti hominū ictus, inualidæ manus erant. Noſtri ſcutis tecti, equos primo, tum uiros non difficulter ſternebant. Multi in eo genere periculi iumentis relictis, aut pedites pugnabant, aut in ſubiectam uallem ad ſocios fugiebant. Ameſa noſter cum equitum robore à patruo ab alia parte montis, qua deſcenſu facilior erat, miſſus, iam aliud in anguſtijs uallis ordiebatur prælium. Lux interim paulatim exorta, cæteros quoq; equites qui cum Scanderbego erant, deiectis prius hoſtibus, in planū reduxit. Pedites alij ſequuti ſunt equos, alij radices montis non reliquere, ſed inde depromptis ſagittis diſſipatos inceſſebant. Caſtriotus ab una parte, qua liberior exitus erat hoſti, fugientum terga acerrime cædebat. Ameſa à parte altera ab Ameſa obſeſſus noſtro, ubi iam neq; uictoriæ, neq; effugij uiam ullam uidit. Monenti id ſedulo Epirenſi mœſtior abiectis armis fidem eius ſequutus, manus multo pudore uinciendas obtulit. Plures quoq; alij eo pacto cedentes fortunæ finem uulneribus & certamini fecere. Expedita uictoria milites ad ſpolia colligenda, & diripienda impedimenta uerſi, ſigna militaria omnia capta, hominum vij. millia cæſa inuenta, equi ex maiori parte confoſſi, & deformati. Noſtris paruo admodum ea uictoria ſtetit, nanq; xxx. ferè, aut paulo minus de-

Incurſio hoſtis per Epirum. Concurſus Scanderbegi in eum.

Duo Ameſæ, alter præfectus Turcarū, alter Epirēſis

Ameſa Turca capitur.

nus desiderati. Amesa dux Amesæ nostro à Patruo belli iure concessus, qui uinctus cũ cæteris,& parte prædę signis præsertim captiuis Croiam ducendus ei traditus est,reliqua militibus cõcessa. Castriotus aliquot ibi moratus dies,dum fines hostium de more percurrit, dum militem dimittit,soluitq;,dũ singula uidet,ordinat, procurat, nundinis ipsis natalicijs in urbem uenit. Venientem turba senioribus magno numero & nobilibus immixtis obuiã extra portas progressa multis gaudijs, plausibusq; excepit,publice priuatimq; ingens ultra consuetudinem lætitia exorta. Quod iam fœlicia auspicia benegerendi de Mahumete quoq; sumpta dicebant,eandem profecto,eandem eius quę patris fuisset fortunam aduersus Epirotas Scanderbego duce futuram affirmantes. Cognitum nunc, cognitum satis ferox Mahumetis ingenium,& animũ illum extra mortalium aleam positum, præsertim tributi mentionem nuper ab eo factam cõmemorantes. Ita ex summa aliqua delibatione rerum secunda, media, & ultima quæq; interpretantur imperitiora iudicia uulgi,præsertim si eodem & desiderium ipsorum,& fortunæ sponsiones tendant. Castriotus in ea temporis & rerum festiuitate, neq; hosti ipsi iniquus, solui captiuis uincula,& duci ad se Amesam iussit,habuitq; domi in conuiuijs secum, & humaniter, & honorifice inuitatus,ut ipse quoq; quam præbuisset,uictoria frueretur. Sed rogatus primum omnium à Barbaro est, ut aliquẽ ex captiuis concederet sibi Adrianopolim mittendũ, ad monendos suos de eius captiuitate,& precium pro redemptione afferendum, quum diceret illos,qui ex ea clade superfuerunt, ignaros fortasse eius seruitutis credere illum cum cæteris cæsum,nihil Barbaro negatum. De pecunię summa pro liberatione omnium in xiij.aureorum millia cõuentum. Dimissi itaq; duo,qui captiuorum causam agerent,cum uno ex nostris, donec in tutum à prouincialium iniurijs educerentur. Allatus interea ad Tyrannum de ea strage nuncius,& uisæ suorum reliquiæ sine duce, sine signis, & sine armis multum priuati & publici doloris eo spectaculo incusserũt. Mahumetes percontatus singula regia uanitate ex ui indignationis in solita conuiuia prorumpens,multum & laudi nostrorum detrahere, & excusare fortunam suorum est conatus. Mouitq; longe acrius illiberalem principem noua legatio ab Amesa missa,q; audita, uisaq; nuper suorum calamitas mouerat. Quam obrem nunc eam cladem illi impurãdo, quod stolide exercitum per noctem,& eas locorũ angustias tractum amisisset, nunc tacite perfidiam, & ignaua consilia accusando, facile prohibuisset quicq; pro ea redemptione decerni,tantũ ingeniosa est ad opes tuendas auaricia. Sed circunfusi purpurati,& cõsanguinei captiuorũ nõ iniquis rationibus precibusq; appositis Tyranni animum illis cõciliauere. Contendentes nõ posse ex aliqua parte anteactę uitæ id obijci Amesæ, eamq; inuri suspicionẽ. Prętera non solum in ea fortuna esse,sed alios pleroscq; fortissimos uiros,neq; spernendam tam miserabilem causam sociorum. Quippe quum cæterorum animi eo pacto offendantur,deterreanturq;, posthac

Castriotus humaniter tractat captiuum Amesam.

Pecuniæ pro redemptione captiuorum.

Turcæ cladem imputat Amesæ.

Auaricia ingeniosa ad opes tuendas.

posthac à rebus agendis tam duro illius imperio, neminem in posterum in expeditiones iturum, si ita insidiarum, si quid durius acciderit, uel ignauiæ insimulent. Excusatam semper eam belli fortunam esse debere. Inuenta proinde ocius pecunia, & data legatis. Adhæc & alia multa dona ab eis priuatim parata, & allata ad Scanderbegum sunt. Pecuniæ maiorem partem Castriotus nepoti numerari iussit, reliqua militibus qui aderant erogata, & Mosi diuidenda in præsidium missa, sed non illiberalior patruo nepos uix sibi quicquam ex concessa pecunia retinuit. Identidem ipse cũ amicis omnibus tum periculi sociis omnia in medium contulit. Hostibus exoluto precio libera abeundi potestas facta, & ad eorum arbitrium discessus relatus. Mœstior quasi Amesa discedere uisus est, & priusquam abisset multa cum Scanderbego de ingenio Mahumetis, & ratione gerendi belli tacite colloquutum dicunt. Discedentibus pleraq; dona cum multorm dierum cibarijs data, & custodes plures ad educendos eos usq; ad imperij limites attributi. Priusquam Amesa Adrianopolim ueniisset instaurari iam eius copiæ, & suppleri numerus amissorum ceptus fuerat à Debrea quodam audaci maximo uiro, neq; ignaro militiæ, qui nimis solicite id negocium tum sibi demandari contenderat à Mahumete multis inanibus promissis regis animũ augere conatus, & ad uictoriæ spem traducere, omnia ad ingenium suum, omnia ad consilium, & nihil quicquam fermè ad fortunam referendo. Illud tamen, non depugnaturum se totis uiribus cum Scanderbego, sed auspicia saltem non ingrata uictoriæ sumpturum promittẽs, neq; de maioribus copijs ulla eum cura incessit, nisi quot Amesa habuisset, uelut æmulatione quadam uiri, ut pari, & eodem fermè milite fortunam restituisse diceretur. Sed neq; solus id Debreas postulauerat à Tyranno, uerum à pluribus alijs difficilis id laudis genus petitum. Nam quo maius apud Barbaros Scanderbegi nomen erat, & inuictæ cuiusdam fortunæ fama, ita ut fortissimi quiq;, uel nominatissimi erant, uelut candidati aliqui ad præcipuos quosdam fasces honorum, & gloriæ promerendos confluebant, augente maxime ea studia hominum principis diuulgata liberalitate, qui honorifica iampridem præmia statuerat uictori. Amesa uisus, auditus q́, multum de eis consilijs immutauit, nam ita commendatione assidua, neq; uana res nostrorum, & ducis uirtutem extulit, ut & Debreem penè pœniteret expostulati officij, & rex propior iam ad reuocandum decretum uideretur, magis tamẽ è dignitate imperij uisum Ottomano augere copias, quàm uel operã Debreæ arguere priusquam experta foret, uel inultam pati Amesæ captiuitatem, & recentes iniurias suorum. Addita proinde ad illud supplemẽtum alia tria equitũ millia. Ita Amesa dum officiosus laudator, & gratus amico, alioqui & hospiti uirtutes Scanderbegi edocet, iniquus penè illi fuit, uel autor potius maioris laudis, & cumulatioris uictoriæ. Paratis omnibus ad proficiscendum, & commotis fermè copijs, pluuiæ crebræ, & ingentes per aliquot integros dies delapsæ tardarũt aliquantisper desideria

Humaniter dimissus Amesa.

Debreas iussu Tyrãni instauratis Amesæ copijs, & supleto militum numero, in Scanderbegũ signa mouet.

militum. Cessantibus hymbribus,& mitescente quoq; ipso anni tempore,ueris aduentu,iter impigre arreptum. Eadem ipsa tẽporis ratio Scanderbegum etiam è Croia in castra euocauerat ad cõsultandum cum suis & decernendum de his,quæ omissa propter hyemis incommoda in mitiorem partem anni reiecta fuerant. Quare fama omnis de eo apparatu, & aduentu hostis eum in Dibris cum Mose inuenit. Quamobrem maxima celeritate (ut par erat) adhibita septem amplius hominum millia illico confecit. Neq; hic mirari quempiam oportet de tam subitario apparatu nostrorum,& incredibili propè uelocitate in conficiendo exercitu.

Velocitas in cõficiendo exercitu unde fuerit Scanderbego.

Nam Scanderbegus magnam partem uectigalium suorum,uillarũ præsertim,uel ultro nullo prouocatus beneficio,uel in prẽmium uirtutis priuatis suis quibusdam concesserat,ea lege,ut ingruente belli necessitate, uaria pro qualitate cuiusq; militum prẽsidia impendere sedulo deberent, & ipsi quoq; corporibus suis omnibus agendis pro eius arbitrio interessent. Hi itaq; semper ita instructi stabant,ut nihil penè præter ducis nutum expectarent. Præterea cæterorum prouincialium, agrestium prẽsertim,magnus numerus,uelut certa consuetudine regionis sequi eum sine commodo aliquo stipendiorum tenebatur. Prædẽ demũ cupiditas eam semper uim militum excitabat,ut nullum melius edictum, nullum aptius classicum, uel stipendia accommodatiora uiderentur ad multitudinem conducendam. Quare ex hoc satis & illud cuiuis intelligere licet,quod sẽpe nimis multos querentes audiui, quomodo Castriotus ad tot quotidie reparanda bella suffecerit,quum non ea fuerit uis uectigalium, ac tributorum,ut alere tamdiu militem posset. Verum enimuero,& si non ille prouinciæ mos,non ea cupiditas,& ratio prædẽ, communis tamen periculi respectus, tum & ipsa dexteritas ingenij, ac fortuna ducis omnibus facile in manus arma dedisset. De stipendiarijs auxilijs, & mercenario

Bellorum nerui Scanderbego à Christianis Principib.

milite multum momenti in Romanis Pontificibus,Regibus Apuliæ, & alijs Christianis principibus erat,à quibus quotidie bellorum (ut aiunt) nerui non deerant. Debreas superata iam maxima parte tractus Tribalorum (Bulgariam uulgo appellant) Pologum attigerat,locus est ita uocatus ab incolis,uel regio potius eiusdem Bulgariæ Barbaris parens, nõ multum distans à finibus Epirotici imperij. Id ubi nouit Castriotus,

Debreas uenit in Epirum.

sternere ocius equos,& infrenare iubet, tum equitum sex millia seligit secum ducenda (nam in ea rei celeritate peditum non satis commoda,& inutilis opera uisa) reliquos cum ueteri præsidio Mosis, ordinatis, quæ in rem uidebantur,dimisit. Dibrensem priusquam ipse mouisset cum decem equitibus ad obseruandum aduentum, & exploranda consilia hostium impigre præmisit. Reliquæ copiæ ponè cum eo sequutæ. Conse derat Barbarus in campestri loco quodam ipsius Pologi lucem expectaturus. Mocreus ab una parte mons noster, ab altera oppidum Turcarum,Scopiam dicunt,terminabant planiciem. Erant & duo alij montes cingentes planum,insignis altitudinis,quos non peculiariori uocabulo,

montes

montes Pologi audio appellari. Moſes ſingula commodiſſime contemplatus (luna enim pernox erat) facile Caſtriotum de omnibus exactiſſime admonuit, qui noctis maximo beneficio uſus ingenti feſtinatione procedere militem iubet. Nondum Mocreo relicto planiciem intrauerant, quod mutatum repente cœlum eſt, tenuiſq; primo cecidit pluuia, & irrigari leniter cepta agmina, tum paulatim accreſcentibus imbribus, tonitrua, & corruſcationes ſequutæ, cum magna ui uentorum. Steterat iam ſignifer, & exorto horrore quodam inter homines, alius alium reſpicientes ueluti ſiniſtrum omen dolebant, quum Epirenſis irridens ignauiam, & inanem ſuorum trepidationem, progreſſus ad primos manu ſua ſigniferos impingit, iniquos interpretes ſibi ipſis appellans, ac eo maxime tempore utendum inquiens, & properandum in hoſtem, quum non ſatis ille crederet uenturos. Præterea inſtabilitatem eam ueris eſſe, Martij præcipue menſis, priuſquam adſit congrediendi tempus, limpidiſſima omnia (ut pauloante fuerant) & quietiſſima habituros, ſic exhilaratus miles, ac omine pro ſe accepto inuicem ſe adhortantes animum quoq; duci auxere. Iam & propinquitas ipſa, & expurgatum (ut Scanderbegus prædixerat) nubibus cœlum, ac lucidioribus radijs progrediens luna uenientes detegebat. Quum trepidus primo hoſtis paratis tam ad pugnam, quàm ad fugam omnibus, dubius aliquantiſper fuit, an expectaret. Ad timorem multum nox faciebat, & fiducia ipſa noſtrorum, quod tanto animo progreſſos aduerſus ſe extra proprios fines uidebant. Ad audaciam autem econtra id exhortari uidebatur, quod non in hoſtili ſolo ſe noſcerent pugnaturos, ubi uel inſidiæ, uel fraus aliqua á tergo timeri poſſet, ſed illud præcipue, quod multitudine ſuorum, & eo militum robore fidebat, & quod turpis admodum fuga tot millibus hominum conglobatis, uel cuiuis ignauo uideri par erat. Dato igitur ſigno Debreas memor promiſſorum ſuorum, & conſiliorum Tyranni, ad animandos acrius uiros, nunc ad hos, nunc ad illos procurſans, clamabat:

Epirenſis ſermo ad milites.

Adeſte, adeſte uos ueteres milites. En egregiæ ultionis, & uindicandi amiſſi decoris tempus, ulciſci uincula, & cladem ſociorum, ulciſci ſanguinem ipſi ueſtrum poteſtis. Properant nocturni bellatores, afferunt iam cathenas (ut uidere uideor mihi) ad manus ueſtras uinciendas. Ameſam hic credunt inuenire urbanum hoſpitem ſuum, credunt Mocreas hic uales, & inuios Modriſſi ſaltus, ac aſſuetas prædonibus latebras ſecum futuras. Domi fermè (ut uidetis) in rerum omnium ſecuritate affertur pugna, numero longe ſuperiores ſumus, uirtute etiam, ſi uos uelitis, locus ad equeſtre certamen non aptior ullus. Quod ad me attinet, aut unà expirabo uobiſcum, & inter chara ſociorum cadauera liber ſaltem, licet infœlix conquieſcã, aut ea uobis adiutoribus efficiam, quę ſeuera Mahumetis iudicia non arguant. Nõ Croienſes pueri irridebunt uincula, nõ ſtudioſi clementia hoſtis appoſitis epulis & eſculentorum ſuauitate ſeruitutis turpidinem leniet. Quare agite quiſq; priuatum & publicum induat

Adhortatio Debreæ ad ſuos ad fortiter pro victoria pugnandum.

animum, uosq; cæteri, quos ipse mihi optaui, & manu fermè mea elegi tutores, restitutores fortunæ sociorum, memineritis quæ ipsi promissa mihi, quæ propter uos ipse dederim Ottomano. Nemo enixius hoc munere petijt quàm nos, nemo cupidius accepit, nemo uel laudem & præmia ampliora (si uincimus) uel superbiores uultus, & molestiora ludibria (si uincimur) expectare debet.

Simul hæc dicens, immisso in uenientes antesignariorum agmine, ut impetum eorum aliquantisper tardaret, dum stabilius consilium ipse iactandæ totius aleæ sumeret, init paulatim pugnam.

Adhortatio Castrioti ad milites, ut fortiter pro uictoria decertent.

Scanderbegus contra: Proh pudor milites, inquit, sumpsere iterum in uos arma, sumpsere animos captiui uestri, adsunt turpes reliquiæ illæ Amesani exercitus, dolent, cõqueruntur uos malos conuiuas fuisse, nam optimi conuiuæ erat ita agere, ut nihil esset reliquiarum. Adest & nouus miles cum nouo (ut uideo) duce: quid aliud, quàm nouũ glorię genus? Vincite (ut consueuistis) Non dicam pugnate Epirenses, ne si per secordiam uel ignauiam nostram hodie ex tam diutina, ac recenti admodum possessione illa fortunæ deijciamur, Modrissum, & Mocreas ualles, non uos se uicisse dicant hostes. Aperto campo, aperta appareat uirtus, nõ pedituum uos cura tardat, non impedit. Expeditissimi omnes sumus, nihil præter ferrũ & hostes, numero fortasse ampliores. Sed iacentes (nisi me spes fallit) eos melius curiosi uirtutis uestræ exactores numerabitis.

Inter ea dicẽda maxime procurabat, ut cõglobatus simul staret miles, ne ordines cõfunderentur, ac discrimẽ hostium periret, præsertim quod dissipati pauciores à pluribus facilius circumuenirentur. Tamẽ progrediens in se hostile agmen haud satis fretus antesignanorum suorũ robore, Mose, & Amesa cum egregia uirorum manu ad primos immisso excepit, Veritus ne si labassent ibi prima auspicia pugnę, timor aliquis inter suos suboriretur, & audacia, animiq; crescerent hosti. Reliquas turmas connexas multo silentio, & ordine tenuit. Barbarus identidem, uel noctẽ timens, uel ad nostrorum tenorem consilia sua accommodans nihil quicquam mouit, Sed iunctissimis & ipse ordinibus uelut spectator stabat. Ita singularis quoddam certaminis genus, congressus ille antesignanorum uidebatur. Et soliciti utrinq; exercitus subeundæ pignora fortunæ pendentibus animis expectabant. Sed non longum id spectaculum fecit Dibrensis, qui uelut procella irruens in medium illorum, occisis fortissimis quibusq;, facile cęteros impulit in fugam, ac omnium immemor prę animi ardore iam fugientes in mediam hostium aciem insecutus fuisset, ni Amesa reuocato milite, dictis simul factisq; furorem eius inhibuisset, ac retraxisset ad signa. Erat Moses uel militaribus, uel imperatorijs uirtutibus maxime mirabilis, sed cruentato semel ore, ac erectis (ut aiunt) cristis, impatiens animi, ac modicũ sibi imperans. Quare reprehensum nũc à Scanderbego ferunt, & admonitum. Modestius audacia sua, cõsultius uictoria uteretur. Excusabile id in turmali quopiam, & priuato milite. In duce per

Modestius audacia, consultius uictoria uti.

duce pernicioſum, ita maxime reprehenſibile, & peſſimi exempli fore. Cęterum huius me uiri dignitas admonet, ut pauca de eius origine in præſentia breuiter delibem, quæ huiuſmodi ferè ſunt:

Moſes, qui à Dibris dictus eſt (eò quia Dibras incolebat, ubi Scanderbegus multa ei prædia, magnamq; agri partem donauerat) Et etiam aliàs Moſes Golemus Arrianithis cognomento appellatus, natione Epiroticus, Valmorũ ciuitate Epiri oriundus, patre Muſachio, matre Voiſlaua. Cui Muſachio duo fuere fratres, Arrianithes ſcilicet Golemus, ſiue Comminatus, Scanderbegi ſocer, de quo ſuperius ſatis diximus, & Vladenius Golemus Arrianithis, qui Muſachium Angelinę filium à nomine matris, aliàs Golemi Arrianithis cognomento nuncupatus, ex Angelina Scanderbegi ſororis ſuſcepetat. Hæc obiter de Moſe ſint dicta, quare unde egreſſi ſumus, redeamus.

Cæteræ copiæ ea uiri audacia defixæ paululum, & immotæ ſtetere, hoſtes immodice ea re deterritos, tum demum frequentius, certiusq; de fuga conſilium inceſſit. Tamen nihil aliud per eas tenebras moturos noſtros credentes, & reliqui fortunam certaminis in lucem dilaturos, manſere, præſertim, quod præter ignominiam periculoſam fugam ſibi per eam incertitudinem noctis uidebant. Scanderbegus quoq; maxime fluctuatus animo eſt, an diem expectaret, uel eam uictoriam ſequeretur. Nam fefellit eum ſpes primo, quod improuiſos hoſtes, & inordinatos (ut Ameſam prius inuenerat) adoriri putauit, & poſtea propter eam fortunam anteſignanorum ceſſuros facile credidit, & terga daturos, ſecq; fugientes inſequendo incruenta ſuorum uictoria uſurum. Sed ubi egregie ſtantes, ac uelut conſultantes aduertit illos, rupta omni mora, & ædito undiq; ſigno in eos fertur. Dum recens eſt hominum timor, dum recens cruor, utendum fortuna, inquiens, ac interrumpenda fugæ conſilia hoſti, quippe qui nihil aliud mente agitet, & obſeruet, præterquam quomodo tutus, liberq; ex oculis euaneſcat. Segnius occurrentes ſuos Debreas ad primos prouolans tum uerbis, tum audaciæ, ac propriæ uirtutis exemplo multum animauit, repreſſusq; pertinaciter eſt impetus noſtrorum. Sed quum permiſceri acies uererentur, haud ſatis cruentum aliquantiſper certamen fuit, donec unus ex Muſachijs cum parte equitum à ſiniſtro cornu miſſus, ad laceſſendos inde hoſtes, turbandis eorum ordinibus initium dedit. Scanderbegus urgens aſſidue eos, qui in fronte aderant, præfectum maximo ſtudio aucupabatur, & iuſſerat quoſdam ex ſuis, multis allectos promiſſis, ut hominem obſeruarent. Hoc peculiare illi in omnibus prælijs aiunt fuiſſe, ut à ducibus captandis, & tollendis, prima ac potiſſima conſilia uictoriæ ſumeret, dicereq; ſolitus erat, caput ſemper primum incidendum, cæterum corpus per ſe ruere, perireq;: neque noſſe ſe genus ullum animantis in uniuerſa natura, quod capite ſublato ſuperuiuat.

Debreas animat ſuos.

Peculiare Scãderbego in prælijs à ducibus captandis & tollendis.

Sed turbauit parũper ea cõſilia Caſtrioti motus ille à Muſachio excitatus

nam relicta fronte in qua ſtabat Debreas, mox ad illam partem cõualuit, ut expulſo hoſte, reſtitueret ordines uiris, doceretq; per ludificationem uſq; in lucem ualentiorem impreſſionem, ultionemq; protrahendam. Senſit ſtatim hinc miles abeſſe ducem, nam laxius pugnare iam, ſegnius reſiſtere noſtris, & pelli intra ſigna facile patiebatur. Moſes ſtupentibus ſingulis præterlatus inter denſiſſimos illorum auulſum ſignum è Barbari manu ad ſocios proiecit, ita ingentiores irarum, ac ueluti æmulationis cuiuſdam ſtimuli hominibus iniecti. Procurſum undiq; maximo ardore in apertum periculi diſcrimen. Multi iam Moſes paſſim, multa ſine ſignis Turcarum agmina, ac uix uſquam bellantium uultus, ſed terga tantum fugientium apparebant. Oblitus diſciplinæ, & ordinũ ſeruandorũ, oblitus compoſitæ ludificationis, Debreas citato illuc equo plenus indignationis ſimul & timoris aduenit. Reuocantem ſocios, ac inſtaurantem enixe prælium intentus iampridem Epirenſis, ſumma pectoris lancea rimatus transfixit, labente ſubter mentum ipſo ferro, quod dum reflexu capitis Barbarus uitare cupit totum accepit, finis idem uiri, & certaminis illius fuit. Prolapſum ex equo ſui tantum tutati, dum uiuum putant, & reſilire in equum expectant. Sed ubi immotum cadauer conſpectum eſt, neq; qui fugam multitudinis increparet, manſit, uerſis (ut aiunt) proris, ſigna pariter omnia caſtra, impedimenta, ſocij, hoſtes eodem tenore reflecti. Ameſanus non immemor Modriſſi, & recentis documenti noſtrorum, ſicut in hoc prelio maxime cautus, & ſtudioſus ſalutis, ita primus in fuga fuit. Exorta lux, licet certiorem eam fugam uiris, cruentiorem tamẽ fecit. Nam Muſachius ab una parte, Moſes ab altera effuſiſſimis habenis in eos proruentes plures fermè inter fugiendum abſumpſere, quàm inter pugnandum ceciderant. Nonnulli eo pacto & uiui in poteſtatem uenere. Quum afflantem penè humeros hoſtem claudere diutius nequirent, neq; ad reſiſtendum, uel glorioſe cadendũ uirium, aut animi quippiam eſſet. Amplior adhuc multum ea victoria fuiſſet ſaltem propter numerũ uulneratorum, ſi aliquod ſagittariorũ agmen habuiſſent noſtri, ſed præter ſcutum, haſtam, gladiumq; aliud nõ aderat uiris. Demum ubi intrantibus intima regionis Barbaris, periculoſior fermè ſequentibus, quàm fugientibus ea perſequutio eſt uiſa, firmato gradu Scanderbegus, & collectis ſocijs, captiuisq; ad ſuos multa lætitia, nullo amiſſo, neq; uiolato ſe recepit. Cæſa eo prælio hoſtium iiij. millia, cxx. Noſtris (ut cõſueuerat) donata, non empta victoria. Præda iuſſu Caſtrioti in medium congeſta, & diuiſa eo decernẽte inter milites eſt, ne deterior illorum cauſa eſſet, qui neglecta direptione caſtrorum, ſpolijsq; de occiſorum corporibus prætermiſſis, & neglectis in fugientes continuauerunt eum furorem belli, & laudem victoriæ. Equum Debreæ cum uniuerſis armis manu fermè ſua ipſe multo decore uerborũ tradidit Moſi. Alijs alia, & nonnullis captiui conceſſi. Muſachio adoleſcens quidam Barbarus egregiam quandã indolem & generis & animi præ ſe ferens. Sed non illepida contentio mox inter do-

Debreas trãsfigitur à Scanderbego.

Verſis proris, proverb.

Barbari in fuga necantur.

inter dominum & captiuū magna audientium uoluptate orta est. Nam quum pro redemptione sua uerba mouisset iuuenis, & de quantitate pecuniæ Musachij uoluntatem scisciteretur, conuentum tandem est in ducentos aureos, quos statim Barbarus deprompto sacculo numerauit, petentem posthac libertatem Albanus irrisit: Aliunde parandum precium inquiens, iniquum fore, ut propriam ipse rem pro ea redemptione cogatur accipere, & pecuniam, & quicquid cum eo captum esset, sibi nuncupari, & in eandem cum corpore rationem uenire. Neq; seruum belli iure seruare aliquid sibi liberum potuisse. Instare ille nunc ratione, nunc precibus, ut se dimitteret. Postremo res ad Scanderbegum deducta est. Qui de industria utroq; dicere iusso conuersus ad milites: Bellum, inquit, profecto controuersiæ genus istuc est. De re mea uterq; istorum litigat, neq; pecuniam quam ignorabamus, donauimus Albane, neq; abuti tu per hanc fraudem beneficio nostro debuisti adolescens, utpote, qui plane scires uel spiritum istum ipsum ad arbitrium alienum præcarium ducendum tibi, nedum in alijs uiris quippiam relictum. Cęterum neq; ego etiam ipse arbiter in causa propria iure esse possum. Sed quis non aptissime iudicet in negocio libertatis? Et iura omnia belli, omnes militiæ sanctiones censeat eius fauore seponendas? Damus cuncta nos tibi scientes uolentesq; Musachi. Tu libertati hominem uel naturæ potius restitue, si tamen aliâs unquam in hanc rationem apud te uenerit, ex omni arbitrio tuo, & animi sententia in eum libere acturus. Sic lætus iuuenis accepta libertate, equo etiam, armisq; sibi à Scanderbego redditis, exclamans assidue eam liberalitatem, & Dijs omnibus Ducem, ac Epiroticum nomen commendans, dimissus abscessit. Nostri collectis impedimentis, deficiente iam die, in Dibram cōcessere, ibi deducta aliquantulum in medium illa consultatio de oppugnatione urbium, sed facile decretum, ut expectaretur quid acturus esset Tyrannus post eam cladem suorum, ne uel inania statim, uel periculosa ea consilia experirentur. Statuti igitur duo sunt menses ad eam rem indagandam, & spectatores undiq; maximo studio emissi, licet uix ullo tēpore trās fugę ex Adrianopoli & alijs locis deessent. His sic peractis, ac exercitu soluto, Moses ad prę sidiū, Scāderbegus Croiam cū Amesa & reliquis purpuratis ire perrexit. Redierat interea ad Mahumetē exercitus, licet miserabili facie rerū omniū, nihil tñ usq; misericordiæ inuenturus. Turbauit nanq; primo regē, tū & cęterorū animos tot hominū fuga, quos satis deperditā quanq; belli fortunā restituere potuisse dicebat. Deinde ubi de singulis interrogauit, & quibus locis, & quibus cū hostiū copijs pugnatū esset, uehementius exarsit, ac abire illico ex oculis increpans assidue, ac eam detestans ignauiā, iussit. Debreę quoq; casus plus fermè lætitię, q; doloris sui generis hominibus attulit, qui uel uirtuti inuidebāt, uel oderāt audaciā, & magnitudinē animi. Amesa adeo uerū se uatem fuisse dolens: Recte inquit, fecit successor noster, qui promissorū suorū exactores noluit expectare, habeat tñ ipse sibi eam laudē, & glorioſæ

Perturbatio Tyrāni ex aduentu reliquarum Debreæ.

glorioſæ pompa mortis fœlix gaudeat animus. Ego nihil inuideo, tum etiam & excuſare fortunam ſuam, ac ſuorum fugam cupiditate abolendę ignominiæ audacius occepit. Minoribus ſe multo copijs inſidijs quoq; inter inacceſſos montium anfractus, & anguſtias locorũ, à pedite, rigentibus præterea glacie ac niue omnibus circumuentũ, Debream paria omnia cum hoſte, copias autem dimidio maiores habuiſſe. Sic tacite, ac ueluti neceſſario eó decurrebatur, ut uel ita uolentibus Dijs, uel militum & ducis uirtute inuictam rem noſtram dicerent. Mahumetem eo rerum miraculo perculſum, ſtupor quidam non ſine inceſſione timoris inuaſerat, uix fieri poſſe dicebat, ut ea hominum paucitate fines ſuos, et Pologi campeſtria aduerſus Debream ingreſſum Scanderbegum crederet, tamen quum & omnium idem teſtimonium, & proëmia falſi nulla uideret, non audebat ſpernere hominum fidem. Quod ad rem attinebat, & rationem ulciſcendi, non deerant undiq; appoſitiſſima ad regum uanitatem, morboſq; inuitamenta uana adulatorum genera. Qui ſolicita interpretatione laudem omnem noſtris auferentes capita ipſi ſua, corporaq; pro ea re deuouerent. Artificem tantopere inſidijs intentum ſemel præcipitaturum affirmantes, ut infinita eius generis exempla erant. Non Modriſſos ubiq;, non noctem ſemper, nõ Ameſas omnes, & Debreas futuros, cum difficili præterea hydra implicitum Scanderbegum tot quotidie renaſci capita ad eum abſorbendum, quot præciderentur. Quod ſi in ſinu Iouis eſſet, minime tamen tutum fore. Mahumetes audire libenter ea ſtudia hominum, neq; aperte reclamare offerentibus ſe ultro ad pericula multis. Nihilominus aliud coquebat callidus ueterator, aliud incruentius ultionis genus uerſabat animo, quomodo domeſtico aliquo bello opprimeret Caſtriotum, & inteſtina arma, inſidiasq; in eum excitaret, ut in alios ſæpe fœliciter experta illi fuerat fraus, quod in Græcorum præſertim imperio extorquendo fecerat Amurathes, facile fretus (quæ humanæ cupiditatis incitamentnm fuit, maxime ubi imperij cauſa agitur) Inuenturum ſe ex magis intimis, & charioribus uiri adiutores, & auctores conſilij ſui. Plericq; ea tempeſtate erant, quorũ magna autoritas gratiaq; apud Scanderbegum tam domi, quàm militiæ uigebat. Sed Moſes ſicut præcipua in bello uirtute, ita ſplendore quodam egregio nominis primas partes inter eos ſibi uendicabat. Tentare igitur tacite uirum, & magnitudine promiſſorum ad perfidiam pellicere in animo ſedit. Accedebat & illud ad commoditatem rei, quod maxime uicinum imperium eius, finibus ſuis ac Sfetigrado præcipue audiebat. Sic commodius inuitari ad colloquia hominẽ poſſe, & agi ſingula ſecretius & expeditius ratus eſt. Itaq; quantum ad bellum & inanes ſuorum iactationes ſimulans ſe non iniqua ratione nunc differre Epiroticam ultionem uelle, adhibitis pauciſſimis admodum ex purpuratis ſuis ſocijs eius conſilij, literas de hoc ad Sfetigradi magiſtratus multo ingenio, ſtudioq; confectas dedit. Alias quoque eiuſdem ſententiæ Alchriam ad præfectum urbis miſſas dicunt, ſed non multum

Adulatores appoſitiſſimi ad regum uanitatem.

Mahumetes nult Moſen à Scanderbego abalienare.

multum refert, an has scriptas epistolas, an secus quispiam credat. Melius tamen (ut arbitror) est putare uix unis tantum literis eam rem agitatam. Ad quod existimandum, & negocij huiusmodi ratio inuitat, & illud fortasse, quod Alchrienses nullus unquã effectus est sequutus. Illas ad se delatas & resolutas Sfetigradensis quo cautius poterat, habuit, & mandata Tyranni cupidissisime ad animũ transmit: nam si rem ex uoluntate regia peregisset, multa quoq; honorifice promittebantur sibi. Formula uero literarum, quantum ad Mosen attineret, ea erat, ut nomine Mahumetis cum eo ageretur, daretuŕq; illi optio uel pecuniæ, & dignitatis si mallet apud Turcas, uel Epirotici imperij ex omni arbitrio eius, si Scanderbegum tollere posset de medio, uel id agere, ut eius ministerio tolleretur, aut saltem illo relicto ipse Turcarũ arma sequeretur. Tum & alia uerba multum idonea ad persuadendum apposita, neq; de Mose comprehensum literis, sed & de reliquis, licet non ita nominatim facta mentio, ac data præfecto potestas agendi, prout tempus locusq; poscceret, ac censeret ipse magis è dignitate, commodoq; regis futurum. Nihil omisit ex his Barbarus, summa ratione, consilioq; in inuitando primum ad colloquium Mose usus. Nam communicato eo consilio cum uno ex suis, & Christiano, & Epirotici generis, illum ad hominem accersendum misit, multis oneratum promissis, si id persuasisset Dibrensi. Nox ad ea agenda (ut par erat) adhibita, & Epirota locorum peritus nihil aberrauit. Inuentus est cum præsidio Moses ad imperij claustra summotoq; teste, hostili nuntio copiam sui commodissime fecit. Ille priusquam aliquid de cæteris mandatis attigisset, ut Sfetigradum accedere uellet, eum inuitauit. Negantem acriter, ac uelut irridentem impudentiam hostium, tum demum ad seria ueniens, & totus in blandimenta uersus sibi hominem attentum fecit, & animum Tyranni ex parte illi aperuit. Audiuit non inuitus ea Moses, hausitq; cupidissime (quæ præcipue militaris uanitas est) apposita illa condimenta laudum suarum, præsertim quod regem Turcarum tam honorifice de se sentire audiebat, & unum ex totius Epiri flore ulrto ad se & uoce, & literis inuitare, ni erubescendum potius fuerit glorioso militi, quod unus ex alijs multis ueluti perditus homo ad tam insignem perfidiam, & detestandum facinus potissimum eligeretur. Verum obliuisci omnium præ gloriæ & imperij cupiditate consueuimus. Talem tamen se nunc nuncio illi uultus, sermonisq; habitu præbuit, ut neq; approbare quæ dicebantur, neq; repudiare uideretur. Sfetigradensis coniectata satis hominis uoluntate nihil diutius loquutus, pollicitusq; se propediem rediturum, eo concedente ad præfectum reuersus est. Interrogatum de eius colloquijs Mosem à militibus respondisse dicunt. Exploratorem ex agro Sfetigradensi occultissime uenisse ad aperienda quædam consilia hostium, sperareq; se eius ministerio maxime cogitatus Scanderbegi adiuturum. Credita facile omnia ab ignaris, præsertim quod & habitus et sermo ipse Christiani hominis idipsum suadebat.

Forma literarum de tollendo Scanderbego.

Cupiditas imperij & gloriæ facit omnium obliuisci.

Quid

Quid præterea Mosi nõ crederent? cuius side neq; antiquior ulla apud ducem, neq; notior, neq; gratior esset, qui toties, præsertim Daynensis belli temporibus totius imperij summam illi credidisset, dum hinc Mustaphas, hinc Veneti rapere Epirum conarentur. Cogitabundus tamen secum Dibrensis tantæ rei conscientia, & mœstior aliquantulum uisus, Impellebat animum huc, illuc nunc Scanderbegus nihil tale meritus, & fortunæ suæ gradus, cuius nullum sanè pœnitere potuisset. Nunc maiora omnia à Mahumete proposita, præsertim promissum illud diadema tantum miseris expertũ mortalibus, ita dulce primo stare loco. Expectabat tamen intentus assidue exploratorẽ suum (quod satis efficax erat corrupti animi signũ) O faciles aures, immo uero impias, quę audire ea diutius potuere, & hominem longe ingratissimum, qui paciscí tam facile patriam, principem, socios, Deos ipsos, dignitatem ociumq; suũ pro inani quadam spe, & re maxime incerta uoluerit. Reuertitur interea scelerata legatio non uerbis solum, aptioribus armata, sed muneribus etiam, auroq; onusta. Imbibisse perfidiam tantũ Mosem, aliud nihil accepisse inuenio. Nuncio tamen ita responsum, ne se amplius adiret, accipere regis uoluntatem, & quicquid sit de alijs, enixe curaturum, ne se hostem ulla ex parte posthac ille sentiat. Ita dum Scanderbegus ignarus hincinde exploratores mittit, Mahumetis consilia rimatus, hij multo funestiora alia in caput eius cudebant. Iam tempns præfixum ad dilatum prius bellum, & oppugnationem urbium aderat, & quieta simul omnia ab Adrianopoli nunciabantur, quũ Castriotus reputans iampridem quam rem animo concepisset, & quæ necessaria essent ad omnia recte agenda, statuit omnino Italica auxilia (si posset) ad eam rem sibi adiungere, quando sicut ad campestria certamina, & equos utrinq; concursus copias se habere optimas existimaret, ita non satis idoneum militem Epiroticum ad oppidorũ expugnationes, & id belli genus planè crederet. Erat Apuliæ rex Alphonsus in ipso propè conspectu, quo ut sæpius dictum est, non illo solum, sed totus ferè Christianus orbis familiarissime utebatur, de nullo alio tunc Epirensem cura incessit, quippe qui neminẽ uel cupidius, uel celerius id oneris sciret subiturũ. Quare priusq; aliquid de delectu habẽdo mouisset in prouincia duobus nauigijs egregie apparatis, multis q; lautissimis muneribus impositis, duos ex purpuratis suis cũ literis ad regẽ, multa fiducia (ut cõsueuerat) ac ioco quodam cõtextis in hanc ipsam sententiam misit:

Moses cogitabundus.

Legatio Turcæ ad Mosen, non uerbis armata sed, muneribus & auro.

Legatio Scanderbegi ad alfonsum apuliæ regem.

Nostri milites cum uiris tantum pugnare & depugnare nouerunt, cũ muris nesciunt. Vos Itali (ut audio) id belli genus & calletis, & amatis summopere. Itaq; opus est in præsentia mihi auxilio & industria uestra. Sunt oppida quædam hostium in Epiro, uel in ipsis propè uisceribus imperij nostri, uetus est desideriũ meum tollere eam ignominiam ex oculis si uelint Dii, sed assiduis bellorum incõmodis detentus non potui quippiam ad hunc usq; diẽ fœliciter attentare, Tempus istud & propter anni accomodatum tempus & ocium Mahumetis, cuius bis iam furorem re-

pressimus

preſſimus, aptiſſimum ad eam cupiditatem exoluendam elegi. Paucis tenere potes quid facto ſit opus. Cætera omnia fermè in procinctu ſunt, uos tantummodo expectamus, dabis milites (nihil enim recuſo) qui eminus pugnare didicerunt, Scorpionatos ſcilicet iſtos, & Sclopigeros, nã cæterorum nobis ad ſatietatem abundat copia. Sed ô fœlicem te rege Apuliã mi Alfonſe, ex qua ita liceat, omne uirtutis ſpecimen tanq; ex thesauro aliquo affatim depromere. Si pace, ſi bello utiles uiros optauimus, tu forum, tu militiam ornaſti, tu legibus, tu armis Epiroticum fulſiſti imperium. Te domi, te militiç omnis ſexus, omnis ætas, omnis Epiri angulus celebrat. Ego uero ita beneuolentiã tuam amplector, & foueo memoriam tuorum erga me officiorum, ut interdum uel eam fortunam exoptẽ tibi (&ſi non ſatis æque agere uideor) quæ amicos (ut aiunt) probat, nõ parat, quo uoluntatẽ in te meam certiore aliquo experimento cognoſcere ualeas.

Datis ad Regem literis, ipſe cum Ameſa nepote, Muſachio Topia ſororio, & alijs purpuratis Dibram ad præſidium conceſſit, conſultaturus ibi de ſingulis, & delectum inſuper habiturus. Quó cũ peruenisſet, & interrogaret Moſen, an aliquid haberet ipſe noui propter uicinitatem hoſtium, quod ſua intereſſet, nihil inquit, prætereq;, quod cum homine Sfetigradẽſi collocutus ſit, an aliqua eſſet ratio, aut modus urbis habendæ, & illũ maxima aſſeueratione idipſum negaſſe, ita uiris, armis, cõmeatu, & cuſtodijs diurnis, nocturniſq; exactiſſime oppidum munitum obſeruari. Veritus eſt Dibrenſis, ne Scanderbegus ad Sfetigradi oppugnationem animum intenderet, & neceſſe ſibi foret Mahumethi quoq; promiſſa non ſeruare. Quare ad id ipſum maxime intentus Scanderbegi curam facile Belgradum tranſtulit. Verumenimuero Tyrãnus auditis his, quæ tranſacta fuerant cum Moſe, non multum quieuit animo, cum nullum uideret promiſſæ fidei pignus datum ſibi. Tamen urgentibus alijs curis ex Græcia, & poſcentibus arma, depoſuit aliquantulum Epiroticã expeditionẽ, quando uel ipſe tunc ire, uel magnis copijs rem agere commode non poſſet. Leuibus uero agminibus (ut fecerat) laceſſere ulterius hoſtem, uel alere potius, neq; è dignitate, neq; ex utilitate ſua uidebatur fore. Itaq; tantũ renouatis literis, & datis ad præfectum Sfetigradi, quibus laudabat, & acuebat magis diligentiam hominis, aliud nihil de ijs, quæ ad Epiroticum bellum pertinerent curauit. Alfonſus interea legationeliteriſq; Scanderbegi honorifice acceptis, ſumma feſtinatione cõquiri militem iuſſit. Delecti illico ſunt ita, exigẽtibus legatis mille pedites, quingenti ſclopiferi, reliqui ſcorpionarij. Adijcere numerum maiorem uolentem regem prohibuerunt, negantes maioribus copijs opus Scãderbego fore propter breuem oppidorum hoſtilium ambitum, quæ oppugnatũ eſſent ituri, et multitudinem ſagittariorum, quam haberent in prouincia. Petiere tamen ad ea armatorum auxilia inſtrumenta quædam bellica, & uectes ferreos ad ſubruẽdos eruendoſq; muros. Data omnia, & tormẽta

Scanderbeg. Moſen conuenit.

T pleraq;

pleraq; uarij generis, artifices q;, qui ijs uterentur. Nec; contentus his rex, pecuniam etiam ampliſſimis addidit ad adiumentum eius belli, ac totidem alijs nauigijs magnifice inſtructis. Ventis, Dijsq; homines commendans, à ſe dimiſit, ſed non ſine literis & ipſe, quibus ingentes primum gratias agebat, ob ſibi data munera, tum laudabat fiduciam Caſtrioti de rebus ſuis, quibus uti ut proprijs hortabatur, & augebat officioſiſſimis uerbis illam, ac mira liberalitate ſermonis pollicebatur omnia. De milite uero id facetiſſime reſponſum, Italos non cum uiris tantum & muris, ſed cum fœminis melius pugnare noſſe. Cauerent itaq; Epirotæ, ne quos ad gerenda eminus bella inuitarent, cominus domeſticos ſibi bellatores ſentirent. Cætera quæ laudauerat in rege, omnia (ut ſolet) ad magnitudinẽ amoris relata. Et contra uirtus, fortunaq; noſtri ducis incredibili decore uerborum extra omnem propè glorię humanæ aleam poſita. Auſtro ſpirante mox placido proſpera nauigatiõe ſunt uſi, paulo q; poſt patrium q; littus à nauticis ſalutatũ (Traiectus enim breuiſſimus eſt, uix lx. millium paſſuum) & miles in terram cum ſarcinulis & armamentis expoſitus, ac properatum illico Croiam. Caſtriotus adhuc in Dibra morabatur, propter ceptam delectus curam, qui propè perfectus erat, & obſeruabat, an motum aliquem ab Adrianopoli ſentiret. Peractis, & comparatis egregie ſingulis, cum uniuerſo exercitu Croiam pergit ire. Ibi & regia auxilia ſibi adiuncturus, quæ certiſſima ſpe expectabat, & accepturus quædam, quæ ad eam oppugnationem ſibi opus erant. Moſes in Dibra cum uetere præſidio mille equitum, totidem peditum relictus. Non omiſit interea Scanderbegus inuitare hominem ad Belgradenſe negocium, ſatis cupiẽs tantum uirum eo bello adeſſe ſibi, & mallens alij eam curam finium tutandorum demandare. Hortati ſunt & alij ad id ipſum Dibrenſem, ſed ille tergiuerſando, & cauſando multa pertinax hoſtibus fidei datæ ſeruator non inani ratione ſe ſubtraxit, quum diceret nõ relinquendam ita opportunam iniuriæ, eam partem prouinciæ eſſe (nam Belgradum in diuerſa regionis parte erat, procul à Dibra centum fermè xl. millibus paſſuum) neminem cautius, uigilantius q; res ſuas, q; ſeipſum tutaturũ. Non fuiſſe recuſaturum, ſi Sfetigradum iretur uicinum oppidum, & nulli moleſtius fore, q; ſibi, ab eo apparatu abeſſe, ubi & gloriæ militum, & utilitatis plurimum ſperare poſſet. Sed nec; ſe (ut credebat) ſine bello futurum: non enim quieturum Mahumetem, ubi obſeſſam urbem audiat, irrupturum fortaſſe ab ea parte in prouinciam, ut nouo inde excitato belli incendio, Epiroticum exercitum à Belgradenſi cura auocaret. Accepta omnia ut dicebantur, & laudatũ perfidum conſilium ab ignaris, data q; poteſtas prę-ſidij augendi, ſi tempus res q; poſceret. Caſtrioto uenienti Croiam, regia agmina obuiam proceſſere, & multo gaudio, clamore q; exceptũ duxere in urbem. Reliquus exercitus fixis tentorijs nõ procul à portis conſedit. Expoſita ſunt omnia à legatis, quæ acta cum rege fuerant, & pecunia numerata, ac traditæ literæ, quæ multũ riſus mouere Scanderbego. Idem q; cæteris

In Italos facete dictum & falſe.

Reditus Caſtrioti ad urbẽ Croiæ, Dibris cum nouo delectu, relicto ibidem Moſe cũ uetere præſidio.

Laudatur perfidum conſiliũ Moſis.

cæteris, nam eas magna suorum frequentia legi uoluit Epirensis. Lauda uere omnes summopere tantam comitatē, ac populare ingenium regis. Castriotus magnificentiam eius, & amorem in Epiroticum nomen longa concione testatus est. Copias ab eo missas, prout gradus cuiusq; ac ordo poscebat, laute haberi publicis conuiuijs iussit. Reliqui purpurati interim machinas & tormenta apparare, expediréq; alias necessitates, exercitus, ac omnia imperata enixe facere. Perfectis singulis Epirensis sequente (ut fit) omnis generis multitudine, usq; ad castra ipsa urbem reliquit, ibi primū percensito exercitu supplicationes uotaq; pro reditu, & uictoria facta. Persolutis his, & expectante iam milite signum ad proficiscendum, Scanderbegum ita exorsum ferunt:

Oratio Castrioti ad duces et milites in profectiõe sua ad urbem Belgradi oppugnandam.

Vndecimus iam hic annus est milites, ex quo (ut uidetis) nihil aliud agimus, præterq; ut in Epiro maneamus, ut auorum sedes, ut patriç possessionem fato magis quodam, q; ulla ignauia nostra amissam recuperemus, recuperatamq; retineamus. Nunc enitendum est tandē uobis, agendum ita, ne hostes hic maneant, et frena iugumq;, quę benignitate Deûm tot undecunq; ballorū periculis, & laboribus exanclatis tam glorioſe deposuistis, alijs glorioſius imponatis. Quod si illis, qui imposuere uobis prohibet fortuna nostra, at saltem testandum præclaro aliquo documento uires defuisse uobis, animos, & pertinaces spiritus non defuisse. Nisatis fortasse testatum est idipsum uniuerso terrarū orbi, quū oblatas olim uero ab Amurathe (cuius memoriam tēporis libenter repeto) pacis non inhonestæ conditiones, immemores patriæ, immemores parentum, uxorum, filiorum, quietis, ocij, & omnium rerū, præterq; prçcipui cuiusdam decoris, & incorruptæ libertatis obliti uelut sordidissimas respuistis. Nō subiectas oculis cruentissimus Tyrannus, non infixa ossibus uestris tam horribilis exercitus memoria mouere feroces animos potuit, & destinata semel pectora libertati, donec uel ipsi egregie cū ea caderetis, uel memorabilis cuiusdā uictoriç confessionē tanto hosti uel inuito exprimeretis. Adiuuit cogitatus uestros Deus optimus maximus, uidistis, perspeximus oēs eodē fermè temporis momento & tributa poscentē Amurathē, & efflantē nobis ingentē scilicet spiritum, & tot mortalium uotis petitū. Tunc relicta Epirus, & data est nobis. Tunc uere libertatis omē acceptū, ac sequendū cupidissime fuit, & per recentis illius sanguinis uestigia hic, quem nunc paramus, ducendus erat triumphus, ac amplianda gloria uestra. Sed quid frustra præterita querimur? prçsertim quę & non iniqua ratione possint excusari. Amplior fortasse hodie laus, & cumulatiora omnia seruata uobis. Non ex patre solū fortunæ uestræ, sed ex filio quoq; sat egregia auspicia sumpta. Dedit experimentum nouus rex & animi, & fortunæ suæ, quale uos ipsi, si sors daretur, cratis petituri. Tributum poposcit primo egregius dux, sat iam armis uestris domestico exemplo planè edoctus, & altera fermè manu paternum funus ducebat, altera pacem quærebat à uobis, licet honesto quodam prætextu tributi, talem tamen

laturus, qualem eratis conceſſuri. Sed conſilium illud Tyranni propter Perſicos tumultus, non timorem quis dixerit? Quid dicam? Vos eode uultu, pertinacia eadem, qualiſcunq; ratio cauſam ei uel timori, uel conſilio dediſſet, expoſtulatum negaturi fuiſtis. Et ita alacriter negata omnia, neq; negaſſe quempiam pœnitet. Armatus poſtea id ipſum exigere uoluit Mahumetes, dati exactores ad uos, perſoluiſtis egregie omnia. Numeraſtis in Mocrea ualle publice, priuatim q; petitum tam cupide tributum iſtud, numeraſtis nuper in Pologenſi agro. Vbi ubi eſt, oro, recens adhuc, & cruentum Debreæ caput illud? Hoc ſignum ſequendum erat uobis, hoc ad Belgradenſes portas figendum. Prodeſſe hæc multum & poſſunt & debent ad uos animandos, cæteraq; euentũ ipſum belli reſpiciunt, tempus, locus q; optime ſuggeret. Proinde nemo obijciat hodie mihi uel maiores hoſtium apparatus, uel formidandos aduentus Ottomani. Vbi armis oportebit, obnixo uultu, & intrepidis animis reſiſtemus armati. Vbi conſilio, prudentiaq; opus fuerit, temerario laudis appetitu funeſtam gloriam nõ petemus. Nemo uel pugnam, uel fugam noſtram rite initam poterit arguere, ut & in Sfetigradenſi oppugnatione factum à nobis meminiſſe poteſtis. Obſedimus urbem, uexauimus quoad cõmode licuit incluſos. Quũ de aduentu Amurathis fama percrebuiſſet, noluimus expectare ut ipſi obſideremur. Qua tempeſtate nedum hoſtẽ immodicum, ſed ne id tempus quidem expectaui, quod iniquiorem uobis proculdubio, q; obſeſſis obſidionem illam faceret. Domum in hybernа uos reduxi, omiſſa totius ultionis, omiſſa urbis recuperandę, & honoris propè mei cura præ quiete commodo q; ueſtro. Belgradenſis oppugnatio eadem ipſa ratione agenda eſt nobis, & agetur quantum conſilio humano effici poterit. Conſiderabimus caute ſub muris, aduentum hoſtium cautiſſime obſeruabimus, ut tuti interim à tergo, & ſine reſpectu aliquo pugnetis. Venientibus uel cedemus, uel reſiſtemus, prout res tempus q; feret, prout ipſi ſtatuetis. Et accõmodabimus rationem oẽm eius obſidionis ad ueſtram omnium uoluntatẽ. Si aliqua (ut fit) uel belli fortuna, uel pertinacia hoſtium deſiderium noſtrũ protrahet, aut eludet forſan, nõ ideo ſtolida obſtinatione conſeneſcemus ſub muris. Idem & autumni erit, & oppugnationis noſtræ finis, ni magna aliqua ratio cõtinuandi eius belli nos impellet, aut alicũde illiceat. Sed neq; autumnũ uirtus ueſtra expectabit, neq; inglorios uos egò, et uacuis (ſi uiri eritis) manibus domos reducã. Nam per Deum immortalẽ quid agent tot dexterę? tot oppoſita artificia, & bellici apparatus? Quid regius flos iſte militię ex omni propè Apulia electus, & datus uobis, uel relegatus potius ad hãc cauſam in Epirum? Examinanda hęc oĩa uobis ſummo cõſilio ſunt milites. Horum ratio exactiſſime ſingulis animaduertenda, & penſanda ſaltẽ hoc pacto Sfetigradenſis iactura Epirenſes. Nihil alienũ appetimus, nõ noua gloria ulla quæritur nobis, ſi uincimus, ſed uetus reſtituitur nobis patrimonium, & recens ignominia aboletur. Nec noſtra ſolũ, ſed totius penè

Epirotici

Epirotici generis, nonne & Christianorum id oppidum, & consangui-
neorum uestrorum? Omnes ferè meministis, quod post Theodori Co-
ronę reguli eius loci mortem, intentus iampridem Amurathes nepharia
id sibi arte sicut cætera uendicauit. Plena adhuc est urbs (ut audio) uete-
ri habitatore. Adiuuabunt hæc multum (ni fallor) conatus nostros, in-
tus extraq; oppugnabitur hostis, & incruenta fortasse uos uictoria ma-
net. Expectant assertorem aliquem, ac auctorem cōsilij sui. Mox uelut
longis pressi tenebris, ab oblatam a uobis lucem, & auditum nomē liber
tatis ardentissime conuolabunt. Quare agite dum, uel adeste expectanti-
bus uirtutem uestram, uel cogite hos quoq; unà cum cæteris, si obstina-
tos inueneritis. Gloriatur maxime Hungaria Belgrado suo Danubij ri
pam apposito, & inter maxima uirtutis suæ exempla id oppidum refert,
ad arguendam hostium ignauiam. Patimur ità ne (si dijs placet) & ipsi
insigni totius Epirotici nominis ignominia Belgradum nostrū diutius
in oculis, & uisceribus nostris ab infensissimis hostibus possideri?

Theodorus Corona regulus.

Ab hac uoce, uelut signo dato, undiq; sublato alacri clamore procedere
iam agmina cepere. Sed Scanderbegus nihil adhuc ipse mouens sistere
signiferos, & redire ad sua quenq; loca iussit. Non dū enim de more prę
missi fuerant præcursores ad perlustranda rite singula, & occupandum
castris locum. Electa ad hoc tria expeditarum equitū millia, & Tanusio
assignata. Qui mox abscissa omni mora discessit, & ueluti ex oculis homi
num euolauit, cupiens si posset, celeritate præuenire hostē, & in re impro
uisa egregium aliquid nauare ante reliqui aduentum exercitus. Castrio-
tus posthac præcedentibus impedimentis cū cæteris copijs sequutus est.
Præuenerat iam fama prior, & instruxerat hostes de singulis. Quare ni-
hil penitus uel ad insidias, uel ad aperto Marte sæuiendum materiæ inue-
nere nostri. Nam agrestes, & quę meliora in campis fuere, omnia iampri
dem in urbem recepta. Et frumentum omne (in medio enim æstatis erat)
demessum, ac contractum intra mœnia ab oppidanis fuerat. Miles impa
tiens ocij, ubi neq; ad laudem, neq; ad prędam relictum sibi quippiam ui
dit, ad inijciendum tectis ignem, per agros, & reliquis satis, ac arboribus
nocendum discurrisset. Sed prohibuit Tanusius se nihil tale à Scanderbe
go accepisse inquiens. Dispositis itaq; hincinde custodijs, nullo neq; uer
bo, neq; facto lacessens inclusos quietissime consedit sub muris. Neq; ab
oppido motus aliquis fuit in subiectos. Intus tamē procurata studiosissi-
me omnia, ac stationes (ut operęprecium erat) diuisæ, & ministeria sua
singulis assignata. Præsidium Tyranni satis ualidum erat, mille amplius
militum numerus, Christianorum tertia parte maior multitudo uilium
ad arma, nam infirmę ætatis sexus q; capita non curata. Variatum multū
sententijs est inter regios, an id præsidium Christianum eijceretur ex ur-
be, an retineretur. Suspecta fides hominum erat, nam & ritus, ac ingenia
diuersa, & alij quoq; dij, omnia suspecta magis iure faciebant. Minuebat
tamē eam suspicionē, quod relicti tamdiu ab Ottomanis præsidio urbis,

Tanusius cum tribus millibus equitum præit iustum exercitum.

Præsidiū Tyranni in Belgrado.

& habiti honorifice essent. Neq; ullo satis tempore aliquod perfidię indi
cium in illis fuisset deprehensum. Videbant pręterea uxores, liberos, pa
rentes ipsorũ, & fortunas oẽs uelut quędã pignora in manu sua esse. Igi
tur multa in diuersum dubias mẽtes trahebãt. Prefectus cupiẽs & retine
re illos in urbe, & efficacius aliquod fidei alienę pignus habere, ac tuto (ut
aiunt) tergo, & sine respectu domesticę rebelliõis pugnare. Cõuocatis se
nioribus quibusdã Christianorũ priuatim multa cũ eis tacita insinuatiõe
suspicionis egit, & militũ suorũ cõsilia illis aperuit, inquiens, nõ sine sedi
tione rem transiturã, ni aliqua securitate, & uinculo fidei illorũ animi seda
rentur. Se de officijs & fide ipsorum nunq; dubitasse, neq; in præsentia
quicq; dubitare, & nõ minus spei in eorũ armis, q; in seipso, & regio præ
sidio ponere. Sed habendã rationẽ aliorũ, neq; spernẽda postulata illorũ,
quorũ res agebatur, & præcipue intererat unicũ tantũ existimare se habe
re hostem. Conqueri Belgradenses nihil se tale ullo satis tẽpore cõmisisse,
ut pœnitere Turcas fidei suę posset, uel suspecta apud quempiã animorũ
suorũ sententia esset. Nullam subesse rationẽ, unde tantus timor perfidię
suæ oriretur, nisi ex eo, q; Christiani, & Epirotici generis essent, sed iniu
ria profecto id obijci sibi, an scilicet meliores se Christianos sub alijs futu
ros sperarent. Quũ neq; liberalius, neq; indulgentius ritus, leges q; suas
seruare sibi à quopiã permitti, concediue possit, q; eousq; à Mahumete sit
permissum. Reliquas causas inanes proculdubio oẽs esse, quę Scanderbe
gum illi cõciliare proponerentur. Nunq; subiectũ id oppidũ Castrioto
fuisse. Dedignari id iugũ Belgradenses, & prius extrema omnia, q; eam
ignominiã perpessuros. Timeri id posse si aliqua Theodori soboles exta
ret, & cupidę ueteris fortunę multitudini offerreretur. Extinctam cũ eo
esse oẽm Belgradensium societatẽ, & consanguinitatẽ cũ Epirotarũ gen
tem, ac Ottomanũ abinde imperiũ tam patientissimis, q; cupidissimis ani
mis acceptũ, libertatẽ se illi, patriã, uxores, liberos, parentes, corpora de
nicq;, ac sanguinẽ suũ dicasse, ac deuouisseq;. Neq; habere nunc aliud cer
tius pignus, uinculumue, quo fidẽ suã regio obstringant præsidio, præ
terq; id ipsum quod dedissent Amurathi. Omnia in manu eorũ esse, fili
os, uxores, fortunas, & quicquid charũ, iucũdumq; in uniuersa uita posi
derẽt. Barbarus nõ tã quę dicebãtur, q; animos, uultusq; dicentiũ con
templatus, accepit alacriter orationẽ, studiaq; illorũ, tñ maximo ingenio
pluribus adhuc actis, transactisq; nõ prius eos dimisit, q; satis magnũ nu
merũ ex suis uelut obsides promisissent. Sic promissi pariter & dati sunt,
ac ducti in arcẽ custodiẽdi, ubi Turcarũ tm̃modo prędiũ morabãt. Mi
sisset profecto libenter eos ad aliquod oppidũ uicinũ, uel Adrianopolim
ad alligandã melius hoim fidẽ, sed obsidiõe impediẽte nõ potuit. Pacatis
eo modo, ac firmatis oim animis prefectus, quũ statiões singulas obijsset
& perlustrasset portas, ac loca quęq; urbis, & in foro iuxta morẽ ad uari
as rerũ necessitates dispositisset agmina armatorũ, excitare deinde suorũ
aios, et inijcere suos quibusq; stimulos fidei uirtutisq; his uerbis cepit.

Colloquium præfecti cum senioribus Christianorũ.

Obsides dati ex Christianis.

Si quid

Si quid dicendum à Duce militibus in præsenti hac causa erat Belgradenses, & si quid animorũ uobis ex me sumendũ fuerat, prꝫuertit certe id ipsum, prꝫoccupauitq; oratione meã oẽm oculis subiectus hostis. Nulla efficatior adhortatio, nullus acrior stimulus uel fortibus, uel ignauis illo esse potest. Non hortatur uos ille, non inuitat, ut facio ipse, sed urget, cogit ad arma. Strinxit ferrum in iugulum uestrum, attulit uincula iam iam impositurus, si iacentes inuenerit. Affert ampliora alia omnibus publice, priuatimq; Scanderbegus. Videor iam uidere mihi insolentissimum hominis aspectum, & cruentum os illud uocantis uos ad seruitutem. Obturate, occludite aures, rogo per Deos immortales. Ad sordidam uobis, turpemq; uocem, non ore, non labris, sed gladio, sed dextera respondendum est fortibus uiris. Appositis fortasse uerbis, & honesto aliquo prætextu societatis pellicere ad se animos uestros conabitur, & uelut uana & leuia muliercularum ingenia in singulas partes uersare tentabit. Eodem ad omnia uultu, eadem pertinacia utendum est uobis. Luctuosum profecto est quouis modo, turpissimum autem ita libertatem paciſci. Et priusquam sanguinis aliquid forti uiro sit profusum, eam exprimi turpis ignauiæ confessionem. Non ideo ferrum, armaq; sumpsimus, ut uerbis expugnaremur. Nõ portas eo animo clausimus, & ualide fiximus, ut ipsi aperiremus. Aperiat tandem iter sibi hostis, si fortuna ferat, sed timendum hoc minus, q; nunc cœlum ruiturum. Quod si uel urbis munimenta, uel abundantes omnis generis cõmeatus, uel habitũ ipsum loci, uel numerũ uestrũ, uel uirtutẽ specto, toties expectatũ mihi huius belli euentũ, & cupi tam uictoriæ palmã certissimo mihi animo spondeo. Potuit Sfetigradũ in medio quasi hostium solo, & præsidio adhuc minore omnẽ Epiroticũ furorẽ tamdiu cõtemnere, & Ottomanũ nomẽ seruare in Epiro? Potuit Croia (liceat ex hoste quoq; exempla uirtutis petere) uniuersum fermè Europę atq; Asię robur tam cupide & audacter expectare, ac prostratis undiq; mœnibus, omni nudata præsidio, pertinacia sola, tam insignẽ glorię titulum in omnia secula promereri? Nos in rerũ oĩm copia, ac fermè abusu in proxima etiam spe auxilij ab Adrianopoli, infame huiuscemodi prædonum agmen, nõ solutis undiq; animis bona cum spe aspiciemus.

Adhortatio urbis præfecti ad Belgradenses, ut urbem munirent, fidem seruarẽt.

Exempla uirtutis ab hoste petere.

Inflammauit adeò ea oratio militum ingenia, ut præter multas (ut fit) iactationes, sponsionesq; fidei, nonnulli circa prꝫfectum circumfusi, summa contentione poscerent copiam erumpendi, ac congrediendi cum hoste, sed nihil concessum, quum Scanderbegus in propinquo esse nunciaretur, neq; multũ spacij inter hꝫc, & aduentũ eius intercessit. Quarta erat hora diei, quum exercitus noster omnis contractus est ad urbem, & consedit sub muris in campestri loco. Pransum primo per quietem, & curata corpora, tum impigre partitæ copiæ, & sua quibusq; loca assignata. Statuerat nanq; Castriotus eodem ipso die oppugnationis initium facere, ni pacatum aliquid allatum fuisset ex urbe. Quindecim hominum millia erant, viij. equitum, vij. peditum, dispositа circum & per planum

Aduentus Scãderbegi cum reliquo exercitu & copijs suis ad urbis obsidionem.

& per montem omnia qui non multum arduus neq; erectus non pediti solum, sed equiti quoq; satis commodam stationem præbebat, subducta eo ipso tormenta, & locata à peritis, ac opposita mœnibus diuersis locis. Ordinatis tamen omnibus, nocti concessum est, intus multum de recenti illa hominum audacia aspectus ipse nostrorum, & is præsertim apparatus machinarum detraxit. Adueniente die, ubi concuti muros erectis tormentis uidere, & nudari quibusdam locis munimentis et propugnaculis urbẽ, simul cõsultantes, simul reficientes mœnia, uariauere aliquanti sper sententijs, an colloquerentur cum hoste, priusq; ad scalas, & militarem furorem res deueniret, uerent es tueri non posse urbem. Et si in ipso ardore pugnæ id attentassent, hostem uictoriæ spe inflatum non concessurum, tamen renitente præfecto, quum nondum talem uim periculi, & nunquã copiam eius turpitudinis defuturam diceret, supersessum. Idem & die sequenti factum, nam Scanderbegus nondum satis facta uia militi, per fracturam murorum, cominus adhuc nihil moliebatur in oppidanos. Demum elapsis duobus alijs diebus, & urbe iam ruinis deformata, qua parte magis obnoxia iniuriæ erat, sepositis tormentis, militum iam animis, operaq; agendum ratus, posteram diem ueræ oppugnationi, atq; uirtuti præfixit, omnia apparari iubens, ut cũ aurora ipsa succederetur muris, quod factũ est. Cæterũ inferentibus iam signa nostris, & clamore sublato procursantibus ad hostem, progressi illico legati ex urbe, et deducti ad Castriotum, inducias eius primo petiere, quæ nullo negocio fuere concessæ. Scisitantibus deinde illis, quas dedentibus sese conditiones esset allaturus, responsum quæ dedentibus deberentur. Salua eorum corpora cum armis & sarcinulis esse uelle, reliqua uictoribus deberi. Reuersa legatio, & exposita omnia, ac audita maxima omniũ molestia, quod tam graua sibi re adhuc integra statuerentur, quæ salute penitus in armis desperata, & urbe ferè amissa impetrare uicti facile possent. Mœsta ubiq; agmina, ac incerta quid agerent timore, indignationeq; in diuersum trahenti bus. Christiani nihil mutire, nedum dicere auditi, licet prout cõditiones à Scanderbego propositæ essent, priuari se patria & patrimonijs suis uiderent, tamen si urbs dederetur, sperabant facile sibi quæcunq; petissent, concessurum Epirensem. Itaq; neq; pro conditionibus, neq; contra eas intercessere, ne qua etiam in eos suspitio renouaretur. Rogati à præfecto quid de ea re sentirent, nihil respondere, iussumq; se, non rogationẽ expectare, quod ipse è dignitate ac utilitate omnium censeret, se & armatos, & inermes approbaturos. Multum eius diei consultando transactum, decretum tandem, ut menstruæ induciæ peterentur. Quod si per id spaciũ auxilium non haberent à Tyranno, nihil essent recusaturi eorum, quę imperarentur, sperantes Mahumetem celerrime aduenturum, neq; passurũ eam ignominiam, quem ante ipsum Tanusij aduentum, de eo apparatu in se contracto, præmonuerant. Et sic libertatem se, ac ciuitatem incruentos seruaturos. Quod si negasset id hostis, acuendum ferrũ, animosq;, & perti-

Belgradenses petũt inducias à Scãderbego.

Christianorũ in Belgrado prudentia.

Menstruæ inducię petitæ.

& pertinacia aduersus pertinaces utendum. Remissa itaq; ea legatione in castra, Scanderbegus deridēs eiuscemodi postulata, fanius deliberare de omnibus, & apparari ad bellum iussit. Deinde ubi obstinatos, & uix quinq; dies ei tempori detrahentes uidit, acrius exarsit. Sed nox interueniens diremit eas actiones. Purpurati quidam, & periti militiæ uiri, non respuendas omnino eas inclusorum conditiones censebant. Videndum tamen an minui id tempus ab eis petitum posset, allegantes difficillimam oppugnationem loci, quū & mons in cacumine, quo urbs amplecteba-tur, non satis tutum ascensum ex maiori parte præberet pugnaturis. Et lapides uiui circum pluribus locis assurgentes, ac opere humano in munimenta deducti, contemnerent omnino, & ueluti eluderent q; ictus machinarum. Ex eo euentum belli tardiorē aliquantisper, & rem longiusculam futuram, uel darentur inducię oppidanis, uel non darentur, utroq; modo credere se auxilium Tyranni, eo loci accessurum. Magis tamen periculosum fore, si & occupati forsan, & fessi offendantur. Si uero uel non ueniat, uel tardet id præsidium, incruentos se, & sine militum pernicie potituros urbe. Si ueniat, tēpore usuros, & occasione. Aptissima sibi omnia ad pugnam, ad uictoriam, ad laudem esse. Nihilo maioribus se copijs memorabilem illam cladem Alybassæ infligisse. Immemorem præterea tunc Epiri, ac oblitum ferè omnium Mahumetem præ Trabisondei imperij cupiditate. Non alia ratione putare se, obsessos id spacij ad tradendam urbem petere, nisi ut Tyrannus tam subitam & ignominiosam eorum deditionem non possit arguere. Et profugi olim, ac rebus omnibus exuti uenia apud eum, & misericordia aliqua digni uideantur. Subridens ad ea Castriotus: Saginatos tot uictorijs Epirotas, delicatiores factos esse, inquit, superiore anno frigoribus, nunc caloribus nimijs impediri. Opus esse (quod Dij omen prohibeant) aliqua fortuna, quę eam ignauiam, & torporem excutiat animorū. Credulos etiam plus nimio appellans eos, prioris tēporis haud absimilem Sfetigradensium perfidiā fuisse inquiēs. Quid facturos demum, si quum tempus prefixum negocio aderit, uel coctam tacite fraudem, uel mutatos hominū animos sentiant. Daturos pœnas eius credulitatis, & amissi iacturam temporis nequicq; dolituros, ac pendendum tandem interim ex hostium uoluntate, fideq;, quia tamē uera multa prefertim de difficultate oppugnationis, ac occupationibus Tyranni dicebantur, non ideo se quid opus facto esset differre debere, & si aliquis interim apparuisset motus ab Adrianopoli sat egregias uires suas ad se defendendum, & ad omnē iniuriam excludendam esse. Dibras preterea Mosis præsidio tutissimas esse dicebat, passus est tamen & ipse trahi in eam sentētiam. De tempore multis ultro citroq; transactis denicq; xvi. dierum interuallum concessum. Sic re cōposita cum oppidanis, Castriotus primum omnium præter cæteras custodias à Tanusio prius disposi-tas xxv. milites super monte quodam non procul misit ad latiorem secu-ritatem suorū, ut uisum à longe hostem sublatis accensis fasciculis primo, deinde

Consiliū quorundam purpuratorum de inducijs.

Castriotus irridet cōsilium purpuratorū.

Inducię sedecim dierum.

deinde ipſi aduolantes proderent, quo ſpacij aliquid militi ad inſtruendam aciem & arma ſumenda foret. Hoc pacto deinceps ut meliora exercitui ſtatiua faceret, & ſeparatis aliquantiſper tentorijs, reſpirarent agmina ab ijs caloribus qui tunc uigebant, ipſe cum Ameſa, & nonnullis puratis, retentis tantummodo tribus equitū millibus, & mille peditibus, montem tenuit proximum oppido, ſingulis ſumma ratione diſpoſitis, & tormētis quibuſdam in procinctu habitis, ne impetus aliquis in ſe ab oppido fieri poſſet. Muſachium & Tanuſium cum reliquo exercitu in ſubiecta planicie maioris cōmoditatis cauſa caſtra transferre iuſſit, & quieſcere ab ab armis, cæteriſq; operibus militem, donec præfinitus oppidanis dies aduenisſet.

MARINI BARLETII SCODRENSIS SACERDOTIS, DE VITA ET GESTIS Scanderbegi Epirotarum Principis, Liber Octauus.

Tyrannus audita Belgradi obſidiōe, omiſſa omni alia cura, totus in eā ſoluendam eſt conuerſus.

HELLESPONTI PROPE IN LITTORE IPSO, ET transfretantē iam in Aſiam Ottomanum ad Trapezuntium imperium ſibi uendicandū, multiplex, neq; mendax fama Belgradenſis obſidionis inuenit conquerentem maxime et iniquo ferentem animo, quod tam ingētis paratę facultas gloriæ ſibi eo impedimento è manibus quaſi eriperetur, quem etiam non ſine ſtomacho dixiſſe ferunt:

Semper Epirus aliquid mœſti rebus noſtris affert. Moxq; Aſiaticis rebus tunc omiſſis, & in alia die prius dilatis toto animo Belgradi curam ſuſcepit. Non defuere quidam ex ſatrapis, qui minime interrumpenda ea conſilia ſuaderent, neq; tantam rem, ac tam inſignem apparatum ob infamis unius Epirotici oppiduli periculum prætermittenda. Mahumetes autem nō id exemplum ſe à maioribus ſuis accepiſſe inquit, ut dum plus nimia forſitan cupiditate appetit aliena, ſua indefenſa & iniuriæ expoſita relinquat. Sordidam uictoriam omnem, & nullius ſe momēti quantamcunq; gloriam putare, quæ minima alicunde ignominia deformetur, ampliandum ne hinc imperium expedire, amittendum inde? Quē uero ſuorum quieto animo pugnaturum in Aſia, ubi inſultantem Macedoniq, & lacerantē corpora ſuorum nepharium transfugam aſſidue credat? Multum laudis, plurimum prædę fore apud Græcos, ſed maiorem iacturam ex Belgradi amiſſione, q̄ commodum ex totius acquiſitione Aſiæ uideri ſibi, & eam famę rationem præſentibus poſterisq; hominibus ab imperatoribus uelut ab optimis tutoribus exactius reddendam eſſe. Trapezuntium præ-

Sordida uictoria imperium hinc ampliare inde amittere.

tium præterea non fugere, Belgradum si auferatur, recuperari difficile posse. Extinguendum prius eum ignem, ne contemptus uires sumat, & compescendum furorem insolentissimæ gentis. Croiam documento omnibus esse debere, quæ inultis adhuc cladibus, & malis suorum maxima Ottomani nominis ignominia stet, & tantum eo titulo uelut insignita inter cæteras Epiroticas urbes caput efferat. Instare tum illi, munitissimum rebus singulis id esse oppidum, procul abesse, ut ulla satis ui expugnari queat, uel decernendum id auxilij Belgrado, ut neq; ipsum quicq; patiatur, neq; Asiaticum negocium interpelletur. Sed nulla ratione suadere quicq; potuerant, aut obstinatum eius auertere ab Epiro animum. Belgradensis obsidio, & ignominia sola totum hauserat hominis ingenium. Ita nullum hominum genus diligens magis est & anxium ad imperium custodiendum, q; Turcarum natio, & insignē in omnia secula iniuriam credunt, si uel lapidem unicum ex rebus suis sine ultione sustulerit hostis, uel aliquid innouauerit. Multa de his exempla licuit semper, & quotidie inspicere licet. Illud obiter nō pigebit referre, de quo recens est hominum memoria. Quum Pannones, quos Hungaros nunc uocant, iuxta Danubij ripas turrim quandā ligneam, rem prorsus memoratu indignā, construxissent, ad uarias necessitates, & priuatas magis q; publicas commoditates, auditum id Baiazetes iste ita æquo animo ferre nō potuit, ut exercitum ualidissimum, & impensas maximas ad eam rem subuertendam facere sit aggressus. Neq; eo contentus ipse impatiens ultionis illuc maximis incommodis cōuolauerit. Cessit pariter, & derisit hostis egregium eius rei spectaculum, neq; multum id damnū, aliasq; ob eam causam depopulationes sibi factas conquestus multas illi tales uictorias libenter imprecatus est. An laudanda sit diligētia, an uitio danda, euentus ipse rerum sanè docet. Nos timendum nihil credimus, donec ad cubiculum & pului nar ipsum irrepserit ignis. Quo fit, quod dum crastinam semper aquā apparamus, præsenti conflagremus incendio. Consilio igitur, quod maxime ad id rerum genus accōmodari solet, usus, ex eis copijs xl. equitum millia Sebaliæ cautiori, q; audaciori duci decreuit, exercitum, & numero & uirtute hominum pulcherrimum, & firmissimum. Aegit deinde cum illo Tyrannus nō adhortationibus modo, sed precibus quoq;, & quàm efficacibus potuit uerbis, ut quicquid animi, uirtutis, industriæ, uigilantiæ in eo esset, tunc maxime ostenderet. In euentum belli prosperum, ac liberationem ipsam urbis, dona ingentia, ac excelsi quiq; gradus dignitatum promissi, præsertim si Scanderbegum aut uiuum, aut occisi saltem illius caput attulisset, & sic finem Epirotico bello imposuisset. Cæterum hanc rem aliter etiā transactam inuenio, duosq; ex eo exercitu longe fortissimos uiros, Ahmath & Barach eorum nomina erant, accessisse sponte ad regem, & in exitium Scanderbegi ingentem summam pecuniæ stipulatos, atq; maiorē promissa præstantem animam, & precios um planè corpus, quod tanti æstimet auarus. Sebalias reipsa magis, q; uerbis cōsilium

Studium Turcarum in imperio custodiendo.

Pannones Hungari.

Crastinā aquā apparare, & præsenti incēdio conflagrare.

Sebalias magnis copijs mittitur contra Scanderbegū.

Tyranni

Tyranni amplexus, factoq; ad ea peragenda opus esse ratus, nihil fermè moratus, tollere præcipua celeritate signa (ut opus erat) iussit, & militi quęrenti quò duceretur, Epirum ostendit. Nihilominus ipse de ea re, cq; Mahumetes anxius, Belgradum illi ubicq; uigilanti, in somnis, noctes dies cq; ante oculos erat. Quare ueritus, ne inclusi rem sibi integram nõ seruarent, & cupiens dubios confirmare ac implere spe proximi auxilij, uix relicto rege, expedire celerrime nuncium ad obsessos cum literis statuit. Sed uix inuentus, qui id muneris acciperet, & tam apertum periculum subiret, licet ea promissa proposita forent, ut (quæ mortalium libido est) nõ alicere possent, sed cogere quẽcunq; ad accipiendum. Nuncio equus (ut par erat) qui pernicior in omni exercitu eligi potuit, ad eam rem datus, qui diebus ac noctibus omni labore ac tempestate contempta, tribus paulo plus diebus ad oppidum quoddam Turcis parens, cxxv. millibus passuum procul à Belgrado, cui Girocastro nomen est, aduolauit. Nam de mutandis equis id statutum est à Tyranno pro istis nuncijs, quos appellant Vlach Turcæ, ut quicunq; inter currendum offeratur, nullo personarum discrimine habito, ex equis statim desilientes poscentibus illos tradant, et sic frequenti mutatione, recentibus semper equis incredibili celeritate peragunt iter. Ibi re communicata cum magistratibus loci, consilio eorum usq; ad aduentum noctis mansit. Tunc demum equo relicto, mutatoq; habitu, pedibus profectus densissimis tenebris, non procul ab urbe se collocauit fallendæ custodiæ, ubi Scanderbegi agmina erant. Nã reliquæ campestres copiæ, & Topiarum castra remotius stabant, quàm ut sentire possent. Facile tamen elusi omnes, quoniã declinata eius statione ab alia parte montis, ubi difficillimus aditus erat, maximo silentio præterlatus, uix quoq; sentientibus suis, muros subijt, sibilo dato, uocatis allocutisq; custodijs cognitus, & sune demissa, acceptus illico in urbẽ est. Circundederat iam undiq; multitudo euntem ad præfectum, & quid attulisset pręsidij, quid spei pendentibus animis expectabant, ac sedulo percontabantur. In propinquo enim erat finis induciarum, & tempus migrandi ex urbe. Præfectus summota turba, & silentio omnibus indicto, paucis tantummodo eius consilij socijs assumptis, audiuit per ocium hominem, & lectis demum literis, fidem singulis, quæ dicebãtur, lætissimus adhibuit. Decretum insuper inter Principes pręsidij fuit de defendenda, si opus esset, ferociſſime urbe, donec Sebalias adueniſſet. Die orto imperdiam publice eam læticiam censuere. Communicata itaq; est inter oẽs non per clamores, & uoces præconium, sed per præfectum primo in foro, dehinc alijs per alios, & tegi res cautissime iussa, ne quicq; persentiret hostis, quem tum ludificare de termino dato proposuerant, tum incautũ opprimi cupiebant. Tamen dum silentio fallere nostros conantur, alio clamore, indicio, seipsos prodidere. Nam uerentes Sebaliam ad diem sibi dictum non affuturum, & aut deditione, aut defensione opus fore, fracta quibusdã locis mœnia, & munimenta tormentis disiecta, soliciti reficere, atq; instau-

Belgradũ mittitur nuncius à Sebalia, ut dubios cõfirmet.

Girocastrum oppidum uicinum Belgrado

atq; inſtaurare incipiunt. Senſit Caſtriotus, & coniectatus fraudem, ual de indignatus, iam propior ad oppugnandum fuit. Sed quia uix triduũ deerat ad euentum conditionis, ſedato aliquantiſper animo, nuncium ad obſeſſos mittit, acriter obiurgando, quod ſtante fœdere inter ſe icto aliquid innouarent, & id apertum ſignum latentis alicuius perfidię eſſe, aut mox ceſſarent ab opere, aut hoſtilia omnia ſi paterentur non fidei ſuę, ſed ſibi ipſum imputarent. Paruit oppidanus, & abſtinuit prorſus ab ijs, quę uidere hoſtis, aut ſentire poſſet. Cętera neq; interdiu, neq; per noctẽ omiſit, in conuehenda intus terra, & firmandis aggeribus fundamẽtis murorum, ac pręparandis lapidibus, & alio miſſilium genere ponè munimẽta. Quantum ſpes poteſt in uariandis mortalium animis? Modo uiſus ſolum hoſtis tantũ ignauiæ integris iniecerat. Nunc quaſſatis undiq; muris, & nudati eouſq; pręſidijs munimentorum parantur in hoſtem, & eo maioribus irarum ſtimulis exarſurum, quod fractam ſibi fidem ultore gladio iure queat expoſcere. Procurſant tamen ſeduli per muros, per priuatas ædes, ac publicas, & loca quæq; eminentiora urbis, ſicubi tam expetitum, & promiſſum ſibi præſidium conſpiciant, ſi puluerem, ſi ſtrepitum aliquem uenientium notent. Omnis ſexus, omnis ætas ad id maxime intenta. Plus aſſueto uident oculi, & ab ea tantum parte immoti hærent. Quicquid uel offeratur, uel perſtrepet ſenſibus, omnia Sebaliam, omnia deos ſuos eſſe credunt. Eadem ipſa res, quæ ſpei oppidanis, timoris noſtris cauſa erat. Proſpectãt & hi ſoliciti cacumina locorũ cuſtodijs ſuis aſſignata, an ramus, an ignis, an ſignum aliquod nunciet arma capienda, ſternẽdos, frenandoſq; equos, quos neq; ſtratos ſemper tenere poterant, neq; ipſi ſtare armati, deficientibus penè corporibus propter anni tempus maximis caloribus incommodum. Prius tamen hoſtilia ſigna, clamoresq;, quàm aliud quippiam uel uidere, uel audiuere. Tanquã nautæ quandoq; in medio mari defixis in uexilla ſua oculis, pinacula multi dicũt, iampridem hærent, expectantes qua parte moueantur, quis ea uentus agat, ut uela, ut antennas expediant. Cæterum ſubita tempeſtas exorta, quam non nebulæ, non æquoris fremitus, non minæ aliquæ cœleſtes præceſſere, nihil tale timentes obruit, diſſijcit uela, ac rudentes è manibus excutit, & properantes ad miniſteria ſua turmas, ſatagentes hos, parantes illos nudo ordine opprimit, ac rebus tandem deſperatis omiſſa cæterorũ cura priuatæ ſaluti homines conſulere cogit. Sic mirantibus noſtris ſuper capita quaſi ipſa gladium extulit hoſtis. Mirari ęque & me cum illis non immerito mehercle ſubit, quomodo talis apparatus, & tam propinquus aduentus Barbari cælatus eouſq; ſtare potuerit, ut non flumina, nõ lapides ipſi proderent. Ita forſan uolentibus Dijs, qui (ut inquit ille) ex altero dolio, continuum fortunæ ſucceſſum, interpellare uoluerunt. Nullo fermè bello defuere transfugę exploratores, literæ, & occulti nuncij ab amicis Scanderbego, tunc omnia æque deſiderata, ni id forſitan fuiſſe cauſæ dixerimus, quod parato iampridẽ in Græcos Aſiaticos, & habito

Caſtriotus mittit nuncium ad obſeſſos.

Quantũ ſpes poſſit in uariandis mortalium animis.

Marinæ tempeſtatis deſcriptio.

Homer. Iliad. ult. lib. ſcribit in Iouis limine ſita eſſe duo dolia, quorum alterum ſit plenum triſtibus, alterum lætis.

ad manum exercitu ea celeritate actam rem, ut non potuerit fama aliqua præuertere uenientes, ſicut in parando, & conficiendo delectu, uſu fieri conſueuit. Literæ præterea & nuncij non ſunt id negocij genus, ut ſemper poſſint recte expediri. Et inuidere fortaſſe ueteres amici gloriæ uiri, quem eouſq; extra auitos limites efferentem caput æquo animo ferre nõ potuerunt. Sed hæc ſicut incerta, ita non ſatis audacter confirmanda nobis. At recenſenda tamen ſunt, ut negligentiæ ſaltem aut tarditatis crimẽ euitemus. Nam ſi quid minus uerum dictum fuerit, excuſabit iuſtiſſime nos ea auctorum penuria, in qua paucis aut nullis extantibus ſcriptis uix aliud propius uero elici potuit. De cuſtodia quoq; illa, quæ in opportuniore & clariore proſpectu erat, & ex qua potiſſimum pendebant oculi noſtrorum, uariant homines. Alij enim corruptos promiſſis, & muneribus ab hoſte illos dicũt, alij negligentius pererrantes quoſdam per amœniora loci, quoſdam dormientes ab anteſignarijs hoſtium oppreſſos, & ſic occiſos omnes, priuſq; aliquid de conſtitutis ſignis facere potuiſſent. Quid credam ipſe non ſatis indicare poſſum, nam perfidiæ ſicut nullam cauſam, ita non facilem adeò eam rem puto fuiſſe, nam quod facile forſan fuiſſet in paucis, difficile profecto in eo numero exiſtimandum uidetur. Occiſorum quoq; nulla cadauera, nulla ueſtigia poſtea uiſa. Quamobrem non deſunt, qui captos eos non iniqua ratione aſſerant. Aliæ cuſtodiæ non eam partem obſeruabant, unde periculum fuit, & quæ obſeruabant, nõ poterant uenientes, niſi in propinquo aſpicere hoſtem. Hi itaq; aliquantum ſpacij prębuere ſtationibus ad ſe inſtruendum. Non potuit de more longius ſpectatores mittere Caſtriotus, neq; proſpicere melius ſaluti ſuorum, ne incolarum inſidijs, uel aperta etiam ui tollerentur, quũ omnia ubiq; hoſtilia eſſent. Pręſidium illud montanum, & uel negligentia (ut diximus) uel perfidia hominum cauſa totius mali fuit, ac decepit exercitum, ita ut Muſachium, cuius uiciniora ad accedentem hoſtem tentoria, & primum uenientium impetum exceptura erant, iterantibus, & clamantibus cuſtodijs, adeſſe Turcas, & puluerem fermè oſtendentibus grauate credidiſſe dicant. Tamen hunc ipſum nonnulli alea ludentem cum contubernali quodam ex regijs, dormientem aliqui inuentum aſſeuerant, & imminente tandem hoſte, quum aſcendendi equi ſpes, atq; copia pręciſa foret, pedibus effuſa fuga petijſſe montẽ, ſed mox oppreſſum. Nos et tempus licet anguſtiſſimũ ad equum, ad arma capienda habuiſſe, & acriter dimicantem inter primos cecidiſſe accepimus, & illius interitũ, principium fugæ fuiſſe. Nam quum apparere iam ſigna hoſtium, & procurſare anteſignani uiderentur, ipſe inſtructus (ut potuit) copijs, dubius primo tam de pugna, q̃ de fuga fuit: ſed quia propter nimiam hoſtium uicinitatẽ nihilo incruentior hęc futura apparebat, pręterea nõ ratus eam hoſtium multitudinem, nolens deniq; Scanderbegum cũ cęteris, qui in monte erant, relinquere, excepit acerrime impetũ uenientium, ac integer animi, uiriumq;, aliquantiſper oppetendæ mox ultionem mortis ſua ipſe dextera

Scanderbeg deſtitutus exploratoribus

Præſidiũ montanũ cauſa totius mali.

Muſachij fuga et interitus

dextera ſumere uolebat. Sed ubi cadentibus undiq; ſocijs, nudari omni præſidio latus, & inanem uirtutem ſuam, inanem pertinaciam uidit, cito equo ſępius ſequente milite fugere in montẽ conatus eſt. Nullus enim alius locus propè erat, ubi differri, nedum euitari id periculum poſſet. Occluſis tamen omnibus ab hoſte itineribus, & uelut circulo ſępius tum demum uirtute in rabiem uerſa, ipſo audacię miraculo hoſtem deterruit. Tanuſius Thopia licet ab altera parte & ipſe uix minore arderet incẽdio, miſeratus Patruelis caſum omnium oblitus, ac uelut amens dolore, aperire uiam illi facto in hoſtẽ agmine pluries tentauit, ſed ubi irrita omnia, & eam tantum pietatem pręſtari homini poſſe aduertit, ut ſocius illi caderet, ſaluare tum reliquos, & colligere circa ſe, ac hortari ad fugam cepit. Idem Tanuſius Ginachius ac cæteri fecere. Vix tamẽ quicq; periculi, uel ſanguinis diminutum per fugam, nam partiti, & effuſi undiq; hoſtes, hi circa Muſachium, donec aliquid ſupereſſet reliquiarum, alij circa fugientium agmen ceptum ſemel victoriæ tenorem nuſquam interpellabant. Scanderbegus, cuius remotiora caſtra aliquantum ab ea iniuria fuere, ſępius deſcenſurus ad ſocijs quoad poterat auxilium ferendum, uel cum eis glorioſe cadendum ſuſtulit ſigna, tamẽ rogatus à ſuis, ut occaſionem aliquam captaret erumpendi, neq; in tam apertum diſcrimen, & certam mortem rueret, infrendens dentibus, & ore iamdudum cruentato, nunc huc, nunc illuc crebro ferebatur motu. Nã ferunt de eo illud quoq; dignum memoratu, quum initurus prælium foret, uel in ipſo etiam pugnandi ardore, præter cætera mirabilia mutati uultus ſigna, labrum inferius ſcindi ſolitum cum copia multa ſanguinis, quod etiam nedum in belicis rebus, ſed ciuilibus quoq; negocijs frequenter uiſum, quum præter modum excanduiſſet. Barbarus Muſachij copijs cum duce ipſo conciſis Tanuſium, cæteros q; fugiẽtes effuſiſſimo curſu ſequebatur modico ſubſidio poſt terga relicto. Hinc forſan credi poteſt mõtanas copias noſtras ab illo non curatas, ceu partim occluſas, partim quæ expedita campeſtri victoria, facile intercipi poſſent, aut ita forſan trahente ardore, & ſtudio inſequendi reliquam rei benegerendæ occaſionem amiſerunt. Tum Caſtriotus ubi non multum periculi ponè uidit, diſpoſitis, ut in eo tumultu, ſummo conſilio copijs, ac pedite intermedio accepto, relictis omnibus, deſcendit in planum. Ex oppido nulla uſq; eruptio uel inſtantẽ eum, uel diſcedentem facta. Quod ſatis mirandum eſt, quũ eam ubiq; victoriam ſuorum, & tuta quaſi omnia uiderent obſeſſi. Timuere (ut plerunq; fit) eos qui nõ minus timebant. Tamen Scanderbego diſcedente, mox aperta urbs, & multitudo ad diripienda caſtra diſcurrit, priusq; victor miles ad eam prædam aduolaret, rapta per ocium omnia, & tormẽta multo clamore, lætitiaq; tracta intra muros. Scanderbegus relicta Muſachio cura, ubi ultione potius, q; auxilio ullo opus erat, in inſequentes maximo impetu delatus ſimul lacerabat hoſtium terga, ſimul clamabat ſuis, ut ſiſterent gradum, & nouo auxilio uterentur. Agmina Turcarũ, quæ in ſubſi-

Tanuſij Thopiæ pictas in patruelem.

Mos Scanderbegi, labrũ inferius ſcinendi, ut ſanguis effluat.

Scanderbeg fugit cum reliquis copijs.

 dijs fuere

dijs fuere, & cum Musachianis depugnauerant, omissis socijs, nostrisq;, ad prędam hincinde & spolia legenda circunfusa, multum laxamenti prę buere Scanderbego ad deterrendum hostem, & inhibendam fugam suo rum. Nam ubi eripi sibi uictoriam à tergo, & instare Castriotum aduer tit Sebalias, cõuersis prius signis, & obnixo uultu aliquantum & accepit cladis, & intulit. Dehinc retracto ab una parte exercitu paulatim cedens firmauit aciem, donec dispersum hincinde, & inordinatum militem colle gisset. Scanderbegus non multũ infestus cedenti, cogere & ipse reliquias suas, ac unire procurauit. Nullum respirandi tempus permissum à Bar baro, licet & fessa, nec dum satis composita eius agmina essent. Irruit con temptu, ac derisu quodam in aduersos, finem iamiam Epiroticæ insolen tiæ, ac supplicium rebellioni adesse minitans. Absorbereq; se cum equis armisq; eam paucitatẽ crebro dictitans. Nam præter alios qui apud Ta nusium, & inter fugiendum ceciderãt, tria millia amplius cum Musachio oppressa, duo peditum, reliqui equites. Scanderbegus uelut intrepidus magister, collectis eius naufragij tabulis, ac uix refecta carina, ad nouam se tempestatem, maiore animo q; speaccingit, clamitãs furibunda uoce: Me me sequimini, commilitonẽ, ad cędem, non ad pugnam, increpansq; suos, & singulos appellans: Quæ socordia isthęc uestra? Quis insolitus timor? Iacebunt ne inulta tot egregia sociorum corpora? Cadetis inulti uos? Hostis uetus est, hostis inquam nil aliud, q; assueta materia gloriæ uestræ. Ac inter ea dicta ad confertissimos quosq; prouolans necessitate iam etiam ipsa cogente ultima audere. Homericum illud ubiq; exactissi me uerum esse probabat: Fortitudinem solam inter uirtutes sæpe furen tes quosdam impetus habere, quare nunc cedentium, nunc resistentium cęde & sanguine cuncta replebat. Inuictus semper, ac fœlix bellator, sed tunc uirtus eius maxime enituit, & priora omnia fortitudinis opera lon ge est supergressus. Cæterq; quoq; illius copiæ furentes desperatione, ac rabie uelut cæci ruere ferrum, & sequi in quencunq; euentum Ducem. Cæterum Georgij Thopiæ Tanusij fratris subitus casus, multum timo ris reliquis intulit, quem humi collapsum, ac obrutũ propè uix ex hostiũ faucibus eripuere nostri, ac imposuere in equum. Pedites nostri cauere melius uim hominum poterant, q; equorum, nam ab eis pluribus locis strati obterebantur. Quare summo ingenio atq; celeritate equos occiso rum, uel suos, uel hostiles, quos habere poterant, conscendebant. Ea res causa salutis multorum fuit, & totius etiam exercitus, quum uelut dupli carentur eo modo uires hominibus. Scanderbegum perfracto quodam cuneo, hostili, penetrantem ad uexilla, & stationem ipsam Ducis, ut inde uictoriæ auspicium, & confessionis hostibus exprimeret, progressi ante alios duo uiri, qui in caput eius olim iurauerãt Tyranno, strictis gladijs excepere. Eo loci Musachius Angelinæ, dum patruo suppetias ferre cu pit, uulneratus est in dextero humero. Identidem cæteri à fronte, à tergo, à lateribus pauci, à multis onerati uix respicere ad Castriotum poterant.

Tria millia cũ Musachio oppressa.

Pulchrum simile de tabulis naufragij.

Fortitudo sola inter uirtutes sæpe furentes impetus habet

Georgij Thopiæ casus.

Ira unus

Ita unus duobus uelut sorte quadam relictus omnium oculos in se conuertit, nam Barbari expellentes manu, uocecp̃ socios, soli eam ferre laudẽ & præmia ab Ottomano proposita uolebant. Circumeunt crebro uirũ, & citatis hincinde equis sine respectu sui discriminis inuisum caput, & ferocem spiritum petunt. Iniecta Castrioti uirtus, ac experta totiẽs dextera solicitos suorum animos, & trepidas turmas solabatur, quippe quem toties & ex duobus, & pluribus uictorem excepissent. Multa tamen timere facit timor, & ferocia, ac audaces hostiũ insultationes. Impellunt ubicp̃ agmina opposita, & re adhuc integra quod poterant, auxilium ferre Duci contendunt. Interim Scanderbegus hostibus comminus congressis ipsorum alteri, cui Barach nomen supra diximus, mediam faciem ense, qua sedes oculorum est, aperuit, alteri quum multiplices inter se ictus ambo sine ullo haustu sanguinis consumpsissent, gladius humi prolapsus. Tum impiger hostis acto propius equo uictorem utracp̃ manu tenaciter amplexus excussis stipendijs, & equo relicto, humeris eius toto corpore se suspendit, ut eadem illum ruina traheret ad terram secum. Tum circumfusi passim Turcę, ut cõmilitoni suo suppetias ferrent, celeriter cõuolant. Sed statim præcisa pendentis ceruice, Epirensis liberũ se accurrẽti frustra hosti obtulit, aucti ex eo & cæteris animi, ac sequentes uictorẽ inclinatos iam Barbaros multis confodiunt uulneribus, atcp̃ alios super alijs iacentibus addunt. Attulere multum & molestiæ inde, & solacij hinc ea uictoriæ auspicia, ac mutatæ fortunæ omen acceptum. Sed defatigatio nimia hauserat iam utrorumcp̃ uires, & parendum iam nocti erat. Prior Barbarus confessionem uel timoris eius, uel lassitudinis præbere cepit, ac hortantibus ducibus colligere se circa signa, & recipere in montem, priuscp̃ tenebræ eos in planum opperuissent. Castriotus & ipse immodico labore ac dolore confectus idem cũ suis fecit, collemcp̃ proximum xv. fermè stadijs procul ab hoste cõscendens, ibi uscp̃ ad secundam uigiliam noctis mansit. Ac tunc demum non somno, non cibo corporibus curatis, quũ necp̃ adesset quippiã, necp̃ præ mœstitia optaretur, silenti admodũ agmine discessit. Sebalias ea nocte oppidum non est ingressus, sed comportatis ab oppidanis cibarijs, per montẽ, & suburbia tentorijs fixis, multiscp̃ custodijs adhibitis, eam uictoriam celebrauit: nam credidit nostros ibi diem expectaturos, & denuo uelut insuetos uinci homines, & impatientes eius ignominiæ postridię fortunam belli tentaturos. Quare luce orta instructis ad pugnam omnibus, descendens in planum, crebra agmina suorum hincinde dimisit, ad lacessendum hostem, si alicubi latitaret: licet enim sensisset secunda uigilia strepitum, & signa quædam discedentium, tamen ratus est uel aliquo tutiore loco illos uel aptiore ad insidias contractos quiescere. Hęc eadem quoq̃ causa fuit, ne ad depopulandam, & deuastandam prouinciam exercitũ duceret, ueritus eam uictoriam, ac rem tam suis inusitatam, casu aliquo deformare. Igitur necp̃ fuga nostrorum, & speratę copiã pugnę ablatam sibi, multũ moleste tulit, parti eius insueti

Stratagemã Scanderbegi cum duobus Turcis.

Sebalias uictoriam celebrat.

quasi decoris,& possessæ semel fortunę nimio plus studiosus, id quod sa
tis hesterna pugna ostendit,quum prior satietatem,uel defatigationē suā
confessus receptui signum dedit. Conflci enim tunc forsan potuisse Epi-
Sebaliæ pusillanimitas. roticū bellum non difficile crediderim,si plus animi Sebaliæ fuisset,quip
pe quū lassitudinis,& temporis par utrinqꝫ ratio paria incōmoda essent,
immo uirium aūt plus,quo plures erant, & equites omnes. Quamobrē
erupturos iampridem fuisse nostros in fugam non dubito,si salutis quip
piam deprehendissent in ea: sed quia tum tutior pugna pediti uisa est, tū
mali sui confessionem tumido hosti dare nolebāt, ita forsan statuentibus
Dijs,qui & auxere his,& illis minuere spiritum uoluere, ac noctis demū
tam opportuno beneficio desperatas iam res tutati sunt, ne & tot olim ar
morum laudes, ac perfungendæ gloriæ materia eo die clauderetur, ac
Odium Turcarum in iacentia corpora. pessum iret Epiroticum imperium,priusqꝫ fermè creuisset. Vbi itaqꝫ ua
cua circum omnia hoste uisa,& libera uictoribus relicta, tunc demum re
liquum iræ,odijqꝫ,quod in uiuos non poterat,in iacentia passim cadaue
ra insolens dextra expleuit. Spirantes tamen adhuc multi inuenti,præser
tim qui attriti ab equis perfractis cruribus inutiles tam ad fugā, qꝫ ad ar
ma ceciderant. Quorundam manibus præcisis,reliquū corpus inuisum
spiritum seruabat. Aiunt etiā nonnullos uel multis laceratos uulneribus,
uel ferreis hostium clauis deturbatos, ac relictos, per eam noctem tacite
Cæsa Christianorum quinq; millia. surgētes,per loca uicina latitasse,& postea Croiam peruenisse. Cæsa sunt
eo prælio nostrorum v.millia, iij. peditum, reliqui equites, uulneratorū
magnus numerus. Regium auxilium Apulorum totum fermè deletum,
nam maior pars eorum cum Musachio fuit, pręter agmina quędam, quę
Castriotus in monte secum habuit,& in re tam subita inutiles sclopi,et id
genus armorū fuerat,quin ex nostris quoqꝫ plurimi inermes, & sternen
tes equos,oppressi: uiui octuaginta capti. Illud tamen fœdissimum & te
terrimum fuit,quod hostes cupientes testimonium aliquod priuatę uir
tutis secum habere,discurrentes per stragem nostrorū palpitantia adhuc
Crudele iacentia cadauera capitibus priuare. cadauera,ubi cæteris rebus nudassent, capitibus quoqꝫ (ut eorum mos
est) priuabant. Et quia tum propter longitudinem uiæ,tum calores cśti
uos,eò quod subito putrefierent,incommodum id onus erat,excoriabāt
Cadauera excoriare,& cutem palea implere. ea,& cutem tantum acceptam,quę formam oris seruaret,palea implebāt.
De multis hoc factum,illis præsertim,quos uultus & habitus ipse,uel no
tiora nomina digniores eo odio fecerant. Musachij nō caput tantū omni
fœditati & iniuriæ destinatum,sed discerpta singula membra,& uelut ne
fariorum grassatorum regionatim sparsa. Alij quoqꝫ trunci tracti per lo
ca,& ualles adiacentes,ne fœtore uexarentur oppidani, & feris auibusqꝫ
relicti. Licuit impune omnia,& per securum ocium agere,nam Castrio
tus longe aberat,& addito ad eas reliquias recenti milite loca quædam,&
saltus obsederat,ne irrumpere hostis, & penetrare interiora prouinciæ
posset. Sępe libido incessit nouū aliquod ultionis genus tentare (ita quan
doqꝫ instare periculo impetus est nobis) sed nunc immodicus, & uictor

hostis,

hostis, nunc longinquitas uiæ, & grauantia sociorum uulnera prohibebant. Impleuit subito fama eius cladis uicina circunquaq; loca, ac prouinciam omnem, quin & longius progressa mœrorem ubiq;, & lachrymas ingentes excitauit: nam dictum est à multis, exercitum nostrum omnem deletum, & Scanderbegum ibi cęsum, uel coniectantibus ita hominibus, uel astruente libēter (ut fit) uulgo pręclarū aliquod, licet luctuosum mendacium. Alij eadem ipsa fortasse ratione abolitas copias oēs affirmabant, & solum eum pugnando prius egregie, deinde fuga seruatum. Plures (id quod & uerū erat, & propius uero uidebatur) magnum numerū nostrorum amissum, Scanderbegum uix credibilia diuini propè corporis, ac inuictæ uirtutis experimenta dedisse, & sola quasi sua dextera & animos & uires hostium fregisse, ac demum eius prælij laudem è manibus uictorū extorsisse, & illæsum, inuiolatumq; cum reliquis esse non longe à Troia. Cæterum luctus & ululatus plena ubiq; omnia uisebantur, sordidatę matronę, & domus oēs in lachrymis ac squalore, licet nihil adhuc certi haberent, quid dolerent, tamen funera iamiam sua, ueluti si ante oculos essent, lugubriter expectabant. Mosis perfidiam, & occultam iampridem rebellionem, prospera Scanderbegi fortuna, & res secundę suspensam & dubiam eousq; tenuere. Sed ubi audita exercitus clades, & cognita calamitas eius, tum demum cupita iamdiu occasione accepta uertit, & ipse scelerata arma in patriam, ac diripere cepit (ut aiunt) naufragij tabulas, quas & struxerat ipse olim, & sæpenumero seruauerat. Sed quia sordidū suapte natura factum eo fœdius Mosi uidebatur, quo nullum eius negocij socium haberet, cupiens participes aliquos sceleris sui comparare, & multitudine quasi peccantū, infamiam suam minuere, atq; maiore aliqua auctoritate accedere ad Ottomanum, ne si solus uelut transfuga isset, perinde ut uilis contemneretur. Seduxit quosdā ex suis magis intimos, & quorum satis peruias aures eiusmodi consilijs credebat. Ac uelut dolens primo uicē Scanderbegi, & calamitatem Epiri tacite, & Mahumetis in se animum, & quę ab eo multoties sibi oblata essent, illis aperuit, alliciens multis uerbis ad se sequendum homines, et ad eam perfidiam cōplectendam, mutatam fortunam Epiri, ac coactos tandem, si nunc respuant quæ proponantur sordida, & infœlicia omnia subituros inquiens. Et reflexa deniq; oratiōe, quid pręterea semper se sub Scāderbegi auspicijs uicturos? & sanguine, ac sudoribus suis alienā gloriā aucturos, cū alioquin tā certa imperij spes, et ingētis materia laudis detur à Tyranno, multisq; subinde cōfictis criminationibus in Castriotū inuectus, animos illorū ab eo abalienauit. Solicitasset & alios fortasse Moses ad eā defectionē, & multitudinis, ac populorū ingenia conciliare Turcis procurasset, sed ita singulorū mentibus hęrebat Castriotus, & tā infixū oīm pectoribus nomen, ac imperiū uiri, ut facilius (quod aiūt) Herculi clauā eripere potuisset, cū à uulgi affectibus Castrioti beneuolentiā amorēq; demoliri, nāq; unà cū corporibus ipsis, nō cū ulla uariatiōe fortunę fides eorū expiratura apparebat.

Vulgi mos præclare mentiri.

Moses perfidus arma uertit in patriam.

Herculi clauā extorquere. Ioui fulmē eripere. Prouerbium natū ex Maronis Apophthegmate.

Quare non ſolum inanem eum laborem, ſed etiam periculũ aliquod ſibi ueritus Dibrenſis, nihil ulterius tentauit. Sed coniuratis ſuis contentus, & ordinatis omnibus, dato per noctem ſigno, Sfetigradum eos duxit, ut in de literis à magiſtratu habitis, & libero per ignota hoſtium loca impetrato commeatu Conſtantinopolim ſecurus accederet. Neqꝫ quippiam fruſtra à Sfetigradenſibus deſiderauit, ſed perbenigne ab omnibus acceptus, & literis adiutus eſt, & comitibus qui euntem ab iniurijs prouincialium ſeruarent. Sebalias aliquot dies cum oppidanis cõmoratus eſt, donec munimenta quædam inſtauraſſet, ac diſiectos ab hoſte muros aggeribus ſtipitibuſqꝫ ſolidaſſet, nam in ea celeritate non poterant apparari lapides, & alia ad renouanda mœnia demolita tormentis, ſed & hæc procurata, atqꝫ ante eius diſceſſum ſummo ſtudio parari cepta, præter cætera tamen copiam ingentem frumenti, & reliquos affatim commeatus inuehi in urbem procurauit, quoniam ad uetus præſidium ſeptingenti amplius lectiſſimę & fideliſſimę operę uiri additi. Tormenta etiam quæ ablata noſtris fuere, omnia oppidanis conceſſa, præter machinas quaſdam minores, ſcorpiones, & ſclopos, quæ cum cæteris occiſorum ſpolijs ad ornandum triumphi ſui ſpectaculum ad Regem ferenda reſeruauit. Ita munita egregie urbe, ac obſidibus traditis Chriſtianis, laudatiſqꝫ publice omnibus, mœſtam admodum, & quaſi trepidam ciuitatem lætiſſimus ipſe reliquit. Sed neqꝫ illis etiam deerat cauſa dolendi, quæ tam immodicam ſui læticiam contunderet, & mancam redderet, licet inſuetis uincere hominibus nihil ea uictoria pulchrius, nihil præclarius uideretur, nam relicta ex ipſis quoqꝫ ſub Belgrado tria paulominus occiſorum millia. Illi pręterea duo uiri, quorum ſanguine, ſatis redempti Muſachij manes uidebantur, merito cum fœlicitate illa compenſari poterãt, factis tamen militariter foueis humati ómnes, ne uicti forſan ad cladem recenſendam, & funera ſua accurrentes per laceratione inuiſorum corporum ultionem, & nouam quandam ſatisfactionem quærerent. In Dibra orta luce, ubi nuſqꝫ uiſus Moſes, magnus tumultus, & mœror ſimul excitatus, pręſertim inter amicos, & cõiunctiores uiri. Quæſitus eſt ſolicite multis locis, & expectatus uſqꝫ ad noctem. Nonnulli occiſum, quidam tacite ad explorandum aliquid profectum, & aut captum ab hoſte, aut ſi id non eſſet, mox reuerſurum credidere. Plures coniectantes pridiana eius conſilia, & latentes ſeductiones quorundã, id quod in re erat, affirmabant, quæ ſententia ideo maxime recipiebatur, quod & ſuſpecti eius coniurationis nuſqꝫ apparebant. Quamobrem trepidatum eſt multũ in Dibris, præſertim inter milites præſidij, qui & adhuc hoſtem uictorem in Epiro, & ſe ſine duce eſſe ſentiebant, proditumqꝫ præſertim ab ijs quibus minime debebat Scanderbegum dolebant. Tamen militaribus pro tempore ſuffragijs, ac conſenſu inter ſe (ut fit) mox & ducem, & reliqua quæ opus erant, ſummo ſtudio ſtatuerunt. Erant inter cęteros nobiliores eius loci, & principes iuuentutis duo fratres ex uetuſta Beriſſiorum familia, Demetrius, & Nicolaus,

Sebalias munit Sfetigradũ

Moſes fugit ex Epiro.

Demetrius et Nicolaus ex Beriſſiorum familia.

colaus, quorum & præclara, & frequenti opera utebatur Scanderbegus, hi audientes tum fortunam exercitus noſtri, & Belgradenſis obſidionis euentum, tum defectionem ipſam, ac perfidiam Moſis nihil tardati, mox ad præſidium & imperij clauſtra aduolarunt, uerentes ne uel timore aliquo, uel licentia ſolueretur illa cuſtodia, & uacuus defenſore locus relinqueretur, præſertim quod Sebalias adhuc in Epiro eſſe nunciabatur. Summa itaq; ratione primum intentiſſima conquiſitione habita auxere id præſidium, & formauere uerbis, factisq; animos hominum, concilian tes illis omnibus modis Scanderbegum, & eius fortunam commiſeran tes, ac perfidiam Moſis deteſtantes, quem fortaſſe profectum ad introducendum illuc hoſtem, & mox affuturum dicebant. Credita facile omnia, ac redactus tutiore loco miles, & apparata ſingula, quaſi iamiam expectaretur hoſtis. His ordinatis Demetrius Matre ibi cũ præſidio relicto ipſe cum nobilibus quibuſdam Dibrenſium ad Scanderbegum magnis itineribus ire perrexit, ut illũ admoneret, quo in ſtatu in Dibris res eſſent. Interim Sebaliæ diſceſſus à Belgrado ac tota Epiro certis auctoribus & exploratoribus nunciatur. Scanderbegus uel domeſticæ calamitatis, uel ignominia fortè quadam commotus, fugiens tam fœdum & luctuoſum ſpectaculum, reuerti amplius ad inuiſum locum ad mala ſua ſpectanda, ac renouandas lachrymas noluit, & quos uiuos ſaluare non potuerat, neq; mortuos componere curabat. Sed quũ fremerent paſſim milites, & conſanguinei occiſorum, non defraudanda ſaltem tumulo oſſa ſuorum, & recentia adhuc cadauera feris, auibusq; relinquenda, ne uulgi uoluntatem offenderet, conceſſit illis omnia, inanem licet nõ ingratum eum ſepulchri honorem appellans. Cæterum ne qui ad beneficium alijs præſtandum contenderent iniqui ſibi ipſis forſitan eſſent, & augerent magis corporibus ſuis, q; detraherent funera, ſi uel pauci, uel incõditi irent, ex eis copijs quas ſecum habebat, vij. amplius lectiſſimorum hominum millia ad eam rem elegit, qui illos tutos redderent ab iniurijs hoſtium, & eruptionibus oppidanorum. Tanuſio idipſum cupide petenti hoc munus cõmiſſum, ac exercitus cura tradita, qui præter cætera ſolicitus de corpore amici, & Muſachij reliquijs mox Scanderbego relicto Belgradum ſine ſignis, ſine ullo bellico ornamento conuertit iter. Caſtriotum Croiam cum cæteris euntẽ Demetrius eſt in ipſo quaſi ingreſſu urbis aſſecutus. Effuſa eſt paſſim ciuitas obuiam ueniẽtibus, & licet à uarijs prius nuncijs, à ſaucijs præſertim, quos ſtatim poſt acceptã cladem præmiſerat Scanderbegus, mala ſua didiciſſent, uoluptas tamen quædam erat miſeris accuratius ſingula de uenientibus percontari, præſertim quod repugnantia multa, & incerta ab alijs dicta fuerant, uel quod mortuos etiam ſuſcitari ad uitam, & reſtitui ſibi per Scanderbegi præſentiam poſſe credebant. Fœminæ, uiri, ſenes q; nullo diſcrimine hi ueſtes, alij dexteras militum per oẽs gradus præſtantes miſerabili uoce fratres, uiros, & chariora filiorũ pignora repoſcebãt, & ab inuitis alij luctus & doloris ſui cauſam extorquebant.

Chriſtiani occiſi à Turcis ſepeliuntur.

Croienſes obuiam uadunt Scanderbego.

Cataſtrophe belli.

Alij in

Alij inſperato nuncio reſtituti gaudia ſua, ne cæterorum offenderent animos, celabant, & priuatam ac publicam mœſticiam imitabantur. Vix tamen ullus, niſi qui præſentia corpora ſuorum in oculis habebant, uero et ſtabili gaudio affectus eſt, nam reuerſio illa ad Belgradi oppidum continui timoris & doloris cauſa erat. Conqueſti ſunt primum Dibrenſes de uiciſſitudine rerum, & uarietate fortunæ, nunc appoſitis uerbis lachrymiſq; uelut transferentes eius in ſe dolorem, nunc ingẽtibus animis conſolantes uirum, & hoc documenti cuiuſdam loco computantes Epiro.

Scanderbeg dolet Moſis uicẽ & excuſat.

Statimq; in Moſen delapſa oratio, & tota circa eum cõſumpta, in eo præſertim quod dubitabatur, ne ad Sebaliam accerſendum, & inſtruendum de rebus Dibrenſibus ijſſet. Attonitus Caſtriotus primo, & uix cõpos ſui ueluti immobilis aliquandiu ſtetit, mox interrogando libẽtius, q; credendo, nonnihil temporis conſumpſit, magisq; tandem dolere de eo uiſus eſt, q; de tota Belgradenſi clade. Cęterum regia, ut conſueuerat, uoce, parcere ſe inquit haud grauate Moſi, quod ea fortuna illum ſibi abſtuliſſet, quę uel conſtantiſſimorũ quorumcunq; animos mutare poſſet, adeò ut quum legati ipſi, itemq; cæteri qui aderant (ſicut libenter & euentu iudicant, & interpretantur ſingula homines) ueteris, & iamdiu coctæ rebellionis illum accuſarent, & criminarentur. Ideo Sfetigradenſem oppugnationem diſſuaſiſſe, ideo fugiſſe Belgradenſem, ut hoc nefarium expleret conſilium, uelut indignatus plura de eo audire ſilentium iuſſerit dicens: Vtinam cũ Moſe perfidia omnis, & mala fortuna migrauerit ex Epiro. Cætera quæ de Sebalia introducendo non iniqua ratione dicebantur, nõ curata multũ, quod egreſſum omnes Epirotici imperij fines, & nuſq; interpellato itinere properare in Græciam audiuerat. Tamẽ quia res magni momenti erat, & ſedari eum timorem, uel ſuſpicionem hominũ oportebat, ac confirmare dubiam aliquantulum, & mœſtiorem prouinciam propter eam inſuetam cladem, uix ea nocte ibi moratus, mane cum Ameſa, & egregia equitum manu in Dibras conceſſit. Tanuſius cum exercitu ab oppidanis uiſus, nonnihil priſtini timoris renouauerat, procurſum in muros, & ad priora miniſteria reditum ingenti feſtinatione, nam futura mox oppugnatio à multis credita, non id quod re ipſa erat. Sed poſtq; & paucitas ipſa, & inordinata agmina propius cognita, leuati metu animi, & ſedatæ mentes, noſtris ex fœdiſſimo ſuorum aſpectu ignauis ęque, fortibusq; uis ingens lachrymarum euocata, præſertim quod audio fœminas nonnullas ex locis uicinis Tanuſium ſecutas, & ad diſquirenda funera ſua progreſſas. Vix tamen ullibi certas figere lachrymas, aut domeſticum funus honorare alicui conceſſum eſt. Horum infames trunci, ac nuda cadauera, illorũ deformati, ac corrupti iam uultus, nedum certam illam & peculiarem, ſuisq; cognitam, ſed & humanam effigiem omnem amiſerant. Multa etiam iam dealbata oſſa à feris, uulturibusq;. Flebant tñ miſeri ad quodcunq; oblatum cadauer, dum omnia ſua eſſe credũt. Non fœtor, non tabes ulla dimouere homines potuit ab amatis corporibus.

Scãderbeg ad Dibras conceſſit.

Fœminæ progreſſæ ad diſquirenda ſua funera.

Demum

Demum ubi ſatis perfuncti officio ſuo oculi, ac lachrymis exaturatus dolor, inſtante Tanuſio factis circum crebris uelut tumulis terra terræ reddita, ac gemitus omnis repreſſus. Non potuit ulli melius hæc cura quàm Topiæ iniungi, nam ubi ea ſuis obſequia q̃ gratiſſime poterat, exoluit, ne ea tantum cauſa ueniſſe uideretur, & deriſus perinde ab oppidanis abiret, quærens qua ratione rabiem ſuam expleret, & dolendi aliquam cauſam hoſtibus relinqueret, primum in ſubiectos hoſtium oculis agros immiſſo milite ferroq; ſimul, igniq; non uitibus, non arboribus, non rei ulli parcens, luctuoſum incluſis ſpectaculum ędidit. Deinde progreſſus pertinaciter ad muros, quod ſine periculo potuit, nihil damni, nihil ignominiæ in hoſtes omiſit. Exin dicunt nonnulli, & multorũ opinione affirmata res eſt, erupiſſe maximo impetu regios, & iniectũ in ſuburbia ignẽ tum tormentis, tum oppoſitione corporum ſuorum arcuiſſe, ac utrinq; acriter pugnatum fuiſſe, ſed noſtros facile uictores, & illos compulſos in urbem, atq; ita nihil ultra tentatum, uerentemq; Albanum, ne aliquis in ſe impetus ex locis uicinis appareretur, ſi diutius ibi manſiſſet, ſcelerata loca & noſtrorũ clade infamia multis deteſtationibus ac imprecationibus reliquiſſe. In Dibris crebra concilia, & conuocationes ſeniorum à Scanderbego factæ. Et illud primum omnium quæſitum, ac perſcrutatũ ſumma ratione, an ullus alius ex coniuratis Moſis lateret in prouincia, & aliqua occulta perfidiæ ſuę ueſtigia reliquiſſet Dibrenſis. Neq; tacite tantũ hæc uerſata res, ſed palam per præcones acta, ac præmia ingentia delatoribus propoſita. Nihil tamen non ſolum perfidiæ, ſed ne ſuſpicionis quidem inuentum. Tunc actæ dibrenſibus gratiæ, & laudata honorifice fides, ac promiſſis, & munificentia etiam inſigni pellecta, Moſis bona publicata, & in fiſcum relata. Cæteri qui cum eo defecerant, ſicut non ſatis notæ erant conditionis, ita tenuioris fortunæ, q̃ ut id publice curaretur. Stipendia, quæ Moſi iampridem ſtatuta à Caſtrioto fuerant, poſt eius rebellionem fiſco adiudicata, & inter priuatos diuiſa ſunt. Dignitas uero ipſa ad neminem translata, neque ulli collata fuit, ſed uacua atq; extincta permanſit, maximo conſenſu omnium, ac militũ uoluntate. Firmatis Dibrenſium rebus, ac preſidio ibi ualidiſſimo aſſignato, reuerſum Croiam. Tanuſius ibi cum exercitu inuentus, qui tradito Scanderbego milite domum mœſtiſſimus ac inuitus quaſi abijt. Nouæ ibi lachrymæ, nouus luctus ex aduẽtu eius renouatus, atq; auctum magis hominibus Muſachij deſiderium. Mamiza conuocatis de more gentis multis matronis, exequias uiri in longo ſqualore, ac lachrymis, non interpellatis diebus, noctibusq; celebrauit. Id Neniam appellaſſe antiquos non iniqua ratione putauerim, nam inter flendum non uirtus defuncti ſolum, & fortia facta recenſeri, ſed & patrum res geſtæ, & omnes auitæ imagines, ac uetuſta familiæ ornamenta interſeri conſueuerant. Quæ res in tanto uſu olim apud multos Orientis populos fuit, ut ad id munus conducerentur doctæ fœminæ, quæ cantu geſtuq; flebili lachrymas inuitarẽt, ſed nunc ſicut cętera multa

Terra terræ reddita.

Topiæ rabies in hoſtem.

Concilia habita in Dibris.

Moſis bona in fiſcum relata.

Neniæ carmẽ laudandi gratia apud ueteres in defunctorum funeribus cantari ad tybiam ſolitũ. Eſt autem Nenia factitiũ nomen, à ſimilitudine uocis eorũ qui querũtur & dolent.

multa paulatim lachrymæ quoq; ipſæ in deſuetudinem abiere. Dimiſſo exercitu, Scanderbegus Apulos, qui ex clade ſuperfuerant, mittere cũ legatis ad regem decreuit, qui fortunam ſuam nunciarent, & excuſarent. Sicq; quamprimum per incommoda uulneratorum integrum fuit, culti officioſiſſime, ac impoſiti nauigijs ſunt. His expeditis, ipſe ſtatim in Muſacheniam ad ſororẽ conceſſit, ſedaturus priuatas & publicas lachrymas, ac curam imperij in ea rerum mœſtitia, ac demiſſione animorum habitu rus. Tanuſius tutor nepotibus, & curator bonorum datus, qui ea fide ac diligentia per omne tempus res eorum adminiſtrauit, ut maiorẽ diligentiſſimus quiſq; paterfamilias adhibere nõ poſſet. Nomen & dignitas imperij apud matrem fuit. Hęc ea moderatione, ac ingenij dexteritate in tractandis populorum animis uſa eſt, ut uix concordia maior ſubditorum unquam fuerit in prouincia, quod perraro contingit, obedientia inconditæ multitudinis, maxime tamẽ ex eo laudari præclarũ quoddam huius fœminæ ingenium poteſt, quod in rebus agendis ſociam conſiliorum à Scanderbego adhibitam ſæpenumero audio. Vota alterius mariti, uel ſecundas nuptias nunq; appetijt, inſigni pudicitia atq; caſtitate defuncti uirum uſq; ad extremos cineres in honore habuit. Idipſum præter inſitã ingenio continentiam & grauitatem, illa etiam fortaſſe ratione, quod irreparabilis excelſi animi fœminæ Muſachij iactura uidebatur. Fuit enim ille (ut proprias uirorum uirtutes taceam, quas ſatis præclarus exitus eius declarauit) adeò grata quadam morum indole, & ingenij iucunditate, ut nemo facilius, melius q; ſingulorũ animis illaberetur, pulchritudine præterea (quod proprium mulierum ſpectaculum eſt) ac uultus, membrorumq; decore maxime ad ea animæ ornamenta compoſito & accommodato. Verumenimuero dum tam ſolicite noſtra curamus, & ſingulorum lachrymas proſequimur, diſtulimus nimio plus fortaſſe Sebaliæ triumphum. Præceſſerat iam fama euntẽ de rebus bene geſtis in Epiro, ac multiplices nuncij regis animum inclinauerant aliquantiſper ad credendum, nam inſucta uſq; ad eam diem, & inſperata res minuebat uera dicentibus fidem. Moſis aduectus primum triumphi ſpectaculum, ac delibatio lęticiæ tam publicæ, q; priuatæ fuit, maturius hic aliquot diebus Conſtantinopolim uenit, q; Sebalias, quum & incommodior uia à Belgrado uenienti, & trahenti exercitum iter ſegnius agendum eſſet. Ab eo exactius expoſita omnia, ac credita à rege ſunt, neq; uix ulla gratior victoria Mahumeti, q; Moſis præſentia, & mutata à Scanderbego uoluntas fuit. Non occurrit ſagaciſſimo Tyranno quod eum res Epiroticæ aduerſę ad ſe traxiſſent, eaſdemq; reſtitutas ſibi auferre denuo poſſe. Sebaliam ingens feſtiuitas populi, ac multitudinis clamores excepere, maioreq; lętitia hominum apparebat, q; expugnata nuper Græcia fuerat. Captiui uinctis poſt terga manibus primi oblati cũ hoſtilibus ſignis. Tum reliqua ſpolia, ac bellica ornamenta expoſita, necnon capita occiſorum, quæ diximus, ubi uendita auro palea eſt, paſſim ad pedes uulgi proiecta, & iactata iocularia-

ter à pueris

Mulier ſocia conſiliorum Scanderbego.

Muſachij dotes.

Triũphus Sebaliæ, quo uenit Conſtantinopolim.

ter à pueris sunt. Seruorum Italicorum subhastatio facta, ac uenere plures, præter paucos grauioris ætatis, ac iam emeritæ militiæ uiros, qui cũ cæteris Epiroticis aut pallis (pręacutę sudes sunt) infixi, aut ferreis uncis in altum attracti, sociorum gloriosam sub Belgrado mortem laudabant, & ignauiam suam, ac fœdam uitæ cupiditatem fero detestabãtur. De nostris deformiora quoq; alia spectacula ædita, uixq; ullus à crudeli hoste seruatus odio gentis & indignatione nimia fortasse, aut uictorię insolentia. Vel potius, q̃ non maximopere Epiroticos seruos liceri solent Turcæ, nulla enim gens, nullum captiuorum genus (ut audio) difficilius emptorem inuenit, q̃ Epirotæ, & Hungari, utpote quos minime seruitio aptos, & imperiosos nimis dicant, neq; unq̃ ex eis bonos Turcas fieri consuesse. Quæ de Scanderbego narrata sunt, multum & admirationis, & doloris Tyranno extorsere, ita, ut uictum exercitum eius, uictorẽ eum diceret. Auctaq; magis ex eo prælio fama uiri, ac nomen apud hostes ampliatum est, q̃ ullo alio imperij sui tempore. Diuinum omnes credere, dicereq; ac inuulnerabile corpus uiri, & nõ ferro, non ulli humanę iniuriæ obnoxium. Sebaliæ facta ingentibus præmijs non defraudata, & solus aliquandiu in ore uulgi fuit. Quod primus Scanderbegum uinci posse docuisset. Moses quoq; multo decore uerborum acceptus, ac decreta ei alimenta honorifica, stipendiaq;. Poscenti tamẽ copias, & bellum aduersus Epirum negauit Mahumetes, causatus hyemem in proximo esse, aut ea ipsa ratione, aut fortasse (ut cauti quandoq; iudices faciunt) non multum baptizato recenter Iudæo credens. Ita nedum per Mosen quippiam aggrediendum, sed neq; per alios quosq; curauit, immunis q̃ à belli Epirotici cura traducere id tempus statuit. Ab Alphonso interim Castrioti legatio reuersa plenis (ut consueuerat) manibus, alijsq; regijs legatis, qui introducti ad Scanderbegum, longa & apposita oratione eius dolorem lenire conati sunt, excusaruntq; iacturam suorum communi (ut fit) Martis fortuna, & uicissitudine rerum, usu id sæpenumero euenire in belli discrimine dicentes, & maiora omnia, si opus foret, regis nomine offerentes. Castriotus gratijs actis, & insignibus donis regiam liberalitatem superare conatus honorifice à se dimisit, opera eorũ perinde atq; sua, si res ferat, se usurum sine respectu dictitans. Non defuere ab alijs quoq; Italiæ principibus, & populis uicinis legationes cum pręclaris muneribus, pro missisq;, ne animis caderet, & eam iacturam immoderatius doleret, non laboribus, non sumptibus, non periculis ullis parsuros Christianos pro eius salute, dignitateq;. Miratus est Scanderbegus eius rei famam, & magis tunc cladem & ignominiam suam cognouit, q̃ fumantibus adhuc uulneribus suorũ sensserat. Inuicto itaq; animo, & præclara uoce negans eum esse pudorem, & ignauiam Epiri, quam homines cõcepissent, & sat suas uires fore sibi ad recuperãdam fortunã, ac superandam etiam omnẽ priorem laudem inquiens, lætissimos omnes domum remittebat. Partẽ eius hyemis ipse Croiæ, partẽ in Dibris, atq; uarijs prouinciæ locis consumpsit.

Tyranni uox de Scanderbego.

Vt tractatus Moses à Tyranno.

Castrioti legatio redit ab Alphonso.

Legationes principum ad Scanderbegũ.

sumpsit. Præsidium Dibrense minuit, & ad solitum numerũ duũm millium equitum, mille peditum redegit. Custodias crebras statuit, ac explo ratores frequentes dimisit. Sed neq; excursionibus ullis per id tempus la cessitus hostis, nã & quæ in proximo stabant, corrupta iampridẽ omnia erant, & inferre interius arma, neq; immodica frigora, ac perennes quasi niues, neq; Scanderbegus consulto permisit, moliens altius quippiã animo, & ad præclarius ultionis genus sæuos seruans spiritus. Ita segnia ea hyberna trãsacta, ac in summa quiete fuerũt. Iam uer appetebat, & omnia cœlo terraq; temporis gratia mitescebant, quum Moses assiduus ante Tyranni fores stimulator, arma bellumq; cupidissime poscebat. Exigente tempore quoq; ipso, Mahumetes ad eum totus uersus, quæ petijt omnia propenso iampridem animo concessit. Nam per id spacium temporis (quod plusquam semestre fuit) acta singula, atq; consilia uiri exactissime scrutatus efficacia multa indicia constantiæ, & fidei pertinacissimę, ac abalienatissimi à Scanderbego animi deprehenderat. Virtus quoque quanta in pace potuit, conciliandi sibi regis causa satis multis indicijs demonstrata, & robustissimi pleraq; idemq; audacissimi corporis documenta expressa, adeò quod interrogasse ferunt Mahumetem (id quod referente postea Mose propalatum est, an plures tales uiros haberet Scanderbegus. Respondisse illum in numeros huiusmodi apud eum esse: laudasseq; Regem modestiam eius sermonis, tum (ut fit plerunq;, quum laudare apertius nos detinet pudor, uelut ex obliquo per alienum contemptum latenter quem alijs detrahimus locũ, perstruimus nobis) paulatim prius per gradus cæterorum ad Scanderbegum ipsum dilapsum Dibrensem, atq; multis modis conatum minuere famam uiri. Et promisisse post multa Tyranno se omnino eo prælio, si copia adsit (id quod ex parte tentauit) periculum sui corporis cum illo facturum, fortunamq; tentaturum, militum ampliorem numerũ noluit, quàm quindecim millium equitum, quos ipse sua quasi manu delegisset, atq; ordinasset. Ottomanus sicut curam exercitus illi tradiderat, ita omnia ad arbitrium eius referebat. Miles & si ea paucitate aditum Epiri abhorreret, ingens tamen fiducia uiri bene fœliciterq; interpretari singula cogebat. Magna præterea Mosis autoritas apud suos, & consanguinitas in prouincia non ini qua ratione acuebat hominum animos, quod credebant ingentiora se auxilia ibi offensuros. Id quod & regi Dibrensis, & ipse fortasse sibi persuaserat, pollicitus collocutum se cum senioribus Dibrarum, & principibus quibusdam loci, latereq; ibi multos socios, & adiutores coniurationis, qui mox se uiso promptissima iuuentute conuolaturos, & arma uersuros in Scanderbegum. Sic omnibus paratis ad profectionem intercalario mense, quinto kalendas Martias Constantinopoli abijt, non qua Sebalias prius ierat, sed usitatiori uia per Thraciam, indeq; Macedoniam in Dibras dirigens iter, in patriæ conspectu, uisceribusq;, sceleratũ ferrũ stricturus expediuerat. Castrioto quoq; iampridẽ arma tũ tẽpus ipsum tum fre-

De aduentu Moseos cõtra Scanderbegũ, cum exercitu.

Mahumetes inquirit Mosen de Scãderbego.

Moses in patriam stringit ferrum.

tum frequentes nunciij, & nihilo incertior fama, designatoq; pluribus locis, ac uelut ad manum habito milite, noui aduentum hostis mitiore, q̃ consueuerat, animo, & remissiore aliquantisper odio expectabat. Quod uix adhuc credebat Mosen hostilem in se animum induisse, & spectatam tot bellis annis q̃ fidem, tam leuissimæ rei momento tam cito mutatam. Illum forsitan ueluti stratagemate hoc usum, ad præclarũ aliquod facinus graui hostium mina posteris testandum, etiã & si uerus hostis patriæ ueniret, tamen ex aspectu natalis soli, & præsentia sociorũ paulatim subeuntem pietatem, iram omnem nominis, & nefarium propositũ demoliturã. Sed utcunq; esset, parato ipse ad omnes casus exercitu stabat, armatus omnino aut uoluntatem amici accepturus, aut acri indignatione contra illam pugnaturus, neq; cura eum ulla incessit per fraudem quippiam agere, aut insidijs præuertere uenientem, quod neq; immodicas copias eius audiebat, atq; militem suum & uirtute, & numero sat idoneum ad apertã uim iniuriamq; uidebat. Vel quod difficile forsan, & non satis tutũ erat, artificem quondam earundem insidiarum, & familiarem (ut aiunt) hostem suis captare laqueis. Ita liber ubiq; Moses, nusq; interpellato itinere Dibram inferiorẽ intrauit, iuxtaq; planiciem multis prælijs, Mustaphea præsertim clade, notissimam in Epiro consedit, nihil quicquam mouens uel ad solicitandam, uel deuastandam prouinciam, nam & exercitus noster in propinquo esse nunciabatur, & cupienti singulari certamine pugnæ auspicia sumere, apertiore uirtute, & collatis potius signis, q̃ tumultuarie dimicandũ censebat. Non diu desideratus Scanderbegus, moxq; ordinata, ut operæprecium erat, acie, & stricto quasi ferro aduolauit, fremebat maxime uulgus, & infrendere dentibus miles audiebatur, uix præ uehementi indignatione, & animi ardore cõtinens se intra signa. Castrio tus uelut anxius pater, quum insolentem ob oculos filium conspicit, quẽ nefaria regnandi libido, & impatiens iugi adolescentia armauit, contatur per singulos gradus, segnius promouet signa, & lenibus prius nequicq; uerbis depugnare cũ filio conatur, ac differt, quo impensius potest, chari supplicium capitis, & luctuosam proprij sanguinis uictoriã. Non secus ipse armatum, & frementem iam Mosen aspiciens urgente pietate multifariam animum eius interpretabatur. Cupiebat cominus alloqui, & per tractare aliquantisper assuetum amici ingenium, libenter legatis, libenter pijs consilijs ageret, sed neq; dignitas imperij, & rigor ipse militiæ, neq; militaris insolentia, & uibrantes iam gladios turmæ isthæc fieri patiebantur, dum cõfessionem potius sceleris Deo, q̃ timoris hosti dare malunt. Alia Mosis uoluntas, & diuersa maxime consilia erant, apparans nanq; se ad promissum Tyranno spectaculum, militem iam ad Scanderbegum prouocandum ire iubebat: sed interpellauit, distulitq; ducis factum priuata uirtus, & insignis Turcæ unius animus, Ahemaze nomen erat, qui progressus ad Dibrensem: Liceat, inquit, nobis egregie Imperator prius uiam tibi eam, quam dij dederint ad hanc præclaram gloriam aperire,

Moses uenit Dibram inferiorem.

Castrictus cũ Mose, uti pater cum insolenti filio agit.

Ahemazæ consilium.

quandoquidem indecorum neſcio quid,& prçter ius uſumq; militię uidetur ad ſupremum aciei robur,& caput ipſum belli decurrere, priusq; leuiore opera auſpicia pugnę ſint tentata. Acceptus militis animus,& permiſſum ut arma caperet,nunciusq; ab alia parte ad Scanderbegum miſſus,qui uoluntatem eius ſciſcitaretur,an ſinerent, ut priuſq; ad iactandã totã aleã deueniretur,eo modo uirtus utrinq;,& fortuna depromeretur. Viſo nuncio,Epirenſis mutatum (ut optabat) amici propoſitũ putauit, ſed audito demum,abire paulatim ex animo Moſes cepit. Quæ petita tamen omnia conceſſa. Quin quoſdam ex noſtris militibus reſpondiſſe audio,paratos ſe libenter,ſi mallent,eo dimicationis genere exercitus totos periculo exſoluere. Ita ſimul & nuncius ad ſuos remeabat, & conſurgens hinc impigre miles noſter Zacharias Groppa, ueritus fortaſſe, ne quis prior eam ſortem ferret,ad Ducem ingenti animo,ac turmalium clamore pergebat. Amplexatus maxime ab eo eſt, & laudata uirtus uiri. Socij inter armandum non robur maius,non animũ illi,non ferociorẽ dexteram,ſed fortunam tantum Maneſij à ſuperis peroptabant. Solitũ genus armorum acceptum,& alia ſupernæ ornamenta,quæ hoſti magis,quàm ipſi animos acuerent. Nulla re inferior Barbarus prior in medium proſiliens,quum uixdum inuentum ſibi crederet hoſtem,& armatum,& infeſta iam cuſpide in ſe properantem conſpexit,tum altiore uoce compellans uirum,& ſatis temporis ad mortem properantibus fore inquiens, peramice ad colloquium inuitauit. Quumq; & nomen, & officium militis ſciſcitatus eſſet,demum certamini conditiones ſubnectere pergebat, non abſimiles ab his,quas Paulus olim irriſerat. Identidem Zacharias ea uelut inania uerba prçcidens: Optare ſe ait plura capita,quo (ſi ita ſtatuerit fortuna) animum eius cumulatius exaturare queat. His dictis frementes adinuicẽ,& toruis ſe metiti oculis diuerſi abeunt, elongatiq; aliquantũ,ut eo ncitari equorũ curſus ad ictus acriores poſſent,conuerſa utrinq; cuſpide effundunt habenas,equorumq; armos calcaribus fodiunt. Neutrum ictus fefellit,effectus tamen utrinq; inanis fuit,nam lanceæ amborũ quum umbilicos ipſos ſcutorum,quos ferreæ laminæ tegunt, perſtrinxiſſent,ſine ullo hauſtu cruoris ſunt perfractæ. Ipſi quoq; eo impetus tenore corporibus ad inuicem colliſis,equi,uiriq; corruere. Mox illæſi bellatores equis relictis,ſtrictis cominus gladijs acriorem ineunt pugnam. Ornare multifariam ſortuna id ſpectaculum ſtatuerat, nõ alteri iniquior magis q; alteri. Multis nequicq; ſine cruore ingeminatis ictibus ferrum ambobus ẽ manibus collapſum eſt. Enſium id uitium fortaſſe, q; quum recurui,& graues equitibus potius parati forent,incommodiores ad pedeſtrem pugnam erant,aut per laſſitudinem forte uel imprudentiam immodica feriendi cupiditate excuſſi ſunt. Tum abiectis leua ſcutis, uelut Athletæ inermes conſertis manibus,quod ſupererat uirium, exhauriũt. Spectant acies pari lance timoris ſpeiq;. Vbi uero aliquandiu luctati certamen interpellaſſent,neq; alter alterum loco mouere aut ſternere poſſet, ultimo

Zacharias Groppa.

Certamẽ Barbari, & Zacharię Groppę Albani.

ultimo conatu ad inuicem se tollentes, ambo eadem ruina corruere. Barbarus subter resupinus, Albanus in os iacẽtis pronus incubuit, eductoq; impigre pugione, iugulum rimatus confodit, resolutæ tum paulatim manus morientis. Liberq; uictor cum ingenti suorum clamore surgens lætus ense apprehenso, qui iuxta iacebat, caput spirantis adhuc hostis abstulit, & simul eo, simul reliquis onustus spoliis, pedes ad progressos passim obuiam socios perexit, nam equi iampridem initio ipso certaminis aufugerant, ambo tñ in nostras stationes uenerant, quod lætis animis omen acceperat uulgus. Præmia eadem Zacharias quę Manesius à Scanderbego tulit, laudes tamẽ ab exercitu longe maiores, quod difficultas pugnę, & uarietas ipsa rei augere uirtutem uiri, & ornare magis uictoriæ gloriam uidebãtur. Interea Moses licet offendisset spectaculum feroces uiri spiritus, & dehortarentur ab ea re Ducem pauentes iam ex socij euentu turmæ, citato ocius equo, in fumantem adhuc sanguine locũ prouolans, compellato uoce Scanderbego prouocationis signum dedit. Obstupuere nostri, ac horrore quodam inter homines orto, præ insolentia tam scelerati facti nemo fermè uocem emisit. Nondum omnis à Scanderbego abscesserat pietas, ac reluctatus paulisper secum domestico fœdare sanguine dexteram nolebat, sed ubi pertinacius instantem, & probra etiam immodice ingerentem uidit, explosum tum omne ius, fasq;, & frustra retinentibus suis, atq; transferre in se eam ultionem uolentibus plenus irarũ in expectantem fertur. Aufugit extemplo Moses, & receptus ad suos, nihil prę uerecundia locutus, mouere totius exercitus signa, & apparare ad ultimam dimicationem exercitum cepit. Scanderbegus cum magna laude, & militum gratulatione reuersus est in castra, neq; ingrata omnino ei Mosis fuga. Læta tamen ualde regijs fuit, quod imparem cum maxime Castrioto palam dicerent, crederentq;. Ego si initium & insolentiam prouocantis, contraq; fugientis ignauiam, ac exitum rei spectem, credere licet Dibrensem uel promissionis illius pudore commotum exoluere se eo uelut alieno ære uoluisse, & præsenti periculo deterritũ terga dedisse, uel temeraria & inani quadam æstimatione id fecisse putantem non egressurum Scanderbegum, id quod ipse postea patriæ restitutus palam confessus est. Nostra quoq; uexilla sine mora ulla promota, & clamor undiq;, qualis à uictore exercitu solet ęditus. Castriotus licet & eximium militũ robur (sex enim equitum, quatuor peditum millia fuere) & affuturã iam multiplici omine, ac certam quasi uictoriam conspiceret, nihil tamen uel in distinguendis exactissima cura copijs. uel inflammandis ingenti ardore ad pugnam militibus prætermisit. Orationem eius inter redeundum in castra ab inani Mosis prouocatione, talem comperio fuisse:

Zacharias uictor.

Moses prouocat Scanderbegum ad singulare certamen

Moses fugit.

Oratio Scanderbegi ad suos, ante congressum cum Barbaris, & eius uictoria.

Procedite uos quoq; (quando exaturaturi adeousq; hoc spectaculo statuit fortuna) ad aliud utinam fortissimi milites. Traditum uobis ferrum, & ultrices poscenti patriæ expedite dexteras, ac armatos sequimini deos. Expellamus iam ocius quęso, si nulla alia ratio, uel temporis, uel ho-

ſtilis impatientiæ ſtudeat, ex oculis noſtris tam nefarium, q̄ moleſtiſſimum ſpectaculum, ac paratiorem iam ad fugam, quàm ad pugnam hominem ex inſontis, atq̄ nihil huiuſmodi meritæ patriæ conſpectu graui aliquo impoſterum documento tollam us. Ad audaciam, ad expectationem totius uictoriæ ſigna ſatis præclara oſtenſa, dataq̄ ſunt, dū pari uirtute atq̄ iuſtitia progreſſus hoſtis, alter miſerabili cruore, ac capitis ſui precio, alter ſordidiore fuga expectatæ nobis hucuſq̄ uictoriæ auſpicia dederunt. Pugnauimus ſatis pietate dum integrum fuit, inhibuimus publice priuatim q̄ ardorem iſtum, ac iuſto imperauimus ferro. Nunc ſola hæc pietas relicta uobis patriam, liberos, uxores, ac caput hoc (quid proloqui reformidat animus?) libertati noſtrę, ocio quieti natū, dicatumq̄ defendere, ſidem, delubra, ſacra, deos ipſos, quæ omnia euertere, ac priſtinas ſordes inuehere in Epirum properat, inſignis patriæ ciuis. Vtinam audire potuiſſetis, quæ promiſſa, quàm ignauię & ignominiæ ueſtrę plena omnia præſtiterit Tyranno. Nullum accōmodatius hodie eſſet, nullum acrius adhortationis genus. An creditis quod alia ratione maiores copias neq̄ petijt, neq̄ acceperit? niſi uel uires, & uirtutem ueſtram contemnens, quū omnem priſtinam fortunam Epirotici nominis in ſe tantum poſitam fuiſſe dixerit, uel perfidiæ ueſtrę confidens, & ſperans noua ſe hic auxilia, nouos exercitus inuenturū? Et ob id ipſum Dibram hanc fortaſſe, ac locum iſtum Dibrenſes egregio facinori elegit, ut domeſtica ſaltem arma duci ſuo præſto eſſent, & armatum ſequeremini, quem inermem ſequi noluiſtis. Sequendus ſcilicet nūc maxime fortibus uiris, quū ad perfidiæ ad rebelliōis notā fugæ quoq̄ ignominia addita, cōtemnunt fugientem Dibrenſes. Abominantur inuiſum dijs, hominibus q̄ prodi toris caput. At ſequendus tñ, & perſequendus totis ſignis, animiſq̄. Et aut ſcelerata ueſtigia penitus ab hoc ſolo abolenda, aut ingrata oſſa uictrici patriæ, & oppugnato nequicquam natali ſolo mature reddenda.

In maximo tumultu, & clamore militum, & cepta quaſi & expleta eſt oratio, moxq̄ à concione itum eſt in hoſtem nihilo ſegnius obuiā prodeuntem. Exercitus noſter in cornua diuiſus fuit, ex quibus alterum Muſachius Angelinæ nuncupatus, alterum Giuriza Vladeni obtinuit. Scanderbegus aſſuetum locum medium non mutauit. Munita ibi acies haſtatorum robore, & quorundam equitum Italicorum, ſagittarij per cornua in fronte cū ſcorpionarijs, & reliquis id genus militibus diſtincti. Sicq̄ peditatus & equitatus tam circa ſigna ad primos impetus, quàm in poſtremis agminibus ad ſolita ſubſidia, & uariationē fortunæ diſtributus. Moſes unica tantū fronte in amplitudinem deducta quatuor fermè milia ſuorum ſub ipſis uexillis locauit, ac appoſuit hoſti. Totidem ponè milia, iuxtaq̄ hos lectiſſimorum uirorum corpora, ac nobiliſſimorū quorumcūq̄ aſſignata, qui & timorem fugientium oppoſitione corporum ſuorum arcerent, & ſubuenirent feſſis, ac furorem hoſtilem reprimerent, donec ſubſidiarijs, & Moſi ipſi, cuius ſtatio non longe aberat, aut ad in-

uadendum

uadendum hoſtem,& reſtituendam,ſi opus eſſet,fortunam,aut ad conſu lendum ſi quid durius incideret de fuga ſpacij aliquid eſſet. Dibrenſem ex maiori parte equites Epirotici generis cingebãt, ac latus ipſe ſuum eo rum robore firmauerat. Quod lingua,& mores hominũ notiores con ſilia aptiora,& dare,& accipere poſſe uidebantur. Multiq; ex ijs ab eo du ctores agminum conſtituti,atq; uaria munia eius prælij commiſſa uiris, cæteris nihil recuſantibus,uel moleſte ferentibus, quũ libera rerũ omniũ poteſtas Moſi data fuiſſet à Tyranno. Cæterum congreſſis utrinq; ma ximo ardore ijs qui in prima fuerant acie collocati,noſtrisq; ualidam im preſſionem facientibus,iam primum hoſtium agmen pellebatur,& retro cedentibus ſenſim ſignis,noſtri mediam aciem pari timore atq; periculo onerabant,fruſtra minantibus ſocijs, ac reuocantibus fugientes, quum equi uiriq; immiſſis maxime ſclopis ingenti pauore perculſi repeterent caſtra, & paſſim ſternerentur. Nuſquam ocioſus Dibrenſis nunc hac, nunc illac maximo periculi, ac uitæ contemptu obequitabat, uerbis,fa ctisq; animans uiros,& reſtituens præſtantia ſua multis locis certamen, ac inſtaurans ordines ſuorum turbatos. Secundana acies nondum ſatis diſſipata,uel loco pulſa fuerat, propter robur uirorum (quod diximus) ponè ad cuſtodiam aſſignatum. Inſtante tamen ſine intermiſſione Scan derbego,deficiebãt uires,animiq; hominibus, & uia ad poſtremũ agmẽ ac cardinem ipſum pugnæ aperiebatur noſtris. Quum non diutius mo ratus Moſes,impulſo,quem iuxta habebat,ſignifero, cũ promptiſſimo rum quorumcũq; manu illuc accurrit,cruentioremq; aliquantulum no ſtris non incertiorem fecit uictoriam,nam ſecutę Scanderbegum reliquę turmæ,ac cornua utraq; ibi circunfuſa obſederant quaſi undiq; pugnan tes. Fugientium nemo curam habuit,donec Moſes quoq; uerteretur in fugam,qui acri aliquãdiu pertinacia,& indefeſſa dextera,licet magna ſuo rum pernicie ſuſtinuit hoſtem. Scanderbego uiſo,atq; in ſe irruenti nuſ quam eſt cõgredi auſus,ſed uitabat quo magis poterat, aſpectum omnẽ, & uiri congreſſum,uim tamen omnem,ac robur ſuorũ in illum urgens, atq; impellens,ſi quo modo ſine periculo ſuo caderet, ſine quo res Alba na cadere non poterat. Noſtri circa Turcarum latera,& ceruices intenti, non prius ad ducem conuertere animos,q; primam legionẽ omnem ſu ſtuliſſent,& perfregiſſent ſecundam multis ſignis ablatis, occiſisq; qui buſdam ductoribus exercitus. Tum eorũ capita à uulgo (ut fit) lanceis fixa,ſatis latum timorem reliquis incuſſere. Nullus tamen memorem fu gæ Dibrenſem conſpexit,antequam omni præſidio latus eius nudatum, & irreparabilis fortuna belli perito duci uiſa fuit. Sed colligens ardentiſſi me circa ſe palantes, ac ignauiam hominum increpitans renouabat per omnis gradus ſudorẽ hoſti uictoriæq; exitũ anceps longumq; faciebat. Miratus Scanderbegus tantã pertinaciam,ac rabiem potius quandã pu gnantis. Vix ſe inquit pro ruẽti ante oculos patria,& tractis ob ora filijs pari odio fuiſſe decertaturũ,ſequentemq; Tanuſio, Ameſa, & ambobus

Moſes non audet congredi Scanderbego.

Stresijs nepotibus integro animi ardore impetit uirum, compellantibus nostris quibusdam illum nomine, ut Epiroticum diadema paratum sibi expectaret. Sed neq; minę, neq; aspectus uenientium perterruit ferocem hominis animum. Verũ succedente circa eum postremo, ac subsidiario agmine primum nostrorum impetum egregie & sustinuit & repressit. Hic Barbarus quidam uir pari animo atq; uirtute procedentẽ Scanderbegum conspicatus effusis habenis, & cuspide directa ita uenientem excepit, ut resupinum sterneret super dorsum equi, clamoremq; suorum excitaret occisum credentium. Ea res tardioris aliquantisper fugæ, & maioris sanguinis causa fuit, nam & animi creuere cæteris. Et firmatum super equo Castriotum fœlix semel dextera uiri tanq; sibi debitum poposcit. Non passus est egregius dux ultionem ignominiæ suæ ab alio sibi, q; à se ipso exolui, ac uelut insuetum eum pudorẽ æquo animo ferre nõ posset, fremens fremẽti stricto gladio occurrit, illæsusq; penitus ipse, multis uulneribus confectum hostem deiecit ex equo. Tunc uero clamore ruentem humi prosecutus est Albanus, & furor omnis in Mosen uersus, qui profecto pro gloria saltem, si non pro uictoria stetisset, nisi socij & dies simul deseruissent pugnantem. Tunc sicut belli, ita ducem etiam fugæ miles est consecutus. Epirotica iuuentus per quinq; amplius stadia uestigia fugientis non reliquit, si quo modo uiuum, aut saltem mortuum habere possent, uel quod optare summopere nouerant Scanderbegum. Cæsi multi ex postremis sunt, ipse integer omnino manus eorum effugit, ac peritus locorum cum infamibus reliquijs uix quatuor hominum millibus, pariter labore atq; fame confectus, mox in tutum euasit, refectis ibi corporibus diem expectaturus. Nostrorum minus q; centum occisi, uulnerati lxxx. qui non labore, non uulneribus, non tenebris, tardati per noctem & tentoria, & spolia iacentium auidissime diripuere. Captorũ nemo nostrioris conditionis fuit, præter unum, qui multis deformatus uulneribus Zachariæ se tradiderat. Hic solus seruatus, & redẽptus postea est pulcherrimis pro eo missis donis. Cęteri partim ignorante, partim etiam nõ prohibente Scanderbego uarijs supplicijs ab exacerbatis Belgradensem cladem hominibus destinati, sicq; publice & priuatim ira exatiata, ac cõpensata (prout potuit) prior iactura. Ita expedita uictoria, ac tam suis, q; hostilibus uasis collectis, in antiqua castra reditum, ordinatoq; solito præsidio, paucos ibi moratum est dies, ac pridie nonas Apriles reuersum cum insigni triumpho Croiam. Tunc dolor ille, quem tempus iam ipsum (ut solet) paulatim mitigauerat, penitus fermè oblitteratus, & animi hominũ noua hac lætitia restituti, atq; erecti. In Dibris longiore festiuitate, atque excellẽtioribus ludis eius uictorię laus celebrata, q; ullo alio belli successu & habito ex hoste triumpho aliâs factum fuerit. Quod ignominiã uelut quandam suam aliena contractam culpa expurgasse, & certiora pignora ac documenta suspectæ prius aliquantisper fidei suæ Castrioto dedisse uiderẽtur. In Appuliam legatio missa cũ insignibus nouæ uictoriæ spolijs, quibus

Scanderbeg sternitur à Barbaro.

Moses ut belli ita et fugæ dux

Victoria Scanderbegi & triumphus.

quibus & Belgradensis ignominiæ,& domesticę perfidię ultio cupidissimo regi testata redderetur. Accepta est & remissa ab Alphonso honoratior longe,& cꝫ accesserat opulentior eadem legatio, licet & ipse recenti Florentino bello,ac irrita Plumbini oppidi obsidione,& pecunijs,& uiribus exhaustus maxime foret. Sub idem tempus Moses cum socijs non lõge ab Epiro per aliquot uagatus dies,haud satis animi certus erat, quo uerteret iter, nancꝫ tanta ignominia, cladecꝫ accepta Constantinopolis aditum,& Tyranni conspectum abhorrebat,moliri aliud cõtra hostem, ad excusandum saltem,si non expurgandum fortunæ prioris euentum, necꝫ paucitas copiarũ,necꝫ demissi militum animi patiebantur. Tentare tamen apud suos eam rem, quũ ingentes sibi spiritus non deficerent, statuit omnino. Exorsuscꝫ furore,& casu quodam multa interdum perfici solere,quæ nulla ratione aut uirtute effici posse sint credita,ac unicam tantum illam salutem relictam uictis,ut nullam deinceps nisi uicerit, sperare possint,aut uita celebri,aut glorioſa morte quęrendam fortibus uiris tantæ abolitionẽ ignominiæ,sat multis uerbis in hanc sententiam disseruit, pollicitus pręterea se propter peritiam locorum,& regionis illius,uel die, uel nocte malint,uscꝫ ad ipsa hostium castra incruentos ducturum, quũ exercitum nostrum mox Croiam rediisse affirmaret,& præsidium ad custodiam prouinciæ relictum minime sibi uel uirtute, uel numero militũ parem. Nihil persuasum hominibus, sed clamoribus & crepitu ipso armorum exibilata sententia Mosis,arripereꝫ iam in Gręciam iter,damnato sine uariatione ducis consilio cepit miles. Necesse fuit omnium uoluntati parere Dibrensem,suppressaꝫ reliqua uoce pari silentio atcꝫ mœrore tancꝫ ad supplicium aliquod raperetur, quam semel uoluntaria perfidia deseruerat,denuo cogente fortuna,tacitis nequicꝫ suspirijs, dulcem infœlix patriam reliquit. Inter discessum eius ex Byzantio,& reditũ,duo paulominus menses interceſſere. Quare nihil certi affirmante fama multa secus ac erant Tyrannum tam diutina absentia eius credere cogebat. Nunc cum toto exercitu internitione cæsum, nunc saluum illum & proditos suos putauit.Aut ipso singulari certamine (ut præfixerat) Scanderbego congresso,& illius manibus occiso, reliquas copias eandem fortunam subijsse,uel præ timore dedisse se hosti (nunc id quod quũ maxime optaretur,hominum more magis ad animum transibat) uictorem ex eo bello Dibrensem in reliquæ prouinciæ deuastatione captiuitate ire procliuem,uictoriam persequi,& promissum sibi sceptrum apparare, libenter credidit. Sed absimilis ab omni expectatione aduentus, & sordidissimum uenientium spectaculum nedum subirati animum regis,sed populi quoꝫ oculos summopere offendit,laceratuscꝫ tacite Moses est.Quod cum hominũ florẽ uel perfidia sua,uel imprudenti audacia amisisset,& iacentes hostium animos ex Belgradensi clade tam propere erexisset. Albanus tam fortunæ calamitate,cꝫ fugæ illius suæ pudore atcꝫ memoria, nõ linguas,non oculos hominum ferre poterat. Conciliabant tamen illum multorum

Moses post cladem à Castrioto acceptã, in contemptu ab Ottomano habitus,pœnitentia ductus, ad Epirensem rediit.

Sententiæ uarię Tyranni de Mosc.

Laceratus tacite Moses.

multorum animis, infamiam simul propriam propulsantes non ingratæ militum uoces. Quum in prælio & militis & imperatoris officio functũ exactissime dicerent, neminemq; illo pertinacius instaurare iam cõcidentem belli fortunam contendisse, & prouocationis illius ignominiam inuicta Scanderbegi uirtute, ac humanæ fragilitatis obtentu excusarent. Ita sibi militaria studia comitas, & populare ingeniũ uiri, sed magis insignis dextera, ac præstans bello uirtus deuinxerat, quæ præcipue ornamenta amare in hoste quoq; consueuere Turcæ, adeò, ut quum (uelut fit) captiuum sibi fortem uirum sors belli tradit, plerunq; aliquid de solitis supplicijs remittant, seueriores longe ignauis, quos uelut ali indignos, & consumendis frugibus tantum obnoxios perire utile quasi ducunt. Tyrannus nullla satis ratione adduci potuit, ut eius iacturæ, & doloris sui ultionem ab insonte & afflicto aliquo modo non exigeret, non aures, non animũ regium ueniam poscenti, & culpam oẽm eius facti in se reijcienti præbere usq; uoluit. Quin fatiscens insolentissimi odium Tyranni (licet nihil ferè in eo præter fortunam reprehendi posset) in caput ipsum, & supplicium uiri erupisset, nisi purpurati quidam, & magis intimi pœnam eius alienationem cæterorum omnium imposterum fore dicentes, sanioribus consilijs regis iram demoliti essent. Sic uenia Mosi exorata, & quæstio omnis de capite eius abolita, tamen in eo contemptu relictus adeò despectui habitus, ut uix alimentorum illius ratio à Tyranno haberetur. Eodem ad omnia uultu Dibrensis dissimulabat singula, lacerans intus uarijs curis animum, & non cibi, non somni capax, quum hinc periculi, inde infamiæ suæ magnitudinem non iniquus pristini erroris iudex sedula accusatione metiretur, inops quid ageret, quo uerteret studia, quam degendæ uitæ eligeret rationem. Tandem in optimum longe in ea re consilij genus nõ inanis cogitatio euasit, Mahumete relicto, qui ex euentu, non ex consilio iudicare nosset, offensæ adeousq; patriæ denuo se tradere, & quam male promeruerat fidem suorum sequi dulce piumq; desiderium insedit. Ita et scelus suum saltem, si non infamiam sceleris ea se pœnitentia aboliturum, & alioquin de ingrato Tyranno ultionem sumpturum se sperans, præsertim quod clementiam Scanderbegi longo interuallo delicti sui magnitudinem uincere sciebat. Sedato itaq; ea deliberatione animo, indies modũ aliquem & facultatem fugiendi captabat, nox maxime fuit ad eam rem (prout factum est) adhibẽda. Sic egressus in exitu diei ignaris custodijs, integram noctem cum die sequente (nusq; ferè interpellata progressus contentione) itineri adiecit, donec eam regionem Thraciæ, quæ Macedones contingit, intrauit. Tum tranquilliore animo reliquam uiam est prosequutus, sicq; paucis diebus ingressus Epirum, recta ad præsidium in claustris imperij nostri positum perrexit, inde ad Scanderbegũ transiturus. Cæterum uiso eo, Dibrenses demolitis sola quasi aspectus mœstitia animis, desiderium ueteris ducis cum pristinæ consuetudinis cura incessit, oblitteratoq; quod patriæ, quod sociorum & sanguinis sui proditor fas,

Dotes Mosis.

Discrimẽ Turcarum in captiuos.

Moses cõtemptissimus apud Tyrannum.

Moses cogitat de patria adeunda.

tor, fas iusq; omne generis humani præuertisset, non sine lachrymis illum excepere, & sic inter longos militum amplexus, magnam partē eius diei consumpsit. Admonitusq; ab his Scanderbegum non longe abesse, mutato proposito Croiam eundi, ad illum ire perrexit. Secuti sunt plures ex præsidio hominem, ut honoratior iret, & facilius ueniam promereretur. Parum restabat diei, quum cingulo de more gentis circa collum conuoluto progressus, obambulantem ante tentoria Scanderbegum inuenit, atq; mœstissimus ante eius genua prouolutus, supplex, ut nō aliquo eius merito, sed ipse sua liberalitate, animiq; humanitate ignoscereret sibi, incolumemq; uellet profusis lachrymis popposcit. Non abstinuere eo officio cæteri qui cum illo erant. Castriotus manu prehensum hominē surgere illico iussit, & non segnis ad ignoscendum, perbenigne allocutus, multiplici amplexu, osculoq; reconciliatū illi animū suum satis aperte ostendit. Non multum admiror in Scanderbego, quod Mosis pœnitentiam tam cito admiserit, licet & id quoq; non sine summa esset admiratione pensitandum, quū tot publica & priuata odia, iniuriasq; in eum euomuisset, in caput ipsius, in libertatē patriæ tam nefaria coniurasset. Sed quod tam cito, tam facile ignouerit, ut uix uisum, uix auditum adeò insigni liberalitate, & diuina quadam uerius q̄ humana clementia sibi ipse conciliaret, quum nondum nuper occisorum dolor, nondum sparsus suorū cruor, & recentia uulnera coaluissent uiris. Neq; multos post dies quæ ablata Mosi, aut fisco adiudicata, aut diuisa inter priuatos fuerant, reddi omnia curauit. Pristinamq; dignitatem uiro secundo uulgi fauore in integrum restituit, eaq; animi moderatione & sibi gloriam ingentem peperit, & culpam illius, infamiamq; leuauit, atq; omnem flagitij memoriam de hominum mentibus aboleuit.

Mos gētis circa collum cōuoluto.

Moses redit in gratiam cum Scanderbego.

Clemētia quæ dā diuina Scā derbegi in Mosen.

MARINI BARLETII SCODRENSIS SACERDOTIS, DE VITA ET GESTIS Scanderbegi Epirotarum Principis, Liber Nonus.

IMVL ET HINC IMMEMOR INIVRIARVM PAtria ducis sui modestiam imitata uario gratulationū genere restitutum sibi Mosen gaudebat. Edicto etiā per Scanderbegum lato, ne quis eius facti mentionē uel publice, uel priuatim moueret. Et inde ereptum sibi hominem Tyrannus acrius excandescens non sine molestia maxima ferebat, præsertim posteaquam redijsse denuo in Epirum audiuit, atq; tunc demum nō fortunam hominis in illo prælio, & clade suorum, sed perfidiam tantum accusans, fugam eius & de

Quantū Epirus in Moseos reditu in patriā lætata esi, tantum Mahumetes fuga illius excanduit.

eius & defectionem illam tam impudenter à se creditã Scanderbegi strata gema fuisse dictitabat. Cæterum de ratione gerendi belli, secꝫ ulciscendi & rebus Epiroticis ex multis sententijs illa prævaluit, quæ abstinendum omnino ab armis per eum annum censebat. Et aut occasionem aliquam expectandam, aut totis Turcarum uiribus cum ea gente bellandum. Receptа eo libentius ea sententia, quod nõ satis belli rumores ex Asia & Persside nunciabantur. Missum tamen præsidium ad finium custodiam, licet nõn satis ualidum, quod à populationibus assuetis nostrorum saltem insolentiam compesceret. Et si opus foret Sfetigradensibus, & locis uicinis usui esse posset. Castriotus quoꝫ cognitis tum ex Mose, tum recentibus exploratoribus consilijs Tyranni, belli curam, & ipse paulisper remisit. Audito tamen aduentu noui præsidij contracta, haud satis ampla manu suorum in insidijs per aliquot latuit dies, sed regijs iuxta Alchriam consedentibus inanis expectatio eius fuit. Quamobrem multis procuratis, ac relicto ibi Mose, ipse ad locum quendam maritimum qui Redoni dicebatur, ad reliquum æstatis cum uxore transigendum concessit, ibiꝫ uenationibus, atꝫ alijs id genus studijs magnam autumni partẽ consumpsit.

Laus Scanderbegi à cõtinentia exẽplo Scipiõis Africani

Non tacebo hoc loco de eo, quod maxime in claris ducibus exigere solitus est imperatorum omnium facile imperator Scipio Affricanus, continentiã certe admirabilem, nedum in alterius fœminæ, sed proprię quoꝫ uxoris nimia frequentia uitanda, quum nullum maiorem hostem & animi, & corporis uiribus, cꝫ fœminam esse diceret. Sicꝫ proprio exemplo & milites suos crebro domos reuisentes damnabat, assiduis uigilijs, ac duris laborum thoris castigandum corpus inquiens, ad omnes libidinũ æstus facile extinguendos. Non scorta militaria, non aliquod (ut fit) eius lasciuiæ uestigium in castris unꝯ Scanderbegi uisum, sed uetus quędam disciplina inter homines, ac religio uerbis, factisꝫ mirũ in modum conseruata. His fortasse artibus seruatum est, & auctum per tot annos tanta gloria atꝫ fœlicitate imperiũ. His conciliati superi & animos & gladios hominum tantopere acuebant. Interea temporis Moses intentus maxime quatenus & ignominiæ suæ maculam recenti aliquo facinore abstergeret, & Tyranni simul ingratitudinem plecteret, aucto præsidio, ac duplicato ferè numero militum, totos dies in deuastandis hostium agris, ad lacessendas nouas Turcarum custodias consumebat, nunc interdiu cum paucis, nunc per noctem latenter sequente multitudine progressus, occisus aliquis uel exceptus inter pabulandum, uel in eiuscemodi ministerijs, tamen nõ audentibus progredi regijs nihil dignum memoratu gestum. Hinc Dibrensis ad infamiam suam abolendam manibus, pedibus cꝫ (ut aiunt) acriter contendebat. Inde Amesam uelut tantæ perfidiæ hęredem nescio quis dæmon, & fata sua depromebant. Multa scribentem hoc loco deterrent, & ad silentium quasi me inuitant, quod ea domestica scelera ac ingratitudinem mortalium sicut meminisse, ita referre horret animus. Illud uero magis, quod nihil certi affert fama de hominis fuga. Varij uaria inter-

Castra Scãderbegi à scortis immunia.

Mosis studiũ, ignominiã suam insigni aliquo facto abstergere.

ria interſerunt mendacia, & plura fermè abſq; ſimilitudine aliqua ueri. Quare ea tanq; neq; utilia ad hiſtoriam, neq; legentibus placitura inſtar pictoris penicillo oblinito contegam. Priſtinam tantum rationem illam in Ameſæ defectione ſecutus, quam in Moſe quoq; ſolicitando corrum pendoq; adhibitam retulimus, per nuncios ſcilicet, & magiſtratus uicinos locorum, præſertim quod non difficile colloqui ſæpius cum Ameſa hoſti erat, & occultis agere nunciis, nam regionem quandam Epiri non ignobilem ad Turcarum fines uergentem patrui beneficio poſſidebat, ægreferentis quod tamdiu apud ſe priuatus ageret. Tyrannum uero (ut diximus) Aſiaticis rebus occupatum illa quoq; non imprudens ratio de homine ſolicitando & accerſendo mouit. Quod quum & de principum ſanguine eſſet, & gratia ingenti polleret apud populorū animos, admiſſuros lōge facilius imperium eius Epirotas, ſi uel parua periculi uis urgeat, q; in Moſe facturi fuiſſent, non ab re credidit) Et hæc eadem cum Ameſa per nuncios agitata, multumq; ad fidē promerendam ualuere. Ita nedum perfidos, ſed credulos plus nimio homines regnandi ueſana cupiditas facit. Sed callidi uir ingenij, utpote quem alienæ fortunæ euentus ſatis de omnibus inſtruxerat, ne cum aliqua perfidię ſuſpicione, & capitis ſui periculo iret ad Ottomanum, uxorē quoq;, & paruulos liberos ſecum eius ſceleris ſocios duxit, traditurus hoſti uelut non inefficax fidei ſuę pignus, & uinculum. Maximum in prouincia tumultum & ſtuporem quendam hominum fuga eius excitauit, mirantibus ſingulis, & ſciſcitantibus cauſam rebellionis, quum ad id quod nepos Scanderbegi, ſocius etiā, ac collega quaſi imperij eſſet. Patruus re audita maxime ægreferens, atq; ingemiſcens: Hoc, inquit, deerat mihi ad tot labores moleſtiasq;, ut domeſticis etiam, & inteſtinis armis oppugnarer. Ita ne inuiſum hoc caput? Ita male merita patria? An tam precioſum potius Epirotici diadematis decus? Inuidit Ameſa Moſi, inuidebit iterum, ſi me Dij, ſi ius, faſq; generis humani, ſi uirtus, & fides ueſtra non fallit. Intrauerat iam hyems, & nuda pabulis tellus, ac temporum incommoda ſatis per ſe hoſtium apparatus, atq; aduentum prohibitura uidebantur. Quare Scanderbegus nō inani ratione credens Ameſam ad noua conſilia uernam temperiem expectatum reducta Croiam familia neq; ad delectū habendum, neq; ad ullum bellicum apparatum per id temporis animum intendit, ſolum crebro Dibrenſe præſidium reuiſens, & cuſtodijs, ac exploratoribus aſſuetis prępa rans ſe ad fatiſcentia pericula hyemem tranſmiſit. Ottomanum non tam uiſus Ameſa q; auditus poſtea mouit, quum uerbis, atq; prudētia, & gra uitate conſiliorum uirtus, & peritia uiri in rebus bellicis ſatis cognita & perſpecta fuit, nam breui ſtatura fuit, & non ea membrorum, ac oris ue neratione, quod idoneū eſſet ad occulta animi bona, & latentes intus uirtutes indicium. Ingentis uero ſupra modum animi, & tam callidi, quàm excelſi ingenij, ocij unus impatientiſſimus, & qui primi, ad gloriam, ac conciliandos mortaliū animos cupidis imperij uiris gradus eſſe ſolent,

De fuga Ameſæ ad Turcā.

Statura Ameſæ & dotes.

humanitate, atq; liberalitate pari. Quicquid uel dextera ipse sua, & sorte belli, uel patrui beneficio habuisset militibus, & amicis erogabat. Facilis ad alloquium & officiosus, neq; ineptus simulator, dissimulatorq;, ubi res poscebat. Ita ijs artibus multum sibi auctoritatis, & beniuolentiæ pè pererat apud omnium animos, ut primus à Scanderbego in amore & ue neratione populi esset. Neq; desunt qui dicant, ut suspectum id uiri in genium haberet patruo quosdam ex suis multotiens insinuasse, sed sicut non credita, ita minime curata res, tamen quum rebellio demum, & fuga eius nunciata fuisset, facilius credidisse Scanderbegum audio, quàm de Mose fecerat, non immemor ingenij prudentius ab alijs quàm à se cogniti. Cæterum non ille inanibus pollicitis, & insolenti audacia Mosis exemplo regias aures impleuit, sed unica fermè ratione defectionem suam excusans, ut neque leuis, neque conficta notaretur oratio, sic loquutus fertur:

Oratio Amesæ, qua defectionem suam excusat apud Ottomanum.

Si ueterum in uos iniuriarum, & antiqui erroris nostri memoriam repetere licet Mahumetes, ad supplicium potius nunc ad te, quàm ad ullam uel gloriæ, uel imperij spem ueniisse uideremur. Quid enim grauius in Ottomanum imperium committi potuit, quàm à nobis olim Hungarici belli tempore fœdo magis & scelerato, quàm hostili animo commissum uidistis? quum eodem perfidiæ tenore me consiliorum omnium adiutore & socio (neq; enim defensio est ulla nobis, sed pœnitentia quærenda) & proditus apud Morauam exercitus uester, & Epirus tam nefaria fraude è manibus ablata, atq; tot inde malorum, tanti cruoris cautæ exortæ. Sed uanus hic profecto timor, inani suspicio apud prudentissimum & clementissimũ Regem, præsertim quod & ætas me tunc forsan, ac prona in malum suum adolescentia, neq; satis proprijs subsistens consilijs animus decepit. Credidimus patruo, multa etiam ignari credidimus, atq; allecti (qui proprius est eius ætatis morbus) regnandi libidine, uobis relictis nimio plus creduli fidem illius sumus secuti. Cognouimus paulatim crescente cum annis cõsilio, & patrui tacitam perfidiam, & defectionem illam meam à uobis iniquiorem ipsi mihi, quàm alij cuipiam fuisse. Recuperauit, auxit imperium Scanderbegus non sine multo labore & opera nostra. Expectauimus diu, si non auiti, & paterni iuris portionem, saltem ut mercedem aliquam sudoris, & periculorum tantorum nobis daret. Ducta est non multo post uxor illi, quæsitus, & susceptus nouus hæres, nouus imperij successor. Nobis præ pudore quodã hominum, ne priuati omnino degeremus, assignatus uilis quidam Epiri angulus, ubi (illo cætera obtinente) infamem traheremus uitam. Vix poteram animo imperare, neq; unq; satis eam cõcoquere ignominiam. Coëgit tamen temporis ratio, & insolens ingenium uiri cælare omnia, dissimulareq;, ne suspicionem aliquam causatus me circumueniret, ut nuper Georgio Stresio sororis suæ filio fecit, quem confictis criminationibus insimulatũ omni fermè imperio nudauit. Confugissem libẽter ad te, reliquissem

Georgius Stresius sororis Scanderbegi filius.

reliquiſſem ingratum Patruum cum infamis ſordibus imperij, ſed priſti næ illius rebellionis, & tot iniuriarum memoria deterrebat, donec nunc tandem agentibus Dijs, promiſſa, & fidem tuam ſecutus, lætiſſimus acceſſi. Vix innuiſti, uix inuitaſti quod iamdiu ad idipſum intentus, effuſiſſimo curſu aduolaui. Non tardaui, non expectaui, uel aduerſas Scanderbegi res, uel tuas ſecundas, ueluti nuper Moſes, ut præ timore aliquo, uel uicinitate periculi mihi ipſi potius conſulere, cꝫ uoluntatem tuam amplexari merito uideri poſſim. Cęterum neꝙ uel ſuſpitioni apud te locum ullum, uel reuertendi cauſam reliquimus in Epiro. Adſunt ſatis ualida animi noſtri uincula, & perpetuæ pignora fidei. En noſtrum habes Mahumetes, quicquid charum, iucundumꝙ hominibus natura in uniuerſa uita dare potuit. Hæc ad te attulimus, quæ aufferri debuerunt ab hoſte, & quibus dubia aliquantiſper fides obſtringenda fuit. Reliquum nihil aduentum, neꝙ enim in ea celeritate rei, & tam occulta fuga, ſarcinularū ratio ulla haberi potuit à nobis, & ſi colligere omnia per ſecurum ocium licuiſſet. Turpe tamen neſcio quid putaſſemus ullas ueteris fortunæ ſordes ad te præſertim tam opulentiſſimum regem deferre. Fides tantū præſtanda tibi eſt, maius aliud quippiam certe non poſſumus. Et ſi certius aliquod cupis uinculum à nobis, nihil recuſo quod ſtatuas, quod decernas ipſe: non enim leges huc daturi uenimus, ſed accepturi, non debellare cū patruo, & Epiroticam frangere inſolentiam quindecim hominū milibus pollicemur, Documento eſt tum Alybaſſę tū cæterorum fortuna, & Sebalię nuper rara, neꝙ incruenta uictoria. In nobis certe diligentem, & fidelem operam non deſiderabis. De cęteris quę ad euentum huius rei, & ultionem tuarum iniuriarum attinent, neꝙ principes à ſeruo, neꝙ ſolertiſſimus belli artifex ab imperito homine conſiliū expectes.

Non potuit ſimulata Ameſę oratio uideri Ottomano, quum & uera multa dicerentur, & re ipſa dictorū fides diluceret, adducta in conſpectu Tyranni cū ignaris filijs uxore. Quidam deceptam eam dicunt à marito, & inuitam tractam ex Epiro, quidā uoluntariam ſe comitē fugienti addixiſſe, quū promiſſum ſibi Epiroticū imperiū à Tyranno, clam aperuiſſet. Ita cōmunis eſt utriuſꝙ ſexus regnandi libido. Quare accepta, & laudata hominis uoluntate Barbarus primū omniū honorifica illi alimenta decreuit. De belli ratione nihil tum reſpōſum donec adhibitis purpuratis ea res de more decerneretur, nam recens Belgradenſis ruina multū fregerat & animos, & uires hominū. Mahumetis quoꝙ ex nulla unꝙ clade par mœſtitia uiſa, quum & ultionis cupiditate dies, noctesꝙ inſolens ſpiritus uexaretur, & ſemel male tentatā fortunam anxius timeret, Facile itaꝙ omnium ſententijs ab Hungaricis rebus ſuperſeſſum, & eius ignominię ultionem ex Epiro quęrendam decretū, nam neꝙ ſimul utriuſꝙ belli ratio haberi poterat, quum & hinc inſigni exercitu opus eſſe Ameſa diceret, & inde Hungaricæ uires, ac experta totiens populoū ferotia ingentes exigeret apparatus, neꝙ differenda occaſio ab Ameſa data uide-

Communis regnandi libido utriuſꝙ ſexus

batur. Eo ipso igitur omnium fermẽ consiliorum socio, ac moderatore adhibito, latum & propalatum edictum de quinquaginta equitum millibus cogendis. Non negasset etiam plures Ottomanus si petiti fuissent, cupiens aliquando uel ulcisci tot suas, & suorum iniurias, uel Epiroticis rebus aliquem finem imponere. In eo apparatu uer abijt, & iam æstiui calores militum corpora laxaturi properabant. Quũ paratis omnibus Tyrannus & Amesa assidue instante, multis allectos promissis hominibus, & consilijs instructos à se dimisit. Bassæ nouæ Romæ, cui Isaac nomẽ erat, prȩcipua exercitus cura, ac summa rei demandata nihil moleste ferente Amesa. Huic tamen ne sine aliqua dignitate & imperio iret, quinq; hominum millia ex eo numero assignata. Non sine molestia quadam, & trepidatione nostrorum præsertim præsidij Dibrensis fama eius apparatus fuit, multis q; militaribus (ut fit) consilijs uersata res. Qua ratione uel expectandus, uel coërcendus tantus hostis esset? An insidijs, an collatis signis? An per ludificationẽ aliquam eius belli euentus quȩrendus foret? Augebat & illud magis timorem, quod & rumorẽ inde magis quotidie increbescere, & hinc à suis nõ exercitum adhuc, non auxilij quippiam ad tam fatiscens malum, ac proximum quasi periculum apparari uidebant. Scanderbegum nanq; non satis primo ea fama mouit, illa potissimum ratione, quod nunq; conuerso in Epirum odio Hungaricam ignominiam omissurum credidit Mahumetem, tñ solicitus exploratoribus immissis ueritatem, quam in eo rerũ tumultu poterat elicere ad noua consilia mutanda diligentissime procurabat. Vbi uero multis modis, aduentu præsertim transfugarum affirmata, ac propalata res, & de numero, & qualitate uenientium nunciatum illudq; imprimis Amesam cũ eo exercitu esse, & commendatum honorifice à Tyranno Isaac Bassæ, ut cũ Epirotici imperij fascibus insigniret, nihil moratus amplius egregium hincinde militem uelut dato signo aduocauit. Accersiti sunt eo ipso ex omnibus locis purpurati armatorum socij, optimates, Dibrenses quidam & adiutores consiliorum. Cõuenere omnes in Dibra inferiore in solitis castris. Ibi quoq; Moses cũ quibusdã optimatibus & nobilioribus præsidij affuit, ut decretum eius rei audiret. Accurrebant & alij pleriq; uoluntarij, atq; iuuentus armata ex omnibus locis solo prædę (ut assolet) studio, atq; sic confectus extemplo est non ignobilis exercitus, par fortasse hostili, si uirtutem, impar si numerum spectes. Iamq; audax uulgus, & inania militũ desideria deuicto hoste inter se laudem simul, ac prędam diuidebant, atq; palam quisq; uirtutem & fidem suam extollere, polliceri, dolere nimis tardare hostem, dicereq; mouenda signa, & aduentum illorum acriter præueniendum. Non militum numerus, & fama uenientium, nõ formidandum Bassæ nomen deterrebat. Exciderat Sebalias, euanuerant uix adhuc coalitæ cicatrices uiris. Ita aut recens nuper de Mose uictoria, aut (quod magis crediderim) illorum apud Belgradum Hungaricũ nunq; reticenda clades, ac ignominia hominũ animos erexerat, alterumq; Belgradum

alterum

Edictũ de cogẽdis quinquaginta equitum millibus.

Bassa Isaac supremus Capitaneus exercitus Turcici.

Comitia Scanderbegi, & purpuratorũ, in Dibra inferiore.

alterum oblitterauerat. Pendere tamen omnes ab ore, & consilio Ducis, qui cohibendum omnino ratus ardorem illum suorum defixis aliquantulum humi oculis, & pleraq; uultu ipso simulans, uelut altum quippiam moliretur animo consilium simul & uires ipse suas, & periculi magnitudinem ante oculos hominum in hanc sententiam proposuit.

Oratio Scanderbegi ad cõgregatũ exercitum.

Inter cætera omnia, quæ ad uexandos, & angendos mortaliũ animos in tanta rerum humanarum uarietate reliquere Dij, duo hęc maxima cernimus milites, spem, & timorem, lætius illud, ac excelsioris cuiusdam, ne dicam leuioris ingenij. Prudentius hoc, & incruentius, quod & si protrahere aliquantisper desideria hominum, curare tamen demum, & condire pulcherrime solet. Hinc audire licet ueteres imperatores magis uincere se consuesse omnia timentes, q̃ qui nihil timerent. Hinc Pænus ille Quintum Fabium segnem suis, & nimio plus timidum uisum grauem sibi hostem, Terentium Varronem grauiorem patriæ, & populo Romano appellabat. Sed quorsum tam insolenter, & tam sordide timorẽ nuncupauimus, quod propriore consilij nomine appellare debueramus? At quoquo modo uocitetis ipsi, haud in magno discrimine pono. Vnum illud negare nemo poterit, inde ueteres disciplinas, inde antiquum militiæ rigorem emanasse. Hoc spem quoq; ipsam fouet, alitq;, nihil perperam agit, à fronte, à tergo, à lateribus gerit oculos, & pari lance futura, ac præsentia metitur. Iam satis intellígere potestis, quo tendat tam castigata & tam apposita oratio nostra. Volui prius colloqui uobiscum, & disquirere uoluntatem singulorum, q̃ aliquid de belli huius ratione innouarem, Vt aut ipse in uestram, aut uos in meam (quæ semper omnium patientia fuit) sententiam iretis. Auditis, auditis iam auribus uestris, qui rerũ, qui bellorũ motus parentur in nos quotidie. Pulsat en fores Bassa nouę Romæ cum omni Europæ flore, & robore Ottomani imperij. Non deest animus mihi (ut neq; unq; defuit) fortunam omnem cum eo, neq; inglorijs uobis experiri. Sed prudentia magis, consilioq; aduersus tantum hostem utendum, q̃ solito impetu, & ardore animorũ satius duco. Suadet memorabilis illa Alybassę clades, suadent tot insignes ad hunc usq; diem uictoriarum cumuli, tot rebus secundis parta, & confirmata audacia, pares ad uim apertam, & animos, & uires adesse nobis. Sed instabiles bellorum uices, & nunq; satis cognitum ingenium fortunæ omnia hæc prudentes uiros cum obliuisci, tum etiam timere facit. Nulli peculiare, nulli hæreditarium fuit semper uincere, semper ad noua consilia, noua ratione est opus. Neq; quod uiceris heri, ideo captiua spolia hodie spõdeas tibi. Hospes est uictoria, huc & illuc uergit, nullum propriũ domicilium habens. Licet uirtute, consilioq; maxime & paretur, & retineatur, plerunq; tamen ubi diligenter omnia, prudenterq; egeris, multum adhuc momenti fortuna, multũ casus quidã sibi uendicare solent. Exigebam (memini) uirtutem solam in militibus spreta omni extranea causa, & cuncta fortunæ obsequia, si uos feroces animos promisissetis, uobis constantissime

Ab exẽplo ueterum Imp.

Fortunæ ingenium nunquã satis cognitum

Hospes est uictoria.

omnia pollicebar. Sed clades illa noſtra Belgradenſis cuius memoriã fem per horret, et horrebit animus, multũ cogitatus meos mutauit, et aliũ lon ge æſtimatorem rerum humanarum, ac uarietatis fortunæ fecit. Quid ſi aut longior ille dies, aut magis animi Sebaliæ fuiſſet, an nõ funditus euer ti res Epirotica potuit? Saluati ſumus magis à ſuperis, q̃ nos ipſi noſmet tunc ſaluauimus. Diſſipati, uulnerati, feſſi, famæ etiam, & ſiti nouiſſima confecti eramus. Quid ſupererat aliud, niſi ut ſegnes uictori uinciendas dexteras traderemus? Tutata eſt nox, tutatus in primis deus, qui & men tem illis, ac uires abſtulit, & nobis copiã ad effugium, ac reſpirandũ con ceſſit. Opportuna iniuriarum erat multis locis prouincia, ac paſſim ſpar ſi agreſtes ignari fortunæ noſtræ. Expectabat fermè præda uictorem, ni hil abſtulit, nihil abduxit, nimio plus parti decoris ſtudioſus, & timens forſitan eos, à quibus maxime timebatur. Non refero idcirco hæc, ut quempiam ueſtrum deterream, ſed admoneam potius, & conſultem uo biſcum, quomodo ſint nobis tanti conatus uel eludendi, uel conterendi, quomodo quærenda inſignis aliqua ſine precio ſanguinis, & rerum ue ſtrarũ uictoria. Hoſtiũ ingens eſt numerus, atq̃ nunc̃q̃ ad hunc uſq̃ diẽ, niſi urbium oppugnatio ſit quæſita, maior uiſus nobis in Epiro. Si fixis ſignis apertis in campis expectetur, dubius eſt euentus belli. Age age fœ liciter nobis, & ex uoto res cedat. Cadetis profecto, cadetis multi (utinã falſus ſim uates) priuſq̃ uel terga, uel inermes dexteras, & ſupremam uo bis confeſſionem tantus exercitus tradat. Mixta cum lachrymis uictoria, & non multum diſpar uictoris, ac uicti mœſtitia erit. An pauci apud Bel gradum cecidimus? Itá ne ea iactura reſarcienda? Quanta ibi militaris ætas uix multis recuperanda annis? quot fortiſſimorum uirorũ corpo ra cæſa? Euacuetur cito Epirus, ſi tam audaci propoſito glorioſas ſolum uictorias quæramus neceſſe eſt? Belligerandum igitur ita eſt nobis ho die, ut cras etiam belligerare poſſimus. Neq̃ par eſt hac in re noſtri & ho ſtium ratio, minor eſt iactura Tyranno, minus æſtimantur cæſa quadra ginta & quinquaginta millia, q̃ mihi centum ex uobis. Pauci ſumus, id circo maximo ſtudio ſeruandi. Et ſi cauſa noſtra id nõ facere curaremus, uxorum ſaltem & liberorum faciamus, quorum ſalus & libertas omnis à ſolo ſpiritu ueſtro pendet. Noſco numerum, noſco uultus ueſtros, & no mina ſingulorum. Hoc quoq̃ magis ſtudioſum facit, maxis anxium ſa lutis ueſtræ, non tamen negarem ipſe fortunam omnẽ huius certaminis apertiſſime ſubeundam, ſi depugnare cum Ottomanis hoc ſolo prælio poſſemus. Si finem aliquem laborum in poſterum, & erumnarum ſpera remus, exponerem libenter caput ipſe meum cum corporibus ueſtris ad perpetuam quietem, & pacem poſteris parandam. Sed nouus ſemper ho ſtis exoritur, noua ſemper bella nos manent. Iſaac exitũ, alter ſubito Iſaac excipiet, fatigabimur ſemper recentibus armis, circũdabimur recentibus periculis. Ad hoc deſtinata eſt (ut uidere uideor mihi) Epirus, ad hoc na tæ ceruices, & capita noſtra. Colligẽdi itaq̃ cogitatus, diſpenſandę uires,

Iactura apud Belgradum.

partiendum

partiendum ita patrimoniũ, ut quotidie emergentibus creditoribus soluendo esse possimus. Dabit tamen Deus his quoq; finẽ, necq; bona, necq; mala diuturna homini esse possunt. Respirabitis aliqñ & ipsi, exaturabitur hostis tot uanis conatibus, atq; deponet tandẽ perpetua odia ista, iuuabitq; olim uos tot laborũ, tot periculorũ memoria. Nunc (quod ad rem attinet) reliquã sententiã meã sequor. Dixi uictoriç incommoda, damnaq;. Quid si uincimur? Vbi reliqua prçsidij spes? ubi auxilij erit modus? An cruentus hostis, & uictoria tumens expectabit, donec uires instauremus, & noua illi occurramus acie? Instabit, urgebit, donec quippiam supererit reliquiarũ, & nobis expugnatis in oppida demũ nostra, & patentẽ iniuriç prouinciã reliquũ furoris sui profundet. Insidijs excipiendum aduentũ illorũ, nõ aperto Marte quispiam uestrum forsan dicet, nostra quoq; nõ dispar omnino sententia est. De tempore tñ dissentio à uobis, fallendos tunc puto, quũ falli se nõ crederit, quũ in possessiõe quadã uictoriç lasciuientibus prç licentia animis, fraudẽ nullam metuent. Nunc tot alienis documẽtis, tot suis exemplis instructi hac assidua suspicione, et intentis iampridẽ oculis ex Constantinopoli ueniunt. Habẽt prçterea secum sceleratũ nepotem, et domesticã pestẽ nostrã, qui quas nobiscũ olim struxit insidias, prçuidere, & cauere peropportune docebit. Euadendum igitur est in arcem ingentis alicuius ac supremi consilij. Qualiter & extra periculũ prouinciã seruemus, & insigni aliqua, simul ac incruenta (quod raro contingit) uictoria ueterem gloriam, & tantã ad hunc usq; diẽ famã tot rerũ gestarũ retineamus, ampliemus q;. Dabit tñ tempus diesq;, ac uisus oculis hostis consiliũ hoc. Nunc (ut perueniat tandẽ quo nostra tendit oratio) primũ omniũ tollenda est omnis materia sæuitiæ ac uictoriæ hosti, reducenda omnis ętas sexusq; ex campis in loca tuta. Præsidijs etiã cõmeatuq;, ad omnẽ uariationẽ fortunç munienda oppida. Quis scit prçterea occulta Tyrãni cõsilia? An ipse quoq; iampridẽ huiusce ultionis, & Epiroticí sanguinis auidus Bassç iter sequatur? Credo fortasse, & timeo plura, q; par est. Bonum est timere omnie, ut nihil timeamus. Si hoc modo prouincia curabitur à nobis, si nihil erit in campis, in oppidis quod dicet, alat, quod formidet hostẽ, quod curã, & animos nostros ab huiusce contemplatione rei auocet, uictores proculdubio erimus, & per securum posthac ociũ, si ad uoluntatẽ meã cõsilia & arma uestra accõmodabitis, cçdendũ uobis hostẽ in mœnibus tradã, & formidabilius, iuuantibus dijs, hodie Turcarũ genti nomẽ, atq; ingeniũ Epiroticũ efficiã, q; ulla forsan auorũ nostrorũ memoria sit auditum. Non fallo ipse me, nõ fallo uos. Si polliceri quippiã potest in rebus humanis, ist hçc polliceor, & in me recipio. Melius tñ fieri hæc, q; dici uolo. Interim ne tempus cupiditate ista loquendi, & inanibus fabulis conteramus, qua nulla maior iactura militi. Singuli singula, muniendç prouinciæ, ac hostis expectandi munia capiamus, nihil impero ipse alijs, quod mihi ipsi nõ imperem. Nihil recuso, uel sordidum duco, quod è dignitate & utilitate omnium censeatur futurũ.

Quãdo fallendus hostis.

Occulta tyranni consilia.

Bonum est timere omnia, ut nihil timeamus.

Procurata per uniuersam prouinciam.

Hanc orationem maximo omniũ silentio, atq; attentione peroratam Tanusius & Vranacontes iampridem intenti assurgentes summis publi ce laudibus excepere, ita rerum singularum exactissimam rationem habi tam à Scanderbego dicentes, ita diuinum hominis ingenium, prudenti amq; omnia exhausisse, ut neq; cogitadi, neq; tentandi quippiam, quod ad publicũ uel priuatum cõmodum spectaret, locus alicui esset relictus. Vulgi quoq; ardor omnis resedit, & ab audacia animi ad cautum quen dam timorẽ traducti. Poscere nonnulli palam, & obsecrare ducẽ, ut con silia sua aperiret, qua ratione debellare cũ eo hoste statuisset. Contra subri dere ille, dicereq; sat sibi esse si ei crederent, se una cum eis in eadem causa esse, neq; ualere sponsionem suam ullam in tanto fortunæ iure, atq; pote state. Interim partita prouincia, diuisisq; ministeriis purpurati, decernẽte Scanderbego, hac illac maximo studio atq; celeritate discurrunt. Nunc præsidia tradita sibi disponentes per oppida, nunc conuchentes cõmea tum, & alimenta uiris. Ea res causa morę cuiusdam fuit, quod nondũ to tum frumentum demessum in campis erat. Igitur ingruente indiem fama de hostium aduentu, quum res pręcipiti quadam festinatione indigerẽt, agrestes promiscue, milites q; ad id negociũ transmissi, partim demessum & expurgatum, partim cũ aristis & palea ipsa conduxere omne intra mu rorum munimenta. Ita prouisum ubiq; commodissime, & de propugna

De annona multorũ mensium.

toribus, & de multorum mensium annona. Scanderbegus Mose ad cu stodiam reliqui exercitus relicto triduum amplius Croię in rerum diuer sarum procuratione consumpsit, præsertim in reducenda à Petralba uxo re, familiaq;. Inde Dibrã reuersus, erectis (ut aiunt) auribus, curaq; per uigili hostium aduentum expectare dies, noctesq; cepit. Cæterum supe rata maxima parte Macedoniæ, iam Epirum hostilis intrabat exercitus,

Exercitus Turcicus.

præeuntibus undiq; exploratoribus, ac scrutantibus singula, ne insidijs solitis apparatis ab hoste incautus miles circumueniretur, ac turbaretur exercitus. Quin audio hac consilij ratione Amesam semper ferè noctur num iter prohibuisse, dicentem patruum nunq; uel luce, uel ui aperta tan tum hostem expectaturum, sed noctis simul, fraudisq; auxilio assuetũ bel li genus tentaturũ. Scanderbegus licet parasset iampridem omnia (si ex re sibi uideretur) ad fugam, tamen pedem non mouit inde, priusq; satis propinquum hostem audisset, & strepitum quasi ac puluerẽ notasset ue

Scanderbegus cedit hosti.

nientium. Tunc conuersis signis, omnibusq; collectis, cessit hosti, ita ut conspici quasi terga cedentium à sequentibus possent. Abstinuit ab inse quendo Barbarus propter difficultatem ac laborem uiæ, & insidiarũ me tum, tamen missi nonnulli equites, qui & illos infestarent, & quantum fie ri posset, illorũ iter obseruarent. Ingressus itaq; Dibram superiorẽ exer citus per uiam Alchriæ perlustrare adhuc eodem tenore cuncta, ac longa indagine perscrutari curauit. Vbi tuta omnia, & sine aduersario inuenta, ingenti festiuitate circumlata sunt hincinde signa, & inani insultatione ua cua defensore loca possessa. Sed quantũ incruentę id uictoriq; genus lętis

animis

animis tumidus miles accepit, tantum cupidus indoluit, nulla præda in campis, nulla re ad exaturandam libidinem, auariciam q̃ reperta. Quinta erat hora diei, quare tum ut equites suos Scanderbegum sequutos expectarent, & ab illis iter eius noscerent, tum ut suas reficerent uires, longis simul laboribus & caloribus defectas leniter mouentes agmen non procul ab Oronicheo (loci id est nomen) in eadem Dibra consedere prope locum, qui castrorum alias nostrorum esse consueuit, ibiq̃ erectis tentorijs consultabundi quod per reditum exploratorum licuit, temporis transegere, cibi capiendi, & curandorum corporum haud multa uiris cura incessit: nam in ortu ipso auroræ eius rei ratio egregie habita fuerat, & pransi omnes commodissime fuerant, consilio Imperatoris uerentis, ne si decertandum cũ hoste eo mane esset differens in longum (ut fieri interdum solet) contentionem fortuna belli cum fame etiam fessis decertandũ esset. Iuuat interim curiosos militum animos inuisere loca castrorum, & assuetas hostium stationes, atq̃ hincinde perequitare, sed non sine metu aliquo, & periculi respectu, nusq̃ arma deponentibus uiris, nusq̃ custodias omittentibus, ac maior fermè pars militum circa tentoria disposita in equis stetit. Ita duæ paulo minus horę in pari quiete & suspicione abiere, donec explorator reuersus, quæ uiderat, ducibus aperuit, Scanderbegum maritimam oram à regione, qua Lyssum oppidum iacet, cũ omnibus copijs petiuisse. De copiarum numero interrogati dixere, æstimare se uix unam militum legionem adimplere. Tamen noster exercitus undecim (ut audio) hominum millia excessit, sex equitum, reliqui pedites erant. Sed inde (ut arbitror) processit error, quod nostri quum essent in Dibris, peditatum omnem cum impedimentis leni incessu præmisere, uerentes, ne si expectaretur in propinquo hostis, & ad celeriorem prẹmeret fugam, ad expeditum citumq̃ usq̃ ad tuta iter non sufficerent. Postea eques paulatim (ut dictũ est) in ipso quasi conspectu hostium est secutus, ideo prima peditum agmina à spectatoribus (ut par est) non fuere uisa. Quæret quispiam hic studiosus rerum, quæ ratio, quæ utilitas propositi huius Castrioti fuerit, ut tum demũ hosti cesserit, quũ illum quasi afflantem sibi terga uidisset, & magis Lyssum uersus, quàm alia loca, sed quo genere rationis satis mihi facio, ipse non uerebor alienis quoq̃ auribus pro uirili satisfacere, prẹsertim quod nec diuersa in hoc sententia illorum est, quorum maxime diligentiam & fidem in totius contextu operis probauimus, & libenter sumus secuti. Et ipsi quoq̃ effectus rerum si diligenter ad inuicem conferantur, istuc ipsum haud dubie ostendere possunt. Castrioti primum stratagema in expectando tam propè hoste fuisse, simulantis congrediendi animo se expectasse, sed multitudine uisa, & præsenti magnitudine periculi perterritum tum demum cogitasse de fuga, ut animi simul & licentiæ aliquid inijceret Barbaris, interpretatus eius est timor, quod sine suspicione ingenti fieri haud quaquam potuisset, si plus spacij inter fugam horum, & illorum aduentum intercessisset.

Oronicheũ, locus in Dibra.

Quæstio de Scanderbegi cessione.

Stratagema Castrioti.

Lyssum

Lyſſum uero uerſus potius quàm alio inclinata fuga, tum quod pauorẽ ſimulantibus hominibus tanc̃ aptior ea uia, quia tutior erat, electa uideretur, ne ſi inter aſſuetos ſaltus, & cõfragoſa montium auſugiſſet, & metum ſuum minorem indicaret, & latentium ſuſpicionem inſidiarum iniiceret hoſti. Tum illo fortaſſe eleganti propoſito (quod effectus poſtea non inefficax teſtis expectato ſucceſſu propalauit) ut credulum, ac ignarum hoſtem eo pacto deciperet, adoriretuŕq; ab ea parte, quam nec̃ fugæ ueſtigia, nec̃ ratio ipſa locorum ſpectatam ullatenus faciebat. Non enim uel ab inani, uel imprudenti ratione tam prudentiſſimorũ ducum conſilia illa inita fateri licet. Ameſa quoc̃ non diſſimilis omnino interpres eius rei fuiſſe dicitur: nam quum Baſſa fluctuatus aliquantũ animo ex inſueta, atc̃ tam pertinaci fuga uiri, mentem illius ſciſcitaretur. Moſis, inquit, copias expectabat patruus, ideo ſolito & tumultuario agmine collecto, ueterem uincendi ſpem eouſc̃ aluit, donec inani opinione fruſtratus, & uiſis tam crebris ac ingentibus ſignis, coactus demum eſt uerã ad fugam, nec̃ tutam ſibi moram ullam ad reſiſtendum nobis in prouincia ſua cognoſcens, Lyſſum ad petenda à uicinis atc̃ Venetis auxilia confugit. Probabilis maxime ratio accepta, nec̃ alia ullius ſententia fuit. Licet altius deſcendentibus ingeniis, atc̃ cõſiliis (ut par erat) collectis, prçceps ſaltem ſi non uana Ameſç interpretatio uideri potuerit, nam nõ eam pauCitatem hominum, qualis cum Moſe uenerat, à Scanderbego creditam, nec̃ non cognitam, atc̃ formidatam eam uim periculi illud ſummopere augebat, quod procurata omnia per Dibras, ſicut in regio aduentu conſueuere apparebant. Non precioſi quippiam, non ullum animantis genus relictum in campis, ſatis apertũ præcipui cuiuſdam timoris, atc̃ elaborati conſilij indicium. Niſi fortuna, fatác̃, ubi ſemel funeſtum aliquid miſeris mortalibus deſtinauere, mentẽ quoc̃ ac ſenſum, quaſi ipſum corporis robur & columen adimerent. Suberat oculis ipſis tam promptum hoſtilium conſiliorum documentũ, nec̃ cernebatur, niſi fortaſſe in ipſo ſtatim apparatu fugæ. Procuratum de hoc quoc̃ agreſtium, & prouincialium ſtatu in Dibris putauit Barbarus. Sed agedum, quãdo in Aemathiam ſuperato Tumeniſto monte deſcẽdentes, ac Croienſes fermè campos præterlati, parem ubic̃ rationem prouiſionis inuenere, cur ab ea credulitate non diſceſſum eſt? In uiri præterea fama, nonne multũ momenti ponendum fuit? ut nunc̃ tam ſupinũ crederent Scanderbegũ, quod eum apparatum, & magnitudinem copiarum non ſenſerit. Nolo tamen diutius hanc hominum credulitatem accuſare, quæ tam inſignis uictoriç nobis, & perpetuæ materiam gloriæ tribuit. Regius itac̃ ubi per fugam noſtrorum negatam ſibi eo die bellicam laudem omnem cognouit, collectis optimatibus, ac principibus exercitus, poſt cibum laute captum, ad conſilia non ſatis opportuno tempore delabitur. Illud unum multis ſententijs uerſatum, an eo die mouenda inde caſtra eſſent, & hoſtis quibus locis, quibus rationibus perſequendus, expectaturus, an ibi quod de illo certiora

Sentẽtia Ameſæ de Scanderbego uana.

Conſilium de mouendis caſtris.

certiora scirent, est morandum. Amesa, & pauci nihil innouandum, sed diem, sequentem ibi expectandum dixere. Tamen maior pars meliorem uicit, & illorũ prævaluit sententia, qui affirmantes ad eos apparatus quę rendi subsidij, & reditum Scanderbegi quatriduum uix sufficere. Tempore interim atq; occasione utendum dicebant. Progrediendum in deuastanda, & depopulanda reliqua prouincia, neq; expectandum, donec omnis colonus, & multitudo agrestis ea fama territa fugiens in loca tuta, nudam tantum tellurem, inanesq; casas, ac uacua ouilia tarde progressus militibus relinquat. Signum itaq; datum à duce, ut exercitus omnis illico in procinctu esset ad se sequẽdum, propalataq; ea sententia est in uulgus, atq; aperta ratio nouorum consiliorum. Paruit impiger miles eo nuncio supra modum erectus, & clamore (quo cętera solet) eam rem maxime approbauit, extulitq;. Proinde dicto citius tentorijs, ac uasis collectis, stetit parata acies, atq; omnia ad manum fuere. Amesa quoq; ipse uultu ad omnia hilari libenter passus est in eam sententiam se trahi, non negans & ille tutos se ea die, & sequenti etiam fortasse à Scanderbegi incursu fore, tamen sibi in rebus bellicis timidiora, cautioraq; cõsilia semper placuisse, ita in minimo errore multum esse momenti. Ideoq; monere Bassam, ut maximo ordine, prudentiaq; in ea re ageret, ne propter immodicam libidinem militarem sordida præda sibi & suis etiam luctuosa efficiatur, horum nihil omissum. Partita igitur egregie agmina, ac graui edicto dispo sita, ne quis ordinem & assignatum locum inconsulto Imperatore mutaret, etiam si omnis Epirotica gaza ante pedes obijceretur, quum tempus fuerit permissurum se libenter quæ illis usui forent pollicitus & prædę & cęterarum rerum hostilium sat uberem copiam, nihil tunc negatum à milite, donec oculis subiecta, quæ prohibebãtur, aspectu ipso auidas manus inuitassent. Priusq; tamẽ mouerentur signa, atq; incedere cepissent agmina, Bassa Deos precatus, ut se Epiroticæ insolentiæ domitorem facerent, atq; Scanderbegi tot annorum triumphos, & fasces uictoriarum sibi donarent accitum ad se Amesam agentem curam suorum, laudatumq; publice multo decore uerborum salutari (ut fit) militari uoce in Epiroticũ regem fecit, Scanderbegi omnia longa, sed inani detestatione insectatus. Accepit omẽ nepos. Quare promptior ad omnia, lætiorq; obire diligentius singula, & ambire uerbis factisq; impensius fauorem popularem cepit. Inter hęc agenda mota sunt signa, exploratoribus tamen longe lateq; præmissis, & impedimentis partim præcedentibus, partim sequentibus. Petita est primũ (Amesa ducente) ea regio Epiri, quę ab Oriente Croiam respicit, & lxxx. millia passuum ab ea distat, quod quũ magis deserta esset uiris, cultior, & aptior ad prædam uidebatur. Præterea paulatim appropinquantibus copijs ad muros non deerat animus, si occasio daretur, urbe quoq; potiundi. Desinentibus tamen immodicis caloribus perexiguum itineris eo die emensum, nullo etiã tam parui laboris præmio in campis inuento, sic deserta omnia, ac uasta ubiq; apparebat solitudo. Augebat ea

In rebus bellicis timidiora et cautiora cõsilia probãtur

Amesa fit rex Epiroticus per Bassam.

bat ea res magis timorem, ac suspicionem Barbaro, & plus exinde Scanderbegi ingenium, atq; insidiæ timebantur. Molestum præterea id erat cupido laudis homini, quod si ille uel absentia, uel assiduis ludificationibus copiam sui non feciſſet, reuertendum sibi inglorio omnino Constantinopolim esset. Nam neq; prædę materia ulla, quæ in parte uictoriæ cõputari consueuit, neq; modus aderat sine operibus per oppugnationem urbium laudis ullius quærendæ. Deuastatio uero segetum, arborum incisiones, & uillarum incendia, atq; cętera id genus in ultimo odio differri consueuere, quum furorem, ac rabiem uerius quandam, q̃ ultionis commodum ullum ostendant. Præsertim quod alebat spes nescio quæ homines debellandi cum Scanderbego posse, si manus conseruisset, & totius prouincię extorquendę. Ideo forsan aliquantisper ab ea sæuitia desitũ est. Contractis iam paulatim radijs uergente ad occasum sole succedens tacite multis locis umbra fessa itinere & calore, atq; perennibus exhausta sudoribus, militum corpora ceperat instaurare. Quum propter eam copiã respirandi accelerantes iter homines, & inferentes prõptius signa Bassa sistere iussit, ueritus progredi ulterius propter uicinitatem noctis, atque Amesa prius cum nonnullis equitibus ad contemplandam commoditatem loci præmisso, collem quendam proximum, qui à sinistro latere imminebat cum parte copiarum conscendit ipse. Pars in ualle suppositа, & alijs, quibus tutius potuit locis, collocata est, custodijs tam per patentes campos, q̃ uicinorum montium cacumina summa ratione dispositis, ab ea prçcipue parte, qua periculum à Lysso timebat. Ita nocte ibi transacta Aemathia crastino itineri omnium sententijs destinata. Interserunt hic quidam captos nonnullos ex nostris colonis, dum incauti ex saltibus uicinis descendentes, fuissent oppressi, metu mortis, atq; suppliciorum adactos, multa hostibus Castrioti consilia aperuisse. Sunt enim quidã montes Epirotici adeò saltuosi, atq; difficilis accessus, ut tutiorem se penè ibi, q̃ in munitissimis oppidis esse cõfidat habitator, neq; ulla satis hostium & periculi magnitudine ea loca deserat. Addunt illud quoq;, teansfugas hac ipsa nocte isse ad Scanderbegum, interceptosq; à quibusdam custodijs nostris exploratores, creditos in ea incertitudine noctis occisos. Vnum casum seruatum, missumq; ad Castriotum accingentem se crastinis laboribus, multaq; ab eodem consilia illum didicisse, & eius uictoriæ nostrorum quæ mox sequuta est, præcipuum hunc auctorem, & adiutorem fuisse, non difficile creditu id est. Nobis tamen sine probatione aliqua ueri, uel impugnatione mendacij istuc sic retulisse satis, præsertim q̃ res nostræ iampridem in hostium aduentu ipso relictæ me ad se solicite accersunt & reuocant. Cæterũ Scanderbegi fuga illa Lyssum uersus non eiusmodi fuit, ut credidit hostis. Sed ubi multis millibus passuum ex oculis illorum euentus deuenit in loca quædam in limitibus ipsis sui imperij, unde multæ in prouinciam uiæ ad hostem ex improuiso inuadendum patebãt, fixis signis castra per eum diem ibi metatus est. Et ipse usq;

ad occasum

Deuastatio segetum, incendium &c. rabies uerius, quàm ultionis commodum.

Capti quidam consilia Scanderbegi aperuerunt.

ad occasum fermè solis cum exercitu mansit, tunc demũ copijs ibi relictis cum paucis admodũ equitibus in montes quosdam peruenit. Vnde nõ iniquus erat in Aemathiam prospectus, atq; per iuga, & summitates (nõ aspernatus ea, quæ à transfuga illo audiuerat) custodias cum solitis fasciculis disposuit, admonitos prius ut erectos illos tenerent, & qua parte cõ sedentem uiderent hostem, ab eadem uelut in præceps eosdem fasciculos darent. Hoc tantum diurnum signum ordinatum, de ignibus, cæterisq; custodijs nocturnis nihil procuratum inuenio. Relicti tamen ad eam custodiã sunt milites ex toto fermè exercitu maxime insignis & fidelis operæ, unaq; cum eis Peicus Emanuel, pari uir consilio atq; audacia, nam totius rei momentum in ea custodia erat. His sic procuratis intempesta nocte redijt in castra, & maiore eius parte ibi per quietẽ transacta, silenti admodum agmine sustulit signa, atq; nõ diu oberrans in ualle quadam nõ procul à custodijs, quas diximus, latuit, pedem inde nõ moturus, donec per fasciculorum indicia agendorum consilia accepisset. Lux uix exorta, Bassam cũ omni exercitu è castris eduxit cupientem ante meridianos calores interiora Aemathiæ penetrare, ubi residuorum aliquid ad prædam relictum, & minus timoris, ac negligentiæ magis audiebat. Itum igitur nusq; interpellato itinere, & madentibus adhuc rore matutino herbis, celebres Romano quondã sanguine campi, ac infamis tellus noui iam cruoris auida infœlici pressa pede. Et ne sine præsagio (ut assolet) aliquo tanta res transiret. Affirmant multi, signiferum maceria quadã diruta, offenso equo (ut multa sunt eius generis apud nos fines terminantia prędiorũ) humi præcipitem cum uexillo corruisse, ac exanimatum ferè sublatũ manibus sociorum impositum in equo. Rem tamen minime curatam ab hominibus, signũ tantummodo acceptũ, ut cautius cęteri irent, & uitarent eum locũ, id quod & nobis fortasse magis credere licet, q; uanissima eius casus indicia in mera arbitrij libertate, ac tantis fidei Christianæ documẽtis sequi. Sed in alieno, nescio qua ratione dissentiam à cæteris, quod per eos dies uulturum, ac cęterarum id genus uolucrum, quæ sordes cadauerum appetunt, tantã multitudinem in ea loca uelut præsagam futuri cruoris aduolasse narrant, ut operiri cœlũ uideretur. An & illud contemni debuit? quod hoc ipso anno in exitu ueris sanguine pluisse à multis qui uiderunt, propalatum obliti omiseramus, quorũ neutrum hominis facto ullo processit, neq; aliquid in prudentia, aut consilio nostro fuit momenti, ut præuideri, uel præcaueri posset. Fluunt multa ignaris mortalibus occultis quibusdam rerum causis, & mala bonaq; agentibus astris nobis sępenumero patent, sed dum obseruare piget, omnia casum facimus, neq; prudentiæ ministerio, & industria consiliorum, uel propensa numina uitamus, uel minantis rabiem poli excludimus. Cur nanq; uel eos auium uolatus, uel cœlestem sanguinem, magis hostium, q; nostrã cladem portendisse dicamus? nisi longis ducis consilijs, ingenijq; dexteritate, & expugnata astra, & exorata à superis tanta uictoria fuisset. Potuit (ni fallor)

Peicus Emanuel.

Signifer cum equo collapsus

Sanguinem pluit.

Astra patent bona malaq; agentibus.

uulturum fames eludi: potuit ſolo ſanguine cœleſti exaturari tellus, ſi tra hentia fata pertinax humanorum prudentia pectorum ad ſe traxiſſet. Si enim nihil momenti eſt in nobis, nihil iuris habemus in his, quę agimus, & neceſſarius ea indicia effectus ſequitur. Quid fruſtra monere & iube re arma, ſi inanis omnis tutela noſtra eſt futura? Quid ſaltem adeouſq; onerare genus humanum, & tam longas miſeris mortalibus uelut condi cere lachrymas? aſpectatores mali ſui tantum non affuturi facere oculos. Lætiores profecto abiremus alente ſpe animos uſq; ad ultimum uitæ ſpi ritum, quæ mortem quoq; ipſam minus formidatam cõdiret. Licet illud ſit in ore ferè omnium, præuiſa mala lenius offendere conſueſſe. Fatebi mur fortaſſe in eo genere malorum, quæ præparare animos non demit tere ſolent, ſed nulla quidẽ funeſtior cogitatio, cẽq; quæ uitæ ac mortis tem pus æqua ui lachrymarum, ac rabie doloris aſpergit. Veruntamen dum Philoſophum neſcio quem ago, nimio plus fortaſſe hiſtoricum exui, ho ſtium ingreſſum in ea loca ſtatim crepitus tormentorum ex caſtellis uici nis excepit reuocantium quoſdam ex ſuis, qui pabulatum cum armentis exiuerant. Nemo tardatus propius periculum expectauit, quin ſtudio fu gæ qui longius progreſſi fuerant, incommoditate agendi gregis pauxil lum prædę hoſti reliquere. Simul & faſciculi noſtri ex montibus excuſſi, Scanderbegi ocium excuſſere. Qui optima ratione facile cõiectatus quo tenderet Barbarus, cuſtodijs reuocatis, & iunctis ordinibus latenter per ſecretas ualles, & montium receſſus mouens agmen ignarũ hoſtem à lon ge eſt ſecutus. Et quum ſatis itineris emenſum uiſum eſt, ratione cuſtodia rum ibi quoq; exactiſſime diſpoſita, iuxta collem quendam, quem Tu meniſtiolum accolæ dicunt, uſq; ad occaſum ſolis cum omni ferè exerci tu quieuit. Regius interim non primam ſolum partem diei, ſed integram ferè eam lucem in quærenda præda, & excurſionibus aſſiduis cõſumpſit, contemptu quodam, ac licentia paulatim inter homines orta, quum ni hil uſquam obſtaculi appareret. Non latuit quippiam Scanderbegum, ſed neq; cum ea paucitate ſuorũ per latam planiciem inſequi palantes, aut cum aliquo diſcrimine pugnare decreuerat, & creſcere magis licentiam il lorum uolebat. Eodem igitur tenore per totam noctem illos ſequutus à caſtris eorum abſtinuit, cum propter incommoda locorũ, quod uix du ci agmen in tenebris per eos inuios ſaltus poterat, tum quia animũ inten diſſet ad conceptũ iampridem ſtratagema illud de tubicinibus, cornicini busq; (de quo ſuo loco dicemus) ad diuinũ ſe certamẽ ſeruabat. Tranſe git itaq; id noctis Barbarus multa feſtiuitate, atq; militaribus iocis, Ame ſa quoq; nihil recuſans, circumlatus per caſtra, manibus ſociorũ, atq; in cõditis uulgi carminibus uelut iam totius dominium Epiri nactus eſſet, nimium prępoſtere celebratus eſt. Non quod liberi iam forent à ſuſpitio ne, timoreq; animi hominũ, ſed quia deſideriũ noſtrũ ſæpenumero fidẽ quoq; ipſam ſecũ trahit, ut quũ ita uelimus, ita credamus, & triduana ea ceſſatio uelut uictoria quędam inanẽ profecto licentiã mẽtibus iniecerat.

Iacula præuiſa minus feriunt.

Autor philoſophatur.

Ameſa celebratur rex Epiri.

Inde omnia

Inde omnia ad negligentiam proniora, & miniſteria cuſtodiarum ſegnius procurata, ab ea tantū parte uigiles diſpoſiti, qua hoſtium iter & reditus à Lyſſo timebatur. Ita nocte ſuperata, dies quoq; aduenientes excurſionibus deſignatus. Sublata igitur cum luce ſigna, & quod ſupererat locorum ingenti impetu atq; inſultatione peragratum. Caſtra etiam mota cū omnibus impedimentis, & in planicie quadam inter Mathiam fluuium, & aquas, quas Albulas accolæ appellant, translata non diſſimili ſerie cuſtodiarum Lyſſum uerſus ordinata, & ad radices Tumeniſti montis, qui patentes campos ab Occidente ſpectabat, armati quidam cuſtodiam habere iuſſi, cæteris rebus ſtationes egregie munitę, ac dimidium ferè rebus exercitus ibi retentum. Nam Baſſam cum multis purpuratis in eis manſiſſe inuenio. Ameſam tamen ut peritum regionis copias ad deuaſtandā prouinciam ductitaſſe. Procurſum igitur eodem tenore uſq; ad ſuffadas maritimas, & littorales partes. Colonus obnoxia iniuriæ quædam reliquit, præſertim quod non ſatis credidit Scanderbegum tam diutinam eorum licentiam paſſurum. Potuit omnino tunc quoq; egregium aliquid nauare Epirenſis, ſi impetū in caſtra diuiſis ſic uiribus hoſtilibus feciſſet, ſed non adhuc ita in propinquo ſurrepſerat, ut in procinctu ea aggreſſura eſſet, & expediretur antequam reliquus populator reuocatus medios intercluderet homines. Reditū eſt in caſtra, reuocante fame, caloribus q;, ac infamis præda inter milites diuiſa, quæ famem inuitaret magis, q; pelleret. Subduxerat interim noſtri copias, ac inſidias oēs, & ardentia ora, gladijq; iam ſtringebantur in hoſtem. Caſtriotus uelut ſolicitus hoſpes, quum præclarum aliquod conuiuium, & lautiores ſolito epulas parat, nō familiarium, non ſeruorum, nō fide manibus uxoris, & experto ingenio fidens, omnia ipſe ordinat, omnia diſponit, diſquirit ſingula anxius, & in omni parte menſę in cunctis cibarijs pallidus hęret, præſertim ſi propter tenuiorem fortunam uiri parcior apparatus eſt, q; pro numero conuiuarum. Ampliat quę q; docta artificis manus ad oculos ſaltem accumbentium fallendos, ſi manus & dentes non poteſt. Sic pererrans ille per montes & colles uicinos, nuſquā quieſcit, hinc Moſen, hinc Tanuſium, hinc Streſios, cæteros q; ſingulos ſingulis miniſterijs addicit, monet, inſtituit, nullius tamen ſatis ingenio in tanto rerum molimine fretus, nunc præit, nunc ſequitur uiros, ubiq; teſtes ſuos ipſe oculos, teſtes manus adhibet, uerſat, reuoluit cuncta ſimul, & loca hominibus, & homines locis aſſignans. Partitur ita ordines, uires q; ſuorum, ne uiolet, ne exhauriat, formidandum undiq; ignaro hoſti ſpectaculum parans, nam ſingulis agminibus tubicines, cornicines q;, ac cætera id genus bellica inſtrumenta, quę numeroſiora ſolito apparauerat, ſumma ratione locauit. Peditem uero, equitem q;, prout qualitas locorum patiebatur, & numerus copiarū diſpoſuit, nam maiorem exercitus partem, quatuor equitum, totidem peditum millia ſibi ſeruauit. Atq; nihil moratus Tumeniſtum raptim conſcendens occupauit. Regij præſertim qui à populando feſſi redierant, ad

Mathia fluuius & Albula aqua.

De cæde Barbarorū, & triumpho Caſtrioti Epirenſium q;.

Pulcherrimum ſimile de inſtitutore belli et conuiuij.

Tubicines cornicies, bellica inſtrumenta.

Scanderbeg Tumeniſtũ occupat.

quietem ſuam equorumq́ dilapſi ſe toto paſſim ſparſerant campo, equis nõ ſtratis, nõ infrenatis habitis, paucis etiam ad arma, & ordines relictis. Pars ſub umbra cruenta ueſcentes præda, pars ſumpto cibo ſomno etiam ſtrati, quidam luſibus uarijs, laſciuiaq́ militari uix ægra corpora ſuſtinebant: nam & anni, & diei intemperatiſſimum tempus erat, propter flagrantiſſimos Iulij calores, ac ſtationem ipſam ſolis, uix medium cœlum relinquentis. Quapropter & cæterarum cuſtodiarum non abſimilis ferè negligentia fuit. Ibi quoque ad ocium & corpora curanda uerſa multitudo, non armis, non equis ad manus habitis, cum timore ipſo rationem ordinum ex magna parte abiecerat. Baſſa tamen cum purpuratis

Ameſa angitur.

& Ameſa conſultore, cuius præcipue res agebatur, ſub tentorijs peruigili cura angebatur, quó iam uertendum iter: unde quærenda materia aliqua laudis foret. Duabus (ut debebat) ſententijs ea conſultatio conſtaſſe

Cõſultatio conſtans duabus ſententijs.

dicitur. Altera ferro, igniq́ per omnem prouinciam immiſſo, & abſumptis caſis, arboribus, ſegetibusq́, ac omnibus ſolo æquatis, ea ſaltem uictorum ueſtigia relinquenda cenſebat. Altera Ameſa auctore Croiam eundum, & tentandos oppidanorum animos, an nepotis imperium admitterent, & dedere ſe uellent. Subijciendumq́ id ad terrorem hominũ, ni poſtulata ex æquo acciperent, ſordidiſſimum iugum omnino coactos ſubituros præter perpetuam obſidionem, & calamitatem, ac ruinam prouinciæ, neq́ ſerum Scanderbegi auxilium expectarent, inania conſilia hominum, qui uel ſibi, uel alijs diuturniorem abſentiam uiri ſuadere poterant. Facile tamen hac ſententia recepta de altera ſuperſeſſum eſt. Id tantum ad mouenda caſtra, donec æſtus ille, & laſſitudo corporũ reſediſſet, expectabatur. Sed non expectauit Caſtriotus iampridem ex Tumeniſto eo ſpectaculo paſcens ſimul, & inſtruens oculos, atq́ animans, & componens militem, qua ratione ſe ſequeretur, qua perterrefaceret, & qua parte præmeret hoſtem. Tamen primum omnium contemplatus cuſtodiam illam ad radices montis, ſenſim ab altero latere deſcendens ipſe ante alios cum octo non amplius equitibus dormientes nonnullos, alios ex improuiſo oppreſſos trucidauit, præter unum, quem fuga, equusq́ ſaluauit. Eoq́ modo reliqua agmina noſtra decurrere in planum ignaro hoſte, quum ſubita eius cuſtodiæ oppreſſio ſignum ullum dare prohibuiſſet. Cæterum ille effuſo curſu perlatus in caſtra horribili clamore cuncta repleuit, Scanderbegum adeſſe, trucidatos cuſtodes, uniuerſas hoſtium copias mox affuturas. Haud credita quaſi res foret, ni ſatis certa indicia, & pauoris ipſe ſui, & ſanguinis ſociorum dediſſent. Nam neq́ periculum ab ea parte, neq́ tam improuiſus aduentus eorum timebatur. Ameſæ facile omnia credita, quare confeſtim prouolans ad ſuos, & arma omnibus, & magnos ad uincendum animos ſuadere conatur. Somnũ multis partim ſocij, partim hoſtes aduenientes excuſſere. Nam Caſtriotus ubi proditas iam aperto campo inſidias ſuas uidit, peditibus quantũ accelerare poſſent, ſequi iuſſis effuſiſſimis habenis accingentes ſe

Caſtriotus improuiſos obruit.

ad prælium

ad prælium turmas inuadit, clamore ab omnibus ex compoſito ſublato, ac tubarū clangore ędito, ut et magni exercitus exiſtimatione perterrerēt hoſtem, & ſignum montanis, ac circumdiſpoſitis inſidijs darent. Primū impetum illorum Ameſa, cum milite ſuo, ac cuſtodijs quibuſdam fortiter excepit. Pedites quoq; multi occurrere, quum in ea celeritate fulciendorum tam cito equorum facultas non adeſſet. Trepidatio, ac tumultus ingens omnibus locis exorta, cadentibus quaſi maxima conſternatione ad aſpectum hoſtium uiris. Baſſa è ſtatione ſua neq; pedem, neq; ſignum mouit, donec inſtructam egregie multitudinem uidiſſet, & latus undecunq; triplicato robore armatorum cinxiſſet. Sed inter hæc apparanda iam cœlum undiq;, & terrā miſceri uiſa, propter nouos inexpectatosq; tumultus, & horrendos latentium inſidiarum clangores & ſtrepitus. Reſonare paſſim colles, uallesq; uicinæ, nunc clamoribus humanis, nunc tubarum ſonitu, augentibus pauorem animis ſimul & auribus innumeris ſclopis. Quare exanimati regij credentes totius Epiri, & Dalmatiæ inſuper uicinæ uires adeſſe, priuſq; Moſes cum ſocijs deſcendiſſet in planiciem, arripere iam ex omni parte quam poterant fugam cepere, quæ etiam haud quaq; tuta uidebatur, obſeſſo undiq; quaſi omni aditu ab hoſte. Equi etiā ipſi territi multis locis, excuſſis & abruptis uinculis, è manibus ſternentium fugiebant. Sed Ameſa non ignarus fraudis, & coniectatus facile patrui ingenium uociferans paſſim nihil timēdos eos inanes tumultus, talia eſſe ſolere paucitatis præſidia, atq; artes, & congreſſus hoſtium cominus expectandos, non uanos clamores, & tinnitus æris, non appoſitas timidorum uoces, & imbelles latratus uſq; adeo formidandos, multos per ſingulos gradus reuocabat pari incertitudine fugæ, atq; certaminis, nam neq; illa ſtante Imperatore, & integris quaſi omnibus honeſta apparebat. Neq; ad hoc ſufficiebant uires perculſis in re ſubita tanta conſternatione animis, ut uix reſtitui in integrum per longum interuallum poſſent. Baſſa quoq; agmine ſuorum ſtipatus, eductis multo impetu ſignis, pugnam non detrectauit. Properantem ad ferendum Ameſæ auxilium, & opprimendū aduentu ſuo Scanderbegum Moſes, ac deinde cæteri ſubſequentes in planum facile reuocarunt. Sed effundere multū habenas equitem non eſt paſſus Dibrenſis, donec Tanuſius, & Emanuel, qui peditum, ac ſcloporum agmen trahebant, ad primos peruenirent. His ſuccedentibus furor cuiq; ſuus permiſſus, ac equeſtris procella ab omni latere non tardata ruebat. Quare compulſus eſt quaſi iterum in tentoria Baſſa, & peditatus noſter abiectis poſt terga arcubus ſclopisq;, gladio commodius in propinquos ac inconditos paſſim & inordinatos hoſtes agere cepit. Multa clades per omnes ſtationes ædita, multus & fugientium, & reſiſtentiū cruor effuſus. Sed alia mali ſpecies, alia funeſtiſſimæ fortunæ ſpectacula ab alia parte fiebant. Alijs ſanguinis profluuijs humectebatur tellus, qua Scanderbegus cū copijs ingruerat, nam & maior inde numerus noſtrorum ingentiora poterat ędere opera, & hoſtes

Ameſa animat fugientes.

Fuga inhoneſta ſtante Imperatore.

Tellus ſanguinis profluuijs humida.

magis incauti, ac inermes ferè, & ſtrati ſomno multi oppreſſi patentiora iniuriæ corpora, ac expeditiorem ferro uiam præbebant. Hic quoq; peditatus non abſimili modo uſu ſagittarum, ac cæterorum id genus miſſilium abiecto, ſtrictis tantũ enſibus, & uerutis, ac ſpiculis Epiroticis nunc timidorum ac fugientium terga feriebant, nunc confodientes equorum ilia, ſeſſores paſſim humi præcipites deturbabant. Fuga hominum, & audacia omnis ab Ameſa manifeſto pendebat, qui obnixiore ſemper uultu ſuſtinebat hoſtem, & nunc uoce, nunc gladio ſocios compellabat, ut adeſſent tantum, ſuſtinerentq; dum primi Epirotici impetus frangerentur, expeditam poſtea uictoriam, ac incruentam ſibi futuram. Paucitatem nihil præter primum furorem habere, ſimul cum eo & uires cadere, & animos, & ſic non iniqua ratione protrahebat certamẽ, donec reliqua agmina, quæ ſparſa late per campos erant, concurriſſent ad arma. Tamen inanior ſemper eius auxilij expectatio erat, nam multi ab immiſſo equite noſtro obruti, dum arma expediunt, multi inter ueniendum intercepti, reliquis fugam ſuaſerat timor. Ita paucis Turcarum copijs legitime concurſum, ac maior pars iumentorum more trucidata. Moſes ea occaſione cupidiſſime ad abolendam ueterem ignominiam accepta, cum robore ſuorum Baſſam nusq; reſpirare patiebatur, clamans (ut impatientis ingenij erat) ad omnes ictus & motus oculorũ: adeſte, inferte gradum ſocij, nõ inſignis caſtrorum forma, nõn uos ingentia Baſſæ nomina deterreant, infames reliquiæ ſunt Belgradenſis Hungaricæ cladis, timore præterea, ſomno, ac recentibus crapulis obruti, urgete, impellite inanes cuſtodias, exaturate ſanguine dexteras, poſtea præclara prẽda, ac ingentibus ſpolijs exaturaturi. Mouebant facile cum hæc dicta uiros, tum illud multo magis, quod tam precioſa uictoriæ præmia oculis quaſi ipſis cernebãtur. Tamen circunfuſa undiq; Turcarum agmina, peditum etiam quorundam non contemnenda manus, penetrari ſe non patiebantur. Scanderbegus interim nepotem, quum occidere prohibuiſſet, conuerſum in fugam, ac equite poſt terga fugientis immiſſo uiuum ceperat, & expedita ab ea parte uictoria, ad ſtationem Baſſæ cum mille ferè peditibus, & paucis equitibus properabat. Nam cæteri ceptam ſemel uictoriam neq; in fuga hoſtium intermiſere) Sed & ibi perfractum robur omne caſtrorum fuerat, immiſſis à Moſe ſclopis, ac imperator cum omnibus conuerſus in fugã. Pedites qui ibi fuere, niſi quis in eo tumultu raptim equum uel ſuum, uel alienum conſcendens, ſe ſubduxiſſet, omnes cæſi, & uiui in poteſtatem uenere. Scanderbegus Baſſæ iter ac ueſtigia nuſq; reliquit, donec ille in tutum peruenit, ſeruauit nanq; dominum pernicitas equi. Capti tamen ex comitibus eius fugæ plures, & inter cæteros Sanzachus unus, cui Meſſi nomen erat. Dibrenſis quoq; ac cæteri, dum carpendi & lacerandi terga facultas fuit, nunquã prædę memores fuere. Sponte ſe dedentium ubiq; feſſa, ac ignaua agmina uinciebantur. Pugnatum eſt tamdiu hoc modo, donec dies quaſi ipſe cum hoſte deſeruiſſet uictores. Non ingens laſſitudo, non

Moſes fortiſſime exhortatur ſuos.

Ameſa nepos Scanderbegi capitur uiuus.

Baſſa pernicitate equi auſugit.

do,non properantes tenebræ ab assuetis laborum, & uictoriæ præmijs militares manus detinuere. Palpitantia adhuc cadauera expoliata, & multi etiam tunc occisi, in quibus reliquum adhuc sanguinis inuisum spiritū seruabat. Signa militaria præcipuę magnitudinis & formæ uiginti capta, homines uiui mille quingenti, equorum ac reliquarum rerum incredibilis præda fuit. De numero occisorū uarię afferuntur: qui enim plus, triginta millia cæsa referunt, qui uero minus, uiginti commemorant. De nostris sexaginta solummodo, aut paulominus desideratos fuisse narrāt. Tam amplam uictoriam sic exiguo precio stetisse, sed nec ipse mirabilem nego, dummodo audientium aures (rara hæc res) omnino non offendat. At si uetera multa Romana, exteraq; eius generis exempla inspiciamus, facile hoc ipsum quoq; credulitatem inueniet. Tentoria multa erecta inuenta sunt, à suis locis per eam noctem non mota, sed destinata passim uictoribus, quibus fessa, humentiaq; mixto sudore ac sanguine corpora à cœlo nocturno defenderentur, ubi etiam accensis circum ignibus eam lætitiam celebrarent. O lepidos fortunæ lusus, & ridiculum rerum humanarum statum. Bassæ prætorium Scanderbegus obtinet, atq; alij demum alias non ea mente paratas possident stationes, stratas inueniunt multis locis mensas, atq; sparsis passim abutuntur cibis. Credere exin ueteri prouerbio satis licet: Multis (ut sic dicam) millibus passuum os ab offa distare. Equi plures strati, ac infrenati reperti, qui dum ascensorem dominum uelut expectarent, cęsum sub oculis, ac pedibus ipsis ignari conspiciebant. Amesa tamen præcipuum eius rei spectaculum, ac documentum uarietatis humanæ cernebatur, modo insolens Aemathiam percurrebat, nunc momentaneus Rex erectis (ut aiunt) cristis militum manibus, clamoribusq; circumferebatur per castra, uinctis post terga manibus, sine uoce, sine uultu ad Patruum trahitur, & accurrenti undiq; multitudini, ac turbæ uictrici offertur, pietatem ferè omnibus, lachrymas etiam quibusdam eliciens. Adueniente die Scanderbegus ueritus ne tot simul cadauera eis præsertim caloribus corrupta fœtore suo aërem corrumperent, quæ ultima tribui poterat, pietatem hostibus sed non uoluntariam impendit. Humati sunt equi simul, dominiq; pluribus locis, ac iumentorum, & hominum cadauera confusa. Plura ad ripas uicinorum fluuiorum, & Albularum inuenta, prout fuga homines, timorq; passim incertos tulerat. Licet potuerint satis eo die propter tantam sparsi copiam, & inundationem sanguinis Albulæ mutare nomen. Aemathijs campis ad ueterem famam multum quoq; nominis & celebritatis est additum. Consumpta est in eo opere, atq; agendis foueis magna pars diei. Ita uulturum, de quo supra retulimus, inanis aduentus, & expectatio fuit. Expeditis omnibus (nam neque onustis præda uiris depopulandi alia cura incessit, quum & ager hostilis procul esset) neque integri omnes eo prælio excesserant, Croiam uersus conuersa signa. Cæterum in mouendis tentorijs rixa quædam inter duos turmales orta,

O lepidos fortunæ lusus.

Prouerb. latinū à cibo apud Gelliū, ex oratione quadam Catonis, Inter os & offam, sicut illud Græcanicū à potu πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου. *Multa cadunt inter calicē supremaq; labra.*

Inundatio sanguinis Albulæ nomen mutauit.

diſtulit aliquantiſper diſceſſum Caſtrioti. Hij quũ ſuperiori prælio contracta ſocietate totius fortunæ, atq; prædę, multa accumulaſſent hoſtium ſpolia, in diuidendis demum eis rebus, diſſenſio (ut ſolet) orta eſt, atq; eò mutuis iurgijs & conuitijs protracta, ut gladijs etiam arreptis prouocantes ſe ad inuicem ferro decernere uellent, uter dominus eorũ appareret, quæ diſſidij cauſam dederant. Caſtriotus re audita, uocatos ad ſe homines, quum interrogaſſet an pranſi eſſent, & pranſos ſe reſpondiſſent, ſubridens (ut facetí, & popularis erat ingenij) Bachus, inquit, litem excitauit, Bacchus dirimat, non Mars, uel ullus alius deorum, hominumq;. Deinde obiurgatos ſeuerius homines à ſe dimiſit, Vranaconte ſuppoſito, qui eos motus ſedaret, & rem ad æqualitatẽ redigeret. Euntibus Croiam noſtris, multitudo ubiq; agreſtium, & cæterorum, qui uſq; ad exitum eius rei per ſaltus uicinos latitauerant, & oppidanorum etiam occurrit, atq; tanta feſtiuitate, clamoribusq; hominum ſimul & inſtrumentorum uentum ad urbem, ut uix ſpecioſior triumphus, uel pompa maior omnium rerum eſſe potuerit, nam integris copijs ſtructum exercitum ſequi ſe ad ornandum magis id ſpectaculum uſq; in ſuburbia Caſtriotus fecit. Nemo fermè erat, qui equum captiuum ingentibus ſpolijs atq; præda onuſtum ante ſe non ageret. Captiui etiam longo ordine uinctis poſt terga manibus Scanderbegum præeuntes augebant magis id ſpectaculum, præſertim quod ſigna capta quibuſdam ex illis ferenda fuerant tradita ad egregiam quandam uictoriæ confeſſionem. Velamenta Baſſæ tentorij, quippe quæ color ipſe purpureus mirum in modum ornabat, à nonnullis militibus noſtris ex compoſito diffuſa, ac erecta quaſi ferebantur non nihil addentia cæteris rebus decoris. Ameſa patruum quum enixe rogaſſet, ne ſe tam ſordida, & miſerabili ſpecie ſeruitutis, Croiam duceret, cum Sanzacho illo captiuo liber, & habitu cultiori, quàm captiuum deceret, ſequebatur. Ibi itaq; ante portas ipſas Croienſes ſoluti, ordines & miles domum lætiſſimus dimiſſus. Præter prædam, equos, & ſpolia omnis generis, captiui etiam multi, prout petierant inter illos priuatim diuiſi. Signa militaria, & cætera publica ornamenta quæ Scanderbego ceſſerant, ab accurrente multitudine, populoq; lata pulchris clamoribus intra muros. Sanzachus, Ameſaq; cuſtodiri iuſſi, donec iudicium de eis ferretur. Læticiam Epiroticam, & eius uictoriæ celebritatem per multos dies non intermiſſam, ad externa conuertens animum, aures q; haud grauate omittam. Tanta fama eius rei omnes uicinas regiones, & interiora etiam Italiæ, atq; cæteros Chriſtianos principatus peruaſit, quanta uix de uicto Amurathe, aut alia ulla fœliciter geſta re excitari potuiſſet, & ingenium uiri iugi ab omnibus admiratione proſecutum. Id quod hodie quoq; illa res non inani documento oſtendit, quod inter præclaras ueterum res geſtas, & maiorum laudes, quæ cani à noſtris in conuiuijs ex more antiquo & non contemnendo fortaſſe conſueuere, hoc maxime facinus non ingrata poſteritas ſtudioſiſſime inſeruit. Gratulationes, munera undiq;

Rixa inter duos milites propter prædam

Bachus litẽ excitauit Bachus dirimat,

Triũphus Caſtrioti euntis Croiam.

nera undiq;,& conuiuæ frequentes,ac perennes epulæ quasi de consuetudine gentis non defuere. Oblitterauerat iam Alybassam,& tot Mustapheas clades,ac omnes uetustas,& recentes laudes præsens uictoria. Belgradenses clades tanta ultione compensatæ exhilarauerant cunctorũ animos,ac squalor omnis ex ea mœstitia contractus,& sordidæ uestes depositæ. Iuuat notos ignotosq; procursare passim in uictrices campos, ac spumantem adhuc sanguine tellurem inuisere. Iuuat perlustrare,& scisciari singula,quo quisq; latuisset loco,qua parte inuasisset hostem. Cæterum neq; Mahumetes ipse eam rem minore admiratione excoluit, atque Epiroticam uictoriam sordidissima timoris sui cõfessione paulopost approbauit: nam quum fractas eousq; copias suas uidisset,& seriem omnẽ pugnandi,ac rationem cladis à Bassa audiuisset,licet multa essent fortasse in quibus & Imperator, & exercitus reprehendi merito possent, tamen non ulteriori accusatione fortunam hominum insectatus insueto & mœsto admodum silentio dolorem suum suppressit. Procurandum erat de captiuis redimendis,Sanzacho præsertim,cuius seruitus dolorem maximum,& pudorem quendam omnibus iniecerat, propter & dignitatem summam,& uirtutem uiri. Decretum itaq; de eius redemptione & nobiliorum quorundam,cæterorum iactura non curata,atq; pecuniæ ad id à consanguineis, & ex publico etiam (ut solet) paratæ. Illud tantum expectabatur, & summæ ratio aliqua statueretur à Scanderbego, & nuncius ueniret ex Epiro, qui tutum ituris iter polliceretur. Aduenere duo ex magis intimis Sanzachi à Castrioto, eodem postulante dimissi,atque quindecim aureorum millia pro eius libertate, & quadraginta ferè cæterorum petita,neq; negata. Priusquam tamen ea uelut legatio isset in Epirum,Ottomanus fractus magis tot cladibus,quàm castigatus multis nequicquam curis ægrum animum solicitabat,distrahentibus etiam hinc inde mentem auidam consiliorum uarijs purpuratorum sententijs. Superfedendum quidam de omni ratione belli Epirotici censebant, donec Tyrannus ipse cum solitis uiribus & robore imperij ad euersionem eius gentis ab omnibus alijs liber & expeditum ire potuisset, nam tunc propter recentes Hungaricas iniurias,& nouos ex Myssia tumultus ut id facere posset integrum illi non erat. Alij ab hac sententia non discedentes mittendum tamen ad fines imperij ualidum præsidium suadebant,quod nunquam uel sponte sua,uel lacessitum innouaret aliquid cõtra hostem, tantum finium tutandorum curam ageret. Multis eadem ratione externorum bellorum inducias aliquot annorum petendas esse à Scanderbego non ab re uisum est. Interim & respiraturum aliquantisper tot incommodis imperium,& meliorem forte occasionem affore ad iugum homini imponendum,nam secundo loco dicta sententia ea de causa non recipiebatur,quod minime tutũ futurũ præsidiũ apud eas prẹsertim insidias & ingentia hostiũ dicebatur,si modicũ mitteretur. Magnũ aũt in tot bellorũ motibus,& tanta rerũ nouitate, nisi incõmodissime mitti nõ posse.

De aduentu legatorũ ex Cõstantinopoli ad Scanderbegum pro Sanzacho, cæterisq; captiuis redimendis.

Vtilis

Vtilis ratio licet inhoneſtior & ſordida aliquantum nimis multos ad ſe trahebat. Cæterum Tyranni aures q̃uis id non mediocriter offenderet fugientis diu tantam ignauię confeſſionem, quia tamen omnia ſtantibus tot hoſtibus expediri commode nõ poterant, nihil pudendum, nihil ſordidum in ea præſertim ratione rerum inſolentiſſimo Regi uiſum. Quare accito ad ſe uno ex his, qui pecunias pro redemptione ſociorum acceperant, animum ſuum omnem homini aperuit, & mandauit, ut Sanzacho captiuo id oneris nomine ſuo imponeret, qui poſtea referret ad Scanderbegum. Literis quoq; regijs de hoc ipſo actum cum Sanzacho, quæ in manus noſtrorũ poſtea uenere, ut in conciliando ſibi hoſte, & eo fœdere quærendo maximã rationem regij decoris, & honoris imperij haberet, ne ſi multum enixe, & ſordida quadam demiſſione id genus pacis poſceretur, poſtulata cum petentibus ipſis ab elato hoſte perinde cõtemnerentur. Lætior longe nuncius hoc mandato diſceſſit, q̃ ſpe illa, quã propter acceptam pecuniam redimendi ſanguinis ſui & ſociorũ habebat. Quod ſublatum iam ſibi per aliquod tempus Epiroticum hoſtem, & reſpiraturos aliquantiſper à tot cladibus Turcas credidit, tamen fefellit facile ſpes hominem, & Tyrannum etiam ipſum, ut & eundem olim, atq; Amurathem patrem fefellerat. Nam quum Meſſit allatis ex Conſtantinopoli pecunijs, inter numerandũ ferè multa interſeruiſſet Scanderbego de mandatis, & uoluntate Tyranni, ille quidem pecunias libenter accepit, cætera uero poſtulata ita reſpuit, ut prȩcidens his uerbis ſermonem hominis minime diutiorem eius orationem expectârit.

Scanderbeg reſpuit pacem cum Turca.

Non ea, inquit, ratione toties aduerſis etiam meis rebus fœdera à uobis petita contempſi, ut nunc ſecundis acciperent. Sed neq; ita oblitũ me conditionis humanæ, ac inconſtantiæ ſuæ hæc qualiſcunq; eſt, proſpera certe fortuna mea eò prouexit, ac inanes tanta ſpe inflauit ſpiritus, ut uel perpetuam eius poſſeſſionem ſpondere audeam mihi, uel tam inſolentẽ amicitiæ ueſtræ contemptorem futurum ſemper confidam. Mutare poterit hæc fallaces uultus, & petitores nos forſan ſordidioris apud uos pacis efficere. Tamen quicquid occulta rerum ſemina, & abſtruſus fatorũ ordo homini paret, non ideo quicq; hodie ex priſtina pertinacia animorum mutamus. Fœdiſſimũ omne amicitiæ genus uobiſcum reputamus ſtantibus tam undiq; Chriſtianorum iniurijs, tot cladibus, ac ſanguine adhuc recenti, quo Grȩcia iam omnis ac Hungaricum ſolum madet. Sic ne Peloponneſiaci imperij iacturam hodierna pace cõpenſabimus? Sic & nouam Belgradenſem uictoriam, ac Hungaricam, gloria ignauis uobiſcum inducijs dehoneſtabimus? Habeat quæ poteſt ipſe Mahumetes fœdera, nos armis, ferroq; ceptam ſemel pacem, & ocium quȩremus, prȩſertim quod nõ ſolȩ nos iniuriæ, ac perfidia ueſtra, ſed natura potius quȩdam hoſtes uobis fecit, ſempiternisq; contra ſe inuicem armauit odijs. Gentiles uobiſcum ipſe, ac hæreditarias quaſi inimicitias exerceo, & domeſtici potius ſanguinis, ac meȩ ſimul & Epiroticæ ſeruitutis ultionẽ q̃

nouam

nouam gloriam ullam de uobis quæro, nunquam satis finem laboribus hisce, & periculis facturus, donec uel pristinum ciuibus meis statum, uel inuisum uobis spiritum tradam. Non destitit ideo Sanzachus, sed multis callide consilijs & præcibus admixtis familiaritate quadam trahere ad se animum hominis conabatur, commemorans uices bellorum, & subijciens multa eius generis per omnia secula exempla. Non defuturū postea tempus ad arma, si tantum momenti in bello ponat. Interim (decennales enim induciæ petebantur) reparari melius uires Epiroticas, animos quæ ad nouam gloriam & uindictam posse. Vincebatur paulatim Scanderbegus, & descendens aliquantum ab arce illius sententiæ leuiores aures postulatis hostium præbere uidebatur, tamē nunq; adduci potuit ab homine, ut uel menstruas inducias faceret, nisi Sfetigradum, & Belgradū in præmium eius rei accepisset. Ita re infecta, Messit cum socijs abijt ex prouincia, impetrata tamen pace à Scanderbego, donec ipse retulisset ad regem, quæ ab illo pro inducijs fiendis conditiones petebantur. Dimissi sunt & alij plures cum Sanzacho, præter illos xl. quibus Scanderbegus gratis, & magni animi affectu quodam libertatem simul, & patriam concessit. Cæteri quoq; soluti uinculis, quidam nouos, & Christianos homines induentes, domicilium fixere in Epiro. Cęteri ad uarios, & omnes ferè passim Christianorum reges destinati, tum Hispaniæ, tum regi Gallorum præter captiuorum sat magnum numerum, equi & spolia omnis generis missa, atq; ad alios identidem alia. Vrbs Roma fere sicut fama, ita ornamentis eius uictoriæ repleta. Ita statuerat pro uirili Scanderbegus totum penè orbem eleganti ea liberalitate sibi deuincere. Adiunxit præterea his donis legatos, & frequentes adhortationes ad concordiam, ac preces sedulas, ut iam ex diutino somno expergiscerentur, & libertatē tandem Christianam è tot sordibus, ac imperio Turcarum emergere facerent, atq; crescentem sibi in uisceribus pestem, paulatim ad cor ipsum subire non paterentur. Dona in Apuliam (ut neq; hoc omittamus) ad suum Alphonsum decreta spectosi triumphi cuiusdam formam præ se tulere. Amesa etiam Neapolim ductus in carceribus iussu Patrui in magna custodia habendus, nam neq; de eius redemptione curatum à Tyranno est, neq; si petitus fuisset, Scanderbegus ullo satis auri argentiue pōdere hominē erat dimissurus, perpetuis uinculis illi ad perpetuam infamiā, & supplicium decretis & constitutis. Relatum est interea ad Ottomanum de uoluntate Scanderbegi, & conditionibus inducarum, qui licet ingentibus undiq; curis præmeretur, tum propter recentes Hungaricas iniurias, cum illa re maxime, quod Christianorum conciliabula contra se quotidie fieri agente Romanorum Pontifice audiebat, tamen (ut magni erat animi) rem minime respōso dignam ratus, præsidium insigne decernit in Epirum ad custodiam prouinciæ, id quod nuper uarijs sententijs actum retulimus. Hamur, & Sinam, duobus peritis militiæ uiris ea res demandata, atque decem equitum, quatuor peditum millia

Conditiones inducіarū referendarū ad regem.

Spolia omnis generis missa regibus Christianis.

Amesa iussu patrui ad Alphōsum in carcere sub arcta custodia habē dus mittitur.

millia cuicꝫ eorum ad id muneris assignata. Sat idoneus uisus est numerus, qui arma Epirotica fatigaret, & nonnihil terroris uictori etiã, ac fortissimo hosti adueheret. Tamen eque prohibitus utercꝫ moliri quippiã contra hostem, etiam si egregia occasio affulsisset, nisi pro finium, & assignati sibi loci tutela. Aestate omni in eis ultro citroꝫ rebus consumpta. Dimidium ferè autumni erat, quum ex Constantinopoli his copijs discessum, & fama simul eius rei iter hominum præcedens ad Scanderbegũ peruenit, ignarum omnium, quod Sanzachi fidem secutus, expectabat audire de ratione induciarum, quid scilicet de postulatis suis spretum fuisset, quid acceptum. Quamobrem Croia subito relicta, atcꝫ ingenti festinatione peruolatũ in Dibras. Collectus ibi exercitus, ac copijs momento temporis renouatis, expectatus auidissime hostis. Qui non diu tardatus, paucis post diebus aduenit, sed decem amplius millibus passuũ procul à stationibus Castrioti, fixis signis, nostrorum fines nõ est ingressus. Epirensis nihil mouit, sed quũ appropinquare audisset, ordinatis, & habitis solum ad signum expectandum legionibus, in castris se continuit. Nam quum ea multitudo hostium aduentare diceretur, credidit in ea loca, & ad se opprimendũ facile transgressuros. Sed ubi per custodias montanas, & id spectatorum genus, fixisse sub Alchria tentoria, & omnibus impedimentis ibi collocatis resedisse cognouit, ratus die sequenti refocillatis corporibus castra moturos, & prodituros ad bellum. Per noctem magno silentio saltus quosdam, & ualles uicinas impleuit armatis, ut medios occluderet, & improuisos eis exciperet insidijs, si ibi res gesta fuisset, & collata (ut putabat) signa. Mansum in ea inani expectatione duobus penè diebus, noctibusꝫ integris, sed nusꝫ miles uisus, aut tumultus aliquis auditus. Scanderbegus itacꝫ impatiens moræ, die sequente mouere in eos signa, & petere ultro hostem statuit. Quum nunciatum est exercitum in duas partes diuisum, & Hamur cũ dimidio copiarum ibi remansisse, Sinam cum reliquis campestria pologi Mocreas uersus petijsse, unde aditus in Dibram superiorẽ atcꝫ Modrissam erat: nam Alchria, quã Hamur obtinuerat, Dibram inferiorẽ, atcꝫ Sfetigradum oppidũ ipsum quocꝫ hostile spectat. Ita summo consilio partiti sunt Dibras, ut perenni custodia hostẽ utrinꝫ solicitũ tenerent. xxx. amplius millia passuũ inter ea præsidia interiacebant, nam à Sfetigrado ad Modrissam totidem computantur. Epirensis itacꝫ collectis extemplo, & reuocatis insidijs, quas hincinde sparserat, ac reductis omnibus in castra, nouum cõsilium cepit augendi exercitus, ut commode ubicꝫ partiti, & prospici ad utruncꝫ periculum possent. Procurata recte sunt omnia, & mira celeritate ampliatæ copiæ, mille quingentis fermè peditibus additis, nam eques non ita facile comparari poterat. Mox & hic miles diuisus, sed nõ æquis partibus Tanusius, & unus ex Stresijs nepotibus, atcꝫ Peicus Emanuel in Dibram inferiorem cum tertia non amplius militum parte missi ad Synam, impetus, si opus foret, excipiendos: nam minus inde periculi, & difficilior ingressus

Tentoria sub Alchria.

Castriotas mouet signa in hostem.

Consilium augendi exercitus Scanderbego.

greſſus in fines noſtrorum erat propter difficultatem locorum naturali munimento, & Mocreas ualles crebris undiq; montibus diſterminatas, quæ cum Dibra ipſa ſuperiore cenſentur, tamen Epiroticum imperium ab hoſtium agris diſtinguunt. Sed mandatum Tanuſio, ſociſq;, ne pedem extra aſſignatos limites efferrẽt, uel quippiam niſi pro ſui ſuorumq; defenſione molirentur. Ipſe reliquas copias cum Moſe in Dibra ſuperiore retinuit. Idcirco maiore militum, præſertim equitum numero ſibi ſeruato, quod et liberior aditus hoſti in prouinciam, atq; patientiora omnia ab ea parte erant. Et laceſſere ipſe ad certamen uiros, atq; fortunam belli experiri ſtatuerat, neq; diu ſegnes dies noctesue in ea deliberatione conſumpſit, præſertim quod hyems iã bellis inimica in procinctu quaſi erat, ſed pulſis uix ea die tenebris, relictis caſtris, ipſe cum mille amplius equitibus Alchriam petijt, ducto cautiſſime per ſaltus quoſdã & incõmoda locorum milite, ne ab hoſte medius inter Sfetigradum & ſtationes eorũ occludi poſſet. Et quum aliquantũ itineris intempeſta nocte emenſus eſſet, nõ multis millibus paſſuũ procul ab oppido diſpoſito hincinde atq; abſcondito in inſidijs milite, reuerſus eſt in caſtra. Ibi nullo interuallo ad quietem dato, quum in ortu diei eſſet, expediri ſigna, & copias omnes cũ cibarijs tantũ eius diei iubet. Nam impedimenta, & tentoria ipſa (ut erecta ſtabant) inde non mota, ſed egregia (ut conſueuerat) armatorum manus ad cuſtodiam eorum relicta. Totum fermè matutinum tempus in ea expeditione, & in ipſo itinere abijt, donec deuentum mille paulominus paſſibus propè loca inſidiarum, quum & corporibus conſulendum erat, & noua ratio aliqua ordiendi certaminis, atq; euocandi hoſtis capienda. Illud facile, & pari ab omnibus peritia expeditum. Ad hoc magis erat ingenij, conſilijq; adhibendum. Moſi id ultro petenti munus non negatũ, & uix cuipiam ex noſtris ad laceſſendum, & fallendum hoſtem aptior inueniri eo homine poterat. Sexcentos equites accepit, ne ſi cum pauciori-
bus eſſet, procliuior foret hoſtibus ſuſpicio fraudis. Tamen æque fruſtra tentata res, & cõſumpta inani ludificatione magna parte eius diei, reditũ ad Scanderbegum. Vix noui conſilij quippiam reſtabat, nam ire uniuerſis copijs uſq; ad ſtationes hoſtiles, & difficultates locorum, & ſupereminens urbs, ſub qua caſtrametatus fuerat Hamur, ingentis certitudine periculi prohibebant. Tamen deductis in colle quodam uicino copijs ibi expectata nox, & per noctem datum inſidijs ſignum, ut ad ſocios ſe reciperent. Mane cum omni exercitu procurſationibus, quo magis fieri potuit, uaſtatũ id agri, quod ab ea parte iacebat, ut id ſaltem ſpectaculum rei indignitate moueret hoſtem, ſed modicæ rei periculoſam tutelam eodem tenore aſpernatus regius, tenuit ſe intra ſtationes. Audio tamen, quum factus finis eius excurſionis eſſet, & uaſa iam colligerentur à noſtris, nuncium à Barbaro ad Caſtriotũ miſſum declarantẽ uoluntatẽ Tyranni, & dicentẽ inſuper, ne hoſtem, ne ſe ipſum inutili eo ultionis genere fatigaret, ſua ſe potius q; aliena deuaſtare, quippe quæ ipſe indefenſa relinquat.

Moſes aptiſſimus ad fallendos hoſtes.

Nuncius Barbari ad Caſtriotum.

Respondisse Epirensem, differri fortunam eorum posse, tolli non posse. Decreuisse se omnino ad bellum homines pedibus si oporteat trahere, atq; ita utrinq; discessum. Nam instantibus iam frigoribus, differri in aliud tempus ea consilia uisum est. Quare Mose ad custodiam prouinciç cum solito robore militum dimisso, & reliquo exercitu ex maiore parte soluto, ipse cum paucis Dibram inferiorem, quam Tanusius obtinebat, inuisit. Inde quoq; renouatis insidijs aucupatus hostis, & frustra tentata re, uno ex Stresijs cum modico prçsidio ibi relicto, Croiam ipse cum cæteris in hyberna reuersus est. Moses interea inquietam hostibus hyemem fecit, sed magis oculos hominum mouit, quàm arma. Id quoque tum ipse, tum Modrisseum præsidium sæpe frustra tentatum iussu Scanderbegi omisit, præsertim quod nuncijs actum inuenio à regijs (ut antea fecerant) orantibus, ne se hostes tam pertinaciter quærere uellent, quos habere nequirent. Sic neque negando satis, neque concedendo quippiam, res in uernum tempus protracta. Collecto tum exercitu Castriotus ad euocanda perenni ludificatione hostium arma perrexit. Illatis ꝑ multa audacia signis, quum die quodam perrumpere interiora agri Alchriensis usq; ad ipsa Barbarorum statiua uellet, oppositio illorum robore facile prohibitus est, quum in locis etiam ipsis multum ad defensionem momenti esset. Epirensis licet eo proposito per eam diem frustratus, non tamen destitutus animo, augere uires, & numerum militum ad eam rem exactius tentandam statuit, sed segnius id procuratum, quum minimum commodi, laudisq; speraretur, & id ipsum non sine periculo aliquo. Illa tantum ratione, ne assueti armis, uelut proprio aliquo opere uiri ocio marcescerent, cura eius rei non omissa. Dum ea utrinq; frigide ageretur Hamur, non utile solum prouincialibus, sed laudi quoque sibi apud regem fore ratus, si Scanderbegum aliquo modo allectum abstraxisset ab armis, impetrata per nuncios ab eo colloquij facultate, in Dibram ad illum in tentorijs commorantem uenit pulcherrimis donis aduectis, orsusq; à commodis pacis, & his, quæ antea egerat, longiore sermone expugnare hominis ingenium conatus est, non solum priuatæ cum eo amicitiæ desiderium suum apperiens, sed & publici cum Mahumete fœderis mentionem insinuans. Accepit dona Castriotus, & liberalitatem uiri amplexus, mox alijs muneribus illa nihilo humiliore animo recompensauit. Ad ea uero quæ de fœderibus Tyranni narrata fuerant, uelut ira accensus:

Castriotus euocat hostium arma.

Castriotus respuit Tyranni fœdera.

Non ea inquit Mahumetis uel fides, uel officia in nos sunt, ut audire quippiam de amicitia eius æquis auribus possimus. Accepta est à nobis nuper legatio, postulata eius audita, & quibus uisum est mihi conditionibus pro honore, & utilitate Epirotici imperij appositis, ad eum remissa. Responsum expectauimus (neq; enim quod ad alia attinet) cogi cuiusquam uoluntas potest. Arma interea deposuimus, quousq; ea quæsita hincinde fœdera in suspenso starent, sed contempti ita ab illo fuimus, ut neq;

ut neque reſponſo ſaltem, quale hoſtem oporteret, dignos eſſe cenſuerit. Quare quo ad publicæ concordiæ iura nihil diutius te referente ſumus audituri, tibi, ſi quid in tot communibus odijs polliceri hoſti poteſt, fides à nobis, qualem ipſe promerueris, nõ eſt defutura. Tamen quod pertinet ad compeſcendam laſciuiam militarem, & aſſuetas prouinciali nõ ſtrorum incurſiones, nihil ipſe polliceor tibi, uel rei ullius periculum in me ſuſcipio. Necꝫ enim genus ullum publici fœderis uobiſcum, quod ſemel contemptus contempſi, admittit animus. Ardor dumtaxat ille ultionis tui comitate ingenij fermè reſtinctus reſedit. Publico odio nihil adimitur, tibi priuata hæc neceſſitudo, ſi quid forte uel temporum, uel fortunæ uarietas parauerit, multum eſt & decoris fortaſſe, & cõmodi allatura.

Colloquium Scanderbegi cum Hamur & Synam.

Hamur eo reſponſo necꝫ lætus, necꝫ mœſtus omnino, oſculata de more gentis ſimul hoſtis, ſimul amici manu, diſceſſit. Iſdem ferè blanditijs & Synam pergenti ad eam partem Scanderbego occurrit, necꝫ difficiliores aures uiri poſtulatis ſuis inuenit, nam & uulgus ipſum, ac maior pars militum noſtrorum tamdiu quæſitam pacem, & tot hoſtium uota nõ aſpernati haud ægre aſcenſuri uoluntati illorum uidebantur. Quare paulatim traiectis ad ocium animis, & pręſidia noſtra utrinꝫ aliquantum diminuta, & quieta ea æſtiua, uel ſegnia magis tranſiere. Scanderbegum ad ciuilia munera, & reliqua id genus ornamenta prouinciæ conuerſum, Alphonſi regis moleſtiſſima mors per eam æſtatẽ nunciata ita rebus ſingulis publicis, & priuatis auertit, ac dolore penè confecit, ut recentis uictoriæ memoria penitus oblitterata, ac hoſtium cura omiſſa, eam iacturam publico mœrore ac ſqualore per multos dies proſequeretur. Et fuit profecto nõ indignus Alphonſus, qui nedum Epiri, & ſociorum, ſed totius orbis terrarũ longas querelas, atꝫ apertas lachrymas ſecum ferret. Mœſtiſſimum ęque omne cum eruditorum, tum militarium uirorum genus reliquit optimus optimorum omnium Mœcenas. Extincta æque cũ eo ſunt ſua litteris, ſua armis præmia, ac ſtudiorum cunctorum ornamenta uix longo fortaſſe poſtliminio reuerſura. Ita nullus (pace omnium poſteritatis præſertim dictum ſit) illo melior uel uirtutis, uel meriti humani æſtimator multis ſeculis effulſit. Regiam præterea comitatem, ac tantum in rebus facetis, quantum in grauibus ingenij, & omnium (ut ita dixerim) horarum iudicium uiri quis non appoſitiſſimis ſemper præconijs excoluerit? Variante fortuna, & nunc ſecunda (ut fit) nunc aduerſa maxima ubiꝫ gloria parta. Adhæc in tanta clementia & liberalitate uix ullus regum eius ætatis tantas opes, & adeò locupletes theſauros reliquiſſe narratur. Debuit itaꝫ non iniuria flere Epirenſis tam fidum & potentem defunctum amicum, ex quo illi, ſi uel fortunã inſpexiſſes, uel uoluntatem, licebat omnia ad honeſtatem æque, ac utilitatem, tanquam ex theſauro quopiam peculiari depromere. Illud tantum aliquantiſper mœrentis moleſtiam minuebat, quod ſenex iam admodum Alphonſus ereptus ſibi non iniquo iure naturæ uidebatur. Quod ſupererat in ea re officij, &

De morte Alphõnſi regis Arragonum, optimorũ omnium Mœcenatis.

Alphonſus ſenex moritur

pietatis ſumma celeritate, atq; prudentia perſolutũ. Legati ad Ferdinandum filium nouum Regem miſſi, & patris caſum deploraturi, & de noui auſpicijs regni de more congratulaturi, ac commemoratione paternorum officiorum, & Epiroticæ amicitiæ deuincturi, aucturiq; animũ adoleſcentis. Ornauere munera quoq; ſolita eam legationẽ, et cõmiſſum legatis, ut Ameſam ducerent in Epirũ, conantẽ tamdiu tum propriæ fortunę miſericordia, auctoritate, & gratia amicorum, patruum ſibi reconciliare, qui adhuc in carceribus ſub cuſtodia erat: nam licet in ea mutatione rerum, & nouæ Ferdinandi faſtigio fortunæ mutata multa eſſent, & ſoluta fermè uincula cunctorum in tam publica lætitia fuiſſent, Ameſa tamen ne animus Scanderbegi in eo liberando offenderetur, ſemper eodem cuſtodiæ tenore tanquam certũ patruo depoſitum ſeruari iuſſus eſt. Suſcepta eſt, prout potuit magis honorifice legatio noſtra, in eo præſertim tumultu rerũ, quũ confuſa undiq; oĩa, & nihil adhuc pacati in nouo regno eſſet, turbata maxime propter mortẽ Alphonſi pace Italiæ. Ameſa Croĩã ductus, iterum à patruo ſub cuſtodia habendus ſtatuitur, ſed minus duris carceribus. Hoc quoq; ipſum quod ſupererat ſeueritatis, & odij paulatim aſſiduæ nepotis querelę, & mixtæ precibus lachrymę expugnarũt, atq; paterno animo Scanderbegus mox uitam homini cũ libertate atque dignitate omni donauit. Sed Ameſa nõ immemor pignoris, quod apud Ottomanum reliquerat, & timens uxori, liberiſq; , ſi ea libertate & clementia patrui uteretur, actis illi maxima ueneratione gratijs.

Ameſa in Epirũ remittitur.

Sermo Ameſæ ad Scanderbegũ, de uxore & liberis.

Salutis tu, inquit, noſtræ rationem, nullo meo merito, ſed ſola patientia tua habuiſti, æquum eſt me quoq; uitæ parcere aliorum, ne dum nimio ſalutis & dignitatis meæ ſtudio liberalitatem amplector tuam, hodie hoc beneficio tuo illos perdam omnino, quos ſatis olim perfidia mea perdidi. Eſt infœlix atq; innoxia uxor apud Mahumetem, ſunt paruuli, atque ignari liberi noſtri, uiuunt tamdiu hi, uiuentq; , donec ſuum me apud te uincere Tyrannus credet, quum abalienatum tibi præſenti beneficio, & uitæ liberalitatis q; munere ſentiet. Diſcindet protinus, diſtrahet ferus creditor inane fidei noſtræ pignus, & dabit innocens ſanguis paterni ſceleris pœnas. Fallendus eſt igitur arte aliqua Ottomanus nobis, ut ſeruem interim id pignus, donec redimere prorſus poſtea oblata occaſione poſſim. Arripiam fugam ego hac nocte ex Croĩa, uelut fractis, te inuito atque ignaro, carceribus, confugiamq; ad Mahumetem omni ſimulatione, atq; diſſimulatione ueteris in eum animi, fideiq; , nihil omittens uel in audiendo, uel in dicendo de tuis rebus apud credulum Regem, quæ antea meliore noſtra apud eum fortuna conſueueram, ut adempta illi omni ſuſpicione, ſi quam propter captiuitatem meam, & diuturniorem apud te moram contraxiſſet, aufugere deniq; ab eo cum tota familia poſſim. Adiuuabis tu quoq; multum hanc rem, ſi grauem moleſtiam quandam ex ea fuga noſtra publice oſtendes, atque culpam eius, cuſtodibus carcerum, (ut ſolet) appoſita criminatione obijcies.

Conſilium de liberanda uxore & liberis.

Interea

Interea tamen temporis donec apud Tyrannum ſtabimus in expectanda reditus noſtri occaſione, exploratoris, ſpectatoris loco erimus tibi, nihil molietur, nihil apparabit aduerſus te hoſtis ſcientibus nobis, quod aures, quod iudicium tuum lateat.

Nihil negauit patruus, ſed quũ uitam, inquit, & reliqua uitam ornantia conceſſerimus Ameſa tibi, nihil prohibemus, qua utiliore poſſis eam ratione accipere, atq; ſeruare ſimul eos, qui te ſalutis, ac libertatis ſuæ debitorem non iniuria poſſunt per omnia ſecula poſcere. I, perge, accipe tempus, rationemq;, quę potior uidetur tibi, & corrige teipſum tandem, donec ſatis & ad emendandum & corrigendum ſupereſt temporis. Nos omnia credimus tibi, & probamus hoc cõſilij genus, neminẽ falles Ameſa, decipies neminem præter teipſum, ſi Barbari fidem & conſuetudinem diutius ſequeris, quum par ibi diſcrimen corporis, & animę tuæ, & tuorum uerſetur. Quandocũq; uenies, gratius es nihil facturus, & idem erit apud nos tibi fortunæ & dignitatis locus. *Scanderbeg annuit Ameſæ*

Facta æque omnia ac dicta, pari quoq; fermè celeritate eadem nocte Ameſa procurante tacite patruo, à carceribus ſimul & Croia abijt. Mane fuga eius propalata, & caſtigata multis uerbis ignauia cuſtodum, ille ad Tyrannum ea ſimulatione, atq; rumore fugæ perlatus facile quæ propoſuerat, & maiora alia perſuaſit homini. Dignitas tamen priſtina ei non fidei ſuſpicione, ſed fortunæ potius fortaſſe culpa non uſquequaq; reſtituta. De reditu ſuo in Epirum aut non curauerit, aut fugiendi facultas illi non affulſerit, inanis pollicitatio omnis fuit, quin parum poſt temporis mortuum in Conſtantinopoli narrant, relicta ibi uxore, liberisq;. Et multi à Mahumete ueneno ſublatum credunt indignitate eum uelut autorem quendam memorabilis illius Aemathiæ cladis diutius ob oculos uerſari ſibi. Ita unde minime timebat ultorem perfidiæ ſuæ inuenit. Et is finis uiri fuit non indigni ſanè memoratu, ſi temperatiores ſpiritus ad regnandi libidinem ingentibus animis inſereret natura. Scanderbegus per id tempus nuſquam turbata Hamur, & Sinam pace, niſi quid inconſulto eo priuatim militaris licentia innouaſſet, nunc Dibras, nunc reliqua prouinciæ loca inuiſens, multa & ad utilitatem, & ornamenta prouincialium conſtruxit, ampliauitq;, in Aemathia præſertim, ubi multa ueterum monumenta reſtauranda iacebant. Non deſtitit interea Ottomanus per Hamur & Synam tentatam toties fruſtra rem cum Scanderbego agere, ſpe concepta reconciliati ſibi animi, propter id ocium noſtrorum. Tamen nihil unquam exoratum quo ad publicum fœdus. Priuata amicitia cum regijs ſeruata. Et ſic paulatim allectis eo ocio populorum animis, hoſtilia utrinq; odia reſederant, ac præter nomen ſolum effectus omnis publicæ pacis uigebat. *De Ameſæ profectione ad Ottomanũ annuente patruo* *Ameſa Cõſtantinopoli uenено ſublatus.* *Pax inter Turcam & Scanderbegum.*

MARINI BARLETII SCODRENSIS SACERDOTIS, DE VITA ET GESTIS Scanderbegi Epirotarum Principis, Liber Decimus.

Varij rerum motus & successus, diuersiq; bellorum euentus, atq; mutationes status regni Neapolitani.

CVM IS ESSET RERVM EPIROTICARVM STAtus, Scanderbegum interim fata ad nouam gloriam, & nouum hostem in Appuliam euocabant. Quæ regio Italiæ iamdiu maximum porrô exemplum rerum humanarum, ac inconstantiæ fortunę documentum, nullius satis imperio tuta, ab externis semper armis, atq; ducibus uexabatur. Venerat eó nanq; sub id tempus ex Gallia Iohannes dux, Renati Regis filius, cum ingenti exercitu, quod id regnum hæreditario quodam ad se iure deuolui poscebat. Recenti itaq; excitato bello, eoq; fortunæ fauore usus, breui cuncta fermè armis uendicauerat, quum ius omne penè uniuersum, ac spem omnem imperij Ferdinando Regi turpiter obsesso è manibus extorsisset. Sed ne in obscuro sit eius belli initium, & ratio tot simultatum, quæ & suspensam aliquandiu Italiam, & maximos Christianorũ Principes per multos annos solicitos habuerit, altius est hoc loco exordiendũ mihi, & res ab ouo quodammodo repetenda.

Iohannes dux Renati filius.

Schisma Vrbani sexti et Clementis Papæ.

Tempore quo Vrbanus sextus Pontifex summus cathedram & sedẽ beati Petri regebat, Iohanna quædam huius nominis prima (ut fertur) natione Epirotica, patria Dyrrachina, Neapolitanum regnũ possidebat. Quæ Clementis pseudopapæ, qui neq; Catholice, neq; rite ad summum Sacerdotium electus fuerat, ex quo schisma in Ecclesia Dei maximum ortum, partes secuta, plurimum ei præstabat fauorem. Quamobrem Vrbanus contra eam Carolum Hungariæ Regem cum copijs in auxilium accersiuit, qui ualido exercitu in Italiam trajciens, Iohannam regno, uitaq; priuauit. Quo facto, Carolum firmato Apostolica sibi autoritate, paceatoq; eo regno, in Hungariam mox reuersum, ueneno perijsse ferũt. Cui Vladislaus eius filius armis clarus atq; strenuus in regnũ successit. Qui postq; in Hungaria atq; imperio paterno pedem fixit, in Appulię regnũ cum exercitu transuolauit. Quo obtento, diu quiete pacificeq; uixit, atq; regnauit. Sed ut est mens hominum uacua atq; mutabilis, elatus fortunę afflatu, non contentus eo tantum regno, & statu (erat enim imperij ualde cupidus) ad altiora mente prouolauit. Proposuerat nanq; sibi atq; decreuerat, Romæ, totius q; Italiæ imperium occupare. Ex quo primo populum Romanum ad seditionem contra Bonifacium nonum urbis Præsulem excitauit. Qui ex urbe fugatus, Viterbium se recepit, sed tamen non propterea tunc urbem ingredi, nec ea (ut iam animo conceperat) potiri ualuit, quoniam maior populi pars ei aduersata est. Verum postea tempore Gregorij xij. per Pontificis absentiam maiori usus populi fauore, facto in

Carolus Hungarie rex contra Iohannã.

Seditio populi Romani contra Bonifaciũ nonum Pont.

facto in urbem impetu, eam occupauit. Mox ulterius progressus, Florentiam subiugare contendens. Florentini, qui in libertate uiuere soliti erāt, nec seruitutis iugum ullatenus pati uolebant, procuratione cuiusdam uirginis, & adolescentulæ, cum qua ipse rex Vladislaus consuetudinem habebat, ueneno illum de medio sustulerunt, ex quo seipsos, & Italiam oēm à metu & tyrannide liberarunt. Vladislao itaq; rege, qui & Lancilagus uulgo dictus est, sine liberis uita functo, qui per annos xxix. in regno Appuliæ imperitarat, Iohanna soror succedens post mortem eius, regnum obtinuit. Quæ Principū quorundam consilijs, & adhortationibus amicorum impulsa, Iacobo Picenno comiti nupsit. Is quum minime ex eius uoluntate regni curam ageret, repudiatus ab ea, atq; regno est deiectus. Susceptum itaq; regni onus ipsa aliquandiu tenuit, donec principes idē, & duces regni, utpote quibus iniquum muliebre imperium, & indignū uidebatur sine rege esse, maximo studio orantes petūt, eligeret uirum aliquē, quem è Republica censeret, & cuius eos imperij pœnitere nō posset, filiumq; sibi adoptaret. Aliorum uota ad Alphonsum Arragoniç regem id rei deferebant, ab alijs Ludouicus Andagauensium dux, non minori fauore excipiebatur. Dum hæc iactantur, interea, & in quascunq; sententias trahuntur ea diuersitate animorum. Alphonsus uir summus quidē ingenio, & nominatissimus ea ætate princeps, re præterea cognita ad id maxime edoctus instructusq;, prior in Appuliam aduolat, priori enim (ut aiunt) potior solet esse conditio, sicq; sine ullo certamine à regina adoptatur. Veruntamen uergente tempore (ut est rerum humanarum status inquietus) simultates primum inter eos oriri ceptæ, eó deinceps creuerunt, ut maioribus indies odijs inter se certantes maximos æstus, atq; motus excitarent. Alphonsus tamen utpote, quem tum ira iustior, tum maior populi fauor armabant, quum tot indignitates ferre nequisset, ob sedit tandem eam in Neapolitana urbe. Regina cum in eo statu res suas uideret, ut appareret uicti finem imperij, & summæ rerum adesse, legatos repente cum literis in Galliam mittit, ad accersendum Renatum Regem, Ludouici fratrem, ut maximis itineribus cum copijs ad eam obsidionem soluendam properaret, cui etiam adoptionis iure Appuliæ imperium promittebat. Facto igitur ingenti exercitu & maximis Gallorum copijs, confestim Renatus in Siciliam & Appuliam irrupit, regina facile ab obsidione defensa. Mox ab ea (Alphonso tamen prius tanquam ingrato è familia deiecto) adoptatus est, & uniuersi regni hæres institutus. Non multo post temporis, quum Alphonsus & reginam mortuam, & Renatum regno se immiscuisse aduerteret, ingens bellum, quod annorū quatuor spacio diductū est, aduersus eum excitauit, quem tandē eadem uariante fortuua uicit, regnoq; exuit. In quo quū ipse postea per duos & uiginti annos uixisset, moriens postremo, Ferdinandum unicum filium, (licet non legitimum, neq; populo acceptū, regulisq; charum) & bellicis rebus maxime insignē hęredē ex testamēto cauit. Quē & Pius Pontifex maximus

Vladislaus rex, dictus Lācilagus, ueneno sublatus.

Iacobo Picēno nubit Iohanna.

Alfonsus prius ceps in appuliam uenit, & à regina adoptatur.

Renatus Gallus adoptatur post hunc.

Alphonsus superat Renatū

Alphōsus moritur, Ferdinandus succedit.

maximus Apostolica autoritate in imperio confirmauit. Eo cognito, Iohannes Renati filius, & Ludouici regis Francorum cõsanguineus, tum Andagauensium dux, ingenti mox coacto exercitu, & maximo copiarũ numero Appuliam, infestis signis petit. Sequebatur eũ pluribus copijs, ac mercenario milite, & Iacobus Piceninus comes, sagacissimi ingenij, & bellicis artibus ea ætate factisq; clarus, cui totius exercitus summa cõmissa erat, ubi cum omnia repente uario tumultu ac metu implesset, regnum fermè totum breui in fidem suam recepit. Defecerant nanq; ad eum Tarentinus, Vesignanus, Rusanus, Soranus, Atteus, Salernusq; Princeps. Ad hoc Dux Venusinus, Marchio Crotonensis, comes Campi Bassi, cæteriq; ferè omnes Siciliç, atq; Dauniæ optimates, uersis in Regem armis. Ferdinandum autẽ dux Dandi, cum duce Melsæ, comes Fundi cũ Ariano comite, Matalunaq;. Item Caraphi, Diamedi nobiles Neapolitani, & alij pauci ferè sunt secuti. Qui quum omnes hinc & inde ad bellum præparati, instructiq; essent, agrum Sarnianum sibi ad pugnam elegerunt. Quó itum, dispositis ex utraq; parte aciebus, ordinatisq;, cõcursum est, certamenq; ingẽs atq; acerrimum cõmissum, in multam diem processit. Multi utrinq; desiderati sunt. Victoria tandem penes Gallos, ad comitẽ Iacobum stetit. Ferdinandus uero fugatus, amissis castris, ac impedimentis, cũ paucis admodum Neapolim ausugit. Quod quũ Pius secundus Romanæ tunc libertatis, & Christianæ fidei custos cognouisset, ueritus, ne si Galli Appuliæ regnum occupassent, uictoria elati (ut sui moris est) libertatem Italiæ adimerent, unà cum Francisco Sforcia Mediolani duce Federicum Vrbinatem, & Alexandrum Sforciam cũ maximis copijs in Regis auxilium mittendos expediunt. Qui quũ Abrutium intrassent, comes Iacobus cũ Gallico exercitu eis fortiter occurrit, quo in loco prope ciuitatem quæ dicitur sancti Fabiani, bellum maximum, & certamen atrox initum est, in quo Galli profligatis hostibus præclaram uictoriam (licet non incruentam) cõsecuti sunt. Quo audito Ferdinandus rex, qui Neapoli commorabatur, timens ne Galli ibidem eum obsidione præmerent, Reginam in urbis tutelam dimisit. Ipse uero cum Gallicis pariter, & domesticis armis resistere nõ posset, regno fermè uniuerso amisso, in oppidum Baretis cum paucis ferè copijs ausugit. Sed Piceninus audita Regis fuga, relicto in Abrutio ualido præsidio, ne inde nouus hostis erumperet. Ipse cum copijs eum secutus ad Baretim oppidum, quo Ferdinandus erat, aduolauit. Interim uero Pius Pontifex, unà cum Sfortia Medio lani duce, coacto nouo exercitu, quem in Regis Ferdinandi auxilium miserunt, sed uijs ab hoste præclusis, & occupatis itineribus minime pertransire potuerunt. Maior tum Pium cura incessit, quare externa aliqua uirtute, & claro duce opus esse ratus (id quod maximum in ea re uidebatur) Scanderbegum Epirotarum, Macedonumq; Principem, tunc multi nominis, & unicum Romanæ sedis cultorem, patris præterea olim cõsuetudine, nec ipsi Ferdinãdo ignotũ acciri in Appuliam cũ exercitu suo

omnes

Bellum Ferdinandi cum Iohanne Renati filio.

Certamen inter Italos & Gallos.

Victoria Gallorum.

Fuga regis ex Neapoli.

omnes ſententiæ decernunt. Tantum momenti in uno uiro erat. Nam à parte maritima ueniens prohiberi non poterat ab hoſte, ſed quũ opus foret copijs ex Italia uenientibus iter reſeraret. Non poſſum proinde nõ mirari hoc in loco (uerũ ingenue fatebor) atq; iniquo animo ferre, eam ſcriptorum in claros uiros ingratitudinem, qui quũ bellum hoc paſſim tanto ſtudio exoluerint, de Scanderbego, ne uerbum quidem additũ inueniam, tanq; non maxima ipſe fuerit belli huius appendix, & unicus (ut ita dixerim) regni eius aſſertor, & liberator, ac regiæ libertatis uindex. Quem Rex ipſe Ferdinandus quoad uixit, & patrem deinceps ſalutauit, & ei ob merita, ingentia q; præmia uirtutis, urbem Trani cum duobus haud ignobilibus Appulorum oppidis æque grato ac liberali animo dono dedit. Quippe poſtea ſemper ex quo infœlici fato, cum paterno eorũ imperio res ceciderunt Albanæ Scanderbegi poſteri tenuere, & hodie licet ex aliqua parte intueri. Interim uero Oratores Pij Pontificis, Sforcię, ac Ferdinandi Regis, cum literis ad Scanderbegum applicuerũt. Quem exhortabantur, rogabantq;, ut cum exercitu & copijs ad ipſum Regem Ferdinandum amicum ſuum liberandum, tutandumq; traijcere properaret. Quod quum Scanderbegus accepiſſet, ut erat ſacroſanctæ Apoſtolicę ſedis ſtudioſiſſimus, non immemor præterea amicitiæ Alphonſi regis, cui ſumma fuerat beneuolentia deuinctus, perbenigne hoc munus, negociumq; conficiendum ſuſcepit. Igitur florido milite, robuſtoq; exercitu confeſtim in Dauniam traijciens ſe contulit. Verum priuſq; è regno diſcederet, q; caute, q; callide & celeriter potuit, cum Mahumete Turcarum principe compoſuit, & annuas cum eo inducias fecit. Reliqua uero omnia imperij ſui (ut oportebat) diſpoſuit atq; firmauit. Cuius regimẽ & tutelam uxori, ac quibuſdam proceribus amicisq; commiſit. Quo facto, Goicum ex ſorore nepotem, uirũ armis factis q; clarum, atq; ſtrenuũ cum quingentis electis equitibus in Siciliam, quæ eſt circa Pharum, præmiſit, ut prius inde hoſtem infeſtaret. Dehinc ipſe poſt crebras ſupplicationes, & orationes pro uictoria, ſua, ſuorumq; incolumitate ad Deum peractas, exercitum ſuum præmiſit, partim in portum Dyrrhachinum, partim in Achrolyſſum, ſeu Mediam, & in ſinum Rizicum ad naues & triremes, quas Pius Pontifex cum Sforcia duce ex Italia in Apuliam traijciendum miſerant. Reliquum uero copiarum in Aſcriuium, indeq; Raguſium ſecũ ad naues deduxit. Sed anteq; ulterius procedã, parũper hinc à propoſito digredi conſtituí, & urbẽ Raguſinã quoquo modo poſſim, deſcribere enitar. Eſt enim Raguſiũ hac tẽpeſtate, quod alio nomine Epidaurum uocitant, urbs (ut quibuſdã placet) in Liburnia ad mare poſita, quæ noualia ipſa, & portũ ſatis accõmodatum habet, in cuius defenſione turris munita cõſtructa eſt, eius ambitus ultra mille paſſuũ excurrit. Arcẽ inexpugnabilẽ habet montibus hincinde cinctã, opere, arte & manu egregie munitã, tẽplis referta eſt urbs, ędificijsq; ornata magnificis, fontes in gẽtes ac perennes in ea per fiſtulas & aquarũ ductus cõtinue ſcaturiunt.

Ingratitudo quorundã ſcriptorum in claros uiros.

Ferdinãdi gratitudo in Scanderbegum.

Legati Pontificis ad Scanderbegum.

Deſcriptio urbis Raguſinæ.

Quæ qui-

Quę quidem ciuitas optimatium moderatione,ac ciuili regimine utitur. Fundatores eius Epidaurenſes primos fuiſſe perhibent. Agrū uero non amplum,ſed montuoſum,ſaxoſumq́, cum duobus oppidulis poſſidet. Raguſinus populus,& ciues,cum omni gente pacem & commertium habent. Tributa Hungaris Turciſq́ ſoluunt. Principem ſexto quoq́ menſe ſibi deligunt,quem lingua peculiari Cheneſium uocant. Mercimonia tam terra,q̄ mari undiq́ ſuis nauigijs conuehunt,cæteroſq́ Dalmatiæ, & Liburniæ populos opibus, & reliquis bonis, atq́ uirtutibus facile ſuperant. Qui etiam quum liberi ſint legibus, moribusq́ inſtructi, Venetorum more Senatum,& Magiſtratus,ac Patritiorum ordinē habent à plebe diſtinctum. Patritij ſoli Rempublicam ipſam adminiſtrāt. Plebs autem ſuis rebus ſtudet,& de Rebuſpublicis minime curioſa eſt. Sed iam ad propoſitum redeo. Quū enim Scanderbegus Raguſium peruenisſet, populus frequens omni ad hoc effuſa ciuitate, ſummo cum plauſu & lætitia ei obuiam proceſſit. Qui in urbem ab illis deductus honorifice,liberaliterq́ acceptus eſt. Poſtridie poſt ſolennia,& diuina de more peracta, uniuerſam urbē circuiuit,alio uero die ad naualia armamentaria, arcem, omniaq́ urbis munimenta uiſenda perrexit. Quartus uero dies in uarijs diuerſisq́ ludorum, ac ſpectaculorū generibus conſumptus eſt. Sequenti uero in Senatū deductus,donatusq́ pluribus, ac diuerſis muneribus, & in concione publice laudatus eſt, nam Dauid quidam Raguſinorum ſcriba ſic,ut ferūt,laudibus Scanderbegū proſequutus eſt: Neſcio quod hodie,Scanderbege Princeps illuſtris,urbi noſtræ,& populo Raguſino clarius,fulgentiusq́ ſydus,irradiantiorq́ ſtella,præſentius numen, propiciusq́ tuo benigniſſimo aſpectu, tuaq́ præſentia exoriri, appareręq́ potuerit. Vere hodierna die,qua urbem noſtram inuectus es, omnia nobis clara,omnia lucida, omnia læta atq́ proſpera euenere. Cœlum iam obſcuratum,obnubilatumq́,ſerenum,lucidum,atq́ perſpicuum tuo cō ſpectu factum,redditumq́ eſt. Terra quoq́ ipſa te ingrediente,gaudere, lætari,atq́ iubilare uiſa eſt. Ciues omnes,cunctusq́ populus te tanquam Deum,& numen quoddam cœleſte conſpicere,atq́ intueri uiſi ſunt, læta nobis undiq́ iucunda atq́ feſtiua omnia perſtrepere perſonareq́ audita ſunt. Vere nos,urbemq́ noſtram,Lares atq́ penetralia, ueluti ſolis ſplendidiſſimus radius illuſtraſti,illuminaſtiq́. Nam ut primum littoribus noſtris te applicuiſſe nunciatū,omnes ciues,ſenes,iuuenes, uirgines, mulieres,adoleſcentes, pueri, ſani, languidi, & infirmi, ad te uidendum, tuoq́ conſpectu,& præſentia perfruendum certatim cōglobateq́ accurrerunt,nomenq́ tuum Princeps Sereniſſime non tantum hic,& in Epiro,uerum etiam per uniuerſam Italiam, concupitum, exoptatumq́ eſt. Quid plura? Te Deus optimus maximusq́ rerum omnium creator & moderator in terris miſiſſe creditur, ut non ſolum in Epirum,& Macedoniam patriam illam tuam,magnorum Regum, atq́ Principum inuictiſſimorum ſedem & altricem,uerum etiā Dauniam,Italiamq́,omnium uirtutum

Mores & ciuilia Raguſinorum.

Patritij more Venetorum.

Dauid Raguſinorum ſcriba, laudator Scanderbegi.

uirtutum,& bonarum artium Reginam atq; inuentricem,decorares illustraresq;, protegeres atq; defenderes. Ecce iam nomen tuum, Princeps inuictissime,ubiq; euolat. Ecce te omnes in auxilium & defensionem inuocant,te assertorem,protectorem,& liberatorem appellant. Ecce reges & princeps orbis terrę in sui tutelam & subsidiū te implorant. Ecce nunc Pius ille Dei uicarius,ac totius orbis caput & princeps cum Sfortia Mediolanensium Duce, & Ferdinando Siciliæ Appuliæq; Rege, oratores suos ad te mittunt,ut in eorum auxilium, & Italię liberationem,acceleres atq; festines. O fœlix patria, quæ te talem & tantū uirum produxit. O fœlices parentes,qui te genuere. O fœlices proceres,& commilitones,qui te ducem,te rectorem,principem, & Imperatorem sequuntur,qui tanto rege gaudent,utuntur, fruunturq;. Ibis ò Rex tremede & inuicte in Appuliam. Ibis ô lux & decus Albanę in Italiam,liberabis eam, uinces hostem. Vicisti iam Amurathem illum Turcarum regem potentissimum, qui toties Hungaricam ferocitatem & potentiam profligauit: uicisti Mahumetem eius filium,qui tot reges,tot duces & principes,tam suę sectę q̄ Christianę fidei superauit. Qui tot regna & imperia subegit, qui toti orbi timor fuit, cepisti, obtruncasti,profligasti tot eorum duces, tot principes, & Imperatores. Tu enim solus Turcarū timor, tu solus Turcas uincere nosti. Ibis fœlix inuictissime princeps, fœlicior redibis. Non sic Alexander tuus Epirotes,non Pyrrhus ille Epirotarū rex fulmen,belliq; artifex uictores ex Italia rediere,quemadmodū tu potens,et generose rex,uictor fœlixq; in patriam redibis. Ecce populus, & ciues tui Ragusini tibi aram constituunt, ecce te tanq; Deum, & numen colunt, ueneranturq;. Ecce pro te,ut uictor & incolumis redeas, preces iugiter ad Deum effundere parati. Ecce tibi urbem, familiam, liberos,quicquid habent, possident, seq; totum deniq; in mancipium dedunt,atq; tradunt.

Postquam uero Scanderbegus à ciuibus & populo Ragusino, publice laudatus,tamdiu cum eis,& apud eos est cōmoratus,quamdiu uniuersa classis & exercitus ibidem conueniret,quó cum uenisset,uarij ac diuersi ludi & certamina peracta,atq; celebrata sunt. Postea uero Paulus Angelus Dyrrachinus Archiepiscopus, qui omniū laborū,periculorū,atq; consiliorum socius,atq; particeps (uelut Eneę alius Achates) Scanderbego fuit,ad ciues & populum Ragusinum gratias exoluens, in hunc modum est elocutus:

Paulus Angelus Dyrrachinus Archiepiscopus.

Credo equidem,Patres conscripti, ciues optimi atq; præstantissimi, nullo humano ingenio, sed diuino potius, urbem hanc,& mœnia fundata fuisse, ut unicuiq; mortalium: in summa essent admiratione. Quis enim unq; tam eleganti fretum se putârit ingenio? Quis ea doctrinę copia? Quis tanta eloquentię, uel arte politus,uel natura preditus? ut eius laudes,non explicare,sed concipere tantum,aut ualeat,aut audeat? Ragusina enim urbs, quæ alio quoq; digniori nomine Epidaurum dicta est, quasi ciuitas supra omne aurū,immo omni auro dignior excellentiorq;, uere,

Oratio Pauli Angeli Dyrrachini Archiepiscopi ad ciues et populū Ragusinum.

Ragusinæ urbs Epidaurum dicta.

uere, rectèq; Epidaurum appellatum: nam quæ urbs noſtra ætate? quę ciuitas huic comparari poteſt? Ea enim cunctis opibus, ac diuitijs plena refertàq; : hæc optimis moribus, & uirtutibus ac diſciplinis prædita. In ea Senatus ampliſſimus, Reſpublica florentiſſima, patres conſcripti, & ſenatores, maieſtate quadam auguſta, & uenerabili, qui cum omnibus gentibus & populis amicitiam, pacem, atq; cõcordiam perpetuo ſeruare nouerunt. Quid enim per Deum immortalem urbibus pace melius, iucundius úe? Præterea hic artes omnes liberales, Philoſophia, Theologia, Leges, cæteræq; artes, & diſciplinæ uigent. Sed quid potiſſimum de nauiſactiua, de mercatura (pace enim cęterarum urbium & ciuitatum dixerim) cum quibus urbs ueſtra non contendere tantummodo, ſed illas etiã longe ſuperare poteſt. Nam quę maria Raguſini mercatores non nauigant, quas terras ij non permeant, quæ loca tam abdita atq; remotiſſima, ad quę non accedant atq; penetrent? Quid igitur urbe Raguſina nobilius? Quid clarius atq; præſtantius? quę nulli ſubdita, neq; obnoxia, legibus ſuis uiuit, moderaturq;. Hinc mare, inde terrã habet, agro ſatis feraci, & bene culto atq; amœno fruitur, inſulas, ſcopulos, in quibus omnis amœnitas atq; cultura reperitur. Oppida munita cum ſalinis, portu ſatis tuto accõmodatoq; utitur. Sed quid de pietate & miſericordia ueſtra in naufragos, profugos, exules, pauperes, ac mercatores dicam? Quid plura de urbe Raguſina, niſi id quod de Roma iam olim dici cõſueuerat, Aſylum eſſe mortalium & patriam, pariq; modo nunc de urbe Raguſina dicendum. Eam eſſe portum tutiſſimum, confugium, & receptaculum omniũ mercatorum, diuitum ac pauperum, ſcholam & magiſtram omnium uirtutum, exemplar, & lumen bonorum morum, decus & ornamentum totius Dalmatiæ, Illyrici, Adriatici, Aegeiq; maris. Ideo dicendum Raguſium, ſiue Epidaurũ, ab Epidaurenſibus, diuino quidem nutu hoc in loco poſitum atq; fundatum eſſe. Neq; forte quis uanus eſſet uates, ſi hanc urbem ueſtram inter cæteras maximas urbes orbis terræ altius caput aliquando elaturam prædiceret. Et cum his de imperio, armis, uiribus, potentia, uirtuteq; certaturã. Sed quid de liberalitate ueſtra Patres cõſcripti de magnificentia & humanitate dicam? Quis enim unq; mortaliũ ciues egregij, & præſtãtiſſimi, tot & tanta preclara opera, totq; beneficia ueſtra in nos dignis, ſatis extollere laudibus poſſit? De quibus mihi tacendũ ſatius puto, q; pauca dicere, uel ea frigide laudare. Quia quãto plura de his proferrem, eo maiora mihi proferenda eſſent, crederẽ equidem mihi potius diem q; materiam defuturum. Veruntamen ne omnino ingratus uidear, pro ueſtra in nos munificentia, ac liberalitate, utcunq; & quaſcunq; ualeam, poſſim úe, pro inopia, ac ingenij mei imbecilitate gratias agam, referre enim minime poſſim. Itaq; in primis tuæ ſerenitati, Princeps illuſtriſſime, tuoq; ſublimi conſilio, benigniſſimoq; Senatui, atq; Reipublicæ infinitas ac immortales ago gratias. Deinde uobis ciues egregij atq; præſtantiſſimi, huius almę atq; magnificę urbis: poſtremo uobis omnibus cuiuſ

Raguſium altera Roma.

bus cuiuſcunq; generis gradus,& conditionis,quibus polliceor,Deum teſtor,fidemq; meam obſtringo,quod ob ueſtra in nos beneficia collata, uosq;, nomenq; ueſtrum,urbisq;,ſemper,& quoad uixerimus,& nomẽ Epiroticũ durabit,animis,mentibus,& cordibus noſtris, oſſibusq; medullitus fixa inhærebunt,& in Archiuo,uiuoq; lapide ſculpta atq; inciſa, ſemper apud nos permanebunt. Quę nullus unq; caſus tollet, aut aliquas delebit,nosq; filijs,ac nepotibus noſtris, ijſq; filijs ac nepotibus ſuis ea referent atq; prędicabunt. Quamobrem in præſentiarum Deum ſummum optimumq;,qui omnium benefactorum ac bonorum operum retributor optimus eſt, exoramus, obſecramusq;, ut ipſe uobis pro tot ac tantis ueſtris in nos beneficijs condigna merita, & æterna præmia retribuat atq; cõdonet. Vos regnum,imperiũ ueſtrum,urbem,Senatũ, Rem publicam,liberos,opes,familiam,nomen ueſtrum, perpetuo conſeruet, corroboret,cõſolidet,atq; cõfirmet. His à Dyrrhachino præſule dictis, milites Albani,quod diei ſuperfuit,in haſtiludijs, alijsq; uarijs ac diuerſis certaminibus & ſpectaculis ad finem perduxerũt, iuſſi mox ut omnia quæ ad nauigationem opus erant,expedirentur. Iamq; ſatis omnibus inſtructis,præparatisq;,& re iam nõ ultra recipiente cunctationem,in animo ſibi eſſe Raguſium,claſſe undiq; traducta, eodemq; omnibus peditũ equitumq; copijs contractis quę prima dies,curſum nauibus daret,Deo bene iuuante in Appuliam traiecere. Igitur circum oram maritimã, Caſtriotus miſit,ut naues & triremes quæ ex Italia ad comportandum exercitum eius uenerant,Raguſium omnes contraherentur, quicquid præterea militum nauium q; ſuarum in Epiri Macedonięq; littore erant, ibidẽ cõuenirent,ut nec urbs multitudinem hominum,nec portus naues capere poſſet. Tantusq; omnibus ardor inerat, in Appuliam traijciendi, ut non ad bellum duci uiderentur,ſed ad certa uictoriæ præmia. Ex Epiro autẽ & Macedonia milites undiq; acciuerat omnes. Quantum uero militum in Dauniã transportatũ ſit,diuerſæ ſunt opiniones: aliqui quinq; millia peditum,duo millia & ducẽti equites: alij duo millia peditum, tria millia et quingenti equites in naues impoſita: quidam nõ adiecere numerum: inter quos me ipſum in re dubia poni malui. Tantamq; multitudinem cõſcendiſſe naues aiunt,ut nemo mortalium in Epiro, Macedonia, & Illyrico relinqui uideretur. Milites ut in naues ordine ac ſine tumultu conſcenderent,Scanderbegus eam ſibi curam ſumpſit, cõmeatus imponendi,Guirizę Vladeni curã dat. Quinq; & decem dierum cibaria,è quibus quinq; dierum cocta impoſita,ut oẽs iam in nauibus erãt ſcaphas circummiſit,ut ex omnibus nauibus gubernatores,& magiſtri nauium, & bini milites in forum cõuenirent ad imperia capienda. Poſtq; cõuenere, primum ab ijs quæſiuit,ſi aquam hominibus,iumentisq; neceſſariam,in totidem dies,quod frumentum impoſuiſſent. Vbi reſponſum eſt, aquã dierũ quindecim in nauibus eſſe. Tum edixit militibus,ut ſilentium quieti,nautis,ſine certamine ad miniſteria exequẽda bene obediẽtes pręſtarẽt.

Ludus in Raguſio.

De militibus in Dauniam tranſportatis.

Cum quinq; roſtratis ſe ac Ginum Muſachium à dextro cornu, ab leuo totidem roſtratas, & Andreã Zachariam, cum Moſe (tum is Imperator erat) onerarijs futurum præſidium. Lumina in nauibus ſingula roſtratę bina onerariç haberent. In prætoria naui inſigne nocturnum trium lumi num fore. Iis ęditis imperijs redire ad naues iuſſi, & poſtero die Deo be ne iuuante ſigno dato, ſoluere naues. Multæ claſſes è Rizicho ſinu, Dyr rachino portu Aulone ac toto Epiri, Illyricíq; tractu profectę erant. Cęte rę pleręq; prædatũ tantummodo ierant. Vbi uero illuxit Scanderbegus è prętoria naue, ſilentio per pręconẽ facto: Domine Ieſu Chriſte, inquit, fili Dei uiui, qui ad dexteram ſummi Patris omnipontis in gloria ęterna ſedes, qui ex nihilo cuncta à principio creaſti, eaq; nutu, & imperio tuo, reguntur, & moderantur, qui ab ęterno tuam ſanctiſſimã fidem Chriſtia nam præelegiſti, tuoq; pręcioſiſſimo, ac ſanctorum martyrũ, Apoſtolo rumq; tuorũ ſanguine eam miro ordine fundaſti, & per uniuerſum terra rum orbẽ, dilataſti, ampliaſtiq;, cui Petrũ beatiſſimum & ſanctiſſimũ ui carium tuũ, principẽq; Apoſtolorũ, eiusq; ſucceſſores cõſtituiſti, quibus oĩm poteſtatẽ ligãdi & ſoluẽdi, tã in cœlo, q; in terra, tribuiſti, donaſtiq;, quorũ monitis & mandatis mortalibus omnibus, Chriſtianis præcipue tuis, & prælectis mandaſti, iuſſiſtiq;, ut obedire, & fidẽ tuã catholicã, & Eccleſiã Romanã totis uiribus, & ad ſanguinẽ uſq; tutari atq; defendere deberẽt. Eorundẽq; iuſſibus atq; pręceptis, ego ſupplex & humilis tanq; indignus de eorum grege hanc expeditionẽ & prouinciã humeris meis libenti animo ſuſcepi, ut Eccleſiã tuam ſanctiſſimã, urbẽ Romanã, fidem catholicam, & Italiam ab impugnatoribus & hoſtibus, te duce, te rectore protegerem, atq; pro uiribus defenderẽ, liberaremq;. Itaq; Pater omni potens & miſericors, colende, tremende, inuoco, deprecorq;, ut cœptis meis annuas, & dexterã, brachiumq; tuum mihi porrigas, & emittere di gneris Michaëlem Archangelum, ſanctiſſimum bonorũ nuncium atq; miniſtrum tuũ, qui ſit mihi propicius, mecumq; die noctuq; cohabitet, (eſt enim mihi uenerandus) uires, robur, fortitudinẽ ſuggerat, ſuppetet, atq; miniſtret, quo fauſtum fœlixq; mihi ſit iter atq; nauigatio iſta, & ſo ſpes incolumisq; in Appuliam cũ uniuerſo exercitu me traijciã, fugatisq; hoſtibus, atq; profligatis perduellibus compos uoti mei ſaluus, incolu misq; in patriã, & ad lares meos uictor, ſpolijs decoratus, pręda onuſtus triumphans reuertar. Poſt hãc deprecationẽ factã, mox Archiepiſcopus rem diuinam fecit, & celebrata miſſa, tuba ſignum dedit proficiſcẽdi, uen to ſecundo ſatis uehemẽti profecti, celeriter è conſpectu terræ ablati ſunt. Sed haud multo poſt orta nebula eos contexit, operuitq;, ita ut uix con curſus nauium inter ſe uitarent, cum qua tamen hoc modo ad noctẽ uſq; ſequentẽ nauigarunt. Iam inſulam auguſtã cernebãt, gubernator Scãder bego ait, ſi iubeat eó dirigi: uidebat enim uim uentorum oriri, cõtinueq; addi, & mare in maximam tempeſtatem concitari. Cui cum Scanderbe gus annuiſſet (erat enim autumno tẽpore) claſſis omnis portum intrauit,

Deprecatio Scanderbegi ad Deum an tequã ſolueret

Quo iactis

quo iactis firmatisq; anchoris, interuallo octo dierum ibidem commorati sunt, ob ingentem procellam, uim uentorum, & maris tempestatem: qua sedata, uento secūdo flante, post rem diuinam peractam (erat autem sub matutino tempore) sole iam orto, & leuatis anchoris, naues omnes è portu soluerunt, quæ per totam illam diem cū nocte sequenti nauigarūt. Vbi uero illuxit, omnia littora Appuliæ apparuerūt. Scanderbegus, quę esset proxima terra percunctatus, cum montē Sancti Angeli is uocari audisset: Placet, inquit, huc dirigite naues. Est enim mihi Archangelus Michaël peruenerandus, qui ut in conspectu terra fuit, precatus Deum, uti bono suo, sociorumq; Appuliam uiderit, dare uela iussit, classisq; decurrit, breui temporis spatio terræ applicuit, ubi postea ipse cū Archiepiscopo, & quibusdā militibus è naui desiliens, speculatores præmisit, ut sicubi hostes uiderent illi renunciarent, qui ad eū reuersi, non procul abesse nunciarunt. Scanderbegus interim sumpto cibo, refocillatisq; corporibus, cum suis ad naues rediit, & Baretim oppidum uersus, nauibus cursum dirigere iussit, quæ dum secundo uento nauigant Baretis oppidū intrarūt, copiæ omnes in terram expositæ sunt. Verum quum dux Iohannes unà cum comite Iacobo uidissent Scanderbegū tam ingenti instructoq; exercitu, in regis Ferdinandi auxilium uenisse obsidionem deseruerunt, & cū copijs suis ad xxx. ferè millia passuum procul inde secedentes, castrametati sunt. Interea Ferdinandus uidens se ab obsidione liberatum, & hostem iam discessisse, præ gaudio urbē egressus, Scanderbego obuiā processit. Qui ambo in mutua oscula cōuenientes, inuicem amplexi (manantibus utrinq; lachrimis) ingenti omniū plausu & lætitia Baretim ingressi sunt. Vidisses tunc cōmotam effusamq; uniuersam ferè urbem, Castrioto obuiam ire, ciues oēs, festiuos, & alacres permixtim, certatimq;, cuiuscunq; sexus & ætatis in forum, & ad prætorium concurrere, nihil aliud per urbem sentiri, nihil per uicos & plateas diu noctuq; audiri, nisi uoces exclamantium, & de aduentu Albani principis iubilantium. Hinc oppidanos urbem egredi, & naues adire. Inde Albanos, urbem, & mœnia petere, per agros & uicos discurrere, diuersa peragere, nonnulli equos sternebant, præparabantq; alij frena, quidam arma, aliqui tela, unusquisq; officium suum exercebat. Nemo ociosus aut iners, quilibet aliquid operabatur, & omnes ad bellum se accingebant, ac si eo tempore pugnaturi cum hoste forent. Mane autem facto, Epirensis prædatum cum quibusdam copijs suis agrum eorum qui ad hostes defecerant, proficiscitur, & magna conuecta pręda in Baretim reuertitur, quam omnem inter milites suos & oppidanos diuidundam cōcessit. Sub serū uero diei, omnes milites suos in concionē uocat, quos ad pugnā sic accendit, sic pro uictoria exhortatur.

Baretis oppidum.

Ferdinandus Scanderbego obuiam procedit.

Memini me aliquando, uiri fortissimi, & commilitones mei strenuissimi, audiuisse, Bellizarium illum ducem, & imperatorem Bizantiorum, cum in Belgas siue Anglicos expeditionem ageret, & magna classe aduersus eos proficisceretur (quos etiam obtinuit) ut primum copias suas in

Exhortatio Epirensis ad suos pro uictoria.

terram exposuisset naues omnes incendio, combussisse, arsisseq́, ne forte milites sui spe & cõmoditate earum detenti animũ redeundi in patriam haberent, & pro uictoria consequenda totis uiribus, & ad sanguinẽ usq́ minime pugnaturi, uincti non uictores essent, quod quidem milites mei amantissimi haud absimile ualde nobis ab his hoc tempore contigisse clara luce intueor. Nos uero procul à domo, à patria transmare, in hostili terra inter omnia inimica, infestaq́ solo alieno, omni spe ac commoditate ad propria redeundi destitutos penitus esse, in eoq́ loco res nostras sitas ut maneamus, an redeamus hinc, deliberare minime possumus, cum præter equos, arma, & animos, armorum memores, nihil nobis relictum sit. Quinimo salus uitæ nobis adempta est, nisi de hoste pręclarã insignemq́ uictoriam reportemus. Sed bono quidem simus animo milites, cum diuino nos nutu, ac uoluntate huc omnes conuenisse uideam, quo Christi patrimonium, domumq́ eius, ecclesiam, ac sedem suã tueamur, atq́ protegamus, qui de cœlo nobis uictoriam facilem & expeditam mittet. In cuius nomine & uirtute pugnaturi cum hoste, illum profligabimus, uictoresq́ iu patriam reduces, & incolumes triumphando redibimus. Cuius rei (haud dubium est mihi) cum uestram primum solitam uirtutem, fortitudinemq́ in memoriam reuoco, cum tot uictorias à uobis partas, tot de hostibus clades & strages æditas ante oculos propono. Ideo fretus uiribus, uirtuteq́ uestra humeris meis hanc expeditionem libenter suscepi, utpote qui alios longe maximos ualidissimosq́ exercitus, & copias sundere atq́ prosternere uestra uirtute consueui, quo magis milites mei fortissimi strenuissimiq́ has paruas copias, hunc debilem exercitum & hostem in fugam conuertetis, atq́ profligabitis, qui (ut uidistis) ad nomen solum nostrum priusquam nos uiderit (ut ita dixerim) manusq́ nobis conseruerit, fugam arripuit, & obsidionem deseruit. Reliquum est igitur milites, ut ipsum timidum, & iam fugientem insequamur. Sed aduertite quæso, quod si forte hostis iste, timidus, atq́ imbecillis, nos expectare uelit, manusq́ nobiscum conserere, (quod non credo) uelim ei in primis illudamus, & leuibus excursionibus, assiduisq́ hincinde prælijs, atq́ crebris infestationibus ludificemus, illumq́ fessum omnino reddamus. Quo facto, tunc aut internecioni (si placuerit) dabimus, aut uiuum facile capiemus. Est enim is graui armatura, grauiq́ onere, & sarcina prępeditus, atq́ armatus, equos habet cataphractos, qui nec nos ad persequendum sunt habiles, nec ipsi ad fugiendñ sunt apti. At uero nos omnes (ut cernitis) tum armis expeditissimi sumus, tum equos citissimos uelocissimosq́, & ad omnia promptissimos habemus. Proinde commilitones mei amantissimi, strenuissimiq́, quilibet uestrum se accingat, arma, tela, equos, cæteraq́ ad pugnam necessaria prępparet, quia Deo duce, crastina die in hostẽ egrediemur. His dictis, Albani milites, qui iam uotis omnibus pugnam expetebant, magis atq́ magis accensi, mane prima luce, audita prius re diuina dato signo tubę omnes instructi, paratiq́ cũ Aquilis & signis

Pugna Scãderbegi cum Picti nino et Gallis, eiusq́; uictoria

& ſignis ſuis in campum aduerſus hoſtem prodiere. Cum quo non totis copijs, non acie inſtructa, nõ ſeruato bellandi ordine concurſum eſt, ſed perleue admodum certamen tentatum. Placuit enim Albano principi eo die prælibare tantummodo pugnam (ut qualis pugnator hoſtis foret, quantumq; armis ualeret, ſe oſtenderet. Qua certe pugna & certamine ex Gallico exercitu xxx. cæſi, xx. capti ſunt: ex Albanis uero & Epiroticis militibus nullus captus, uulnerati iiij. qui omnes lęti admodum & alacres è prælio redeuntes uictores, feſtiuiq; Baretim ingreſſi ſunt. Altera autem die Scanderbegus cum rege Ferdinando conuocatis ducibus, & caſtroſtrum pręfectis, tam Italis, quàm Albanis, conſilium inierunt, quid agendum, an tota acie cum Gallis pugnandum, aut in Abrutium eundũ eſſe ad uias, clauſtra, & itinera copijs Pij, & Sforti ę reſerãda aperiendaq;, quæ in ſubſidium regis (ut iam ſuperius diximus) miſſæ fuerant. Tandẽ hæc uicit ſententia, in Abrutium proficiſcendum, ut cõtractis omnibus in unum copijs, tota acie cum Gallis dimicaretur. Poſtq; uero omnibus ſuffragijs decretum eſt, ut in Abrutium ad ſociorum ſubſidium recipiendum iretur, edictum omnibus militibus, tam regijs, q; Albanis, ut ſe accingerent, præpararentq;. Commeatumq; quinq; dierum coctum ſecũ deferrent. Quo facto, relicto in urbe præſidio, omnis exercitus cum rege & Scanderbego egreſſus eſt. Qui quum in conſpectu Gallorum præterijſſent, in Abrutium recta progreditur, nec ab hoſte motus aliquis factus. Sunt qui dicãt, regios nocturno tempore tacitos clam abijſſe. Quo poſtq; itum eſt, aggreſſis undiq; hoſtibus, qui aditum cuſtodiebãt ex improuiſo, & præter ſpem, à tergo, à fronte, & ex omni latere profligatis, cæſis q; pro maiori parte, atq; captis, aditus, & itinera ſocijs præſidioq;, cui Fœdericus Vrbinas dux, & Alexander Sfortia præerant, reſerata, apertaq; ſunt, ex quibus omnibus poſtq; unus exercitus cõflatus, atq; in unũ redactus eſt, propè Vrſaram Appuliæ oppidum quod in regis poteſtate erat, caſtrametati ſunt. Quo ex loco Albanus princeps relicto rege cum Italico exercitu ſuis tantummodo copijs Baretim petijt, ueritus forte, ne comes Iacobus (ut erat callidus & ſagax) quoquo modo eam urbem ad deditionem ſolicitaret, uel eó accedens, armis expugnaret. Vbi cũ omnia ex arbitrio ſuo ſe habere comperijſſet, compoſitis rebus inde abſceſſit, & cum comite Iacobo, ducecq; Iohanne ſuis copijs tota acie confligere, atq; pugnare decreuit. Quos cum ad pugnam prouocaſſet, illi certamen non detrectarent hincinde inſtructis copijs in campũ progrediuntur. Scanderbegus exercitum ſuum in tres diuiſerat partes, quarum uni Moſen à Dibris præfecerat, alteri Giurizam ex ſorore nepotem, uirum ſtrenuum probumq;, tertiam uero, qua cum comite Iacobo concurrere uolebat, ſibi retinuerat. His itaq; ſic ordinatis, prẽmiſſis de more Aquilis, & ſignis ſuis, dato ſonitu tubæ, pugnam cum hoſtibus acerrimam inijt, quos ex tribus partibus aggreſſus, per totam ferè diem cum his pugnauit. Cæterum uti iam conſtituerat cum aſſiduis prælijs, & crebris certaminibus

Vrſara Appuliæ oppidum.

Scanderbegi exercitus in tres partes diuiſus.

hincinde hostem sæpe sæpiusq; infestans, iamiam fessum, debilemq; red didisset, id quod sperauerat facile subsequutũ est, nam in eo prælio ex hostibus multi interfecti, captiq; uiui fuerunt. Ex Albanis autem & Epiroticis pauci admodum cæsi, plures uulnerati, nullus ferè captus. Verum cum Piceninus, qui rem bellicam callebat, aduertisset, Scanderbegum cũ Albano milite bello armisq; superiorem esse (ut erat callidi ingenij) excogitauit, si Scanderbegum conuenire & alloqui posset, forte cum eo acturum facturumq;, ut ab armis desisteret, pugnamq; dirimeret. Igitur ipse aciem egressus ante alios, Castriotum clara uoce proprio nomine appellauit, inuitans, roganscq; eum, ut secum colloqueretur. Cuius sermonem colloquiumq; Scanderbegus (ut erat mitissimi ingenij, animiq; intrepidi, ut hominem agnouit) haud abnuit, & alios prætergressus, uirũ adijt. Ambo itaq; duces extra castra prodiere, ibi in medio locus conspicuus undiq;, ne quid insidiarũ esset, delectus, ubi summotis pari spacio armatis, congressi sunt. Comes Iacobus conspectu Scanderbegi admiratione propè attonitus cõticuit, & coniectis luminibus, defixisq; oculis semper in eum inspiciebat. Scanderbegus prior deposito ense, armisq;, inermis accedens ad illum, & ex transuerso medium sumptũ manibus (erat enim modicę staturę) è terra in altum sustulit, quem more suo osculatus, mox leniter deposuit. Tum comes Iacobus, ut dictis factisq; omnibus ad fallendum instructus, uana accresceret fides, grandem rem, multaq; cum eo acturũ, curaturumq; simulabat. Promittebat enim facturũ, q; Galli aut regni Appulię prouinciam omnino desererent, & in Galliam reuerterentur, aut omnes trucidarentur, Ferdinandusq; rex, imperium suum quiete tranquilleq; possideret. Dicebat se satis nosse, quod si ijdem Galli, qui & natura insolentes, superbiq; erant, & odio natiuo in Italos ferebantur, Appulia potirentur, nõ tantum ea contenti essent, uerumetiã totius Italię imperium sibi uendicare uellent, cuius homines ac seruos ut iumenta haberent. Hæc & plura alia comes Iacobus cũ Scanderbego se acturũ, curaturumq; promittebat. Quę tum in regis Ferdinandi cõmodum & honorem, tum ipsius Scanderbegi principis ingentẽ gloriam & utilitatẽ uerterentur. A quo in primis petijt, ut receptui cani, & milites suos à pugna cessare iuberet. Quod & ipse facere paratus erat, quo exercitus utrinq; à labore, & cõtinuo pugna respirarẽt, quiescerentq;. Cũ hi per integrũ ferè diẽ iam dimicassent, asserens hoc maxime ex lege, et Italica cõsuetudine artis militaris, sacręq; militię fieri, seruariq;, sed quia iam tenebrę terrã occupabant, & nox instabat, militesq; omnes hincinde sessi erant, satius fore, ut uterq; exercitus in castra rediret, & locus quieti daretur. Scanderbegũ uero hortabatur, rogabatq;, ut is mane cum paucis equitibus (ne res duci Iohanni, Gallisq; patefieret) assignato ei loco quo conueniret, ad secũ colloquendum omnino reuerti deberet. Quæ quidem omnia comes Iacobus non minus ficte & simulate, q; dolose cum Scanderbego agebat. Molitus enim Piceninus fuerat, Scanderbegum aut iusidijs uiuũ capere, aut omnino

Colloquium Scanderbegi & Picenini.

Comes Iacobus ficte multa cũ Scanderbego agit.

aut omnino obtruncare (rem profecto ſuapte natura deformem atq; impiam) uel ſaltem longo deducto ſermone diem conterere, qua deſtinata iam pugna ſolueretur, certamen dirimeretur, ne Albani qui iamiam palmam & victoriam in promptu, & præ manibus habebant, ſecum reportarent, ſeq; cum exercitu ſuo ab huiuſmodi iniuria et ignominia liberaret ſaluaretq;, cum aliter effugere minime poſſe uideret. Cui cũ Scanderbegus ob uiri nomen autoritatemq; fidem q; maximam præſtitiſſet, eiusq; dictis atq; poſtulatis puro ſyncero q; corde credidiſſet, libere ingenueq; obſecutus eſt, qui & receptui cani, & milites ſuos à pugna ceſſare iuſſit. Interim uero Moſes & Giuriza, præfecti caſtrorum Scanderbegi, iamdudum fugatis cæſisq; hoſtibus, quatuor armatorum militum acies captas ad Epirenſem perduxerunt. Quas cũ Piceninus uidiſſet, erubuit, & mente turbatus atq; cõfuſus obmutuit. Qui tandẽ in ſe collectus, callide atq; uerſute his uerbis Albanum principem ſic eſt adorſus:

Oratio Piceni ni ad Caſtrioti tum.

Scanderbege Princeps illuſtriſſime & generoſe, uideo (quod & pariter admiror) præfectos & milites tuos contumaces tibi eſſe, & rebelles, ualdeq; irreligioſos. Hi enim (ut noſti) poſt edictum noſtrum, quod pariter uno eodemq; ore atq; cõſenſu fieri iuſſimus, ut per omnia hincinde caſtra milites à pugna deſiſterent, acies has meas, & milites edicto noſtro illico libenti animo parentes agreſſi perturbarũt, oppreſſeruntq;, & ſumma cũ ignominia dedecoreq;, eos ad te pertraxerunt, quod ualde iniquũ atq; iniuſtũ, & cõtra fidẽ atq; decorẽ tuũ mihi eſſe uidetur. Nihilominus ego tum fidei tuæ, tum uirtuti plurimum confiſus, te enim ſemper magnifice, inuictiſſime Princeps, quod fidẽ tuã & promiſſa ſemel mihi præſtita (ut quenq; Principem & magnanimum uirum decet) te nunc quoq; ſeruaturũ nõ deſpero. Quamobrẽ Scanderbege Princeps generoſiſſime peto abs te, ut has meas acies, & milites, quos tui duces & prefecti huc ad te cõtra ſacrã militię diſciplinã tanq; captiuos trahũt, impune & incolumes dimittas, mihiq; armatos reſtituas. Quo in hoc quoq; ego fidem tuã, animi magnitudinẽ atq; liberalitatẽ, quã de te ſemper Princeps generoſiſſime prędicare audiui, nũc oculis uideã, clareq; perſpiciã. Adhęc Albanus Princeps in hãc ferè ſententiã reſpondit: Non poſſum equidẽ Comes Iacobe nõ admirari, te uirũ clarũ & illuſtrẽ, iſta nõ minus leuia, q; ab omni prorſus ueritate aliena, uel credidiſſe, uel dixiſſe, q; milites mei & duces poſt edictũ noſtrũ tuas acies inermes, et nihil tale timẽtes, uiolata fide, prę ter ſacrę militiæ cõſtitutiones aggreſſi oppreſſerint, maximoq; dedecore atq; ignominia ad me pertraxerint. Nam uidiſti (nec inficiari poteſt) ut primũ cõuenimus milites mei & prefecti, priuſq; edictũ noſtrũ deponendi arma, et ceſſandi à pugna, ad uniuerſum exercitũ perueniſſet, tuas acies quas fortiſſime pugnãdo deuicerant, ad me (ut iam uidiſti) perduxerũt, quod an adeò iniuſtum tibi uideri poſſit, nõ ſatis ſcio. Nam ſi per totam ferè diẽ (ut dixiſti) pugnatum eſt à nobis, quo nam pacto fieri potuit, ut tã breui ſpatio edictũ noſtrũ ad oẽs caſtrorũ partes ubiq; peruolauerit?

Reſpõſum Caſtrioti ad Piceninum.

Et adhuc amplius quod magis me mouet, quod milites, & prefecti tui uidentes acies meas, & armatas, & pugnantes, ipsi arma deposuerint, & à pugna cessauerint. Quo dum (ut dicis) religiosissimi scilicet homines, et mandatorum tuorū obseruantissimi esse malunt, turpius oppressi in captiuitatem traherentur, an inuiti potius belli sorte superati uictoriæ cesserunt, & seruitutem merito subierunt. Prēterea quod milites nostros contumaces & irreligiosos appellas, sanè est mirandum. Siccine igitur ego cū ijs ipsis, & paucissimis quidem quandoq; (absit temeritas uerbo) tot Barbarorum & Turcarum ualidos exercitus fudissem, & tot duces eorū fortissimos, & principes conuersos in fugam cepissem, si istiusmodi essent, quod diuino certe auxilio, nulla uirtute, nullo ingenio humano effici potuisset. Nam quod ad obedientiam & ordinē militarem attinet, illud ausim dicere me ductorem, & commilitonem suum magis etiam ab eis timeri, q; ipsi à uobis. Propterea si de legionibus istis & militibus ita insignē facilemq; uictoriam cōsecuti sunt, nihil est quod eos accuses, nihil quod de me cōqueraris, sed tum belli fortunę, tum imbecilitati, atq; tuorū ignauiæ imputes, liberalitatem tamen meam, & animi magnitudinem, quam (quæ est ingenij tui bonitas) mihi tribuis, hodie non desiderabis. Quod enim acies istas tuas, quę merito nobis iure belli, & captiuitatis cesserunt, cupis, ut gratis, & incolumes tibi restituam, atq; donem, nihil frustra petieris. His enim quibus superstitibus in bello esse contigit, ego nec uitam nec libertatem eripere consueui. Memor prætereà illius egregij & prēclari facinoris, quo Pyrrhus ille meus Epirotarum rex in Romanos usus, qui cum eorum exercitum in his campis acriter pugnando profligasset, captiuos omnes, quos ceperat (ut magni & generosi animi erat) dono, gratisq; misit, atq; concessit. Eius sanè prēclarum dictum illud ad Romanorū legatos extat, qui ad ipsum pro redimendis captiuis uenerant. Nec mi aurum deposco, nec mi precium dederitis, nec cauponantes, sed belligerantes, ferro, non auro, uita certamus utriq;, uos ne uelit, an me regnare hera. Quidue fert sors, uirtute experiamur, & hoc simul accipe dictum quorum uirtuti belli fortuna pepercit, eorundē me libertati parcere certum est. Dono ducite, doq;, uolentibus cum magnis Dijs. Duc proinde tū quoq; captiuos tuos gratis potius, q; aliquo iure causę princeps nobilissime, te petente cū Deo optimo maximoq;. Sat enim mihi est illos ferro uicisse, quibus iterum Deo iuuante uirtute, fortitudineq; militū meorum me potiturum haud animus deest. Fuere autem hi ad centum milites, quos Scanderbegus armatos omnes dimisit, Piceninoq; donauit. His peractis Piceninus cum copijs suis in castra se cōtulit, Castriotus uero in Barim oppidū reuersus est, qui summo mane consurgens, sumptis secū septem tantū equitibus (ut iam promiserat) urbem egressus ad comitem Iacobum alloquendum, conueniendumq; ad locum, quo constitutum fuerat, ire pergebat. Cui quidam de hostili exercitu, qui occulta consilia, & insidias aduersus Scanderbegum præparatas nouerat, in itinere occurrit,

Pyrrhus Epirotarum rex.

Centum millia armati à Scanderbego dimissi.

occurrit,& aperiens ei omnia, quæ Piceninus ipſe in illum molitus fuerat,admonebat eum,ne ulterius progrederetur,ne in inſidias à comite Iacobo ei inſtructas incideret,præcipitaretuŕq;. Nam locus ad quem accedere uolebat,ut comitem Iacobum conueniret, inſidiarũ atq; armatorũ plenus erat,ut eum caperent,aut trucidarent. Quo miſſi à Scanderbego equites exploratoreśq; ad ſpeculandum,omnia prout relata fuerant uera inuenta ſunt. Detectis itaq; omnino inſidijs, ac patefactis fraudibus comitis Iacobi, Caſtriotus clara uoce Piceninum de dolis & inſidijs ſuis increpans atq; redarguens, fœdifragum appellans,in craſtinum ad ineundam pugnam & certamen illum prouocauit,qui nec uerbum reſpondit, ſed circa primam noctis uigiliam collectis ſarcinulis & uaſis (ut aiunt) cũ duce Iohanne,& Gallis arrepta fuga in remotiora loca, dehinc Nuceriã conceſſit,ueritus ne eadem nocte ipſe à Caſtrioto adoriretur. Audiuerat enim illum ſæpiſſime nocturno tempore hoſtem aggredi ſolitũ eſſe. Verum Epirenſis exorta iam luce inſtructo ad pugnam exercitu ſuo,in campum propalam deſcendit,quo cum comite Iacobo uniuerſo exercitu cõcurreret. Eo autem non inuento (fugam enim arripuerat,caſtráq; uacua atq; deſerta reliquerat) tum hominis perfidia, tum rei ipſius indignitate impenſius eſt cõmotus. Ratus itaq; id magno aliquo & audaci facinore uindicandũ,Baretim reuerſus eſt,qui ubi omnia diſpoſuit atq; firmauit, cõfeſtim ad regẽ Ferdinandum, qui Vrſaræ cũ Italico exercitu & copijs erat,cõtendit. Eſt enim Vrſara oppidũ Appuliæ,quod in dorſo mõtis poſitũ, octo millibus paſſuũ à Nuceria diſtat,à Troia uero quatuor,à mõte autẽ Segiano ſex: diſtabant autẽ uteŕq; exercitus ab inuicẽ octo millibus paſſuum: erat enim medius mons Segianus,qui ab urbe Troia per duo miliaria,à Nuceria uero ſex diſtabat. Nam (ut fama ferebat) qui montẽ illum & tumulum cepiſſet prior,ille erat futurus ſuperior in acie, quum propter loci opportunitatẽ ad bellum peragendum, proſequenduḿq;, tum rerum omnium maximã cõmoditatem. Ad quẽ occupandũ anteq; comes Iacobus proficiſceretur,milites ſuos in hunc modũ eſt allocutus:

Caſtriotus Piceninum fœdifragum uocat.

Deſcriptio Vrſaræ, Nuceriæ Troiæ, Segiani montis.

Non me fugit milites,quãta ſit uirtus & fortitudo ueſtra. Nec per ſingula rerũ ueſtrarũ geſta immorari atq; diſcurrere nũc opus eſſe uidetur, quũ omnia mihi manifeſta & in aperto ſint poſita. Verũ ne ab alto exordiar,pauca in pręſentiarũ tantũmodo in mediũ afferre de uobis cõtentus ero. Nonne uos eſtis milites,qui Ferdinandũ regẽ cũ copijs ſuis æquo cãpo collatis ſignis toties fudiſtis atq; profligaſtis? quẽ & in urbe regia Neapolitana, & poſtea in Bareti oppido obſediſtis, & uniuerſo regno Appuliæ Siciliæq; ſpoliaſtis,& expuliſtis. Nonne pręterea milites uos ij eſtis,qui exercitus, & præſidia Pij Pontificis,& Franciſci Sforciæ ducis Mediolani,quę in auxiliũ regis Ferdinandi ueniebãt, nõ ſemel tantũ,ſed bis in fugam cõuertiſtis, obtruncaſtiſq;? Quid ſupereſt igitur, milites, ut & Appulię & totius Italię imperiũ uobis uendicetis? Quis reſiſtet? Quis obuiabit uobis? Ferdinandus rex iã fatigatus à uobis, fugatuśq;, arma,&

Oratio Piceni ad exercitũ ſuum.

arma,& furorem ueſtrum fugiens,de imperio iam deſperans,neſcio quo in angulo hucuſq; latitauit. Nunc uero quia hoc præſidij quod uidetis ei allatum nobiſcum bellum non gerere (quia impoſſibile ei) ſed tentare tantummodo contra nos uelle uidetur. Sed heu miſerrimum, & infœliciſſimum hominem,aptum ad fugam potius,q; ad pugnam, uictus ſemper à uobis,nunq; uincet,profligabimus eum abſq; dubio cũ omni præſidio,ſuppetijs,& auxiliaribus ſuis,delebimus, & ad internecionem dabimus,aut illum (ſi uolueritis) captiuum cum omnibus faciemus,uelè regno fugatũ omnino,& expulſum deijciemus. Eſtote itaq; milites bono fortiq; animo atq; intrepido,& de uictoria certi,quam (ut uidetis) in manibus habemus. Vincere enim nos ſoliti, ſemper uincemus. Fata enim uobis Appuliæ regnum iam promiſerunt.,Decretũ,conſtitutumq; iam eſt milites,hæc omnia uobis à ſuperis euenire. Sed quid Appuliæ tantũ? Verumetiam totius Italiæ imperium uobis promitto,urbes omnes,municipia,caſtella,diuitias habetote,ueſtraq; ſint. Vos ô Galli uiri fortiſſimi,& fortunatiſſimi,terror & pauor Italiæ,totiuaq; orbis. Vbi Romani triumphatores mũdi,quos toties æquo campo tota acie ſemper fudiſtis & profligaſtis? Vbi Roma totius mundi caput? Nonne à uobis capta incendio conflagrauit? Omnes Patritios & Senatores in ea trucidaſtis. Vos Chriſtiani,uos Macometani,uos omnes ſectæ, gentes, & Barbaræ nationes ſummopere uerentur,timens,& ad nomen tantum ueſtrum & famam fugiunt. Vos bellatores ueri eſtis, uos fatales,uos diuini, uobis non ſolum Appuliæ,Italiæ,ſed uniuerſi orbis imperiũ à Deo promiſſum eſt. Itaq; milites bono,forti,& conſtanti eſtote animo. Hoſtes quos uidetis (pudet enim hoc uobis referre) nihil penitus timeatis, quos hinc ad modicum temporis interuallum omnes captiuos ueſtros fore promitto, aut (ſi uobis placuerit) obtruncare licebit. Eorum diuitias,ſpolia,equos, impedimenta ueſtra erunt. Hoſtes noſtri & aduerſarij fugituri potius, q; pugnaturi ſunt. Res cum fugitiuis nobis erit, non cum pugnacibus. Nec hunc Scanderbegum ô milites Epirotarum principem, qui nuper ex Epiro & Macedonia cũ Epiroticis ſuis nudis & inermibus militibus contra nos in regis auxilium huc traiecit quicquã timeatis, aut exiſtimetis,quia ipſe cum agmine ſuo & militibus primo impetu à uobis fuſus, profligatusq; erit. Sunt enim inermes Epirotæ omnes,& nudi,quos noſtri ſcloponarij,& ſcorpionarij prima fronte et ictu de medio tollent atq; proſternent. Sed puto illos potius latituros eſſe,q; pugnaturos, quia cõſueti & apti potius hac illac circuncurſare,& diſcurrere,q; pugnare. Res non cum Turcis eis agenda erit,aut cum Aſiaticis mollibus, & effœminatis hominibus,ſed cum fortiſſimis uiris, & ſtrenuiſſimis militibus, & indomitis Gallis,qui omnes graui armatura armati ſunt. Equi noſtri cataphracti omnes. Itaq; milites minime perdurare in pugna poterunt,ſed à nobis fugati trucidabuntur,ex quibus uictoriam cum triumpho proculdubio reportabimus. Nunc uero Ferdinandns uictus expugnatus,

Laus Gallorum.

ac omni

ac omni regno deiectus atq; priuatus erit, qui tentat tantummodo nunc nobiscū bellū. Hic est eius ultimus conatus. Nihil ô milites ei astutię suę proderunt. Omnia eius consilia & auxilia in irritum cadent, huic bello finem imponemus, urbes, agri, cętera omnia uestra erunt milites. Vos cū liberis, coniugibus, posterisq; uestris hæc omnia perpetuo possidebitis.

Properat Piceninus ad occupandū montem Segianū, quem prius à Scanderbego præoccupatū inuenit.

Postq; comes Iacobus his finem fecit, properans ad occupandū montem Segianum, illum à Scanderbego iam præoccupatū inuenit. Ex quo mœstus princeps admodum in castra reuersus de uictoria (ut aiūt) diffisus, Castrioto illam adiudicauit. Qui tamen (ut erat callidi ingenij, rerumq; militarium peritus) ad confirmandum militum animos, conuersus ad suos:

Exhortatio Piceninī ad suos.

O socij, inquit, & cōmilitones mei amantissimi, strenuissimiq;, nunq; certe de uictoria diffidendum, neq; desperandum est, nusquam euentus incertior, quàm in bello. Quum totum istud, quicquid est uictorię, in incerto sit, & in manu (ut aiunt) fortunæ. Proinde fortiter & intrepide incumbamus, in hostem irruamus, & cum eo acerrime dimicemus, ut uel uitæ prodiga uirtus, uel belli sors aliqua nos tandem superiores ostēdat.

His ędictis, Piceninus decreuerat, ut contractis iam undecunq; copijs in unum, & Gallico præsidio tota acie, totisq; uiribus cum Albano principe decerneretur. Hoc facto pronunciant ambo, arma expedirent milites, animosq; ad supremum certamen, non in unum diem, sed in perpetuum, si fœlicitas adesset, uictores Iohannes dux. An Ferdinandus rex iura Appuliæ daret, ante crastinam forte noctem scituros uniuersæ Daunię, Calabriæq; regnum uictoriæ præmium fore. Par periculum præmio quibus aduersæ pugnæ fortuna fuisset. Nam neq; Albanis effugiū ullum patebat in aliena terra, ignotaq;. Ad hoc discrimen procedunt postero die duo longe strenui principes, duo clarissimi duces, duo fortissimi exercitus, multa ante parata decora, aut cumulaturi eo die, aut euersuri. Anceps igitur spes, & metus miscebant animos, contemplantibus modo suas, modo hostium acies cum oculis magis quàm ratione pensarent uires, simul læta, simul tristia obseruabantur, quæ ipsi sua sponte non succurrebant, ea duces admonendo, atq; hortando subijciunt. Scanderbegus primo decem & octo annorū spatio in terra Asiatica, Macedonica, Thracia, & Epiro res gestas, tot duces Turcarum, & Mahumetanę sectę, tot exercitus occidione occisos, & sua cuiq; decora, ubi ad insignē alicuius pugnę memoriam uenerat, referebat, comes Iacobus in Piceno, Appulia, & Italia recentia prælia. Ad hoc colloquium Castriotus in secreto habitum, ac liberum fingēti qua uelit flecti, ominatur, quibus quondam auspicijs patres eorū pugnauerint. Ad Mocreum, Tumenistum, & Modrissum, ea illis exeuntibus in aciem portendisse Deum, adesse finē belli, ac laboris in manibus esse prędam Gallici, Picenini q; exercitus uictoriā, reditum domū in patriam, ad parētes, liberos, cōiuges, penatesq; Deos, adeò celsus hæc corpore, uultuq; ita lęto, ut uicisse iam crederes, dicebat.

Summa bellorū, quæ gessit Scanderbeg intra annos decem & octo.

Instruit

Instruit deinde primos pedites, scloponarios, post eos scorpionarios, ac sagittarios, cum funditoribus, hastatis Illyricis, cum Epiroticis permixtis postremam aciem clausit. Non cõfertas autem cohortes ante sua quęq; signa instruebat, sed manipulos aliquantum inter se distantes, ut esset spatium, quo cataphracti hostium equites, & grauis armaturæ accepti, nihil ordines turbarent. Regem cum Appulo & Italico equitatu à siniſtro cornu, Mosen, Giurizam q; à dextero oppositit, uias patentes inter manipulos anteſignariorum Dibranis suis, & Macedonicis (ea leuis armatura erat) compleuit. Dato præcepto, ut ad impetum Gallorum equitum & cataphractorum, aut post rectos refugerent ordines, aut in dexteram, leuam q; discursu applicantes se anteſignanis uiam, qua irruerent in ancipitia pila, & tela, Gallico equitatui, & hostili equiti grauis armaturę darent.

Bellum Scanderbegi cum Gallis.

Comes Iacobus ad terrorem primum tormenta super currus, & quadrigas impoſita instruxit, dehinc sclopos, scorpionariosq;, ac pedites longis hastę permixtos, in secunda uero acie Appulos, modico interuallo relicto, subsidiariam aciem, auxilium Ligurum, Brutiorumq; militum instruit. Equitatum etiam ipsum circundedit cornibus, dextrum Galli, siniſtrum Itali tenuerunt. Varia hinc & inde exhortatio in utroq; exercitu erat, inter tot homines, quibus non lingua una, non mores, non lex, non arma, non ueſtitus, habitusq;, non causa militandi eadem esset, auxiliaribus & pręsens, & multiplicata merces ex pręda ostentatur. Galli proprio atq; insito in Italos odio accenduntur. Liguribus campi uberes Italię deductis ex asperibus montibus in spem uictoriæ ostentantur. Alijs aliæ spes ac metus iactantur. Appulis mœnia patriæ, Dij penates, sepulchra maiorum, liberi, cum parentibus, coniuges pauidę, aut excidium, seruitiumq;, aut uictoriam, & Appuliæ imperium, nihil aut in metum, aut in spem, medium ostentatur. Cum maxime hæc Imperatores & duces exercitus hincinde suarum quisq; gentium ad suos milites agerent, tubæ, cornuaq; ab Albanis cecinerunt, tantusq; clamor simul ortus est, & pariter uno eodemq; impetu atq; uelocitate in hostes concursum, ut citius primam aciem oppresserunt, q; hi tormenta sua potuerint (celeritas enim q; plurimũ in re bellica ualet, sæpenumero consilium præuertit, ordinemq; disturbat atq; confundit) Nam equi tormentorũ tanto sunt terrore perculsi, ut in suos siniſtro maxime cornu conuerterentur. Italis addidit facile Moses & Giuriza perculsis terrorem, nudaueruntq; ab ea parte aciem equestri auxilio. Pauci tamen equorum cum tormentis in hostem acti inter scloponariorum, scorpionariorum, & peditum ordines, multis acceptis uulneribus, ingentem suorum stragem ędebant, nanq; dextero cornu ipsorum Gallorum equites in fugam uerterunt. Rex Ferdinandus, ut turbatos uidit hostes, addit pulsis terrorẽ, utrinq; equite nudata erat Appula acies, cum pedes concurrit, nec spe, nec uiribus par. Igitur primo impetu extemplo mouere loco hostiũ aciem Albani. Ala deinde, & umbonibus pulsantes in summotos gradu illato aliquantum spacij, uelut nullo

resistente

reſiſtente inceſſere, urgentibus & nouiſſimis primos. Vt ſemel motam aciem ſenſere, quod ipſum uim magnam ad pellendum hoſtem addebat, apud hoſtes auxiliares cedentes ſecunda acies Appuli, & Ligures, adeò non ſuſtinebant, ut cõtra etiam ne reſiſtentes pertinaciter primos, cedendo ad ſe perueniret hoſtis, pedem referret. Igitur auxiliares terga dant repente, & in ſuos uerſi, partim refugere in ſecundam aciem, partim non recipientes cedere, uti pauloante non adiuti & tunc excluſi, & propè duo iam permixta prælia erant, cum Appuli ſimul cum hoſtibus, ſimul cũ ſuis cogerentur conſerere manus, non tamen ita perculſos, iratoſq; in aciem accepere, ſed denſatis ordinibus in cornua, uacuumq; circa campum, extra prælium eiecere pauidos fuga, uulneribusq; milites, ne certam & integram aciem miſcerent. Cæterum tanta ſtrage hominum armorumq; locum in quo ſteterant ante auxiliares compleuerant, ut propè difficilior tranſitus eſſet, cq; per confertiſſimos hoſtes fuerat. Itaq; qui primi fuerũt haſtati per tumulos corporũ, armorumq;, & tabẽ ſanguinis, qua quiſq; poterat ſequentes hoſtem & ſigna, & ordines confuderunt. Scorpionariorum ſagittariorumq; ſigna fluctuare cœperant, uagam ante ſe cernentes aciem, quod Scanderbegus ubi uidit, receptui propere canere haſtatis iuſſit, & ſaucijs in poſtremam aciem ſubductis ſcorpionarios ſagittariosq; in cornua inducit, quo tutior firmiorq; media haſtatorum acies eſſet. Ita nouum de integro prælium ortum eſt, pugna atrox, & prælium utrinq; maximum fit. Cadunt non rari, ex utraq; parte certamen in integrum diem protrahitur, Mars fluctuat, uictoria modo hinc, modo inde flectitur. Quippe ad ueros hoſtes peruentum erat & armorũ genere, & uſu militiæ, & fama rerum geſtarum, & magnitudine uel ſpei, uel periculi pares, ſed numero Scanderbeganus ſuperior erat, & animo, quod iam equites leuis armaturæ, iam cataphractos fuderat, iam prima acie pulſa, in ſecunda pugnabat. In tempore Moſes & Giuriza pulſos per aliquantum ſpacij ſecuti equites, reuertentis in aduerſam hoſtiũ aciem, incurrere. Is demum equitum impetus perculit hoſtem, multi circumuenti, unaúe cęſi, per patentem circa campum fuga ſparſi, obſidente omnia equitatu, paſſim interierunt, Appulum, ſociorumq; cęſa eo die ſupra quatuor millia, mille fermè uiri capti ſunt, cũ ſignis xxv. militaribus, uictores ad mille cecidere. Comes Iacobus cũ duce Iohanne paucis equitibus inter tumultum elapſus perfugit, omnia & in prælio, & ante prælium priuſquam excederet pugna expertus, & confeſſione etiam Scanderbegi, omniumq; peritorum militiæ, illam laudem adeptus, ſingulari arte, aciem eo die inſtruxiſſe uiſus eſt, tormenta enim in prima fronte poſita, quorum fortuitus impetus, atq; intollerabilis uis, ſigna ſequi iuſſa, & ſeruare ordines, in quo plurimum ſpei ponerent, Albanos & Epirotas prohiberet. Deinde auxiliares ante Gallorũ aciem collocati, ne homines mixti ex colluuione omnium gentium, quos non fides teneret, ſed merces, liberum receptum fugæ haberent, ſimul primũ hoſtium excipientes impetũ, illos fatigarent,

Appuli cũ ſuis, & cum hoſtibus manus conſerunt.

Victoria incerta.

Appulium et ſociorum quot millia cæſa.

Comes Iacobus fugit.

ac si nihil aliud,alijs missilibus,alijs uulneribus suis ferrum hostium hębe-
tarent. Tum ubi omnis spes esset milites Gallos,Brutiosq; fuisse colloca
tos,ut omnibus rebus alijs pares,eò quod integri cum fessis ac saucijs pu
gnarent,superiores essent. Appulos interuallo quoq; diremptos, incer-
tos,socij an hostes essent,in postremã aciem summotos. Hoc ædito uelut
Comes Iaco-bus à fuga latitat in Italia uilissimo habito. ultimo uirtutis opere,comes Iacobus cũ perfugisset,incognitus, errãsq;
hincinde per Italiam,uilissimo indutus habitu latitauit, donec à Franci-
sco Sforcia Mediolanensium duce dolis atq; blanditijs pellectus, falsisq;
Dux Ioannes fuga sibi consu lit. deceptus nuptijs,eius gener factus, moxq; ad Ferdinandum regẽ tanq;
amicus missus,ab eo necatus, diem suum obijt. Dux uero Iohannes à re
gijs & Scãderbeganis militibus persecutus, Troiam uix aufugit, qui per
lunẽ tractus in urbẽ exceptus est,indeq; latẽter noctu ad mare Ligusticũ
sese proripiens,nauimq; conscendens,iterũ in Galliam reuersus est. Scan
derbegus confestim expugnatis hostium castris,direptisq;, cum ingenti
præda Neapolim unà cum rege Ferdinando clarissimo triumpho inue-
ctus est,deductis in triumpho captiuis. Tum patuere facta gratulatione
omnia in urbe templa,supplicationes decretæ,ludi cuiuslibet generis, &
Triumphus Scanderbegi & regis Fer dinandi. conuiuia publice per urbẽ undiq; triduo celebrata sunt. His itaq; æditis
profligato hoste,de illoq; uictoria fœliciſſime potita,decreuit Ferdinan-
dus simul cũ Albano principe instructis copijs omnibus uniuersum re-
gnum Appuliæ,Calabriæ,ac Siciliæ obequitare,ac perlustrare. Quo ur
bes,ciuitates,oppida,& loca omnia quę ad hostem iam defecerant,uendi
caret,recuperaretq;. Hoc facto, omnia breui in fidem Castrioti recepta
sunt,& in potestatem regis redacta. Nam ij oẽs Scanderbegi fidem, ma-
gis q̃ regiam sunt sequuti,uerebãtur enim in ditionẽ regis uenire,et fidei
suę sese cõmittere. Timebãt nanq; eum,ne propter rebellionẽ, quam fece
rant,& uiolatã regi fidẽ,se omnino perditũ ire. Verum Scanderbego fi-
debant,q; si ipse fidẽ suã,publicamq; tum de eorũ salute, tum liberorũ ac
bonorum suorum promitteret,ne quicq; mali sibi euenturum esse, sed à
rege salutem,incolumitatem suam,suorumq; omnium,necnon impuni-
tatẽ,ac indemnitatẽ penitus cõsecuturos sperare. Quapropter sic omnia
à Scanderbego rege recepta,ac breui uniuersum regnũ est recuperatum.
Verum unum tantummodo expediẽdum in prouincia supererat, quod
à Scanderbego persacile admodum expeditum fuit. In urbe enim Trani
Siculus quidam Fusianus nomine erat,uir strenuus atq; bellicosus, quẽ
rex Ferdinandus iampridem anteq; Galli in Appuliã irruissent, cũ præ-
sidio ibidem miserat,copijsq; præfecerat. Qui dũ uniuersa prouincia in-
cẽdio,Gallicoq; tumultu æstuaret,arderetq;, libertatẽ in urbe occupauit,
& tanq; tyrannus in ea factus est,putans regem,qui iam à Gallis è regno
ferè deiectus fuerat,amplius imperium in ea,neq; potestatẽ uendicaturũ.
Ad quẽ maxima ex omni colluuiõe manus cõfluxerat,quotidieq; cõflue
bat ob prędę cupiditatẽ & dulcedinẽ,quã cõtinue per prouinciã agebat.
Quæ omnia quum Scanderbegi aures pulsassent, communicata re cum

Ferdinando

Ferdinando rege, ipse relicto eo cũ Italico exercitu in campo, modica tantum suorum manu delecta, ad Fusianum proficiscitur, qui quũ Scanderbegum ad se euntem uidisset, ei occurrit, & utercp aciem egressi, ex equis desilientes, remotis hincinde pari spacio & interuallo militibus, ad inuicẽ colloquendum congressi sunt. Scanderbegus uero prior sic illum breuibus alloquitur: Fusiane uir egregie & præstans, non dubito quin ad aures tuas iam peruenerit, profligato, cæsoq; Gallorum exercitu, omnia in regis potestatem peruenisse. Tu tantum solus (nescio enim quo spiritu, qua mente ductus) ab eo tam alienatus es, ut regiæ potestati ac uoluntati resistere uidearis, qui iam & amicus eius, & præfectus eras, quod non possum non summopere admirari., Sed mi Fusiane, si audieris me, profecto multa tibi bona & commoda consequi poteris. Nam si tu iterum in regis amicitiam & beneuolentiam redire uolueris, quod omnino (si tibi mens sana) faciundum est, honores, dignitates, præfecturas (me duce & autore) tibi à rege non defuturas promitto, dummodo urbẽ Trani cum eius arce in regiam potestatem tradas. Sin autẽ alia mens, aliusq; animus est, tibi tanq; hosti & inimico regis bellum indico, atq; propono, cuius profecto iram atq; indignationem quo pacto te effugere possis, non uideo. At Fusianus qui aura populari, & fortunæ afflatu elatus, insolens atq; audax factus fuerat, Scanderbego respondisse, dixisseq; fertur: Non prius se dimissurum regi urbis Trani possessionem, q; ab ipso omnia & integra stipendia consequeretur, quę à tempore, die & hora aduentus ad illum sui hucusq; cum eo meruerat. Præterea primam post regem præfecturam, præter hæc alias quoq; conditiones regi potius imponere, q; ab eo petere uolebat. Quæ omnia tum contra honorem, regisq; decorem, tum Scanderbegi dignitatem erant. Et tandem ipse multis conuitijs, obprobrijs, atq; contumelijs, tam in regem, q; in reginam, prorupit. Quæ quanq; oĩa Scanderbegus ęgreferret, cõcoquere illa nõ ualens, ira atq; indignatione ualde cõmotus, manus in eum inijciens apprehẽdit. Ad quẽ Scanderbegani milites confestim cõuolantes sine motu & resistentia Fusianorum in uincula coniecerunt, secumq; abstulerunt. Qui quũ se captiuum Scanderbegi esse perspexisset, ueritus ne in manus regis traderetur, statim à Scanderbego conditiones petit, dixitq;, si ab eo libertatem & incolumitatẽ consecutus fuisset, urbem Trani cum eius arce libere & expedite in potestatem ei daturum. Quo facto, & fide data, ingressus Scanderbegus cum copijs suis quiete, pacificeq; in urbem, capta eius possessione, impositoq; ibidem prę sidio firmissimo, Fusianum à uinculis solutũ libertati tradidit atq; concessit. Qui cũ omni suppellectili & familia sua nauim ascendens, magno cũ honore atq; beniuolentia à Scanderbego discedẽs è portu Trani in Siciliam adnauigauit. Castriotus uero uictor regis exercitui coniunctus est. Postq; igitur omnia in regis ditionem & potestatẽ uenere, & uniuersum regnũ ac imperium pacatũ tranquillumq; effectũ, et omnis timor et tumultus in prouincia sedatus est, rex cũ Scanderbego

Scanderbeg Fusiano loquitur.

Superbũ Fusiani responsum

Scanderbeg urbem Trani accipit.

Fusianus abit in Siciliam.

Oratores Pij Pont. & aliorum principũ ad Scanderbegum.

impoſito ubiq; locorũ firmiſſimo præſidio, ouantes poſthac ad regiam urbem ambo reuerſi ſunt. Interea Oratores Pij Pontificis, ducis Mediolani, ac omnium ferè Italiæ principũ, cũ ingenti gratulatione, maximisq; donis ac muneribus ad regem Ferdinandum, & Scanderbegum peruenere. Verumenimuero, prius Pontifex ſummus longe maiora atq; excellentiora Albano principi donauit. Non enim auro tantum & argento, ac tẽporalibus rebus, bonisq;, ſed etiã ampliſſimis priuilegijs, & alijs ſpiritualibus beneficijs, ornauit, decorauit, accumulauitq;, promittens ei, ut cum primum ipſe in Epirum & Macedoniam, cum expeditione, & exercitu Chriſtiano aduerſus Turcas traieciſſet, quod breui ſe facturum proſuerat, non ſolum diademate impoſito regem illum Epiri, Macedoniæ Thraciq;, totius q; nouæ Romę declaraturum, uerum etiã uniuerſo Chriſtianorum exercitui, & cruceſignatorum copijs omnibus pręfecturum, prępoſiturumq;. His exactis iam annus agebatur, ex quo Scanderbegus cũ copijs & exercitu ſuo in Appuliam traiecerat. Videns igitur iam bello Appulo finẽ impoſuiſſe, regem Ferdinandum in ſedem & imperium collocaſſe, reliqua omnia in prouincia ex uoto abſoluiſſe, uolens in Epirum cum exercitu ſuo redire, transfretareq;, ſuper multis prius cum rege collocutus eſt multa. Exhinc Ferdinandus uero anteq; Scanderbegum à ſe dimitteret, conuocatis omnibus caſtrorum principibus, & præfectis in concionem, ſic eum eſt allocutus:

Colloquiũ regis Ferdinandi & Scanderbegi.

Etſi unquam, Scanderbege princeps illuſtriſſime, nomini tuo deditus fui, nunc uero in præſentiarum permaxime tibi deditiſſimus ſum, plura etenim profecto, ac ſupra q; de te dici & prædicari ſolet, ego corã re ipſa & uidi, & iam expertus ſum. Nec mirum cum tu huiuſmodi progenitoribus, & loco originem traxeris, in uictiſſima ſiquidem Epiro, ſiue Albania, quę quondam Macedonia dicebatur, in qua tot generoſiſſimi & inuictiſſimi principes, tot fortiſſimi & ſtrenuiſſimi duces, & imperatores orti in ea ſemper floruere, qui uel totũ terrarum orbem armis acerrime pugnando ſubegere, quibus poſtea ſucceſſiue progenitores tui, tuq; inuictiſſime princeps diuinitus, & tanquã cœlitus demiſſus, ſucceſſiſti, quo tot tantaq; præclara, & propemodum immortalia pro re Chriſtiana gereres, & fidem catholicã, orthodoxamq; defenderes, illuſtrares q;. Quid in primis de te, tuisq; rebus præclariſſimis, Princeps ſereniſſime, commemorem? quo modo tu admodũ puer apud Amurathem Turcarum principem à parente tuo in obſidem cum fratribus tuis datus, ab eoq; poſtmodum præfectus copiarum creatus, ualidiſſimos hoſtium exercitus tam in Aſia, q; in Europa fudiſti, profligaſtiq;. Quomodo tu coram eodem Ottomano principe, à fortiſſimis uiris, & ſtrenuiſſimis ducibus ſingulari certamine prouocatus, præclarã egregiãq; uictoriã ſemper reportaſti. Quomodo ingenio tuo ſingulari & prudentia oẽs eius inſidias fictas, ac ſimulatas fraudes, quas ſępe ſæpius q; in mortẽ tuã molitus fuerat (extinctis tñ ille prius ueneno fratribus tuis) fortiſſime, egregieq; ſemper euaſiſti, ac eximia arte illa tua, animiq;

Oratio Ferdinandi, plena laudum Scanderbegi.

inuicti

inuicti celsitudine uniuersum regnum tuum auitum, & paternum, breui temporis interuallo è manibus eius extorsisti, tibiq; præclare uendicasti. Quo modo tu tot fortissimos, maximosq; exercitus, & innumeras eius copias, parua (ut ita dicã) manu in fugã cõuertisti, duces & imperatores cepisti, & obtruncasti ipsum quoq; Amurathẽ principẽ, qui in te, copijs suis omnibus & maximis irruerat, tandẽ ad durã, turpissimamq; mortẽ cõpulisti. Omitto prẽterea, quo modo tu ingentes munitissimosq; exercitus Mahumetis principis, qui tot et tanta mala ac damna, tot iniurias ac contumelias Christianis, & Catholicæ fidei intulit, fortissime debellasti. Tu ille Scanderbege princeps es, qui tum tua, tum tuorũ ferè oĩm cõfessione, qui tecum omnibus expeditionibus & pugnis semper interfuere, supra tria millia Turcarũ propria manu pugnando solus obtruncasti. Tu es, inquã, principum inuictissime, quo in re tumultuaria & subita promptiorem neminẽ, celerioremq; neminẽ ullus unq; uidit. Ideo te sæpius dixisse memini, multitudinẽ imperantiũ nullo pacto laudandã, q; propter sententias uarias, & dissensiones sæpius Respublicæ magnas calamitates passæ essent, prẽsertim cũ in bello, req; subita mature facto opus sit. Nam bellorum necessitates humana consilia, & cunctationes non expectant. Cõparare enim soles multitudinẽ imperantium, et unius principatũ duobus animalibus, quorũ alteri plura essent capita, alteri uero unicũ tm̃, quę cum uenatorũ iacula fugerent, pariterq; truncũ arboris uetustę ingressę, à uenatoribus circũdatę, nõ inde aliter extrahi possent, nisi adhibito igni, accensoq; trunco. Bestia cui unum caput erat, subito & festinato consilio in fugam se cõuertit, & in locũ tutum se recepit. At cui plura erant capita, diu cogitans, quo pacto sibi salutẽ uendicet, igne correpta, statim absumpta fuit. Idem Reipublicę, siue populari frequẽter accidere dicis, quę longo ambitu sententiarum atq; consiliorũ distractę cadunt, labunturq;. Ex quo optimũ tibi semper est, si ab uno principe sapientissimo cuncta regerentur. Tu ille, inquã es, cui toties equo campo, collatisq; signis cũ hoste cõgredi cõtigit. Verumenimuero alias quoq; uirtutes tuas, inuictissime Princeps, taceo, aliaq; cõplura egregia, ac diuina propè facinora, quę cõmemorare longũ esset, quibus cũ omni uetustate, unus ętate nostra facile potes cõtendere. Venio tandẽ ad ea, quę nuper ipse oculis meis perspexi. Nam quum tu, Principum inuictissime, omni sublata mora istuc ad nos nauigasti, cõuolastiq;, & hostis, qui nos uallo, & obsidione iam cinxerat, nomen tuum tantũ audiuisset, priusq; te uidisset, derelicta urbis obsidione, fugã arripuit, quo timorẽ de te suum cunctis indicauit. Quẽ tu postea persecutus eximia uirtute tua, & singulari scientia, tuorumq; ducũ, & militum incredibili fortitudine, collatis ęquo campo signis, iusto prælio superasti, profligasti, insignemq; de eo uictoriã & triumphum reportasti. Me ingenti honore, laude, & gloria in regiam sedẽ reposuisti, uniuersum regnum, & imperium breui mihi pacatum, atq; tranquillum reddidisti. Proinde quo fructu, qua mercede, quo præmio, quo honore, quibusue

Scãderbeg sua manu tria millia Turcarum occidit.

Multitudo imperantium nõ laudanda.

Optimũ si ab uno sapientissimo principe cũcta regãtur

meritis,tot,tantisq; tuis in nos officijs sufficiam,non uideo,uel quonam pacto argumentū aliquod non ingrati animi aperiam tibi, non reperio. Regnū itaq; meū,& imperiū,quicquid mihi est,quicquid habeo, possideoue,quicquid ero,quū à deo discesserim,ad te refero,cōditoris, parentis loco mihi semper eris. Omnia igitur nostra,uitā quoq;,animā ipsam, & si quid altius & potentius in anima latet, in tua manu & potestate esse existimato. Ius omne,imperium q; nostrum tibi tuisq; semper commune,nihil à te diuisum, nihil separatum,æqua nobis utriusq; pariq; lance atq; proportione sit regnandi potestas. Postq; rex his finem fecit,supplicationes decretæ,lectisternia,puluinaria turribulis cū incenso ante ianuas positis, omni effusa ciuitate erecta atq; parata. Alia quoq; diuina Deo optimo,immortaliq; pro uictoria peracta atq; persoluta sunt. Post hæc hastiludia,certamina cuiuscunq; generis,uenationes,alia quoq; spectacula ędita. Quibus omnibus peractis,Rex omnes ferè Scanderbeganos milites,unumquenq; uarijs ac diuersis donis & muneribus ornauit, decorauitq;. Sed præcipue & in primis ipsum Scanderbegum principē, quem & patrem semper in posterum appellauit. Cui præcipuo amore, ac singulari beneuolentia,pręter ingentē auri atq; argenti copiā,equosq; Italicos loricatos,seu cataphractos,cęteraq; arma,dona militaria egregia ac pręciosa,urbē Trani,& duo nobilissima,ac munitissima oppida in regno Appuliæ dono dedit. Quorum alterū mons Garganus dictus, ubi præclara urbs Simpontum,ac uenerabile templum in diui Michaëlis honore conditū est. Alterū uero quod diui Iohannis Rotundi appellatur. Quam quidē urbē & oppida Rex Scanderbego,& eius filijs ac posteris, cū omni agro libere dedit,atq; perpetuo possidēda,fruendaq; concessit. Pace igitur per uniuersam Dauniæ Appuliæq; regionem, terra, mariq; parta, Scanderbegus magna parte exercitus sui & militū ad naues,et triremes,quę in portu Trani erant pręmissa,ipse deinceps in mutua crebraq; cū rege oscula profusus (emanantibus utrisq; lachrymis) ab eo discessit. Qui à cōpluribus principibus & satrapis regis comitatus, per lætam pacē nō minus q; uictoria Dauniam,effusis non urbibus modo,ad habendos honores,sed incolarum,& aggrestium turba,obsidente uias, ad mare,in portum peruenit,& ueluti triumphans naues ascendit, & expectata prospera nauigatione uento secundo,mox è littoribus Appuliæ soluens, nauibus Dyrrachij portum partim,partim portum quendam qui ab incolis caput Lachi dicitur,applicantibus,saluus & incolumis cum uniuerso peruenit exercitu. Inde expositis copijs omnibus,lætus & festiuus per Epirū effusis undiq; urbibus,& agrestibus ingenti plausu,& lætitia procurrentibus omnium regiam urbem Croiæ inuectus est. Vbi omnia læta & prospera inuenit,ad quē quotidie nouę gratulationes, noui Oratores,cū donis & muneribus ex socijs,regulis,& principibus confluebant.

Ferdinandus rex parētis loco habet Scanderbegum.

Mons Garganus.
Simpontum.
Diui Iohannis Rotundi.

Caput Lachi.

Et hic finis belli Appuli xvij. anno regni Scanderbegi, qui insignis,& lętus fuit.

Marini

MARINI BARLETII SCODRENSIS SACERDOTIS, DE VITA ET GESTIS Scanderbegi Epirotarum Principis, Liber Vndecimus.

DVM SCANDERBEGVS IN APPVLIA MORARE tur, antequam transfretasset, & inducię pacis factę inter ipsum et Turcarum principem finirentur, Mahumetes per id tempus secunda usus est fortuna. Is enim nõ parua additamenta regno & imperio suo fecerat. Nam multa tam à Græcis q̃ à Macometanis in Asia atq; Europa abstulerat. Inflatus itaq; Barbarus tanto rerum incremento, ad Scanderbegum opprimẽdum (id quod animum suum semper intendit) conuersus est, contra quem Synam præfectum suum cum uiginti millibus misit, ut improuisus eum adoriretur. Sed Scanderbegus subito ab amicis præmonitus, cum octo millibus equitũ peditumq; illi occurrit, & montẽ quendam, qui Mocres dicitur, quo ipse Synam cum exercitu suo transiturus erat nocturno tempore præoccupauit, quem ex improuiso aggressus cum omni exercitu suo fudit atq; dissipauit, quorum maior pars, amissis signis & impedimentis, cæsa est, ipse uero Synam uix cum paucis aufugit, multi ex Barbaris, qui uiui capti fuere, pecunijs redempti sunt, quas Scanderbegus simul cũ reliquis spolijs, & impedimentis militibus suis donauit. Per idem quoq; ferè tempus Assambegus citra Ocridam xxx. millibus superatus uno tantummodo eodemq; memorabili prælio, uel prostratus potius, Scanderbegi non clementiam minus, quàm bellicam uirtutem sensit. Pugnans enim ipse acerrime, & omnibus circa se corporis sui custodibus occisis, equo quoq;, sed non lætaliter confosso, & ipse uulneratus est sagitta dextro brachio. Et quum in ea rerum omnium difficultate, tum tantæ cladis suę recenti memoria, atque spectaculo, tum uulneris dolore, & quod maxime cætera augebat mala, nocte superueniente obrutus, paucis circa se ex reliquijs suorum apparentibus, prout enim fors quenq; fugaq; hoste insequente tulerat, se receperant atq; latitabant lucem expectantes. Multi tamen hostem magis, quàm nocturni incommoda itineris timentes cum tenebris ipsis in tutiora loca euasere. Ille in monticulo quodam uel sylua potius, non longe à nostrorum finibus, à castris uero quatuor passuum millibus se recepit, rerum omnium, ac uiæ lociq; ignarus, sed non diu sagacitatẽ Epirensis militis latuit. Antelucanus enim explorator cũ omnia perlustrasset, atq; obseruasset, ad ducem illico cõuolans, rem oẽm aperit. In hoc tantummodo deceptus, quod propter opacitatem loci, & arborũ densitatẽ, maiorẽ hostium numerũ fore credidit, affirmauitq;, ita ut Scanderbegus ipse equũ cõscendens, ad eas uictorię reliquias expediẽdas conuolaret, equitatu ferè omni sequẽte. A longe uenientẽ Barbari cõspicati,

Syna præfectus Turcæ cũ uiginti millibus uult Scanderbegum inuadere.

Assambegus cum triginta millibus superatur.

Consilium, ut inermes oēs ac pedites victori obuiam procederent.

& mœsti omnia mœstiori duci exponentes in consilio eius non militare fortasse, imperatoriumq́, necessarium tñ, atq́ salubre consilium ineunt, ut inermes omnes pedites q̄ victori obuiam progrederentur. Et ita dux autorq́ consilij multo deformatus cruore, ac squalore obsitus, non Marco Antonio absimilis, ad lepidum ex Mutinēsi clade illa fugienti, primus ante suos uadens, & ducis nostri habenas apprehendens, sola ac præclara uoce illa, se suosq́ omnes saluauit. Immo & cultorem uix credibilem calamitatis suæ inuenit, ô Scanderbege, clamitans, quó tendis? in quē strinxisti ferrum? in quem spicula direxisti? Non semper uincere decorum, non gloriosum est, uinci patiare interdū, uinci patiare. Ita victus melius, q̄ victor uinces, & laudabilius clementiæ tuæ, q̄ hostilium triumphos exercituum atq́ victoriarum numerabis. Subridens (ut moris sui erat) Epirota, & ad suos conuersus: Nihil, inquit, mala fortuna acutius: nihil necessitate prudentius, q̄ scite, q̄ eleganter victi loquimur, quę nunq̄ sciremus uictores, & hostilem quoq́ manum apprehendens, bono animo esse iubet, neq́ enim quicq̄ uel crudele, uel seruile passurum. Deinde à se dimissum coli curariq́ acuratissime iubet, & necessarijs omnibus adiutum, à quibusdam suorū in tutissima loca deduci. Quid enim per Deū immortalem pulchrius, quidue laudabilius, q̄ profligato hoste, atq́ prostrato in calamitate, atq́ miseria posito, constitutoq́ illius scire, atq́ misereri uelle. Ipse cum exercitu hincinde obequitans, ubi omnia insidijs tuta cognouit, in castra se, & demum non longe à Croia recipiens, reliquā uictoriæ lætitiam atq́ uoluptatem est secutus. Iussumbeg quoq́ eiusdem & iter, & fortunam paucis post diebus imitatus est, eo præsertim cladi iniuriæq́ obnoxior, quo militum numero pauciore hostem & uictorem, & cruentū adhuc tentauit. Nam cum xviij. millibus Scopiam ingressus, Epiri quoq́ interiora penetrare conceperat animo, non tot suorum cladibus, non recenti Assambegi strage satis edoctus atq́ perterritus. Scanderbegus eius aduentu audito, miratus tantam hominum uelut certam obliuionem, uel sanguinis sui sitim, ad milites conuersus inquit: Agite dum Commilitones mei, gens laboribus, uel uictorijs potius nata, prodeamus obuiam nouo hosti, nouo imperatori, honoremus hominem nos, mihi credite, primo congressu honoraturum. Acclamationes undiq́ audite, & castris motis miles secutus. Vbi iuxta Scopiam deuentum, exploratoribus præmissis Epirensis, signo belli dato, in hostem effusis undiq́ habenis irrumpit. Irrumpentem Barbarus non animis, non consilijs satis ad pugnam paratis, tumultuandi potius q̄ confligenti similis excepit. Nunq̄ tantum sui contemptum, nunq̄ tantam hostilem audaciam ratus, ut sic longe fines suos egressus cum hoste, & in hostilibus locis fortunam belli experiretur. Vbi neq́ victus euadere, uel copias reparare, neq́ victor satis tutus foret. Itaq́ primo fermè impetu Iussumbeg & animo & uiribus fractus, fugam arripuit. Idem reliquus exercitus nō multis uix trecentis amissis, reliquos inordinatos & palantes, eques noster in-

ſter inſecutus, clade inſperata afflixit, quum tutam fugam in ſuis locis crediſſent, & cæſorum corporibus duorum amplius millium numerum repleuit. Pauci uiui capti propter ducendi incommoda, ne impetus ab agreſtibus fieret, & uiæ longinquitatem. Iuſſumbego copias inſtaurare paranti, & inſidias quaſdam molienti hoſti milites non aſſenſere, ſed fugã ſecuti ingrati magis redire principi, q̃ non redire maluerunt, recenti à Scanderbegi clade exemploq́ ſatis excuſati. Sed nunquam ſucceſſor tantorum periculorum, nunquam hoſtis Scanderbego defuit.

Carazabeg multis copijs aduerſus Scanderbegũ properans, ignominioſe, turpiterq́; terga uertens abijt, fugamq́; arripuit.

Carazabeg quendam Aſiaticum multis expeditionibus celebrem uirum, & ſenem, iam ingentis apud Mahumetem autoritatis, prout apud patrem Amurathem fuerat, gloriæ huiuſce dulcedo exagitabat, qualis iuuenes ſolet, uel mala fortuna potius, quæ ſemper magnis atq́ claris uiris in inſidijs moratur, ut omnem ueterẽ gloriam, & promeritos eousq́ triumphos Epirotica clade deformaret, utpote quem neq́ Aſſambegij recens infamia, ſpectaculumq́ nimis obprobrioſum, neq́ reliquorum idem fortunæ tenor, idem ad eam diẽ fortunæ curſus moueret. Is ad Mahumetẽ accedens: Accumulaui, inquit, hucuſq́ ſub te, patreq́ tuo, Princeps mi ſplendidiſſime, totidem ferè triumphos quot annos, nunc & horum, & illorum obliuio quædam, ac nauſea uelut me præ tot Scanderbegi uictorijs, tot cladibus noſtris, tãta Epirotica inſolentia cœpit. Stat hodie mihi emerito iam militi, ſeniq́ omnia in alea ponere, & aut ſceleratiſſimum illum & ingratiſſimũ Ottomani olim captiuum domus, nunc Epiroticarum ſordidum regẽ, tot cęſorũ exercituum tuorum, tot cęſorũ imperatorũ debitorẽ uiuũ, uel mortui cadauer ad hoſce protrahere pedes, aut gloriã eius hac ceruice, hoc iugulo magis magisq́ illuſtrare. Militem itaq́ ex ſententia mea cõſcribi permitte imperator, & delectum fieri. Ego omnia non uelut dux, ſed miles atq́ paſtor hiſce tractabo manibus, & in eligendo, & in inſtruendo exercitu ſolus oĩm officia obibo. Bellum enim cũ prędonibus eſt, cũ maximo inſidiarũ artifice, & multis elato uictorijs, multis ſaginato ſpolijs, prędaq́. A Mahumete conceſſa omnia, & ad ſupercilium (ut aiunt) eius relata, immo & decẽ hominũ millia addita. Ipſe enim xxx. tantummodo ſcriptis collectisq́ ad tantã rem conficiendã iam exploratores quoſdam pręmiſerat. Neq́ à Scanderbego deerat id procurationis genus per prouinciã uniuerſam nõ Epiri ſolum, ſed Macedonię & interiora quoq́ atq́ penetrabilibus ipſius hoſtilis terrę. Quare Carazabegi iter tempeſtiue prænunciatũ, ita ut apparari omnia à noſtris aduerſus eam periculi molem cõmode poſſent. Sed Scanderbegus eis auditis, (ut ferunt) dixit: Ducem magis quàm totũ exercitum timerem, ni ſenex eſſet. Melius ſibi conſuluiſſet Carazabeg noſter (notiſſimus enim illi, & contubernalis fuerat in quadam Aſiatica expeditione ſub Amurathe, ſi ætati ſuæ, ſi fortunę identidem peperciſſet defatigatę iam propter tot conceſſos ſibi triumphos, tot diſpenſatas uictorias. Age dum tamen neque quinquagenarius effectum iam ſenem formidabo, quem infans penè olim iu

Sentẽtia Scanderbegi de Carazabeg.

olim iuuenem contempsi. Paratæ igitur illico copiæ, immo & plures q̃ aduersus Assambegum conscriptę propter famam ducis, & peritiam insignem in rebus militaribus. Et mox per Dibras in Triballorum usq̃ fines (inde enim aduentus eius nunciabatur) duobus equitum militũ procursum. Qui in circunfusis montibus de more latitantes, & hostem medium claudentes magis opportunum iniuriæ cædiq̃ haberent. A Barbaro quoq̃ præcursorum quatuor amplius millia missa, reliquum exercitũ
Chiere. in Macedoniæ loco quodam, cui Chieri nomen est, expectare iussi. Sed à nostris quibusdam detecti, & oppressi multi, occisiq̃, reliqui in fugã conuersi, nuncium Carazebego degustatæ iam cladis attulerunt, antequã in Epiro appropinquasset. Ille itaq̃ ut senio & morbo quodam æger erat, partim eo nuncio aliquantisper confusus, magis animo corporeq̃ defecit, dolens non tantum iacturam amissi militis, quantum detectum se hostibus. Multa itaq̃ nequicq̃ cogitans secum, utrũ iter sequeretur, an iterum Constantinopolim rediret, in uernum tẽpus reuersurus, erat enim in fine autumni, pudore demum uincente, bellum differri non placuit. Et eo biduo iter ferè omne emensus, prima noctis uigilia in planicie quadã,
Liuad. nostri Liuad appellant, castra fixit, & omnibus per noctem peractis, instructisq̃ ad pugnã, mane Scanderbego nuncium mittit, rogans ut collatis signis nõ prædonis more decertare uellet. Epirensis anum uetulamq̃ appellans, mox se responsurum dixit. Et ita dato signo irrumpit in hostẽ nondum paratum, sed consultantem quasi adhuc, ut mos senum est, tamẽ pluuia ingenti in ipsis quasi pugnæ auspicijs superueniente, facile diremptum, & nihil memorabile gestum. Nam toto eo triduo tanta aquarum copia inundauit, quod nisi Carazebeg in montana loca mouisset castra, non sine naufragio suorum res pertransissent. Iumenta tam multa periere. Barbarus prodigium quoddam ratus, & opus & operam (ut aiunt) unà dimittit, & ubi primum per eam tempestatem licuit, paulatim se nostris subtrahens, Epirum deseruit, cũ uere ipso repetiturus, si fata credulo permittant seni. Qui cum reliquo exercitu ad Mahumetem peruenissent, reprehensum primo ac eo acriter fuisse ferunt, dehinc collaudatum, quod exercitum saluasset. Videns autem Mahumetes Scanderbegum armis expugnari nullatenus posse, excogitauit eum dolis insidijsq̃ (si posset) circumuenire, & Ottomana fraude seducere. Itaq̃ nuncium suum cum muneribus, & huiusmodi literis ad Scanderbegum direxit:

Scanderbeg Carazebeg uocat anum & uetulam.

Mahumetis nuncius cum muneribus ad Scanderbgum

Mahumetes Begus Amire Soltanus omnium mundi partium, Orientis atq̃ Occidentis dominus & imperator, Scanderbego Albanorum, Epirotarum Principi S.P.D. Nullam puto Scanderbege mi, arctiorem necessitudinem esse, nullam firmiorem amicitiam, q̃ quæ à longa consuetudine inuicem, & assiduo uictu emanauit, præsertim si ea sit à puerili, & tenella ætate inita, ut nobis utrisq̃ contigisse non ignoras. Qui ambo à teneris (ut aiunt) unguiculis in regia patris mei cũ obses apud eum esses, diu unà uitam traduximus, incredibiliq̃ amore atq̃ beniuolentia, uel

omni tem-

omni temporis momento tenebamur. Cum igitur Scanderbege mi, hęc omnia, & alia, quibus illa ætas nostra delectabatur, in memoriam reuocem, præter hęc memor ego omnium, quę tu pro imperij nostri, ac Ottomanę familię, & regni gloria, amplitudineq; semper gesseris, quibus equidem non summopere te, & amore, & affectu quodam ardentissimo prosequi debeo. Testor enim Deos, nihil mihi gratius nihil in uita iucūdius contingere posse, q̄ te apud me habere, tuoq; aliquantulum frui conspectu. Nec de aduentu ad me tuo quicq̄ pertimescas. Quod pauloante mi lites mei in regnum tuum irruperint, illudq; deprædati sint, ij iniussu id, & extra imperium nostrum fecere. Itaq; sicut debui, maxime moleste tuli. Neq; displicuit ullatenus illos ab exercitu tuo cæsos & profligatos, scelerum suorum pœnas soluisse, remq; tibi (qui iustam fouebas causam) ex animi sententia cessisse. Verum his omissis, reuocata in medium pristina amicitia, & beneuolentia nostra, facile in hanc sententiam sum adductus, ut inuicem cōponamus, & perpetuo inter nos confœderemus, quo peruetus amicitia, & necessitudo illa nostra, quæ propter diutinam utriusq; absentiam penè abolita reuiuiscat, augeatur, confirmetur (si non iniquæ uidentur omnino) hę sint pacis nostrę conditiones, scio enim eius qui nō petit esse, leges dicere pacis. Primum enim est, quod à te petimus, ut exercitum nostrum per agrum & regnum tuum ad Venetorum urbes infestandas, & agrorū depopulationes libere & impune transire permittas. Vt Iohannem filium tuum nobis in obsidem tradas, quem ut unum semper ex filijs habebimus. Vt mercatores & negociatores nostri regnū tuū cum mercimonijs suis ubiq; permeent atq; percurrant, & securi atq; immunes negociari ualeant. Pręterea ut tu ipse ad nos securus & intrepidus accedas. Quibus rebus si ad nutū nostrū obsecutus fueris, regia tibi fide, regnoq; tuo uerā pacē, perpetuāq; tranquillitatē obseruare pollicemur. Neminemq; apud nos uel fideiussorē, uel chariorem te unq; futurū. Regnumq; tuū ab ullis uel meorū, uel alijs hostilibus armis pro uiribus nostris uexari nunq; permittemus. Quę uero ex ore nuncij huius nostri, & Oratoris Mustaphę recognoueris, plenā his adhibito fidē. Vale. Ex Cōstantinopoli regia nostra, vi. non. Maij, mill. cccclxi. à generatione Iesu.

Conditiones pacis inter Turcam & Scanderhegū.

Mahumetis literis perlectis, Scāderbegus duces suos, & castrorū prę fectos oēs in concionē cōuocauit, ubi proposuit, quid agendū, an Barbaro obtemperandum, & cū eo pacē ineundā, quibus omnibus placuit, ut icto fœdere cū Ottomano cōponeretur. Quare id nō mediocri cōmodo honori, & gloriæ Scanderbego fore uidebatur. Cum Mahumetes princeps, qui tot regna & imperia possidebat, tot gētibus & urbibus imperitabat, tantoq; fortunę afflatu ad id rerum fastigij prouectus erat, pacem à Scanderbego peteret, ex quo ab omnibus unanimiter decretū est, quod reiectis cæteris conditionibus à Mahumete petitis, unica duntaxat, pacē ei cōcedendam, ut mercatores utriusq; hincinde immunes & liberi negociarentur. Quo facto, literæ ad Mahumetem in hunc modum datę sunt.

Athleta

Literæ Castrioti ad Turcam de pace.

Athleta Christi Georgius Castriotus, aliâs Scanderbeg, Albanorum Epirotarumq; Princeps, Mahumethi Turcarum Principi S. P. D. Redditæ sunt nobis literæ tuæ, Princeps illustrissime, quibus scribis, te maximo in me amore, miraq; animi beneuolentia affectum, quod testimonio antiquæ illius consuetudinis nostræ comprobari dicis, quæ longo inter nos usu coalita, & radicitus nixa, & in naturam cõuersa, uim semper & robur obtinebit. Verum quia propter longam, diutinamq; inter nos ueluti consopitam à somno excitare uisum, ut quoddam pacis uinculum, & nouam fœderis compositionem iniremus, cuius has conditiones proposuisti, ut exercitus tuus libere per regnum meum iter ad Venetorũ agrum depopulabundum habeat. Cui quidẽ petitioni tuæ Mahumetes Princeps consentire me neq; ex æquitate foret, neq; ex dignitate mea, cũ Veneti & confœderati mihi, & necessitudinis uinculo ualde sint astricti.

Ioannes filius Scanderbegi

Illud uero, quod Iohannem filium meum apud te pro obside habere desideras, quo pax inter nos firmior permaneret: facerem id fortasse, neq; inuitus, Princeps Mahumetes, si paternus pateretur affectus. Sed cum unicus sit nobis, & ætate tenellus, nunc à parentum abduci cõplexibus, cum muniri, nostrisq; moribus imbui debeat, neq; illi, neq; nobis conducibile uideri potest. De mercatoribus tuis quod exigis à me, ut quacunq; uoluerint, libere possint, & immunes per regnum meum negociari. Istud ipsum & duces ac prefecti mei omnes comprobant, & admittunt. Egoq; unum maxime desidero, ut merces & negocia utriusq; nostrum libere possint hincinde prouehi, atq; expediri. Adhæc hortaris me summopere, ut adeam te. Idq; & intrepidus, & securus, quo mutuo aspectu, consuetudineq; tam diutinæ absentiæ nostræ desiderium repleatur. Laudo in hoc, Princeps optime, ingenij tui bonitatem, laudo naturę liberalitatem. Amplecterer itaq; audacter consilium tuũ, si id per negocia mea & regni gubernationem, integrũ nunc mihi esset. Sed quid faciam? Est (ut iam dixi) Iohannes filius paruulus admodum, & ad imperij gubernacula minime idoneus. Est gens mea (ut scis) ocij impatiens, & populi feroces, & indomiti, quos regere uel ipsi mihi perdifficile est omnino. Adibo tamẽ te prout iubes, commodiori duntaxat ueniendi tempore captato. Vale, meq; ama. Ex castris nostris, iij. kalend. Iunias, Mill. cccclxi.

Missis ad Mahumetem Scanderbegi literis, hisq; continuo perlectis, mox Barbarus ipse alias huiusmodi ad eum dedit.

Mahumetes Begus Amirę Soltanus omnium mundi partium Imperator, Scanderbego Principi Albanorum, Epirotarumq;, S. P. D. Dedisti Mustaphæ nuncium, & Oratori nostro literas tuas ad nos, quibus scribis, nullam ex pacis nostrę conditionibus, quas proposueramus tibi, præter unicam tantum de mercatoribus & negociatoribus nostris placuisse, ut libere scilicet hincinde, & ex arbitrio merces ac negotia sua deuehere & expedire possent. Hacq; tm̃ lege pacẽ polliceris mihi, idq; ex uoluntate elicis, & mente tuorũ esse. Amplector ipse uoluntatẽ istam tuam.

Excusationes

Excusationes cæteras æquo animo admisi. Polliceor itaq; tibi Scanderbege mi, in meq; recipio omnia quæ petis, & menti tuæ, tuorumq; inhęreo. Pacem sanctã inuiolabilem perpetuo tibi (quoad nobis uita superet) seruaturum polliceor, ni prior tu rumpendę, uiolandęq; causam præstiteris. Idcirco has nostras, quas Mustaphæ nuncio & Oratori nostro ad te dedimus, signo meo imperiali et consueto obsignauimus, quo pacẽ istam perpetuo duraturam cõfirmemus. Ea propter tu quoq; (si placet) his nostris te subscribas, & sigillo tuo solito illas munias, quo mentem & uoluntatem tuã similiter habeamus. Iubeas præterea, ut ubiq; per regnũ tuum iussiones & edicta fiant, quod & ipse per uniuersa imperij mei loca fieri præcipiam. Scias præterea me, quo amor iste in te meus clare omnibus innotescat, propria motũ liberalitate, omnia quæ in Albania & Epiro ui à parente meo abstuliſti, legittima tibi facere, ut ita illa possideas, ac si tua, tuorũq; semper fuissent. In te igitur, tuosq;, omne ius, omnemq; potestatem, quæ mihi prius erat, transfero, uobisq; trado, cõcedo, atq; confirmo. Teq; deinceps in principem Albanorum, Epirotarumq; semper habebo, atq; idipsum appellabo. Nunq; in posterum (ut fide regia promisi tibi) armis te tuaq; uexabo, ni tu causa extiteris. Itaq; his sigillo tuo apposito, eas Mustaphę nostro haud dubię fidei nuncio ad nos perferendas dato. Cui quicquid ipse retulerit, dixeritúe, plenam, inuiolabilemq; fidem adhibeto. Vale, & in amore responde. Ex Constantinopoli regia urbe nostra, x. kalend. Iulias, à generatione Iesu mill. ccccl xi.

De pace inter Mahumetem, & Scanderbegum. De publicatione & eius uiolatiõe.

Iam xl. præterierant dies, ex quo caduceator Mahumetis principis, qui prius pro pace petenda ad Scanderbegum uenerat, cum literis eiusdẽ ad eam confirmandã, corroborandamq; iuxta Scanderbegi mentẽ & arbitrium, ad eum iterum conuersus est. Quas quum Scanderbegus accepisset, conuocatis ducibus & præfectis suis, coram eis legi iussit. Qui oẽs pariter consenserunt, pacem firmandam cũ Ottomano, asserentes id esse & honori Scanderbego, & regno eius maximo commodo ac utilitati. Quare percusso fœdere inter Scanderbegum et Mahumetem, pax ubiq; locorum per regna utriusq; ingenti omnium gaudio publicata est. Quę quodamtenus ab utriusq; fideliter seruata est. Verum postea Barbari, quibus nunq; fides, fœdifragi, uiolandę pacis autores extitere. Hi enim primum Scanderbegi fines inuaserunt, indeq; maximã prędam abegerunt. Qua de re Scanderbeg cum Mahumete literis nuncijsq; conquestus est, qui se nescire respondit, idq; se excusando egreferre simulauit, quod milites uidelicet sui nulla eius uoluntate aut iussu id fecissent. Itaq; nonnulla ei restitui curauit. Sub eodem tempore Barbari Venetorum agrum in Peloponneso deprædati sunt. Ex quo Veneti, qui cũ Scanderbego confœderati, plurimumq; amicitia obstricti erant, Gabrielem Triuisanum Oratorem ad eum miserunt, quem exhortabantur, & rogabant, ut Mahumeti principi, qui prior fœdus ruperat, & fidẽ uiolauerat, iustum bellum inferret. Qui postquam ad Scanderbegum uenit, coram eo, eiusq;

Pax publicatur inter Turcam et Scanderbegum.

Oratio Veneti Oratoris, Paulíq; Angeli ad Castriotũ

præfectis sic pro concione locutus est: Venimus ad te, Princeps inuictissime, nõ ut omnes ferè qui eiusmodi legationis obeunt munus, facturi accedunt, ut te laudibus extollamus, patriæq; tuæ dignitatem, & generis antiquitatem, necnõ rerum gestarum excellentiam mentis, prçconijs celebremus. Neq; enim id cuiq; uel disertissimo ex facili concedi posse contenderem, & alioquin præsentis ratio temporis, ut id decenter fiat, haud quaq; exposcere uidetur. Sed hortaturi potius, & admonituri, rogaturiq; insuper, ut mentis tuę aciem, quæ procul semper intueri, & futura adhuc in occulto posita perspicere, & penetrare solet ad impendẽs Rei publicæ Christianę periculũ, ad pullulans iam & exoriẽs malum, moxq; nisi cito occurratur, uniuersam Europam inuasurum, dirigere, & intendere uelis. Certum enim tibi sit, atq; exploratum, Princeps sereniſſime, q; perfidus & subdolus Tyrannus iste non alia ratione, q; summa perfidia atq; simulatione pacem tecum inierit, cum nullum Turcis, Epiroticoq; generi naturale amoris cõmertium intendere possit, ut quo primum scilicet reliquos reges, & principes Christianos tibi uicinos sibi subiecisset, uidebat enim à te, armisq; tuis ualde infestari, nec ea sufferre posse) propagatis dehinc uiribus, & imperio suo in nos arma conuerteret. Iam uidimus postq; Barbarus iste tecum pacem cõposuit, & ab armis uiribusq; tuis tutum se esse & quietum perspexit, confestim arma sua in Rasianos populos, & Triballos conuertit, eosq; pessum dedit. Deinde Illyricos debellatus est, Thraces euertit. Græcis è regno deiectis, Trapezuntium imperium expugnauit, uires suas auxit, remq; in maius prouexit. Nunc uero rupto pacis fœdere, omniq; uiolato iure in nos arma conuertit. Agrũ tuum pariter & nostrum longe lateq; depopulatus est. Ecce Scanderbege princeps, fides tibi à Barbaro quàmbelle seruata bellum excitauit, arma intulit, iam ad pugnam prouocat te, & haud perplexe suã indicat uoluntatem atq; furorẽ. Ferenda ne hęc æquo animo? Tacendum adhuc? Confidendum Barbaro? Standum promissis eius? Dum Christianum nomen euertat, & nos funditus perdat, quum infœlix bellum tam ignominioſę paci præferendum esset. Itáne igitur oblitum putas Barbarum turpissimæ illius paternæ mortis, quam ignominioſe subire à te compulsus est. Adde cædes, & calamitates exercituum, ducum, & imperatorum suorum abs te æditas. Cogitat hæc omnia rabidus & truculentus Mahumetes, animo continue uoluit, die noctuq; præ oculis habet, ulcisci appetit, atque exoptat. Sed heu Princeps splendidissime simulat, simulat (crede mihi) arte sua Ottomana utitur, machinatur assidue, quemadmodũ dolis, & insidijs suis te capere, te circumuenire possit. Blanditus est hucusq; tibi, ut à bello desisteres, arma deponeres, quoad bellum conficeret, cęterosq; Reges & Principes Christianos tibi circum uicinos opprimeret, atq; prosterneret, quorum nullum alium præter te uidebat, qui armis suis posset occurrere. Nunc uero postquam omnes alios subiecit sibi, & omnia ei ex sententia succesſerunt, ad te conuertitur.

In te arma

In te arma intendit, quo te cum omnibus Epiroticis, & regno tuo de medio tollat, & nos absorbeat, & rabiem suam Barbaram expleat. Quid igitur amplius Princeps optime immorandum? Quid ulterius expectandum? Iam in eo res est, ut Mahumetes iste aut hostis, aut dominus habendus sit. Sumamus nos quoq; aduersus eum arma, uires uiribus conferamus, exercitus adinuicem cõiungamus. Bellum quo nos prouocat ei ultro inferamus. Agrum eius, ut par est, incendamus, diripiamus, nec patiamur tandem nos arte atq; insidijs eius circumueniri. Quippe quũ nihil aliud molitur perfidus, nihil parat q̃ seorsum nos opprimere, donec orba consilio auxilio q̃ res Christiana in manum eius sine ulla dimicatione tradatur (Dij meliora) & deploretur in perpetuum communis omnium libertas. Quos si unà cõiunctos esse uiderit, arma nostra formidabit, uires perhorrescet, uel si instare maluerit omnino fortasse uictus abibit. Sed si seiunctos animaduerterit, facili negocio obruet. Ita unus est hodie potentissimus. Proinde non permittamus hanc pestem, hanc contagionem, hunc morbum in Europa esse, cui nisi celerius occurramus, totam inficiet profecto atq; contaminabit. Nosti enim iam Ottomanorũ fraudes, nosti dolos, & insidias, quibus omnia sua expediunt, & quæq; maxima perficiunt. Quis unq̃, Princeps inuictissime, ualeat huius truculentissimi Tyranni scelera & flagitia commemorare? quibus uel omnes maiores suos longe superat, qui uel domestico ac familiariũ suorum sanguine quotidie non satiatur, qui etiam rem nostram Venetam aggredi totis uiribus cupit, quæ (ut nosti) fidei Christianæ semper columẽ, & propugnaculum fuit, ut ea demum concussa, fracta, atq; euersa, nõ Epirotas modo, sed alias etiã Christianorum nationes suppeditet atq; proculcet. Sed neq; hoc solum ferus & immanis Tyrannus intendit, quamuis magnum sit, & uiris non tollerandum, uerum ut fidem ipsam destruat, & quæ sola uia est salutis, hominibus interdicat. Errat enim, si quis Mahumetem regiones magis Christianorum deuastare, depopulariq; uelle existimat, q̃ fidem ipsam conterere, & ab hominũ cordibus euellere credit. Quid igitur? quid tandem bone Deus nos Christiani speremus à belua ista? qui & fide alieni, & omni uiuendi genere ac ratione ab eo diuersi, alieniq; sumus. Itaq; Scanderbege principum inuictissime, Christi athleta & miles accelera, festina, tolle moras, tolle abs te & ceruice tua mala & pericula. Caue tibi, caue rei & imperio tuo, quum possis (potes enim si uis) priusq̃ mala & pericula te obruant & euertãt. Nam postq̃ tibi (quod absit) euenerint, uoles profecto & non poteris. Ideo (ut mihi uidetur) longe tibi melius atq; facilius erit, si antea prospexeris, q̃ post illatum (ut aiunt) susceptumq; uulnus & ictum, remedium & medelam quærere uelis. Consule igitur, consule mi Princeps optime quantotius, ne Mahumetis principis rabies, pestis, & contagio te inficiat, polluat, atq; corrumpat, qui nihil certe aliud quærit, parat, atq; molitur, nisi ut te pellectum ad fidem & crudelitatem suam, ad interitum & internecionem perducat, qui semper

Venetiæ columen & propugnaculũ fidei Christianæ

Christiani nominis & sanguinis insidiator & effusor, cui Christiana orthodoxaq́p fides summopere exosa atq́p inuisa fuit, quã totis uiribus die noctuq́p prophanare, scindere atq́p perdere studet atq́p conatur. Ad quã tutandã, protegendamq́p à furore immanitateq́p rabidi truculentissimiq́p Tyranni te Princeps inuictissime, qui athleta & Christi miles uocaris, immo sis Princeps noster, cũ uniuerso Senatu suo Veneto inuitat, inuocat. Aurum tibi, argentum, milites, & quicquid in huiuscemodi expeditionibus opus est, abunde pollicetur & offert. Te igitur Princeps glorioſiſſime sine mora præcinge, militem expedi, exercitum tuum & acies instrue, ferrũ acue, corripe telum, irrue in Turcas orthodoxę fidei acerrimos hostes, quos facile uicisti semper, & ad uincendum fatalis quędam, & diuinitus tibi data est potestas. Cui nisi celerius occurramus, totam inficiet profecto, atq́p contaminabit. Nosti enim iam Ottomanorum fraudes, nosti dolos & insidias, quibus omnia sua expediunt, & quæcq́p maxima perficiunt. Quis uncq́p, Princeps inuictissime, ualeat huius truculentissimi Tyranni scelera & flagitia cõmemorare? quibus uel oẽs maiores suos longe superat, qui uel domestico, ac familiarium suorum sanguine quotidie nõ satiatur. Quid igitur, quid tandem bone Deus, nos Christiani speremus à belua ista, qui & fide alieni, & omni uiuẽdi genere ab eo diuersi sumus?

Facto dicendi fine, Scanderbegus non quod incertus sententiæ esset, sed quia nihil inconsulto milite facere cõsueuerat, cõuocatis ducibus suis, & prę fectis, diu multumq́p cum eis rem discussit, quid agendum, an obsequendum Venetis, & Ottomano principi bellum inferendum: quibus omnibus placuit, nullatenus esse aduersus Ottomanum arma excitanda, quoniam ipse bellum Scanderbego palàm mouere detrectabat, cũ & alio quin maiorem etiam partem ex prę da (quam ut asserebat) milites sui iocose, & quadam potius militari licentia ex Scanderbegano agro abstulerant, restituisset. Quamobrẽ Venetus Orator huiuscemodi responso habito, sententiaq́p illorum intellecta, re infecta mœstus admodum à Scanderbego discedens, ad Paulum Angelũ Dyrrachiensem Archiepiscopũ diuertit. Quem nouerat apud Scanderbegum, & Scanderbeganos plurimum fide, gratia, & autoritate ualere, nec quicq́p esse tam magnũ, tamq́p difficile, quod eis cũ uellet, nõ persuaderet, ut experiretur, si ipse Archiepiscopus uellet hanc prouinciã sumere, & cũ Scanderbego & prę fectis suis ageret, ut Ottomano bellum inferret, cõtraq́p eum arma sumeret, procul dubio nanq́p fore sperabat, Scanderbegum cum suis militibus in Venetorũ sententiã facile iturũ. Qui Archiepiscopus (ut Venetorũ obseruantissimus erat) reuerẽtia tanti Senatus mox ad Scanderbegũ accessit. Erat hic Archiepiscopus Epirota ex Driuasto urbi oriundus, Andreę Angeli filius, de quo supra mentionem fecimus, uir summo ingenio, & singulari facũdia prędi tus, excellẽti doctrina, sacris humanis q́p literis, tam Grę cis, q́p Latinis apprime eruditus, uitę, ac morum grauitate conspicuus, Christianę religionis ardentissimus. Quẽ Scanderbegus ob illius modestiam uitæ cultum

Paulus Angelus Dyrrachiensis Archiepiscopus.

uitæ cultum,& integritatem ſumma in ueneratione habebat. Epirotæ,& Albani omnes tanq̃ oraculum quoddã audiebant et uenerabantur. Qui quum primum ad Scanderbegũ acceſſiſſet, omnes duces & milites Scanderbeganos in concionem uocatos, quo bellum aduerſus Mahumetem ſumerent, tali eis oratione perſuadere aggreſſus eſt.

Oratio Archiepiſcopi pro bello aduerſus Mahumethem inchoando.

Fœlices,& perbeatas fore Reſpublicas, regna,& imperia, Princeps inuictiſſime, diuinus exclamat Plato, ſi eis ab optimis & ſapientiſſimis gubernari contigerit. Quod quidẽ hac tempeſtate Albanis noſtris eueniſſe clara luce intuemur, qui à te uno Principe ſapientiſſimo, optimo, duce inuictiſſimo reguntur. Propterea non immerito omnes reges & principes proximi, ac circumuicini, te unum ducem ſtrenuum, & imperatorem ſingularem, tanq̃ cœlitus miſſum ſibi delegerunt, ut eorum imperia & regna ab Ottomana rabie, Barbaraq́ feritate protegeres, Qui hucuſq́ præclare egregieq́ armis, prudentiaq́ tua, uirtuteq́ ducum & militum tuorum ſemper tutati ſunt. Nunc uero quum id Mahumetes omnium ſagaciſſimus, callidiſſimusq́ inſidiator, & Chriſtianæ religionis perſecutor acerrimus animaduerteret, appetens immanitate ſua infandum odiũ in Chriſtianum nomen conceptũ explere, uerſutijs,& calliditate ſua Ottomana egit, ut icto tecum fœdere cum eo cõponeres, bellumq́ ſedares. ne armis tuis, quem ſummopere timebat, infeſtaretur. Qui quaſcunq́ pacis conditiones, quæ tibi placuerunt, perfacile conceſſit. Sed heu, Princeps inuictiſſime, quis non uidet Barbarum hæc omnia tecum Barbarica fide geſſiſſe, fraudulenterq́ pacem iniſſe, ut primum alios reges tibi uicinos,& Chriſtianos principes de medio tolleret, dehinc arma ſua in te conuerteret, ut effecit? Vbi ubi ſunt enim Raſciani principes? Vbi Illyrici reges? Quó Trapezuntium Conſtantinopolitanum migrauit imperium? Nunc nunc demum ad te conuerſus rupto fœdere, uiolata fide, agrum tuum longe lateq́ depopulatus eſt. Confœderatos tibi aſſiduis excurſionibus perturbat, atq́ exagitat. Quis enim Princeps nobiliſſime queat explicare immaniſſimi huius Tyranni immenſum aduerſus te odium? An ita mortẽ Amurathis patris luctuoſas exercituum ſuorum ſtrages, cædem ducum, & imperatorum ſuorum inulta omiſſurum putas? Confidis uerbis, ac promiſſis beluæ iſtius? Accipis excuſationes eius? Seruabit ne tibi fidem? ſeruabit, quam nunc̃q́ habuit, neq́ cuipiam ad hanc uſq́ diem ſeruauit? Quis unq̃, bone Deus, flagitia huius truculentiſſimi Tyranni uerbis poſſet recenſere? quæ tamen ſilentio inuolui nefas eſſe duxi. Quandoquidem uoluptas quædam eſt in criminoſum, & improbum inuehi,& auctores uitiorum ac ſcelerum in lucem proferre, illoſq́ nominatim appellare, quo cæteri à uitijs & flagitijs deterriti ſeſe abſtineant. Igitur ſicut nec uirtus merito relinquenda eſt quin laudetur, ſic nec uitiũ quin uituperetur. Ex utroq́ enim idem percipitur fructus, & ex bonis laudandis,& ex improbis uituperandis. Iuſtum eſt itaq́, ut improbi omnes,& flagitioſi male audiant. Verum Mahumetes hic tyran

nus eo magis, quo cęteros ſua improbitate excellit, ſuperatq;. Cuius qui-
dem uitam, mores, & facinora, quo notiora ſint tibi, illaq; effugias per-
ſtringendo quambreuiſſime percurram. Mahumetes infimo infœliciq;
loco, humilimisq; parentibus natus eſt, ea gente, quam Barbarorum
peſſima locis loca mutare ſemper conſuecuit. Nam quũ Scythæ Meotici
Barbarorum peſſimi ſint, ipſe adhuc turpiore infamioreq; loco natus
perhibetur. Scythia etenim illius regio eſt, ſed uilla Otmanach, ex qua
Ottomanorum genus, ſiue familia originẽ traxit. Cuius homines ſe ſer-
uos eſſe gaudent, nihil eius progenitoribus turpius, nil uilius. Amura-
thes igitur eius pater, cui ex genere imperium tenere minime permiſſum
erat, quum ex Ottomana familia eſſet, quę ſeruitio nata, atq; ſemper addi
cta fuiſſet, imperia Aſiæ, aliaq; regna fraude ſceleribusq; occupauit, om-
nia auxit, atq; propagauit, remq; à ſordidis & ſceleratis profectam initijs
eó prouexit, ut iam magnitudine laboret ſua. Cæterum ut ad mores etiã
eius deſcendam: Mahumetes magna ui animi & corporis, ſed ingenio
malo prauoq;, humani generis hoſtis, & communis inimicus, ſanguinis
effuſor, caput ſcelerum, princeps omnium uitiorum, inuitator mortis, &
pater omnium malorum, inſatiabilis homicida. Qui cum talibus natus
eſſet auctoribus, Barbarã intemperantiam immanitatemq; ſeruans, idem
ſemper æquabili peruerſitate per oẽm ętatẽ fuit. Huic ab adoleſcentia bel
la, cędes, rapinæ, diſcordiæ grata fuere. Ibiq; iuuentutem exercuit ſuam,
animus audax, ſubdolus uarius, cuiuslibet rei ſimulator, alieni appetens,
ardẽs in cupiditatibus, immoderata, incredibilia, ſemper immẽſa cupiẽs.
Primo igitur pecuniæ, dehinc imperij cupido ſupra q; dici poſſit, in eo
creuit. Mens prauis artibus imbuta, libidinibus non caruit, impudicus
adulter, uitiorum inuentor, quæ uel ipſa abhorret natura. Hic eſt Mahu-
metes ille, qui regnandi cupiditate fratrẽ iugulauit. Raſcianos principes,
Regem Boſnę perfide obtruncauit, cognatos partim in ſeruitutem & ca
ptiuitatem traxit, partim luminibus priuauit, aut aliqua corporis parte
mutilauit. Quid de alijs dicam? in quos omnia ſuppliciorũ genera eſt ex
pertus, in ſeipſum profecto uidetur ſęuiturus, ſi alia adſint, ita trux inge-
nium illud, ac pręderuida ira nunq; exaturari poteſt. Nãq; animus erga
deos impurus, hominibus infeſtus, perniciem ſemper machinatur, amici
tias, inimicitias non ex re, ſed ex cõmodo uendicat, nuſq; modum, nuſq;
modeſtiam ſeruat, fœda, crudelia in amicos, ſubditos q; cõmittit, delubra
publice, & priuate ſpoliat, ſacra prophanat, oĩa polluit, oĩa rapit, oĩa tra-
hit, pudorẽ, pudicitiã, diuina humana promiſcue confundit. Nonné oẽs
ferè contra fœdera ſubiugauit, interfecit, in ſeruitutem traxit? Propterea
quidnã noui eſt Princeps ſplendidiſſime, ſi fœdifragus Mahumetes fidẽ
tibi nõ ſeruat? Quũ omni uitiorũ genere cõtaminatus, ſcelera illa genti-
licia, ac perfidiã hęreditariã retineat. Proinde ne cõfidas Tyranno, ne uer
bis aut promiſſis eius ſtato, ſed ab omni eius amicitia abſtinens, pacẽ quã
prior ipſe tibi ſcidit atq; diſſoluit, ſolutam putato, neq; illius gratia bello
eum per-

Vita, mores, ac facinora Mahumetis.

Mahumetes fratris occiſor

Argumenta quibus ſuadetur Scanderbego ne fidat Tyranno.

eum perſequi ſuperſedeto. Conſule, conſule iam tibi, regnoq́, ne Barbarus inſidijs atq; dolis te tuosq́ opprimat. Nihil cogitat ſubdolus, nihil molitur perditus ueterator, niſi quomodo fidē Chriſti expugnet atq; obruat, pro qua (ut ſcis) ſemper inſudare atq; laborare propoſuiſti tibi, & iuramento affirmaſti, teq́ ſæpius dixiſſe memini, ad hanc tutandam, defendendamq́ te natū, procreatumq́ fuiſſe. Cur igitur (pace tua dixerim) arma depoſuiſti? Cur militum tuorū animis ocio luxuriantibus, fidem Catholicā iam à Tyranno oppreſſam deſeruiſti? Bonū cōmune ſepoſuiſti, militię renūciaſti? Tibi tantū ſoli uiuere deligiſti? An mediocre diſcrimen cōditionis ſecuturū tibi ex hoc reputas? Veteranus dux fortiſſimus bello cōpreſſis manibus ſedens? Videbit nunc quiſpiam (proh pudor) uidebit ocio luxuriare, atq; euaneſcere uiuidum illud quondā tanti principis ingenium. At Mahumetes amicus tuus non torpeſcit, non ocio tabeſcit, inuigilat, laborat, accelerat, ut Chriſti Euangelium prophanet, Petri nauiculam ſubruat, ueſtem Chriſti diſcindat, atq; dilaceret, ſecutus maiorum ſuorū ueſtigia, & pſeudo ſui prophetę traditiones. Qui ſtatuit, ut Chriſti nomen tanq́ inuiſum, & prophanū acerrime à ſuis proſequeretur, ſanguisq́ innoxius Chriſtianorum effunderetur abſq; ulla pietate. Ex quo Tyrannus iſte fidē Chriſti ſemper prę cęteris acerrime inſectatus eſt, in quē Principum inuictiſſime, ſi tu nunc arma tua nō exponas, uires non excites, illi bellum nō inferas, omnes profecto te timidum, formidoloſum, & ocio deditū cenſebunt. An neſcis quomodo omnes Chriſtiani reges & principes unà cum ſanctiſſimo Pontifice noſtro Pio, ſummo orbis antiſtite, aduerſus hunc Tyrannum conſpirauere? Quem Deo adiuuante omnino proſequi, & extra Europā expellere ſtatuerunt. Iam à ſummo Pontifice exijt edictum, & per omnia Chriſtianorum ora propalatū eſt, quo omnes reges & principes Chriſtiani ueniam peccatorum ſuorū conſecuti, aduerſus Turcarū regem cū ipſo ſummo Pontifice q̄primum exeant, & proficiſcantur. Ex quo Veneti tui cū principe ſuo, & omni Senatu, tam terreſtri, q̄ maritimo apparatu unà cum Pontifice maximo noſtro ad hanc expeditionē cōtra Mahumetē te inuitant, & implorant, teq́ principem, ducē, & totius Chriſtiani exercitus generalem imperatorem pręficiunt. Et q̄primum Pontifex traiecerit, & Dyrrachium intrauerit in regem Albanorum & Epirotarum declaraturum te cōſtituit, dignum apprime, cui ſumma huius belli demādetur. Igitur Scāderbege princeps fœliciſſime, quid facis? quid immoraris? Aut imperpetuū bellū armaq́ obliuioni danda ſunt, iugumq́ accipiendū, aut huic, cū quo de imperio & totius rei ſumma certetur, nec uirtute nec patiētia cedendū? Excita animum & uires tuas, cōuoca duces tuos, & imperatores, contrahe undiq́ gentes, & populos, inuita reges, & principes uicinos tibi conſœderatos, inſtrue acies & legiones, ſequere oīm fideliū cœtū, & Chriſtianorū collegium, obtēpera ſummo Pontifici, cōſequere ueniā peccatorū tuorū cum omni exercitu tuo. Ecce Veneti me tui miſerunt, ut hęc tibi annunciem, te inuitem,

Studium Mahumetis.

Pius ſecundus contra Turcā

Edictū ſummi Pontificis contra Turcam

te inuitem, te exhorter, quo uires uiribus, ſigna ſignis, copias copijs conferas. Sunt enim Veneti (ut noſti) principes Chriſtianiſſimi, benigniſſimi, terra, mariq; præpotentes, qui aurum & argentū abunde pollicētur, offeruntq; tibi. Itaq; Scanderbege uere unq; Scanderbege, tu tu prior, principum decus, copijs tuis Barbaro bellum infer, agrū eius inuade, terrorē & formidinē hoſti incute, qui prior te prouocauit, rupto fœdere, fide, & pace uiolata. Nam leges & iura omnia clamant, permittunt, fidem non ſeruanti non ſeruandam. Audacter audacter igitur Chriſtianū præi exercitū, hoſtē prior aggredere, Barbaro bellum uniuerſale annuncia, & ſummo Pontifici iter præpara. Nam ecce iam Pius, ecce Veneti tui, ecce Francigenę, Hiſpani, Belgę, Hungari, Boëmi, Poloni, Itali, & omne Chriſtianū nomē te ſequitur, tibi adeſt. Ex quo fieri nō poteſt, Barbarus tot regibus & principibus, tot copijs & exercitibus ut reſiſtere ualeat. Ideo fugam ſtatim arripiet, Europā deſeret. Nō proderit ſuperbia Ottomano, nō doli, nō inſidiæ, nō fraudes ſolitę eum leuabunt. Aduertendum eſt tñ, & prudenti animo præcauendū, quod callidus Mahumetes hæc omnia prȩſentiens, ſtatim nuncios & Oratores ſuos ad te deſtinabit, quo allicíat te, ut arma deponas, ut uiolatam ab illo pacem ſerues. Auerte tamen animum à malefica eius natura, occlude, obſtrue aures illecebris. Iam illius noſcis ingenium, ſat odoratus es hominem, & Ottomanę gentis fraudes uel (ſi quiſquam) optime perſpectas habes.

Vbi Germani? Hic uides ingenium Itali ſcriptoris.

His à Dyrrachienſi Archiepiſcopo magno ſpiritu peractis, Scanderbegus inito conſilio, rem ſub longa ac diligenti examinatione pertractauit. Duæ tandem præcipue, eædemq; contrarię ſententię fuerunt elicitę. Altera, ut bellum nullatenus cum Ottomano fieret, ſed pax omnino cum eo inita ſeruaretur, eoq; maxima inde cōmoda eis proficiſcebātur. Nam omnes populi Scanderbegi urbes & ciuitates locupletatæ fuerant, quoti dieq; in maius excreſcebat id commodum: adhæc ferè omnem prædam quā Barbarus ex agro Scāderbegano abſtulerat, ei cumulate reſtituerat. Altera huic mens longe diuerſa effluxit. Bellū omnino Ottomano principi mouendum, nec eius fidei ullatenus ſtandum, quam nunq; alicui, & præſertim Chriſtiano ſeruauerat, præſertim quando ipſe prior Scanderbego pacem rupiſſet, & iura fœderis uiolaſſet: neq; Tyranno credendū, aut promiſſis eius fidem habendam, quum doloſe Scanderbegum allicēret, audiens omnes reges & principes Chriſtianę religionis aduerſus eū conſpiraſſe, & arma iamiam ex omni Chriſtiano orbe in eum ruitura. Eo proinde timore pacem ſe Scanderbego ſeruaturū polliceri, aliâs neq; pacem ſeruaſſet, neq; prædam reſtituiſſet. Propterea nihil immorandum ſed bellum intrepide, & alacri animo aduerſus cōmunis fidei hoſtem excitandum. Cuius ſalus eſſet, proprio etiam bono, & ſaluti præferenda, præſertim quod ipſe Pius Pontifex maximus, cum omnibus Chriſtianorū uiribus in eum conſpiraſſet. Hæc igitur ſententia tanq; magis religioſa, & efficax, quum ipſi Scanderbego, maioriq; parti procerum, & ducum,

Diuerſæ ſententiæ de mouendo bello in Turcam.

& præfecto

& prefectorum placuisset, hanc ueluti uniuersale bonũ, publicumq; commodum elegerunt, statueruntq;, ut bellum aduersus Mahumetem excitaretur, & arma pro tutela Christianæ Reipublicę inferẽda essent. Pręterea honestum ac sanctum uidebatur, summo Põtifici Dei uicario, ac uniuerso Christianorum collegio adhęrere. Adhęc obtemperandum etiam ipsi Dyrrachiensi Archiepiscopo, ipsiusq; monita & consilia tanq; mandata seruanda. Cui propter uitæ grauitatẽ & sanctitatem, summã fidem pręstabat, cunctaq; eius consilio faciebat, qui ex more regio Scanderbego semper aderat, à quo oẽs res gestas, & historias tam Grecas q; Latinas didicerat, Scanderbeganisq; ducibus ac militibus maxime dilectus, gratusq; erat. Decreto igitur aduersus Ottomanum bello, mandatum est ubiq; locorum delectum fieri, exercitum cogi, prefectis & castrorum ducibus, ut pręparato, instructoq; exercitu adesse festinarẽt. Quo facto, Scanderbegani milites pręcipue illi qui in limitibus custodiæ causa degebant, summa ui & impetu in Turcaicum & hostilem agrum irruperũt, quem longe lateq; depopulati, maximam inde prædam secum abstulerunt. Nam lx. millia boum, lxxx. millia pecorum, tria millia equarum cum pullis suis, quę de turma (ut aiunt) & ipsius Mahumetis principis grege erant, inde abegerunt. Qui quum ad intima Barbarorum loca penetrassent, & omnia igni, ferroq; euertissent, nullam fœlicem arborem, nihil frugiferum in agro relinquentes, ingenti terrore atq; formidine cuncta repleuerunt. Quę omnia quũ Mahumetes percepisset, uehemẽter in Scanderbegum cõmotus atq; succensus est. Sed postmodum fronte reducta dolorem suum supprimens, uultu admodum hilari, hæc dixisse fertur: Quid mihi Scanderbege ista, qui Orientis & occidentis principatum teneo? Tamen cõtra eum ultionẽ animo concipiens, in eius perniciem & ruinã iurauit. Sed quia Christianorum arma iam in se concitari, & copias moueri pręsenserat, ualde perterritus, arte sua Ottomana, illecebris Scanderbegũ capere, et sibi recõciliare excogitauit. Circũferebatur iam ubiq; Piũ Pontificẽ maximũ, cõtractis undiq; uiribus, & copijs oĩm Christianorum in unũ coactis, prope diem aduersus Ottomanum egressurũ, qui ut primum in Epirum & Albaniã traiecisset, in urbe Dyrrachina post rem diuinã factam, Paulum Angelum eiusdẽ urbis Archiepiscopũ, de quo superius mentionem fecimus, in culmine pręsulatus, & secundam à summo Pręsule et Pontifice maximo dignitatẽ, quã nunc Cardinalatũ appellant, insignire, atq; sublimare, Scanderbegũ uero in regẽ Albanorũ & Epirotarũ declarare. Quem etiã omnibus copijs Christiani exercitus aduersus Mahumetẽ generalẽ (ut aiunt) Imperatorẽ perficeret. Quãobrem à Barbaris undiq; circũferebatur, si in tali expeditione Christiana aduersus Ottomanũ Scanderbegus egressurus esset, proculdubio Christiano uictoriam adiudicandã iri, & de re, Ottomanicq; imperio uictũ, desperatumq; fore autumabant oẽs, & asserebant. Tantus terror, tanta formido Scanderbegani nominis eos incesserat, adeò formidolosum, adeò horrendũ apud Tur-

Turca cogitat in perniciem Scanderbegi.

Paulus Angelus Archiepiscopus Dyrrachinus fit Cardinalis.

apud Turcas illius erat nomen. Ideo Mahumetes omni arte, ingenio, & calliditate suã laborabat, ut Scanderbegum ad se alliceret, & cum eo ex integro componeret, hincindéq; iuramento præstito pacem uallaret. Cui etiam huiusmodi literas scripsit:

Literæ Mahumetis ad Scanderbegum.

Mahumetes Amiræ Soltanus, Orientis atq; Occidentis Imperator, Scanderbego Principi Albanorũ, Epirotarumq́; S.P.D. Fidem tuam & probitatẽ, Scanderbege Princeps nobilissime, semper admiratus sum. Propterea non planè credibile mihi fuit, te magnanimum & generosum principem, fidem & pacem, quam mecum iampridem inieras, tam facile & temere soluisse. Nam (ut audio) maxima manu fines meos transgressus, omnia igni, ferroq́; deuastans, maximam inde tecum prædam qui dẽ abegisti. Cuius quidem rei causam Venetos fuisse, mihi certum exploratumq́; est, quorum consilio & suasu ad hoc faciendum impulsus es. Nam eorum illecebris, calliditate & astu seductus, mihi bellum intulisti, ruptor fœderis, uiolatorq́; gentium iuris factus. Idcirco exiguo, aut nullo potius tibi uitio esse dandũ censeo, causam magis ignominiq; intuens, q̃ ignominiam ipsam, sed omnem in eos culpam reijcio, qui mihi semper hostes & infensi fuere. Sed quid hæc mihi Scanderbege? qui tot & tanta possideo, adeóne graui quadam iactura imperium nostrum afficere putasti? dum prædonis magis cuiusdam, q̃ hostis more in agris nostris depopulandis, & abigendis pecoribus tam insolens es factus, quod ego tamen neq; iniuriq; loco duco. Sed perge, age, si ita æquum uidetur tibi. Pluris nanq; ipse facio amicitiam, & beneuolentiam tuam, quàm omnia quæ mihi sunt chara, quod te (ut scis) semper unice dilexi, & eximio quodam amore sum prosecutus. Nam quoties tenellam ętatem illam nostram, & consuetudinem, dum unà in regia patris mei Adrianopoli commorabamus, in memoriam reuoco, non possum equidem non omne officij genus debere tibi. Propterea Scanderbege mi, te etiam atq; etiam rogo & hortor, ut priores pacis nostræ conditiones renouantes eam iureiurando ex integro confirmemus. Nam si illa prius iuramento hincinde uallata fuisset, nequaquam à Venetis te seduci, aut circumueniri permisisses. Quamobrem opus est, ut nunc denuo fœdus inter nos & pacem iureiurando sacris hincinde adactis perpetuo muniamus atq; confirmemus. Quod si feceris (ut spero) & me audieris, proculdubio tu cum posteris tuis semper regnabis, & tua omnia tibi salua erunt. Sin secus, pœnitebit te (mihi crede) q̃ocissime. Nosti iam uires meas, quibus an possis resiste re, tute consule. Non reguli tui uicini, nõ Veneti seductores te poterunt à ui, & furore meo eripere. Nonne Græcos ferè omnes exterminatos uides? Trapesuntium Imperatorem à nobis imperio deiectum? Rascianos principes, & Triballos euersos? Illyricos prostratos, totiusq́; Asiæ regna, aliosq́; reges & principes perdomitos, ac subiectos mihi. Sequere igitur Scanderbege consilium meum, promissis stato, non enim falleris mehercule. Mustaphę seruo & nuncio nostro qui ad te uenit, de ijs man

dauimus

dauimus, cui indubitatam fidem adhibeto. Vale. Ex Constantinopoli urbe nostra regia, Nonis Maij, à generatione Iesu Mill. cccclxiij.

His literis acceptis, perlectisq;, Scanderbegus Mahumeti in hunc modum respondit:

Athleta Christi Georgius Castriotus, alias Scanderbegus, Albanorũ Epirotarumq; princeps, Mahumeti illustriss. Turcarũ Principi S.P.D. Admiraris Mahumetes Princeps, quod milites mei (ut inquis) contra fœdera, ruptis pacis nostrę conditionibus, ingressi fines tuos, maximam inde prædam secũ abstulerunt. Cuius rei auctores Venetos asseris, quos hostes tibi acerrimos dicis, subdisq;, quod ista parum offendunt te, tum principem potentissimum, tum quia propter maximam in me beneuolentiam omnia ęquo fers animo, & maxime q; aliorum consilio seductus id ędiderim, facili negocio omnia remittis mihi, dummodo fœdus quod prius inter nos ictum fuerat, eisdem tecum conditionibus iuramẽto confirmem, impellisq; ad id maxime, admones & hortaris, ut cõsilium istud tuum amplectar, mihi, & posteris meis mirum in modum præfuturum, nisi forte dum Venetis obsequi studeo, malim tuam indignationem subire. Adhæc, ut magis deterreas me, enumeras longo ordine gentes, populos, Reges, Principes à te deuictos, & tibi subiectos. Sed quidnam noui (rogo te per Deum immortalem) quid tantum admiraris Mahumetes princeps? & illud primum, quod milites mei id in agrum tuum fecerint, quod à tuis identidem militibus prius in rebus eorum commissum magnopere (ut debuerant) dolebant, ac de me conquerebantur. Proinde si ipsi quoq; militari quadam lasciuia (ut tuus est dicendi mos) ulciscentes illatam, non nouam inferentes iniuriam prospexerint sibi, & damnum damno compensarint, nihil est quod admireris & me accuses. Cohibuissem ipse (uerum ingenue fateor) homines licet acerrime lęsos, sedassem animum eorum tantopere ad omne ultionis genus prouocatum, si uel cuncta tu eis, quæ amiserant, reddenda curasses, Princeps unus omnium opulentissime, & liberalissime, uel hanc tuorum licentiam, quam lasciuiæ uelamento tegis (uix pueris dignas ambages) ut par erat, castigasses. Quamuis enim delicta ubique grauia existunt, in rebus tamen militaribus grauissima censeri debent. Quid quæso? uis ne me istam tuorum lasciuiam interpretari? tanta præsertim accepta iactura, quos & cohibere prius, & punire post factum potuisti. Accipe igitur tu quoq; Mahumetes sapientissime, uerba isthæc nostra, quę nobis hucusque pulcherrime & dare, & uendere consueuisti, dum semper fraudi excusationem & speciem aliquam iuris imponis. Illud tamen, quod dum me obtentu pristinæ consuetudinis, & beniuolentiæ nostræ excusas, in Venetos inueheris, iniuria mehercule facis. Non enim erant Principes optimi, iustissimi, sanctissimi à te tanquam seductores calumniandi. Quid præterea opus Venetæ Reipublicæ cõsilijs mecum agere, illecebris me allicere? ut tibi sim iratus, te ut hostem persequar,

qui soli

qui ſoli, ſoli inquam, quando ita res ferat, & aperte poſſunt tecum contendere, & facili negocio te ſuperare. Nam quod ſuades mihi, ut eorũ conſuetudine abſtineam, fruſtra agis mi princeps. Quis enim mortaliũ ita perditus eſt, ita ſuis ipſis inuiſus, qui non malit uel maxime errare cũ Senatu illo, quam tecum optime ſentire, ego preſertim, qui et conſęderatus eis iampridem ſum, & unus omnium amicus, quod tu tamen (quæ tua eſt perfidia) nihil curaſti, agrum eorum in Peloponneſo, ruptis pacis fęderibus quottidie infeſtando diripiendo. Sed nec minę tuę hoc loco deterrebũt me Ottomane princeps, quas Barbaro more effundis, in me ingeris, euomis, ni conſiliũ tuum fuerim ſecutus, nam & pati, quãdo ita res ferat, & facere fortia Albanum eſt. Non timorem incuties mihi puſillo regulo cum Venetis meis. Quis tantus (ut ipſe te apellas) orientis, occidentis, & omnium mundi partium imperator? Riſum profecto hoc loco excitaſti mihi. Rident te alij quoq; Chriſtiani principes. Quomodo ita imprudẽter, ne dicam impudenter totius orbis imperiũ falſo uocabulo urſurpaſti tibi? Quid in maiore Aſia poſſides? nihil certe, an omnia, quæ in minori continẽtur, tua ſunt? minime. In Europa quid habes preter Thratiam Myſſiam, partem Gręcię, atq; Peloponneſi, Mytilenem, & Tauricam regionẽ? Aphricam nunq; pes tuus calcauit, Hic ne eſt uniuerſi orbis principatus? Sed finge, finge Mahumet Princeps omnia ab ipſo uſq; oceano ſubiecta ſeruire tibi, non tamen iccirco inſurgendum eſt adeò tibi ut alios contemnas omnes. Deſine, deſine gloriari, & diſce iam (ſi potes) humanę incõſtantię ſingulare documentũ. Nam ubi ſunt Aſſirij, qui orbis terrarũ quandoq; imperium tenuerunt? Vbi Medi? Vbi Perſę? Vbi Gręci? Vbi deniq; Romani rerum domini? Maior certe fuit Tanberlanus ille Scytharũ rex, terror (ut ſcribitur) gentium, q; tu. Qui auum tuum Paiazetem illum, qui armis tot, & tanta geſſerat cum cc. milibus in finibus armenię profligatum, & in fugam conuerſum captum, uinctumq; cathenis triumphantis more ante currum ſuum traxit, In cuius exercitu duodecies centena milia hominum fuiſſe traduntur, Xerxe, atq; Dario maior quorum exercitu maria conſtrata ſiccata flumina prodiderunt antiqui, Exterminati tamẽ ſunt omnes ab exterminatore gentium, Mahumet princeps, digytus dei omnes extinxit. Diſce proinde te quoq; hominem eſſe cognoſcere: Noli tantopere copiarum, & exercituũ multitudini confidere, ſepe nanq; maiores exercitus minoribus ceſſiſſe hiſtorię teſtantur. Quare nõ immerito receptũ eſt illud: Nec laudaueris ducis uirtutem, niſi quum ductus fuerit ad triumhpum. Deum quòq; ipſum meliorem cauſam fouere, an dubitandum uidetur Mahumet? Scis tamẽ tu bene ſcis ad totius imperij ius te quicq; preter deum habere, omnia uiolenta eſſe, omnia perperam à te, & iniuſte poſſideri. Propterea non deeſt animus mihi Ottomane imperator tibi tanto rerum domino uenienti modo reſiſtere, ſed uel prior te intrepide, & audacter in campum prouocare, inſignemq; de te (deo propicio) & ſperare, & referre uictoriã. Sunt

Argumenta humanæ inconſtantiæ.

Digitus dei.

& nobis

& nobis milites, qui & ipsi tela tractare, procedere ante signa, uersari media in mole pugnæ sciant. Quæ igitur de pace iterum firmanda agis mecum? Frustra iam huiusmodi delinimentis me circumuenire quæris, ita est mihi & fides tua suspecta, & beniuolentia usquequaq; inuisa. Quippe quum ficte semper, & dolose maiorum tuorum mores secutus, quicquid agis, quicquid polliceris mihi, facis omnia, quo facilius euertas me, regnoq; exuas. Euasi tamen ipse hucusq;, Deo autore, insidias tuas omnes, dolos & fraudes omnes. Sed breui, breui (ut spero) his omnibus finem dabis, quum non artes istæ tuæ, non insidiæ ullæ leuabunt te, non Ottomanum ingenium, non tumor iste Barbarus proderit tibi, neq; tamen unus ego in te hos animos gero. Longus post me ordo est Christianorum principum. Ecce nanq; armatur in te, totisq; uiribus cõtendit, quicquid est usq; Christiani nominis & splendoris. Coniurârunt in te unà cum nostro summo Pontifice Pio, Reges & Duces omnes, et ad euertendum te, regnoq; spoliandum iamiam aderunt. Quamobrem ego obtentu pristinæ consuetudinis nostræ, quamuis tu eam grauiter læseris, penitusq; uiolaueris, admonendum tamẽ de his te duxi mi Princeps, quo diligentiori aliqua consultatione cogitatus omnes colligeres, tibiq;, atq; regno tuo consuleres. Vides impetus, atq; uires tantorum principũ, quas an sic facile possis euadere, non satis scio. Poteris tamen, si me audies, poteris & imperium nomenq; tuum ex magno maximũ, ex fœlici fœliciſſimum, ex celebri reddere efficereq; celeberrimum, si perfidia ista, & Macometanæ sectæ erroribus depositis, ad Christi fidem & ueritatem te conuertere uolueris, animæq; tuæ tandem habere rationem. Neq; tu quoq; qui altiori spiritu, & ingenij magnitudine maiores tuos omnes louge excellis, ceu hæreditario quodam iure, in errore, & pertinacia ista te tuosq; uersari amplius patiaris, faciasq; iam sponte tua (ut sapientissimum principem decet) quod es propediem necessitate facturus. Turpissimum habitũ semper est ex ore Imperatoris audire: Non putâram. Resipisce aliquando, tecum habita. En offert materiam tibi Deus optimus maximus, quomodo & rerum tuarum statum oẽm tranquillum reddas, & omnes te reges & imperatores nostri ament, uenerentur, obseruent, neq; hac in re te regnandi cupido, ac bonorum istorum quæ possides, solicitudo excruciet. Quicquid enim iniuste, quicquid illicite usurpasti, omnia profecto Christiani principes uelut propria & hæreditaria licite & iuste te habere concedent, confirmabunt, sancient. Eris uerus Princeps, legitimeq; dominaberis, dummodo fidẽ hãc, & uerũ Dei cultũ amplectaris. Quam ut primũ senties, dolebis per Deũ immortalem nõ maturius cognouisse: dolebis amissi tẽporis dispẽdio, exterminabis, eliminabis, quicquid mendacij, quicquid fœtoris apud uos reliquit spurcissimus pseudopropheta ille Mahumetes. Ex castris nostris vij. kalend. Iunias. Mill. cccclxiij.

Coniuratio principum Christianorũ in Turcam.

Stultißimũ est ex ore Imperatoris audire non putâram.

Hortatur Turcam pro susciptenda fide Christiana.

Postquam Scanderbegus huiuscemodi literas ad Mahumetem dedit, interim literis summi Pontificis ei nunciatur, quod ipse cum innumeris

copijs crucesignatis contra Ottomanum principem propediem urbem egressurus erat, & Anconæ portum, maritimaq; petiturus, quo inde in Epirum cum uniuerso exercitu traijceret. Vbi primum Paulum Angelum Dyrrachinum Archiepiscopum in Cardinalatus dignitatem & purpuram assumeret, Scanderbegumq; Albanorum atq; Epirotarum regẽ declararet, ipsumq; Christianis copijs præficeret, ut expeditionem, quam cum omni fidelium cœtu in Barbarum susceperat, totis uiribus persequetur. Quamobrem eum admonebat, exhortabatur, ut copijs præiret, & Barbaro uniuersale bellum indiceret. Quibus literis corã omnibus principibus & præfectis castrorũ perlectis maximo plausu atq; lætitia, Scãderbegus mox copijs instructis, in agrum Turcaicum & hostilem maximo impetu irrupit. Quem longe lateq; discurrens, omnia igni, ferroq; deuastauit, atq; diripuit, & maximum Barbaris terrorem inferens, Mahumeti generale bellum indixit. Verum quũ Ottomanus iamiam Scanderbegi literas perlegisset, per idem ferè tẽpus ad eum nuncius uenit, Scanderbegum in agrum suum irrupisse, omnia diripuisse, atq; incendisse. Quo tristi nuncio Mahumetes admodum territus, totusq; ira atq; furore in Scanderbegum percitus, Seremetium præfectum suum cum xiiij. millibus equitum ad cohibendum potius impetum & furorem eius, q̃ aliud quippiam præclare agendum contra eum misit. Statimq; ipse Princeps conuocatis ducibus omnibus, & præfectis suis, corã eis sic elocutus est:

Oratio Tyranni ad duces & præfectos suos

Nunquam dubium mihi fuit, Principes optimi & commilitones mei uobis omnibus illud unum esse certissimum, exploratissimumq;, regnũ, ius, imperium meum omne uobiscum semper fuisse commune. Eius proinde salus, & incolumitas non minus curæ uobis, q̃ mihi ipsi esse debet. Nostis enim bene nostis, quanti uos fecerim semper, ut me ipso apud me nõ essetis inferiores, q̃ humane, q̃ benigne egerim uobiscũ, ut nõ tanq̃ regem uestrum & principẽ, sed uelut cõmilitonem aliquẽ ex uobis usque quaq; me gesserim. Qui nõ mihi tantũ, sed uobis, uobis inquã, liberisq; uestris uixi, laboraui, insudaui, & ad sanguinem usq; studium, operamq; meam omnem prẽstiti, quo regnum uobis pacatum, tranquillum, & undecunq; maximum redderem, efficeremq;, quo inimicorũ impetũ omnẽ propulsarẽ, propellerẽ, & ciuitates, populos, uxores, liberos, fortunasq; uestras augerem, illustrarem, extra periculum ponerem. Effectum, effectumq; est ita diuinis auspicijs, ut omnia duce tñ uirtute, fortitudineq; uestra ex animi sententia cesserint nobis. Nihilq; ferè hodie uel peragendũ, uel optandũ superfit uobis duces inuictissimi, quod uel ad nominis splendorẽ attineat, uel ad imperij amplitudinem. Quid enim enumerẽ domitã iam Asiã oẽm, peruictã Thraciã, expugnatos Triballos, subiectas utrasq; Mysias, debellatã Tauricã regionem, Alycarnaseum regẽ è sede deiectũ, Principes Illyriç expulsos, Pannones profligatos? Quę regio est (rogo uos per Deos immortales) quę tellus fortissima, ferocissima, quam nõ arma uestra penetrarint? Qui populi, quę gẽtes indomitę & inuictissimæ,

Narrat suas uictorias per compendium.

quæ no-

quæ nomen, uirtutemq; uestrã uel non timuerint prius quàm senserint? Nunc uero (proh pudor) quid istud dedecoris est uiri principes? Quis tantus rerum tumultus? Vnde nouus & insuetus timor hic? Tantos ni mirum rerum euentus pertimescitis? quos ignauus, subdolusq; Christianus iamiam minatus uobis. Persuasit, itá ne persuasit omnia uobis (quę uestra est leuitas) Scanderbegiolus ille doli totius artifex, inexhaustę malitiæ caput? Vultis, uultis ne ita facili negotio homines fugæ magis q̃ uirtutis memores, absq; pugna, absq; contentione imbelli, inutiliq; Christiano concedere, ea quæ cum maiores uestri, tum ipsi uos tot sudoribus, tot uulneribus comparastis? Cur enim liberius mihi apud uos loqui nõ liceat pro rebus, pro liberis, pro fortunis uestris? Non disputare apud uos de rei totius statu? Non accusare uos unq̃ licebit mihi, quos & seruaui hucusq;, & nunc maxime studeo conseruare? Vultis ne sic absq; cę de, absq; cruore destituta Europa, quã tanto & desiderio & labore posse distis, in Asiam turpiter confugere, & rem, statumq; uestrum cuiuis mortalium optabilem, hoc ignauo animi torpore ultro relinquere? Qua re nihil hosti in uniuersa uita optabilius, nihil iucundius esse posset. Sed age tuti ne in Asia eritis? ubiq; gentium persequi uos non abstinebũt. Quó uertemus? Quę spes reliqua nobis futura? Qui rex aut princeps nos excipiet, gentem omnibus inimicã æque ac inuisam? Idcirco fortasse quia quicquid habemus, quicquid possidemus, alienum esse, uiolentumq; dicunt, sed iniuria mehercule. Dictum est enim, & uere mehercule dictũ: Quodcunq; pes equi tui calcauerit, id totum tuum sit. Nihil mortales in hac uita tulerunt secum. Nihil horum quæ hic sunt, cuippiam proprium esse potest, omnia fortium uirorum sunt. Deus omnium est dominus, & aperto campo cuncta in medium posuit. Quibus igitur eius nutu & permissu potiti sumus, quę omni merito iure sumus adepti, & diuina uoluntate per tanta temporum interualla possidebimus nunc, nunc sunt nobis pertinacissime tutanda, seruandaq;. Quamobrem, commilitones fortissimi, audite, animis adeste, nolite terreri, ne hostibus magis atq; magis audacia increscat, sed unà omnes, ut par est, consiliis non tumultuosis, & turbidis, sed sedatis, & quietis rem tantam capessite, cogitatus uestros confirmate. Si pulchrum ducitis uos, uitamq; ipsam, tot regna, tot imperia diuinitus permissa uobis, uxores deniq;, liberos, fortunasq; uestras contra Christianam rabiem & furorem protegere, atq; conseruare, arma uestra intrepide, audacter in Christianos sumite, acriter aduersus eos (ut consueuistis) pugnate. Nec magni negocij atq; operosa res uideatur, quod auditis Christianorum principes communi quadam concordia & consensu in nos arma excitasse. Nihil est adhuc uobis de summa uictorię ambigendum. Quid tandem est, cur cœlum ac terras misceant? Edocti estis sæpenumero gentẽ istam, quàm ignaua sit, quàm imbellis, nullorũq; neruorum. Ignaui sunt omnes timidi, languidi, somnolenti, ocio assueti, delicijs & uoluptatibus dediti. Omnes in plumis, omnes in Venere educati, in curia,

Scanderbegiolum uocat in contemptum.

ti in curia, in Senatu pugnaces, uerbis, non rebus animosi, ocio semper affixi hærent, in foro uiuunt. Nullum neq; bellandi studium, neq; belli artem tenent, neq; laborem corpus, neq; animus perferre periculum potest. Molles habent artus, & delicatos, non dura assueti disciplina. Aestus frigoris, inediæ, laboris, penitus impatientes, non curæ militaris gnari, ut uos Commilitones amantissimi, qui quot milites estis, quot bellatores fortissimi, tot uidere uideor mihi optimos imperatores. Qui uitam omnem in expeditionibus, & totas ferè noctes in armis & insomnes ducitis. Nihil ita durum, ita difficile, asperum, quod non uobis & lene, & facilimum uideatur. Qui ex tanta periclitandi assiduitate hi estis periculorum contemptores effecti, ut non modo non nolitis timere, sed etiam non possitis, qui spreta plumarum mollicię duros artus duriori iugo disciplinæ prœmitis in bello, & pugna paucis minimisq; contenti humi procumbitis, dura & extrema omnia pati assueti. Ita ad uictoriam contenditis, ita properatis, ut nihil quod sitis passuri, sed quo peruenturi tantum cogitetis, uulnerum prorsus, mortisq; immemores. Hæc sunt, duces optimi, fortissimorum, hæc optimorum militum studia, hæc officia, hæ artes, hæc uera militaris disciplina, hi strenue pugnant, hi facile superant, hos certa manet, hos indubitata uictoria. Contendant igitur ad nos Christiani loquaces principes isti, ueniant magnifici adhortatores, uerbis tantum feroces, operum militarium expertes, nescio quo fato, diu forsan longumq; huiusmodi expeditionis recordaturi, quum non ingenium, non artes ullæ eos leuabunt, non facundia proderit, non erit eis concionibus utendum, non enses (ut solent) muliebribus concinandi speculis, sed hostili cruore aspergendi, quum strenuus ab ignauo, ab imbelli bellator exterminabitur. Hi ne timendi uobis milites præstantissimi? His cedendum? quibus nihil humilius, nihil contemptius reperiri potest. Quid miraculi conspicor, in ancipiti sententia nutat animus. Ponite quæso ante oculos uniuersi, ponite singuli, facti huius dedecus, atque indignitatem. Reuocate animos, pristinam excitate uirtutem. Ita ne abijt omnis maiorum memoria? Nihil iam illius sanguinis supereſt? Nil mouet præterea fortuna fœlicior, quæ in omni uos expeditione, & maximis bellorum motibus est semper ex animi sententia, & comitata, & secuta? Nihil efferunt tanti rerum successus? Vtimini proinde (si Dijs placet) tanta rerum occasione. Viderunt tumultuosi Christiani isti, habent in oculis adhuc luctuosæ fortunæ suæ non uetustum, sed recens exemplum, confractas, contritasq; reliquias Varnensis & Basilicnsis prælij. Quid de Græco imperio? Quæ uices rerum? Qui motus? Quantæ mutationes? Omnes tandem sub hasta uenierunt, sed clamant rapacissimi temerarij, & fugacissimi defendunt ignauiam suam, excusant imbecillitatem casus fortunæ, ac suorum perfidiam detestantur, non uestram admirantur uirtutem. O ridiculum remedij genus, hos Imperatorum insciția amisit, hos militum secordia,

hos belli

hos belli fortuna absumpsit, illos intestinæ seditiones, alios credulitas nimia, & perfida domesticorum exitio tradidit, atq; alijs deinceps nocuit dissolutior hostium contemptus. Siccine igitur hos uenientes timetis, nedum uenturos existimatis? Viri fortissimi, id quod maxime optandum uobis fuerat, & uotis omnibus expetendum. At ego (ut efferã plane quod sentio) nec uenturos puto, domi se continebunt (mihi credite) nec inuiti, deponent minas istas. Demittent animos ridiculi bellatores. Satis pugnatum uidebitur eis, si hostem prouocarint. Laborãt prçterea seditionibus assiduis, factionibus agitantur. Omnes præesse, omnes imperare uolunt, parere nemo, tanta inter eos animorum diuersitas, multi sunt inter illos reges, multi imperatores, quilibet in consilia sua pro libito uoluntatis fertur. Nullus commune bonum & commodum procurat, simulant Christiani inter se, ambitiosi sunt omnes, cupidi omnes, odia inter eos maxima, cõsensus nullus, obedientia nusq;, in quibus tota uis imperij uersatur, in bello præsertim, nanq; his deficientibus, res militaris omnis ruit, nedum claudicat. Prçter hæc mutua çde gaudet gens ista tã sancta, tam religiosa ultionem inter se quotidie, & insidias parant. Quas ob res, quę perfidus transfuga ille Scanderbegiolus ad nos literis suis tot minis & terroribus scripsit, contemnite æque, ac irridete. Coniurauit scilicet in nos omnis Christianorum cœtus, & turba, unà cum principe suo quem illi Papam appellant, quem illi ut nos Calliphum nostrum uenerantur. Conspirauerũt omnes fidei illius principes & reges, iam arma commouent, ut nos omnino persequantur. Europam patrimonium eorum iniuria à nobis occupatam uendicent. Secum nimirum moliuntur hæc, secum uidelicet loqui didicerunt, non stulti homines, ita est unusquisq; sibi bonus interpres. Sic & Agamemnon apud Homerum die quadam anteq; sol occumberet, sacros Troię muros dirruere uolebat, sed auersos oculos tenebat Iupiter, ridebat hominis uota. Properant Christiani ad comparandam sibi singularem gloriam, sed perinde difficilem, augebũt, ampliabunt (fidem meam obstringo uobis) rem, imperium q; uestrum, dum absorbere cupiunt. Quid enim (ut cętera omittam) de rerum, ac locorum incommodis dicendum? quid de commeatibus, cæterisq; impedimentis? in quibus uel maxime stat robur, & subsidium belli. Nonne omnia quæ deerunt eis, uobis in expedito sunt futura? Locus ipse præterea uos tutabitur, & rebus omnibus affatim armabit, ad inferendã magis, q; ad recipiendam iniuriam idoneus, & tam ad inferendum, q; referendum pedẽ fidelis & habilis. Domi pugnabitis, ubi cuncta uobis affatim respondebunt. Incitabunt ad pugnam omnia, suggerent omnia uobis animum, & modum uincendi. Hinc seniorum parentum lachrymæ, hinc paruulorum liberorum oscula, hinc dulcium uxorum amplexus. Gentes ipsæ demum, quę auspicia uestra sequuntur, fidem pertinacissime seruabunt, nullis consilijs opus erit, non stimulis, non hortaminibus, accensi erunt omnes. Inuitat, hortatur, cogit unumquenq; commune periculum,

Christianorũ discordia inter se.

Commeatus robur belli est

culum, commune ſuorum exitium, uocat æque cunctos ęqua belli ſors, monent rerum maximarum uices, ac euentus. Hic una libertas, hic ſeruitus perpetua, hic totius rei ſumma uerſatur, hic patriã, imperium, liberos, fortunasq; ueſtras, omnia in alea poſita uidetis. Agite ergo uiri ipſa uirtute maiores. Huc omnes gradum ſiſtite, animos firmate, dum tempus agit rem conſulite, ne enerues Chriſtriani iſti (niſi inſtituti huius eos fortaſſe pœnituerit, & ſatius domi ſe cõtinere tandem exiſtimarint) ignaros nos & imprudentes operiantur, adorianturq;. Quippe quum in omni actionum genere euentus maxime in periculo eſſe ſolent, quos non diligens aliqua, & expedita cõſultatio anteceſſerit. Quin & ſi contemptibilis gens iſta ęque ac ſuperſtitioſa, uel ſua ſponte (ut moris ſui eſt) ab incepto deſiſtere maluerit, uel demum quiſpiam eorũ conſilia, & rem ſuo ipſam molimine grauẽ præuerterit, ipſi ultro in eos progrediamur, ultro irruamus. Sic & impoſterum quicquid periculi è medio tollemus, & ſuperabimus forſan omnes (ut uno uerbo cuncta abſoluam) ita ſuperabimus, ut hodie orbis totius imperia ſint in uos facili negocio peruentura, quod diuinitus eſt genti noſtrę promiſſum, ut ex aſtrorum ſcientia didici. In qua diuina arte (ut noſtis) uel ab ineunte ætate opere plurimum impendi, & ex ea fructus maximos cepi, quam qui recte tenent, neq; falli, neq; errare queunt. Vniuerſam nanq; mundi huius machinam à ſuperioribus motibus atq; ſtellis gubernari nemo ambigit. Non deerunt præterea uobis (ne domo diſcedam) milites fortiſſimi, non ualidiſſimi exercitus, nõ multitudo, ac penè innumerabilis copiarum immenſitas, nõ equi, non arma optima cuiuſcunq; generis, non tormenta, nõ qui eis perite utantur, quæ ad uictoriam comparandam ſunt potiſſima, cum aſtrorum benignitate, & Deorum auxilio diſceſſerimus. Quod uero ad Scanderbegũ attinet, qui tantis rerum ſucceſſibus ferocior factus, fines noſtros quotidie infeſtat, Macedoniq; ueſtibula obſidet, & ad nos literas omni tẽpore, ac nuncios mittit, nouum doctrinę genus ſuadet, quod ſeipſum male docuit, extirpabimus (qñ res ita feret) delebimus. Extinguemus uno icto totũ hominem cũ omni gente & poſteritate ſua, & ſi uiuus ſorte aliqua in manus meas uenerit, ædam in nephario corpore illo omnia crudelitatis exẽpla. Ita unus omnium maxime tanq; lerna quędam malorũ (ut de patris morte taceam) animũ meum offendit, remq; & imperium noſtrũ afflixit tot ducibus, tot principibus, tot fortiſſimis uiris abſumptis. Sed indulgeat nunc aliquantulum ſtultitiæ ſuæ ſtultiſſimus hominum, deſipiat, gloriętur regno iſto ſuo atq; ambitioſa paupertate, quouſq; ſibi fata permittũt, quandoquidem hodie maiora nos rerum pondera uocant.

Turca ex aſtris colligit orbis imperia ſibi promiſſa.

Minatur atrocia Scanderbego.

His à Mahumete peractis, omnes eius duces, & caſtrorum præfecti, uno eodemq; conſenſu ſummam & inuiolabilem fidem Ottomano, ſummamq; obſeruantiam iureiurando ſanxerunt, non tempore ullo laboribus aut periculis parcere, ſed omnia ſua, uitamq; etiam ipſam, ſi ita exiget res, pro Ottomanę familię dignitate, pro ſui imperij amplitudine ſemper intrepide

intrepide exponere policiti sunt. Adeo nullum periculi genus animo cuiusq; obseruabatur, sed publicū imperium, seruitiumq;. Cæterū Mahumete in præsentia paulum omisso Scanderbegū repetamus, qui ingenti onustus præda cū militibus suis lętabūdus ex hostili agro in castris reuersus est. Cui illico nunciatur, Seremetiū Mahumetis præfectū cū maximis copijs in finibus Thracię & Macedonię aduentasse. Cui occurrere Scanderbegus omnino statuit, ut cū eo (si posset) congrederetur. Venerat ibi Seremetius cū xiiij. millibus militum ad agrū, & fines tutandos, ne facilis Scanderbego pateret incursio, qui copias suas partim in Ocridam urbē, quę nunc ab incolis Alchria nuncupatur, partim uero extra urbem, & in suburbijs collocauerat, ubi circū quaq; castrametati erant. Erat enim prope urbem lacus, ex quo Drino flumen exordium suū habet, ingens, & piscium copia ac diuersitate admodum celebris. Quó cum Scanderbegus peruenisset, ad tria millia passuum inde procul se occultans cum decē millibus equitū, peditumq; in insidijs stetit. Ad hostemq; quingentos equites expeditos præmisit. Quibus Peicum Emanuelis, & Petrū Angelum Driuastensem Andreę filiū præfecerat, uiros tam genere, q; factis claros, quo illum (si possent) ad pugnā & certamē prouocarent. Nouerat enim Scanderbegus ibi esse quęstorē quendā oīm uectigaliū & tributorū Mahumetis, uirū prędiuitē, & bellicosum, ac pugnæ percupidū, qui facile ad pugnā prouocaretur. Iniunxerat autē Scanderbegus militibus suis, qui ad prouocandū hostē profecti erāt, ut si hostis erumperet, & ad pugnandum egrederetur, ei frigide resisterent, retroq; pedem ferendo fugā simularent, ut is fugientes insequutus, ad locū insidiarum perueniret, in quo ipse eos expectabat, sicq; est effectum. Quod ubi Scanderbegus hostem appropinquasse uidit, repente ex insidijs prosiliens, summo impetu eum ex omni latere adortus fudit atq; dissipauit. Cęsi sunt ex hostibus supra x. millia, plures capti: inter quos ipse Quęstor cū filio præfecti castrorū, & alijs xij. magnę autoritatis uiris, uincti ad Scanderbegū deducti sunt, qui xl. millibus aureorum se redimerunt. Quibus donata à Scanderbego libertate, uniuersa eius castra donis & muneribus impleuerunt. Reuersus itaq; Scanderbegus in castra, & ad proprios agros uictor cum copijs ingenti gaudio expectabat, ut Christianus exercitus, & crucesignati transfretarent: sed fortuna inuida, & maligna, quæ nemini mortalium longo ocio, longaq; uoluptate frui permittit, omnia in subitum mœrorem conuertit. Nam ecce paulopost Scanderbego nunciatur, Pium Pontificem maximum, qui cum Christianis copijs, & crucesignatis aduersus Mahumetem egressus fuerat, cui etiam Princeps Venetus cum Senatoribus suis, & insigni maritimo apparatu occurrerat, ut primum pedem in Anchonę urbem intulisset, uitam cum morte cōmutasse. Ex quo Christianus exercitus, & omnes crucesignati hincinde diffusi passim dispersi, ad propria rediere. De cuius uiri laudibus pauca in medium afferre decreui, ne unus omnium uiri illius uirtutes reticuisse ui-

De aduentu Seremetij præfecti cum exercitu, ad fines Thraciæ, Macedoniæq;.

Ocrida urbs, dicta Alchria

Victoria Scanderbegi cōtra Seremetium

Pius 2. Papa Anchonæ moritur.

dear,cum autores ferè omnes de eo accumulatissime, elegantissimeq; scri
Vita Aeneæ Siluij. pserint. Fuit autem Pius,qui prius Aeneas Syluius poëta uocatus est,pa
tre Syluio,matre Victoria,Senis ex nobili genere,& peruetusta Picolho
minea familia oriundus,uirtute præstans,uitæ sanctitate conspicuus,stu
diis humanitatis præcipue excellens uir,in quo ambiguum erat, doctri
na maior,an eloquentia fuerit. Grata hominis præsentia, blandi mores,
uita in omni ætate nitida.Religionis zelus,salutem,ampliationemq; fidei
Christianæ quærens,eiusq; cultor, ac maximus propugnator, quẽ per
Ecclesiasticos dignitatis gradus profectũ sacer Senatus Cardinalium in
Pontificem maximũ elegit,& omnes Christiani principes tanquam cœ
leste quoddam numen,& altissimo domicilio demissum in terram,omni
pietatis cultu ueneratus est. Fuit etiã Pius omnium nostri seculi fortuna
tissimus,princeps pacificus, & omnium fermè pater, ac magister, qui ea
ætate nostras,aut Græcas professi sunt literas. Admirabilis profecto uir,
& omni ueneratione dignus,qui omnem ætatem suam legendo, docen
do,scribendo percurrit. Scripsit enim complura uolumina, tam diuinas
q; humanas complexus res. Contexuit historias multas, ac uarias,cum
locorum,& totius ferè orbis situ,quæ nunc singula referre non est opus,
cum ea ædita per manus omnium quotidie perlegantur. Magnus profe
cto,& clarus Pontifex,contempsit pecunias, uirtutem apprime dilexit,
neq; secundis rebus intumuit,neq; succubuit aduersis,neq; spes ei gaudi
um,neq; metus tristitiam auxit. Potus,cibiq; parcissimum fuisse tradũt,
Diuina officia interdiu noctuq; nunq; neglexisse. Pompas seculi fuge
rat,calcauerat auaritiam,libidinem subegerat,sedatus animus eundẽ sem
per eius uultum ostendit. Durus & asper in hostes Christi, promptior
in fide receptis. Euangelij non surdus auditor. Omnia inter Christi pau
peres erogauit. In quo ea à principio modestia,ea grauitas, id acumen in
genij,id studium literarum,is amor uirtutis emicuit. Cum primum uero
Pontificatus apicem adeptus esset,magis effulsit. Multa in Turcas para
uit,Reges & principes omnes concitauit. Sed dum hæc molitus, à fatis
de medio sublatus est. Cuius quidem occasu tantum Respublica Christi
ana detrimenti suscepit,ut adhuc eius obitum maxime lugeat, cuius con
silio,auxilioq; semper usa est. Cum emergere,respirare, & iamiam in por
tu,& in tuto propediem se fore speraret, subito, & inopinato illius casu
afflicta est,& nunc consternata admodum,& à Barbaris undiq; exagita
ta plurimum mœret atq; tristatur. Quo certe tristi nuncio Scanderbega
ni milites,qui prius de uictoria gloriabundi cũ triumpho uenerant, tan
quam fulmine icti dolore q;maximo penè confecti sunt, quod huiusce
modi expeditio à Christianis contra Mahumetem suscepta, in irritum ce
cidisset. Sed magnanimus & inuictissimus Princeps Scãderbegus nihil
admodũ ex hac ruina,& Christiana calamitate territus est, neq; dolore
perculsus,sed hilarẽ in milites suos uultũ prẽseferens, conuocatis militi
bus,& eleuatis oculis ad cœlum, sic religiosissime clara uoce locutus est:

Dominus

Dominus meus & Deus meus, cunctorū cognitor, qui nosti omnia antequam fiant, cui præterita & futura tanquam præsentia patent, & in conspectu tuo sunt, à quo omnia in uero & recto iudicio fiunt, qui cuncta optime regis atq; moderaris, cuius diuina & immensa sapientia à fine ad finem usq; pertingit, & omnia suauiter disponit, uota mortalium, & desideria nostra quandoq; frustraris, nec nos permittis semper his ex animi sententia potiri. Quæ & si quidem bona nobis & utilia apparent, in conspectu tuo tamen longe aliter se habent. Multa etenim profecto quæ nobis uidentur profutura, maxime aduersa à te fore dignoscūtur. Nanq; (ut quod intēdit meus iam exprimat animus) nulla est ita magna ciuitas, aut populus, qui si foris hostem non habeat, domi non inueniat, cū quo certet & contendat, quo etiam præualida corpora ab externis causis tuta, suis se uiribus præmunt, & onerant. Vtinam Romani Carthaginem sibi æmulam, & aduersariam non euertissent, hostem foris non sustulissent, quo haberent quem semper timerent. Nam ciuilibus inter se bellis non conflagrassent, arma in seipsos nō conuertissent, res eorum & imperium nunc forte staret. Nam timor externus, qui optimus tutor, & maximum domesticæ concordiæ uinculum esse dicitur, eos tutatus esset, atq; conseruasset. Ita nunc dicendum farsan nobis nec iniuria de Christianis & fidelium populo. Qui si hostem foris nō haberemus, aduersario careremus, qui nos solicitatos & timidos teneret, procul dubio arma propria in nos metipsos conuerteremus, & domesticis, ciuilibusq; bellis unà oēs rueremus. Igitur nequaq; inutile Christiano populo fuisse existimo, quod hęc Turcaica & hostilis expeditio modo non processerit, ne dum hostem fugaremus magis dolendum, & truculentiorem domi pararemus nobis incendium. Quamuis fatendū est indubitanter illud, atq; pro certo habendum, Ottomanum imperium, quod ui, insidijs, & pessimis artibus exortum atq; auctum est, & diuinis humanisq; obrutū sceleribus, cito casurū esse, periturumq;, quia male parta (ut sapienter dictum est) male dilabuntur, & nemo diu tenet uiolenta imperia. Rem uero Christianam, & Petri nauiculam diuino ore fundatam atq; erectam perpetuo duraturam certum est. Ex quo Deus oīm domine, & rex omnipotens, qui longe nobis utiliora atq; meliora q̄ ipsi postulare nouimus, tua benignitate dare atq; cōcedere dignaris, te supplices humiliter deprecamur, ut mala & peccata nostra diluas, fidēq; tuā, & populū Christianū à rabie & Ottomano furore defendas, quē hic truculētissimus Tyrānus Mahumetes cōtinue persequitur, suaq; immanitate perdere atq; euertere conatur. Cęterū dimisso nūc paulisper Scāderbego, ad Mahumetē principē me conuertā. Qui audita fuga & cęde suorū militū, qui cū Seremetio eius prefecto profligati fuerant, maiori ira atq; furore accensus, alium prefectum contra Scanderbegum, Ballabanū Baderam nomine, cū xv. millibus equitum, & tribus peditū misit. Hic uir nō minus strenuus & bellicosus, q̄ rei militaris peritus, & callidus erat, qui pręclara facinora multa sub Mahumete ediderat.

Vt Scanderbegus tulerit mortem Pij 2.

Ottomanū imperium male partum.

Ballabanus Badera præfectus.

Nam hic

Nam hic ea tempestate, qua urbs Constantinopolitana à Mahumete expugnata fuit, primus muros urbis ascēdit, urbemq; ipsam ingressus est. Propterea Mahumetes ipsum ad præfecturę dignitatem ex infimo gradu promouerat. Erat enim Ballabanus Epiro oriundus, genere & parentibus obscuris, Iohanni Castrioto patri ipsius Scāderbegi subiectis. Qui cum admodum puer esset, à Turcis captus, in seruitutem deductus est. Breui, & modica corporis statura erat, sed peracris ac solertis ingenij, magnicq; animi, atq; intrepidi, ut de Tideo illo apud Homerum scriptū est, quem corpore exiguum, sed maximū bellatorē fuisse tradunt, uiribus & robore corporis pollens, manu promptus, belli percupidus atq; ardens. Qui ut primum ad urbem Alchriç, & fines Macedoniæ peruenit, exercitumq; suum perlustrauit, maxima dona & munera ad Scanderbegum sibi conciliandum (ut quidam uoluere) occulte misit, ne si forte à Scanderbego profligato suo exercitu caperetur, ab eo obtruncaretur. Quamuis propius sit fidei, quod id nō fecerit, nisi ficte, simulateq;, ut postmodum liquido re ipsa patuit. Nam ipse totis uiribus, arte, & ingenio Scanderbegum euertere contendit. Verum Scanderbegus, quem insidiæ, astus, & Barbara fraus nō latitabat, eius amicitiam, dona et munera respuens, eidē ligonem, uomerem, falcem, aliaq; instrumenta Rusticana dono remisit, mandauitq; ei, ut omissis rebus bellicis (cū ea curatio altior esset fastigio suo) ruralia & agrestia officia, paterno ac maiorum suorum more exerceret, qui uilem ac paganam uitam semper excoluerant. Quod Ballabanus permoleste atq; indigne ferens, Scanderbego ualde iratus atq; succensus est, iurauitq; se de hac ignominia (si tēpus ac opportunitas sibi daretur) omnino ultum iri. Itaq; statuit nocturno tempore furtim, & ex improuiso Scanderbegum adoriri. Itaq; contra eum noctu castra sua mouit, sed Scanderbeg ab exploratoribus suis admonitus, statim ei occurrit. Quo cognito Ballabanus exercitū suum gradum sistere iussit, ne ulterius progrederetur, qui ad duo ferè miliaria à Scanderbeganis castris sibi locum cepit. Erant autem in exercitu Scanderbegano quatuor tantū millia equitum, peditum uero mille & quingenti. Non quod maiores ei ad delectū copiæ (si uoluisset) & militum numerus deesset, sed quia ueteranos oēs, & florem iuuentutis deligebat, quorum uirtuti multū confideret: & melius uidebatur (ut Fabius ille dicere est solitus) omnes locupletes reducere, cū multis rem gerere militibus. Quem præterea dicere solitum audio: Ducem illum, siue Imperatorem, qui cum octo millibus, uel xij. ad plus, hostem uincere nesciebat, haud quaquam cum maioribus longe copijs uictoriam reportaturum esse. Multitudinem enim copiarum, & militum numerositatem confusionis causa, ac uictoriæ impedimento pluries extitisse asserebat. Barbarus autem (ut prędiximus) xv. millia equitum, peditum uero tria millia habebat. Erant autem Scanderbegana castra in ualle quadā amœna, & spatiosa, quæ in longum protendebatur, cui Valchalia nomen erat. Barbari uero ex altera uallis parte castra posuerāt iuxta montem, qui

Tideus Homericus.

Rustica dona, quæ Scanderbeg misit Ballabano.

Fabij dictū celebre.

Valchalia locus castrorum Scanderbegi

tem, qui Valchalem ipſam terminabat. In cuius ingreſſu fauces, & anguſtię erant, nam Barbari ipſas fauces & montem in ſua poteſtate tenebant. Ibiq; inſidias diſpoſuerant, ut cum pugnam commiſiſſent, ſi forte Scanderbegani uictoriam conſequuti, fauces ipſas ingrederentur, ut inde ad caſtra diripienda pertranſire poſſent, ab his, qui ibi in inſidijs aderāt, perturbarentur, occiderentur úe. Scanderbegus uero, qui in altera uallis parte caſtra ſua collocauerat, uolens inde ſe mouere, & collem, ſiue tumulum quendam, qui ſibi à tergo imminebat, præoccupare, quo tutius atq; commodius ſtare poſſet, his uerbis milites ſuos præmonuit:

Adhortatio Caſtrioti ad ſuos.

Commilitones mei, compertum eſt mihi hodierna die hoſtes nos ad pugnam prouocaturos eſſe, ſed prius quàm ueniant, hinc caſtra ammoueamus, & collem qui cōtra nos eſt, pręoccupemus, quo tutius commodiusq; eſſe poſſimus. Verum aduertite q; hoſtis cum nos hinc diſcedentes uiderit, nos fugā arripere exiſtimabit, quia numero pauciores ſumus. Ideo repente impetū in nos faciet, ſed uos uiri fortiſſimi impetum eorum fortiter ſuſtinete, in eosq; conuerſi acerrime, intrepide (ut ſemper facere conſueuiſtis) irruite, perterrefacite, & in fugam cōuertite, quos (haud mihi dubium eſt) ſtatim profligabimus. Sed cauete, cauete (quæſo) milites mei optimi, & ſtrenuiſſimi, cum hi in fugam conuerſi fuerint, & uos cædendo, obtruncandoq; eos perſequuti fueritis, fauces illas, & Valchales furcas nequaq; ingrediamini, nec ulterius procedite, quia in his Barbarorum inſidiæ latitant. Noui enim milites mei amantiſſimi, noui, inquā, Barbarorū ingeniū, noui eorū ſtratagemata, & calliditates, in quibus huiuſcemodi hominum genus plurimū uerſatur. Hæ enim anguſtię & fauces, quas uidetis, milites mei egregij, plenæ ſunt armatis, qui nos in inſidijs poſiti expectant. Vbi ſi ingreſſi fueritis, omnes profecto ad unū trucidabimini. Satis ſit igitur uobis uictoriam ad fauces uſq; ſequi.

His dictis, Scanderbegus cū uniuerſus exercitus incredibili alacritate adhortationē eius proſequutus eſſet, nonnullas pręmiſit expeditorū cohortes, quę montē & collē, quē caſtris ſuis deſignauerat, pręoccuparent. Dehinc ipſe collem uerſus caſtra mouit. Quod cū Barbarus aduertiſſet Scāderbeganos aufugere ratus, inordinato milite, & effuſo curſu uallem ipſam cū impetu ingreſſus in eos irruit. Sed Scāderbegani milites & animo, & audacia pleni, neq; clamore, neq; impetu Barbarorū perterriti, ſed cōuerſis aciebus, & uexillis, ſumma ui, totisq; uiribus Barbari impetū ſuſtinēdo cū eo acerrime pugnā inierūt. Certamē ingēs oritur, cędes utraq; ex parte ualida fit, uictoria diu nutās in ancipiti ſtetit. Sed tāta fuit cōſtantia, & pertinacia Scanderbeganorū militū, & quia Barbari turbato & cōfuſo, ut iam prędiximus, ordine ad pugnā irruerant, uenerantq;, ut uictoria proculdubio de hoſtibus potirentur, qui fuſi atq; profligati à Scanderbeganis militibus uſq; ad anguſtias & Valchales furcas cōpulſi ſunt. Cæterū octo tm̄ uiri ex Scanderbeganis bellicoſiſſimi, & fortiſſimi, quo rū quiſq; certe inter optimos duces et imperatores cōnumerari poterat,

Martis

Martis furore, impetuq; belli longius delati ſtudio inſtandi, ſequendiq; præceptorum ducis immemores trahuntur ad locum inſidiarum, & fauces ipſas ingreſſi ſunt. Quas non multominus fortè Epirotico ſanguine, q; Caudinas clade Romana inſignes dixerim, ubi Barbarorum inſidiæ aderant, quas Scanderbegus, prius eis non falſus uates prædixerat, quo in loco diu pugnârunt, fauces tandem illas & anguſtias euaſi, egreſſiq; ad caſtra Barbarorum peruenerunt, ubi etiam manus cum hoſte conſerentes, ad extremum in montem, qui in Barbarorum pontem erat, confugerunt, ibiq; rurſus in inſidias inciderunt. Itaq; poſt multa uulnera deſeſſi, ac defatigati, laſſiq; uiui à Barbaris capti ſunt, qui ob eorum animi præſtantiam, & corporis fortitudinem minime reticendi ſunt. Quorum profecto ſi præclariſſimas & egregias uirtutes, & quicquid ipſi ſumma cum laude pro Chriſtiana fide ſemper geſſerint, complecti uellem, in longiſſimam exirem hiſtoriam, nunc nuda tantum eorum nomina ponam.

Caudinæ fauces. Vide Liuium lib. 5. de bell. Maced. & Aſia.

Captiui Epirẽſes Conſtantinopolim ducti

In primis itaq; occurrit Moſes ille à Dibris, de quo ſupra multa diximus, Scanderbego unus maxime charus, ac fidus, cui ſumma res exercitus ab eo demandata fuerat. Poſt hunc Giuriza Vladenius, qui Scanderbego ſanguine coniunctus erat. Muſachius Angelinæ, nepos Scanderbegi ex ſorore, Ginius Muſachius, Iohannes Perlatus, Nicolaus Berriſius, Georgius Chucca, & Ginius Maneſſius, qui lachrymoſiorem caſu ſuo rei Albanę ſtatum fecerũt, q; unq; antea. Nam cum omnes & corporis robore, & animi fortitudine, & militari ſcientia plurimum excellerent, tanto præterea terrori atq; formidini Barbaris fuerant, ut cum Ottomano principi illos captos ad ſe deductos nunciatũ fuiſſet, Mahumetẽ hęc dixiſſe ferunt: Nunc uere ſcio, nunc certum eſt mihi Scanderbegum corruiſſe, uires eius conſternatas atq; proſtratas eſſe, fortitudinẽ & audaciam ſuã amiſiſſe. Poſtq; eum ſolus Ballabanus puer meus, & filius meus ex omnibus ducibus & præfectis meis, qui ante eum fuerunt, ſtrenuus unus, & bellicoſus, uincere, ſuperareq; nouit, à quo tot Duces noſtri, & Imperatores fortiſſimi bello, & pugna ſuperati, partim ſub iugo in captiuitátem deducti, partim cęſi & obtruncati ſunt. Qui poſtq; Ballabanum multum ſatisq; laudauit, aurum & argentum cum alijs pleriſq; donis & muneribus ei miſit, mandauit, ut inſtaurato ſubpletoq; exercitu contra Scanderbegum bellum continuaret. Verum Scanderbegus cui maxima cura & ſolicitudo de militibus ſuis inerat, qui à Ballabanio capti, ad Mahumetem uincti miſſi fuerant, confeſtim nuncium ſuum cum literis ad ipſum Ottomanum miſit. A quo petijt, ut milites ſuos, qui à Ballabanio pugnando capti fuerant, aut auro uendere, aut captiuis permutare uellet. Quos Mahumetes nec auro tradere, nec captiuis permutare uoluit. Sed quum nullum calamitatis, contumeliæq; genus non æditum in eos eſſet, omnes excoriari more ſuo iuſſit. Qua fœditate ſupplicij aliquanto ignominia Chriſtianorum inſignior fuit, eorum interitum uniuerſus exercitus maxime luxit, nec uictoria de Ballabanio cõſecuta eſt. Multũ gauiſus propter

Epirenſes excoriati uiri ſtrenui.

propter huiusmodi uirorum amissionem. Maior itaq; è ciuibus desideratis dolor, q; lætitia susis hostibus fuit, & deplorati sunt omnes, non priuato magis, q; publico luctu. Magnam quoq; partem audio uestem mutasse, multos mortales capillum ac barbã promisisse. Scanderbegus ipse etiam absentia & desiderio eorum, magno est dolore affectus, qui tamen (ut erat intrepidi atq; inuicti animi) itritatus magis ea re, q; fractus, statim Turcaicum, & hostilem agrum ulciscendi magis, q; prædę studio inuasit, omniaq; depopulatus est. Nulla incolumi relicta re, cui ferro, aut igni nocere posset. Cæterum Ballabanius, cui prouincia à summo principe aduersus Scanderbegum belli cõtinuandi demandata fuerat, instauratо, atq; suppleto exercitu suo in Alchriam urbem ad Macedoniæ fines cum xv. millibus equitum, & tribus peditum reuersus est. Qui astu, & si de Barbara simulans amicitiam cum Scanderbego uelle, uaria ac diuersa dona ei misit. Quibus Scanderbegus spretis atq; reiectis, respondit ei, ut ruralem & paganam uitam, omissa militari, excolere deberet. Qua de re Barbarus admodum succensus insidijs, atq; omni sua calliditate occasionem quærebat, qua Scanderbegus improuisus aggrederetur, opprimeretur q;. Itaq; die quadam sumpta opportunitate, ignorantibus custodibus, & uigilibus ipsius Scanderbegi, castra sua in loco Oronicheo dicto superioris Dibræ, & iam eum ex improuiso oppressérat, ni ipse Scanderbegus, qui semper peruigil solers ac diligens in castris erat, equorum fremitum & strepitum noctis tempore castra obequitans (ut sui moris erat) à longe pręsensisset, atq; hosti in se ruenti mox tumultuario ordine (neq; enim aciem digerendi spacium fuit) obuiam processisset, cum quo inito prælio acriter, totisq; uiribus pugnans, in fugam cõuertit, uniuersumq; eius exercitum penè deleuit, castrisq; eius potitus est, haud quaq; tamen ineruento milite suo. Postq; Mahumeti hęc nunciata fuere, diu multũq; secum cogitans quid agere deberet, an alium q; Ballabanũ copijs suis aduersus Scanderbegum præficeret, qui omnino inuictus atq; insuperabilis habebatur, qui tot duces & præfectos, tam suos, q; Amurathis patris bello superauerat, Ballabanum q; ipsum re bellica cæteris ducibus & imperatoribus longe præstantiorẽ parua manu fuderat, atq; profligauerat. Ad extremum Ottomanus multis de causis decreuit adhuc ipsum Ballabanum cum exercitu contra Scanderbegum mittere, tum quia ei inimicissimus erat, tũ quia Albania oriundus loca omnia Epiroticæ terrę optime nouerat. Pręterea utpote qui norat animum humanum insatiabilem, ipsius Scanderbegi regnum ei promisit, si illum è medio tollere posset. Itaq; maximo & ualidissimo exercitu ipsum expediuit. Qui quum ad urbem Ochridam decem & septem millibus equitũ, & tribus peditum uenisset, imprimis optimos ac uelocissimos equos, necnon uestes ex auro & argento contextas Scanderbego dono misit, postulans ab eo, ut eius amicitiam atq; societatem non dedignaretur, cui fidem suam mutuamq; beniuolentiam semper præstaturũ se, seruaturumq; pollicebatur. Quæ

Prælium Ballabani et Scanderbegi.

Quæ Turca promiserit Ballabano, si uincat Scanderbegum.

omnia Barbarus fide callideq; agebat, ut si Scanderbegum in suam sententiam adducere posset, incautum improuisumq; opprimeret. Sed Scanderbegus satis edoctus nullam Barbaro fidem præstabat, sed munera, & amicitiã ipsius explodens pro uili rustico, et pagano illũ semper habebat. Quũ iam Ballabanus interuallo trium ferè mensium in Ochridam urbẽ moram traxisset, nec occasionẽ aggrediendi Scanderbegũ ex improuiso unq; nactus esset, Statuit omnino fortunã tentare, & cũ Sbandergo palàm bellum commitere, cui cum de aduentu ipsius relatum esset, his breuibus paucisq; milites suos sic ad pugnam, sic pro uictoria cohortatus est:

Cohortatio Scãderbegi ad milites.

Nostis socij & commilitones mei, nos aduersus fures, prædones, atq; Reipublicæ Christianæ persecutores, pro eiusdem salute atq; tutela pugnare. Quamobrem forti paratoq; animo sitis, ut cum ad rem uentum erit, memineritis uobiscum gloriam, decus omne, præterea libertatem ferre, patriam, liberos, fortunasq; uestras. Si superiores erimus, omnia tuta erunt nobis: si imbelles, timidiq;, nihil infœlicius, nihil contemptius. Deus ipse præterea, qui hostes uestros persequitur, fouet nos, uiresq; suggerit, qui ad iniuriam propulsandam occurrimus, quo audacius aggrediamini pristinæ uirtutis memores. Egressurus itaq; Scanderbegus aduersus Turcas, Barbarosq;, imprimis Deo optimo maximo pro uictoria

Scanderbeg præditus ingenio Numæ aut Romuli.

uouebat. Erat enim in eo principe Numæ quoddam & Romuli ingenium, nihil nec diuinę, nec humanę opis prætermittens, quæ dehinc in bello opus erant, parabat. Aliquibus ex suis militibns equos donabat, aliis arma, aliis uestes, nonnullis pecunias, aliis uero alia, ut eorum animos ardentius, uehementiusq; ad bellum excitaret, hortabaturq; illos, ut forti, præsentiq; animo essent, & magnitudine præmiorum ac spoliorum mouerentur, nec labore itinerũ deterrerẽtur, nec grauarẽtur gestare fascem, & solis ardores, ac glaciale frigus constanti animo tollerarent, & ut uallo, fossaq; castra communirent, pro portis excubarent, acriter ancipites inferrent pugnas, uel uera laude pensarent, mortem ignominia potiorẽ existimarent. His peractis, copias suas in ampliſſima planicie in agro Sfetigradensi deduxit, ubi Ballabanus cũ suo exercitu aderat. Diuiserat enim Scanderbegus exercitum suum in quatuor acies, quarũ primam Goico Stresio nepoti ex sorore dederat, aliam Tanusio Ducagino, tertiam duci Musachio, uiris bellicosiſſimis, quartam uero sibi in cohortẽ retinuerat. Pedites uero inter equitum alas collocauerat, quibus quatuor uiros bellatores acerrimos præfecerat, Paulum Manessum, Peicum Manueli, Demetrium Berissam, & Raianum Chuccam, quo sic in ordine & cornu deducto intrepidus, hilari animo hostem suum expectans, nec pugnam detrectans. Prouocatus hincinde elatis uocibus pugnam acerrime iniit, crebri ex utraq; parte cadebant, sed ex Barbaris plures, ingens strages, & cædes undiq; ẹdebatur. Si quis profecto Scanderbeganos milites pugnare

Scãderbegani milites leones.

uidisset, existimasset eos non ut homines, sed ut fortiſſimos & robustiſſimos leones. Qui in hostes sæuiendo undiq; eos perterrebant, nulla ipsi

ui, nullo

ui, nullo periculo perterrebantur, uel pedem referebant, quippe quibus ſemper non minus animi ad mortem ipſam, q̃ ad cędem erat. Scanderbegus uero princeps qui hoſtiũ naturam mores q̃ tenebat maxima cum prudentia, atq̃ dexteritate bellum committebat, multo labore, multaq̃ cura obuiam periculis eundo, Ipſe cum equitibus in prima acie uerſabat, laborantibus ſuccurrebat, integros pro ſaucijs ſuggerebat, omnia prouidebat, multum ipſe pugnabat, ſtrenui militis, & optimi imperatoris ſimul officia exequebatur. Nam ſicubi acies flectebatur, illic præſto erat, pugnam reſtituebat, ſicubi pluribus labor erat, periculumq̃ immineбat, illic Scanderbegus aderat, rem iam inclinatam ſuſtinebat, in confertiſſimos hoſtes ſeſe conijciebat, preſentiaq̃ ipſius omnis uis ceſſabat, omnis pugna dirimebatur. Ita Turcarum animis nihil terribilius erat, quàm ipſius forte oblata ſpecies, qui quocunq̃ ſe intendiſſet, uictoriam ſecum haud dubiam trahebat. Omnia prędente Scanderbego Marte ſecundo expediebantur, omnis periculi uis & procella ceſſabat, adeò ut Albani, Barbari, et Chriſtiani omnes uno ore clamarent, affirmarẽt Scanderbegum maximum in orbe terrarum bellatorem, Deum produxiſſe. *Scanderbeg pro deo habetur.*

Quum ita igitur inter denſiſſimos hoſtes pugnaret, equus ei à Barbaris lętali uulnere confoſſus ſuper uetuſtæ arboris truncũ prolapſus decidit. Isq̃ in brachio graui ictu lęſus eſt, ſuperq̃ truncum illiſus propter ſubitam equi ruinam. Arbitrati ſunt Barbari Scanderbegum exanimatum eſſe, omnesq̃ conglobati ibi ut eum obtruncarent accurrerunt, Sed à militibus ſuis ſubito protectus à furore, & impetu eorum tutatuseſt. Adiutusq̃ ſtatim equum inſilijt, & lenito mitigatoq̃ dolore, refocillatisq̃ uiribus pugnam accerrimam cum Barbaris redintegrauit. Qui tanto impetu cum cohorte ſua in hoſtes delatus eſt, ut quotquot ex illis accurrebant ab eis proſternerentur, haud aliter cædes & ſtrages ex Barbaris fiebat, q̃ ſi uideres in campo calamos à ui & tẽpeſtate euulſos radicitus corruere, & ad terram proſterni. Sic Scanderbegus per omnes hoſtiũ acies hac illac diſcurrens prouolabat, atq̃ penetrabat, ut fulminis & fulguris inſtar uideretur. Cui cum Sulimanus quidam ex Ballabani prefectis, uir maximi nominis, atq̃ uirtutis occurriſſet, illumq̃ Scanderbegus fortiter obtruncaſſet, tantus terror hoſtes inuaſit, ut Turcæ de uictoria deſperantes, neq̃ uim, & impetũ Chriſtianorum ſuſtinere ualentes, ſtatim qui ſemper á Scanderbegano milite uici ſueti erant, infugam conuerſi, abeoq̃ inſecuti, cæſi ferè oẽs, profligatiq̃ ſunt, Ballabanus ipſe amiſſis caſtris & impedimentis, uix euadere potuit. Qui poſtq̃ à Scanderbego fugatus, eiuſq̃ exercitus penè deletus, cum pauciſſimis ferè militibus ad Ottomanum profectus, ab eo de graui, multiplici q̃ clade, ſtrageq̃ à Caſtrioto ſuſcepta ualde reprehenſus eſt. Apud quem Ballabanus ipſe appoſitis uerbis, & longa oratione ſe excuſare nixus, totis uiribus intendebat, & Tyranum inſuam trahere ſententiam, eiq̃ perſuadere uiam quandam, & modum ad expugnandam, ſubuertendumq̃ Scanderbegum, quem

si ipsi Ottomano tentare, expeririq; placeret successurum omnino spera
Oratio Ballabani ad Ottomanũ. bat. Igitur coram eo sic exorsus est. Nihil sanè turpius (ut opinor) Prin
ceps serenissime, nihil fœdius, nihil ingratitudine detestabilius, quo uitio
qui aspersi atq; contaminati sunt, ij non solum ex cœtu & cœlestium col
legio, uerumetiam ex numero hominum, & ex finibus humanæ naturæ
prorsus exterminandi. Quũ enim sæpe sæpiusq;, Princeps inuictissime,
mecum considero, atq; mente reuoluo beneficia, quæ à tua maiestate sem
per in me (quæ tua est liberalitas) collata sunt, nulli profecto me magis
(cum à Deo discesserim) q̃ tuæ maiestati debere, atq; obstrictũ esse con
fiteor. Tu enim mihi semper parens, tu benefactor fuisti, per te spiritum,
per te uitam, & quicquid sum, habeo. Longũ etenim profecto mihi esset
nunc omnes præfecturas, honores, & dignitates, quibus sub imperio &
auspicijs tuis functus sum, enumerare, pro quibus omnibus, quemad
modum me tibi posse gratum facere, uicesq; referre non uideo, nisi si to
to tempore uitę meę diu noctuq; insudarem, inuigilarem, elaborarem, &
tandem sanguinem effunderem, & animam desponderem, quod (Deos
testor) me semper feciſſe, ac in posterum omni fide, sinceritate, atq; obser
uantia facturum spondeo. De Scanderbego illo Epirotarum principe,
hoste nostro acerrimo, nunc tota res agi, uersariq; uidetur, à quo nuper
(sic forte Dijs uolentibus) profligatus, atq; in fugam conuersus sum, ex
quo tuæ maiestati (forte non immerito) me dignum reprehensione fore
uisum est. Sed nunquid à Scanderbego tantum, an Deorum uoluntate
potius profligatus sim, nunc tempus differendi mihi esse non uidetur,
uerum potius deliberandum, quid sit cum hoc hoste agendum, hoc tan
tum me dixisse tuæ maiestati nunc ero contentus. Testor enim Deos,
omnesq; cõmilitones meos, qui ex hoc prælio & certamine superfuerũt,
quod anteqũ ad rem deuenirem, & cũ hoste congressus essem, omnia pa
raui, omnia disposui, omnia locaui, atq; firmaui, nõ consiliũ defuit mihi,
non tempus aptum, accommodatumq; ad pugnam, nõ locus, nõ miles,
non ordo, nihil quod pro uictoria, & ad uictoriam consequendam face
ret, aut omisi, aut prætermisi. Verum quia hæc non in manu nostra, sed
in manu fortunæ est, quæ pro animi sui libidine humanas res & negotia
uersat, alternat, uariat, eademq; extollit, atq; iterum deprimit, ideo non ar
mis tantum Scanderbegi, sed uoluntate Deorum potius me uictum, su
peratumq; fuisse attribuo, quorum consilia & decreta nobis occulta, atq;
omnino ignota sunt. Sed ad propositum redeo. Multa hercle de Scan
derbego supra hominẽ prędicare audio, Serenissime Princeps, illum esse
fatalem, & diuinum, bello insuperabilem, armis inuincibilem, ferro inuul
nerabilem, quẽ mater eius in utero gestans, per noctem in quiete uidisse
dicitur, serpentem immensæ uastitatis & magnitudinis se parituram, qui
aperto ore caput protendens in terram & gentem nostram, omnes nos
dilaniabat, atq; deuorabat. Pedes uero & reliquas corporis partes in ma
ri extẽdens, inter Christicolas pacifice, quietęq; tenebat. Quæ cũ somnij

horrore

horrore uehementer exterrita expergiſceretur tota tremebunda, uiro ſuo Iohanni Caſtrioto quod uiderat per quietem, retulit, ipſe lætus atq; hilaris ſic eius ſomnum interpretatum fuiſſe ferunt, ipſam bono eſſe animo, nihilq; timere, quia nõ ſerpentem, ſed filium pareret, qui uir magnus, armis clarus, & ſtrenuus euaſurus, Turcis, & Ottomanæ legi hoſtis acerrimus atq; perpetuus foret: Chriſtianorũ uero, eorũq; fidei propugnator maximus, atq; mirificus. Verũ quid ego de homine planè ſentiam, nunc proferam, & in medium adducam. Scanderbegum uirum ſtrenuum, & bellicoſum eſſe, belli & militię peritũ, ſcientiam, & artem militarẽ peropti me calere, non eo inficias. Nam ſemper uel quaſi à teneris arma exercuit, pertractauitq;, & militem eſſe, militiamq; inchoaſſe clarum eſt. Prçterea in bello fortunatum, & uelut fulmeu, & fulgur in pugnam deſcendere, & cum hoſte manum conſerere, tamen illum homiem eſſe, & mortalem, quemadmodum cæteri homines, inſuper uincibilem bello, armisq; ſuperabilem, nec ſemper uictorem fuiſſe aſſeuero, nam & ipſe aliàs uictus eſt. Quis enim mortalium tam demens & fatuus gloriari ſe audeat uictorẽ ſemper, & non uictum quandoq; fuiſſe? uel perpetua in hac uita, fœlicitate ſyncera q; uoluptate uſum fuiſſe? quin ex altero dolio (ut aiunt) deguſtauerit. Nonne Scanderbegus (ut tua nouit maieſtas) in Belgradi obſidione à Sebalia præfecto tuo, uiro clariſſimo & ſtrenuiſſimo profligatus, eius q; exercitus totus penè cçſus, ipſe nocturnis tenebris cum parua admodum manu fœdiſſimam fugam arripiens, uix euaſit? Ad anguſtias & Valchales furcas nonne à militibus meis peſſime habitus cũ exercitu ſuo omnes fortiſſimos eius duces, & caſtrorum præfectos pugna prçlio ſuperatos captos cum maxima iactura & pernicie, tam eorum q; totius Epiri ad urbem regiam tuę Serenitati uinctos miſi. Qui poſtea iuſſu tuo excoriati, turpiſſima morte necati ſunt. Igitur extenuatæ ſunt iam uires eius, & exinanitæ ob hæc & alia cõplura ingentia, & aſſidua bella à nobis ei cõtinue illata. Nec mihi dubium eſt Sereniſſime Princeps quin (ſi nobiſcum pugnare uoluerit) aut eum uiuũ capiamus, aut prælio & pugna uictum, ſuperatumq; profligemus, & cædamus, uel (quod facilius credi derim) non ualens armis noſtris, copijs reſiſtere, cedens uictoriæ conſilium fugiendi capiet, & uacuam nobis Epiri poſſeſſionẽ abſq; cæde, abſq; prælio & ſanguine deſeret, atq; deſtituet. Nouit nanq; tua Serenitas, q; nulla in re plus ambiguitatis, maior incertitudo atq; inſtabilitas uerſetur q; in bello. Nam qui hodie uincit, cras uincetur, & qui uictus eſt hodie, poſtero die uictor erit. Ea prropter dici ſolitum eſt, incertos eſſe bellorũ exitus. Quod quidem rei noſtræ haud diſſonũ uidetur, nam & ſi pridie uicti fuimus, hodie uel cras uictores erimus, quia nec ſemper uicti, nec ſemper uictores perpetuo ſunt mortales. Et ſi una nobis non ſucceſſerit uia, aliam quæ ſuccedat omnino aggrediamur, nec unq; de uictoria deſperandum, ſed ſæpe, ſæpius q; fortuna tentanda eſt, quę maxime in bello plurimum dominatur. Itaq; & nos bellum exintegro cũ Scanderbego

Fuga Scãderbegi in obſidione Belgradi.

In bello ſumma incertitudo.

experiamur, arma aduersus eum sumimus, exercitus ualidissimos confi-
ciamus, quia (ut spero) si dictis, & opinioni meæ aures, & assensum præ-
stiteris, Princeps sereniſſime, uictores omnino nos futuros esse, nec De-
os semper iratos auersosq; habituros. De quo ego nunc facilē certamq;
uictoriā nos Diis propitiis consequi posse animo concepi excogitauiq;.
Placeat Maiestati tuę Sereniſſime Princeps, decernere, statuereq;, ut duo
optimi imperatores, duo pręclariſſimi duces & præfecti cum ualida ma-
nu, & florido exercitu aduersus Scanderbegum deligantur, qui non una
& eadem uia, sed alter ab altero seorsum, separatimq; ab inuicē per diuer-
sa loca & itinera, simulantes alió potius, q̄ in Epirum tendere, deflexo po
stea itinere omni cū celeritate atq; silentio regionē intrent, ipsumq; Scan-
derbegū mediū intercipiant. Nec unus sine altero hostem adoriatur, aut
cū eo bellum cōmittat, sed expectato altero collega de cōmuni postea con
sensu uno eodemq; tēpore simul illum inuadant atq; opprimāt. Ex quo
persacile uictoriā consequētur, et illū cū omni exercitu suo obtruncabūt,
quia fieri nō potest, ut hostis undiq;, et à tot lateribus interceptus, occlu-
susq;, possit euadere, nec tot copiis & multitudini resistere. Sed ipse pro
fecto uictus à nobis, superatusq;, finis Epiroticę insolentię atq; belli erit.

Tyrannus à Ballabano persuasus, omnia pro arbitrio ei annuit, atq; concedit.

Ottomanus satis multumq; uerbis & oratione Ballabani persuasus,
illico decreuit, ut ipse Ballabanus pro arbitrio & uoluntate sua aduersus
Scanderbegū omnia ageret, & bellum conficeret. Et adhibito sibi quen-
cunq; uellet ex præfectis suis in collegam, quocunq; exercitu & multitu-
dine expeditionem Epiroticam omni cura & diligentia q̄ caute & accu-
rate aggrediendā procuraret. Cum nihil charius diceret, nihil in uita ex-
optabilius sibi fieri posse, q̄ Scanderbegum profligatum cum exercitu
suo, cæsumq; audire, aut extra imperium expulsum, deiectumq; esse, cla-
mitans nequaq; se fœlicem uideri regem, nisi Scanderbegum de medio
sublatum uideret, à quo tot mala, tot damna, tot cōmilitonum & ducum
suorum cædes (præsertim patris mortem) sustinuerat. Ballabanus itaq;
habito ab Ottomano decreto, ut ipse libere in hac expeditione & re age-
ret, delecto q̄ maximo facto ex robustiſſimis uiris et militibus exercitum
confecit, & assumens sibi Iagup Arnauth in collegam, partitis cum eo co
piis, illum admonuit, ut à parte maritima per Gręciam & Thessaliam iter
conficeret, & exercitum in Epirum duceret. Cui mandauit, ne solus aude
ret cum Scanderbego bellum cōmittere, nec omnino illum aggredi, do-
nec & ipse cum exercitu adesset. Qui etiam mox omnibus copiis suis bre
uius iter per Thraciam & Macedoniam emensus, citius Iagup Epirum
ingressus est. Sed omisso hic parum per Ballabano, ad Scanderbegū me
conuertam. Cui quum hæc omnia & nunciis, & exploratoribus, amico
rumq; literis de aduentu duorū exercituū aduersus eum nunciata essent,
ipse q̄ maximo potuit silentio coacto exercitu instructus, accinctusq; ad
bellum, hostem continue expectabat. Auditoq; aduentu & ingressu Bal
labani in prouinciam, ei occurrere decreuit, & anteq; alter Barbarorum

præfectus

præfectus cum exercitu Ballabano adiungeretur, ipse rem cum Ballabano expedire uolebat, ne à duobus exercitibus uno eodemq; tempore adortus opprimeretur. Et profecto (ut arbitror) si Ballabani opinio successisset, nulli dubium, quin de Scanderbego actum fuisset, quum tanto Barbarorum furori, & multitudini uno eodemq; tempore in eum irruentium resistere non potuisset. Sed Deus omnipotens & summus, à quo cuncta pro libito uoluntatis moderantur, cui res Christiana cum ipso Scanderbego maximę curæ erat, minime passus est, ut Scãderbegus, qui tanto studio atq; solicitudine fidem orthodoxam tutabatur, pro qua die noctuq; inuigilabat, insudabatq;, turpiter & dolose à Barbaris circũuentus & uictus opprimeretur. Nanq; Ballabanus alter ex duobus Ottomani præfectis, qui aduersus Scanderbegũ prouinciam sumpserant, cũ primum à Tyranno discessit recta per Thraciam & macedoniam (ut iam diximus) Epirum ingressus cum xx. millibus equitum, & iiij. peditum, in uallem quandam, quæ Valchal dicitur, de qua superius mentionem fecimus, tentoria fixit sua. Quo cognito, Scanderbegus qui cũ exercitu suo instructus paratusq; aderat, tres speculatores ex suis, qui ad idipsum experti uidebantur, ad formam castrorũ Ballabani contemplandam statim pręmisit. Qui ubi oĩa explorassent, & ad eum protinus reuerti deberent, certioremq; de omnibus illũ reddere, perfidia impulsi, ad Ballabanũ profecti sunt, eiq; oĩa Scanderbegi cõsilia patefecerunt. Nam unus eorũ Ballabano (ut aiunt) sanguine cõiunctus erat, quod Scanderbego ignotum fuerat, qui cęteros seducens, multa pręmia eis à Ballabano futura obtulerat. Quare eius fidẽ socij sunt secuti, quos quũ Scanderbegus expectans reuersos nõ cõperisset, ueritus ne ab hostibus intercepti fuissent, ipse (ut erat ad huiusmodi omnia impiger & intrepidus) confestim equum conscendens cũ quinq; tm̃ militibus ad speculandũ progreditur. At Ballabanus peritus & callidus, quũ cognosceret Scanderbegum in re militari instructum, obsedit clam locũ quendã, suspiciẽs Scanderbegum uenturum illuc speculatum, nec opinio eum fefellit. Nam quũ Scãderbegus (ut sui moris erat) ad speculandum egressus, anteq; ad locum insidiarum peruenisset, equites Ballabani, qui in insidijs ad idipsum positi erãt, detecti prius à Scãderbeganis, illico erumpentes illum adorti sunt, eumq; aliquãdiu repugnantẽ in fugã cõuerterunt. Qui fugatus, siluam quandam, quę sibi primũ occurrit extra ceruicẽ Valchalem ingressus est, ubi in arborẽ uetustissimã, quę lapsa totã semitã occupauerat, incidit, quam, adhibitis equo (q; maxime potuit) calcaribus, prętерlapsus est, cum uno tm̃ ex militibus suis, cæteri ab hostibus cęsi sunt. Ex Barbaris uero unus solũmodo Scanderbegum insecutus, truncumq; arboris saltu equi prętеruectus in illum ferebatur. Quem quum solum Scanderbegus à tergo uenientem respexisset, conuersus eum obtruncauit: reliqui aũt Barbari reuersi sunt. Scanderbegus uero quum in castra peruenisset, quę in locum qui Petrelba dicitur procul ab hoste ad xv. millia passuum erãt collocata, in quibus viij.

Cura Deo est pro Scanderbego.

Scanderbeg elapsus cum uno ministro

millia equitũ,iiij. peditũ ualentissimorũ inerant,se accingit atq; pręparat, ut ad hostem proficiscereturSed prius sic paucis milites suos alloquitur:

Adhortatio Scanderbegi ad milites, ante profectionẽ suã cõtra Ballabanum.

Turpe & superfluum, Commilitones mei amantissimi, esse duxi, hodierna die nouo apud uos dicendi genere longa orationis serie cõtexere. Cum res gerenda sit nobis nõ cum nouo hoste,nouoq; imperatore, sed cum eo hoste,qui à uobis uinci,facileq; superari consueuit. Nonne milites hic est ille Ballabanus Ottomani præfectus aptior magis (ut scitis) ad ligonem,uomeremq;,& agriculturam,q; ad arma, remq; bellicam, quẽ uos non semel,sed pluries profligastis,de eoq; triumphum cum ingentibus spoliis reportastis. Nonne hic hostilis exercitus,quem prę oculis habetis,reliquię sunt cladis superioris diei? quas Ballabanus ductor secum affert uobis tanq; debitas, & dicatas uictimas,ut de spoliis eorũ uos, domusq; uestras & impleatis,& ditetis. Verum enimuero de hoc quid dubij? quid difficultatis est perspicere? Nam ij oẽs Barbari quos nunc uidetis,hinc ferè ad horam (Deo propicio) aut captiui uestri erunt,aut à uobis (si uolueritis) internecione occisi. Nã illos hoc in loco (ut spero) intra uallũ,& tanq; pecora in ouile claudemus,nostrosq; milites per montes, colles,& itinera,ne inde exire possint,circũquaq; disponemus, atq; locabimus.Igitur oẽs hodierna die cũ Ballabano eorũ duce uobis tanq; uicti mę offerũtur. Itaq; milites ostendite uos uiros,excitẽt maiorũ uos pręconia,excitent laudes,& fortia facta. Capite animos, capite uires & robur, imitemini uestigia,imitemini illorũ acta. Acuite ferrũ in Barbaros,æternos hostes uestros,sternite ęquos,præcingite enses,corripite tela, assumite clypeos,procurate oĩa quę ad pugnã,& pro uictoria faciunt, persequimini hostes. Coërcete,cõterite infideles,cõculcate,et pessundate,eosq; penitus delete,quia ecce in fugam cõuertuntur. His peroratis, Scanderbegus inuitare inde pro se singulos,& cuiq; offerre,& fatigare precibus, ut quę ipsis iumentis usui essent ab se potissimũ sumerent. Benigne oĩa cumulata dare,modestia certare milites,na quid ultra usum necessarium sumerent,nihil morari,nec ab signis subsistere. Cibũ rapientes,diẽ ac noctẽ ire,uix quod satis ad naturale desideriũ corporũ esset,quieti dare. xv. ferè millia passuum Ballabanus inde aberat. Itaq; quũ Scanderbegus iam appropinquaret,& ad uallem,in qua Ballabanus castrametatus erat,peruenisset,ceruicẽ,& collem uallis occupauit. Ibiq; fixis tentoriis,hostẽ in ualle ipsa milite undiq; uelut uallo in coronam per iuga montium collocato sæpsit,atq; circũdedit,per loca alta ducendo exercitũ, cũ modo insideret angustos saltus,ut transitum clauderet, modo à latere, aut tergo caperet agmen,ludificatus hostem omnibus artibus belli fuerat. Postero die concilium habitũ,cui & Tanusius Tophia,& Zacharias Groppa, & Peicus Manueli, præfecti castrorum affuerunt. Multorum eó inclinabant sententiæ,ut dum fessum uia ac uigiliis reficerent militem, Tanusius simul et ad noscendũ hostem paucos sibi sumeret dies,tempus pugnę differreretur. Scanderbeg non suadere modo,sed summa etiam ope niti,instare q;,

ne consilium

ne consilium suum, quod tutum celeritas feciſſet periculoſum immorando facerent. Dum enim Iagup rerum omnium ignarus immoratur, & torpet Ballabani exercitum facile deleri poſſe, quod ſi pro craſtinatione differetur noſtra, ſpacium certe illis cõueniendi dabimus, ſecuramq; rem noſtram ad ancipitem deducemus euentum. Extemplo ſignũ dandum, & exeundum in aciem, abutendumq; errore hoſtium abſentium, preſentiumq;. Conſilio dimiſſo, Scãderbegus exercitu ſuo quadripartito, unã partem dat Tanuſio Tophiæ, ſecundã Zacharię Groppæ, tertiam Peico Manueli. Pedites inter equites interſerit, collocatq;, ſcloponarios cum ſagittarijs, haſtatis, & aliquibus equitibus ad prouocandũ hoſtem ad pugnam præmittit, reliquum uero exercitum cum cohorte ſua ſibi reſeruat atq; retinet. Mox ſignum pugnæ proponitur, confeſtimq; Chriſtiani in aciem procedunt. Iam hoſtes ante caſtra inſtructi ſtabant, moram pugnę attulit Ballabanus, quod collegam ſuum expectabat. Quare receptui propere cecinit. Iubet ſpeculari, ſicubi collegæ caſtra apparerent. Animaduertens autem Scanderbeg Ballabanũ moram trahere, nec ad pugnã exire, ſuas acies ad prouocandũ hoſtem paratos, inſtructasq; ad certamen prę-mittit (erat enim ferè tertia hora diei) Ipſe uero cum reliquo exercitu uallem ingreſſus, ad caſtra Ballabani ire pergit, ut rem perficeret, anteq; collega Ballabani ueniret, ne ſimul uno eodemq; tempore cum duobus exercitibus ſibi confligendum eſſet. Accedens igitur ad uallum & caſtra hoſtium, pugnã expoſcebat, quã ipſe Ballabanus tergiuerſando, moramq; trahendo recuſabat, militemq; intra uallum & caſtra cõtinebat. At Scanderbegus cum militibus ſuis auidus, & pugnæ percupidus, ut rem citius conficeret, expediretq; ad uallum & ſtatiua hoſtium magis magisq; propius accedens continue ea infeſtans oppugnabat, & hoſtes ad certamen prouocabat. Ballabanus uero miles ira atq; furore plenus, dentibus frendens, q; ad pugnam ei exire non permitteretur. Hincinde furor, iraq; animos militum acuebat, incitabatq;. Ballabanus quoad potuit, pugnã remoratus eſt. Videns autem collegam ſuum nondum ueniſſe, nec auxiliũ ſibi adeſſe, nec locus fugæ, nec tempus differendi pugnam, quia undiq; à Scanderbeganis & Epiroticis militibus circunſeptus atq; circumdatus erat, continueq; eius caſtra infeſtabantur, poſteaq; ſibi eſſe pugnandum uidit, in prima acie ante ſigna Axappos collocat, circa eos leuo in cornu aduerſus Tanuſium Tophiam Olophanzios, uiros, & milites exercitatiſſimos, & rei militaris peritos collocat. Contra Zachariam Groppam Achanzios, contra uero Peicum Manueli Ianizarios oppponit, durum genus in armis, Ipſe ſiniſtrũ cornu aduerſus Scanderbegũ cũ cohorte, & uetere milite, in quo maxime ſpem habebat, ſibi retinuit, atq; ſumpſit. Inter Scanderbegũ, Ballabanumq; ingens certamẽ contractũ erat. Virorũ cędes utrinq; cędebatur inſignis. Ibi duces ambo, ibi maior pars peditũ equitũq; Epirenſiũ, ibi Croienſis uetus miles, & pugnę peritus, & Dibranus durũ in armis genus, qui primo impetu turbarũt primã aciẽ, et ſigna

Inſtructo acie rum à Ballabano ad pugnam

Axappi.

Achanzij. Ianizarij.

mouerunt

mouerunt loco, Deinde crescente certamine, & clamore, impotentes iam Barbari, inter duas acies uersari, uelut incerti, quorum essent, haud dissimiliter equis sine freno uagis. Scanderbegus quid ergo præcipiti cursu tam longum iter emensi sumus clamitans militibus, cũ in aduersam partem frustra signa erigere conatus esset? Postq́ ea regione penetrari ad hostem non uidebat posse, cohortes aliquot subductas è dextro cornu, ubi stationem magis segnem, quàm pugnam futuram cernebat post aciem circumduxit, & non hostibus modo, sed etiam suis inopinantibus in siniſtrũ hostiũ latus incurrit, tantaq́ celeritas fuit, ut quũ ostẽdissent se à latere, mox in terga iam pugnarent. Ita ex omnibus partibus à fronte, à latere, à tergo trucidantur Achanzij, Olofanzijq́, & ad Axappos iam cædes peruenerat, ibi minimũ certaminis fuit. Nam & pars magna à signis aberat, procedente nocte lapsi, stratiq́ somno passim per agros, & qui aderant itinere ac uigilijs fessi intollerantissima laboris corpora, uix arma humeris gestabant, & iam diei medium erat, sitisq́, & calor semiconfectos hiantes cædendos capiendosq́ affatim prębebat. Ballabanus dux cum sæpe aliâs memorabilis, tũ illa præcipue pugna fuit. Nanq́ pugnantes hortando, pariterq́ adeundo pericula sustinuit diu, ille fessos abnuentisq́ tædio & labore, nunc precando, nunc castigando accendit. Ille fugientes reuocauit, omissamq́ pugnam aliquot in locis restituit. Postremo cum haud dubie fortuna Epirotarum esset, nec pugnam amplius sustinere posse uideret, concitato equo quam celeri potuit cursu fugam arripuit, omnisq́ exercitus, omnesq́ ordines permixtim confusi, & palantes hincinde per uallem, & agros, & montes, prout cuiq́ sors dederat, cõuersi sunt in fugam. Pauci enim ducem sequuti sunt, qui inter cædem & tumultum uix cum eo euaserunt. Reliqui omnes Barbari aut cæsi sunt, aut uiui capti. Si qui uero ex his inter tumultum & furorem militum elapsi ex ualle exire tentarunt, ab his qui iuga montium & colles insederant, trucidabantur. Sicq́ exercitus Ballabani eo die profligatus, & ferè delectus est. Hanc tam magnam & præclaram uictoriam à Scanderbego par tam subitus tumultus, & nouus aduentus hostilis exercitus excepit. Non dum enim Scanderbegus cum exercitu ex ualle ipsa exierat, nondum spolia Ballabani exercitus inter sese milites diuiserant, adhuc hostium corpora palpitantia humi prostrata iacebant, cum nuncius Mamizæ sororis à Petrella ciuitate, ubi ipsa cum cohorte & familia sua consederat cum literis ad Scanderbegum euolauit. Quibus illa fratrem admonebat, lagup Arnauth præfectum, & ductorem exercitus Mahumetis principis cum sedecim millibus equitum per uiam Belgradi in Epirum irruisse, & omnia depopulatum igni ferroq́ dedisse. Tuncq́ in Tyranna minori, iuxta flumen, quod Argilata ab incolis dicitur, castrametatum fuisse. Hic Christianis parentibus Epiro oriundus, in captiuitatem à Barbaris ductus, circunciſus, fidem Mahumetanam induerat, uir strenuus, ac bellicosus, qui aliâs multa & præclara apud Mahumethem,

Ballabanus fortiter agit.

& pro eo

& pro eo, tam in Asia, quàm Europa gesserat. Venerat enim Iagup Arnauth causa intercipiendi Scanderbegum, unà cum collega suo Ballabano, ut supra commemorauimus. Quæ omnia uera esse, quidam Barbarus ex castris Iagup, qui à militibus Mamizæ captus fuerat, asserebat. Quibus auditis Scanderbegus statim exercitu suo, qui in procinctu adhuc instructus, paratusq; erat, in Tyranna minori, quo Iagup Arnauth castra posuerat, ire pergit. Sed prius sic milites suos alloquendos put at:

Adhortatio Scanderbegi ad milites.

Etsi uncq; aliâs exhortatio ducis uel imperatoris ad milites minime necessaria fuisse uisa est, hodierna certe die, id mihi muneris apud uos cõmilitones mei minus necessarium esse duxi, quũ superuacaneum atq; superfluum sit, equo (ut aiunt) currẽti, maximeq; concitato calcaria adhibere. Video enim unumquenq; uestrum, milites mei amantissimi, sine imperatoris edicto, sine ducis imperio libenti animo præsto esse, ordinem seruare, uexilla, & signa propria sequi, uigilias, excubiasq; ducere, agereq;, officia, & munia militaria certatim subire, interdiu noctuq; solicitos peruigiles, indefessosq;, nunq; desides, nunq; pigros & ociosos, sed absq; stimulis & calcaribus concitatos, promptissimosq;, & ad omnia, quæ ad uictoriam faciunt, & pro uictoria consequẽda expediunt, intrepidos, inuictissimosq;. Hostem quinetiam extra ordinem uiriliter, animoseq; inuadere, atq; opprimere, de uictoria nunq; diffidere, neq; desperare. Propterea si unquam duci, aut imperatori de militibus suis gloriari licuit, hoc mihi quoq; tempore de uobis concessum est. Cum quibus & si semper pauciores hostibus fuerimus, usquequaq; tamen superiores. Hodie uictoriam de Ballabano hoste nostro acerrimo (quod tantopere optastis) præclaram, & egregiam adepti sumus. Qui quũ tanta esset apud Ottomanũ autoritate, & fide, quicquid ab eo petijt, contra nos obtinuit. eiq; pro libito uoluntatis suæ omnia concessa sunt. Nam ipse quum ingentem, floridumq; exercitum coëgisset, totis in nos uiribus intendens (ut compos uoti sui esset) & fidem, quam de certa contra nos uictoria potiunda promiserat, adimplere posset, duobus quammaximis nos exercitibus medios, insciosq; intercipere, dolo atq; insidijs opprimere, atq; delere credidit. Sed (Deo propicio, & uirtute uestra) factum est, ut nos priores in eũ irruentes, illum cũ omni exercitu suo profligatũ, cæsumq; deleuerimus. Nunc uero nobis nondum lotis (ut aiunt) manibus, nondum finito cõuiuio, nondum remotis mensis, Iagup Arnauth, ut bonus & optimus cõuiuator, totum uult prandium apponere, et suos conuiuas non fraudare, sed bene & optime illos accipere, ne famescant, exercitumq; suum tanquã reliquias afferre. Ecce milites mei amantissimi, antequam uallem egressi simus, antequam à sanguine hostili manus nostras coinquinatas lauauerimus, antequam tela terserimus, & arma purgauerimus, & ea in uaginis & tecis recondiderimns, ipse Iagup ad nos uenit, uobis sua munera, dona, & xenia, id est, exercitum, & reliquias ab Ottomano contra uos missas dicatas offerre, ut pro libito uoluntatis uestræ ex eis quicquid uisum

uiſum fuerit,aut deguſtetis,aut deuoretis. Itaq; ſocij & uiri fortiſſimi & fœliciſſimi,accedamus ad nuptias,ad quas Iagup nos inuitat, conuocat, ut eis ad ſaturitatem abutamur,& quũ affatim deuoremus, tum nobiſcũ etiam auferamus. Expediamus igitur nos hinc, egrediamur uallem, occurramus Iagup,& exercitui eius,qui quidem tenuis eſt, & tantummodo profligatus. Nam ſi Ballabanum ipſum cum xxiiij. millibus concidimus, cur non Iagup cum xvi. millibus mactabimus? In hoc maxime ueſtro belli ardore,qui nondum bellicum furorem, nondum Martiales animos ueſtros & ſpiritus depoſuiſtis. Videor enim mihi uidere milites,& præ oculis uerſari Iagup à uobis cęſum cum omni exercitu ſuo atq; profligatum. Quare acceleremus ad eum,feſtinemus ad replendos, ſaturandosq; appetitus noſtros,& ut ſpolijs diuitijsq; hoſtilibus pleni, onuſtiq; domum ad lares proprios,liberos & uxores reuertatis,nunc totis uiribus contendite.

Quum hæc uix Scanderbegus dixiſſet, milites tanto ſunt ardore pugnandi accenſi,ut omnes unanimes ſublata uoce exclamarent,in hoſtem & ad prandij ſui reliquias, quas Iagup Arnauth apponendas attuliſſet, iamiam deuorandas properandum eſſe, Qui tanq; certi de uictoria,præmiſſis ſigniferis cum aquilis & uexillis,exercitum mouerunt,et ad Iagup qui in Tyranna minori caſtrametatus erat,profecti ſunt. Qui quũ Scanderbegum cum exercitu ad ſe euntẽ audiuiſſet, motis inde caſtris (ignorabat enim adhuc de cęde exercitus Ballabani,& fuga eius) in extremam Tyrannę partem & angulum copias contraxit,prope collem, ſeu monti-
Caſſar. culum quendam,in quo pagus ſeu uilla eſt,quæ Caſſar ab incolis appellatur,ubi tutior commodiorq; caſtris ſuis locus eſſe uidebatur. Scanderbegus uero eundem locum,quem ipſe Iagup prius habuerat, occupauit. Vbi hincinde utercq; exercitus per illum diem abſq; pugna acquieuerũt. Verũ Scanderbegus eam noctem quę ſecuta eſt ſolicitus,anxiusq; tranſegit,ne Iagup cũ exercitu ſuo fugam arriperet,ſi forte de cęde & fuga collegæ intellexiſſet. Omnes igitur uias,aditusq; & itinera obſedit atq; præcluſit,præſidia undiq; diſpoſuit atq; locauit. Exorto autem die, cum ſol regionẽ illam colluſtraſſet,è regione hoſtium oculos reuerberabat, quo deprehenſo Scanderbegus fretus ſe facilius uictoria potiturum,ſpei,animiq; plenus,inſtructo præparatoq; exercitu, ad Iagup caſtra peruenit, ubi nonnulla cæſorum capita exercitus Ballabani, quæ ſeruata cum cura attulerat proijci ante hoſtiũ ſtationes,captiuosq; uinctos, ut erant, oſtendi iuſſit. Iagup autem tanto ſimul publico famlliariq; ictus luctu agnoſce-
Ottomani ſermo de fortuna Scanderbegi. re ſe fortunam Ottomani fertur dixiſſe.

Dehinc Scanderbegus quingentos electiſſimos equites ad Iagup ad pugnam inceſſendum prouocandumq; miſit. Quibus mandatum eſt, ne certamen inirent,irruenti terga uerterent, quod & factum eſt. Nanq; Iagup ex omni exercitu ſuo factis tribus aciebus, repente è ſtationibus proſiliuit,& Epirenſes fugientes inſecutus eſt, tũc pugna atrox hincinde committitur

committitur, sed Christianis facilis ea uictoria fuit. Nam Scanderbeg aduertens ad Iagup, penetrans omnes hostium cuneos, eum hasta primum transfixit, deinde capite obtruncauit. Barbari uiso Iagup mortuo, omnes in fugam conuersi, & palantes cęduntur, uiuiq; capiuntur. Qui uero ex hostibus manus & militum furorē euaserunt, a colonis, habitatoribusq; locorum hincinde fusi per agros, syluas & campos, aut uiui capiebantur, aut trucidabantur. Nunq; ex duobus exercitibus uno eodemq; ferè tempore & bello, tantū hostium à Scanderbego interfectum est. Redditaq; æqua Belgradensi clades, & alterius ducum fuga, & eius exercitus interitu, & alterius præfecti cæde cū omnibus copijs uidebatur. Viginti quatuor millia hostium cæsa, capta sex millia. Præda magna, alia cum omnis generis, tum auri argentiq;. Colonorum qui capti apud hostes erant supra quatuor millia capitum recepta. Id solatij fuit pro amissis ad angustias, ad Valchales furcas. Eoq; prælio (nam haud quaquam incruenta uictoria fuit) mille fermè Epirensium desiderati, adeoq; etiam uictores sanguinis cædisq; ceperat satietas, atq; lassitudo. Vt quum postero die Scanderbego nunciatum esset, Ballabanum cum uno tantum agmine inter cędem effugisse, & abire sine signis, sine ordine ullo, possęq; si una equitum ala ad persequendum mittatur, omnes facile deleri. Superstint, inquit, aliqui nuncij, & hostium cladis, & nostræ uirtutis, parta de hoste uictoria. Ac expeditis omnibus, prefectus castrorum Scanderbegi ad urbē Croię iter suum direxit, quod frequentia minore, quia nemo præcesserat nuncius, lætitia uero tanta uix ut compotes mentium præ gaudio essent, celebratum est. Nanq; Croiæ neuter animi habitus satis pro re dici enarrariq; potest. Nec quo incerta expectatione euentus pauida perstiterat ciuitas, nec quo uictoriæ famam accipiens, uniuersis profusa est gaudijs. Nunquam per omnes dies, ex quo Scanderbegum principē in hostem profectum fama attulit ab orto sole ad occidentem, aut procerum urbis quisquam à curia, atq; à magistratibus abscessit, aut populus è foro. Matronæ quia nihil in ipsis operis erat, in preces obtestationesq; uersæ per omnia delubra uagæ supplicijs, uotisq; Deum, superosq; fatigauere. Tam solicitæ ac suspensæ ciuitati fama incerta primo accessit, duos Dibrenses equites in castra, quæ ad fines, & in faucibus Epiri opposita erāt, uenisse ex prælio, nunciantes cæsos hostes, quod primo magis auribus, quàm animis acceptum fuit, ut maius, lætiusq;, quàm quod mente capere, aut satis credere possent, & ipsa etiā celeritas fidem impediebant, quod biduo ante pugnam dicebatur. Literę deinde à Tanusio missæ ex castris afferuntur, de Dibrensium equitum aduentu. Eę literæ per forum perlatæ in curiam omnes exciuerant, tantoq; certamine, ac tumultu populi, ad fores curiæ concursum est, ut adire nuncius nō posset, traherenturq; à percunctantibus uociferantibusq;, ut in forum, priusquam in curiam literę recitarentur. Postquam uero literæ etiam in curia recitatæ sunt, & pro cuiusq; ingenio alijs iam certum gaudiū, alijs nulla ante futura fides esset,

Literæ à Tanusio missæ.

priuſquam nuncios caſtrorum præfecti, uel literas audiſſent, ipſum deinde appropinquare præfectum caſtrorum allatum eſt. Tunc enim uero omnis ætas currere obuiꝫ primus quiſq; oculis, auribus q; haurire tantũ gaudium cupientes ad miliare uſq; extra portas ciuitatis cõtinens agmen peruenit. Præfectus caſtrorum erat Tanuſius, circunfuſus omnis generis frequentia in forum peruenit. Quum aliꝫ ipſum, aliꝫ comites eius quæ acta eſſent percunctarentur, & ut quiſq; audierat, exercitus hoſtium cæſos, imperatorem q; alterum occiſum, legiones Epiroticas incolumes, ſaluum principem Scanderbegum cum ſuis caſtrorum præfectis. Extemplo aliꝫs porro impertiebant gaudium ſuum, cum ægre in curia peruentum eſſet, multo ægrius ſummota turba ne principibus miſcerentur. Literę in curia lectę ſunt. Inde Tanuſius literis perlectis, ipſe plenius omnia quæ acta erant, expoſuit cum ingenti aſſenſu. Poſtremo etiam clamore uniuerſæ curiæ, quum uix gaudium animis caperent, diſcurſum inde ab aliꝫs circa templa diuina, ut grates agerent, ab aliꝫs domos, ut coniugibus liberiſq; tam lætum nuncium impartirent. Curia & primates quid Scanderbegus incolumi exercitu ducem hoſtium cum Ballabano fugato, legioneſq; occidiſſet ſupplicationem in triduum decreuerunt. Eam etiam ſupplicationem uxor Scanderbegi cum conſiliarijs edixerunt. Celebrata à uiris fœminiſq;. Omnia templa per totum triduum æqualem turbam habuere, cum matronę ampliſſima ueſte excultæ cum liberis, perinde ac ſi debellatum foret omni ſolutæ metu Deo immortali grates agerent. Statum quoq; ciuitatis ea uictoria compoſuit, ac ſi perpetuam pacem comparaſſent omnes. Profligato itaq; Iagup Arnauth cum eius collega Ballabano, uno eodemq; ferè tempore & prælio, eorumq; exercitibus cæſis, Scanderbegus ſubito (ut maiorem hoſtibus terrorem incuterent) Turcaicum agrum ingreſſus, ad intima uſq; loca penetrans, cuncta igni ferroq; depopulatus eſt. Indeq; prædam q; maximam ſecũ auferens uictor agro hoſtili egreſſus, nullo penitus hoſte reſiſtente, aut repugnante lætus in agrum ſuum, & feſtiuus reuerſus eſt. Qui more ſuo relicto ad fines imperij ſui conſueto præſidio ſummo cum plauſu & iubilo triumphantis more in urbem regiam Croiæ inuectus eſt. Vbi per aliquot dies inter ciues ſuos, & cum his celebrata tam ingentis uictoriæ lætitia laureatas literas ad omnes ferè reges & Chriſtianos principes ſcripſit, & uictoriam hanc, quam aduerſus Barbaros (Deo autore atq; propitio) adeptus fuerat, his impartiuit, diſpenſauitq;. Quibus etiam uaria donorum genera, & munera ex hoſtium ſpolijs, utpote equos alipedes (ut aiunt) & uelociſſimos ſeruos captiuos, arma & tela, præclaras quoq; equorum phaleras, & id genus ornamenta miſit. Dehinc ſoluto exercitu, ad propria unumquenq; ire permiſit. Ex quo poſtea annus ille Scanderbeganis non minus inſignis, quàm hilaris & lætus fuit.

Gaudiũ Croiæ à uictoria Scã derbegi.

Reſponſio, & ingreſſus Scanderbegi in urbem regiã cũ ingenti trium pho & præda poſt adeptam uictoriã ex hoſtibus profligatis.

Equi alipedes

Marini

MARINI BARLETII SCODRENSIS SACERDOTIS, DE VITA ET GESTIS Scanderbegi Epirotarum Principis, Liber Duodecimus.

POSTQVAM FAMA TANTI FACTI, ET CAEdis uniuersi ferè exercitus Ballabani, & collegę suí Lagup, ad Mahumetem principem peruenit, is ingenti dolore simul atq; terrore perculsus, non parua cura atque solicitudine angi, torqueriq; cœpit, ueritus, ne fortunam, quæ tantum propicia ei, & secunda fuerat, durã experiretur imposterũ atq; aduersam. Anxius itaq; animi, atq; consilij inscius quid agendum esset, & nec secũ quidem ipse concors, omnes duces & præfectos suos ad concilium conuocauit. Vbi post multas tandem sententias atq; cõtentiones statutum est, ut ipse Mahumetes princeps cũ cohorte, & omnibus copijs suis aduersus Scanderbegum progrederetur. Quare edicto per omnes regiones propalato ut milites nomina sua darẽt, coacto ingenti, ualidissimoq; exercitu, prętera commeatu abunde, omnibusq; bellicis instrumentis præparatis, castra sua contra Scanderbegum mouit. Quo audito, Scanderbegus oĩm ducum & prefectorum suorum consilio adhibito, maxime Pauli Angeli Dyrrachiensis Archiepiscopi, cui summa cõsiliorum cõmissa erat, necnõ Veneti oratoris, qui illic aderat, omnium consensu statuit, & decreuit, ut urbes, & loca omnia fortissimo milite, alijsq; necessarijs rebus communirentur, firmarenturq;. Et in primis, ut in Croia urbe, quæ cardo totius regni, atq; caput erat, & à qua cætera omnia dependebant, strenuus & fidus miles, prudens & sapientissimus prefectus poneretur. Verum hoc in loco parumper digredi non erit malum, ut ostendamus quãto terrori, quantęq; formidini Scanderbegus Mahumeti Principi fuerit. Qui quũ uideret eum in tantum excelluisse culmen, ut nomen eius iam suis omnibus terrificum formidabileq; esset. Verebatur ne ob eius celebre nomen & famam, quæ iam ubiq; peruaserat, gens eius, & populi in seditionem uersi eum trucidarent, aut è regno dejcerent. Itaq; in mortẽ eius insidijs & dolis machinari, moliriq; cœpit. Nactus est autem duos, qui omni linguarum & sermonum genere eruditi erant, quos edocuit, instruxitq;, cũ maximis prius prẽmijs donasset, maioribus q; indies cumulare promisisset, ut se transfugas esse simularent, mentirenturq;, & zelo orthodoxæ fidei ad eum defeciſſe assererent, Christianoq; ritu baptizari continuo peterent. Et postq; ei quæ uellent persuasissent, ueneno, aut ferro illum interimerent. Qui ubi ad Scanderbegũ deuenerunt, utercq; sacro fonte Baptismatis purificatus est, & ab eo in cohortẽ & familiam suam (ut uulgo aiunt) susceptí sunt. Inde uero ad paucos dies, erat enim curę Deo Scanderbegus, qui nefanda eorũ cõsilia patefecit, ne optimus princeps optime

Scanderbegus cõsultat de resistendo Turcæ.

Scanderbegus formidolosus Turcæ.

de Christiana fide meritus, tam iniquũ & ignominiosum fatum subiret. Transfugæ isti insidias, fraudesq́, quas in Scanderbegũ moliti fuerant, occultare minime potuerunt. Nam ambo in tantum inter se dissidium, atq; discordiam uenerunt, ut ira & furore pleni, in maximas inuicem contumelias prorumperent, & alter alterũ proderet, palamq́ se patefacerent, quod à Mahumete Turcarum principe ad ipsum Scanderbegũ obtruncandum summissi fuerint. Qui statim comprehensi, & tortoribus adacti rem omnem explicarunt, ficq́ ambo laqueo suspensi, uitam finierunt. Nunc reuertor unde digressus sum. Postq́ enim Scanderbegus omnia loca sua præmunijt, præsertim urbem Croiæ, in qua firmissimum præsidium tum Albanorum, & Epirotarum, tum Italorum posuerat, quibus Baldesarem Perducem Italum, uirum æque strenuum atq; fidum prefecerat. Interim literæ tumultuoso undiq; nuncio conuolare cœperunt, Mahumetem principem cum cc. millibus militum ad Croiam oppugnandã breui uenturũ, præcursores suos, & equites leuis armaturę iamiã adesse. Qui etiam paulopost in Epirum irruperunt, & biduo hincinde per uniuersum agrum discurrentes omnia igni, ferroq́ depopulati sunt. Nocte uero quæ secuta est secunda ferè uigilia urbem ipsam Croię obsidione in modum coronę undiq; cinxerunt. Venerat enim ad eius obsidionẽ Ballabanus Badera Mahumetis prefectus cum octuaginta millibus electissimorum equitũ, qui ubi castra firmauit atq; munijt, quotidie cũ Croiensibus, qui ex urbe erumpebant, uario ac frequenti præliorum, certaminumq́ euentu pugnam committebat. Interea Mahumetes ipse princeps cum reliquis copijs, & apparatu suo insigni ad urbẽ uenit, qui primũ ab oppidanis (ut moris est) urbem sub conditionibus petijt, cui cum pro responso missilia, tormenta, aliaq́ telorum genera dedissent, erumpentes mox ex urbe manus etiam cum hoste conseruerunt, ac non paruam illorum strtagem ędiderunt, uictoriamq́ pro parte consequuti, leti & alacres in urbem reuersi sunt, afferentes secũ plurima ex hostibus cęsis capita. Ex quo Mahumetes princeps indignatus, pręparatis atq; erectis cũ plurimis tormentorũ machinis, in oppidanos cõtorqueri iussit. Adduxerat enim secũ metalla ad tormẽta cuiusuis generis conflanda ad urbẽ ipsam, eiusq́ mœnia penitus subruenda atq; euertenda. Artifices præterea in omni re bellica peritissimos. Sed interim egregius & præclarus princeps Scanderbegus, qui in campo cum ualido exercitu & copijs erat, Mahumetis castra quotidie infestabat, nec illum sinebat aliquo momento quiescere, sed ita assidue adoriebatur, inuadebat, infestabat, & instar torrentis, qui ex magnis & inundantibus pluuijs è montibus descendens, omnia secum rapit, prosternit, atque euertit. Sic Scanderbeg quoq; in Turcaica & hostilia castra alio semper & alio irrumpens latere, ea undiq; uexabat, hosti cædem, cladem, damna, & iacturas maximas inferebat. Ex quo Mahumetes cum aduertisset tantam inde es ex suis stragem & calamitatẽ sequi, nec ipsi spem ullam urbis potiundę esse (Croia etenim nõ tantũ nõ expugnari,

Subornati occisores Scanderbegi.

Croiæ obsidio.

expugnari, sed nec oppugnari commode poterat) decreuit inde omnino discedere, & Bizantium unde iam uenerat, se recipere. Verum quia id nõ paruo sibi dedecori & ignominię fore arbitrabatur, si nullo à se præclaro facinore aduersus Scanderbegum ædito re infecta tam turpiter abiret, statuit Ballabanum, quem supra commemorauimus, exercitui pręficere. Quem cum uiginti tribus millibus electorum militum in Croię obsidione manere iussit. Cui etiam octo alios militum pręfectos, uiros prę cæteris & robore corporis præstantes, & ingenio ac militari peritia solertes adiunxit. Quorum cuilibet septem millia militum fortissimorum dedit, qui omnes ad nutum semper & imperium Ballabani starent, nec ab eius consilio discederent, ueritus quod solus Ballabanus cum tanto etiam militum numero, tantaq; copiarum multitudine Scanderbego resistere nõ posset. Quo facto, Mahumetes ipse postea à Croiæ obsidione collectis (ut aiunt) uasis, nocturno tempore intensis castris Constantinopolim uersus iter arripuit. Qui dum proficisceretur, quosdam Chaonię populos, & loca quædam Scanderbegi, quæ Chidna appellabãtur, multis promissionibus allectos (armis enim expugnare non poterat) in deditionẽ & fidem suam accepit, quam (ut sui moris erat) eis minime seruauit. Ex quibus octo millia hominum præter mulieres & infantes trucidare fecit, eoq; truculenti modo Tyrannus innoxium sanguinem effudit, postquã in Scanderbegum sæuire nõ potuit. Grauis profecto est regum indignatio, grauis principum ira, quæ non plumea, sed plumbea (ut dicitur) uere est. Profectus itaq; Mahumetes princeps ex Albania mœstus & tristis, relicto ibi Ballabano pręfecto cum innumeris copijs, cui mandatum est, ut tamdiu Croiam urbem obsididione præmeret, donec Croienses longa fessi obsidione, & dura funestaq; fame attriti atq; euecti consumptis rebus omnibus necessarijs pro uictu sese in eius ditionem traderent. Sed impiger & strenuus princeps Scanderbeg excandescens, ualdeq; indignatus, nec id ullo modo concoquere ualens, quod Ballabanus homo obscurus, & infimo loco natus, cui parentes ad seruitium & famulatum Scanderbegi patris semper fuerant, sibi oppositus esset, armis cũ eo contendere, bellumq; gerere, decreuit & eum omnino aggredi, inq; eius castra irrumpere. Itaq; conuocatis undiq; Principibus, socijs, & confœderatis suis, quo illis animi sui sententiam aperiret, coram eis in hunc modum loquutus est:

Mahumetes discedẽs è Croia & Epiro re infecta, Ballabanũ cũ innumeris copijs in Croiæ obsidione reliquit.

Tyranni perfidia atq; immanitas.

Principum ira plumbea.

Oratio Scanderbegi ad socios, principes & confœderatos, pro auxilio ab eis impetrando.

Credo equidem uobis haud ignotum esse, Principes & commilitones amantissimi, quamobrem huc uos conuocauerim, quid úe in pręsentia sim diserturus. Nostis enim omnes quanta rabie, quantaq; immanitate Mahumetes ille Turcarum princeps in Christianum nomen, & orthodoxam fidem conspirauerit, illamq; magis atq; magis omni tempore insequatur ac præmat. Pro qua nobis illi fortiter resistendum, atq; etiam si mori contigerit, alacriter pugnandũ esse duco. Maiores eius Asiam pręuerterunt, dehinc in Europã traijcientes, tot reges & principes Christia-

nos prauis artibus de medio ſuſtulerunt. Hic uero illorum ſequens ueſtigia, in nos ceu maiorum ſuorum reliquias uerſis (ut aiunt) proris furorẽ ſuum euomere, nomenq́ noſtrum penitus delere conatur. Mahumetes inquam iſte truculentiſſimus, qui uelut ſorte quadam propè in æternum hoſtis mihi datus ſumma ui opeq́, me rerumq́ mearũ ſtatum omnẽ penitus euertere contendit. Qui cũ pauloante cum toto exercitu ſuo in me impetum feciſſet, nec ex ſententia ei res ſucceſſiſſet, tanquam furibundus & ſpe omni deſtitutus, prę mœrore & triſtitia hinc diſcedens, octo millia uirorum ex meis, exceptis mulieribus & infantibus, quos fide ſua, uel perfidia potius in deditionem acceperat, ferro ſuſtulit, atq́ trucidauit. Qui ſi profecto nunc mihi eſſent, uiuerentq́, nequaq́ opus eſſet alienũ implorare auxilium. Proficiſcens hinc igitur Mahumetes, Principes inuictiſſimi, hunc Ballabanum, quem præ oculis habemus, ſui exercitus præfectum cũ huiuſcemodi copijs in Croię obſidionẽ reliquit, quo illam tamdiu duriſſima obſidiõe cinctã teneret, pręmeretq́, q̃diu in eius ditionẽ ueniret. Quod ſi quo caſu accideret (quod abſit) nec de uobis (ut reor) nec de ueſtris coniugibus & liberis, rebusq́ omnibus bene profecto eſſet. Nam ſę pius me dixiſſe memini, quod rabidus & truculentiſſimus hoſtis iſte nihil aliud molitur, nihil aliud mente agitat, & expetit, q̃ nos ſeiunctos, & abinuicem diſtinctos opprimere, atq́ de medio tollere, regna, imperiaq́ noſtra arripere, ſibiq́ uendicare. Quare Principes amantiſſimi, nolite pati, ut perfidus Tyrannus iſte, atq́ cõmunis omnium hoſtis, ſub iugo nos infidelitatis ac perfidiæ ſuę ſubĳciat, fidem & religionem noſtram opprimat, regna & imperia peſſundet, uxores, liberosq́ noſtros in ſeruitutem trahat. Proinde omnes admoneo, rogo, obteſtorq́, ut hoſti ſine mora occurrere properetis, qui præ foribus & in limite adeſt, qui feſtinat, & ad nos opprimendos totis uiribus accelerat. Itaq́ in auxilium & tutelam fidei ueſtræ, cui quicquid corporis, uitæ, ac ſanguinis ſupereſt, deuouere debemus. Vos Chriſtiani Principes inuito, inuoco atq́ imploro, ut Ballabanum hunc communem hoſtem noſtrum, quem uidetis ex urbe noſtra, è regno, è patria expellamus, reĳciamus, qui profecto ſi me oppreſſerit, nec uos impunitos relinquet (Epirotica enim gens inimica Turcaico nomini eſt) & ex mea iamiam futura eſt ueſtra publicaq́ omnium fortuna. In beluas ſtrinximus, ferrum, hauriendus illarum, aut dandus noſter eſt ſanguis, Cęterum fidem meam uobis promitto, quod ueſtra ope & auxilio mihi præſto exiſtentibus, hunc Ballabanum homuncionem uiliſſimum & abiectiſſimum hominum, cuius maiores uitam ſemper ruralem & paganam ſub parente meo traduxerunt, qui & ipſe ſæpenumero (ut ſcitis) eſt à me antea multiplici clade fœdatus, fuſus, profligatus, nunc cũ uniuerſo eius exercitu in fugam uerſum, uiuũ, aut mortuum (ut ſors dederit) uobis tradam, uictoriamq́ de eo inſignem, atq́ præclariſſimam referam. Iam ſcitis Patres optimi, me hucuſq́ nullum à uobis unq́ auxilium, opem ue imploraſſe, ſed ſolus ſemper cum copĳs & militibus meis

Scanderbegus Ballabanũ uiuum aut mortuum ſperat ſe habiturum.

propĳs

propriis uiribus contra communes hostes, uos, regna, imperiaq; uestra protexisse, atq; conseruasse. Nunc uero iam tot bellis attritus, tot expeditionibus exinanitus, tam longo tempore cum militibus meis cõtinue armis insistendo, uiribus ferè exhaustus sum. Quorum maior pars & fortissimi bello ceciderunt. Alij acerrime dimicantes capti sunt, aut uulnerũ multitudine corporibus mutilatis inutiles bello facti sunt. Propterea opus est Socij, ut nunc ad uos confugiam, uestrumq; implorem auxilium quo ab hoc communi hoste, quem in ianuis & oculis habemus, urbem meam, uosq; pariter liberem atq; defendam. Quare mature succurratis mihi, me me sequamini, & quod ductu meo facere semper soletis, uincite. In hunc Turcaicum & hostilem exercitũ irruamus, impetum faciamus, quẽ statim (ut spero) in fugam conuertemus, facileq; de eo uictoriã consequemur, arma, insignia, aurũ, argentũ, spolia opima nobiscũ referemus, milites nostros exuuijs ditabimus. Rẽ igitur tanta mecũ capescite, uictores enim (Deo propitio) oĩno nos fore spero. Vosq; pleni fortunarũ, ac glorię simul publice, simul priuate triũphantes domũ ad penates uestros redituros. Nunq; profecto uos decepi, nunq; fefelli, nunc tẽpus est ò Socij, quo nos, regnaq; nostra, uxores, liberos, aras, foros, & demũ fidẽ Catholicã à tyrãnide et iugobarbarę seruitutis atq; captiuitatis uindicemus, liberemusq;. Victoriã cũ ingenti gloria & triũpho de hoste reportemus.

His dictis à Scanderbego, duces illi et principes oẽs ea oratione erecti, & gaudio exultantes frementesq;, unanimes libera uoce exclamarunt, hostem etiã ad sanguinẽ usq; pro fide Catholica, pro patriæ salute, pro Scanderbegi incolumitate, omni ingenio, totisq; uiribus persequendum, in Turcaica castra fortiter & intrepide irruẽdum, Scanderbegum principẽ ducem, auctorem, parentem, & patrię omniumq; protectorem unanimiter sequendum, eiq; in omnibus parendum. Itaq; cuncti sese cum omnibus copijs & exercitu suo in Scanderbegi fidem & arbitrium commiserunt, tradiderunt q;. Statuto igitur prefixoq; ordine, ut q̃maximus atq; ualidissimus exercitus undiq; cogeretur, Scanderbeg interim dum hæc geruntur, communicata re cum paucis sine mora sagulo gregali, & uilissimo admodum habitu indutus, ad urbem Romanam pro ope & auxilio à summo Principe patrumq; collegio implorando profectus est. Erat enim eo tempore Paulus ij. Pontifex maximus. Qui quum Scanderbegum uidisset, ob eius celebre nomen, uiriq; præsentiam & autoritatem, hilari, perbenignoq; uultu illũ suscepit, donisq; & honore maximo prosequutus est Quem quum in Consistorio (sic enim patrum collegiũ uocant) adduxisset, Scanderbeg coram eis ita concionatus est:

Oratio Castrioti coram Paulo summo Pontifice, uniuersoq; Cardinalium collegio.

Quis unquam mortalium Romane Præsul maxime atq; sanctissime, Reuerendissimi amplissimiq; Patres, nõ lingua dicam exprimere, sed ne animo quidem concipere posset, loci huius & sedis sacratissimæ, in qua statis, celsitudinẽ & sublimitatem? Cuius nulla pars est, nullus angulus, quin totus sanctitate, diuinitate plenus undiq; resplendeat atq; refulgeat.

ubi primum Petrus ille beatissimus, sanctissimusq; Christi uicarius, ubi Paulus doctor egregius uas electionis, atq; totius orbis Christianæ religionis buccinator: ubi tot uiri sanctissimi prælules & patres integerrimi diuinitus missi, cœlibem & diuinam uitam traduxerunt: ubi tot reges & principes inuictissimi, glorioſissimiq; commorati sunt, qui omni sanctitate, omni uirtute prediti, omni scientia referti, mundum totum, fidemq; catholicam erexerunt, decorarunt, illustrarunt. Quibus tu postmodum, Romane Antistes sanctissime, ad hoc dignitatis fastigium natus magis, quàm ullo mortalium iudicio uel consensu electus diuino quidem nutu, hac ætate tam aurea, tam fœlici successisti, qui totius fidei & religionis nostræ summum lumen esses, summum decus, summus splendor, qui Christianum nomen uel ad ultimas terras transferres, & ab omni Barbarica rabie uendicares. Magna profecto fuit expectatio iampridem, Pater beatissime, uel animi, uel ingenij tui, q; non ut æques modo, sed longe quoq; superes omnia. Habes ex uoto innocentiam uitæ, sapientiæ, atq; consilij magnitudinem, naturæ liberalitatem, experientiam rerum, quis in uniuersa natura, in qua quicquid est neruorum, quicquid admirandi, ita es undecunq; complexus, habesq; in manu, ut liceat semper ex te, tanquam ex thesauro aliquo depromere. Fœlicem me igitur, qui te hodie intueor, alloquor, admiror, quo nihil poterat iucundius mihi, nil optabilius contingere in uniuersa uita. Sed fœliciorem planè Romanam Rempublicã, quæ principem te, pastoremq; suum sentit, experitur, fruitur, quo meliorem, digniorem q; alium optare nõ potuisset, nedum inuenire. Cuius an grauitatem magis admireris, an pietatem in omnes amplectaris, an maiestatem atq; eloquentiam obstupescas, nescias penè. Qui (ut uno uerbo omnia perstringam) nulla re alia magis eminet, q; uirtutum omnium excellentia, qui omnium maiorum suorum, & superiorum principum gloriam non æquaturus solum, uerum uno omnium iudicio sit superaturus longeq; à tergo relicturus. Gaudeat proinde et exultet, quicquid est usq; Christiani nominis, uel splendoris. Lætentur gentes, iubilet Dei Ecclesia penè afflicta, quę per te sit spiritum & sanguinem receptura. Nihil iam timeat, tuta quoscq; pelagi æstus, hilaris cuncta æquoris discrimia contemnat. Petri nauicula te rectorem, te gubernatorem nacta, qui Christi fidem & Euangelium semper augere, amplificareq; studes: qui unus & pastor optimus, & Antistes sapientissimus non solum super oues & gregem tibi à Deo commissum, exactissime omnem curam & solicitudinem impartiris, sed alienas quoq; ouiculas errantes, uagas, dispersas, in tuum ouile, & Ecclesię gremium reducere, ac congregare die noctuq; inuigilas atq; insudas. Bone Deus, cur mihi non est tantum eloquentiæ, ea dicendi uis, qua possem uirtutes tuas omni laude maiores, non pro merito dixerim recensere, sed saltem nõ minores efficere: & si non debitum persoluere, huic tamen meę tantæ, tamq; suauissimę siti potum aliquem afferre. Sed & si possem, Pater beatissime, non est integrum hodie mihi per hos

Cœlebs & diuina uita Romæ.

rerum tu-

rum tumultus, per tot maxima discrimina. In quo nescio quo fato cum gentibus, & populis meis sum unus omnium maxime coniectus atq; immersus. Non permittit, non patitur Mahumetes Turcarum princeps ille truculentissimus, me uobiscum diutius commorari Patres sanctissimi, uos contemplari, uos admirari Principes meos, Deos terrarum, ac mundi totius luminaria, qui maiorum suorum uestigia sequutus, ac spurcissimæ illius Mahumetanæ sectæ nephandus professor & propagator, uestrum ouile quotidie inuadit, persequitur, dissipat. Et non contentus malis, cædibus & rapinis, quibus in Asia usus est, nõ satiatus Christiano sanguine, quem nuper tantum in Europa fudit, ut totam infecerit, polluerit, contaminauerit, & Christi nomen prophanauerit, sed nunc me, gentemq; meam tanq; hoc ultimum certamen relictum sibi euertere, atq; de medio tollere conatur. Cui nisi repente (quę tua sanctitas est atq; clementia) occurras, obsistas, tu principum Christianorum pater, iubar, atq; sydus radiantissimum, actum est de re omni, actum de imperio meo, quippe populus Epiroticus tot bellis, tot cladibus exhaustus iam corruit, iam defecit. Huc igitur ego confugi Patres sanctissimi, ad uos ipse confugi, domi incendium maximum reliqui, hostem in ipsis uestibulis, qui non tantum gentem meam, & regionem omnem assidue dissipat, euertit, depopulatur, in seruitutem trahit, sed & ciuitatẽ ipsam meam Croiam, prouinciæ robur atq; caput iamdiu innumero milite obsidet. Neq; hanc obsidionem deserendam proposuit sibi, anteq; urbe ipsa aliquo modo potiatur. Et potietur (uereor) ni sublimitas tua succurrat atq; subueniat. Ita oppidanos in rerum omnium necessitatem, & ultimum discrimen adduxit. Consulti igitur Patres optimi atq; sanctissimi (quæso) dum tẽpus patitur, prospicite, atq; opportune prouidete mihi. Cohibẽdus est enim impetus, & ius nephandissimi Tyranni, reprimendus eius furor, atq; uiolentia, qui in tantũ extreuit, atq; inualuit, ut iamiam extrema omnia Christianæ Reipublicæ, ac Dei Ecclesiæ, q; orthodoxæ fidei audeat minitari. Sed quid amplius? (proh dolor) quid peius? quid durius expectemus? Aedidit iam in Christianum populum, ædidit in gregem tuum omnia crudelitatis exempla, prophanauit, ita iam fœdauit, omniq; ludibrio habuit (pudeat Deorum, hominumq;) fidem, religionemq; uestram, ut non minus molestum mihi sit dicere, quàm uobis turpe audire. Videtis, ecce ingentis cuiusdam mali, non suspicionem modo, sed apertam speciem obseruari ante oculos omnium. Videtis Patres amplissimi Asiam ferè omnem huic nephando, spurcissimoq; hosti subiectam, Græcos quasi cunctos ab eo exterminatos, Rascianos Principes, Triballos, & Thraces euersos, Illyricos perdomitos, Peloponnesum subactum, magnam Macedoniæ atq; Epiri partem direptam, incensam, deuastatam. Vnus ego supersum, Pater beatissime, cum pusillo & tenui imperio, cum militibus meis, adeò tot prælijs attritus, tot certaminibus exhaustus, ut nihil iam integri sit in corpore ad noua uulnera accipienda, neq; quicq;

Populi subiecti Turcæ.

neq; quicquam ſuperſit ſanguinis, quod dari amplius pro Chriſtiana Republica poſſit. Hoc eſt reliquiarum ex tot principibus, tot ducibus, in feraci Macedonia illa regum altrice, quod nunc perfidus Barbarus iſte totis uiribus, arte, ingenio perdere, atq; delere contendit. Iam nemini ignotum, nemini dubium eſt. Audiſti Antiſtes ſanctiſſime, audiſtis Patres religioſiſſimi, quot bella, quot expeditiones cum perfida gente iſta maiores mei tot armis geſſerint. Quibus ego poſtmodum ordine naturę, diuino tamen præſeruatus auxilio in regno ſuccedens, nullum unq; tempus, nullum diem quieti aut ocio mihi concedere potui, ſed cum prophana gente bella maxima ſemper pertractaui, præſertim cum rabidiſſimo & truculentiſſimo Mahumete iſto, qui iam tot malis rem meam, tot cladibus affecit, ut nihil reliquum ſuperſit mihi, niſi (proh pudor) herbam uictori) ut aiunt) dare. Reſtiti hucuſq; reluctatus ſum, & diuina ope adiutus ſemper ferè incolumis atq; uictor euaſi. Sed nunc tot malis tam præteritis q̄ inſtantibus feſſus, tot certaminibus exhauſtus, tot ducibus amiſſis, tot populis, uiribus adeò exinanitus ſum, ut nihil ferè præter animos feroces ex antiqua fortuna ſuperſit. Et Barbarus iſte (ſic fortè peccatis noſtris exposcentibus) ſupra q̄ dici poſſit, ſuas uires auxit, imperiumq; ſuum ampliauit. Propterea mundi totius iubar, ac Chriſtianæ religionis decus ſplendidiſſimū, ad tuæ Maieſtatis pedes ſupplex, & qua decet uenerationē cōfugio, tuū nomē inuoco, opē & auxiliū imploro. Deſcēdas iam Pater ſanctiſſime, prouideas, quo his tot procellis, & bellorū turbinibus obſiſtere, easq; nō ita certo periculo uitæ, ac rerū mearū diſpendio perferre queā. Fidemq; ueſtrā ſanctiſſimā, ſanctiſſimi inquā Patres, cōtra uim & impetū huius immaniſſimi Tyranni protegam atq; defendā, pro qua & uſq; in prę ſentē diem omnia extrema ſum perpeſſus. Et impoſterū me deuoui, neq; ullum mortis uel periculi eſt genus, quod pro quocunq; ueſtrum cōmodo & dignitate, in aliquo uitæ meæ tempore ſubterfugiam.

Herbam dare ſermo prouerbialis eſt, uictorem agnoſcere. Plin. li. 22. cap. 4. & Feſt. Pomp.

Poſtquam Scanderbeg orandi finem fecit, tanto fauore ab omnibus eſt exceptus, tā liberaliter & honorifice habitus, ut q̄ celeriter expeditus, quicquid à ſummo Pontifice, patribusq; petierat, perfacile impetrauerit, & ei q̄ liberaliter ſit conceſſum. Qui maximis etiam muneribus & præmijs donatus, maximo auri, argenti q̄ pondere, grandi q̄ pecunia cumulatus, lætus, alacerq; inde diſcedens in Epirum, ad ſuos reuerſus eſt.

Cæterum anteq; ulterius progrediamur, deſcribendus mihi uidetur eſſe locus, quo Ballabani caſtra poſita erant, quo res, negocium q̄ noſtrū melius percipi poſſit, & oculis legentium ſubijciatur. Diximus enim iam Croiam Epiri urbē eſſe, in campis Aemathię poſitā, in alta ſaxi crepidine, & undiq; præcipiti, niſi tantū ab una parte, qua uix acceſſibilis, & peruia eſt, à monte Cruinio abſciſa, qui ei adiacens, eum quaſi ſupereminere uidetur. Qui quidem in longum protenditur, & ab ea parte qua urbis arx eſt, in cliuum ſeſe extendens, paulatim deſcendit, & plures tumulos ſiue colles facit. Vbi Ballabanus caſtris ſuis loca occupauerat, ibiq; totam ſui exercitus

Croiæ deſcriptio.

exercitus molem redegerat, & urbem dura obsidione præmebat, montemq; Cruinum occupauerat, super quem presidium suum collocauerat. Verum omisso hic parumper Ballabano, ad principem Scanderbegum redeamus. Qui postquam ex urbe reuersus est, maximum undiq; exercitum, ingentesq; copias atq; ualidas in unũ contraxerat. Venerant nanq; ad eum reguli omnes confœderati, & circumuicini confluxerant, quotidieq; confluebant omnes populi, tam ex Epiro & Macedonia, quàm ex Illyrico & Dalmatia, ita ut nunquam antea maior exercitus, neq; ex ualidioribus, pugnatioribusq; ab eo coactus est. Quem Scanderbegus in duo diuiserat, quorum alteri Lecham Duchainum regulum præfecerat, uirum non minus rerum bellicarum peritissimum, q; fortunatissimum. Alteri uero Nicolaum Monetam Nobilem Scodrensem uirũ acerrimũ, qui ex Lysso per campos Aemathios, & syluam Ionimorum copias ductitantes hostem ab eo latere aggrederentur. Ipse uero cum reliquo armatorum robore tam equitum, q; peditũ montem Cruinum uersus ex alio latere adoriretur, quo Ballabanus fortissimum, munitissimumq; præsidium (ut diximus) locauerat. Hoc constituto, sicq; copijs dispositis, in hostem primus progressus est. Qui quũ ad montem Cruinum cũ exercitu peruenisset, illico nunciatum est ei, Ionimam fratrem Ballabani cum præclara Turcarum manu ad fratrem contendere, ut se illi coniungeret. Qui (ut fama erat) iam montem Bulgari superauerat. Quo audito Scanderbeg sine mora electo flore & robore militũ, relictoq; ibi reliquo exercitu, per totam noctem ad Ionimam summa celeritate perrexit, eumq; de improuiso aggressus fudit atq; dissipauit, uiuumq; cum Heder filio suo cepit. Indeq; per noctem eadem celeritate in castra sua uictor reuersus est. Mane uero Ionimam cum eius filio iunctum in conspectu fratris adductum ostendit. Dehinc monte Cruino deturbato hostium præsidio potitus in eius summitate uictor euasit. Quo cognito Ballabanus desperata iam uictoria de Scanderbego, à quo toties fugatus fususq; fuerat, ira atque furore plenus, stimulis Martis agitatus, similis furibundo & insanienti, citato equo, cum aliquibus militibus ad mœnia usq; & portam urbis Croiæ euectus est. Qui cum à Croiensibus & oppidanis multis promissis & pollicitationibus urbem in deditionem petere contenderet, erumpentes oppidani & Croienses, maxima ui & impetu eum adorti, in fugam conuerterunt. Quem quidam etiam ex Croiensibus Georgius Alexius nomine, uir Epiroticus, ictu sclopi lætaliter in gutture percussum transfixit. Qui in castra equo reuectus exanimis mortuusq; ante tabernaculum suum pronus in terram corruit, quo mortuo per omnia castra tumultuatum est. Barbari uero priuati suo duce & præfecto, nocte illa, quæ diem insequuta est destituta urbis Croiæ obsidione, mœsto admodum silentio discesserunt. Qui ad locum, qui Tyranna dicitur, octo ferè millibus passuum ab urbe distantem castrametati sunt. Verum Scanderbegus cum ad Barbarorũ castra exorto iam die ueniret,

Fortißimus exercitus cõfluit ad Scanderbegum.

ea uacua

ea uacua atq; deserta reperit, ubi multa impedimenta, sarcinulas, & commeatum abunde relictum inuenit. Postq; uero obsidio dissoluta, & urbs Croiæ liberata est, Scanderbeg victor de hoste triumphans, cum ingenti gaudio & gloria urbem ingressus est. Qui oppidanos omnes & Croienses publice de fortitudine, fide, & constantia plurimum commendans, maximis muneribus & præmijs donauit. Interim uero duo equites ex castris Barbarorum, qui in Tyranna castrametati erant, ad Scanderbegum uenerunt. Qui à ducibus & castrorum præfectis missi erãt, ut his relictis castris, equis, & impedimentis, uita tantummodo superstite abire concederetur. Timebant enim, ne Scanderbegus eis transitus, & itinera, qua transituri erant, occludi faceret, quo omnes trucidarẽtur. Ex quo statim Scanderbeg omnes principes & milites suos in concionem aduocauit, ut quid super hoc faciendum esset, decernerent, & sua capita proferrent. Qui omnes pariter hostem aggrediendum, & cum eo acerrime dimicandum exclamauerunt. Verum Scanderbeg eos sic breuibus allocutus est:

Oratio Epirensis ad principes, præfectos, & uniuersum exercitum.

Noui iampridem, Viri fortissimi, & commilitones mei, uirtutem: nouisatis fortitudinem, & constantiam uestram, qua semper Barbarũ acriter perterruistis, debellastis, in fugam cõuertistis. Necq; uereor hodie uobis animum deesse, hunc quoq; hostem, quem in cõspectu habemus, expugnatum à uobis, profligatumq; iri. Sed animaduertendum est, Milites optimi, animo sępius reuoluendum sapientis illud: In tranquillo tempestatem aduersam optare, dementis esse: sanioris uero, quauis ratione ei occurrere, cum tempus aut necessitas urget. Deus cœlitus nobis uictoriam sine ferro, sine pugna, sine cæde demisit. Vrbs ab obsidione liberata est. Ballabanus hostis noster, qui tot mala ædidit, & indies minabatur nobis, extinctus est. Exercitus eius fugam arripuit, sumus in pace, sumus in quiete, omnia arrident. Cur bellum quæramus? Cur aduersam exoptemus tempestatem? Cur fortunã cæcam, & incertam tentemus? Nostis enim milites, cq; inemendabilis, cq; incorrigibilis sit Martis error. Nã alijs in rebus siquidem erratum est quidpiam, corripi tamen, emendariq; potest. At uero post præliorum delicta, locus emendationi minime conceditur. Ex quo ueteres illi duces glorioſissimi non tam numerosos exercitus, cq; armis eruditos esse uoluerunt. Dubius enim est pugnę euentus, incerti bellorum exitus, qui non in manu nostra, sed fortunę magis repositus est. Hostis semper timendus est, nunq; paruipendendus aduersarius, nunq; contemnendus. Quin & post consumatum bellum, post cõsequutam uictoriam non minori, cq; in principio diligentia utendum est. Necq; unq; cum hoste temere confligendum, aut pugnandũ. Quare si nos bellum cum hoste hoc, quem in oculis habemus, experiri uoluerimus, si fortunam tentabimus, salutem & rem nostram, quæ iam in tuto, & in portu est, in summo (quod absit) discrimine & periculo adducemus. Cohibete itaq; impetum istum, inhibete animi feruorem, satis victoriæ est adeptũ. Multum iam de hoste triumphauimus, contenti esse debetis tot cędibus,

tot cladibus

tot cladibus de hoste sumptis, tantisq; afflatibus fortunæ, qua semper tã obsequenti usi estis. Videtis præterea has Barbarorũ copias innumeras, ac penè infinitas, neq; est hominum certe colluuies, sed eximius flos atq; robur uniuersi Mahumetis exercitus, uiri electissimi, fortissimiq;, bello accincti atq; instructi, necessitate præterea armati, quę ultimum telum, ac maximum est, nihil præter pugnam cupientes, quo uindictam de morte Ballabani ductoris sui, & aliquid prędari facinoris ad Ottomanum principem perferant, atq; reportent. Simulant enim Barbari (mihi credite) se nobis dedere uelle, fingunt timorem, & pauorem. Noui cõmenta & fallacias eorũ, noui insidias, dolos, & fraudes, in quibus maxime huiusce modi hominum genus semper uersatur. Nihil profecto magis q; pugnandi copiam expetunt, q; ex nobis ultionem sumere. Itaq; milites cauendum (si fieri potest) cum his bellum committere, fortunam tentare. Sed age nihil sit doli, nihil fraudis, rabidi ferè sunt omnes, spe omni destituti, ignominiæ cladisq; pleni. Omnia timentes nihil timent. Nihil periculosius, q; cum eis manus conserere, quibus unà tantum salus est, nullam sibi salutem sperare. Audacter dimicat, qui nihil sibi reliquit, nihil in spem ponit. Quid & si omnes illos uel deleamus, uel in fugam conuertamus, & non istud ipsum sine malo uestro, sine naufragio, sine cruore, sine uitæ dispendio. Omnis ea uictoria est mihi luctuosissima futura. Quas ob res Milites amantissimi, si me audieritis, si consilia mea capesseritis, profecto sine pugna, sine ferro eos superabimus. Laborant enim Barbari rerũ omniũ penuria, & maxime re frumẽtaria, sine qua exercitus absq; ferro uincitur. Occludamus uias, & itinera, ne quicq; subsidij, commeatusúe quoquo modo ad eos perueniat. Nos interim urbem nostram Croiæ fortissimo milite, omniq; præsidio cõmuniemus. Hi uero sic occlusi & obsessi fame teterrima omnino peribunt, & funditus sine ferro, sine pugna euertẽtur.

His à Scandercego dictis, militum animi oratione eius sedari minime potuerunt, quin audaciores, ferocioresq; in hostem effecti, magisq; in furorem uersi, atq; magis elati, excitatiq; sunt. A quibus ingens postea tumultus, strepitus, & clamor undiq; exoritur, et per omnia castra exclamatum est: In hostem omnino fugientem, & iamiam profligatum intrepide eundum, & in eum acerrime irruendum. Nec Scanderbego principi, qui iam hostem timere ostendit, in hoc parendum esse, quandoquidẽ ex acerrimo bellatore cunctator factus, arma uiris ad arma natis, & arma frementibus uelit auferre. Et Imperator exercitui, non exercitus ipsi Imperatori desit. Quorum uis & impetus uix à ducibus & castrorum prędfectis inhiberi cõprimiq; potuit. Quibus permissum est, ut cum primum urbs Croiæ frumento, commeatuq; communita fuisset, hostem ex animi sententia insequeretur, eiusq; castra aggrederetur. Mandauerat autẽ Scanderbegus, ut transitus, uię, & itinera Barbaris occluderentur, ne per transire possent, neq; ad eos commeatus, aut subsidium aliquod comportaretur. Interea dum Scanderbegani milites triduo circa urbem commu

niendam ſedulo inſtarent, Scanderbego nunciatur Barbaros, qui in Tyranna caſtrametati fuerant extrema fame compulſos, inde caſtra nocte illa ſigno ſecundę uigiliæ, per quod tempus mortales ſomno altiſſimo prę muntur, clam amouiſſe, necꝫ tamen cuſtodias fallere potuiſſe, ſed maximam cum eis atꝙ incolis pugnam commiſſam tandem ſibi ferro iter aperuiſſe, ingenti tamen ſuorum clade, & cæde, & maxima impedimentorũ amiſſione diſceſſiſſe. Quo audito, Scanderbegani milites locis omnibus frementes ægre tulerunt, & maxime de Scanderbego conqueſti omnem in eum culpam reiecerunt, quod Barbarus impune euaſiſſet. Quibus tandem multis illecebris & donis placatis, Scanderbeg uniuerſam obequitans prouinciam, Turcaica & Barbara præſidia, quæ illic aderant omnia aut cepit, aut trucidauit. Poſtꝙ uero uniuerſa prouincia pacata, tranquillaꝙ reddita eſt. Scanderbeg ſocijs multum collaudatis, muneribusꝙ illis quàmpluribus exhibitis, omnes à ſe ſereno, hilariꝙ uultu dimiſit. Qui Barbarorum præda onuſti, læti alacresꝙ domum reuerſi ſunt. Ex quo inſignis ille annus, & lætus Scanderbeganis fuit.

***

MARINI BARLETII SCODRENSIS SACERDOTIS, DE VITA ET GESTIS Scanderbegi Epirotarum Principis, Liber Tertiusdecimus.

Dolor & conflictatio Ottomani principis, ex morte Ballabani, & diſſolutiõe obſidionis Croiæ

MISSA IMPRAESENTIARVM SCANDERBEGA na re, quę ſatis florida, ſatis iucunda & tranquilla erat, ad Mahumetem principem me conuertam, qui recenti Ballabani præfecti ſui interitu, & fœda ſuorum fuga, & ſtrage uehementer indoluit, afflictans ſe, & macerans ſupra modum, quod obſidio urbis Croię diſſoluta eſſet: & quomodo ipſe de tanta ignominia aduerſus Scanderbegum ſe ulciſci poſſet aſſidue cogitabat, animoꝙ dies, ac noctes uoluebat. Statuit tandem, ut coacto undiꝙ ingenti ualidoꝙ exercitu, ipſe iterum in Epirum contra Scanderdegum rediret. Quo audito Scanderbegus delectum accuratiorem cꝫ ad alia bella unquam habere ſolitus eſſet, fieri iuſſit, & omnia loca & urbes pręmunijt atꝙ firmauit. Peracto igitur anno, expectato ueris tempore, quod expeditionibus eſt magis aptum, quo cuncta in campis germinantia rident, ipſe innumeris copijs, uario tormentorũ genere, artificibusꝙ in omni arte peritiſſimis in Epirum proficiſcitur. Qui ut primum uenit, in quadam lata & ampla planicie, quam incolæ Sauram appellant, prope Scombinum flumen caſtrametatus eſt, ubi princeps Hyaranites Cominatus Scanderbegi ſocer præerat.

præerat. Eaq; tempestate Ottomanus quodam in angulo iuxta populos qui Iates, Brateſcoſagni, Cherabi, Buſerſechi, & Sopotani dicti ſunt, urbem Valmorum iamdudum à Gallogræcis, & Barbaris funditus euerſam, quam nunc noſtri ciuitatem nominant, inſtaurauit, atq; reædificauit, qua fortiſſimo milite, omniq; præſidio munita, firmataq; caſtra ſua inde ammouens ad urbem Dyrrhachinam expugnandam profectus eſt, putans illam ex improuiſo immunitã, imparatam q; adoriri, ſed eum ſua fefellit opinio. Nam tum Veneti ipſi, tum Scanderbegus princeps tam terreſtri, q; maritimo milite omniq; præſidio eam munierant, à qua Ottomanus princeps cum multa cæde ſuorũ turpiter repulſus atq; reiectus eſt. Cęterum eo impræſentiarum omiſſo, pauca de laudibus huius urbis in medium afferre decreui. Dyrrhachium, quod prius Epidamnum dicebatur, urbs eſt Epiri, ab Epidamno quodam (ut nonnulli uoluere) iam primum condita, à quo & nomen aſſumpſit. Huius ex filia nepos Dyrrhachus nomine portum adiecit, quod Dyrrhachium appellatũ eſt. Verum ut alijs placet, Dyrrhachium urbs Epiri maritima, eſt caput Taulantium, Pireorum, & Pratinorum, inter Lyſſum & Apolloniam poſita. Quæ cum prius Epidamnum uocaretur, propter inauſpicatum nomen (quia uelut in damnum ituris omen eſſe uidebatur) à Romanis poſtmodum Dyrrhachium eſt appellata, à Cheroneſo in quo ſita eſt ſumpto uocabulo, à Corcyreis (ut quibuſdam placet) condita, quam potius ab ijs inſtauratam dixerim. Nam hæc, ſi antiquiſſimis autoribus, & famæ credimus, inter cæteras urbes uetuſtiſſimas connumeratur. Cuius laudes & prędonia magna multaq; extant. Nam (ut inquit Lucanus) Dyrrhachium opus eſt non manufactum, ſed natura munitum, in rupibus adeò altiſſimis poſitum, ut qui nauigant ſuſpicientes mœnium altitudinem, non ſolum admiratione quadam, ſed periculi timore attoniti fiant. Ea enim mari circumdata præruptis rupibus ab una parte qua collis eſt cõtinenti terræ coniungitur. Hinc portum habet tutiſſimum, cõmodiſſimum q;. Illinc campos latiſſimos, amœniſſimos q;, agrum fertilem, & omnibus rebus copioſum. In ea ſunt ædes ſacræ, templa auguſta atque magnifica. Ibiq; conſpiciuntur imagines Regum, & Imperatorum. Ibi uiſuntur antiquiſſima Principum monumenta. Ibi ſtatua Adriani Cæſaris, ſeu potius Coloſſus ingens ex metallo conflatus, in æditum locum erectus eſt ad portam Caballinam ſeptentrionẽ uerſus. Arena prędterea, ſiue Amphiteatrum mira arte ingenioq; conſtructum. Muri urbis munitiſſimi, turribus, alijs q; inſignibus operibus ornati, decorati q;. Spectãda quoq; ea ciuitas eſt maxime in maritimarum ſpecie, ſalinarũ, ac mercium cõmoditate. Hęc eſt Dyrrhachina urbs illa, quę Romanum uidit Senatum, ac perbenigne ſuſcepit ciuili ſanguine, atq; inteſtinis bellis non inſignis minus, q; infœlix. Quę demum qualis quantaq; fuerit, ipſa ruina docet.

Epidamnũ Colonia propter inauſpicatũ nomen à Romanis Dyrrachium appellata, nam Epidãnus urbs Macedoniæ à damno deduci uidebatur. Vide Pli. lib. 3. cap. 23.

Antiqua monumenta in Dyrrhachio

Poſtquam igitur Mahumetes à Dyrrhachinis tam male habitus eſt, & omnis eius conatus in irritũ ceciderũt, credidit Scanderbegum urbis

Abſceſſus Mahumetis ab urbe Dyrrachina.

præſidio adeſſe, propterea quod milites eius pleroſq; ibi eſſe nouerant. Quare retrocedens ad urbem Croiæ ire contendit, eamq; in modum coronę undiq; cinxit, & primum petijt ab oppidanis, ut urbem, ſeq; in eius poteſtatem traderent. Quibus etiam multa dona & munera promiſit. Cuicum Croienſes uarijs tormentorum, ac telorum generibus reſponſum dediſſent, poſtea erumpentes ex urbe, acerrime cum eo decertarunt, uictoresq; cum gaudio & multis hoſtium cæſorum capitibus in urbem redierunt. Verū Scanderbeg, qui & ipſe in campo cum ſuis aderat, qui nec latere, nec quieſcere nouerant, Barbarū impune ire non permiſit. Nam eius caſtra aggreſſus, die noctuq; eum infeſtabat, uarias cędes et damna ei inferens, adeò quod Mahumetes animaduertēs, nihil ſe aduerſus Scanderbegum proficere poſſe, inde diſceſſit, & locū quendam ad littus Adriatici maris nō longe à Dyrrhachio poſitum petijt, qui nunc ab incolis Caput redoni dicitur, ubi princeps Scanderbegus nuperrime urbem, quam Chiuriſum appellauit, ponere cœperat. Quam quū Ottomanus nondum habitatā, nec perfectam reperiſſet, funditus euertit. Dehinc ad expugnationē quorundam populotū Scanderbego ſubditorū acceſſit. Scanderbeg aūt aſſidue illum infeſtando ſequebatur, qui montana etiam & aſpera loca incolebant, eum die noctuq; aſſidue laceſſebant, à quibus cęde, & ignominia maxima affectus inde diſceſſit. Ad extremū uero deſperata de Scanderbego uictoria (qui prius omnia munierat atq; firmauerat) relicta Albania & Epiro, mœſtus ac triſtis turpiter diſcedens, Bizantium unde uenerat petijt. Poſt cuius diſceſſum illico duo ex ſuis præfectis, Ali, & Aias uenere, miſſi ab ipſo ad tutādos duntaxat, ſaluandosq; fines ſuos, ne à Scanderbeganis infeſtarentur, quos nullatenus ad bellum prouocarēt. Qui cum primum uenere, Barbara arte uſi, quo Scanderbegum in ſuam attraherent amicitiam, ſibiq; conciliarent, multa xenia, dona & munera ad illum, clam admodū ab Ottomano facere fingendo, miſerunt. Quibus Scanderbeg, quo animi ſui magnificentiā cognoſcerent, & ne à Barbaris geatitudine atq; beneficijs ſuperaretur, pulcherrima uiciſſim munera dedit. Interea uero Scanderbeg iuſſit undiq; delectū fieri, ut maximo coacto exercitu ad urbem Valmorum expugnandam, quam nuper Mahumetes fundauerat, proficiſceretur. Morbo tamen graui implicitum (prò dura fati potentia) ab ea expeditione eum fortuna ſubtraxit. Nam quum uniuerſam prouinciam ad recenſenda capita obequitaſſet, & Lyſſum tandem peruenisſet (ea enim urbs Veneto imperio parens, Scanderbego peculiaris, & perchara erat) ut ibi ſocios & confœderatos ad concilium congregaret, in grauem incidit febrem. Vnde morbo indies inualeſcente, magis timens ſibi, & iam extremum uitæ tempus aduentaſſe ratus, omnes ſocios & principes, qui ad eum uenerant, conuocari iuſſit. Præterea Venetorum etiam legatos, quibuscum maxima erat neceſſitudine atq; beneuolentia deuinctus, ad hæc duces ſuos, & caſtrorum præfectos, omnesq; ſic benigne alloquutus eſt:

Barbari & Scanderbegi munera mutua.

Lyſſa Veneto rum urbs.

Summam

Summam ueramq; uirtutem atq; religionē, Principes optimi, uosq; Commilitones amantissimi, esse arbitror, Deum summum optimumq; imprimis iuste, sancte pieq; uenerari, colere, obseruare: Dehinc patriam, remq; publicam, in qua natus quisq; educatusq; est, non amare solum, tutari, semperq; prę oculis habere, sed etiam ad sanguinem usq; protegere, atq; conseruare. His enim omnibus, qui hoc faciunt, propriū in cœlo locum diffiniuere sapientes. Quæ quidem omnia, quæ semper mihi cordi fuerint, ad eaq; omni ingenio, totisq; uiribus contenderim, Deum imprimis, uosq; optimos mihi testes adduco. Iam trigesimus peractus est annus, commilitones mei, quod impias atq; nepharias Amurathis Turcarum principis manus euasi, & in regnum meum auitum ac paternum confugi. Ex quo bella assidua, cum pro rei totius nostrę tutela, tum Christianæ Reipublicę dignitate aduersus perfidam gentem, & Ottomanam rabiē gessi semper, atq; sustinui, omniaq; propicio Deo fauste, fœliciter, & ex animi sententia cesserunt nobis, nec uictum unq; iusta acie, aut profligatum me Principem & commilitonem uestrum, sed uictorē semper de hoste (liceat hoc & mihi dicere) excepistis: neq; memini unq; me prę terquam semel sagitta in pede dextro à Barbaro quodam ictum fuisse, quem illico in totius exercitus conspectu obtruncaui, caputq; eius cruentum ante pedes uestros proieci. Aliâs quidem nunquā (ut nostis) membra hæc, corpusq; meum tot bellis, tot periculis expositū uel ferrum hostile sensit, uel uulnere aliquo indoluit. Nunc uero (sic rerum humanarum ordine procedente) reuoluto tertio & sexagesimo ætatis meę anno, iam in senium uergens, Ecce ò socij, ecce cōmilitones chariſſimi, morbo graui correptus, & totus naturali uirtute, & robore destitutus, iamiam deficio. Sentio iam commilitones mei, sentio inquam, diuina sic iubente prouidentia, qua cuncta constare regiq; non immerito fatemur, depositā fragili hac, mortaliq; sarcina ad alia loca concedendum, uitæq; huius breuitatem, atq; erumnas, cum ijs quę uera sunt commutandum esse mihi, neq; cogitatio me hęc, aut necessitas potius (Deum testor) aliquo modo perturbat. Non inuitus iugum hoc subeo, quod nascentibus nobis fata dedere. Nihil dolendum est, nihil ingemiscendum, quod præter legem non patimur. At ea sumus lege nati, ut omnes in hac mortalitatis necessitate positi simus. Scio autem, quod omnibus necesse est, id ne miserū esse uni potest. Reddenda est tandem terra terræ, obtemperandum naturæ, restituenda æterna hæc, immortalisq; anima, cœlestisq; spiritus illi, qui tradidit, commodauitq; nobis. Neq; tamen hanc moriendi sortem idcirco ita æquo nunc animo subeo, amplector, ô socij & commilitones dulcissimi, quo pericula illa fugiam, labores euitem, erumnis me abstraham, in quibus hucusq; pro Christianæ Reipublicæ dignitate & fide annos omnes exposui, & uitam peregi, quippe quū & plura, & maiora semper pro ea subire paratus sim. Sed uideo, uideo iam hanc esse diuini numinis uoluntatem, sentio Deum, clareq; perspicio, cui omnino est parendum,

Testamentum & uerba, quibus Scanderbeg ad suos duces & præfectos castrorū usus est.

Scanderbeg uixit annos 63.

ut ex hac terrena fece, ac infœlici ergastulo tandē recedam. Satis præterea naturę indulsi, uix iam satis, & quem dederat cursum fortuna, peregi. Verum antequam & spiritus me, & uos ipse deseram, atq; relinquam, illud occurrit imprimis, de quo uos alloquendos, ac commonendos putaui, ut solitus sum semper, dum per melioris ętatis annos integrum fuit mihi, ut Christianæ Reipublicæ, ac Catholicæ fidei salutem atq; dignitatem, sicut pro ea hucusq; uiuente me tanto omnium Christianorum principū fauore & admiratione ad extremum usq; spiritum elaborastis, insudetis, ita imposterum mortuo quoq; unam semper in animis, unam præ oculis habeatis. Hababitis autem (mihi credite) facillima semper omnia uobis, fœliciſſimaq;, si primum mutuam inter uos pacem & concordiam, qua uel minima quæq; maxima fiunt, fidemq; atq; beneuolentiam inuicem seruetis, omniaq; semper infra commune bonum, & utilitatem publicam ducetis. Nullum est enim tam potens, ualidumq; imperiū, quod nō corruat quandoq;, atq; dilabatur, ubi mutuis odijs atq; dissidijs prębeas locum, ubi priuatam utilitatem, propriumq; commodum publico bono anteponas. At uero si concordes inuicem & coniuncti eritis, neq; hostis ullus, neq; aduersarij impetus obesse poterit uobis: regna, imperiaq; uestra durabunt, semper permanebunt: populos, gentes, uxores, liberos, fortunasq; uestras, in quiete, & fœlicitate perpetua collocabitis. Non Ottomani rabiem, non Barbarum furorem timere poteritis, non doli eius artes, uel insidiæ aduersus uos quicquam proficient, qui ut uos, uiresq; uestras separet atq; seiungat, dies noctesq; molitur atq; laborat, quo uestrum unumquemq; ita seorsum, sigillatimq; oppressum, ex animi sui uoto deleat atq; euertat. Præter hæc, socij & milites fortissimi, Iohannem filium meum, quo maiore possum studio, diligentia, cura, commendo uobis, fideiq; atq; uirtuti uestræ dedo atq; trado. Qui propter ætatem infirmus, & balbutiens ferè adhuc, neq; ad præuidendam, neq; ad propulsandam calamitatem est satis idoneus, ne feræ & rabidi tigrides eum deuorent atq; dilanient, ne Mahumetes perfidus, & communis hostis illum, regnumq; eius opprimat (ad quod semper anxius est) & ei rabido atq; cruento ore omni tēpore insidiatur. Et obtinebit (prò dolor) obtinebit, opprimet misellum, ni uirtus uestra, armaq; eum protexerint, atq; conseruauerint. Quod primum enim sentiet truculentissimus Tyrannus me ab humanis ademptum, non stabit uel temporis momento, aduolabit quàm ociſſime, tanquam rabida belua, ut tot mala, tot clades, tot iniurias à patre acceptas, in paruulo infœliciq; filio ulciscatur, atq; resarciat, ędatq; in eo (heu me miserum) omnia efferaciſſimi animi, atq; crudelitatis exempla. Amplectimini igitur socij & commilitones amantiſſimi, rem & imperium eius ea fide, ea diligentia, qua ipse cuncta commoda & ornamenta uestra (si uera fateri uelitis) omni uitæ meæ tempore sum amplexus. Qui non mihi uixi solum, sed uobis omnibus, liberisq; uestris, itaq; laboraui, insudaui, ut neq; dies, neq; noctes á laboribus, & uigilijs

Scanderbeg moriturus, filium suum Iohannem commendat.

gilijs cessarem. Non ocio, non quieti superfuit mihi tempus aliquod in uniuersa uita, non locus certus, non tempus cibi, somniue sumendi fuit unquam, noctes pares diebus insomnes ducebam. Cura & incolumitas regni, & imperij uestri nõ minus cordi mihi, quàm propria erat. In quos (Deum testor) ut nunc saltem, postquam in hunc incidi sermonem, animum meum aperiam uobis, nihil unquam fraudis, nihil doli aut feci, aut machinatus sum. Vosq; non ut milites, satellites, aut ministros, sed ut socios, & fratres semper habui, & dilexi. Nemo uestrum à me unquam (quod meminerim) non modo manu uiolatus, sed ne uerbo quidem inclementiori appellatus. In castrensi cura, & labore, in militari officio, in excubijs, in uigilijs nunquam uobis inferior eram, sed tanquam unus ex commilitonibus me habebam, & facta mea, nõ dicta sequi uolebam, nec disciplinam modo, sed exemplum à me peti. Nullum unquam laborem, nullum discrimen aut periculum recusabam, siue aliqua simulatione, aut tergiuersatione fugiebam. In hoste aggrediendo (absit inuidia uerbo) inter primos uersabar: è prælio & pugna cum ultimis redibam. Exuuias & hostium spolia, prædasq; Barbarorum uobis imprimis impartiebar, diuidebamq;, nihil mihi de his retinebã. Regnum, imperium, fortunas, mea denicq; omnia communia faciebam uobis. Nihil proprium erat mihi, aut certum, nihil diuisum à uobis, nihil separatum. Nunc commilitones chariſſimi, ecce morior, ecce uos desero. Quare rogo omnes, obsecroq;, ut hanc fidem, beneuolentiam, charitatem, quam in me uos uel nullo temporis momento desiderare potuistis, eam in Iohannem filium, regnum & imperium eius ultro exhibeatis, atq; impendatis, quem ego effigiem, atque imaginem meam, uicarium pro me uobis do, dicoq;.

His dictis, continuo ad se filium suũ aduocans, sic blandis uerbis commonendo eum alloquitur: Fili mi Iohannes, fili mi, ecce iam morior, & te infantulum atq; tenellum relinquo. Equidem tibi ego regnum, & imperium trado firmum & stabile, si bonus eris: si uero malus, debile & imbecille. Stude igitur fili mi, innitere, ut bonitatem & uirtutem solam rebus cæteris omnibus anteponas. His enim & teipsum conseruabis, & regnum, atq; imperium tuum, non tranquillum solum, & quietum efficies, sed augebis quotidie, in maius prouehes, atq; illustrabis. Verum quia nunc per ætatem impotens es fili, neq; idoneus satis ad habenas imperij tui suscipiendas: præterea sunt hostes undique tibi, sunt feræ pessimæ, quæ te continue deuorare, atque dilaniare student. Est enim Mahumethes ille Tyrannus communis omnium Christianorum hostis, qui, si modo fili mi ita paruulus & infirmus paterni regni tui curam suscipias, te omnino opprimet, atque euertet. Ideo animę mi quamprimum oculos paternos contexeris atq; compresseris, & corpus meum tumulo tradideris, confestim cum matre tua in Dauniam trajcito, & ad urbes, ciuitates q; tuos q; mature properato, ibiq; usq; ad puberes annos morã trahito, quoad imperij tui regẽdi gubernandiq; idoneus efficieris.

Scanderbeg aloquitur filiũ moriturus.

Postquam uero adoleueris, Venetum adeas imperium, ut tibi regni tui auiti et paterni sceptrum reddat, atq; restituat. Sub cuius nunc tutela atq; regimine illud relinquo, fideiq; committo, ut curam illius gerat, ab hoste protegat, tibiq; seruet. Manent enim sic inter me & Venetos fœdera, sic leges, pacta, & conditiones initæ sunt, ut regnū tuum ab hostibus & inimicis tueantur, tibiq; seruent, atq; in eo te, cū aptus ad id muneris fueris, reponant. De quorum fide & diligētia in rebus tuis nihil dubito, cū soli sint Veneti inter cęteros Christianos principes (pace omnium dixerim) qui cū grauitate, prudentia, & rerū gestarū magnitudine nemini cedant, tum fidei maxime & bonitatis pręstantia imprimis amādi, obseruandiq; sunt. Quod ego toto imperij mei, & uitæ tempore, in omni actionum genere, tantis rerum experimentis unus melius, q̄ alius quispiam cognoui, comprobaui, & expertus sum. Qui & socij mihi, ac confœderati, locoq; charorum parentum semper fuere. Eosdem tibi igitur fili parentes, eosdē principes, eosdem tutores relinquo. Ab eorum monitis, consilijs, præceptis, nunq̄ discedas. Soli sunt Veneti patres iustissimi, sanctissimi, Catholicę fidei & religionis tutores assidui, pupillorum, uiduarum, & omnium imbecillium, ac miserarum personarum protectores. Adeò præterea charissimi mihi, ut res eorum & imperium, curæ mihi, cordiq; perinde atq; meum semper extiterit. Tanta nostra in eos fides, & beniuolentia, ut urbium, ciuitatumq; suarum ius atq; arbitrium in manu mea omni tempore reliquerint, commiserintq;, easq; ita (propicio Deo) dum licuit mihi maxima semper fœlicitate tutatus sum, & ex animi eorum sententia conseruaui. Itaq; fili mi tutus esto, & sub eorum umbra atq; tutela securus ui uito, ad eosq;, quum ætas tua patietur, hilaris, & intrepidus accede, quia in sedem te uel cupide reponēt. Vrbes ciuitatesq;, regnum, & imperium perbenigne reddent tibi, atq; restituent. In quo, si bonus & fidus eris, ab omni hostium ui & impetu, ab armis & telis aduersariorum protegent te semper, illudq; tibi incolume seruabunt, utpote qui principes potentissimi, sapientissimi, terra mariq; inuictissimi, nullū socium sibi fidum, nullum amicum deserunt aut destituunt, neminem fraudant aut circumueniunt unquam. Quum uero fili mi in regnū tuum pacatum & tranquillum reuersus sederis, illius q̄ curam & regimē susceperis, iusticiam imprimis cole, quæ omnium uirtutum apprime est clarissima: æquitatem seruа, faciei pauperis, diuitis, & potentis nullo habito discrimine, in omnibus modestia & temperantia utare. Regnum tuum amicitia uallato, stabilitoq;. Nam neq; thesauri, neq; exercitus sunt præsidia regni, uerum amici, quos neq; armis, neq; auro habere queas, officio & fide parantur. Quare extat diuina illa Philippi patris in Alexandrū regem obiurgatio. Quæ te fili ratio in hanc tam uanam spem induxit, ut eos fideles tibi futuros existimares, quos pecunia ad amorem tui pellexisti, à charitate istud præstatur. Veluti enim terra ista hunc solem, quem uidemus, maxime desiderat, ita uita humana amicitia plurimum indiget. Comparabis igitur

Venetorū laus

Præcepta pro Principe fōrmando.

Amici præsidia regni sunt

Philippi uox in Alex. regē.

fili cuncta

fili cuncta hæc, comparabis (mihi crede) deuinces, tibi obligabis omne hominum genus, si præcepta mea seruaueris. Quum sola quippe humanitas, sola beneficentia sit, quæ Deo gratæ, hominibus acceptæ, tutæ ubicp, & extra periculum positę, mirabiles in omnium animis sui amores generant, & cæteras facile superant uirtutes, ac longo post se interuallo relinquunt. Solę uel singulari sapientum testimonio atcp consensu, cũ omni hominum genere, tum principibus maxime necessariæ, habent enim omnium ingenia in sua manu, possident omnium animos in sua potestate. In arduis demum & aduersis fortis esto, fili. In secundis uero & prosperis fœlicem fortunam uirtute moderaberis, atque domabis. Mollis quietis, atque effœminati ocij impatiens esto, inde enim mala omnia proueniunt. Fomes omnium malorum ocium est. Milites tuos ignauia, uel desidia tabescere non permittas, sed laboribus, uigilijs, sudoribus assiduis exerce, eos tamen non ut ministros, sed ut socios & commilitones tractes. In Castrensi labore, & cura militari, non Imperatorem te tantum, uerumetiam militem exhibeas. Delicias maxime abhorre, luxuriam fuge, quibus fortissimi etiam & robustissimi uiri molles, effœminaticp fiunt. Seueritatem quoque nimiam, & crudelitatem, quæ proprie ferarum est, euitato. In laboribus patiens, & periculis intrepidus esto. Rerum uicissitudinem, & uarietatem, fortitudine, atque prudentia moderare. Molestiorem fortunam ita feras, ut cælato, dissimulatocp uulnere, nihil habeat hostis, quod de te glorietur, nihil quod calamitati tuæ insultet. Quid enim minus est constantis, & recti Imperatoris, quàm cuius animi motum uultus detegit. Barbarorum insidias præter cætara, in quibus maxime huiuscemodi hominum genus uersatur, ut fugias semper præ oculis habe. Fuge perfidiam, fuge dolos perfidæ gentis, contemne amicitiam, abominare societatem, & beneuolentiam nefandissimi Tyranni, sperne munera, blandicias, & promissa eius, ne, dum allicere cupit, & incautum te opprimat, & in æterna mala detrudat. Ideo consiliarios tibi notos, fidos, charos, omni tempore adhibeas. Hæc sunt, lux mea fili mi, præcepta & instituta, quæ ipse à parente meo haud pœnitendo magistro accepi, & didici, quibus delectatus sum semper: his me instruxi, his edocui, his ętatem, & uitam omnem formaui, ex his denicp fructus maximos cepi. Igitur ut ea nunc tu quocp teipsum doceas, amplectaris, imbibas, obserues te maxime hortor, admoneo, & (si pateris) parens, parens inquam rogo, oro, obsecrocp.

Laus humanitatis & beneficentiæ.

Ocium fomes omnium malorum est.

Quales consiliarij.

Dum hæc Scanderbegus dixisset, interea rumor ingens per uniuersam urbem excitatur, tumultuscp repens ex agris allatus pronuncio fuit, Turcas iam adesse, agros uicinos percurrisse, incendissecp. Quo audito Scanderbegus, & si in lecto graui laboraret morbo, tamen animum illum pristinum, & inuictum, spiritus illos uiuaces, & Martiales comprimere, aut cohibere nequiuit. Quum è lecto assurgens, mem-

Irruptio Ahamathi Turcarum præfecti, cũ 15. millibus equitũ in agrũ Scodrensem.

gens membris iam uacillantibus,& tremebundis arma,clypeumq; ſuum peteret,& equum ſibi ſterni iuberet,ita uegetum ingenium in uiuido pectore uigebat. Sed quum membra eius iam uiribus & uigore ſuo deſtituta,debilitataq; fluitarent (heu bone Deus, quis eſt tam excelſus & ſublimis,quis tam ſtrenuus etiam & fortis, non dicam humilis, & deblilis,ac imbecillis,qui mortem effugere poſſit?) procidens in lectum,ad milites conuerſus,hæc uerba inquit: Egredimini,egredimini milites in hoſtes & Barbaros,præite,præite me,quia uos ſtatim ſequar. Quorũ nonnulli equites urbem egreſſi,ad caſtra Barbarorum peruenerunt, qui Scodrenſem agrum deprædati,iuxta torrentem qui Clirus dicitur, prope urbem Scodræ caſtrametati fuerant. Venerat enim Ahamathius præfectus cũ xv. millibus ad agrum Scodrenſem depopulandum. Quos ut Barbari uiderunt,Scanderbegum adeſſe arbitrati, cõtinuo undiq; caſtris tumultuantibus,trepidantibusq;,relicta maxima parte prędę,per aſpera & ferè inuia nocturno tempore aufugerunt: erat enim menſis lanuarij,niuesq; totam tellurem cooperuerant. Qui quum per ardua, & montium cacumina tranſirent,à regulis et incolis,qui ea loca inhabitabãt,oppreſſi ſunt, qui funeſtam eius populationem,& cruentam prędam fecerũt. Nam plures fuere capti,multi cæſi,prędam ferè omnem amiſerunt. Scanderbegus uero eadem nocte,qua Turcaicus & Barbarus exercitus aufugit, poſt ſacram confeſſionis pœnitentiam, cæteraq; Eccleſiaſtica Sacramenta qua decet ueneratione percepta,continue ſe animumq; ſuũ Deo maximo tradens xvi. kaleud. Februarias, Anno Domini mill. ccccLxvi. extremum diem ſuum obijt. Fertur igitur Scanderbegus lxiij. annos natus,xxiij. ſui imperij anno è uita migraſſe. Auguratus eſt autem Scanderbegus prima auſpicia imperij ſui quarto kalend. Decembris,anno eiuſdem Domini mill. ccccxlij. Quem Lechas Duchaginus regulus Epirota,de quo ſuperius mentio facta eſt,cum mortuum conclamari audiſſet, in publicum ſe proripuit,mœſtoq; uultu,& uoce confuſa,barbam ſibi euellens & capillos: Concurrite,concurrite, inquit,reguli omnes & principes Albani. Hodie clauſtra Epiri & Macedoniæ perfracta ſunt. Hodie præſidia & mœnia noſtra corruerunt. Hodie robur omne & uires noſtrę defecerunt. Hodie ſedes & imperia noſtra colllapſa ſunt. Hodie omnis ſpes noſtra cum hoc homine penitus extincta eſt. In eius quoque obitu equus quem ipſe equitabat cum pugnaturus eſſet,ferus,rabidus, & indomitus factus eſt,ita ut nullum amplius dorſo ſuo perpeti uellet, qui paulopoſt extinctus eſt. Sepultus autem eſt Scanderbegus in urbe Lyſſi in eccleſia maiori diui Nicolai,cuius exequiæ & feriæ more maiorum ingenti pompa,luctuq; militum ſuorum,& omnium Principum & Ducum dolore maximo,patrio ritu,deductæ ſunt. Eoq; loco oſſa eius repoſita in pace quieuerunt,quoad Mahumetes Turcarũ Princeps in Albaniam & Epirum ad oppugnandam urbem Scodræ uenit: de qua oppugnatione ſiue expeditione iam in alio libello quem ædidimus, diffuſius ſcripſimus.

De morte Scãderbegi.

Locus ſepulturæ.

Alius liber de oppugnatione Scodræ.

Quo tem-

Quo tempore Turcæ & Barbari potiti urbe Lyſſi, corpus Scanderbegi ſummo deſiderio repertum de tumulo extraxerunt, & quem tantopere uiuum reformidabant, & ad eius tantum auditū nomen fugiebant, mortuum, & iam diſſolutum (neſcio an id diuiuna diſpenſatione factum ſit) uidere ſummopere cupierunt, ne dicam uenerari, & adorare oſtenderūt. Nam omnes quidem ita ad eius cineres oſſáq; certatim confluebant, ut fœlix, & perbeatus is fore exiſtimaretur, qui ea uidere & tangere, fœlicior q; tamen, qui minimam ex illis particulam uendicare ſibi poſſet, quam alij argento, auro alij recondere atq; exornare faciebant, & ad collum appendebant ſibi, tanquam rem diuinam, ſanctam, & fatalem, & ſumma ueneratione ac religione obſeruabant, exiſtimantes illos omnes, qui eas ſecum reliquias ferrent, conſimili quoq; fortuna & fœlicitata in uita uſuros eſſe, qua ipſe Scanderbegus à Dijs immortalibus impetrata, ſolus ex omni hominum memoria dum uiueret, ſemper uſus eſt.

FINIS.

ARGENTORATI APVD CRATONEM MYLIVM,

MENSE OCTOBRI, ANNO

M. D. XXXVII.

Hostibus haud tergo, sed forti pectore notus.

1395013

HA

puencõe mala ad p̃sumẽ. Scribi n. q̃ penit̃ ſcia
em hñeſ eaſ q̃ diſpõe u q̃ uocẽſ ſig̃ diſpõ ⁊ hoc
diſpõ Quarto hãſ rex ſic dicẽ ⁊ diſſi vmp
tũ nõ ſt ex eis q̃ nõ erunt aut ex eis quoꝝ cog̃
⁊ diſſi ea q̃ tã dñauit ⁊ ea aute ſe mllo t ub q̃d
ullo tẽ p̃ceſſ ſiũt q̃ p̃ceſſ i udiciũ eis ſtet ſi
ip̃ hac diſtictõe ſcã ſ. p̃mpt ſ. cogñ rex ẽſſ
dicũt ex libꝝ edict in p̃no q̃ ⁊ q̃ apud illũ
qui uẽdit i p̃ceſſit i udicauit eaſ cuſtenũ eſt
q̃ eũ apphen ⁊ poſſ nõ hẽſſe t ullo ty ſtre
ſ. diſſ apphen illũ a p̃ſ rex ſlã nec quoꝝ pu
a uxe quoꝝ ualẽſ alu filiꝫ ⁊ ulcã filiã nõ ⁊ poſſ
diſtugñe ex qñ nõ uidit eoꝝ ſ. ſcl De ſtuſa
nõ ⁊ dſſi q̃ repẽſt ⁊ p̃ q̃ dixi de li nõ ſtẽ
d. ſ. anuõe mutuer in hac ſtã t ꝑe q̃ ex eis
nõ uidit ip̃ſoꝝ i udicẽ hñ ex q̃ ⁊ q̃ nõ ⁊ p
poſſ ut eũ ex ſ. q̃ ſcãe ip̃ſo ſ. magna cũ tuo
poſſ dñe q̃ uigꝝ accũt ex ip̃ augſtã t eaũ
rex nõ ſcauit q̃ ſ. ſ. regis ſũe aũ q̃ũ uidit
cognoſ q̃ cognoſcẽ uolãtes m q̃ uneũt puluũ
ſ. ad ſolcẽtes ſ̃gere aureũ ſtẽ dixit q̃d. ſ. ip̃e
nõ ſ̃gnit d. ſ. ſtẽ ẽ ſ̃gnũ ſcl q̃ ⁊ q̃ hoiã q̃ ẽ
poſuit manũ ſuã ſ. ſcãe ip̃ſm acũe eaũ
ſtret p eũ mulier ex eis q̃ ex eaũ u uãde ſua
q̃ dñſticor ⁊ pulc ẽſtat ⁊ corrupꝝ ⁊ aduo
ẽ q̃ p̃ceſſ q̃ p̃ceſſ ⁊ uli illa recẽſſ q̃
uidit redire pulc ẽ ad id ꝑ q̃ erat p ui. ſup ẽ
aut q̃ ſ̃g de pulu ꝑ hũe mod nõ ſ̃g ret una q̃
⁊ cũ ex q̃ agrot hñ elut ip̃ſm Diſtreacõ
cñe hi ex q̃ agrot hñ elut ⁊ cog̃ ẽ oꝝ ſtre ex
ſtat reby ſ. audit ip̃ſ aũ ſ. uidi q ⁊ q̃ ꝑ de
cora ip̃ſo ⁊ ſ. ſcẽ accidẽ in pulu ẽ dñſtreũ
nõ ⁊ ẽ ip̃ acreacõ ex eis ſ. audit uimpũ ẽ
ũ ſcript in illo libꝝ ip̃ſ ſ. ⁊ m p̃no hu hac q̃
hora oꝝ ure recẽ ad ẽ q̃ ſ. ſtu illud uo me
mi ſuſ ⁊ q̃ poſſ ⁊ medico q̃ũ medic ẽuare
milꝰ ex reby q̃ p̃ceſſit ⁊ reby q̃ ſ. p̃ceſſ ip̃ſm
mo ure mutuer de eo ſ. q̃ũ mant hñ ex q̃ p
ip̃ſm natracõ ſ. uigꝝ ſ. ⁊ lenꝝ ſ. ⁊ ſtamẽ ſt
fortiſſe dixit ſic eũ q̃ unus eaũ rex ſolar
ſtre eũ eg̃ſ q̃ eũ ⁊ q̃ illa ſit una ex duabꝝ
illaũ ẽ ex una ex ebꝝ ſeuld poſſ ⁊ ur ãuee dar
t ẽuer de ea ꝑ ſ. ⁊ ẽ quidꝑ uocat illud
audit ſ. ur laudet ip̃m dñe q̃ ẽuant ꝑ illud
q̃ eũ ſic ip̃ſm ſ. ſtẽ ip̃ſm ⁊ ⁊ ur medic ſ.
cur ip̃ſo q̃ ⁊ cũ tonſtoꝝ ſtre ⁊ facer eũ
uigꝝ ſ. ſtre eũ ⁊ eumuũ ſiũt cũ Mitto u
ſ. ſ. ex. ip̃ſm ꝑ ambaſ ex ſ. q̃ ip̃ ip̃ſa
ẽ de medico ꝑ ⁊ ſcriſſe ſ. ſ. una cũ
ip̃ſa ẽ de eo ip̃ſo q̃ũ dixi ẽ ſ. ſ. q̃ ſ.

ẽpo q̃ termoñ ſiũt oꝝ ẽ ur ip̃ſm ãuigla
uit hõ ille aut lenſtcaꝝ ſiũt uenit ẽ lenſt
ueheñ aut eueñt ⁊ ad ex ſtame Deũ dix
p̃ ẽ q̃ũ ſ. ſ. ſiũt ad ex illoſ oꝝ ur puter de eo q̃
⁊ ip̃ſoꝝ malicie Quo ncẽu ⁊ q̃ũ melꝰ ⁊ ur ſtr
uut ip̃ſm q̃ diſpõe ip̃ſ nõ cadat ab una
cãũ ex eruſcañ ⁊ malicia eg̃ſ ⁊ ip̃ſoꝝ ⁊ ſtu
lioꝝ q̃ũ cã luſtrõe cotpſ ſ. ſtue ⁊ una hãſ rex
⁊ nõ ⁊ ꝑ eg̃ñ ⁊ malicã ẽ Quimpũ q̃ſtr põ ur
ſtre cã mllo cã ex ſ. leẽſ cog̃ ⁊ ſcbr luſtacẽſ
q̃ũ ncẽ ſiũt ur ſtre illi exp̃ donec ſtrac an
ſcã ⁊ facer q̃ hac diſpõe ip̃ hac cã ſ. die ⁊ noc
te q̃ſ mutar ſlã ſ. facer ſtre ſcã q̃ hac diſpõe ex
aliq̃ cã ex eruſcañ ũ ſ. dixi ⁊ redicio ẽ ad diſ
põm ſ. ẽ ſ. die ⁊ noctẽ ⁊ ſ. ſcã ⁊ q̃ hac diſpõe
ip̃ cũ ſ. coꝝ ſuoꝝ ꝑ diſpõm ſuã illã ⁊ addit
malicia ẽ q̃ ip̃ſ. ſ. ſ.